

HENRIK IBSEN

PRETENDENȚII
LA COROANĂ

•

BRAND

•

PEER GYNT

•

TEATRU

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

HENRIK IBSEN

Henrik Ibsen

Teatru

În trei volume

volumul I

București 1966
Editura pentru Literatură Universală

Henrik Ibsen, fondatorul teatrului modern

În 1895 – când cititorii și spectatorii români luau contact dintr-odată cu șase piese ibseniene – Titu Maiorescu, traducând în românește *Micul Eyolf*, îl prezenta pe Ibsen ca pe „cel mai însemnat autor dramatic din zilele noastre”.

La acea dată, Ibsen, în vârstă de 67 de ani, nu-și încheiase cariera – avea să mai scrie încă două drame – dar celebritatea sa europeană era de mult și ferm stabilită. În Anglia, unde reprezentarea *Strigoilor* (cu care *Independent Theatre* își inaugurase activitatea) șocase violent prejudecățile morale și estetice burgheze, Bernard Shaw scriind cartea *Chintesența ibsenismului* îl omagia în mod explicit¹ ca pe un scriitor reprezentativ, cu vederi socialiste. În Franța – adică tocmai în citadela teatralismului convențional al lui Scribe și Sardou! – Ibsen începuse să fie impus spectatorilor de marele Antoine, salutat apoi cu entuziasm ca mare dramaturg simbolist, tradus masiv și popularizat de critici de prestigiu, ca Jules Lemaître care, admirându-i „gândirea înaltă și simțirea profundă”, îl definea ca „un neliniștit cu geniu”.² În Germania, în patria sa de adopțiune, Ibsen era mai popular decât în Norvegia – și decât în oricare altă țară europeană – iar opera sa acționa cu autoritate asupra dramaturgiei: Gerhart Hauptmann scrisese *În zori* sub influența *Strigoilor*, iar *Clopotul scufundat* va fi vizibil inspirat din *Brand* și *Constructorul Solness*. În Rusia, marele Lev Tolstoi (care, de altminteri, nu l-a înțeles nici pe Shakespeare) îl declara incomprehensibil, dar Maxim Gorki îi scria cu entuziasm lui

¹ Bernard Shaw, *The Quintessence of Ibsenism*, London, 1913, p. XVIII, (Preface to First Edition, 1891).

² Jules Lemaître, *Impressions de théâtre*, 5-e série, VIII-e éd., Boivin, Paris, s.d., p. 45.

Cehov – amândoi fiind mari admiratori și debitori ai lui Ibsen – despre tendința dramaturgiei ibseniene „de a trata probleme esențiale, probleme spirituale” – în timp ce Stanislavski, montând la Petersburg *Un dușman al poporului*, observa că succesul excepțional al piesei se datorase semnificației politice și sensului revoluționar pe care publicul i-l atribuisese.³ În curând – prestigiul lui Ibsen sporind continuu în următoarele decenii – în Italia chiar (unde de altminteri Croce îi dedicase pagini magistrale încă din 1892), Luigi Pirandello – care va declara, solemn și categoric: „După Shakespeare, primul loc i-l acord fără nicio ezitare lui Ibsen” – îi admiră „marea sa forță de investigare a valorilor ideale și sociale”.⁴

Stima imensă de care Ibsen s-a bucurat din partea unor asemenea spirite ilustre se datora gravității problematicei acestui teatru, felului în care erau dezvoltate problemele, și noutății tehnicii sale dramatice; încât renumitul critic danez Georg Brandes va putea remarca pe bună dreptate – încă din 1906 – că „niciun dramaturg demn de acest nume nu va mai putea scrie după Ibsen cum se scria înaintea lui”.⁵

Dar omagierea geniului ibsenian – atât în timpul vieții dramaturgului, cât și mai târziu – a avut la bază motive diferite și perspective diverse, variind de la o epocă la alta, de la o mentalitate socială la alta și de la o adevărată literară la alta. Rând pe rând, Ibsen a fost considerat un socialist sau un conservator, un revoluționar sau un reformist, un revoltat sau un dezabuzat, un idealist sau un empirist, un romantic sau un realist, un naturalist sau un simbolist... Senturile atât de contradictorii ale receptării acestei opere se bazează – e adevărat – și pe gândirea filozofico-socială a lui Ibsen, nu întotdeauna consecventă și nu lipsită de confuzii, precum și pe

³ K. Stanislavski, *Viața mea în artă*, ed. II, București, 1951, p. 311.

⁴ L. Pirandello, *Saggi, poesie, scritti vari*, vol. VI. Mondadori, Milano, 1960, p. 230.

⁵ G. Brandes, *Das Ibsen-Buch*, Dresden, 1923, p. 192.

o concepție artistică personală, nouă, complexă. Cu toate acestea, personalitatea operei ibseniene – cu toate etapele evoluției sale – este în ansamblu organică, unitară, de o certă articulație interioară. Înțelegerea și aprecierea marii sale valori devine clară și relativ ușoară cercetând datele semnificative ale biografiei dramaturgului, descifrând sensurile propriilor mărturisiri ale autorului, relevând reacțiile publicului și criticilor timpului, și subliniind atât înțelesurile intime ale operei cât și noutatea tehnicii sale dramatice.

*

S-a născut la 20 martie 1828 în orașelul Skien. Tatăl său – un bogat negustor de lemne – dând faliment când Henrik avea doar opt ani, copilul a cunoscut o viață de mizerie, a fost privat de o instrucțiune îngrijită și a suferit din cauza disprețului pe care familiile „onorabile” îl arătau acum familiei sale. Era o fire foarte sensibilă, tăcută, introvertită, căutând singurătatea în mijlocul cărților și manifestând un talent deosebit pentru desen – peisaje și caricatură. Față de cei din jur se deschidea doar când dădea „reprezentatii teatrale” cu marionete pe care și le confecționa singur. Nu putea suporta atmosfera înăbușitoare de pietism puritan din familia sa, care nu-i crea un climat moral de afecțiune; încât, părăsind înainte de a împlini șaisprezece ani orașul natal, trebuind să-și câștige singur existența, departe de părinți – cu care nu va întreține relații nici măcar epistolare – tânărul Ibsen va încerca sentimentul greu al singurătății.

La Grimstad – un orașel din sudul țării, cu opt sute de locuitori, unde va rămâne timp de șase ani ca „practicant” de farmacie – adolescentul de statură mai degrabă mică, nordic cu părul negru, cu figură maturizată și cu privirea veșnic meditativă, prefera singurătatea, neputându-se adapta unui mediu vulgar și plat. „Mă găseam – va mărturisi el mai târziu – pe picior de război cu mica societate în mijlocul căreia eram

constrâns să trăiesc.” O revoltă surdă, amestecată cu dispreț, îl va ține de acum înainte departe de acești „oameni cu buzunarele pline și cu creierele goale”. Tânărul acesta – simplu „practicant” de farmacie – îi scandaliza și îi înfuria cu atât mai mult pe onorabili săi concetățeni, cu cât îndrăznea să-i ridiculizeze caricaturizându-i în desene care circulau apoi prin oraș.

Între timp, pregătindu-și examenele de intrare la universitate – și examenul de bază era cel de latină – Ibsen se pasionează pentru figura lui Catilina, așa cum acesta era prezentat nu de conformistul pedant Cicero (cum îl considera el), ci de Sallustiu. Și iată-l – la vârsta de douăzeci de ani, și fără să fi văzut vreodată un spectacol de teatru – scriind prima sa piesă, *Catilina*. În figura eroului, de care se simțea atras printr-o afinitate secretă, Ibsen vede un răzvrătit și un reformator virtual al societății romane corupte, o victimă a acestei corupții, un visător și un umanitarist profund revoltat împotriva nedreptăților și abuzurilor de la Roma. Piesa – menținându-se încă în limitele unor îndepărtate aluzii la societatea sa – este o operă de debutant, îndeaproape inspirată de operele lui Schiller din faza *Sturm und Drang*, cu suficiente deficiențe pentru a fi refuzată și de editori și de teatrul din Christiania.

În sfârșit, momentul evadării din insuportabilul Grimstad: prezentarea la examenul de intrare în universitate. Ajuns la Christiania – în 1850 – face cunoștință cu Bjørnson (mai tânăr cu patru ani), a cărui prietenie îl va însoți toată viața. Rezultatul: amânat, din cauza a doua dintre cele zece materii ale examenului. Dar Ibsen nu s-a mai prezentat a doua oară. Captivat de pasiunea literară, se hotărăște să renunțe la medicină. Urmează câteva luni, la facultatea de litere, cursurile unui renumit profesor și poet despre teatrul marelui dramaturg Holberg. Împreună cu doi prieteni editează o revistă satirică de orientare politică liberală. Un prieten îi tipărește *Catilina* pe cheltuiala lui; volumele nu se vând,

criticii o judecă aspru, dar studenții o citesc și declamă cu entuziasm tirade întregi... Continuă să scrie versuri – ode libertare, elegii și meditații de factură romantică; situația popoarelor europene asuprite îi inspiră versuri de tonalitatea acestora:

„Când generațiile tinere se vor ridica, răzbunătoare, contra tronului,

Ca o furtună de toamnă vor zdruncina stâlpii tiraniei...”

Un timp, tânărul Ibsen este entuziasmat de mișcarea socialistă, participă la ședințe secrete, colaborează la un ziar de stânga, până când mai mulți membri ai grupului său sunt arestați; din care moment, renunță la acțiunea politică, fără ca vreodată să mai adere la un partid.

Primul succes, tânărul dramaturg îl cunoaște cu o piesă scrisă încă la Grimstad și reprezentată acum pe scena teatrului din Capitală: *Movila războinicului*, operă pur romantică, scrisă sub influența celui mai ilustru poet nordic al timpului, danezul Öhlenschläger, cu un subiect plasat în străvechea ambianță a evului mediu scandinav; dar – fapt semnificativ – Ibsen tratează aici caracterele și moravurile vikingilor nu în sensul convențiilor romantice, ci în tușe realiste, ce n-au întârziat să-i scandalizeze pe criticii vremii – care considerau că o asemenea tratare „nu ne face cinste nici nouă, nici strămoșilor noștri”.⁶

După un an și jumătate de ședere în Capitală, tânărul Ibsen – al cărui nume începuse să circule în cercurile tineretului – este angajat în toamna lui 1851 ca dramaturg și director al primului teatru național norvegian, în Bergen.

Acest cel mai important centru cultural norvegian era

⁶ Apud A.E. Zucker, *La vie d'Ibsen le constructeur*, 6-e éd., Gallimard, Paris, 1931, p. 39.

destinat să devină și centrul unei mișcări literare naționale. Capitala țării (care din 1624 nu se mai numea Oslo, ci – după numele unui rege danez – Christiania) nu era legată prin nimic de istoria Norvegiei; în schimb, era dominată de o sufocantă atmosferă de cultură daneză. Dar Bergen, datând încă din secolul al XI-lea, era plin de amintiri ale trecutului. Norvegienii – remarcă un călător al vremii – „privesc Bergen ca pe adevărata lor capitală, și prea puțin le pasă de ceea ce se petrece în Christiania”.⁷ Aici, la Bergen, în orașul de origine al atâtor artiști iluștri, ca dramaturgul Holberg, poetul Welhaven, pictorul Dehl, compozitorul Grieg, violonistul Ole Bull – virtuozul celebru, care fondase teatrul local și care-l invitase aici pe Ibsen – dramaturgul a rămas șase ani, supraveghind și dirijând montarea a peste o sută de piese, făcând singur schițele de decor, învățând să cunoască perfect cerințele scenei și ale unei solide construcții dramatice și compunând el însuși – conform clauzelor contractului – câte o piesă pe an. Așa a apărut seria de piese inspirate din folclorul și din istoria țării. Din călătoria în străinătate – pe care i-o oferă în curând conducerea teatrului – în timpul căreia asistă la spectacolele teatrelor din Copenhaga și Dresda, Ibsen se întoarce cu manuscrisul unei piese (inspirate din *Visul unei nopți de vară*) pe care o pune în scenă la Bergen: *Noaptea Sfântului Ioan*. Piesa însă este fluierată. Nici *Movila războinicului* n-are succes. Dar *Doamna Inger din Østråt* este primită cu entuziasm: aici dramaturgul a ținut să reprezinte, indirect, „decadența Norvegiei contemporane și să exalte lupta generoasă pentru libertate”.⁸ Urmează, în 1856, *Sărbătoare la Solhaug*, piesă pur romantică, cu un cadru medieval, cu castele, cavaleri, menestreli și domnițe frumoase, scrisă în stil

⁷ Louis Enault, *La Norvège*, Paris, 1857, p. 344.

⁸ *Vte de Colleville et Fr. de Zepelin*, *Le maître du drame moderne: Ibsen*. Per Lamm, Paris (f.d.), p. 206.

de baladă, colorată cu vechi obiceiuri și scene norvegiene, care a însemnat un adevărat triumf, montată fiind și de teatrul din Christiania și elogiată de Bjørnson în trei articole consecutive. După care, Ibsen continuă să se inspire din trecutul istoric sau legendar, scriind *Olaf Liljekranz*, *Războinicii din Helgeland* și *Pretendenții la coroană*.

*

Această primă perioadă a creației ibseniene este marcată de o certă coloratură romantică, pentru că s-a desfășurat în plină epocă de elan patriotic libertar.

Supusă mai întâi coroanei daneze timp de patru secole (din 1397) apoi – din 1814 până în 1905 – celei suedeze, Norvegia a cunoscut pe la jumătatea secolului trecut o puternică mișcare patriotică, reflectată, firește, și în creația literară. În literatura romantică daneză (cea mai evoluată dintre literaturile scandinave la acea dată și dominându-le), temele istorice sau legendare erau curențe. În Norvegia însă, scriitorii își exprimă entuziasmul patriotic prin anumite sublinieri complementare: prin preamărirea voinței personalităților istorice, prin elogierea eroicelor atitudini patriotice, prin exaltarea energiei scandinave de odinioară sau prin ironizarea lipsei de personalitate a ființelor slabe și inconștiente de gravitatea momentului și situației.

Asemenea trăsături le menține și Ibsen în opera sa, completându-le cu aspecte și preocupări noi. Căci, spre deosebire de romanticii paseiști, el nu urmărește să re-creeze o lume vagă și pitorească de poezie romantică: dramele sale istorice din această perioadă, inspirate de pasiunile violente relatate de străvechile legende și povestiri istorice – din acele *saga* – și în același timp păstrând sobrietatea lor energică și spiritul lor păgân, caută să reconstituie o realitate etică și o ambianță socială a trecutului, în stare să sugereze anumite aluzii la realitățile contemporane.

Astfel, la o dată când Wagner și Hebbel reînviau în Germania mitul nibelungic, Ibsen scrie o dramă ca *Războinicii din Helgeland* (1857), în care utilizează legenda ce stă la baza primei părți a *Cântecului Nibelungilor* – dar nu pentru a poetiza lumea mitologiei, ci pentru a descrie moravurile epocii vikingilor. Aici, dramaturgul nu numai că nu ezită să modifice datele legendei, dar – cu toate obișnuitele reminiscențe romantice în accesoriile piesei, în decor și costume – își îndreaptă atenția asupra tabloului cât mai exact al vechii Scandinavii. Manifestând atitudini realiste pe care ceilalți romantici nu le aveau, el coboară personajele din postura idealizată de semizeii, configurându-le realist, dotându-le cu pasiuni pur umane și punându-le să vorbească limbajul simplu și concis al luptătorilor, nu limbajul poetic, convențional și grandilocvent al eroilor romantici.

Aplicația realistă a lui Ibsen se afirmă de pe acum și într-un sector în care, ținând seama de atâtea exemple ale contemporanilor săi romantici, ne-am aștepta mai puțin: în piesele inspirate din folclorul norvegian. Chiar într-o piesă ca *Olaf Liljekrans* (1857), care e o poveste în formă de dramă și urmărind efecte de feerie, atitudinile sale realiste sunt evidente, tuturor elementelor de superstiție populară – inclusiv viselor – dându-li-se aici o explicație naturală. Orice interpretare supranaturală a fantomelor sau a magiei runelor este eliminată și din piesa ce se inspiră din aceeași sursă folclorică, *Sărbătoare la Solhaug* (1856), în care subiectul – drama unei femei orgolioase care se căsătorește din interes, pentru ca apoi să devină o decepționată și o nenorocită – este un adevărat subiect de „dramă burgheză”.

La acest principiu al observației – constantă ce va ridica valoarea întregii opere ibseniene – se adaugă încă de pe acum primele enunțări ale unor idei predilecte dramaturgului. Astfel, în cea mai reușită dramă istorică a sa, *Pretendenții la coroană* (1863) – amintind, pe alocuri, grandoarea celor dintâi drame istorice shakespeareene și reluând aceeași temă a

luptei regalității împotriva destrămării politice provocate de răzvrătirile feudalilor (chiar și figura de aici a episcopului o evocă pe aceea a înaltului prelat din *Regele Ioan*) – Ibsen atinge problema personalității. După Ibsen – apologetul de mai târziu al voinței – esența personalității rezidă în energia sa morală: „*Un om poate să cadă pentru opera vieții altuia; dar dacă trăiește, trebuie să trăiască pentru propria-i operă*” îi spune skaldul Jatgeir feudalului Skule. Totuși, definiția nu rămâne în cadrele înguste ale individualismului, implicațiile sociale fundamentale ale personalității par a fi bănuite mai departe în opinia unui alt personaj: Omul cel mai fericit și cel mai mare este acela pe care îl înflăcărează aspirațiile latente ale epocii sale. Rezolvarea rămâne însă unilaterală; abia treizeci de ani mai târziu îi va scrie Ibsen criticului Brandes: „*Socotesc că acela are dreptate care e mai aproape de a înțelege viitorul*”.⁹

Luată în ansamblu, *Pretendenții la coroană* se afirmă ca o lecție severă de energie și de indirectă critică la adresa conducătorilor poporului său – niște vikingi degenerați în negustori egoiști, lipsiți total de simțul politic de a vedea în viitor, de hotărârea și energia de a acționa solidar cu celelalte țări scandinave în fața pericolului prusac, care se apropia tot mai amenințător. Această mobilizare a conștiințelor, acest îndemn la acțiune este ceea ce vizează scriitorul.

„*Sus, fraților! Să nu mai șovăim!*

Așa ne poruncește frăția popoarelor din Nord!”

exclamă Ibsen într-o poezie animată de ideea romantică a străvechii unități scandinave.

În general, drama istorică este pentru Ibsen un refugiu în legenda eroică sau în folclor, un refugiu din fața mediocrității ce-l înconjoară, a epocii sale de calcul egoist, meschin. Dar un

⁹ *Lettres de Henrik Ibsen à ses amis*, Paris, 1906. Scrisoarea datată 3.I.1882.

refugiul în dosul unor baricade, de unde va continua să combată: nu o dezarmare, nu o retragere de om slab și înfrânt. Apoi, drama sa istorică este în același timp și o lecție de solidaritate, de voință și de energie, un apel la acțiune, la lupta decisă pentru menținerea libertății popoarelor scandinave. În felul acesta își concepe dramaturgul misiunea – în comuniunea cu poporul, idee pe care o exprimă versurile cântărețului din *Olaf Liljekrans*:

*„Un cântăreț care poartă o liră în suflet
trebuie să asculte viața tainică
ce freacă în rostogolirea valurilor
pe țărmurile fiordurilor sălbatice.
Trebuie să asculte viața pulsând
în tulburatele inimi ale oamenilor.
Prin sunete și prin cuvinte, el trebuie de asemenea
să tălmăcească visurile și dorurile poporului,
iar aceste visuri să le dezvăluie și să le lămurească
acelora ce nu-și dau seama de măreția lor.”*

Adevăratul sens al operei ibseniene din această primă perioadă, de inspirație romantică, este concentrat în cuvintele de mai sus. Ibsen s-ar vrea cântărețul care „să tălmăcească visurile și dorurile poporului”; el va rămâne însă un potențial pasiv, limitat de cauze pe care le vom putea descifra în fazele celelalte ale creației sale.

La câțiva ani după înființarea Teatrului Norvegian din Bergen, se fondează și în capitala țării un teatru destinat să promoveze – în afara influenței daneze – dramaturgia națională. Conducerea noului teatru îi este oferită lui Henrik Ibsen. Expirându-i contractul cu teatrul din Bergen, el acceptă și în 1857 se mută la Christiania. Părăsește orașelul – în care timp de cinci ani montase 145 de piese – fără ca la despărțire oficialitățile să-i adreseze măcar un cuvânt de recunoștință...

În primele luni, termină *Războinicii din Helgeland*, pe care însă Teatrul Mare din Christiania nu i-o reprezintă. La ostilitatea cu care este întâmpinat de partizanii servili ai culturii daneze se adaugă alte decepții și serioase dificultăți materiale. Teatrul Norvegian, pe care-l conducea, continua să fie tot mai boicotat, tot mai părăsit, până când în cele din urmă dădu faliment. În aceste condiții, dezamăgit, atacat sau ignorat, rămas fără nicio sursă de câștig, demoralizat, urmărit mereu de gândul sinuciderii, Ibsen nu mai scrie nimic timp de cinci ani. În 1862 publică cea mai spirituală și mai ironică piesă a sa, *Comedia iubirii* – refuzată însă de Teatrul din Christiania și criticată aspru în presă. În anul următor termină cea mai bună operă a sa de până acum, *Pretendenții la coroană*, reprezentată cu mare succes și lăudată de critici, dramă care încheie prima perioadă, romantică, de inspirație istorică și legendară a creației sale.

S-au fixat, în această primă perioadă, coordonate fundamentale ale gândirii artistice ibseniene.

Mai întâi, străvechea *saga* islandezo-norvegiană l-a decis pe Ibsen să reziste definitiv la orice tentație de declamație romantică și emfatică și să prefere sobrietatea energică maximă – ca într-o *saga* „în care nimic nu trădează sentimentele povestitorului, nimic nu e de prisos, faptele înseși alcătuiesc scenele cele mai emoționante. Pasiunile violente nu sunt descrise, ci se reflectă în acțiune. Taciturnitatea era lege pentru acești luptători; niciodată ei n-aveau voie să se plângă sau să-și dea frâu liber sentimentelor de bucurie.”¹⁰ De asemeni, *saga* l-a învățat valoarea cuvântului tranșant, greu, valoarea expresivității artistice a taciturnității, sugestivitatea vorbirii sobre până la extrem, a cuvântului încărcat de subînțelesuri.

S-au conturat acum în linii precise caracterele umane

¹⁰ Sigurd Høst, Henrik Ibsen. Stock, Paris, 1924, p. 81.

preferate de Ibsen și ideile morale pentru promovarea cărora va combate în continuare. Dramaturgul disprețuiește și condamnă oamenii care se mulțumesc cu meschina realitate dată, admirându-i în schimb pe cei care urmăresc să o depășească prin puterea „visului”. Aceștia din urmă – singurii care merită atenție și prețuire – nu trebuie judecați după faptele lor, fortuite, condiționate uneori chiar de instincte reprobabile, ci după viața lor interioară, după intențiile și aspirațiile lor nobile. Ceea ce, pe de altă parte, antrenează – ca o consecință necesară pentru acești oameni dotați cu o puternică viață interioară – și ideea culpabilității, și sentimentul responsabilității. Mai ales că „visul” lor nu este o vană și pasivă reverie. Ibsen va persifla întotdeauna pe visători, pe ipocriți, pe lași, pe veleitari; în schimb, va elogia omul care, exigent și energic, va căuta să-și traducă visul într-o realitate – căci „viața interioară și cea exterioară trebuie să ia contact una cu cealaltă prin fapta omului”.¹¹

Perioada următoare, aceea a poemelor dramatice *Brand* și *Peer Gynt*, coincide cu o grea perioadă din istoria Scandinaviei. Primul dintre aceste poeme, *Brand* – patetic strigăt de revoltă contra oricărei ezitări, impresionantă gloriificare a voinței împinse la extrem – nu poate fi înțeles pe deplin dacă nu ținem seama că ideea operei i-a fost sugerată lui Ibsen de împrejurările istorice concrete ale momentului, care și-au găsit un ecou deosebit de puternic în spiritul marelui scriitor.

În 1864, Danemarca este doborâtă de Prusia, care anexează provinciile Schleswig și Holstein. În rândurile intelectualilor din țările Nordului începuse încă dinainte o puternică mișcare panscandinavă, pentru renașterea „spiritului nordic” și pentru unirea politică a celor trei țări surori, spre a putea rezista amenințării prusace. Această mișcare se intensifică acum tot mai mult. Scriitorii caută să întrețină prin scrisul lor o

¹¹ *Op. cit.*, p. 67–69.

atmosferă de entuziasm patriotic, cheamă poporul la acțiune, îndeamnă la eroismul plin de abnegație și exaltă vechile virtuți războinice ale strămoșilor. În versurile sale din acest timp, Ibsen – aflat în primele rânduri ale mișcării – este frământat adânc de nenorocirea care s-a abătut asupra poporului frate danez:

„Un popor în doliu, un popor care-și urmează propriile funeralii

Părăsit de prieteni, –

Așa trebuie să sfârșească saga daneză?

Deșteaptă-te, curajos și puternic, popor al nordului!

Fapta să urmeze repede visului!

Fratele nostru este în primejdie! Toată lumea pe punte!”

În asemenea împrejurări dramatice, a te retrage în trecut și a stăruii pe linia romantică a dramelor istorice nu ar însemna oare o abdicare de la îndatoririle unui scriitor? În aceste versuri, pe care le găsim în prima versiune a lui *Brand* (cunoscută sub titlul de *Brand epic*), Ibsen mărturisește:

„Și astfel mi-am întors privirile și gândul

De la această saga moartă a vremurilor trecute

și de la acest mincinos vis despre un viitor măreț,

Ca să mă afund în negurile prezentului.”

Starea de spirit creată în țările scandinave în urma acestor împrejurări a favorizat și influența filosofului individualist danez Kierkegaard, misticul exaltat a cărui gândire a fost convertită de intelectualitatea înaintată norvegiană în sensul intereselor acestor aspirații naționale. Pentru Kierkegaard, singurul lucru cu adevărat mare este „paradoxul”, adică – în ordinea vieții – pasiunea împinsă la extrem și care impune o tensiune tragică întregii ființe. De aceea, valoarea omului, adevărata măsură a umanității lui este dată de intensitatea

efortului și a suferințelor sale. „Totul sau nimic” – această deviză pe care filosoful danez a dezvoltat-o în opera sa capitală *Alternativa* – devine, prin rigorismul pe care-l implică, însăși deviza exaltatului pastor Brand, figură în construcția căreia Ibsen a fost fără îndoială influențat de Kierkegaard.¹²

*

Brand (1866) a fost scris în Italia¹³, unde Ibsen plecase cu o mică bursă de stat în 1863 – expatriere voluntară care, continuată apoi în Germania, îl va ține pe scriitor departe de patrie aproape treizeci de ani. Acest poem dramatic cu un titlu atât de sugestiv (în norvegiana arhaică „Brand” înseamnă „sabie”, iar în limba modernă „incendiu”) este o operă singulară în literatura universală, în același timp o generalizare pe plan uman și o ilustrare pe plan individual a luptei împotriva lipsei de voință și lașității conducătorilor norvegieni la acea dată. Această dramă a abnegației totale pe care o implică realizarea unei vocații superioare (deși având uneori un ton retoric, unele reacții psihologice nemotivate și adesea o elocvență prolixă) este drama unui fanatic al voinței și sacrificiului de sine:

*„Sunt ca un brad
pe munte, ca un râu în vad;
bolnav e neamu-acestui veac;
lui trebuie să-i dăm vreun leac”.*

¹² Vezi Werner Möhring, Ibsen und Kierkegaard, Leipzig, 1928.

¹³ Un exeget italian al lui Ibsen observa că, deși nu era aproape deloc inițiat în problemele culturii italiene, dramaturgul a intuit sensul acestei civilizații și – ceea ce se reflectă în *Brand* – a admirat spiritul de sacrificiu al patrioților italieni din timpul Risorgimento-ului, a cărui amintire era proaspătă în acești ani. (*Mario Apollonio*, Ibsen. Marcelliana, Brescia, 1944, p. 88.)

Și pastorul își simte vocația de a porni să vindece acest „popor de stânci, trăind pe stânci”, rezistent ca și ele. Prin aceasta el nu urmărește să îndeplinească o misiune de preot: „Abia mai știi dacă sunt creștin. Dar știi că sunt om”. În orice caz, el nu și-l reprezintă pe Dumnezeu ca pe un „bătrân cu scufă și chelie”:

*„Nu-i al meu acest Dumnezeu –
al meu furtună-i, vânt e-al tău;
al tău e surd, al meu nenfrânt;
iubire-al meu; al tău plăpând;
un Hercul tânăr și voinic,
nu un biet moșnegel-bunic!”*

își biciuiește el contemporanii. Față de lăncezirea aceasta în lașitate, ipocrizie și indolență, pastorul își vede misiunea într-o luptă dusă nu cu arma cuvântului, ci cu a faptei.

Acum își începe Brand grandiosul drum al calvarului, al operei de regenerare morală a poporului său – și drama exaltatului apostol al voinței și abnegației dusă până la sacrificiul total se desfășoară într-un cadru adecvat, de aceeași sălbatică măreție și austeritate, de zăpezi înghețate și veșnice, de fiorduri răscolite de furtuni, de prăpăstii căscate rostogolirilor de avalanșe.

În timpul unei asemenea furtuni, spre a mântui sufletul unui muribund Brand pornește, urmărit de privirile înspăimântate ale mulțimii, să străbată apele fiordului spumegând sub furia stihiilor dezlănțuite. Nimeni nu îndrăznește să-l însoțească – decât Agnes. Puterea de convingere a faptei lui Brand a câștigat-o pentru totdeauna: de acum înainte, Agnes va rămâne pentru toată viața alături de involburatul pastor. Dar fapta pastorului a câștigat și poporul, care de un astfel de conducător are nevoie – și Brand trebuie să se stabilească în această parohie din creierul munților. Își

întemeiază un cămin, Agnes se dovedește o tovarășă ideală de viață pentru sufletul lui răscolit de obsesia măreței sale misiuni („*În doi urcușul nu e greu*”, spune el), iar copilul lor, Alf, alături de devotamentul soției, aduce o rază caldă în asprimea de gheață a vieții lui Brand:

*„Tu ai aprins în mine-o mare
iubire, ca o zi cu soare”*

îi spune el soției.

Dar asta nu înseamnă că Brand și-ar fi uitat măcar o clipă misiunea, că ar fi făcut concesii sau compromisuri. Zadarnic doctorul (personaj care în toate piesele sale reprezintă înțelegerea umană, observarea fisurilor și limitelor condiției umane) îi spune:

*„La bunuri – vrere quantum satis
ai în registrul vieții scris;
părinte, conto caritatis
ți-e gol, ca o fecioară-n vis!”*

Intransigența lui îi înspăimântă pe toți când, chemat insistent la căpătâiul muribundeii sale mame spre a o împărtăși, el refuză categoric, fiindcă zgârcita și hrăpăreața bătrână nu vrea să lase bisericii, spre a căpăta împărtășania, decât nouă zecimi din averea ei. Dar, ca să-și poată mântui sufletul, ea trebuie să jertfească „*totul sau nimic*”. Da, este mama lui, și în răspunsul hotărât pe care trebuie să i-l trimită vibrează durerea unui regret adânc:

*„N-am două judecăți, ce vrei:
Pentru străini și pentru-ai mei”.*

Dar fiindcă nu are „două judecăți”, Brand riscă să-și piardă și copilul, a cărui sănătate este amenințată în această regiune

sălbatică, unde pastorul vrea să-și ducă opera până la capăt. Și furtunoasa sa voință cunoaște acum un moment greu de ezitare, căci

*„Un suflet de copil e-un cânt,
e-o apă-n soare, scăpărând”*

și pastorul simte nevoia unei asemenea reconfortări. Omul aprins însă de focul unei vocații înalte trebuie să sacrifice tot. Poporul, pe care conducătorii săi l-au jefuit și căruia

*„i-au frânt stâncoasa lui natură
într-o robie lungă, dură...”*

trebuie ajutat.

Și micul Alf este sacrificat. Actul 4 este pătruns de un suflu de umanitate de o intensă duioșie, care dă dramei căldura vieții. În emoționanta scenă a nopții de Crăciun, părinții îndurerați trăiesc povara grea a amintirii copilașului lor, privind mormântul încă proaspăt sub zăpadă. Însuși Brand devine mai uman:

*„Știi, adesea îmi pierd firea,
nu mai am niciun curaj;
mi se tulbură privirea,
gându-i frânt, sufletul laș;
mi se pare-atunci un dar
că pot plânge, plânge iar.”*

Aceste pagini sunt cele mai umane din întreaga sa operă.

Dar curând, obsedatul idealului redevine rigoristul implacabil: atașarea Agnesei la amintiri echivalează cu renunțarea la idealul lui Brand și al ei. Brand merge până acolo cu cruzimea – după o scurtă și grea luptă interioară – încât o silește să dea unei femei sărace toate hăinuțele

copilului.

*„... luându-mi vamă,
fericirea vieții mele,
toate lucrurile-acele
înțelese doar de-o mamă”*

spune Agnes. Agnes îl ascultă, izbutind astfel să se elibereze de ezitări și compromisuri, dar cu prețul unui sacrificiu dureros căruia nu-i va putea supraviețui mult timp.

Rămas fără Agnes, Brand își continuă lupta pentru idealul pe care însă nu-l va putea atinge, căci el știe că a lupta singur înseamnă a lupta fără nădejde. Este doborât de forțele obișnuințelor vechi, de puterile mediocrității, lașității, compromisului. Alături de strania figură a tinerei Gerd, cu mințile rătăcite, care îl cheamă spre singurătate – asemenea unui simbol al eforturilor individului spre independența totală – Brand se prăbușește în drum spre culmi, înghițit de o avalanșă.

Fără Agnes, Brand – nesocotind condiția omenească, lasă să se înțeleagă autorul – nu a putut atinge „cerul” idealului; a fost înfrânt pentru că a neglijat „pământul” omenescului, în timp ce Agnes, prin instinctele și sentimentele ei, era atașată de viața reală:

*„Leșu-acesta-ntotdeauna
pentru mine-i fiul meu.
Sufletul și trupu-s una;
să despart, ca tine, eu
sufletul de trup nu pot;
pentru mine sunt un tot;
Alf, de sub zăpezi și ger,
e același Alf din cer!”*

vorbește Agnes. Numai Agnes – își amintește Brand mai târziu

– a știut atinge idealul, căci ea era legătura de unire între cer și pământ, între idealul urmărit și posibilitățile reale ale omului.

Dar cauza prăbușirii lui Brand să fie oare într-adevăr numai ignorarea posibilităților omenești? Răspunsul la această întrebare atinge însăși esența operei, aducând în discuție problema fundamentală, atât de controversată și de obicei atât de superficial prezentată, a moralei ibseniene.

Adevărul este că, mai mult ca oricare din piesele sale, *Brand* lasă asupra cititorului o impresie incontestabil tonifiantă sub raport moral: eroul pare a fi un om excepțional, de o impresionantă integritate de caracter și voință, atrăgând asupra sa admirația – dacă nu totdeauna și simpatia – cel puțin până la punctul unde cade în absurd; iar patosul tonului de predică a „marilor adevăruri morale” și impetuozitatea sentimentului de revoltă dau operei un aspect în același timp captivant și maiestos.

Abia la o mai atentă analiză de fond apare adevărata natură a conținutului de idei. În primul rând, atât revolta, cât și voința lui Brand rămân elanuri fără obiect. Răul lipsei de voință nu este atacat în cauzele lui, obiectivul voinței constă într-un țel moral abstract, iar spiritul de revoltă nu propune soluții pozitive, rămânând o „revoltă pentru revoltă”, încât o atmosferă nebuloasă învâluie articulațiile ideologice ale operei. „Totul sau nimic”; formula este cât se poate de revoluționară, dar termenul revendicat, acest „totul” rămâne, chiar și pentru Brand, un termen neconcretizat pozitiv. Să distrugă capcanele în care sunt prinse sufletele poporului – iată programul de acțiune pe care pastorul îl propune mulțimii. Dar nici Brand nu știe ce se va întâmpla apoi, după ce vor fi distruse capcanele minciunii, lașității și compromisului, pentru că nu cunoaște nici căile adevărate ce duc la schimbarea structurii acestei societăți. Atunci, oare nu ignorarea cauzelor reale ale răului, oare nu ignorarea soluțiilor constructive pe plan social este elementul care contribuie la prăbușirea eroului, mai degrabă decât ignorarea condiției umane? Oricum, această

imprecizieune a ideii îl duce pe Ibsen la o oarecare imprecizieune a imaginii artistice.

Cu alte cuvinte, câmpul ideologiei ibseniene se restrânge prin faptul că deocamdată lupta contra viciilor denunțate nu se obiectivează asupra cauzelor sociale, rămânând un scop în sine. Ca urmare, morala lui Ibsen este tot atât de abstractă și de lipsită de conținut ca morala kantiană. Paralela îi aparține lui Plehanov, care în studiul său asupra dramaturgului norvegian, analizează cu multă acuitate ideologia ibseniană. „*Kant vede criteriul legii morale nu în conținut, scrie criticul rus, ci în forma voinței; nu în ceea ce voim, ci în felul în care voim (...) Întrucât însă legea morală trebuie să fie prin esență absolută și pozitivă, legea morală a lui Kant e lipsită de «caracter moral» (...) Legea morală predicată de Brand este tot așa de lipsită de «caracter moral»* – pentru că rămâne un scop în sine.¹⁴

Începând din perioada poemelor dramatice, pentru Ibsen cauzele decăderii social-politice a țării sale rezidă în decăderea morală a individului și, în primul rând, în spiritul compromisului, deficiență pe care el o deduce probabil din refuzul norvegienilor și suedezilor, de a veni în ajutorul poporului danez lovit de Prusia. Remediul indicat este o reconstrucție morală a individului, educarea unei voințe individuale independente, mergând intransigent spre scopul propus, – chiar dacă acesta rămâne un scop în sine. De aici rezultă în concepția lui Ibsen o nouă consecință: cea mai înaltă manifestare a omenirii este tendința spre un ideal. Într-o scrisoare adresată lui Brandes, Ibsen afirmă că cea mai bună formă politică i se pare a fi regimul politic țarist, căci acest regim inspiră oamenilor cea mai puternică dorință de libertate. Aceeași concepție îl face să afirme altă dată că „*un guvern absolut este cel mai favorabil libertății de gândire*”.

¹⁴ G. Plékhanov, *L'art et la vie sociale*, Éditions Sociales. Paris, 1949, p. 264. *Lettres de Henrik Ibsen à ses amis*, Paris, 1906, Scrisoare datată 4.I.1872.

Sau, într-o altă scrisoare, abandonând forma paradoxului și exprimându-se mai explicit: „*Ceea ce numesc eu luptă pentru libertate nu este decât neîncetata și via cucerire a ideii de libertate. Cel ce posedă libertatea altfel decât ca un bine cu ardoare dorit, posedă un lucru fără viață și fără suflet*”.¹⁵

Prin urmare, pentru Ibsen ceea ce contează nu este să vizezi schimbarea raporturilor sociale: „*ceea ce interesează este revolta spiritului omenesc*”, scrie el. Nevăzând problema în mod concret, scriitorul nu formulează țeluri precise și nu poate oferi viitorului drept soluție decât paleativul unei „idei” de reconstrucție morală. Ca și mai târziu alți eroi ibsenieni (Rosmer, Solness, Rubek, Borkman), Brand aspiră doar spre culmile unor abstracții etice.

Dar intensitatea dramatică a acestor elanuri și aspirații ale eroului său spre un ideal etic, forța cu care este exprimată credința autorului în posibilitatea și necesitatea unei regenerări morale, cadrul maiestos și impresionant în care se desfășoară drama, caracterele eroilor profilându-se puternic în acest cadru, precum și scenele în care vibrează reacțiile simple, intime, sincere, profund umane ale celor doi părinți și soți – sunt elementele care dau piesei o valoare artistică excepțională. Aceasta este elementul fundamental pe baza căruia se realizează farmecul operei – cea mai monumentală expresie a idealului moral ibsenian, puternică și contorsionată ca arta lui Michelangelo, sub impresia căreia a și fost scrisă marea operă ibseniană¹⁶ – iar nu discursurile numeroase chemate să exprime ideologia ibseniană și care nu acționează efectiv asupra impresiei finale lăsate asupra spectatorului sau cititorului.

Teoria ibseniană, enunțată adesea pe un ton sentențios, chiar grandilocvent, poate fi limitată, obiectul artistic însă este

¹⁵ *Op. cit.* Scrisoare datată 17.II.1871.

¹⁶ *Giuseppe Gabetti*, în „Enciclopedia italiana”, vol. XVIII, p. 693.

adevărat, realizarea artistică este autentică; acțiunile, caracterele, situațiile au viață, sunt impregnate de un patos uman, sunt reale. Opera și autorul ei se afirmă ca purtători autentici ai unei pasiuni morale. Situațiile nu sunt niciodată forțate, determinate fiind de logica însăși a caracterelor, episoadele nu rămân deloc abstracte, iar eroii săi sunt departe de a fi simple personificări schematice ale ideilor enunțate, ei apar întotdeauna ca niște exponenți vii ai unor impulsuri sau convingeri morale reale, sincere. Încât, considerată în aspectul său obiectiv, ca realitate artistică, opera este adevărată – chiar dacă interpretarea discursivă în care se complăce autorul rămâne uneori idealistă.

Succesul lui *Brand* a fost răsunător: primei ediții, epuizate în două luni, i-au urmat alte patru în același an. Apariția piesei era socotită ca evenimentul cel mai important al istoriei literare norvegiene din secolul al XIX-lea. Mai multe teatre îi solicită autorizația – deși piesa nu era scrisă pentru scenă – de a reprezenta actul al patrulea. La intervențiile stăruitoare ale prietenului său Bjørnson, Stortingul – parlamentul norvegian – îi votează o pensie viageră. Henrik Ibsen este în mod oficial considerat – alături de Bjørnson – un poet național. Societatea științifică din Trondhjem îi acordă de asemenea o subvenție, editorul îi trimite regulat drepturile de autor, începe să fie tradus în Germania; pentru prima dată, scriitorul se simte la adăpost de grijile materiale ale vieții.

Gravitatea temei, densitatea gândirii și tensiunea extremă pe care i-o solicitase scrierea lui *Brand* îi cereau neapărat o perioadă de relaxare. Pentru a se destinde parcă, Ibsen se decide să creeze în viitoarea sa piesă figura popularului Peer Gynt, care în legendele norvegiene – de curând adunate de către Asbjørnsen într-o culegere de mare răsunet, care-l încântase și pe Bjørnson – era un vânător pasionat, mare fanfaron și neîntrecut născocitor de snoave și povești. Personajul însă – ca și în cazul celorlalți protagoniști ai pieselor sale – urma să fie creat, pentru ca să capete o

consistență dramatică deplină, în urma studiului unor caractere reale, a unor oameni cunoscuți în viață. Un asemenea prototip a fost un tânăr aventurier, om de lume superficial, cunoscut de Ibsen în societatea coloniei norvegiene din Roma; un altul a fost celebrul violonist norvegian Ole Bull, bărbat frumos, cu mult succes la femei, care realizase o avere imensă în America, unde – asemenea lui Peer Gynt – voia să întemeieze o colonie care să-i poarte numele; în sfârșit, autorul i-a împrumutat lui Peer și câteva trăsături din propriul său caracter sau din amintiri ale propriului său trecut.

Ca structură, poemul dramatic *Peer Gynt* (1867) este un amestec de comedie cu momente de dramă, de fantezie și realism, de poezie intimă și grotesc buf, de feerie de esență folclorică și viziune satiric-caricaturală a viciilor compatrioților săi, de caldă evocare a lumii rurale, dar și de demitizare a țăranului norvegian, cu idealizarea căruia – așa cum proceda Bjørnson – dramaturgul nu era de acord. Din această complexitate de perspective a rezultat un caracter extrem de greu de realizat scenic – inconsecvent, contradictoriu, în orice caz mult mai complicat, mai bogat, mai uman (și, evident, mai poetic) decât confrații săi din aceeași mare familie literară: Till Eulenspiegel, baronul Münchhausen sau Tartarin din Tarascon.

Piesa este plină de evocări din lumea folclorului și vieții scandinave, evocări dificil de sesizat și de apreciat pentru un străin. „*Dintre toate operele mele, Peer Gynt e cea care mi se pare mai puțin făcută a fi înțeleasă în alte părți decât în țările scandinave*”, recunoștea autorul într-o scrisoare din 1880. Construit ca revers al lui Brand, Peer Gynt – în același timp satiră și apologie, în momente alternative – a devenit în opera genialului dramaturg un simbol al sufletului norvegian.

Dar, este *Peer Gynt* exclusiv o satiră a norvegianului epocii? În multe scene, Ibsen denunță – caricatural, nu cu ton de rechizitoriu – anumite vicii ale societății sale. Oricum însă,

tratarea satirică rezervată lui Peer este indulgentă, blândă, temperată de un sentiment al tradiției, încât s-ar putea spune că autorul lui Brand, severul flagelator al minciunii de astă dată aproape că îl dezmiardă pe mincinosul Peer. Căci, în definitiv, viciul minciunii, pe care flăcăul l-a învățat de la mama sa, însemna pentru ei amândoi o consolare și un refugiu: tatăl lui Peer era un bețiv și viața lor a fost destul de grea. Mama lui Peer susține că oamenii care vor să mai uite de necazuri recurg – unii la rachiu, alții la povești. Or, ce sunt poveștile în raport cu „adevărul”, dacă nu niște „minciuni” artistice? De altfel, Peer nu este un mincinos obișnuit, ci un adevărat artist al minciunii, transfigurând poetic faptele povestite; pățania sa cu Țapul sălbatic, sau cea cu diavolul pe care l-a închis într-o coajă de nucă, sunt de-a dreptul bucăți de fermecătoare poezie. Peer nu știe niciodată sigur dacă minciunile povestite de el nu sunt cumva fapte care i s-au întâmplat în realitate. Și apoi, Peer are și momente când se revoltă el însuși împotriva iluzionismului său, deprinderii de a se refugia mereu în lumea fanteziei – ca în memorabila scenă cu copacul (actul 3); totuși, asemenea poporului său, care a creat și îndrăgit poveștile, eroul simte organic nevoia de evadare dintr-o existență strâmtă și grea în lumea liberă a imaginației, a visului compensator.

După o serie de aventuri, în care episoadele sentimentale alternează cu cele lirice, iar viziunile folclorice cu înțelesurile satirice, Peer ajunge acasă, unde mama sa îl așteaptă înainte de a închide ochii pentru totdeauna. Scena morții bătrânei Åse este de o frumusețe rară prin fantezia și lirismul său cu ecouri de poezie populară: faptul morții este interpretat în sensul și cu atmosfera concepției populare, ca o plecare în lumea legendei, ca un fapt ce se înscrie în ordinea normală a firii.

Dar norvegianul este în același timp și un spirit practic ce nu se mulțumește numai cu reveriile. În actul 4, unde viziunea folclorică lasă loc realismului și satirei, îl vedem pe Peer îmbogățit de pe urma comerțului cu sclavi. După el, toată arta

vieții constă în a-ți închide urechea la șoaptele conștiinței. Ruinat prin furtul vasului său, Peer ajunge „profet” la un trib arab, iar în Egipt vizitează Sfinxul și un ospiciu de alienați, unde fiecare nebun se închide în sine „*ca într-un butoi*”: definiția cea mai categorică a megalomaniei individualismului, care – la fel ca egoismul, arată Ibsen¹⁷ – în exagerarea sa extremă atinge demența.

În ultimul act, Peer, după ce și-a refăcut averea în America, se întoarce în patrie (așa cum de altfel făceau mulți compatrioți ai săi, la acea dată). Realismul alternează mereu cu fantezia și, într-o asemenea scenă fantastică, i se definește sensul personalității: „marele topitor al lumii” va topi materialul ființei sale spirituale, material în definitiv bun, pentru a-l turna din nou într-un alt tipar – ca pe un nasture de metal fără toartă. În adevăr, Peer nu este un personaj cu totul negativ. El vrea să depășească strâmtele și apăsătoarele condiții ale realității, este animat sincer de aspirații frumoase, nu este totdeauna laș, adeseori este întreprinzător, deși îl aflăm și alterat de un practicism oribil: face negoț cu sclavi. În el există un material bun, dar și-a ratat viața din toate acele cauze pe care autorul le denunță de-a lungul operei (lipsă de voință, de perseverență, de sinceritate, de ideal moral etc.). Și fiindcă nu este un personaj cu totul negativ, la capătul zbuciumatului drum al vieții, Peer Gynt își găsește oaza sa de liniște și de duioșie: gingașa Solveig, care l-a așteptat timp de treizeci de ani și care-l întâmpină cu vorbe de odihnitoare afecțiune.

Peer Gynt este o operă diametral opusă lui *Brand*. În timp ce *Brand* era o glorificare a voinței, *Peer Gynt* este satira lipsei de consecvență și de caracter; primul poem era drama unui entuziast ce sacrifică totul pentru „idealul său moral”, al doilea

¹⁷ M. Prozor, *Le Peer Gynt d'Ibsen*. Mercure de France, Paris, 1897, p. 46.

este comedia feerico-satirică a unui vântură-lume care nu are niciun ideal de viață bine definit; primul este poemul voinței supraomenești, al doilea este o caricatură a oamenilor și a situațiilor din Norvegia epocii. Peer Gynt este un vagabond al visului, în permanentă căutare a unui succes fără risc și, mai târziu, a unei meschin de egoiste „realizări de sine”: în acest sens, poemul devine un fel de *Faust* într-o ediție scandinavă bufă. Complex și contradictoriu, eroul scapă unei încadrări într-o definiție; căci în Peer se întâlnesc visul și platitudinea, idealismul moral și egoismul meschin, lirismul și escrocheria, lașitatea și gustul riscului, bunul-simț rustic și fanfaronada poltronă. Ibsen găsește figura lui Peer (pe care apoi o complică cu elemente diferite) în povestirea populară. Utilizează din plin folclorul țării sale și – cu toate elementele de satiră socială și, precum vom vedea mai târziu, de autobiografie spirituală și de acea autoironie care intervine pe alocuri – nu urmărește decât o destindere printr-o „piesă ușoară”. Dar, intrând în felul acesta în intimă comuniune cu poporul prin intermediul patrimoniului său folcloric, Ibsen scrie cea mai norvegiană dintre piesele sale.

*

În primăvara anului 1868, la patru ani și câteva luni după venirea sa în țara în care scrisese *Brand* și *Peer Gynt*, Ibsen se hotărăște să părăsească Italia. Să se reîntoarcă în patrie? Situația din Norvegia nu era câtuși de puțin de natură să-l atragă: orice elan patriotic în rândurile conducătorilor lipsea, partidele conservatorilor și liberalilor își disputau puterea într-o meschină competiție politicianistă, cultura națională era împiedicată să se afirme, iar pe o apreciere și simpatie din partea presei și a criticilor știa că nu poate conta. „Adeseori mi se pare foarte limpede – mărturisise el într-o scrisoare – că în țara noastră cei înzestrați cu inteligență și cu suflet n-au altceva de făcut decât să se refugieze, asemenea animalului

rănit, în adâncul codrilor, să-și aștepte moartea.” Iar mai târziu, într-o scrisoare din 9 iunie 1870, va ține să precizeze: „Să nu credeți, cum cred atâția alții, că aş nutri un sentiment de rea-voință față de țara mea. Detest doar excrescențele trupului societății noastre; dar ele nu fac parte din organismul însuși.”

Mai multă liniște și siguranță decât în Italia putea găsi în Germania – și, în primăvara anului 1868, după ce vizită Florența, Berchtesgaden și München, se stabilește la Dresda.

Aici scrie comedia – prima remarcabilă comedie norvegiană în proză – *Liga tineretului*, în care, coborând în domeniul vieții politicianiste, șarja cu mare vervă satirică practicile și metodele demagogice ale politicienilor din patria sa. La teatrul din Christiania piesa a provocat – de-a lungul câtorva reprezentații în șir – proteste, fluierături, un adevărat vacarm, iar din partea cronicarilor, critici foarte vehemente. În Egipt, unde se afla atunci ca delegat al guvernului norvegian la festivitățile inaugurării Canalului de Suez, Ibsen află despre primirea atât de ostilă ce se făcuse ultimei sale piese și exclamă, trist: „Nimic nu s-a mai schimbat în țara mea!”

Următorii doi ani, dramaturgul îi dedică scrierii unei drame de mare întindere, operă la care lucrează cu o pasiune cu totul deosebită: *Împărat și Galilean*.

În Italia, patrie a vestigiilor antichității, scriitorul nordic a fost obsedat de imaginea prăbușirii civilizației păgâne și a victoriei creștinismului – imagine care apoi s-a complicat în concepția dramaturgului cu ideea antagonismului dintre păgânul mândru, puternic, orgolios și bietul om al evului modern, încovoiat sub povara umilinței creștine. Din acest complex de imagini s-a născut drama *Împărat și Galilean* (prima parte terminată în 1872), pe care autorul o considera principala sa operă și pe care chiar unii critici o socotesc culmea dramaturgiei ibseniene.

Aprecierea este, desigur, mult exagerată. În primul rând, fiindcă drama – pentru care Ibsen a studiat un material istoric

considerabil – este inutil de lungă (10 acte); nu este adaptată exigențelor scenei, personajele prea numeroase (57, dintre care 40 sunt istorice) și abia schițate se pierd în prolixitatea decorului, conflictul dramatic se epuizează aproape exclusiv pe planul intelectual al teoriilor și principiilor. Totuși *Împărat și Galilean* se impune printre remarcabilele opere ibseniene, impresionând prin bogăția de idei, prin măreția viziunii, prin amplul tablou de moravuri, de concepții, de pasiuni, de aspecte atât de multilaterale ale uneia dintre cele mai interesante și mai agitate perioade ale istoriei.

Figura împăratului Iulian Apostatul îl tentase și pe Goethe. Ibsen a fost atras de caracterul atât de agitat al acestui împărat filosof, de reacțiunea păgânismului legată de numele lui, de sfârșitul lui tragic, împăratul creștin străbate un moment de puternică criză morală: creștinismul i se pare prea îngust, împiedicând libera dezvoltare a personalității, dar nici păgânismul nu-l satisface. Nu-l mulțumește nici filosofia. Adevărul îl găsește la magul Maximos, care într-o scenă de incantații, aproape de hipnotism, îi revelează venirea celei de „a treia împărății”: în timp ce prima era bazată pe pomul cunoașterii, iar a doua pe lemnul crucii, „a treia împărăție” va fi fondată pe cele două anterioare și va crea un tip uman nou: omul liber, omul de mare noblețe morală. Opoziția între epicureismul antichității și asceza creștinismului, pe care Nietzsche o rezolva în sensul exaltării voinței și moralei păgâne a supraomului, iar Tolstoi în sensul pasivității creștine a non-violenței, a renunțării și resemnării – Ibsen pare a o soluționa potrivit ideii goetheene a armonizării celor două culturi, în sensul reconcilierii forțelor contradictorii a căror pradă este omul.

Iulian era chemat să lucreze la înfăptuirea acestei opere morale; dar în momentul decisiv prefera sceptra și dominarea lumii – fapt ce echivalează cu propria sa înfrângere, pentru că n-a știut să fie el însuși, să-și cunoască vocația, căreia să-i subordoneze toate actele și toată ambiția sa, n-a știut să

mergea hotărât la țel, n-a știut să vrea. Ajuns împărat, părăsește creștinismul, reîncepe persecuțiile contra creștinilor, urmărește dominarea lumii, dar în cursul campaniei contra perșilor e ucis de un soldat creștin. Și Iulian moare cu sentimentul amar al înfrângerii personale, dar și cu o consolatoare viziune a viitorului.

Astfel, drama luptei între balastul ambițiilor pământești (care l-au tras la fund pe Peer Gynt) și idealul aspirațiilor nobile (pe care Brand l-a ratat nesocotind drepturile firii omenești), drama înfrângerii unei vieți, prin lipsa înțelegerii vocației și lipsa voinței tenace, se reduce în esență la tema principală a teatrului ibsenian: emanciparea morală a personalității, a autenticității, a corectitudinii, a voinței și a puterii de sacrificiu.

În 1874, Henrik Ibsen face o călătorie în Norvegia. Impresiile culese cu această ocazie, convingerile care i-au fost acum din nou confirmate, rezultatul moral deci al scurtei șederi în patrie a avut cele mai importante consecințe asupra creației sale ulterioare.

Înapoiat în Germania, Ibsen se stabilește la München. Aici continuă să primească scrisorile prietenului său, criticul danez Georg Brandes, care, apreciind *Liga tineretului* pentru că subiectul, problemele și caracterele erau luate din realitatea concretă contemporană, îl îndemna insistent să continue pe această linie. Aici, în sfârșit, primește un alt stimulent: piesa socială a lui Bjørnson, *Un faliment*, care – pentru prima dată în literatura scandinavă – aducea pe scenă lumea oamenilor de afaceri.

În aceste condiții, dramaturgul se hotărăște să pornească pe alt drum. Între timp, în viața lui Ibsen intervin două evenimente de natură a-i da mari satisfacții: în 1876, când Edvard Grieg termină muzica de scenă la *Peer Gynt* și piesa se bucură de 37 de reprezentații, primite cu multă căldură de publicul din Christiania; și în 1877 când, într-un cadru solemn, Universitatea din Upsala îi acordă titlul de „doctor

honoris causa”.

*

Înainte de a analiza opera ibseniană ce se încadrează în perioada de maturitate a creației sale – perioada marilor drame realiste – trebuie să ținem seama de faptul că psihologia eroilor săi s-a definit în cursul dezvoltării istorice a Scandinaviei – psihologie care a derutat întru câțva publicul din celelalte țări.

În Norvegia în special, unde orânduirea gentilică s-a păstrat mai multă vreme decât în alte părți ale Europei și unde feudalismul, și mai târziu capitalismul, s-au dezvoltat mai slab chiar decât în Danemarca și Suedia, țărănimea s-a menținut liberă timp mai îndelungat decât în alte țări europene, rămânând elementul de bază al orânduirii sociale a țării. Țăranul norvegian n-a cunoscut niciodată iobăgia. În felul acesta, *„pe vremea când în întreaga Europă victoria asupra lui Napoleon a reprezentat o victorie a reacțiunii asupra revoluției, observă Engels într-o scrisoare... Norvegia a găsit totuși prilej să dobândească o constituție mult mai democratică decât oricare alta din Europa contemporană ei”*. De asemenea burghezia, evoluând în condiții istorice specifice, capătă un profil deosebit. *„Mic-burghezul norvegian, continuă Engels, este fiu de țăran liber și, în aceste împrejurări, este bărbat în comparație cu degeneratul filistin german... (Dramele lui Ibsen) deși reflectă o lume de burghezi, mici și mijlocii, reflectă totuși o lume total diferită de lumea germană, o lume în care oamenii mai au caracter și inițiativă și acționează independent, chiar dacă uneori într-un chip ciudat pentru concepțiile străine.”*¹⁸

Opera dramatică a lui Ibsen capătă noi elemente de înțelegere dacă considerăm faptul că, la acea dată, în Norvegia (țară cu o suprafață mult mai mare decât a țării noastre, dar a

¹⁸ K. Marx-Fr. Engels, Opere, Ed. Politică, vol. 22, 1965, p. 81–82.

cărei populație era mult mai mică decât a capitalei noastre azi) industria era aproape inexistentă, iar muncitorii industriali nu reprezentau nici 1% din populație – fapt ce explică atât absența figurilor de muncitori din teatrul lui Ibsen, cât și a marii burghezii. Nici 1% din suprafața țării nu era cultivată, iar 88% din proprietățile funciare erau cultivate exclusiv de proprietarii lor. Masa preponderentă a țăranilor mici proprietari obține, contra marilor proprietari, majoritatea în Parlament (Storting) încă din 1832. Aristocrația lipsea, titlurile de noblețe fuseseră suprimate în 1821, și adevărata „aristocrație” era considerată acum funcționăria statului.

Această burghezie mică și mijlocie era destul de neinstruită, iar în lipsa unui mediu intelectual (închegat abia în jumătatea a doua a veacului) capătă influență acel pietism ipocrit despre care ne dă o imagine pastorul din *Stâlpii societății*. Instrucția poporului se făcea prin învățători ambulanți. Și totuși, încă la acea dată, aproape că nu existau analfabeți în Norvegia, iar călătorii străini sunt uimiți găsind la țăranii din satele cele mai îndepărtate cărți ale clasicilor literaturii europene, traduse în norvegiană sau daneză – limbă ce nu se deosebea aproape deloc de limba țării.¹⁹

Intensificarea relațiilor capitaliste în Norvegia se afirmă sub influența dezvoltării mai accentuate a capitalismului din alte țări. Acest fapt determină și atitudinea scriitorului nostru împotriva amoralității pe care noile relații capitaliste o promovau și o intensificau tot mai mult și tot mai brutal.

În afară de această situație internă, evenimentele din 1871 (războiul franco-prusian, Comuna din Paris) au întărit tonul criticii sale sociale și tendințele lui realiste. „*Marile evenimente contemporane*, mărturisește el într-o scrisoare, *îmi ocupă în mare măsură gândurile. Bătrâna Franță himerică e dărâmată;*

¹⁹ P.G. La Chesnais în „Oeuvres complètes d’H. Ibsen”, vol. I, Pion et Nourrit, Paris, 1930, p. XVII-XXX.

în ziua când tânăra Prusie realistă va suferi aceeași soartă, vom intra dintr-un salt într-o eră nouă. Oh! cum se vor prăbuși atunci ideile în jurul nostru! Ar fi și timpul! Trăim din firimiturile căzute de la masa revoluției secolului trecut; această hrană e de mult mestecată și răsmestecată. Ideile au nevoie de alimente și dezvoltări noi. Libertatea, egalitatea, fraternitatea nu mai sunt ceea ce erau în timpurile defunctei ghilotine. Politicienii se încapăținează să nu înțeleagă; de aceea îi urăsc.”²⁰

Ibsen este prezent în mijlocul evenimentelor epocii, pe care le notează cu indignare și pesimism:

*„Palavre de cârciumă și minciuni politice,
Iată hrana ce zilnic ni se servește...
Dincolo de apelurile la barbarie
Viitorul se prăbușește”*

scrie el într-o poezie din Dresda (*Cu balonul*, 1870). În poezia *Scrisoare*, din 1875, Ibsen zugrăvește Europa ca pe un vapor ce-și duce povara trecutului, balastul inconștienței, cadavrul inerției nefaste:

*„N-ai înțeles că o epocă se sfârșește
Și că odată cu această epocă, liniștea și nădejdea piereau?
Dar totul merge fără credință, fără bucurie și fără cântece,
Căci lumea se gândește că merge înainte ducând un cadavru
pe punte.”*

Iar în versurile din *Asasinarea lui Lincoln*, Ibsen întrevade zărilor sumbre ale noii ere:

*„Se-anunță acum vremuri noi,
Acum duhuri pestilențiale*

²⁰ *Lettres de Henrik Ibsen à ses amis*. Paris, 1906. Scrisoare datată 20. XII.1870.

Se-nalță din crăpăturile pământului.”

Este era în care contradicțiile latente și conflictele deschise din sânul societății norvegiene devin tot mai acute, în care capitalismul mondial se pregătește să intre în stadiul său cel mai agresiv – fapt care determină și la Ibsen o profundă schimbare de atitudine. Nu mai rămâne decât o singură soluție: cine vrea să acționeze asupra vieții trebuie să se arunce în vârtoarea ei, iar nu să se mulțumească *„să-i pună căpăstrul propriilor sale abstracțiuni”*, după însăși expresia dramaturgului. Pentru ca Peer să se ridice la nivelul moral pe care îl pretinde Brand, Brand trebuie să coboare în lumea lui Peer, să lupte, să sufere și să-l educe.

Așa va face și Ibsen de acum înainte; de la problemele morale ale individului va trece la problemele sociale contemporane. *„Revolta îmi multiplică forțele. Vor război? Ei bine, voi face război* îi scrie el lui Bjørnson în 1867. Brand a fost rău primit, Peer Gynt a fost viu criticat. Liga tineretului a fost fluierată. *„Mă voi face fotograf* – continuă îndârjit dramaturgul. *Voi pune să-mi pozeze în fața obiectivului pe toți contemporanii mei, unul câte unul. Nu voi cruța nici copilul din sânul mamei sale, niciun gând, nicio intenție fugară ce caută să se ascundă în dosul cuvintelor.”*

Și Ibsen începe seria pieselor sale realiste, iar preocuparea pentru realism îl determină să renunțe până și la forma ce i se pare artificioasă, a teatrului în versuri preferat de romantici – la o dată când în întreaga lume literară scandinavă crește mișcarea împotriva învechitului romantism. În fruntea acestei mișcări, criticul și istoricul literar Brandes recomanda scriitorilor scandinavi studiul atent al realității, temele actualității și obiectivitatea autorului. Ibsen este acum câștigat de estetica realistă. *„Dacă ar fi să definesc rezultatul călătoriei mele, scrie el la reîntoarcerea din Italia, aș spune că el constă în a mă fi făcut să abandonez punctul de vedere al esteticii considerate ca având o valoare în sine. Acest fel de a*

vedea era altădată exclusiv, la mine. Azi, estetica astfel concepută îmi pare un blestem pentru poezie, întocmai ca teologia pentru religie.” ¹²¹

Înainte de a termina *Împărat și Galilean*, Ibsen publicase *Liga tineretului*, comedie plină de spirit, a cărei acțiune se petrecea în plină realitate contemporană prezentând figuri vii, variate, bine studiate, de burghezi, cu toate intrigile și interesele lor meschine, și într-un limbaj pentru prima dată adecvat categoriei sociale, caracterului și ocupației fiecărui personaj.

După acest „exercițiu realist”, deci din 1877, încep să apară cele 12 drame mai cunoscute, considerate „pur ibseniene” care au stabilit renumele european al marelui dramaturg.

Resorturile morale ale dramelor realiste ibseniene nu pot fi pe deplin înțelese dacă uităm că ele oglindesc societatea nordică mic și mijlociu burgheză, în care dictatorul vieții spirituale este pastorul. În țara pastorilor (cu tot „protestantismul” său, și teologia luterană a rămas, ca orice teologie, tot atât de dogmatică) este interzisă orice atenție, orice considerație față de o pasiune. Sinceritatea sentimentului este excomunicată, iar actul imoral însuși este mai puțin grav decât scandalul pe care îl provoacă. Pastorul dirijează viața morală a societății în numele preceptelor religiei; dar întrucât nicio religie nu eliberează spiritul, nici protestantismul pastorilor nu face decât să-l îngrădească în forme noi – în aparență mai libere, în realitate mai ipocrite. Căci în societatea pe care o atacă Ibsen, forma cea mai pură a vieții sociale este ipocrizia. Ideea aceasta este dezvoltată amplu în *Stâlpii societății*.

Tema i-a fost sugerată scriitorului de o situație întâlnită în timpul vizitei sale în Norvegia, de problema – viu dezbătută și

²¹ *Op. cit.*, Scrisoare datată 12.IX.1865.

în parlamentul britanic și în ziarele norvegiene – oribilei cupidități a armatorilor care, punând în primejdie viața echipajului și a pasagerilor, intenționat nu-și reparau vasele, pentru ca, pierzându-le în naufragii, să poată încasa primele de asigurare. Piesa a avut un mare răsunet și în străinătate; dacă nu în Anglia – unde această cea dintâi operă ibseniană tradusă în englezește n-a putut avea decât o singură reprezentație – în schimb în Germania unde, în decursul unei singure luni, a fost reprezentată simultan pe scenele a cinci teatre!

Cu *Stâlpii societății* (1877) Ibsen pornește să demaște minciunile sociale, aparențele false și ipocriziile convenționale pe care este clădită această societate. Piesa realizează un tablou magistral al fariseismului burghez. Consulul Bernik este unanim considerat ca marele binefăcător al orașelului și cel mai onorabil „stâlp” al acestei societăți. Iată însă că aflăm ceva nou: toată reputația consulului se întemeiază pe minciună și lașitate, pe imoralitate și escrocherie, pe ipocrizie și egoism criminal. Din același egoism meschin pornesc toate actele sale de filantropie: din dorința de a-și ascunde trecutul negru și pentru a-și putea continua liniștit afacerile veroase.

Concluzia autorului este formulată la sfârșitul piesei în termeni de predicator: „*Adevărul... și libertatea, iată stâlpii societății*”. Dar autorul nu ia poziție contra relațiilor sociale în sine, nici chiar contra personajului care în piesă reprezintă, în primul rând, aceste relații: capitalistul și armatorul Bernik. Ibsen atacă aspectul moral al vieții sociale, ipocrizia și minciuna ei, dar nu-i atacă explicit bazele cele mai reprobabile, reprezentate aici prin cupiditatea armatorului, atât de atroce chiar după ce constată că profiturile lui se realizează cu prețul a zeci de vieți omenești: vasul său e putred, o știe prea bine, și totuși îl trimite în larg! În punctele sale esențiale, critica lui Ibsen rămâne pur principială, preferând formularea abstractă, rezumându-se la enunțarea ideii: într-o scrisoare, Ibsen se exprimă clar, că, în locul

libertăților politice, el preferă ideea de libertate; iar în *Stâlpii societății*, maestrul de șantier Aune arată că în locul progreselor concrete dorește progresul, adică ideea de progres. Pe Ibsen îl interesează mai degrabă singularul, noțiunea, generalul, iar nu realizările practice și parțiale: încă o trăsătură care îi menține critica, exprimată discursiv, cu toată impetuoșitatea ei, pe un plan abstract.

Cu aceasta am ajuns la punctul, atât de discutat, al „socialismului” lui Ibsen.

Nemulțumirea sa față de realitatea socială, indignarea față de oportunismul burghez sub toate formele lui, ura față de minciuna, lașitatea, egoismul acestei vieți sunt tot atâtea elemente categoric pozitive ale teatrului ibsenian, chiar dacă nu ajung până la negația revoluționară. *„Niciodată nu m-am inspirat din ideile altora și nu m-am condus după părerile nimănui*, spune Ibsen într-o scrisoare. *Totdeauna am recurs la propria mea gândire și simțire. Iar ceea ce m-a făcut să scriu cele ce am scris a fost impresia puternică pe care mi-a produs-o contradicția dintre destinul omului și organizările sociale actuale, fondate de oameni. Aceasta a fost vocația mea.*”²² Este adevărat că exaltarea sentimentului de revoltă contra acestei contradicții îl face să exclame, de pildă, într-o scrisoare: *„Trebuie abolit statul”*, pentru că el împiedică *„inițiativa individuală”*²³ sau, într-o poezie (*Prietenului meu, oratorul revoluționar*):

*„Voi pune bucuros o torpilă
Sub marea corabie-a lumii.”*

De unde s-a tras, prea pripit, concluzia despre „anarhismul” dramaturgului, care, la el, nu este decât forma reacției

²² Apud Bignon, *Les révoltés scandinaves*, Paris, 1894, p. 254.

²³ *Op.cit.* Scrisoarea datată 17.II.1871.

spontane a unei indignări sincere.

La Ibsen nu poate fi vorba de o negație revoluționară, căci în primul rând aceasta ar implica considerarea în prealabil și înțelegerea cauzelor răului, iar în al doilea rând, posibilitatea de a propune soluții pozitive.

În realitate, „socialismul” lui Ibsen se reduce la lăudabila, dar ineficienta dorință de a ridica nivelul material și moral al poporului: *„Transformarea raporturilor sociale ce se pregătește azi în Europa* vorbește el adresându-se, în 1885, muncitorilor sindicalizați din Trondhjem, *vizează mai ales situația viitoare a muncitorului și a femeii. Aștept această transformare, o sper, vreau să acționez și voi acționa în favoarea sa din toate puterile mele, toată viața mea.*” Dar, cinci ani mai târziu, constatăm că dramaturgul s-a menținut doar la o dispoziție binevoitoare față de problema socialismului, după cum o recunoaște singur într-un interviu din 1890: *„După puterile mele și când am avut ocazia, am încercat să mă familiarizez cu ea și cu cel mai viu interes (...) dar n-am găsit niciodată timpul să studiez marea și vasta literatură ce tratează diversele sisteme socialiste”.*

Și într-adevăr, dacă ar fi studiat cât de puțin din „marea și vasta literatură” s-ar fi putut întâlni consecințele acestui studiu în opera sa. Dar în biografia sau în articolele sale de presă, singurele urme în acest sens le găsim doar la vârsta de 23 de ani, când ține câteva cursuri la școala unei asociații muncitorești, sau când într-un articol se exprimă foarte prudent împotriva măsurilor de prevenire a revoltei muncitorilor din Königsberg. Cât privește opera sa dramatică, aici nu găsim mai mult decât o simpatie firească pentru oamenii muncii manuale, dar o simpatie nesusținută și nefundamentată teoretic. În opera sa, problema muncitorului e atinsă, foarte ușor și în treacăt, doar în două piese. În *Liga tinereții* întâlnim figura tipografului ratat Aslaksen, care se îmbată adeseori de necaz și odată declară: *„Sunt un leu când cineva vrea să-mi ia bucata de pâine... cu nevasta bolnavă în pat și un copil infirm...”*. Iar în *Stălpii societății*, Aune afișează o

domoală revoltă sentimentală în cadrul căreia devotatul lucrător solicită umil omenia patronului și – asemenea muncitorilor englezi care în prima jumătate a secolului trecut distrugeau mașinile în care vedeau cauza șomajului lor – vorbește: *„Mi se face frică în numele celor mulți, cărora mașinile le iau pâinea de la gură. (...) Nu mă rabdă inima să văd concediindu-se muncitori buni, unii după alții, și cum sunt lăsați fără pâine din cauza mașinilor. (...) Ar trebui să fiți de față în casa unui muncitor concediat, în seara când se întoarce acasă...”*

Superioara formă artistică în care dramaturgul a realizat un fond de idei înaintate și violența stigmatizării relațiilor de viață ale societății sale îl situează printre cei mai mari scriitori ai secolului. *„Ce se ascunde sub aparențele atât de strălucitoare și de fardate de care societatea noastră se arată atât de mândră? – se revoltă un personaj al său. Putregai și neant. Orice moralitate îi lipsește.”* *„Te înăbuși aici, constată altul: miasme de mormânt se ridică din această vale strâmtă.”* Opera de regenerare trebuie începută *„prin a sfărâma lanțurile moravurilor și ale obiceiurilor”*, afirmă Falk din *Comedia iubirii*. Doctrinile politice, după Ibsen – care n-a fost un gânditor politic cu un program concret și sistematic – nu pot aduce nicio schimbare în societate dacă în prealabil nu s-a operat o schimbare radicală în caracterul omului. Regenerarea societății deci, în loc să fie concepută ca trebuind să pornească de la abolirea exploatarei, trebuie să înceapă prin regenerarea individului. Aceasta nu înseamnă că opera sa ar naufragia în apele de agitație sterilă ale individualismului. Brand afirmă că un nou edificiu cheamă un suflet regenerat, un spirit purificat; ceea ce înseamnă că idealul moral al dramaturgului este mai degrabă un ideal social decât individual; în ultima instanță, idealul său, deși imprecis enunțat, rămâne acest „edificiu nou”.

Cam la aceasta se reduce „socialismul” lui Ibsen; un

„socialism” cât se poate de inofensiv, și tocmai de aceea atât de bine primit de cercurile care, temându-se de o revoluție, preferau o reformă – mai ales când aceasta se menținea pe planul „reformării morale a omului”.

*

Pe linia teatrului realist, primul succes de răsunet european al lui Ibsen a fost *O casă de păpuși* (1879).

Un succes determinat, în mod evident, nu de valoarea artistică a piesei, ci de actualitatea temei, de discuțiile purtate tot mai insistent la acea dată și în cercuri tot mai largi asupra situației, libertății, drepturilor, emancipării femeii. Ideea piesei i-a fost sugerată de prietenul său Brandes, care i-a pus la dispoziție pledoaria pe care filosoful englez contemporan John Stuart Mill o scrisese în favoarea egalității feminine, și care de mai mulți ani insistă ca dramaturgul să dezbată într-o piesă această temă. La început, Ibsen manifestă o rezervă categorică față de ideile feministe; apoi, în urma unor conversații mai îndelungi cu soția sa (o femeie superioară, marea prietenă intelectuală de-a lungul întregii sale cariere literare), precum și a influenței Camillei Collett – romancieră norvegiană care pleda în romanele ei pentru emanciparea femeii, asemenea Charlottei Brontë în *Jane Eyre* sau, la începutul secolului, asemenea doamnei de Staël în romanele *Delphine* și *Corinne* – Ibsen este câștigat. Între timp, află câteva amănunte din viața familială a unei mai vechi și apreciate cunoștințe, o tânără scriitoare compatriotă, amănunte pe care le va transpune destul de apropiat în viitoarea sa piesă.

Ibsen o scrie în Italia, în cursul anului 1879. *O casă de păpuși* e pusă imediat în scenă la Christiania: 25 de spectacole într-o singură stagiune, cu săli arhipline, provocând discuții aprinse, mai întâi în Norvegia, foarte curând în Germania, în Anglia, în Franța, interpretată la Paris de marea actriță Réjane, prezentată apoi pe alte mari scene europene de celebra

Eleonora Duse...

Niciun dramaturg, după Shakespeare, n-a creat o galerie atât de variată și profund studiată de personaje feminine ca Ibsen. Până la Nora, femeia lui Ibsen era „fie o valkirie energică luptând alături de bărbat și stimulându-l (ca Hjordis sau Inger), fie o ființă tandră și devotată până la sacrificiu (ca Agnes ori Solveig)”.²⁴ Nora este un caracter mai modern și mai complex. Soție devotată, întreprinzătoare tovarășă de viață și mamă exemplară, Nora a fost însă totdeauna tratată ca o simplă păpușă de către soțul ei, om îngust și egoist. Ea așteaptă totuși până în ultimul moment să se producă „minunea” – minunea de a fi înțeleasă și ajutată de soț în aspirația către realizarea personalității proprii. Dar când vede că totul e zadarnic, după un greu proces de conștiință, Nora își părăsește căminul. Căci înainte de a fi soție și mamă, ea este o ființă omenească, având întâi datorii față de sine însăși: pentru a fi o adevărată soție și mamă, iar nu o păpușă, trebuie să-și câștige o personalitate.

Se continuă a se mai susține că *O casă de păpuși* ar fi prin excelență o piesă cu teză, o pledoarie pentru emanciparea femeii. Într-adevăr, în epoca și în mediul münchenez în care trăia atunci dramaturgul, luase o oarecare amploare „mișcarea feministă”. Mișcarea a izbutit să impună această temă și scriitorilor: un Bjørnson se pronunță cu acest prilej pentru o rezolvare ușor romantică și domestică a problemei femeii, în timp ce scriitorul suedez Strindberg se afirmă brutal ca un misogin furibund și iremediabil. Punctul de vedere al lui Ibsen, deși limitat, prezintă totuși o rezolvare superioară.

Pentru Ibsen, ceea ce constituie celula, unitatea socială, este familia. Brand s-ar fi putut realiza integral numai prin familie și el ajunge la convingerea că, fără Agnes, efortul său rămâne inutil. Aceeași conștiință a familiei o manifestă și

²⁴ Sigurd Høst, op. cit., p. 179.

Borgheim din *Micul Eyolf*; iar Stockmann, „omul cel mai singur”, se adresează totuși familiei sale, copiilor săi: „*Vreau să vă cresc eu însumi, vreau să vă fac oameni liberi și buni*”. Această familie, Ibsen o vrea puternică, bazată pe temeliile sănătoase și solide ale adevărului și sincerității, iar nu pe minciuna căsătoriei de conveniență și a neglijării drepturilor omenești ale femeii. Într-o asemenea familie, femeii îi este rezervat rolul primordial de a contribui, prin educația ce o dă copiilor, la formarea omului nou: „*Mamele sunt cele ce trebuie să rezolve emanciparea omenirii*”, declară Ibsen. În felul acesta, problema poziției femeii în societate capătă o soluție mai avansată, la care se mai adaugă și dreptul femeii de a-și alege soțul. Este vorba, așadar, de preconizarea unei emancipări exclusiv pe planul moral al drepturilor generale ale omului – femeia urmând însă să rămână în vechea condiție sub raport social. Într-un discurs din 1879, dramaturgul, care în mod exagerat a fost considerat un luptător pentru emanciparea femeii, insistase asupra diferenței funciare și ireductibile dintre bărbat și femeie; primul, este singurul ce posedă „*simțul practic al treburilor*”, în timp ce femeia manifestă în schimb (și aprecierea are mai degrabă alura galantă a unui compliment) „*un instinct genial, ce merge drept la soluția justă*”. Eufemismul însă nu ne poate deruta: în concepția lui Ibsen, ceea ce la bărbat este un „simț practic”, la femeie rămâne un simplu „instinct”, fie el chiar și „genial”.

În *O casă de păpuși* e concretizată această falsă rezolvare a problemei femeii: menirea ei rămâne aceea de mamă și de ajutoare a soțului; singurul ei drept este de a-și alege soțul și de a nu fi tratată ca o „păpușă”. Încolo, viața socială este firesc să aparțină numai bărbatului. Nici Stockmann nu-i permite soției sale să se ocupe de treburile publice; Rebekka (din *Rosmersholm*) nu va fi capabilă să activeze decât prin intermediul lui Rosmer, ca și Hilde prin Solness. Încât pledoaria în favoarea Norei, continuând pledoaria pentru Selma (din *Liga tinereții*) sau pentru Lona (din *Stălpii*

societății), rămâne o pledoarie pentru libertatea ideală a individului în genere.

Interesul incontestabil ce-l suscită piesa este susținut într-o mai mare măsură de caracterul eroinei, și mai ales de eșafodajul „teatral” al dramei.

Piesa este drama victimei unei căsătorii de conveniență, drama femeii neînțelese și nerespectate în drepturile ei de om. Acest tip este frecvent în romanul francez, de pildă, din prima jumătate a veacului trecut, unde îl întâlnim alături de un soț inevitabil rău, lipsit de conștiință și de delicatețe. Dar soții, bărbații din piesele lui Ibsen apar cu totul diferit: nu sunt antipatici, pentru că în fond nu sunt răi; adeseori au intenții bune și au o conștiință, chiar dacă se arată a fi neînțelegători (Helmer, Wangel, Tesman). Or, faptul acesta complică și agravează conflictul într-un fel: căci pe de o parte, dacă bărbații ar fi răi, conflictul între soți s-ar simplifica până la dialectica a două principii opuse; pe de altă parte, bărbații nefiind prezentați ca vinovați, simpatia spectatorului nu este canalizată exclusiv spre eroină, ci și spre soț, căci pe scenă apar două victime (în proporții diferite) în loc de una singură – chiar dacă sentimentul de compătimire al spectatorului nu se repartizează în mod egal asupra celor doi soți. Există, apoi, o altă deosebire fundamentală în ce privește tipul eroinei și atitudinea de viață pe care o adoptă ea: în timp ce eroina franceză se oprește fără prea multă greutate la soluția triumphiului conjugal, femeia lui Ibsen este riguros virtuoasă. Iar dacă se hotărăște totuși să-și lase căminul, o face din motive pe care numai o conștiință muncită de întrebări serioase și grave le poate concepe. Ca majoritatea personajelor ibseniene, și protagonista din *O casă de păpuși* are o viață morală interioară (cel puțin de la un moment dat) și o preocupare „de a se realiza pe sine”.

Cu toate acestea, fără îndoială că pentru critică și pentru istoria literară drama nu rămâne printre capodoperele lui Ibsen – chiar dacă pe scenă este de un mare efect; mai precis:

tocmai pentru că este extrem de teatrală. (Este ușor de constatat că valoarea scenică a unei piese stă în raport direct proporțional cu gradul de realizare a „teatralului”; elementele spectaculoase de reprezentabilitate scenică, deși nu dăunează în mod necesar valorii literare, nu adaugă niciodată ceva la valoarea literară a capodoperelor dramaturgiei universale.)

De la început, figura eroinei captivează: Nora este un personaj romantic, în sensul că pare a trăi într-o lume care nu este lumea sa și care, după ce conflictul s-a declarat, așteaptă timp de două zile „să se producă minunea”. Temperamentul ei – mai degrabă romantic decât de femeie cerebrală obsedată de revendicările personalității, așa cum de fapt ar solicita-o finalul – se pretează perfect ritmului melodramatic al primelor acte.

În schimb, niciuna dintre piesele lui Ibsen, în genere sobre, nu este atât de scenică, abundând în abilități ce țin de ordinul periferic al „teatralului”, de care uza și abuza teatrul francez al liniei Scribe-D’Ennery-Sardou și care, astfel, dădeau acestui teatru un caracter artificial. Doamna Linde, de exemplu, nu este un personaj, ci un resort dramatic, „confidenta”, al cărei rol e de a ocaziona mărturisirile Norei și de a provoca deznodământul, determinându-l pe Krogstad să restituie polița. Tensiunea șantajului, de asemenea, este un procedeu foarte abil de a ține încordată atenția timp de două acte. Intrările lui Krogstad, mai ales când o surprinde pe Nora jucându-se cu copiii, caută să producă un efect de antiteză. Jocul de antiteze este utilizat aici la maximum: balul mascat contrastând violent cu iminenta dramă familială, spectrul morții amenințându-l pe doctorul Rank și accentuând antiteza dintre fericirea aparentă a căsniciei Norei și obsesia sa, în fine scena tarantelei, când Nora, pentru a mai întârzia dramaticul deznodământ, în cel mai greu moment din viața sa, dansează (scenă întotdeauna ratată, chiar și de marile interprete, pentru că este *în afara* logicii interioare a personajului). Evident, procedeul antitezelor multiplicat, procedeu agresiv teatral,

prea ostentativ scenic, nu se numără printre procedeele de calitate. Începând din momentul transformării Norei, Ibsen a înțeles să se debaraseze definitiv de asemenea artificii scenice ușoare, pentru a reveni în următoarele sale piese la linia unei drame mai sobre.

Dar înainte de a ajunge la deznodământ, drama a fost consumată; deznodământul, ultima scenă, este nedramatic: Nora, soția și mama perfectă – transformată deodată de autor, prea arbitrar, nejustificat din punct de vedere psihologic, într-o idealistă rigoristă (de fapt, aici, în locul unui personaj viu, vorbește Ibsen) – își părăsește căminul pentru a pleca undeva să mediteze, să se „lămurească” asupra drepturilor sale de om. Un final care trebuia să dea satisfacție în același timp modei „feminismului” și – prin predilecția pentru „discuție” și pentru ambiția „realizării de sine” – ibsenismului.

Un final care însă putea fi dramatic, dacă la hotărârea implacabilă a Norei – preschimbată brusc de Ibsen într-o palidă soră a lui Brand – s-ar fi adăugat sfâșierea despărțirii de copii, în care caz Nora ar fi fost mai umană și chiar mai pe linia concepțiilor dramaturgului însuși, care recunoscuse că problema centrală a căsniciei este creșterea și educația copiilor. Adevărul e că Ibsen realizase – pentru sine – deznodământul dramatic înainte de scena finală; acest final nu-l interesează prea mult, de aceea a și acceptat atât de ușor să scrie și un alt final, versiune în care Nora se hotărăște totuși să rămână cu copiii.

O casă de păpuși a întâmpinat o primire entuziastă, dar și critici vehemente – mai ales din partea pastorilor protestanți din Norvegia. Ibsen le va răspunde creând în următoarea sa piesă figura acelui prototip al ipocriziei puritane care este pastorul Manders. Totodată va răspunde și detractorilor *Casei de păpuși*, prin însăși alegerea temei *Strigoilor* – cea mai vehementă piesă a sa până la această dată și, după *Brand*, cea de a doua dramă ibseniană care se ridică la nivelul capodoperelor dramaturgiei universale.

Strigoii (1881) a fost de obicei interpretată ca o replică a precedentei, în sensul că doamna Alving ilustrează cazul tragic al femeii care, în opoziție cu Nora, acceptă jugul convențiilor, renunță la „drepturile sale de om” și rămâne mai departe cu depravatul său soț. Interpretarea *Strigoilor* drept simplu pandant demonstrativ al *Casei de păpuși* este simplistă și falsă, căci atât caracterele, cât și situațiile sunt fundamental diferite.

Soțul doamnei Alving (care este adevărata eroină a piesei, iar nu fiul său, cum greșit se susține uneori) fusese un stricat, pe care ea voise la un moment dat să-l părăsească refugiindu-se la pastorul Manders. Dar pastorul, pentru „a salva morala socială”, a respins-o, sfătuind-o să se întoarcă lângă soț, căci datoria ei consta în „a-și purta cu umilință crucea”. Toate fețele bisericești din teatrul lui Ibsen (cu excepția lui Brand) sunt ființe meschine sub raport moral; Manders însă apare aici ca un personaj de-a dreptul nefast. Căci din cauza lui eroina se va sacrifica rămânând cu Alving, devenind complice a orgiilor lui și dând naștere nenorocitului Osvold, bolnav incurabil și complet distrus trupește și sufletește. Condamnat iremediabil la nebunie din cauza unei maladii congenitale, conștiința mizeriei sale îi creează o stare acută de deprimare; pe deasupra, a mai moștenit și viciile paradisului artificial al beției și morfinei. Singura salvare din tragedia acestei ratări o vede în fata în casă, care pentru el reprezintă bucuria tinereții, vieții și sănătății. Când se hotărăsc să se căsătorească, doamna Alving le destăinuiește adevărul: tinerii sunt frați, fata e fiica lui Alving cu fosta lui servitoare. Fata pleacă, iar Osvold rămâne fără nicio speranță lângă mama sa, care trebuie acum să-l asiste în orgiile lui, bolnav, așteptând inevitabilul final – nebunia – și tânjind tot timpul după „soare”.

Această capodoperă ibseniană nu este pur și simplu drama eredității, cum se afirmă de obicei; a o considera astfel este ca și cum ai interpreta sensurile unei capodopere a picturii analizând compoziția chimică a culorilor! Problema eredității, departe de a constitui tema piesei, nu este decât un material auxiliar, luat din magazia de recuzită a literaturii naturaliste – e adevărat – dar devenind un simplu motiv artistic, nu luat ca scop în sine: căci substanța dramatică a piesei nu rezidă nici în aspectul fizic al datului ereditar, nici într-o pretinsă fatalitate inexorabilă a eredității. Totuși, în înțelegerea greșită cu care a fost întâmpinat de obicei Ibsen, critica i-a atribuit în mod superficial calificativul de „scriitor naturalist”. Dar, când cineva l-a felicitat că în acest sens se apropiase de Zola, Ibsen i-a răspuns: „*Cu deosebirea că Zola coboară în canal pentru a face baie; eu – pentru a curăți canalul*”.²⁵

Rareori un răspuns al dramaturgului norvegian (prea drastic pentru ansamblul operei lui Zola) a fost atât de revelator. Ibsen „curăța” canalul cauzalității biologice, atribuind răului o cauzalitate socială (deși, sub acest raport, piesa este marcată de lipsa unui protest deschis, formulat în termeni expliți); iar în locul unei pretinse fatalități biologice, aduce sensul uman al reacțiilor unor conștiințe. Este adevărat că autorul lasă să planeze asupra întregii opere atmosfera apăsătoare a unei fatalități grele, fapt care dă piesei rezonanțe de tragedie greacă; dar această fatalitate nu are un caracter transcendent (cum, de altfel, și în teatrul grec rolul transcendenței fusese considerabil redus, începând chiar cu Sofocle), ci este condiționată, este o fatalitate imanentă – ceea ce înseamnă aproape o negație a unui caracter fatalist.

Nu problema eredității este tema piesei – a acestei drame a doamnei Alving, victima unui soț depravat și a filistinismului

²⁵ Apud Brian W. Downs. Ibsen, the Intellectual Background. Cambridge U.P. 1948, p. 155.

pastorului Manders. Mai degrabă decât niște tare ereditare, „strigoii” în viață sunt tocmai efectele acestor relații, imoralitatea, ipocrizia, convențiile, prejudecățile – ale căror consecințe și obsesii strivesc personalitatea și paralizează voința, constituindu-se într-un adevărat sistem de idei false, în atmosfera cărora energia și forțele vieții se destramă. În acest sens, drama lui Ibsen devine un strigăt de revoltă, nu împotriva datului biologic, ci dincolo de acesta, împotriva datelor sociale care îl determină.

Deși acest sens al *Strigoilor* nu putea fi sesizat clar de societatea împotriva relațiilor căreia era îndreptat, totuși piesa a contribuit cel mai mult a-l face cunoscut pe autor străinătății – desigur, datorită faptului că are un conflict dintre cele mai puternice.

În primul rând, în loc de una apar aici două victime iremediabil condamnate, angajate într-un mers rapid spre catastrofa ce nu mai poate fi evitată. Tensiunea dramatică e amplificată apoi de faptul că finalul tragic nu s-a consumat, rămâne suspendat într-o așteptare de plumb, privește fix ca un spectru obsedant, implacabil, mereu prezent – și teroarea așteptării, îmbinată cu conștiința iminenței sfârșitului tragic, este un element de un efect dramatic mai puternic decât consumarea în sine a unui „deznodământ”. Fata în casă, care personifică posibilitatea atât de apropiatei salvări a lui Oswald, se dovedește a fi sora lui: este aici o abilitate de intrigă moștenită, desigur, din teatrul francez al timpului. În schimb, cu totul ibseniene sunt alte elemente ale conflictului dramatic: desperarea patetică a ratării carierei și vieții fiului, criza de conștiință a mamei care se simte vinovată de a fi dat naștere acestui nenorocit, pe care în același timp îl și compătimește cu infinita milă a sentimentului matern – și, dominând totul, sinistru perspectivă a nebuliei iminente.

De o construcție clasică (piesă în genere considerată ca fiind cea mai desăvârșită construită operă ibseniană), de o concentrare extremă, de o factură pentru prima dată pur

„ibseniană”, *Strigoii* are motive, situații și atmosferă de tragedie antică. Lipsită de orice patetic căutat, *Strigoii* este una dintre cele mai violente drame din literatura modernă; o dramă al cărei conflict caută să se consume în interior, mai mult o dramă de conștiință, tăcută, întreruptă uneori de izbucniri bruște – ca în acea scenă finală, de o poezie sumbră și de o terifiantă măreție tragică.

*

Strigoii – prima dramă care i-a stabilit lui Ibsen renumele european de mare dramaturg realist – a provocat un scandal enorm. Librarii refuzau s-o pună în vânzare, directorii de teatre refuzau s-o pună în scenă, actorii refuzau să interpreteze rolurile, în timp ce un critic norvegian pornise într-un turneu de conferințe împotriva piesei și a autorului ei... Mai mult decât oriunde însă, în Anglia puritană cronicarii dramatici ai tuturor ziarelor „onorabile” îl acopereau cu epitetele cele mai insultătoare pe Ibsen și noua sa piesă. În fond, furia aceasta era perfect explicabilă: *Strigoii* demonstau că religia și morala burgheză sunt – din punct de vedere uman – niște instituții de-a dreptul primejdioase societății; că clerul, personificat în figura pastorului Manders, joacă un rol social absolut nefast; și că însuși statul este condamnat pentru indiferența ce-l împiedică să intervină spre a regla relațiile sociale printr-o legiferare fondată pe principii morale autentice.

În fața avalanșei de atacuri însă, spiritele lucide și oneste erau alături de Ibsen; Brandes considera *Strigoii* drept „cea mai nobilă acțiune” a dramaturgului, iar Bjørnson, entuziasmat, scria: „Nu ezit să spun că, după părerea mea, în epoca noastră Ibsen posedă cea mai mare forță dramatică”.

Primirea atât de ostilă făcută *Strigoilor* l-a deprimat profund pe autor. „Când mă gândesc (îi scrie el lui Brandes) cât de înceată, de greoaie, de ternă în genere este inteligența în țara

noastră, când văd la ce nivel mediocru rămân toate judecățile, simt că mă năpădește o mare descurajare, și am adeseori sentimentul că aș putea foarte bine să pun încă de pe acum capăt activității mele literare”.²⁶ Revolta învinge însă descurajarea și Ibsen se hotărăște să pornească la un vehement contraatac, scriind într-un timp neobișnuit de scurt (în zece luni) *Un dușman al poporului*. Piesa, având un caracter de pamflet mai marcat decât oricare altă operă dramatică a sa (cu unele pasaje chiar prea discursive), rămâne una dintre piesele remarcabile mai ales pentru ceea ce aduce ca o completare a profilului ideologiei ibseniene.

*

Doctorul Stockmann, medicul băilor dintr-un oraș de provincie, este un progresist entuziast: „*Cât e de bine*, exclamă el, *să ai conștiința că ești folositor concetățenilor și orașului tău!*” Dar el constată că apa băilor este infectată și că, prin urmare, întreaga conductă de apă trebuie înlocuită. Aceasta însă ar necesita cheltuieli mari, închiderea pentru doi ani a băilor – sacrificii la care toți cei interesați se opun. Într-o ședință publică, Stockmann denunță gangrena socială a egoismului meschin al profitorilor: „*Toate izvoarele vieții noastre spirituale sunt otrăvite. (...) toată societatea noastră este clădită pe terenul otrăvit al minciunii.*” Întreaga sală, care înainte îl respecta și iubea, este acum ațâțată împotriva lui, convinși fiind cu toții că ei, cu principiile lor liberale reprezintă majoritatea – și, ca atare, se cuvine să fie ascultați. Dar „*cel mai periculos dușman al adevărului și al libertății*”, continuă Stockmann, *este majoritatea compactă. Da, blestemata majoritate, compactă și liberală. (...) Majoritatea nu are niciodată dreptate. (...) Minoritatea are totdeauna dreptate!*” În

²⁶ Apud Zucker, op. cit., p. 156.

jurul lui se organizează o persecuție strânsă; toți cei care-și văd periclitate interesele, în frunte cu fratele său și cu prietenii de odinioară, lovesc în el și în familia lui. Convins de dreptatea cauzei sale, Stockmann este hotărât să continue lupta chiar dacă rămâne singur; căci „*omul cel mai puternic din lume e cel care e mai mult singur*”. Și piesa – „cea mai socială dintre piesele sociale” ale lui Ibsen – se încheie cu un astfel de final, nedramatic, întrucât mai degrabă îndeamnă la meditație decât emoționează.²⁷

Un dușman al poporului a fost fals interpretată, ca cea mai categorică formulare a poziției „antidemocratice” a lui Ibsen. În realitate, poporul este cu totul absent aici; majoritatea, întreaga sală căreia i se adresează Stockmann-Ibsen este compusă din grupul de acționari ai băilor și din micii burghezi proprietari de imobile de închiriat, la care se adaugă acoliții lor – cei doi gazetari corupți. Aceasta e „*blestemata majoritate, compactă și liberală*” care „*nu are niciodată dreptate*”.

Dar dacă Stockmann-Ibsen nu este un dușman al democrației, în schimb el este un dușman categoric al demagogiei: „*Voi, plebea, masa, mulțimea sunteți floarea națiunii? E o simplă minciună gazetărească!*” Că „gloata” nu este deloc pentru Ibsen o categorie socială, ci o categorie morală, se vede clar din cuvintele aceluiași Stockmann: „*Plebea de care vorbesc eu nu trebuie să fie căutată în straturi prea adânci. Ea mișună în jurul nostru până la culmile scărilor sociale.*” Acestei categorii morale a „gloatei” Ibsen îi opune categoria morală a „elitei”. Într-o scrisoare din 1885 Ibsen subliniază clar necesitatea elementelor de elită în viața de stat – dar nu o elită de origine sau de avere, nicio elită a științei sau a aptitudinilor excepționale, ci o elită a caracterului, a voinței și a bunului-simț.

²⁷ J.L. Styan, *The Dark Comedy. The Development of Modern Comic Tragedy*. University Press, Cambridge, 1962, p. 73.

Exclamația „*minoritatea are totdeauna dreptate*” exprimă tot atât de puțin o pretinsă concepție „aristocratică” a lui Ibsen. Atitudinea distantă pe care o afișează uneori Ibsen nu traduce decât conștiința superiorității sale morale față de societatea burgheză pe care o atacă. În aceeași scenă chiar, definind minoritatea despre care vorbea, Stockmann-Ibsen precizează (precizare reluată într-o scrisoare din 1882): „*Mă gândesc la acea elită care se găsește printre noi și care a adoptat toate adevărurile ce se nasc. Acești oameni se află în primele rânduri ale avangardei, atât de departe încât majoritatea compactă nu i-a ajuns încă, și acolo, în avangardă, ei luptă pentru adevăruri care sunt încă prea noi în lume pentru a fi înțelese și recunoscute de majoritate.*”

Această propoziție – „*Majoritatea nu are niciodată dreptate*” – a fost, firește, aplaudată de mediul aristocrat și burghez din țările în care majoritatea o reprezenta proletariatul. O astfel de interpretare drept „antidemocratică” este greșită, pentru că este neconformă realității Norvegiei. Plehanov a tranșat definitiv chestiunea: „*Aspirațiile și opiniile lui Ibsen s-au format (...) într-o țară unde nu exista proletariat revoluționar și unde masa populației înapoiate era și ea mic-burgheză, până în măduva oaselor. În realitate, această masă nu putea deveni încarnarea unui ideal avansat. Iată de ce orice mișcare înainte trebuia în mod necesar să-i apară lui Ibsen ca mișcarea unei «minorități». În alte țări însă, unde producția capitalistă era mai dezvoltată, «majoritatea» era exploatată; dar în Norvegia, «credința în minoritate» exprima «aspirațiile progresiste ale unei oaze intelectuale, iar nu rezistența conservatoare contra exigențelor revoluționare ale masei muncitoare.*”²⁸

În fine, exclamația mândră a omului cu atât mai puternic cu cât rămâne mai singur, la o considerație superficială pare a exprima o poziție individualistă, după cum iarăși se

²⁸ G. Pléchanov, op. cit., p. 271.

obișnuiește uneori a se afirma. Dar individualism înseamnă izolare într-o existență individuală, în timp ce eroul lui Ibsen nu se retrage, nu renunță să exercite într-un fel o acțiune asupra societății. Sub acest raport concepția sa nu urmărește prevalarea drepturilor individului asupra drepturilor societății, ci eliberarea societății prin eliberarea individului, adică prin regenerarea sa morală.²⁹ Dar pentru aceasta individul trebuie să se concentreze asupra lui însuși – afirmă Ibsen – să se pătrundă de conștiința vocației și puterilor sale, a drepturilor și obligațiilor sale, să crească prin voința de autenticitate și acțiune. Neglijând necesitatea primordială a schimbării relațiilor sociale, care să permită dezvoltarea într-adevăr liberă a personalității, Ibsen consideră exclusiv efortul personal. Întreg teatrul lui Ibsen este o exaltare *nu* a individualismului, egoist și meschin, care să pună interesele personale deasupra și împotriva intereselor colectivității, ci o exaltare a individualității (ceea ce înseamnă o poziție direct opusă individualismului), a individualității care, pretinde autorul, poate să realizeze prin energie proprie și sub o formă individuală caracterele unei omeniri moralmente superioare. Regenerarea societății prin regenerarea morală a individului – iată sensul, evident îngust, al acestui așa-numit „individualism” ibsenian, sens care s-ar putea concretiza în formula: a te poseda și a te ridica din punct de vedere moral mai întâi pe tine, pentru a te putea apoi dăruia societății și a o ridica sub raport moral.

*

Un dușman al poporului încheie a treia perioadă din dramaturgia lui Ibsen. De acum încolo scriitorul nu se va mai

²⁹ Ossip-Lourié, *La philosophie sociale dans le théâtre d'Ibsen*. Alcan, Paris, 1900, p. 127.

ocupa direct de lupta politică sau socială, nici de critica directă a societății și instituțiilor ei. O asemenea critică, mai debilă ca ton, va rămâne implicată în fondul de gândire al următoarelor opt drame. Dar acestea nu vor mai ataca direct ceea ce Ibsen considera „bazele societății”, ci vor arăta rezultatul lor nefast pe plan moral, de a înăbuși sau a doborî personalitatea. „*N-am decât o singură pretenție*, scrie acum Ibsen într-o scrisoare, *să prezint în fiecare din piesele mele un fragment al realității*”.³⁰ Da, numai că acum aceste fragmente vor fi mai reduse ca dimensiune și număr. Conflictul individului cu societatea va deveni acum un conflict al voinței personale cu forțe pe care nu le poate combate și adeseori nici nu le poate pricepe. Restrângerea razei de acțiune a criticii, tendința de reducere a amplitudinii conflictului la dimensiunile cazurilor personale, atenuarea combativității, deziluzia în posibilitățile omului – toate aceste note, care de-acum înainte se vor amplifica progresiv în opera sa, traduc fără îndoială atitudinea unui dezamăgit. În fond – atitudinea unui intelectual animat de intenții frumoase, concepute neclar și fără să fie duse consecvent până la capăt. Încât dezamăgirea ce începe să se instaleze în opera ibseniană pare a exprima însăși conștiința unei stări de deprimantă stagnare a vieții micii burghezii, stare în care nu se ivește niciun element nou, dinamic și regenerator.

În aceste piese (denumite de obicei „drame psihologice”) interesul dramaturgului se restrânge tot mai mult asupra studiului psihologic al unor eroi care urmăresc a se realiza pe ei înșiși (și chiar, neputând acționa asupra vieții, se mulțumesc a se „realiza pe ei înșiși” prin moarte, sumbru concepută ca o împlinire a vieții) – iar ultimele patru vor deveni de-a dreptul confesiuni foarte personale. Realismul observației

³⁰ Apud M. Prozor, în Prefața la traducerea franceză a *Raței sălbatice*, Paris, Perrin, 1925, p. 8.

cadrului sau al unor moravuri se menține încă acut; dar alături de asemenea trăsături fundamentale realiste, ceea ce prevalează este realismul psihologic, personajele se apleacă mai mult asupra lor înseși și dramaturgul (care toată viața a fost un pasionat cititor de poezie) face tot mai mult loc unei intense atmosfere de lirism.

Următoarea sa dramă, *Rața sălbatică* (1884) ar putea avea drept moto cuvintele dramaturgului dintr-o scrisoare din acest timp, cuvinte din care se degajează un sentiment de resemnare: „*Am renunțat de mult să enunț reguli de o aplicație universală, pentru că nu mai cred că ar fi echitabil să pretinzi să fie aplicate*”.

Într-adevăr, *Rața sălbatică* este într-un fel o parodie amară a lui Brand, într-o versiune de autoironie ibseniană, de ironizare a propriilor sale precepte morale. În același timp piesa este și o satiră a neputinței omului mijlociu de a înfrunta adevărul pentru a se ridica deasupra minciunii vieții – care însă, uneori, pentru acest om a ajuns să devină sinonimă cu fericirea. Și, urmând această logică, Ibsen ajunge la concluzia paradoxală și amară că răul minciunii sociale și al lipsei de voință este atât de înrădăcinat în firea omului mijlociu, încât a încerca să-l extirpezi înseamnă a-l nenoroci pe om, înseamnă a-i lua însăși fericirea – iată ideea centrală a piesei. În definitiv – pare a se întreba autorul – oare lumea nu se compune în majoritate din astfel de oameni? Oare ei nu sunt mai fericiți decât oamenii „superiori” sau decât cei care au asemenea ambiții de ordin moral? Oare cel care pretinde că ar putea îndrepta acest rău nu este un om ridicol și de-a dreptul nefast, ca Gregers?

Față de dramele sale precedente, care cereau ca la baza tuturor relațiilor sociale să stea adevărul, *Rața sălbatică* arată că oamenii obișnuiți nu sunt în stare să îndure asprimea adevărului, că ei au nevoie de iluzie, de o minciună vitală, singura care îi face fericiți. Pe calea ofensivei de reformă

morală întreprinsă de Brand-Ibsen, *Rața sălbatică* reprezintă, desigur, o etapă defetistă.

De astă dată eroul principal al dramei este un om mediocru, fotograful Hjalmar Ekdal (desigur, fiindcă autorului i se pare că meseria de fotograf este tipic impersonală). Dar iată că în acest om plat, leneș și nehotărât, doctorul Relling sădește iluzia unei vocații excepționale – și toți cei din jurul său așteaptă ca Hjalmar să-și realizeze „marea sa operă”. S-a căsătorit cu Gina, o femeie simplă, dar sinceră, harnică, întreprinzătoare și foarte devotată soțului și căminului. Au și o fetiță, pe gingașa Hedviga, toată ziua scufundată în lectură, deși este iremediabil condamnată să-și piardă în curând vederea. Gina duce toată grija căminului și chiar a atelierului, căci Hjalmar este tot timpul preocupat de „vocația” lui. Și viața se scurge în acest ritm liniștit în casa lui Hjalmar. Până când, într-o zi, apare tânărul Gregers Werlé, moralistul exaltat până la absurd, care nu admite ca oamenii să-și întemeieze viața pe o minciună. El îi va descoperi lui Hjalmar adevărul: Gina, care înainte fusese în serviciul bătrânului Werlé, a fost amanta acelui om de afaceri – și nici Hedviga n-ar fi fata lui Hjalmar. Gina, cu firea ei pasivă, ca străină de propria-i viață, recunoaște tot. Hjalmar uită că de la data căsătoriei lor Gina fusese o soție model. După revelația lui Gregers căminul lor e amenințat să se destrame; drama se termină cu sinuciderea micuței Hedviga, care presimte catastrofa familială. Exaltatul și, prin urmare, primejdiosul idealist Gregers nu înțelege adevărul pe care i-l spune doctorul Relling: „*Minciuna vieții e un principiu stimulator*”.

Împreună cu Hjalmar locuiește și tatăl său, bătrânul Ekdal, figură episodică de neuitat, fost în tinerețe vânător pasionat, apoi intrat într-o combinație de afaceri cu Werlé, din cauza căruia a făcut închisoare, iar acum un om definitiv înfrânt. Bătrânul Ekdal și-a pierdut întru câțva luciditatea, ca și cum între el și lume s-ar fi interpus o pânză. El și-a creat un loc de refugiu în lumea iluziei: podul casei, plin cu tot felul de

vechituri, cu brazi de Crăciun adunați în fiecare an, cu iepuri de casă și, într-un cuibar, o rață sălbatică cu aripa rănită. Aici se retrage adesea bătrânul, ca într-o altă lume, și vânează câte un iepure.

Episodul raței sălbatice este folosit de dramaturg pentru a interpreta liric și simbolic tema dramei. De obicei o rață sălbatică rănită caută să se scufunde în adânc spre a-și da sfârșitul – asemenea prăbușiților vieții care caută să dispară în moarte sau într-o existență cenușie. Dar rața lui Ekdal a fost scoasă la suprafață de un câine de vânătoare (asemenea lui Gregers); ea însă nu-și poate relua existența dinainte, întocmai ca înfrânții vieții înainte de prăbușirea morală. Plumbul înfrângerii le rămâne mereu în aripă și, pentru a suporta durerea, un astfel de înfrânt are nevoie de minciuna vitală ca de o iluzie tonică. Pentru el adevărul este de-a dreptul nefast. Numai oamenii moralmente sănătoși și puternici pot suporta asprimea adevărului și acțiunii. Slabului Hjalmar trebuie să i se lase minciuna care îi poate asigura fericirea căminului, iar celor învinși în lupta vieții, cum este bătrânul Ekdal, trebuie să li se lase „podul casei”, un loc de refugiu din viața activă, un loc rezervat iluziei și idealului. S-a subliniat încă de mult³¹ că toate personajele din casa lui Hjalmar sunt niște rațe sălbatice purtând în aripă plumbul ratării în minciună și pe care Gregers – asemenea câinelui de vânătoare – vrea să le „salveze”, să le aducă la suprafață, în loc să le lase să se sfârșească în fundul mediocru dar liniștit al bălții unei existențe cenușii.

Niciuna dintre dramele realiste ibseniene de până acum nu are o construcție atât de simplă. *Rața sălbatică* impresionează nu prin predica unor pretinse „mari adevăruri morale”, ci prin sinceritatea amară a înțelegerii oamenilor simpli, prin sentimentul de generozitate, de compătimire, de simpatie

³¹ René Doumic, *De Scribe à Ibsen*. Paris, 1896, p. 327.

pentru naufragiații vieții. Următoarele drame ale lui Ibsen vor continua să trateze despre înfrânți ai vieții, care uneori – când sunt ființe dotate cu o oarecare energie – vor căuta să-și croiască singuri drumul spre un ideal.

În iunie 1885, Ibsen face o călătorie în Norvegia. De douăzeci și unu de ani, de când se expatriase, nu-și mai revăzuse țara decât o dată, cu doisprezece ani în urmă. Asistă la o ședință a parlamentului în care urma să se voteze acordarea unei pensii de stat scriitorului Alexander Kielland – și rămâne profund indignat de ipocrizia liberalilor și de moravurile parlamentare. Vizitează orașul nordic Trondhjem (al doilea ca mărime din Norvegia) unde o grupare muncitorească îi face o primire triumfală; cu această ocazie Ibsen ține un mic discurs în care își exprimă neîncrederea în „democrația noastră *actuală*” și convingerea că „în viața noastră politică ar trebui să pătrundă un element de *noblețe* și anume noblețea caracterului, noblețea voinței și a spiritului”. Se instalează apoi pentru două sau trei luni într-un fermecător orașel din îndepărtatul nord, Molde, al cărui cadru îl va transpune în viitoarea sa piesă, *Rosmersholm* (pentru al cărei personaj principal, Rosmer, Ibsen va lua ca model pe un vechi prieten al său, un poet suedez, reîntâlnit acum aici). Și, după ce mai vizitează și Bergen, unde re trăiește amintiri ale unui îndepărtat trecut, trece prin Christiania (unde studenții conservatori pregătesc în cinstea sa o retragere cu torțe – pe care el o refuză), apoi prin Copenhaga, unde Brandes și studenții danezi îl salută ca pe marele scriitor cu atitudini liberal-radicale – și, înapoiat în toamnă la locuința sa din München, dramaturgul începe munca la noua piesă, care va apare în toamna anului următor.

*

Ibsen este totdeauna atent să creeze cadrul (de peisaj sau de

interior) cel mai adecvat temei. Niciunul însă dintre aceste decoruri nu are puternicul farmec greu pe care îl are *Rosmersholm* (1886), numele unei proprietăți care de mai multe generații aparține familiei Rosmer. Locul acesta este bântuit de amintirile întunecate ale trecutului: aici și-a pus capăt zilelor într-un chip atât de tragic Beate, soția lui Rosmer, aruncându-se într-un acces de nebunie în iazul morii. „*Greu să te lepezi de morți aci, la Rosmersholm*”, vorbește un personaj. „*Nici copiii nu râd la Rosmersholm.*”

În acest cadru apăsător se desfășoară una dintre dramele, în același timp stranie și elevată, cu cel mai puternic efect de atmosferă. „*Pentru a înțelege această piesă – scria Ibsen unui prieten din Viena – ar trebui să cunoști nordul. Natura măreață, dar posomorâtă care îi înconjoară pe oameni, singurătatea și izolarea îi obligă să se aplece asupra lor înșiși. Asta îi face gânditori, gravi, îi face să-și rumege gândurile, să se îndoiască, adeseori să despereze.*”³² (E interesant de notat că marilor scriitori scandinavi le place întotdeauna să stăruie asupra influenței naturii în formarea caracterelor.)

Un asemenea om este Rosmer. Urmaș al unei întregi generații de pastori, acum el este preocupat de reforma morală a societății, vrând să-și înnobileze compatrioții „*eliberând spiritele și purificând voințele*”. La Rosmersholm, venită în casă încă de pe când trăia soția lui, se găsește și tânăra Rebekka, alături de care Rosmer trăiește într-un fel de uniune spirituală, în cea mai completă intimitate de gânduri și de idealuri. Cu timpul, își dă seama că o iubește. Dar asprimea luptei politice intervine; chiar vechiul său prieten, adversar conservator, începe s-o calomnieze pe Rebekka, atribuindu-i vina morții Beatei. Și, de fapt, când Rosmer îi cere să-i fie soție, Rebekka îi mărturisește adevărul: după venirea la

³² Apud P.G. *La Chesnais* în „*Oeuvres complètes d’H. Ibsen*”, t. XIII. Pion, Paris, 1934, p. 459.

Rosmersholm, pasiunea s-a năpustit asupra ei „*ca o furtună asupra mării... Te cunoșteam, destul ca să știu că spre tine nu voi afla nicio cale mai înainte de a fi slobod de orice obligație.*” Și atunci, i-a dat de înțeles Beatei că înseamnă o piedică pentru soțul ei – și de aceea Beate s-a sinucis; nu într-un acces de nebunie, ci pentru a nu mai fi un obstacol în calea fericirii lui Rosmer. Impresionat profund de revelația sacrificiului Beatei, el o întreabă dacă și ea ar fi capabilă de un astfel de gest. La răspunsul ei afirmativ, într-o scenă de exaltare, cei doi mor împreună aruncându-se în același iaz al morii.

La caracterul lugubru al scenei finale contribuie și figura episodică a lui Brendel, un ratat, cu o sinistră înfățișare de halucinat, obsedat de nostalgia marelui neant, despuiat de credințe și iluzii: „*Uite, în noaptea asta sunt ca un rege detronat pe ruinele palatului său pulberat*”...

Rosmersholm este caracteristică pentru această fază a creației ibseniene. Dramaturgul mai schițează încă, în linii simple dar tari, un fond de fanatism și de meschinărie politicianistă, un fond pe care se detașează drama nu a unui luptător, ci a unui veleitar. Rosmer suplinește energia acțiunii concrete prin veleități de luptător: „*Vreau să încerc să unesc oamenii de pretutindeni... Pentru asta vreau să trăiesc și să-mi cheltuiesc toate puterile; pentru ca în țara asta să izbândească adevărata suveranitate a poporului.*” Intenția este într-adevăr grandioasă, dar mijloacele rămân ideale și deci la fel de inoperante ca și programul anterior de acțiune afișat de Brand: „*eliberând spiritele și purificând voințele*”, pretinde Rosmer. Veleitarul luptei de „purificare a voințelor” este complet paralizat de procesele de conștiință, de povara amintirilor, de sentimentul culpabilității; și Rosmer se pierde, doborât de lipsa energiei morale, a voinței, de obsesiile Rosmersholmului, de spectrele morților, de „*caii albi de la Rosmersholm*”.

Rosmersholm (în care – pentru prima dată de la *Brand* și

Peer Gynt – dramaturgul reia motivul dramatic al vinii și responsabilității personale) are o construcție de o simetrie perfectă: prima jumătate a piesei este dedicată lui Rosmer (actul 1 – prezentului, actul 2 – trecutului său), a doua Rebekkai (actul 3 – trecutului, actul 4 – prezentului). „*Rosmersholm* este cea mai perfect echilibrată operă a lui Ibsen. Din punct de vedere arhitectural, el n-a creat niciodată ceva atât de armonios.”³³

Drama lui Rosmer – cu elemente puternice de poezie dramatică, piesă aproape lipsită de o acțiune exterioară, acțiunea consumându-se exclusiv în conștiințe – este, pentru autorul de altădată al lui *Brand*, începutul cântecului de lebadă în care locul vikingilor voinței îl vor lua oamenii striviți de conștiința bolnavă a inutilității luptei.

*

După apariția dramei *Rosmersholm*, Ibsen face o vizită la Meiningen, ca invitat al ducelui Georg II de Saxa-Meiningen, om de aleasă cultură, fondatorul și conducătorul personal al teatrului, celebru în toată Europa, care inaugurasese o eră nouă în istoria spectacologiei și regiei teatrale. Cu zece ani în urmă, Ibsen mai fusese oaspele ducelui, cu ocazia montării *Pretendenților la coroană*. După reprezentația *Strigoilor*, ducele îl decorează a doua oară cu Crucea Ordinului Ernestin (între timp mai fusese decorat cu înalte ordine de regele Suediei și de guvernul turc, apoi cu alte ordine, suedeze, daneze etc.). Onorurile oficiale urmau gloriei europene a scriitorului, înainte de a împlini vârsta de 60 de ani se publicaseră patru biografii ale sale: în daneză, finlandeză, germană și norvegiană, în timp ce în următorii 3–4 ani în Franța i se vor

³³ M.C. Bradbrook, *Ibsen the Norwegian*. Chatto and Windus, London, 1946, pp. 109, 111.

dedica trei monografii. La Londra, într-un singur an i se vor reprezenta concomitent cinci piese, iar în Germania 16 piese ale sale vor fi apărut în 27 de traduceri diferite.

Asemenea onoruri însă nu i-au modificat nici ritmul lucrului, nici stilul de viață. De câțiva ani lucra numai trei ore pe zi (nici înainte nu lucrase mai mult de patru) și numai dimineața. Dormea mult, evita orice stimulente în timp ce scria, se îmbrăca gros de teamă să nu răcească, nu făcea drumuri lungi ca să nu-și obosească inima, ocolea compania cunoscuților; între orele 12 și 1 se instala, singur, la aceeași masă în aceeași cafenea, unde revenea spre seară – cu aceeași regularitate de ceasornic – între orele 6½ —7½ ca să citească ziarele și să privească oamenii; la 7½ fix pornea spre casă – totdeauna singur, cu pas nervos, cu statura sa mijlocie, aproape scund, dar mergând drept, cu mâinile la spate, cu ținuta demnă, îmbrăcat întotdeauna îngrijit, veșnic cu joben, umbrelă și mănuși negre...

Nu ducea o viață de societate, prefera liniștea vieții de cămin, avea prieteni foarte puțini, și avea oroare de corespondență. Era cunoscut ca om retras, distant, taciturn, ursuz, foarte irascibil și violent cu adversarii. Avea un excesiv simț al personalității, ceea ce îl făcea să fie protocolar, rigid și foarte mândru de decorațiile sale pe care la ocazii le arbora întotdeauna cu plăcere. Extrem de exact și de riguros în programul său, era foarte atent să observe cele mai mici detalii. În același timp – „o înclinație pedantă spre cazurile de conștiință; o inteligență puțin mobilă și aproape totdeauna doctorală; o dorință constantă de a fi sincer și de a arăta că este original”.³⁴ Fire lipsită de fantezie, geniu prin excelență al observației, Ibsen era un mare iubitor de poezie, gusta mai puțin muzica, în schimb prefera pictura. A avut întotdeauna o sinceră simpatie pentru tineret, o deosebită afecțiune pentru

³⁴ *André Suarès, Trois hommes. 7-e éd., Gallimard, Paris, 1919, p. 87.*

copii.

Biografia lui Ibsen (care a dus o viață de familie fără umbre, alături de o femeie superioară., cu care avea o comunitate desăvârșită de gusturi și idei) înregistrează prezența câtorva interesante personaje feminine – o prezență discretă însă, rămasă pe planul relațiilor spirituale și fără a provoca perturbări în viața marelui dramaturg.

Ibsen nu era un sentimental. Pentru el, dovada marii afecțiuni nu era iubirea înflăcărată, ci predominanța prieteniei totale, a perfecte comuniuni spirituale. Niciodată el nu se oprește în piesele sale, atent și îndelung, asupra manifestărilor sentimentului iubirii. Brand îl disprețuiește pur și simplu, considerându-l o mască sub care se ascunde lipsa de voință. În lumea personajelor ibseniene, iubirea nu deține un loc important nici în căsătorie. S-a observat³⁵ că în tot teatrul său nu se găsește o scenă de iubire de proporții mai serioase și care să-i servească dramaturgului ca un mijloc de explorare a personalității umane.

În concepția lui Ibsen, femeia deținea un rol social important, în mod general, ca mamă, soție, iar în situații speciale ca inspiratoare și stimulator a activității intelectuale, spirituale a omului de știință și a artistului. Scriitorul a creat o bogată galerie de personaje feminine: în zece din ultimele sale douăsprezece piese femeia ocupă un rol de prim plan, chiar când nu este ea eroul principal al piesei. Ipostazele sunt diferite – dar întotdeauna femeia este prezentată într-o lumină de demnitate umană reală sau măcar virtuală. Ca protagonistă (după *Inger din Østråt*, *Sărbătoare la Solhaug*, *O casă de păpuși* și *Strigoii*) Ibsen o mai aduce și în următoarele sale două piese: *Femeia mării* și *Hedda Gabler*.

Eroina piesei *Femeia mării* (1888), Elida, realizează

³⁵ James Walter McFarlane, *Ibsen and the Temper of Norwegian Literature*. Oxford U.P., London, 1960, p. 65.

dimensiunea feminină a idealului de libertate umană, altfel decât în ecuația discursivă în care era pusă Nora, și într-un registru infinit mai poetic. Și de astă dată personajul i-a fost inspirat dramaturgului de un model real: mama vitregă a soției sale, un caracter românesc, o ființă visătoare, exaltată, îndrăgostită cu pasiune de mare – ca și Ibsen, de altfel, care mărturisea odată: „Marea este ceea ce mă atrage mai mult ca orice”. Elida (nume care în norvegiana veche înseamnă „cel care este dus de furtună”) este îndrăgostită de mare, dar de largul mării, cu orizonturile lui ispititoare asemenea marilor promisiuni ale vieții, iar nu de fiorduri – căci „*apa fiordurilor e bolnavă*”. Bolnavă – ca un compromis făcut cu viața. Or, Elida este fascinată de mare tocmai pentru că, în ochii ei, marea (asociată în conștiința ei cu imaginea tânărului plecat în depărtări, logodnicul ei de demult) simbolizează însăși forța nesfârșită a principiului libertății, așa după cum, dimpotrivă, uscatul simbolizează închisoarea relațiilor, obiceiurilor și prejudecăților opresive. (O victimă a acestor realități – care o înăbușă pe Elida – este artistul ratat Ballested, așa după cum un exponent al lor este infatuatul Lyngstrand.)

Căsătorită din interes cu doctorul Wangel, acum obsedată de amintiri, pierdută în nostalgii, trăind o stare de dezechilibru nervos, Elida vrea să plece cu misteriosul personaj, vechiul ei iubit venit să o ia, – dar când Wangel o lasă să-și hotărască singură soarta, Elida, cu demnitatea umană în sfârșit câștigată de a putea răspunde liber de actele sale, rămâne alături de soțul ei. „Este în desfășurarea acestei drame un optimism franc, pe care autorul nu era obișnuit să-l resimtă, și în toată opera se percepe un simbolism clar când e vorba de mare, fără ca acest simbolism să prejudicieze indubitabilului realism al piesei. Uneori, Ibsen ne obligă aici să pătrundem și pe tărâmul subconștientului, iar personajele adoptă adeseori aerul unor creaturi halucinate, plasate într-o ambianță aproape bolnavă, care însă nu e lipsită niciun moment de forța emoției și sugestivității, ambianță în care doctorul Wangel este

singurul între atâtea ființe anormale, care rămâne egal și consecvent în atitudinea sa.”³⁶

Cu lirismul atmosferei și al caracterului protagonistei, cu poezia simbolului mării și cu fascinantul caracter al străinului venit din cețoase depărtări, cu articulațiile veridice ale situațiilor și reacțiilor, cu mesajul său atât de precis și convingător formulat (ideea că fericirea conjugală implică în mod necesar asentimentul voluntar al ambilor soți), *Femeia mării* a fost una dintre piesele ibseniene care au acționat mai mult asupra spiritului public care, două decenii mai târziu, va impune în Norvegia o reformă a legilor privind regimul căsătoriei și divorțului.

*

Față de celelalte figuri de femei din dramele realiste, Hedda Gabler – eroina piesei cu același titlu (1890) – este o figură cu totul nouă prin energia sa de valkirie, prin profilul moral de statuie a voinței, amintind femeile eroice și legendare din piesele sale romantice, dar într-o versiune modernă și mult complicată. Drama orgolioasei Hedda, o exaltată stăpânită de ambiția intelectuală, este de a nu putea să se împace cu lumea simplă în care trăiește. „*Am vrut să arăt – își explica Ibsen intenția, depășită cu mult de realizare – ce produce contactul a două medii sociale ce nu se pot înțelege.*”

Multe elemente ale piesei, situații și caractere, dramaturgul le-a împrumutat din cazurile concrete pe care le-a cunoscut și le-a studiat îndeaproape; între acestea, a fost și caracterul foarte ciudat al unei tinere vieneze cu care Ibsen a purtat o lungă corespondență. „*El dorea ca această piesă să scoată în evidență poziția parazitară a tinerelor femei din clasele*

³⁶ German Gomez de la Mata, Henrik Ibsen. În „Teatro completo”, Aguilar, Madrid, 1952, p. 115.

*superioare.*³⁷ Pe de altă parte, după propriul comentariu al autorului, caracterul Heddei îi viza și pe „*toți acești oameni care evită să rămână singuri cu ei înșiși, sau să gândească*”.

Fiica generalului Gabler este o femeie frumoasă, distinsă, impunătoare; conștiința perfecțiunii fizice i se repercutează și pe planul moral, generându-i ambiții de ordin „spiritual”. Dar ambiția ei de a stimula pe un om de geniu este ratată de faptul că trebuie să trăiască alături de soțul ei, un om de știință mediocru, fără perspective. Conștiința ambiției sale paralizate în loc s-o prăbușească, dimpotrivă, o face mai cinică. Îl întâlnește acum pe fostul său iubit, pe care l-a salvat de la ruina morală o femeie absolut simplă sub raportul „intelectualismului” ambiționat de Hedda, încât acum a putut ajunge un istoric celebru. Pentru a-l împiedica să-și realizeze marea operă inspirată de o altă femeie, și încă una „inferioară” ei, Hedda va căuta să-l împingă la sinucidere. Când vede că opera lui va fi totuși salvată, când își dă seama că toate încercările ei sunt destinate să rămână zadarnice și pentru a-și duce ambiția până la ultima limită, Hedda își pune și ea capăt zilelor, în scena finală pe care are grijă să o regizeze cât mai spectaculos: înainte de a se împușca (în mod demn, în tămplă, iar nu cum i se spusese că ar fi procedat atât de „vulgar” fostul ei iubit, trăgându-și un glonte în stomac), ea se așază la pian și cântă o melodie exaltată. Într-adevăr, scena este de efect și nu lipsită de grandoare autentică.

Eroina acestei drame – una dintre capodoperele ibseniene – este o creație unică în teatrul modern. Toată atenția dramaturgului s-a concentrat asupra construcției acestui personaj, într-o piesă în care pentru prima oară lipsește orice formulare de „probleme” sau „teze”. Hedda este o forță voluntară deviată, închizându-se față de realitatea pe care o considera plată și căutând a se situa deasupra ei; orgoliul său

³⁷ A.E. Zucker, op. cit., p. 191.

imens, căutând să depășească planul mediocrității, o va pierde, dar în același timp îi va da o frumusețe păgână și o măreție de figură antică, salvând-o din perspectiva vulgară în care o situează actele sale reprobabile. Criticii francezi (și încă cei care îl înțeleg mai bine pe Ibsen) au definit-o ca fiind o simplă „doamnă Bovary septentrională”.³⁸ Formula e falsă, pentru că încearcă să reducă figura unei cerebrale lucide, reci, calme, consumate de marea vanitate de a transforma un ratat într-un geniu – la dimensiunile vulgare ale unei exaltate isterice, ale unei provinciale dezabuzate. Mai degrabă putem admite că tema piesei și figura Heddei i-au fost sugerate de Strindberg, dramaturg pe care Ibsen îl admira cel mai mult dintre toți contemporanii săi și al cărui portret îl ținea pe birou.³⁹

Dar dincolo de acest sens, mai descifrăm aici o trăsătură esențială a ibsenismului. Într-o scrisoare din 1870, Ibsen destăinuiește: „*Creația mea este rezultatul stărilor mele de spirit și a crizelor mele morale*”. O asemenea criză se manifestă în autoironia ibseniană – în acea aplicație a scriitorului, bântuit adeseori de întrebări, îndoieli; contradicții, de a supune (cu o nuanță de scepticism amar) absolutul tezei sale unui examen și unei confruntări cu adevărata realitate a lucrurilor. Dintr-o asemenea confruntare cu realitatea principiilor și idealurilor formulate în *Brand*, a rezultat acea autoironie a ibsenismului care este *Peer Gynt*. Cu atât mai mult acum, în această perioadă, când Ibsen își dă seama că relațiile sociale evoluează spre forme tot mai complicate, el își va administra o doză mai puternică de ironie față de propriile sale idealuri etice rigorige și față de tezele pe care le predicase cu atâta convingere. Astfel, *alter-ego*-ul său, Gregers din *Rața sălbatică* este prezentat de autor ca o ființă ridicolă și nefastă

³⁸ P. Brisson, *Du meilleur au pire*. Gallimard, Paris, 1937, p. 179.

³⁹ M.C. Bradbrook, op. cit., p. 121.

când acesta caută să-l „ibsenizeze” pe bietul fotograf Ekdal. În Hedda, care, nereușind să facă dintr-un ratat un geniu, urmărește datorită acestei „superioare” ambiții, cu consecințe reprobabile, să facă dintr-un om de mare valoare un ratat, putem descifra teribila și sarcastica autoironie a ambiției „morale” de care fusese animat însuși dramaturgul în încercarea lui de regenerare morală a omului.

Primăvara anului 1891 a însemnat unul dintre momentele de culme ale gloriei dramaturgului. Traducerile operelor sale se înmulțesc, dramele lui sunt aplaudate pe scenele teatrelor din Paris, Londra, Milano, Petersburg, Moscova (și, firește, din Christiania, Stockholm și Copenhaga); în timp ce marile teatre din Viena, Berlin și Budapesta îl sărbătoresc într-un cadru festiv.

După un lung exil voluntar de 27 de ani (răstimp în care a vizitat Norvegia doar de două ori) se hotărăște să se reîntoarcă definitiv în patrie. Face întâi o călătorie de-a lungul coastei, până la Capul Nord, apoi se stabilește la Christiania. Oficialitățile și cetățenii capitalei îi fac o primire călduroasă, considerându-l marele bărbat al țării, care a făcut cel mai mult pentru prestigiul european al culturii norvegiene.

Tot acum însă – la numai două luni după reînapoierea în patrie – Henrik Ibsen primește o lovitură care-l afectează profund. Knut Hamsun (care în urmă cu un an publicase romanul său de mare răsunet, *Foamea*), pe atunci în vârstă de 32 de ani, anunță o conferință despre noua literatură norvegiană, la care îl invită insistent și pe Ibsen – conferință în timpul căreia, tânărul gelos de gloria contemporanilor mai vârstnici îl atacă cu brutalitate pe marele dramaturg. În acele momente de tăcere penibilă care a înghețat marea majoritate a auditorilor consternați, Ibsen a încercat, desigur, rând pe rând, sentimentul bătrâneții, al oboselii, al părăsirii de către tineretul pe care totdeauna îl iubise – și poate al conștiinței că în viața sa a lăsat loc unei fisuri între rigorismul moral predicat în operă și conduita sa practică, lipsită uneori de

curajul faptei hotărâte...

Ideea următoarei sale drame, *Constructorul Solness* (1892), s-a născut din acest complex de sentimente, la care s-a mai adăugat apoi și prezența – candidă și discretă – în viața scriitorului a unei tinere pianiste, precum și cea a exaltatei tinere vieneze cunoscută mai demult. Aceste persoane i-au servit dramaturgului ca modele pentru figura îndrăzneată, eliberată de prejudecăți, plină de prospețime și de exaltare, care este Hilda Wangel, tipul norvegienei „moderne”.

Eroul piesei *Constructorul Solness* – cea mai autobiografică dintre operele lui Ibsen de până acum – începe seria ultimelor patru drame care vor avea un pronunțat caracter de confesiune intimă. Fără a nesocoti condițiile construcției dramatice bine articulate și exigențele scenei, și fără a deroga de la principiile observației și veridicității, aceste piese (pe care publicul le-a primit cu o nedumerire respectuoasă, dar totală) vor lăsa totuși să se întrevadă în primul rând aluzii la viața spirituală și la opera autorului, privite de el retrospectiv. Și toate cele patru piese vor fi străbătute de timbrul elegiac al artistului care, apropiindu-se de capătul unui drum zbuciumat, lung și greu, reflectează asupra drumului parcurs cu o conștiință melancolică, dacă nu a unei înfrângeri, măcar a ratării, cel puțin parțiale, a vieții sale personale.

Acest sens al sacrificiului dureros străbate și drama *Micul Eyolf* (1894). Totul în viața celor doi părinți, Allmers și Rita, n-a fost decât o iluzie: și vanitatea tatălui de a scrie o mare operă despre „Responsabilitatea umană”, și ambiția de a se consacra educației lui Eyolf, și suferința pricinuită de pierderea copilului, și căsnicia, și sentimentul matern, până când tragica moarte a micului Eyolf (urmată de lungile discuții dintre soți, scene dintre cele mai puternice din tot teatrul ibsenian) va opera în sufletul lor – prin resemnare și obsesia amintirilor – purificarea. Un ilustru comparatist italian

remarca: „Alături de Kierkegaard și de Nietzsche, Ibsen proclamă și el înalta virtute educatoare a durerii”.⁴⁰ *Micul Eyolf* confirmă perfect justetea acestei observații.

O profundă melancolie învăluie și *John Gabriel Borkman* (1896). Fostul director de bancă, întors din detențiunea la care fusese condamnat în urma unei afaceri soldate dezastruos (dar întreprinsă cu cele mai bune intenții), duce o viață de sumbră reclusiune, împovărat de sentimentul ratării totale. Marea sa vină însă – i-o arată Ella, sora soției lui, pe care Borkman o iubise în tinerețe – a fost aceea de a-și fi sacrificat iubirea pentru interes, sacrificând astfel și pe alții. Personajul principal semnifică drama ambiguității omului nedecis, cu dubla sa natură – de interesat meschin („John”) și de candid idealist („Gabriel”). Mai mult decât atât: abordând un subiect și creând un personaj luat din realitatea epocii cu frecvente scandaluri din lumea financiarilor, Ibsen a realizat „un admirabil studiu al orgoliului” (cum spunea un critic), un personaj de factură uneori nietzscheană, care nu ezită să sacrifice existența și onoarea altora pentru interese egoiste. Autorul însuși îl consideră un Napoleon al finanțelor „căzut în prima sa bătălie”. Acțiunea piesei – care se desfășoară în mai puțin de o noapte – aduce o reală forță poetică îmbinându-se cu cea mai riguroasă analiză psihologică, o acțiune permanent dominată de o mare intensitate dramatică și în același timp de o fugă lirică nu lipsită de grandoare.⁴¹

În fine, *Când noi, morții, vom învia* (1900), epilogul dramaturgiei ibseniene (cum singur a numit-o), publicată la vârsta de 72 de ani, este drama regretului pentru o viață trăită doar parțial, o dramă ce realizează imaginea suferințelor artistului care pentru triumful operei sale și-a sacrificat nu numai propria-i fericire, ci și fericirea altora, a celor din jurul

⁴⁰ Arturo Farinelli, *La tragedia di Ibsen*. Zanichelli, Bologna, 1923, p. 44.

⁴¹ German Gomez de la Mata, op. cit., p. 122.

său. De această ratăre a propriei lor vieți își dau seama sculptorul Rubek, și în primul rând Irina, fostul model al mării sale opere, inspiratoarea care îl iubea în taină, dar pe care sculptorul, complet absorbit de operă, a neglijat-o. După mulți ani, Irina – stăpânită acum de o stare de demență intermitentă, după ce din desperare dusesse o viață de libertinaj și care, în nebunia ei, se crede moartă (pentru că, în fond, n-a „trăit” cu adevărat niciodată) – apare în casa lui Rubek. Cei doi înțeleg abia acum că pentru un artist preocuparea față de operă nu trebuie să înlocuiască trăirea vieții; altminteri, „*când noi, morții, vom învia, vom vedea că n-am trăit niciodată*”. Cu desperarea acestei conștiințe, ei vor să reînceapă viața. Prea târziu însă: când pornesc împreună să urce înspre culmi, o avalanșă îi prăbușește definitiv în prăpastia morții.

*

În timp ce lucra la *Când noi, morții, vom învia*, viața încărcată de glorie a marelui scriitor atingea punctul apoteozei: un strălucit banchet cu ocazia împlinirii vârstei de șaptezeci de ani, o călătorie la Copenhaga, festivități în cinstea sa, un spectacol de gală cu *Brand*, regele îi conferă Marea Cruce a Ordinului Danez, apoi o călătorie în Suedia, unde celălalt rege îl decorează cu Marea Cruce a Ordinului Steaua Nordului; în Germania și Danemarca apar colecții ale operelor sale complete. La Christiania se inaugurează noua și impunătoarea construcție a Teatrului Național, care avea înscris pe fronton numele său; în față, statuia sa în bronz, alături de a lui Bjørnson; în sală, oficialitățile, regele și, în loja împodobită cu ghirlande de trandafiri, cele două glorii naționale, ovaționate îndelung: Ibsen și Bjørnson... Dincolo de onorurile oficiale însă, în adâncurile cele mai intime ale ființei lui, Henrik Ibsen trăia drama lui Rubek.

În decembrie 1899 apare ultima operă a lui Ibsen – a

douăzeci și cincea piesă. Se împlineau exact cincizeci de ani de la apariția celei dintâi – *Catilina*.

Se gândește la o nouă piesă. Dar un atac de apoplexie îi paralizează parțial mâna dreaptă. Se retrage într-o vilă pe o insulă din apropiere unde, în vară, primește vizita unui tânăr român, student în Germania.⁴² În anul următor, un al doilea atac îl imobilizează definitiv – cinci ani cât va mai trăi.

Se stinge la 23 mai 1906, în vârstă de 78 de ani. I se fac grandioase funeralii naționale, iar în fața mormântului, cuvântul de adio îl rostește pastorul Christopher Brunn, vechiul prieten al scriitorului din timpul șederii sale la Roma, cel care îi servise ca model pentru cel mai iubit personaj al său, pentru Brand...

*

Încă în timpul vieții marelui dramaturg, teatrul lui Henrik Ibsen a însemnat pentru contemporani șocul unei puternice originalități. Într-adevăr, pentru publicul european din ultimul sfert al secolului trecut, acest teatru a constituit – alături de romanul rus – cea mai originală revelație literară.

Ceea ce în același timp a entuziasmat și a scandalizat, a fost nu atât noutatea, cât gravitatea problematicii morale și sociale dezbătute. Am văzut că Ibsen n-a fost un „ideolog” cu o gândire profundă, consecventă și clară. În schimb a fost un mare reformator al teatrului. Prin concepția și tehnica sa dramatică nouă, Ibsen a devenit fondatorul teatrului modern.

Teatrul său este prin excelență un teatru „de idei”. Nu o literatură „cu teză”: Ibsen insistă des în corespondența sa asupra acestui lucru, respingând foarte categoric acest calificativ. De pildă, într-o scrisoare din 1896 adresată lui

⁴² C. Hoissescu, O convorbire cu Ibsen. În „Ramuri”, XXXVIII, 1942, nr. 8, p. 229-237.

Brandes: „Lui Alexandre Dumas nu-i datorez absolut nimic în privința formei dramatice, în afară de faptul că am învățat din piesele sale cum să evit diferite greșeli condamnabile de care el se face vinovat adeseori”. Ibsen nu intenționează să facă din piesele sale – cum făcea Dumas-fiul – construcții ostentativ didacticiste. În teatrul „cu teză” intenția didacticistă *precede* invenția faptelor, determină forțat și artificial combinarea lor, creează scheme, nu personaje vii. În schimb, teatrul „de idei” vehiculează o concepție vie, care *succede* unor fapte ce-și au viața lor artistică proprie, degajându-se spontan și firesc din aceste fapte, ca o enunțare mai explicită a lor, ca o naturală prelungire și repercutare pe plan intelectual a unui material de viață autentic și concret. În teatrul „cu teză”, subiectul este construit conform finalității tezei; în teatrul „de idei”, cristalizările conceptuale cresc organic din subiect. Literatura „cu teză” rămâne o predică, autoritară și dogmatică, – în timp ce literatura „de idei”, înainte de a ține să facă afirmații, pune întrebări asupra cărora te invită, te obligă să reflectezi, lăsându-ți însă libertatea răspunsului, cel mult sugerându-ți-l. „Eu nu fac decât să pun întrebări, misiunea mea nu este de a răspunde”⁴³ declară categoric Ibsen. Teatrul „de idei” al lui Ibsen prezintă în personajele sale – oameni care nu doar „discută”, ci *trăiesc* pasional problemele vieții lor – niște conștiințe. „Niciunul dintre personajele sale principale nu este o ființă comună; chiar dacă zugrăvește scene din viața unei clase mijlocii, ființele care populează aceste scene nu aparțin unei umanități mijlocii”.⁴⁴ Acest teatru „de idei”, apoi, se adresează mai degrabă unei conștiințe aplicate sau invitate acum spre meditație și teoretizare, decât unei receptări pur și simplu sentimentale din partea cititorului sau spectatorului.

⁴³ Apud G. Brandes, Das Ibsen-Buch, p. 224.

⁴⁴ Allardyce Nicoll, World Drama from Aeschylus to Anouilh, G.G. Harrap and Comp., London, 1959, p. 545.

Spre deosebire de teatrul de intrigă – net dominant pe scenele timpului – Ibsen creează personaje permanent preocupate de relația, de dezacordul existent între viața lor socială și viața lor interioară. Problema responsabilității morale stă pe primul plan, încât conflictul dramatic se declară în conștiință și se consumă mai mult pe planul conștiinței decât într-o acțiune exterioară, care este extrem de redusă, sau chiar – ca în *Rosmersholm* – lipsește aproape total. În schimb, centrul de interes al piesei rezidă în dezbaterea morală, concretizată în forma discuției. „Deznodământul” ultimului act din piesa clasică s-a transformat la Ibsen în discuția de mare tensiune care revelează dramatismul situației morale a unei conștiințe. Acțiunea unei piese ibseniene este într-atât de pătrunsă permanent și intim de elementul discuției, încât în mod practic „o asimilează”.⁴⁵ Concepția dramatică a lui Ibsen, deci, a răsturnat o prejudecată care domnea până la el în teatru: anume, se credea că o piesă este cu atât mai bună, cu cât prezintă o gradație mai savantă a elementelor de „surpriză” spre a crea o situație mai neobișnuită. Ibsen a demonstrat că, dimpotrivă, cu cât situația este mai obișnuită, cu atât piesa este mai interesantă – cu condiția ca această situație să fie trecută printr-o conștiință. Numai această conștiință poate da un sens dramatic unei situații, iar nu accidentele exterioare, care sunt doar anecdotice, adică senzaționale, impresionante, provocatoare, interesante, ciudate – dar nu propriu-zis dramatice. La Ibsen, teatrul devine arta de a construi o situație dramatică nu prin intervenția externă a unor accidente mai mult sau mai puțin fortuite („catastrofa” din finalul unei piese ibseniene nu este niciodată rezultatul unui accident exterior, ci este totdeauna o prăbușire, o înfrângere, o catastrofă morală), ci prin trecerea ei prin filtrul grav al unei conștiințe

⁴⁵ B. Shaw, op. cit., pp. 188, 205.

animate de anumite idealuri.

Cum realizează Ibsen, în mod practic, acest mod nou și mai profund de explorare a caracterelor?

Teatrul „de idei”, în formula ibseniană, nu înseamnă deloc o construcție teoretică, abstractă, discursivă. Într-o scrisoare din 1890 dramaturgul își mărturisea preocuparea sa de totdeauna, de „*a zugrăvi oameni, atmosferă omenească și destine omenești pe baza unor relații sociale reale și a anumitor intuiții sociale*”. Subiectele, caracterele și conflictele din piesele sale, scriitorul le-a întâlnit în viața de toate zilele – în mediul social sau familial, citind cu pasiune rubrica faptelor diverse din ziare, sau scrutând ceasuri întregi oamenii pe stradă, în societate sau la cafenea. În afară de asta, biografii și contemporanii săi, precum și Ibsen însuși, relatează o mulțime de date care indică sursele concrete, materialul real, uman și faptic, de care s-a servit dramaturgul pentru a-și construi unele caractere și situații. Într-un anumit fel, cazul Lonei, al Norei, al lui Rosmer, al Heddei etc. au existat realmente. Majoritatea personajelor sale principale (și nu numai cele principale) au avut drept model persoane reale. Aceste personaje (fie că sunt cele principale, fie că sunt de planul al doilea) sunt investigate de Ibsen cu o atenție egală. În *Strigoii*, de exemplu, toate personajele sunt *centrale*; toate cele cinci caractere ale piesei sunt atât de minuțios explorate, încât toate devin *prezențe* scenice consistente, multidimensionale, dotate cu un fond masiv de umanitate.⁴⁶

Acest material uman concret și viu îi sugerează dramaturgului dintru început un conflict: conflictul dintre existența socială a personajului și existența sa morală, văzută de scriitor în perspectiva unor valori morale, a imperativelor voinței, integrității, acțiunii, libertății, responsabilității și

⁴⁶ Allan Lewis, *The Contemporary Theatre*. Crown Publishers, New York, 1902, p. 36.

autenticității („fii tu însuși!”). În consecință, eroii ibsenieni vor fi ființe complexe, originale și profunde, conștiințe agitate de întrebări, contradicții și revolte etice. Înainte de a acționa, ei se apleacă asupra lor înșiși, se întreabă, discută, discern, sunt insistent preocupați să-și înțeleagă condiția umană. Au și pasiuni, dar au mai mult înclinație spre reflecție. Viața în dramele ibseniene nu evoluează pe scenă într-o acțiune agitată, ci spectatorul sau cititorul o percepe în interioritatea, în conștiința personajelor. Ca în orice teatru „de idei”, personajele teoretizează adesea; dar artistul Ibsen reușește să concentreze atenția cititorului sau spectatorului nu în primul rând și în mod preponderent asupra ideilor exprimate, asupra „discuției”, ci asupra caracterului uman și a situației morale în care se găsesc cei ce le exprimă și le personifică: deci, asupra a ceea ce îi realizează și fundamentează artistic opera. Ceea ce este viu și autentic artistic în teatrul lui Ibsen nu e pledoaria, ci *cauza* personajului. De aici și o anumită răceală a teatrului ibsenian, care rezultă atât dintr-o aridă intransigență protestantă (ce exclude atitudinea de spontană sentimentalitate), cât și din caracterul fundamental cerebral al acestei concepții dramatice.

Procedeul specific ibsenian în construcția personajului se complică adeseori și prin practica introspecției. „*Brand sunt eu însumi în cele mai bune momente ale mele, după cum autoanaliza mea personală a dat multe trăsături și lui Peer Gynt*” – mărturisea Ibsen într-o scrisoare din 1870. „*Multe lucruri (din Peer Gynt – n.n.) sunt inspirate de episoade din tinerețea mea. Propria mea mamă mi-a servit pentru a plăsmui figura Åse!*” Deci: amănunte autobiografice, elanuri care îi sunt sau îi fuseseră proprii, amintiri sau nostalgii, entuziasme sau dezamăgiri, uneori o autoironizare, chiar severă, rezultată în urma unui proces de dedublare a personalității („*poetul este judecătorul său însuși*”, scria el), iată tot atâtea elemente care intervin adesea în structura unor personaje ibseniene, împrumutându-le accente lirice sau patetic-dramatice.

Într-un discurs ținut studenților norvegieni în 1874, dramaturgul constata: „*Nimeni nu poate reprezenta în mod artistic ceva pentru care n-a găsit, într-un anumit grad și în anumite ceasuri, modelul în sine însuși*”.⁴⁷ Și într-adevăr: ce sunt toate acele personaje de artiști (Jatgeir, Osvald, Ekdal, Lyngstrand, Solness, Rubek), dacă nu diverse aspecte și momente ale unor experiențe personale ale autorului lor?

Realismul lui Ibsen, prin urmare, se traduce printr-o formulă complexă. Dramaturgul pornește de la principiul observației, căruia îi va rămâne fidel toată viața. Interesul său pentru pictură – în special pentru peisaj, în care pictorul amator manifesta o siguranță a liniei, o precizie a detaliului și o abilitate a compoziției – este elocvent: scriitorul era un tip vizual, iar facultatea sa de a „vizualiza” perfect orice scenă a unei piese este totdeauna evidentă.⁴⁸ Dar dramaturgul condamna transpunerea brută, naturalistă a realității pe scenă, care neglijează funcția elementului poetic în crearea iluziei scenice. În tinerețea sa romantică, afirma că baza artei este iluzia; la 30 de ani, încă disprețuia prozaismul piesei sociale a lui Dumas-fiul, preferând grația, lirismul și fantezia lui Musset; la apariția lui *Peer Gynt* îi scria lui Bjørnson: „*Cartea mea e poezie; dacă nu este, ar trebui să fie.*” Apoi, după 1869, scriitorul va ține să-și sublinieze el însuși cu satisfacție succesele pe care le va obține în piesele sale sub raportul consecvenței, observației realiste. Deși, concomitent, vor apărea elemente ce țin de un alt ordin decât cel al expresiei obiective, directe și impersonale: funcția sugestivă a simbolurilor, a naturii, a cadrului de interior, semitonurile elegiace, tonul confidențial...

Aportul considerabil al lui Henrik Ibsen la dezvoltarea

⁴⁷ Apud Oskar Walzel, Henrik Ibsen, Insel Verlag, Leipzig, f.a., p. 35.

⁴⁸ Francis Bull, Ibsen, the Man and the Dramatist. În „Minnetstilling Henrik Ibsen”, Oslo, 1956, p. 22.

dramaturgiei realiste și la fundamentarea teatrului modern nu se referă însă atât la practica principiului observației, cât la noutatea tehnicii sale dramatice.

Epoca în care a apărut Ibsen a fost epoca de imensă popularitate europeană a teatrului francez. Acest teatru însă, dominat de linia Scribe-Sardou-Labiche-d'Ennery (și, teoretizat, susținut, de criticul Sarcey, care firește că nu l-a priceput deloc pe Ibsen) se limitează la virtuozitatea intrigii, cultivând exclusiv curiozitatea și neprevăzutul, fără să manifeste vreun interes pentru conținutul substanțial de idei, față de adevărul psihologic al personajelor sau de prezentarea critică a moravurilor sociale; înlocuind caracterele prin simple manechine, prin automate perfect reglate – după rețeta unei „pièce bien faite” – propagând morala cea mai vulgară a „poziției în societate”, a carierismului și îmbogățirii. Deci, o formă inferioară de teatru; un teatru „perfect teatral”, în sensul în care și romanul polițist este „perfect epic”. Ca o variantă prea puțin superioară, linia teatrului „cu teză” al lui Dumas-Augier introduce în piesă probleme morale și sociale, fără însă ca soluționarea lor să iasă din orizontul prejudecăților curente sau să depășească nivelul mediocru ai mentalității și moralei mic-burgeze.

Ibsen este cel dintâi dramaturg european care dă lovitura de grație teatrului de intrigă francez. Începând cu *Împărat și Galilean*, dramaturgul va elimina din teatrul său elementul „intrigă”, iar după *Stălpii societății* nu va mai folosi nici tradiționalul *happy-end*. În construcția unei piese, principiul fundamental al lui Ibsen (într-un îndepărtat trecut, practicat – după o altă schemă însă – și de Racine) este acela al concentrării maxime.

Această tendință de maximă concentrare se manifestă – începând cu perioada dramelor sale realiste – în reducerea numărului de acte la patru în loc de cinci (cu câteva excepții), în renunțarea de a mai împărți piesa în scene (începând cu *Comedia iubirii*), în restrângerea numărului de personaje, în

densitatea dialogului și mai ales în comprimarea acțiunii. Numai aproximativ o cincime din totalul pieselor ibseniene aduc o acțiune care se desfășoară într-un spațiu de timp mai lung; în toate celelalte acțiunea ocupă cel mult patruzeci și opt de ore. Comprimarea acțiunii, și prin aceasta senzația de mare densitate pe care o procură piesa ibseniană, este obținută în primul rând prin suprimarea tradiționalei expozițiuni dramatice care până acum ocupa primul act în întregime, dramaturgul Ibsen începându-și în schimb drama cu momentul în care conflictul este deja declarat; în al doilea rând, prin adoptarea tehnicii narațiunii retrospective.

„Tehnica retrospectivă” – unul dintre procedeele cele mai specific ibseniene, practicat începând cu *Stâlpii societății* – pornește și se desfășoară după schema: într-un cadru de familie în care plutesc umbrele întunecate ale unui conflict dramatic încă de pe acum presimțit, doi prieteni sau cunoscuți vechi se întâlnesc și încep să vorbească despre trecut – și din acest punct acțiunea demarează și va continua să fie pusă în mișcare de însuși conflictul dintre trecut și prezent, dintre trecutul și prezentul personajelor, întâlnirea celor doi prieteni vechi continuând cu investigații și revelații care redeschid probleme și răni nevindecate, situând acțiunea pe drumul unei catastrofe inevitabile.⁴⁹ În fond, acest procedeu practicat consecvent de Ibsen este mai mult decât o simplă tehnică dramatică: este „expresia concepției sale asupra vieții, credința sa profundă în importanța trecutului”⁵⁰ – a trecutului care acționează asupra prezentului cu o funcție de „destin” (motivul destinului însă având întotdeauna la Ibsen o semnificație morală). Revelația progresivă a trecutului personajelor contribuie nu numai la aprofundarea treptată a

⁴⁹ P.F.D. Tennant, *Ibsen's Dramatic Technique*, Bowes and Bowes, Cambridge, 1948, p. 84-92.

⁵⁰ Francis Bull, op. cit., p. 20.

caracterelor, ci și la gradarea progresivă a conflictului care conduce spre catastrofa finală. Această catastrofă finală este determinată nu de intervenția unui agent exterior, ca în teatrul de până acum, ci de un factor moral, de fatalitatea interioară a consecinței unei greșeli săvârșite în trecut. Din faptul că lasă ca din trecut să reînvie prezentul, Ibsen obține cea mai puternică tensiune dramatică.⁵¹

O altă veche convenție tehnică, păstrată în teatrul de intrigă și în special de Scribe (de la care, totuși, Ibsen a învățat multe la începuturile carierei sale de dramaturg) este vorbirea aparte. Până la un moment, Ibsen o menține (folosind-o de 25 de ori în *Noaptea Sfântului Ioan*, de 59 de ori în *Doamna Inger* și de 34 de ori în *Olaf Liljekrantz*); apoi deodată – dându-și seama de caracterul nedramatic al acestui gen de explicație sau de comentariu care rupe continuitatea dramei – o părăsește total, fără a o introduce nici o singură dată în vreuna din următoarele sale douăzeci de piese. Același lucru se întâmplă și cu monologul, cealaltă convenție tehnică veche care timp de două milenii și jumătate de teatru s-a dovedit a avea o utilă funcție de expozițiune narativă, precum și (sub formă de monolog reflexiv) de explicitare a situațiilor și a reacțiilor personajelor. Față de monolog, Ibsen are o rezervă de principiu, ca și față de prolog sau de epilog (rezervă pe care o exprima într-o scrisoare din 1883, adresată unei actrițe norvegiene), în măsura în care monologul poate deveni foarte ușor declamator – „iar declamația nu e artă dramatică”, preciza ferm scriitorul. Monologul expozitiv îl practică Ibsen pentru ultima oară în *Brand* și în *Peer Gynt* (de 14, respectiv de 25 de ori), pentru a-l abandona apoi definitiv; va mai folosi numai monologul reflexiv, dar și pe acesta rar, și numai în jumătate din piesele sale următoare.⁵²

⁵¹ Monty Jacobs, Ibsens Bühnentechnik. Sibyllen Verlag, Dresden, 1920, p. 47

⁵² Vezi un tabel statistic al acestor procedee tehnice în *P.F.D. Tennant*, op. cit., p.

Propriu tehnicii dramatice ibseniene este și felul în care sunt tratate finalurile. În dramaturgia dominantă a timpului, era aproape de rigoare *happy-end*-ul – procedeu pe care, începând cu *O casă de păpuși*, Ibsen îl înlătură în mod consecvent. În cazul finalurilor tragice, acestea erau în general determinate în teatrul vremii de factori externi (asasinate, dueluri etc.) – ceea ce la Ibsen nu intervine decât în trei piese (toate trei scrise în tinerețe: *Sărbătoare la Solhaug*, *Războinicii din Helgeland* și *Pretendenții la coroană*). Finalul tragic ibsenian este o formă de manifestare a unei acțiuni responsabile a personajelor. Uneori, anumite elemente care pe parcurs întrețin tensiunea atmosferei anunță aproape de la început finalul tragic: în *Hedda Gabler* apar de timpuriu sinistrele pistoale, în *Rosmersholm* obsesia „cailor albi” este permanentă. Dar cel mai caracteristic procedeu ibsenian în acest domeniu al tehnicii dramatice este finalul adeseori neconclusiv. Acesta, din dorința scriitorului de a proceda conform vieții: în realitate, „*viața curge continuu și indiferentă; un conflict se termină și alte zece încep*” – preciza dramaturgul în timpul convorbirii sale cu studentul român. Mai mult însă decât din motivul conformității cu realitatea, aceste finaluri neconclusive – „*cu o fereastră deschisă spre viitor*” – sunt „*mai mult decât o simplă subtilitate tehnică*”, dacă le considerăm în lumina foarte semnificativelor cuvinte ale lui Ibsen: „*Nu fac decât să pun întrebări; misiunea mea nu este de a răspunde*”.⁵³ Ceea ce în fine mai trebuie să precizăm aici în concluzie este faptul că teatrul lui Ibsen nu urmărește – în desfășurarea unei piese – o catastrofă finală având rol de deznodământ cu efect scenic. La Ibsen, drama de fapt nu se susține prin efectul final al catastrofei, iar impresia tragică se constituie și fără

concursul momentului final.

Alte procedee proprii tehnicii dramatice ibseniene țin de însuși fondul concepției scriitorului despre dramă și personaj.

Drama ibseniană rezultă din ratarea unor idealuri morale, iar nu din iubire, înșelare, ură, ingraturitudine, ambiție, răzbunare sau alte sentimente cu jocul cărora ne obișnuise teatrul de până atunci. Din abil joc de intrigă, teatrul devine „de idei”. Dar ideile pe care le agită sau pe care le personifică eroii ibsenieni devin pasiuni, transfigurate și vivificate fiind de intensitatea dorinței, a visului lor. Această aspirație continuă spre perfecționarea morală (a individului, a familiei sau a societății) este ceea ce îi face atât de interesanți pe eroii ibsenieni și îi salvează de platitudinea existenței lor mic-burgheze.⁵⁴ Dar pentru a realiza asemenea caractere de adevărați obsedați ai unui ideal, pentru a le crea dimensiuni interioare nebănuite, pentru a traduce mai adecvat, mai amplu și mai sugestiv rezonanțele umane adânci ale conflictului tragic, ale crizelor morale sau ale prăbușirilor acestor eroi, dramaturgul recurge adeseori la mijloace de tehnică dramatică cu valențe lirice.

Astfel este utilizarea a ceea ce am putea numi „paralelismul episoadelor”. Ibsen potențează efectul dramatic al conflictului dublându-l printr-un episod care, ca un sumbru ecou îndepărtat, reproduce situația eroului principal într-o altă tonalitate, de obicei mai tragică. Eroii acestor episoade – Lyngstrand din *Femeia mării*, doctorul Rank din *O casă de păpuși*, Engstrand din *Strigoii*, bătrânul Ekdal din *Rața sălbatică*, Brendel din *Rosmersholm* sau Irina din *Când noi, morții, vom învia* – sunt apariții aproape fantomatice prin straniul lor, ființe condamnate iremediabil, fiecare purtând ca o povară povestea propriului destin încărcată de o tristețe

⁵⁴ „Ibsen a fost primul mare dramaturg care a adus pe scenă clasa mijlocie și a făcut-o demnă de a intra în tragedie.” (Allan Lewis, op. cit., p. 37–38.)

infinită.

Remarcabile sunt în aceeași ordine de idei atenția și felul în care Ibsen reconstituie cadrul de desfășurare a acțiunii – de regulă, unul și același de-a lungul întregii piese. În privința cadrului, indicațiile relative la decorul scenic sunt de obicei date de autor cu minuțiozitate – căci de la acest cadru dramaturgul așteaptă mult. În armonie perfectă cu spiritul și sensurile piesei, cadrul trebuie să contribuie la determinarea caracterului personajelor și, de asemenea, să pregătească, să sugereze conflictul dramatic. Storiile lăsate nu îngăduie intrarea luminii în casa consulului Bernik – și obscuritatea se reproduce simbolic în atmosfera întunecoasă de egoism și ipocrizie ce învăluie sufletele personajelor din *Stâlpii societății*; drama apăsătoare a mamei și a fiului din *Strigoii* se desfășoară în timp ce afară plouă tot atât de deprimant; cadrul în care evoluează cei doi eroi din *Rosmersholm* este de un straniu ce contribuie parcă să le anihileze și mai mult forțele morale; iar drama celui fanatic al rigorismului etic, Brand, este înfățișată într-un cadru natural sever, de o austeritate sălbatică, aridă, corespunzătoare caracterului aspru până la inuman al pastorului.

Interessant apoi este și efectul dramatic pe care-l obține Ibsen prin crearea unor „personaje invizibile”. Tatăl Norei este într-un fel o *prezență* în piesă, la fel ca prima soție a lui Wangel; Alving apare ca responsabil de soarta dramatică a soției și fiului său; Beate Rosmer este în același timp victima și cazul de conștiință al soțului ei și al Rebekkai; iar generalul Gabler – al cărui portret stă permanent sub ochii spectatorului – dă indicații atât de concludente asupra caracterului fiicei sale, încât însuși scriitorul îi păstrează numele de fată. S-ar putea spune deci că „personajul invizibil” ibsenian are în structura piesei o funcție triplă: explicitează un caracter sau o situație a dramei, rămâne un element ce contribuie la crearea atmosferei, sau este un resort dramatic pentru impulsionarea mersului acțiunii.

Foarte importante efecte de potențare dramatică a unei situații morale sau de amplificare a rezonanțelor umane ale unui caracter obține Ibsen recurgând la posibilitățile sugestive ale simbolului. Simboluri ca: „biserica de gheață” din *Brand* (*Peer Gynt* apoi abundă în simboluri), rața sălbatică rănită, podul casei bătrânului Ekdal, „strigoii” obsesivi din casa doamnei Alving, „caii albi” de la Rosmersholm, necunoscutul mult așteptat de Elida, marea care o fascinează pe aceeași eroină, „soarele” pe care-l vrea Osvold, „turnul” constructorului Solness – sunt tot atâtea traduceri în imagini sensibile ale unor realități morale, traduceri mai largi decât orice enunțare rece, circumscrisă în limitele unor noțiuni abstracte, și mai comprehensive prin faptul că urmează calea de acces a intuiției. Procedul simbolului lasă deschise operei orizonturi bogate în înțelesuri. Totuși, a vorbi de o „dramaturgie simbolistă” (sau măcar de o singură piesă „simbolistă”) a lui Ibsen este o exagerare nepermisă, pentru că înseamnă a neglija datele fundamentale ale creației ibseniene, structura realistă a pieselor sale, consistența caracterelor etc., adică tocmai ceea ce lipsește total adevăratei dramaturgii simboliste (pe care de altminteri n-au realizat-o de fapt decât Maeterlinck și Yeats).

Funcții sugestive asemănătoare acordă Ibsen și laitmotivului. Locuțiuni sau cuvinte isolate, caracterizând stereotip un personaj, o situație, o obsesie, un imperativ moral, sunt utilizate de dramaturg în forme diferite. Uneori, personajele repetă cuvinte sau expresii ca sub imperiul unui automatism mental – ceea ce-l introduce și pe această cale pe cititor sau spectator în lumea lor sufletească. Alteori, însuși caracterul simbolic al titlului pieselor (*Stâlpii societății*, *Un dușman al poporului*, *Strigoii*, *Rața sălbatică*, *Femeia mării*, *Când noi, morții, vom învia*) acționează asupra cititorului ca un motiv conducător în tema piesei. (Un ibsenolog a constatat că în *Stâlpii societății* titlul simbolic revine de 15 ori, iar cuvântul „societate” de 52 de ori.) În fine, într-o altă formă, procedul

laimotivului poate fi perceput și în subtitlurile *virtuale*, ale pieselor, subtitluri justificate de formulele, caracterizante tematic, repetate mereu în aceste piese. Într-adevăr, dramaturgul și-ar fi putut subintitula piesele: *Brand sau „Totul ori nimic”*; *Peer Gynt sau „A fi tu însuși”*; *Împărat și Galilean, sau „A treia împărăție”*; *Rața sălbatică sau „Cerința ideală”*; *Femeia mării sau „Voința liberă”*; *Constructorul Solness, sau „Turnuri pentru oameni”*.⁵⁵

Și firește că subtilitatea marelui artist nu se oprește aici; ar trebui să mai vorbim despre dialog, despre cuvintele cu dublu sens sau cu conținut aluziv, despre clarobscurul și semitonurile stilului său... Aspectele artei ibseniene sunt, practic, inepuizabile. Fapt este că – prin ideologia, prin concepția sau prin tehnica sa dramatică – Ibsen a exercitat o influență considerabilă asupra teatrului european și american de mai târziu și chiar din timpul său.⁵⁶ Hauptmann și chiar Strindberg, Cehov și Maeterlinck, Gorki și Shaw, Pirandello și O'Neill, cu toții îi sunt – într-o măsură mai mare sau mai mică – debitori.

„De la el a pornit în întreaga Europă noua dramă, cu nuanțe și subiecte contemporane. Fără Ibsen nu ar exista Shaw din *Candida*, nici Pinero din *Casa în ordine*, nici Sudermann din *Magda*, nici Hauptmann din *Suflete stinghere*, nici Strindberg

⁵⁵ Monty Jacobs, op. cit., p. 186–187.

⁵⁶ Și, desigur, nu numai asupra teatrului. În acest sens, R.M. Albérès remarcă unul din sensurile receptării de către public a operei ibseniene, începând din jurul anului 1900: „Încetul cu încetul, sub carapacea ideologică a dramaturgului norvegian, printre simboluri, se ghiceau personaje iraționale, posedate de forțe obscure, și mai ales un cânt tragic continuu asupra temei incoerenței și misterului existenței, un freamăt aproape kierkegaardian”. Și criticul menționează variantele acestui sentiment în operele scriitorilor nordici – Knut Hamsun, Strindberg, Jacobsen, Pontoppidan, Herman Bang și până la Hjalmar Bergman sau Pär Lagerkvist, Cf. *L'Aventure intellectuelle du XX-e siècle*, 3-ème éd. Albin Michel, Paris, 1963, p. 35–36.

din *Tatăl* (...) Cehov a adoptat forma sa și a disecat-o până la ultima limită. Fără Ibsen nu ar exista mare lucru din Andreev, nu ar exista nimic din Currel (...) Fără eroii lui Ibsen nu ar exista *Gloria* și *Gioconda* lui d'Annunzio. Fără *Când noi, morții, vom învia* nu ar exista *Diana* și *Tuda* de Pirandello (...) Răzvrătirea femeilor lui Ibsen a devenit neliniștea femeilor lui Bataille (...) iar Nora s-a resemnat să devină protagonista comediilor lui G  r  ldy..."⁵⁷ Un cunoscut istoric al teatrului modern constată⁵⁸ că „toți dramaturgii englezi serio  i” sunt tributari lui Ibsen, că dramaturgii existen  ialis  ti francezi, cu Sartre în frunte, „se adapă din ibsenism, căruia   i adaugă o licoare metafizică” – „iar în America nu pot găsi dec  t trei dramaturgi activi” care să fie total în afara influen  ei ibseniene.

*

Drumul pe care l-a parcurs de la începuturile sale teatrul lui Ibsen⁵⁹ în diferite    ri europene este interesant de urmărit at  t pentru   n  elegerea atmosferei teatrale a timpului, c  t   i pentru sublinierea influen  ei pe care a exercitat-o.

  n Franța, primii care popularizează dramaturgia ibseniană – prin articole publicate încă din 1856 – sunt scriitorii naturali  ti. Émile Zola sus  ine ferm reprezentarea *Strigoilor* la *Teatrul Liber* (1890) condus de Antoine, unde se reprezintă   i *R   a sălbatică* (1891). O interpretare total diferită de cea a stilului naturalist o d   pieselor ibseniene linia simbolistă

⁵⁷ *Silvio d'Amico*, *Storia del teatro drammatico*, vol. III. Quarta edizione. Garzanti, Milano, 1958, p. 235–236.

⁵⁸ *John Gasner*, *The Theatre in our Times*, Third Printing, Crown Publishers, New York, 1960, p. 105.

⁵⁹ *Vezi José Ares Montes*,   n *Enciclopedia dello spettacolo*, vol. VI. Le Maschere, Roma, 1959, pp. 471–475.

reprezentată de Lugné-Poë care, la *Théâtre de l'Oeuvre*, montează în patru ani (1893–1897) nu mai puțin de nouă piese (*Rosmersholm*, *Un dușman al poporului*, *Constructorul Solness*, *Micul Eyolf*, *Brand*, *Stălpii societății*, *Peer Gynt*, *Comedia iubirii* și *J.G. Borkman*), iar mai târziu alte trei, lansate între 1891 și 1894 de alte teatre (*Hedda Gabler*, *Femeia mării*, *O casă de păpuși*). Lugné-Poë a fost entuziastul propagator al lui Ibsen și în alte țări, turneele lui ajungând până în țările scandinave. Iar pe linia traducerilor, rolul important l-a avut M. Prozor, precum și monumentală ediție critică de *Opere complete* a lui P.G. La Chesnais, în 16 volume masive.

În Germania, teatrul lui Ibsen a contribuit la o degajare a scenei germane de afluența unei dramaturgii clasicizante și patriotarde. Dramaturgi importanți (L. Fulda, A. Holz și mai ales G. Hauptmann) au fost influențați de el – dar și orientarea realistă a dramaturgului norvegian a primit un impuls din partea teatrului din Meiningen, primul teatru german care în 1876 i-a reprezentat *Pretendenții la coroană*. Au urmat *Războinicii din Helgeland* și, în 1886, *Strigoii*, piesă considerată subversivă de cenzura imperială, care a pus în repetate rânduri obstacole serioase pătrunderii teatrului ibsenian în Germania. Unei noi reprezentații a *Strigoilor* (1887), triumfale, i-a urmat constituirea a două „asociații ibseniene”, la Berlin și Leipzig. *Freie Bühne* – echivalentul german al teatrului lui Antoine – și-a inaugurat activitatea (1889) cu această piesă. Succesul dramaturgiei ibseniene a fost asigurat în special de regizorul O. Brahm – succes constant până în jurul anului 1920, când moda expresionismului își îndreaptă preferințele spre teatrul lui Strindberg.

În Rusia, prima reprezentație ibseniană a avut-o *O casă de păpuși* (1883), după care piesele dramaturgului norvegian devin populare datorită mai ales *Teatrului de Artă* din Moscova, unde între 1899 și 1912 se montează *Hedda Gabler*,

Un dușman al poporului, *Când noi, morții, vom învia*, *Rața sălbatică*, *Strigoii*, *Brand*, *Rosmersholm*, și *Peer Gynt*. Dacă până la revoluția din 1905 sunt interpretate aici în sens realist chiar și *Rosmersholm* sau *Rața sălbatică*, în schimb, după înfrângerea acestei revoluții, dramaturgia ibseniană este valorificată liric, simbolist, după schema lui Maeterlinck – ca în punerea în scenă a *Heddei Gabler* de către Mayerhold (1906) sau a dramei *Rosmersholm* de către Vahtangov (1918). Asupra dramaturgiei ruse, Ibsen n-a avut o influență remarcabilă – în afara dramelor lirice ale lui Blok și, desigur, Cehov.

În Anglia, pătrunderea și succesul teatrului ibsenian au venit mai târziu decât în alte țări europene. În 1880 *Stâlpii societății* n-are succes. Între 1889 și 1907 teatrele londoneze joacă nouă piese de Ibsen (între care *Un dușman al poporului*, tradusă de una dintre fiicele lui Marx). În fața unei dramaturgii care afirma că viața orășelelor de provincie e fondată – la fel ca și căsătoria – pe ipocrizie și minciună, și care deci lovea în ideile cele mai scumpe puritanei Anglii victoriene, prima reacție a publicului nu putea fi decât de condamnare. Nu e mai puțin adevărat însă că influența lui Ibsen asupra dramaturgiei anglo-irlandeze a fost considerabilă.⁶⁰

În Statele Unite ale Americii, prima reprezentare ibseniană (*O casă de păpuși*, 1883) n-a avut succes nici chiar în urma modificării finalului, făcută pentru a nu jigni morala puritană. Dar la sfârșitul secolului trecut și în primul deceniu al secolului nostru, actori americani și englezi de prim rang joacă aici aproape tot ce este valoros în repertoriul ibsenian. Influența dramaturgului este evidentă, de pildă, la Arthur Miller (*Toți fiii mei*, *Moartea unui comis-voiajor* etc.) care face și o adaptare după *Un dușman al poporului* (1950).

În Italia, popularitatea lui Ibsen este legată de spectacolele

⁶⁰ Cf. *Jan Setterquist*, op. cit.; *R. Huber*, *Ibsens Bedeutung für das englische Drama*. Marburg, 1919.

Eleonorei Duse – cea mai fidelă interpretă a acestui scriitor – începând cu *O casă de păpuși*, în 1891 (primul spectacol italian cu o piesă de Ibsen), continuând cu *Hedda Gabler*, *Femeia mării*, *Strigoii* sau cu *Rosmersholm*, cu decorurile și punerea în scenă a lui Gordon Craig (1905). Al doilea strălucit popularizator ibsenian a fost Ermete Zacconi; de altfel, toți marii actori italieni au creat roluri ibseniene memorabile – pentru ca azi această dramaturgie să continue a sta în atenția celor mai de seamă regizori, ca G. Strehler, L. Squarzina sau O. Spadaro.

În Spania, Ibsen n-a fost niciodată popular și nici azi nu este jucat decât foarte rar. Totuși, primele reprezentații ibseniene au început încă din 1893 la Barcelona (cu *Un dușman al poporului*) și din 1896 la Madrid, cu aceeași piesă; dar în timp ce catalanii le-au întâmpinat favorabil, în fața publicului madrilen n-au avut un succes real și durabil. Scriitorii catalani au suferit evidente influențe ibseniene; dintre dramaturgii castilieni, asemenea influențe sunt vizibile la José Echegaray și Jacinto Benavente.

*

Strălucita carieră a lui Ibsen în România își așteaptă încă cercetătorul. Acesta, parcurgând sutele de articole răspândite timp de aproape trei sferturi de veac prin majoritatea revistelor timpului, va trebui să analizeze amploarea ecoului pe care l-a avut scriitorul nordic în sânul publicului nostru spectator și cititor, să interpreteze variațiile și modurile în care a fost primit, să sesizeze sensurile dezbaterilor (în principiu aproape totdeauna favorabile dramaturgului) asupra teatrului său și, în sfârșit – întreprindere mai dificilă, dar nu mai puțin interesantă – să încerce a descifra influențele exercitate de acest titan al teatrului modern asupra dramaturgiei moderne românești – de la expresia ei mai modestă (Sofia Nădejde, H. Lecca, Ronetti Roman) până la cea mai înaltă, reprezentată de

Camil Petrescu.

Prima traducere, după cât știm, din opera lui Ibsen datează din 1891 – *Un dușman al poporului*, pe care ulterior traducătorul, S.I. Grossman, a localizat-o sub titlul *Doctorul Sălceanu*, după cum atestă ieșeanul I.N. Roman. De altfel, foarte probabil că Iașul a fost centrul cultural prin care a pătruns mai întâi Ibsen la noi (deși publicațiile din Ardeal, unde Ibsen putea fi cunoscut prin intermediul celor din Germania, trebuie să fi informat mai demult), iar criticii care aveau legături strânse cu cercurile socialiste (I.N. Roman în *Drapelul*, 1891; Em. D. Fagure în *Evenimentul*, 1893; C. Dobrogeanu-Gherea în *Evenimentul literar*, 1894 etc.) caută prin articolele lor să familiarizeze publicul cu opera dramaturgului scandinav și cu sensul criticii lui sociale.

Totuși, despre o „familiarizare” a publicului nu se poate vorbi propriu-zis decât din momentul apariției traducerilor sau a reprezentării pieselor respective.

Traducerea lui Grossman din 1891 e publicată abia în 1895. Este anul în care Ibsen apare pentru prima dată pe scena Teatrului Național din București (cu *Rosmersholm*, în traducerea lui Virgiliu Popescu, publicată în anul următor în *Convorbiri literare*), anul în care articolele despre Ibsen se înmulțesc (de exemplu în *Adevărul*, *Epoca*, *Românul* etc.); anul în care, alături de *Un dușman al poporului*, mai apar *Nora* (în revista *Vatra*, tradusă de B. Marian), *Stălpii societății* (de același traducător, apărută în 1895(?) la Craiova, în același volum cu precedentă), *Liga tinerimii* (Craiova, tradusă de I. Hussar) și *Micul Eyolf*. Într-un singur an, deci, publicul nostru ia contact cu șase opere ibseniene!

Drama *Micul Eyolf*, „tradusă cu învoirea autorului de Titu Maiorescu” (Buc. 1895, publicată în același an în *Convorbiri literare*), apare doar la o lună după ce piesa fusese jucată în premieră în Germania.

După *Rosmersholm*, în următoarele două stagiuni se joacă întâi *Strigoii* (*Strigoiul*), apoi în cealaltă stagiune *Stălpii statului*

(localizarea lui H. Lecca după *Stâlpii societății*) – drame puse în scenă de marele admirator al teatrului ibsenian Paul Gusty, și în care rolurile sunt deținute de cei mai mari actori ai Naționalului, ca Aristide Demetriad, C.I. Nottara, Iancu Brezeanu, Petre Velescu sau Aristizza Romanescu, după cum și mai târziu Ibsen își va găsi interpreți printre cei mai de seamă actori ai scenelor noastre.

Apoi, timp de 14 ani, Ibsen lipsește de pe afișele „Naționalului” din Capitală (fără să fi lipsit însă de pe cele ale teatrelor din Iași și Craiova). Pentru a-l relua, direcția teatrului va aștepta ca „Théâtre de l’Oeuvre” din Paris, în turneu la București cu actori ca Suzanne Desprès și Lugné-Poë, să joace *Constructorul Solness* (în aprilie 1909), iar în octombrie 1911 *Nora* și *Hedda Gabler*.

Într-adevăr, în aceeași stagiune se joacă *Stâlpii societății*, iar în următoarea *Un dușman al poporului* (ambele în traduceri noi, prima a lui I. Gorun, iar a doua a ferventului traducător și interpret ibsenian Petre Sturdza). După o pauză de șase ani, apar succesiv pe această scenă: *J.G. Borkman* (1918–19 și 1947–48), *Rața sălbatică* (1919–21 și 1927–28), *Nora* (1921–22, 1928–33), *Hedda Gabler* (1922–23 și 1945–46), *Rosmersholm* (1923–24), *Femeia mării* (1928–29), *Liga tinerimii* (1932–33), *Un dușman al poporului* (1936–38) și *Strigoii* (1943–45). În total deci, nouă drame, și cele mai valoroase, la care „Teatrul popular” adaugă *Micul Eyolf* (1925–26), sub direcția de scenă a lui Victor Ion Popa, iar „Teatrul Marioara Voiculescu”, *Peer Gynt* (1924–25).

Teatrul Național din Cluj joacă de asemenea, începând din 1923, un număr de șapte drame (*Un dușman al poporului*, *Strigoii*, *Nora*, *Rața sălbatică*, *Hedda Gabler* și două pe care „Naționalul” din București nu le jucase: *Micul Eyolf* și *Constructorul Solness*. Desigur că nici alte teatre din provincie (și în primul rând cel din Iași și cel din Craiova) nu vor fi omis din repertoriile lor numele dramaturgului norvegian.

Între timp, publicul cititor continuă să ia contact cu acest teatru prin noile traduceri.

După *Micul Eyolf* apare după zece ani, tocmai la Piatra Neamț, *Ioan Gavril Borkman*.⁶¹ Doi ani mai târziu apare *Un dușman al poporului*, în noua versiune a lui P. Sturdza, iar la Lugoj, singura dintre piesele din prima fază de creație a dramaturgului traduse la noi, *Războinicii din Helgeland*, sub titlul *Expedițiune nordică*, în versiunea lui I. Popovici-Bănățeanul. În 1909 apar *Nora* (tradusă de O. Feld) și *Ziua învierii* (*Când noi, morții, vom învia*), în prefața căreia traducătorii Ilarie Chendi și C. Sandu precizează: „Traducerea de față a fost făcută de noi la 1901, la câteva săptămâni după apariția ediției germane. Am publicat-o mai întâi în revista „Familia”. În anul următor apare *Constructorul Solness*, traducere însoțită de un studiu critic de I. Giurculescu.

Nu vom mai înșira aici toate traducerile care au urmat de atunci și până la cele mai recente. Vom reține doar câteva momente din drumul lui Ibsen în România. De pildă: traducerile lui D.N. Ciotori direct din limba norvegiană (*Rosmersholm*, 1916; *John Gabriel Borkman*, 1918, *Nora* sau momentul din 1918, al remarcabilei traduceri a lui *Brand* semnată de Mihail Negru și H. Steinberg; sau traducerile Laurei Dragomirescu (*Rața sălbatică*, *Hedda Gabler*, *Femeia mării*, *Rosmersholm* 1921–23; ori *Peer Gynt* în versiunea poetului Adrian Maniu (1925?); sau importantul moment al traducerilor din poeziile lui Ibsen.

Poetul Ibsen pare a fi fost revelat publicului nostru mai întâi de St. O. Iosif și D. Anghel. Volumul lor de *Poezii de Henrik*

⁶¹ Traducerea este din 1898, cum mărturisește traducătorul, Valeriu Hulubei, în „Lămurire”; P. Neamț, ed. II, 1905, col. *Autori celebri*. Pe copertă, printre volumele apărute la acea dată, figurează și *Hedda Gabler*.

Ibsen apare în 1906, deși, după cum specifică ei, „*traducerile de față au văzut în parte lumina zilei în Semănătorul*”. De fapt, două dintre ele le-am găsit publicate și în *Convorbiri literare* (1903). Culegerea întrunește un număr de 11 poeme dintre cele mai cunoscute (printre care *În nemărginire*, *Albatrosul*, *În Alpi* și amplul poem *Terje Vigen*) într-o realizare artistică absolut demnă de autorii *Legendei funigeilor*.

Câțiva ani mai târziu, M. Negru prezintă un volum mai masiv de *Poezii complete* (1918) – în realitate, nici jumătate din poeziile lui Ibsen; între altele, lipsesc aici bucăți ca *Ungariei*, *Ridicați-vă*, *scandinavi* sau *Poeților Norvegiei*, fără de care imaginea poetului rămâne incompletă. Totuși, prin chiar faptul că poetul ambiționează mărturisit o traducere literală (evident, după versiunea germană), volumul își păstrează semnificația și o valoare documentară incontestabilă.

*

Eforturile scenei și ale traducătorilor de a-l face cât mai larg cunoscut pe Ibsen la noi au fost permanent susținute de eforturile publicisticii. În ziarele și în revistele din Capitală și din provincie au continuat să apară sute de studii, articole, polemici, recenzii, cronici, note despre spectacolele sau cărțile lui Ibsen.

În acest sens, un moment deosebit de important îl marchează studiul de mare amploare asupra lui Ibsen publicat în mai multe numere consecutive din *Familia*, încă din anul 1897 – primul studiu serios. Ibsen atrage tot mai mult atenția criticii. Prin ziare și reviste sunt discutate cărțile și spectacolele ibseniene, sunt recenzate chiar și lucrări ale criticilor străini asupra lui Ibsen, se fac comunicări urmate de discuții până și în cadrul Universității, se țin conferințe

publice, apar studii în broșuri și volume.⁶²

În 1906, la moartea dramaturgului, revistele (*Viața Românească*, *Viața Nouă* etc. îi consacră numeroase articole. De remarcat că încă în timpul vieții scriitorului, publicul românesc avea traduse opt din dramele lui.

Dar momentul culminant al carierei lui Ibsen în România este anul 1928, când lumea întreagă a sărbătorit centenarul nașterii marelui dramaturg.

Apar acum la noi broșuri și numere festive de reviste, au loc conferințe și comemorări. Presa ține să informeze publicul despre sărbătorirea acestui eveniment în articole cu titluri ca acestea: *Comemorarea lui Ibsen la Teatrul Național*, *Cum s-au desfășurat serbările pentru comemorarea centenarului lui Ibsen*, *Festivitățile de la Oslo și Bergen*, *Comemorarea lui Ibsen la Londra*, *Comemorarea centenarului lui Ibsen în Europa*. Scriitorii și criticii omagiază memoria dramaturgului. Apar numeroase articole semnate de nume ca: Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Tudor Vianu, G. Călinescu, Mihail Halea, Ion Marin Sadoveanu, Victor Eftimiu, Petru Comarnescu și alții. Se organizează un ciclu de conferințe publice consacrate pieselor *Rosmersholm*, *Rața sălbatică*, *Hedda Gabler*, *Femeia mării*, *Împărat și Galilean* și *Brand*. Comemorarea centenarului nașterii sale era într-adevăr – după cum releva și Liviu Rebreanu, conducătorul delegației române la festivitățile de la Oslo – pe măsura popularității de care sărbătoritul se bucurase în țara noastră.

După trei sferturi de secol de prezență permanentă și vie în cultura românească, azi, aniversând șase decenii de la moartea sa, aducem fondatorului teatrului modern acest frumos omagiu: prezenta ediție, cuprinzând cele mai

⁶² N. Zaharia, H.I. Buc., 1907; M. Negru, H.I. Buc., 1920 etc. Alte broșuri semnate de G. Marinescu, R. Teodorescu, N.N. Crețu, Gh. Adamescu etc. vor apărea în 1928, cu prilejul centenarului nașterii scriitorului.

importante douăsprezece piese ale sale, traduse direct din limba în care le-a scris marele dramaturg norvegian.

OVIDIU DRÂMBA

Pretendenții la coroană

Piesă istorică în cinci acte

(1864)

În românește de

H. Grănescu și Maria-Alice Botez

Personajele

HÅKON HÅKONSSØN, rege ales de birkebeineni.

INGA DIN VARTEIG, mama lui.

Jarlul⁶³ SKULE.

DOAMNA RAGNHILD, soția jarlului Skule.

SIGRID, sora lui.

MARGRETE, fiica lui.

GUTHORM INGESSØN.

SIGURD RIBBUNG.

NIKOLAS ARNESSØN, episcop de Oslo.

DAGFINN BONDE, comisul lui Håkon.

IVAR BODDE, preotul curții lui Håkon.

VEGARD VAERADAL, unul dintre căpitanii lui Håkon.

GREGORIUS JONSSØN, boier de țară.

PÅL FLIDA, boier de țară.

INGEBJØRG, soția lui Andres Skjaldarband.

PETER, fiul ei, preot tânăr.

SIRA VILJAM, capelanul de casă al episcopului Nikolas.

MAGISTRUL SIGARD din Brabant, medic.

Scaldul JATGEIR, un islandez.

BÅRD BRATTE, o căpetenie a celor din Trondhjem.

Poporănime și târgoveți din Bergen, Oslo și Nidaros.

Cruciați, preoți, călugări și călugărițe.

Oaspeți, curteni și doamne.

Războinici etc.

*(Acțiunea se petrece în prima jumătate a veacului al
treisprezecelea.)*

⁶³ Jarl – vechi titlu nobiliar în țările nordice, corespunzător oarecum titlului de earl în Anglia.

Actul I

(Cimitirul creștin din Bergen. În fund, se află biserica, cu înaltu-i portal către spectatori. În stânga, în prim-plan stau Håkon Håkonsson, Dagfinn Bonde, Vegard Vaeradal, Ivar Bodde și alți boieri de țară și căpitani. În fața lor sunt jarlul Skule, Gregorius Jonsson, Pål Flida și alți oameni ai jarlului. Mai încolo, în fund, de aceeași parte, se vede Sigurd Ribbung cu suita lui, și în spatele lor Guthorm Ingesson cu mai mulți căpitani. Intrarea bisericii e străjuită de oșteni; norodul împânzește întregul cimitir; mulți s-au cățarat prin pomi și pe zidurile bisericii; toți par cuprinși de neliniște, în așteptarea celor ce se vor petrece. Clopotele din toate clopotnițele răsună din zări în zări.)

JARLUL SKULE (*cu voce șoptită, neliniștit, către Gregorius Jonsson*) Ce întârzie atâta înăuntru?

GREGORIUS JONSSØN Sst! Începe liturghia.

(*Din biserică răzbat cântările.*)

CORUL DE CĂLUGĂRI ȘI CĂLUGĂRIȚE *Domine coeli*⁶⁴.. etc... etc.

(*În timpul cântării, ușa bisericii se deschide dinlăuntru; în pridvor apare episcopul Nikolas înconjurat de preoți și de diaconi.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*iese în prag și, cu cârja ridicată, vestește*) În clipa aceasta Inga din Varteig trece proba fierului înroșit ca să dovedească dreptul lui Håkon de pretendent la tron!

(*Ușile bisericii se închid din nou; înăuntru, cântarea răsună mai departe.*)

GREGORIUS JONSSØN (*în șoaptă, către jarl*) Roagă-te sfântului rege Olav, pentru ceea ce este drept.

⁶⁴ Dumnezeu al cerului... (l. lat.)

JARLUL SKULE (*respingând prompt ideea*) Acuma nu. Acu-i mai potrivit să nu-i mai pomenim de mine.

IVAR BODDE (*apucându-l pe Håkon de braț*) Roagă-te Domnului Dumnezeuului tău, Håkon Håkonsson.

HÅKON Nu! Eu nu mă îndoiesc de el.

(*Cântarea din biserică răsună mai puternic; toți se descoperă, mulți cad în genunchi și se roagă.*)

GREGORIUS JONSSØN (*către jarl*) E o clipă mare pentru tine și pentru mulți.

JARLUL SKULE (*zbuciumat, privind către biserică*) E o clipă mare pentru Norvegia.

PÅL FLIDA (*la urechea jarlului*) Acum Inga ridică fierul.

DAGFINN BONDE (*de lângă Håkon*) Acum coboară în mijlocul bisericii.

IVAR BODDE Cristos să-ți ocrotească mâinile neprihănite, Inga, mamă de rege!

HÅKON Pentru clipa aceasta, îi voi rămâne recunoscător cât voi trăi. Hotărât!

JARLUL SKULE (*care a ascultat cu încordare, izbucnește*) A țipat? A aruncat fierul?

PÅL FLIDA (*îndreptându-se spre fund*) Nu știu...

GREGORIUS JONSSØN În pronaos, femeile plâng în hohote.

CORUL DIN BISERICĂ (*izbucnește triumfal*) *Gloria in excelsis Deo!*⁶⁵

(*Ușa se deschide brusc; Inga iese, urmată de călugărițe, de preoți și de călugări.*)

INGA (*pe scările bisericii*) Dumnezeu a judecat. Priviți aceste mâini; cu ele am ridicat fierul!

VOCI DIN MULȚIME Sunt curate și albe, ca și-nainte!

ALTE VOCI Ba mai frumoase!

MULȚIMEA TOATĂ E vădit că el este fiul lui Håkon

⁶⁵ Slavă Domnului, în înalt! (l. lat.) – imn care se cânta la slujba missei.

Sverressøn!

HÅKON (*îmbrățișându-și mama*) Îți mulțumesc, mulțumesc, și fii binecuvântată!

EPISCOPUL NIKOLAS (*trecând pe lângă jarl*) A fost o prostie să se pretindă proba fierului.

JARLUL SKULE Ba nu, domnule episcop; Dumnezeu trebuia să glăsuiască în această pricină.

HÅKON (*adânc mișcat, ținând-o de mână pe Inga*) Așadar s-a săvârșit lucrul pe care l-am dorit din toate puterile mele – cel care mi-a ros și mi-a sfâșiat inima...

DAGFINN BONDE (*către mulțime*) Da, priviți femeia aceasta și luați aminte, voi toți cei care vă aflați aici! Cine s-a îndoit de vorbele ei, mai înainte de a se fi ridicat unii să stârnească îndoiala?

PÅL FLIDA Îndoiala s-a strecurat în toate colibele din clipa în care pruncul Håkon, pretendentul la coroană, a fost adus la curtea regelui Inge.

GREGORIUS JONSSØN Și astă-iarnă, murmurul a crescut ca un strigăt, vuind peste țară, de la miazănoapte la miazăzi; cred că oricine poate să mărturisească la fel.

HÅKON Cea mai bună mărturie eu însumi pot s-o fac. De aceea am și ascultat sfatul atâtor prieteni credincioși și m-am umilit cum niciun alt rege n-a mai făcut-o. Mi-am dovedit obârșia prin proba fierului, am dovedit dreptul meu, ca fiu al lui Håkon Sverressøn, de a-i moșteni țara și regatul. Nu vreau să cercetez acum cine a hrănit acest zvon, de i-au dat atâta răsunet cât spun oamenii jarlului; dar știu că am suferit amarnic. De copil am fost ales rege, dar cinstirea ce se cuvine unui rege mi-a fost prea puțin arătată, chiar acolo unde părea că m-aș fi putut bizui s-o capăt. Nu vreau să amintesc decât de ultima duminică a florilor la Nidaros, când, ducându-mă să îngenunchez la altar, arhiepiscopul s-a întors făcându-se că nu mă vede, ca să nu mă salute așa cum sunt salutați după datină regii. Puteam să curm lesne asemenea lucruri, dar războiul amenința să izbucnească în țară, și trebuia să-l

împiedic.

DAGFINN BONDE Bine-o fi să asculte regii de sfaturile înțelepte; dar dacă ar fi fost ascultat sfatul *meu* în pricina de-acum, apoi Håkon Håkonsson și-ar fi dovedit dreptatea între el și dușmanii săi nu cu fierul încins în foc, ci cu oțelul cel rece.

HÅKON Stăpânește-te, Dagfinn, așa cum se cuvine să faci un bărbat căruia îi e dat să se numere printre cărmuitorii regatului.

JARLUL SKULE (*cu un surâs ușor*) E lesne să numești dușman al regelui pe oricine stă în calea voinței lui. Ci eu socotesc că mai dușman îi este cel care-l sfătuiește să nu-și dovedească dreptul la titlul de rege.

HÅKON Cine știe! Dacă ceea ce am căpătat aici ar fi fost numai dreptul meu, nu l-aș fi cumpărat atât de scump; dar trebuie să privim mai sus; aici e vorba de o chemare și de o datorie. Eu le simt în mine fierbinți și mărețe, și nu roșesc mărturisindu-vă: Sunt singurul care, în vremurile de-acum, poate să ducă țara înainte, spre binele ei – obârșia regească izvodește îndatoriri regești...

JARLUL SKULE Pe-aici mulți își dau asemenea mărturii priincioase.

SIGURD RIBBUNG Și eu dau mărturie, cu temeiuri tot atât de depline. Bunicul meu a fost regele Magnus Erlingsson...

HÅKON Da, dacă tatăl tău, Erling Steinvegg, a fost fiul regelui Magnus; dar cei mai mulți o tăgăduiesc; și această pricină n-a fost dovedită prin proba fierului înroșit.

SIGURD RIBBUNG Ribbungii m-au primit rege de bunăvoie, pe când Dagfinn Bonde și alți birkebeineni au smuls pentru tine titlul de rege prin amenințări.

HÅKON Da, atât de rău ați cărmuit voi Norvegia, încât urmașul lui Sverre a trebuit să-și smulgă dreptul prin amenințări.

GUTHORM INGESSØN Cu tot atâta temei ca și tine, și eu sunt urmașul lui Sverre...

DAGFINN BONDE Dar nu în linie dreaptă, bărbat din bărbat.

EPISCOPUL NIKOLAS E o verigă femeiască între tine și ei, Guthorm.

GUTHORM INGESSØN Și totuși, Inge Bårdssøn, tatăl meu, a fost, după toată pravila, rege al Norvegiei.

HÅKON Pentru că nimeni nu știa dacă fiul fiului lui Sverre trăiește. Din ziua în care acest lucru s-a aflat, el n-a mai cârmuit regatul decât ca tutore al meu – atât!

JARLUL SKULE Nu poți pretinde cu tot temeiul una ca asta; Inge a domnit ca un rege, după pravilă și deplin. Că Guthorm nu prea are drepturi temeinice, asta cam așa e; el e bastard; ci eu sunt frate bun al regelui Inge, și pravila este de partea mea când cer întreaga lui moștenire și o pretind în stăpânire.

DAGFINN BONDE O, jarle, măria-ta ai luat, bag seama, întreaga lui moștenire și nu numai averea lăsată de tatăl măriei-tale, ci și toate bunurile rămase de la Håkon Sverressøn.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu toate, mare Dagfinn. Să respectăm adevărul; regele Håkon și-a păstrat paftaua și brățara de aur.

HÅKON Fie pe voia voastră; cu ajutorul lui Dumnezeu, mi-oi câștiga eu alte bunuri. Și-acum, boieri de țară și județi, voi, sfinți părinți, voi, căpitani și voi, viteji din ceata mea, e timpul-acum să strângem Sfatul țării, după cum am fost hotărât. Până astăzi am stat cu mâinile legate; nu cred că va fi cineva să mă defaime fiindcă năzuiesc să mi le desferec.

JARLUL SKULE Și alții râvnesc să facă la fel, Håkon Håkonssøn.

HÅKON (*tresărind*) Cinstite jarl, ce vrei să spui?

JARLUL SKULE Vreau să spun că noi toți, претенdenții la coroană, avem aceeași pricină să dorim desferecarea. Toți am fost la fel încătușați; niciunul dintre noi nu știe care-i sunt drepturile.

EPISCOPUL NIKOLAS Rânduielile bisericii erau cândva tot

atât de tulburi ca și ale țării; dar acum hotărârile se iau după legea sfântului rege Olav.

DAGFINN BONDE (*printre dinți*) Alte uneltiri!

(*Oamenii lui Håkon strâng rândurile.*)

HÅKON (*silindu-se să rămână liniștit, face câțiva pași către jarl*) Vreau să cred că nu ți-am priceput gândul! Proba fierului a dovedit dreptul meu de moștenire asupra regatului, încât socotesc că Sfatul țării nu are decât să consfințească alegerea mea ca rege, care a avut loc în dieta de la Øre încă de acum șase ani.

MAI MULȚI DINTRE OAMENII LUI SIGURD ȘI AI JARLULUI Nu, nu, noi făgăduim alegerea de-atunci!

JARLUL SKULE Nu aceasta a fost pricina pentru care am hotărât să se țină acum Sfatul țării. Prin proba fierului n-ai dovedit decât îndreptățirea ta de a te înfățișa împreună cu noi, ceilalți pretendenți la coroană, spre a-ți arăta pretențiile; dar numai cu atât n-ai dobândit încă regatul...

HÅKON (*stăpânindu-se*) Adică, vrei să spui că timp de șase ani am purtat pe nedrept numele de rege, și că măria-ta, jarle, timp de șase ani ai cârmuit pe nedrept țara ca tutore al meu.

JARLUL SKULE Ba nu! După moartea fratelui meu *cineva* trebuia să poarte titlul de rege. Iar birkebeinenii, și mai ales Dagfinn Bonde, au lucrat cu-atâta zel, încât au impus alegerea domniei-tale mai înainte ca noi ceilalți să mai putem cere drepturile noastre.

EPISCOPUL NIKOLAS (*către Håkon*) Jarlul socotește că alegerea aceea nu ți-a dat decât folosul, nu și stăpânirea asupra puterii regale.

JARLUL SKULE Te-ai bucurat de toate drepturile; dar Sigurd Ribbung, Guthorm Ingessøn și eu socotim că suntem tot atât de îndreptățiți la moștenire ca și măria-ta, așa că numai pravila va hotărî care dintre noi va primi moștenirea pentru totdeauna.

EPISCOPUL NIKOLAS La drept vorbind, părerea jarlului e destul de întemeiată.

JARLUL SKULE Adeseori în acești ani s-a vorbit de necesitatea probei fierului, ca și de cea a unor dezbateri în Sfatul țării, dar de fiecare dată a intervenit câte ceva. Și, măria-ta Håkon, odată ce socoteai dreptul măriei-tale de neclintit încă de la prima alegere regală, de ce ai mai încuviințat proba cu fierul?

DAGFINN BONDE (*îndârjit*) Puneți mâna pe arme, oameni ai regelui! Armele să hotărască!

MAI MULȚI DIN SUITĂ (*năpustindu-se*) La arme, împotriva dușmanilor regelui!

JARLUL SKULE (*către ai săi*) Să nu omorâți pe nimeni! Să nu răniți pe nimeni! Apărați-vă numai!

HÅKON (*reținându-i pe-ai lui*) Potoliți-vă, cei care-ați tras spada! Jos spada, vă spun! (*Liniștit.*) Purtarea voastră îmi face starea de zece ori mai grea!

JARLUL SKULE Așa se încaieră om cu om pe întregul cuprins al țării. Ia aminte, Håkon Håkonsson; acum cred că vezi mai bine ce ai de făcut, dacă pacea țării și viața oamenilor îți stau la inimă.

HÅKON (*după o clipă de gândire*) Da... văd. (*O ia pe Inga de mână și se întoarce către unul dintre cei care stau în preajma lui.*) Torkell, ai fost om de credință între cetașii tatălui meu; ia femeia aceasta s-o găzduiești acasă la tine și fii bun cu ea... I-a fost tare dragă lui Håkon Sverressøn. Dumnezeu să te binecuvânteze, mamă – eu trebuie să mă înfățișez acum în Sfatul țării. (*Inga îi strânge mâna și iese cu Torkell; Håkon tace un timp, apoi înaintează și rostește răspicat.*) Pravila va judeca; numai ea! Pe voi, birkebeineni care-ați luat parte la dieta din Øre și m-ați ales rege, vă dezleg de jurământul făcut atunci. Tu, Dagfinn, nu mai ești comisul meu; nu vreau să mă înfățișez nici cu comisul și nici cu ceata mea, nici cu căpitanii regești, nici cu credincioșii mei războinici; sunt un om sărman; toată moștenirea mea e această pafta și această brățară de aur, neîndestulătoare bunuri pentru a răsplăti cu ele ostenelele atâtor bărbați de ispravă. Acum suntem egali, noi

toți cei ce pretindem coroana; nu vreau să am asupra voastră niciun fel de întâietate, în afară de aceea a dreptului care mi-a fost hărăzit de sus... *pe acesta* nu pot și nici nu vreau să-l împart cu nimeni... Să se sune adunarea Sfatului țării, iar Dumnezeu și pravila sfântului rege Olav să judece. (*Iese cu oamenii lui prin stânga; chemări de corn și de surle răsună până-n depărtări.*)

GREGORIUS JONSSØN (*către jarl, în timp ce mulțimea începe să se risipească*) În timpul probei fierului păreai îngrijorat, și-acum arăți voios și-ncrezător.

JARLUL SKULE (*cu bucurie*) N-ai văzut?... Avea ochii lui Sverre când vorbea!... Fie că îl vor alege pe el, fie că mă vor alege pe mine rege – oricum, alegerea va fi bună.

GREGORIUS JONSSØN (*îngrijorat*) Dar să nu te îndupleci! Gândește-te la toți cei care vor fi pierduți odată cu cauza ta.

JARLUL SKULE Aici suntem pe pământul dreptății, nu fug din fața sfântului Olav. (*Iese prin stânga cu suita lui.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*grăbindu-se să-l ajungă pe Dagfinn Bonde*) Merge bine, cinstite Dagfinn, merge bine; dar ține jarlul departe de rege după ce va fi ales; ține-l cât mai departe!

(*Toți ies în stânga, pe după biserică.*)

(*O sală din castelul regal. La stânga, în prim plan, o fereastră joasă; la dreapta, ușa de intrare; în ultimul plan, o ușă mai mare care dă spre sala tronului. Lângă fereastră – o masă, câteva bănci și scaune. Doamna Ragnhild și Margrete vin prin ușa cea mică; Sigrid le urmează curând.*)

DOAMNA RAGNHILD Să stăm aici.

MARGRETE Da, aici e mai întuneric.

DOAMNA RAGNHILD (*se duce la fereastră*) Și putem privi câmpul unde se ține Adunarea.

MARGRETE (*privind pe fereastră, cu îngrijorare*) Da, acolo jos, în spatele bisericii, s-au adunat cu toții. (*Se întoarce plângând.*) Acolo jos se va înfăptui un lucru plin de grele

urmări.

DOAMNA RAGNHILD Cine va fi oare mâine stăpân aici, în această sală?

MARGRETE O, taci! Niciodată nu mi-am închipuit că voi trăi o zi atât de grea.

DOAMNA RAGNHILD Trebuia să se întâmple; să rămână numai tutore al regelui, nu era îndestul pentru el.

MARGRETE Da, trebuia să se întâmple; numai titlul de rege nu era îndestul pentru el.

DOAMNA RAGNHILD De cine vorbești?

MARGRETE De Håkon.

DOAMNA RAGNHILD Eu vorbeam de jarl.

MARGRETE Nu-s alții mai de seamă decât ei doi.

DOAMNA RAGNHILD Uite-l pe Sigurd Ribbung! Cât de perfid șade acolo... ca un lup în lanț.

MARGRETE Da, uite-l!... Își împreună mâinile pe mânerul spadei și-și sprijină bărbia în pumni.

DOAMNA RAGNHILD Își mușcă mustața și râde...

MARGRETE Ce răs hidos!

DOAMNA RAGNHILD Știe că nimeni nu-l va sprijini; de-aceea e atât de rău. Cine-i județul care vorbește acum?

MARGRETE E Gunnar Grjonbak.

DOAMNA RAGNHILD E de partea jarlului?

MARGRETE Nu, de bună seamă e de partea regelui...

DOAMNA RAGNHILD (*privind-o*) De partea cui spui tu?...

MARGRETE A lui Håkon Håkonsson.

DOAMNA RAGNHILD (*privește pe fereastră; după câteva clipe*) Unde e Guthorm Ingessøn?... Nu-l văd.

MARGRETE În spatele oamenilor lui, colo, jos de tot... cu o mantie până la călcâie.

DOAMNA RAGNHILD A, da!...

MARGRETE Pare umil.

DOAMNA RAGNHILD Din pricina maică-sii.

MARGRETE Håkon nu-i umil.

DOAMNA RAGNHILD Acum cine vorbește?

MARGRETE (*privind afară*) Tord Skolle, județul din Ranafylke.

DOAMNA RAGNHILD E de partea jarlului?

MARGRETE Nu, a lui Håkon.

DOAMNA RAGNHILD Jarlul a rămas împietrit, ascultându-l!

MARGRETE Håkon pare liniștit... și puternic totodată! (*Cu vioiciune.*) De-ar veni aici un strein de departe, pe ei doi și dintr-o mie i-ar deosebi îndată.

DOAMNA RAGNHILD Privește, Margrete; Dagfinn Bonde îi oferă lui Håkon jilțul de aur.

MARGRETE Pål Flida îi aduce unul la fel jarlului...

DOAMNA RAGNHILD Oamenii lui Håkon nu vor să-l lase!

MARGRETE Jarlul s-a agățat de jilțul lui!...

DOAMNA RAGNHILD Håkon îi vorbește mânios... (*Fuge, dând un țipăt, de lângă fereastră.*) Oh, Isuse Cristoase! I-ai văzut ochii... și rânjetul?... Nu, acela nu mai era jarlul!

MARGRETE (*o urmează speriată*) Nici Håkon! Nici jarlul, nici Håkon!

SIGRID (*la fereastră*) O, josnicia josniciilor!

MARGRETE Sigrid!

DOAMNA RAGNHILD Ești aici?

SIGRID Atât de jos trebuie să se coboare ca să urce la tron?

MARGRETE Vai, roagă-te cu noi să se orânduiască totul cum se cuvine.

DOAMNA RAGNHILD (*palidă și îngrozită, către Sigrid*) L-ai văzut? L-ai văzut pe soțul meu?... Ochii și rânjetul lui... nu l-aș mai fi recunoscut!

SIGRID Nu semăna cu Sigurd Ribbung?

DOAMNA RAGNHILD (*încet*) Da, semăna cu Sigurd Ribbung.

SIGRID Nu râdea ca Sigurd?

DOAMNA RAGNHILD Ba da!

SIGRID Atunci, să ne rugăm împreună.

DOAMNA RAGNHILD (*cu puterea desperării*) Jarlul trebuie

să fie ales rege! Sufletul lui se va prăbuși dacă nu va deveni cel dintâi om din țară.

SIGRID (*mai puternic*) Atunci, să ne rugăm împreună.

DOAMNA RAGNHILD Sst! Ce-i asta? (*La fereastră.*) Ce chiot! Toți bărbații s-au ridicat, toate flamurile și steagurile flutură în vânt.

SIGRID (*o apucă de braț*) Roagă-te, femeie! Roagă-te pentru soțul tău!

DOAMNA RAGNHILD Da, sfinte Olav, dă-i lui toată puterea în țara asta!

SIGRID (*sălbatic*) Niciuna... niciuna! Căci nu se va mai izbăvi!

DOAMNA RAGNHILD *Trebuie* să capete puterea. Dacă o va căpăta, tot ce-i bun în el va crește și va înflori. Privește, Margrete! Ascultă bine! (*Se dă un pas înapoi.*) Toate mâinile se ridică pentru jurământ!

(*Margrete ascultă la fereastră.*)

DOAMNA RAGNHILD Dumnezeu, și sfinte Olav, pe cine l-au ales?

SIGRID Roagă-te!

(*Margrete ascultă și ridică mâna făcându-le semn să tacă.*)

DOAMNA RAGNHILD (*după puțin*) Spune!

(*Jos, pe câmpul unde are loc Sfatul țării, răsună puternic cântece de corn și de surle.*)

DOAMNA RAGNHILD Dumnezeu, și sfinte Olav, pe cine l-au ales?

(*Scurtă pauză.*)

MARGRETE (*întorcând capul*) L-au ales rege pe Håkon Håkonsson.

(*Se aude muzica alaiului regesc, mai întâi în surdină, apoi tot mai aproape. Doamna Ragnhild se agață plângând de Sigrîd care, tăcută, o conduce afară prin stânga; Margrete rămâne nemișcată, sprijinită de fereastră. Pajii deschid ușa cea mare. Se poate vedea în fund holul care, încetul cu încetul, se umple de alaiul ce vine de la Adunare.*)

HÅKON (*în prag, întorcându-se către Ivar Bodde*) Adu-mi pana de scris, și ceara, și mătasea – pitacul îl am la mine. (*Se duce, vădit emoționat, la masă și desfășoară câteva suluri de pergament.*) Margrete, sunt rege!

MARGRETE Mă închin stăpânului și regelui meu.

HÅKON Mulțumesc!... (*Se uită la ea și o ia de mână.*) Iartă-mă, am uitat că are să te mîhnească.

MARGRETE (*trăgându-și mîna*) Nu m-a mîhnit; nu-i nicio îndoială că ești os de domn.

HÅKON (*cu însuflețire*) Da, cine n-ar fi dator să spună la fel, dacă-și reamintește cum Dumnezeu și sfinții m-au ferit de tot răul? Când n-aveam decât un an, birkebeinenii m-au trecut peste munte prin viscol și prin ger și printre cei care-mi voiau pieirea. La Nidaros am scăpat nevătămat de baglerieni, când au pus foc orașului și-au omorât pe-atâția dintre-ai noștri, și însuși regele Inge de-abia a scăpat la bordul unui vas, unde se cățăraseră pe odgonul ancorei.

MARGRETE Tinerețea măriei-tale a fost grea.

HÅKON (*privind-o țintă*) Mi se pare, acum, că ai fi putut să mi-o faci mai ușoară.

MARGRETE Eu?

HÅKON Ai fi putut să-mi fii ca o soră în anii în care am crescut împreună.

MARGRETE Dar nu s-a putut.

HÅKON Nu... nu s-a putut; ne-am privit unul pe altul, fiecare din colțul lui, și rareori ne-am vorbit... (*Nerăbdător.*) Da' unde întârzie! (*Ivar Bodde vine cu cele necesare scrisului.*) În sfârșit! Dă-le-ncoace!

(*Håkon se așază la masă și scrie. Curând, intră jarlul Skule; după aceea Dagfinn Bonde, episcopul Nikolas și Vegard Vaeradal.*)

HÅKON (*se uită în sus, și lasă jos pana*) Jarle, știi ce scriu? (*Jarlul se apropie.*) Îi scriu mamei; îi mulțumesc pentru tot binele pe care mi l-a făcut și o sărut de mii de ori... aici, în scrisoare, se-nțelege. Va pleca spre răsărit, la Borgasyssel, și

va rămâne să trăiască acolo cu toată cinstirea regească.

JARLUL SKULE Nu vrei s-o mai ții la curtea regală?

HÅKON O iubesc prea mult, jarle... Și un rege nu trebuie să-i țină în preajma lui pe cei pe care-i iubește prea mult. Un rege trebuie să aibă mâinile libere, să rămână singur, să nu se lase dădăcit, nici înduioșat. Sunt multe lucruri care trebuiesc îndreptate aici, în Norvegia. (*Continuă să scrie.*)

VEGARD VAERADAL (*încet, către episcopul Nikolas*) Eu am fost de părere s-o îndepărteze pe Inga, regina-mamă.

EPISCOPUL NIKOLAS Ți-am recunoscut numaidecât sfatul.

VEGARD VAERADAL Și-acum, știi: dă-mi, ca să-ți dau!

EPISCOPUL NIKOLAS Așteaptă! Eu mă țin de ceea ce promit.

HÅKON (*dând pergamentul lui Ivar Bodde*) Strânge-l și du-i-l tu însuși, cu cele mai calde îmbrățișări ale mele.

IVAR BODDE (*care a aruncat o privire asupra pergamentului*) Stăpâne... chiar astăzi?...

HÅKON Astăzi e vânt bun... bate în josul canalului.

DAGFINN BONDE (*vorbind rar*) Adu-ți aminte, măria-ta, că a stat toată noaptea pe treptele altarului, în rugăciuni și post.

IVAR BODDE Și poate-o fi slăbită, măria-ta, după proba fierului.

HÅKON Așa-i, așa-i... buna, buna mea mamă!... (*Stăpânindu-se.*) Bine, dacă-i foarte slăbită, să aștepte până mâine.

IVAR BODDE Voința măriei-tale se va împlini, (*Îi prezintă un alt pergament.*) Iată-l și pe acesta, stăpâne.

HÅKON Acela?... Ivar Bodde, nu pot!

DAGFINN BONDE (*arătându-i scrisoarea către Inga*) Dar asta ai putut...

IVAR BODDE Trebuie să te rupi de tot ceea ce e dăunător.

EPISCOPUL NIKOLAS (*care între timp s-a apropiat*) Acum leagă-i mâinile jarlului, măria-ta!

HÅKON (*în șoaptă*) Socotești că e necesar?

EPISCOPUL NIKOLAS Niciodată nu vei mai avea prilejul să

cumperi pacea țării pe un preț atât de scăzut.

HÅKON Atunci, fie! Pana! (*Scrie.*)

JARLUL SKULE (*către episcop, care trece în dreapta*) Se pare că regele-și pleacă urechea la vorbele ce i le spui.

EPISCOPUL NIKOLAS Spre folosul măriei-tale.

JARLUL SKULE Domnia-ta spui asta?

EPISCOPUL NIKOLAS Mai înainte de-a amurgi, ai să-mi mulțumești.

HÅKON (*îi întinde pergamentul*) Citește, jarle.

JARLUL SKULE (*citește, se uită mirat la rege și spune cu jumătate de glas*) Măria-ta rupi toate legăturile cu tânăra Kanga?

HÅKON Cu Kanga, pe care am iubit-o mai presus de orice pe lume. De azi înainte să nu mai cuteze a se arăta în calea regelui.

JARLUL SKULE Măreață hotărâre ai luat acum, Håkon... Știu bine cât de scump trebuie să te coste.

HÅKON Oricine îi este prea drag regelui trebuie să fie îndepărtat... Șnuruiește scrisoarea! (*I-o dă lui Ivar Bodde.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*aplecându-se deasupra scaunului*) Măria-ta, doamne, ai câștigat acum mult în prietenia cu jarlul.

HÅKON (*îi întinde mâna*) Mulțumesc, episcopie Nikolas. M-ai sfătuit bine. Cere-mi o favoare; îți va fi împlinită.

EPISCOPUL NIKOLAS Vrea așa măria-ta?

HÅKON Pe cuvântul meu de rege!

EPISCOPUL NIKOLAS Atunci numește-l pe Vegard Vaeradal guvernator al Hålogalandului.

HÅKON Pe Vegard? El mi-e cel mai credincios prieten pe care-l am; mi-ar părea rău să-l trimit atât de departe de mine.

EPISCOPUL NIKOLAS Prietenul regelui trebuie să fie răsplătit regește. Îndatorează-ți-l pe jarl cum te-am sfătuit, și-ai să fii liniștit pe totdeauna.

HÅKON (*luând o foaie de pergament*) Vegard va guverna Hålogalandul. (*Scrie.*) Iată pitacul regesc prin care-l numesc guvernator.

(*Episcopul se îndepărtează.*)

JARLUL SKULE (*apropiindu-se de masă*) Ce scrii?

HÅKON (*întinzându-i pitacul*) Citește.

JARLUL SKULE (*citește și-l privește țință pe rege*) Vegard Vaeradal?... În Hålogaland?...

HÅKON Ținutul de la miazănoapte, unde nu am pe nimeni.

JARLUL SKULE Pesemne-ai uitat că Andres Skjaldarband ocârmuiește districtul de miazănoapte? Amândoi se dușmănesc de moarte; Andres Skjaldarband îmi e prieten...

HÅKON (*surâde și se ridică*) Iar Vegard Vaeradal e prietenul meu. Trebuie deci să se împace. Cu cât mai repede, cu-atât mai bine. De aci-nainte, între oamenii regelui și ai jarlului nu trebuie să mai fie gâlceavă.

EPISCOPUL NIKOLAS Hm... treburile-ar putea să se cam încurce! (*Se apropie, îngrijorat.*)

JARLUL SKULE Judeci înțelept și adânc, Håkon.

HÅKON (*cu căldură*) Jarle Skule, astăzi ți-am luat regatul... dar las-o pe fiica măriei-tale să-l împartă cu mine!

JARLUL SKULE Fiica mea?

MARGRETE Dumnezeule!

HÅKON Margrete... Vrei să-mi fii regină?

(*Margrete tace.*)

HÅKON (*îi ia mâna*) Răspunde-mi.

MARGRETE (*încet*) Vreau din toată inima să-ți fiu soție.

JARLUL SKULE (*strângându-i mâna*) Pace și împăcare, din inimă!

HÅKON Mulțumesc.

IVAR BODDE (*către Dagfinn*) Cerul fie binecuvântat; se luminează de ziuă!

DAGFINN BONDE Aproape că-mi vine și mie să cred. Niciodată nu mi-a plăcut jarlul atât de mult ca acum.

EPISCOPUL NIKOLAS (*în spatele lui*) Mereu cu ochii-n patru, mare Dagfinn... mereu cu ochii-n patru!...

IVAR BODDE (*către Vegard*) Ești guvernator al Hålogalandului; iată zăpăsul regelui. (*Îi dă pitacul.*)

VEGARD VAERADAL Îi voi mulțumi regelui mai târziu pentru bunăvoința măriei-sale. (*Dă să plece.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*îl oprește*) Andres Skjaldarband are grumazul tare; să nu-l lași să te frângă.

VEGARD VAERADAL Nimeni n-a izbutit să mă frângă până acum. (*Pleacă.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*în urma lui*) Fii ca stânca și cremenea față de Andres Skjaldarband... și primește și binecuvântarea mea.

IVAR BODDE (*care a așteptat în spatele regelui, cu pergamentul în mână*) Iată scrisorile, măria-ta...

HÅKON Bine. Dă-i-le jarlului.

IVAR BODDE Jarlului? Nu vrei să le pecetluiești?

HÅKON Asta-i sarcina jarlului, el ține sigiliul.

IVAR BODDE (*cu voce înăbușită*) Da, până acum... câtă vreme ți-a fost regent... dar acum?

HÅKON Acum, ca și mai înainte... Jarlul păstrează sigiliul. (*Se îndepărtează.*)

JARLUL SKULE Dă-mi scrisorile, Ivar Bodde! (*Se duce la masă, scoate sigiliul țării pe care îl poartă la brâu și, în timpul celor ce urmează, pecetluiește scrisorile.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*aparte*) Håkon Håkonsson e rege... dar jarlul păstrează sigiliul regal... merge bine, merge bine.

HÅKON Ce zici, domnule episcop?

EPISCOPUL NIKOLAS Dumnezeu și sfântul Olav să vegheze asupra sfintei lor biserici. (*Se duce în sala tronului.*)

HÅKON (*apropiindu-se de Margrete*) O regină înțeleaptă poate să înfăptuiască multe lucruri mari pentru țară; te aleg cu toată încrederea, pentru că știu cât ești de înțeleaptă.

MARGRETE Numai de-aceea!

HÅKON Ce vrei să spui?

MARGRETE Nimic, nimic, măria-ta!

HÅKON Și nu mă dușmănești că trebuie să renunți la alte visuri din pricina mea?

MARGRETE Nu renunț la niciun vis din pricina măriei-tale.

HÅKON Și vrei să stai alături de mine, cu sfaturile tale înțelepte?

MARGRETE Vreau, măria-ta, să-ți stau alături.

HÅKON Și să mă sfătuiești!... Îți mulțumesc! Sfatul femeii îi este trebuincios unui bărbat, și eu nu mai am o alta în afară de tine... pe mama a trebuit s-o îndepărtez.

MARGRETE Da, o iubeai prea mult.

HÅKON Iar eu sunt rege. La revedere, Margrete! Ești încă prea copilă, dar vara viitoare ne vom căsători... și, din clipa aceea, îți promit că te voi păstra lângă mine cu toată cinstea și credința.

MARGRETE (*surâde dureros*) Da, știu că va trece multă vreme până ce mă vei trimite departe de tine.

HÅKON (*cu emoție*) Să te trimit departe? Niciodată!

MARGRETE (*cu ochii plini de lacrimi*) Nu, Håkon nu-i trimite departe decât pe cei pe care-i iubește prea mult.

(*Se duce spre ușa de ieșire. Håkon privește gânditor după ea.*)

DOAMNA RAGNHILD (*venind din dreapta*) Regele și jarlul de-atâta vreme aici!... Teama mă ucide... Margrete, ce-a spus și ce-a făcut regele?

MARGRETE O, foarte multe! Pe scurt, a numit un guvernator și și-a ales o regină.

DOAMNA RAGNHILD Pe tine, Margrete?

MARGRETE (*de gâtul mamei*) Da!

DOAMNA RAGNHILD Tu vei fi regină!

MARGRETE Numai regină... cred totuși că sunt mulțumită și cu-atât...

(*Împreună cu doamna Ragnhild iese prin dreapta.*)

JARLUL SKULE (*către Ivar Bodde*) Ia scrisorile! Du-le mamei regelui și Kangăi. (*Ivar Bodde face o pleacăciune și pleacă.*)

DAGFINN BONDE (*din ușa sălii*) Arhiepiscopul din Nidaros vrea să prezinte regelui Håkon Håkonsson închinarea lui.

HÅKON (*trăgând aer în piept*) În sfârșit, sunt rege în Norvegia. (*Se duce în sală.*)

JARLUL SKULE (*punând sigiliul la brâu*) Dar eu cârmuiesc țara și regatul.

Actul II

(Sala de ceremonii a curții regale din Bergen. O fereastră boltită, în mijlocul peretelui din fund. De-a lungul lui, o estradă cu scaune pentru doamne. Lângă peretele din stânga – tronul regal, ridicat pe câteva trepte; în mijlocul peretelui opus, o uriașă ușă de intrare. Flamuri, steme, scuturi, armoarii și covoare pestrițe atârnă de stâlpii pereților și din tavanul de lemn sculptat. Jur-împrejurul sălii – mese pline de câni, de ploști și de pocale. Regele Håkon șade pe estradă lângă Margrete, Sigrid, doamna Ragnhild și alte multe doamne de onoare. Ivar Bodde stă în spatele jilțului regal, împrejurul meselor cu băutură, oamenii regelui și ai jarlului. La masa cea mai din față, din dreapta, printre alții, se văd Dagfinn Bonde, Gregorius Jonsson și Pål Flida. Jarlul Skule și episcopul Nikolas joacă șah la o masă din stânga. Oamenii de casă ai jarlului trec de colo-colo, servind băuturi. Dintr-o odaie alăturată, în timpul scenelor ce urmează răsună muzică.)

DAGFINN BONDE Iată, au trecut cinci zile, și slugile sunt încă tot atât de iuți la umplut pocalele mesenilor.

PÅL FLIDA Jarlului nu i-a plăcut niciodată să-și lase oaspeții însetați.

DAGFINN BONDE Nu, se vede. Nu s-a mai pomenit până acum asemenea ospăț la vreo nuntă de rege în Norvegia.

PÅL FLIDA Nici jarlul Skule până acum nu și-a mai măritat vreo fată.

DAGFINN BONDE Așa-i, ce-i drept, jarlul e puternic.

UN OM DIN SUITĂ Stăpânește o treime din regat. Niciun jarl n-a avut vreodată mai mult.

PÅL FLIDA Regele, totuși, stăpânește mai mult.

DAGFINN BONDE Să nu pomenim despre asta aici; azi

suntem prieteni, lepădați de orice zavistie. (*Bea în sănătatea lui Pål.*) Să rămână deci regele rege și jarlul jarl.

PÅL FLIDA (*râzând*) Te cunoști după vorbă că ești omul regelui.

DAGFINN BONDE Și oamenii jarlului sunt datori să fie ai lui.

PÅL FLIDA Niciodată. Noi jarlului i-am jurat credință, nu regelui.

DAGFINN BONDE Nu-i vremea pierdută.

EPISCOPUL NIKOLAS (*șoptește către jarl, în timp ce joacă*) Auzi ce spune Dagfinn Bonde?

JARLUL SKULE (*fără să ridice privirea*) Aud destul de bine.

GREGORIUS JONSSØN (*țintuindu-l cu privirea pe Dagfinn*) Regele plănuiește una ca asta?

DAGFINN BONDE Lasă... lasă... astăzi, să fie pace!

EPISCOPUL NIKOLAS Regele vrea să ceară jurământ din partea oamenilor mării-tale, jarlule.

GREGORIUS JONSSØN (*tare*) Așa plănuiește regele? Te întreb.

DAGFINN BONDE Nu răspund nimic. Să bem pentru pace și prietenie între rege și jarl. Bună bere!...

PÅL FLIDA A avut vreme să fiarbă destul.

GREGORIUS JONSSØN De trei ori s-a pregătit jarlul de nuntă, de trei ori a făgăduit regele că vine – de trei ori nu și-a ținut cuvântul.

DAGFINN BONDE Trage-l la răspundere pe jarl: ne-a făcut o groază de necazuri în Viken.

PÅL FLIDA Sigurd Ribbung v-a făcut mult mai multe în Vermeland, după câte se spune.

DAGFINN BONDE (*tresărind*) Da, dar cine l-a lăsat pe Sigurd Ribbung să fugă?

GREGORIUS JONSSØN Sigurd Ribbung a fugit de la noi în Nidaros, așa cum știe toată lumea.

DAGFINN BONDE Dar nimeni nu știe că voi l-ați fi împiedicat.

EPISCOPUL NIKOLAS (*către jarl, în timp ce acesta chibzuiește o mișcare*) Auzi, jarle?... Măria-ta l-ai lăsat pe Sigurd Ribbung să scape.

JARLUL SKULE (*joacă*) E-un cântec vechi.

GREGORIUS JONSSØN (*către Dagfinn*) Îmi închipui totuși că ai auzit de islandezul Andres Torsteinsson, prietenul lui Sigurd Ribbung...

DAGFINN BONDE După ce Sigurd a fugit, l-ați spânzurat pe islandez, știu.

EPISCOPUL NIKOLAS (*joacă și-i spune, râzând jarlului*) Acum ți-am înhățat pionul⁶⁶, jarlule.

JARLUL SKULE (*ascultând*) Ia-l! Un pion nu-i mare lucru. (*Mută un pion.*)

DAGFINN BONDE Nu-i mare lucru, asta a învățat-o și islandezul după ce Sigurd Ribbung a fugit în Vermeland.

(*Râsete înfundate printre oamenii regelui; conversația continuă cu voce scăzută; îndată după aceea, intră un om și îi șoptește ceva lui Gregorius Jonsson.*)

EPISCOPUL NIKOLAS Iar eu mut aici; și... ai pierdut.

JARLUL SKULE Așa se pare.

EPISCOPUL NIKOLAS (*se reazemă de speteaza scaunului*) Nu ți-ai apărat bine regele în final.

JARLUL SKULE (*amestecă piesele și se ridică*) M-am săturat de mult să tot fiu protectorul regelui.

GREGORIUS JONSSØN (*se apropie și-i șoptește*) Măria-ta jarle, Jostein Tamb îți trimite veste că vasul e gata să ridice pânzele.

JARLUL SKULE (*încet*) Bine. (*Scoțând un pergament sigilat.*) Iată scrisoarea.

GREGORIUS JONSSØN (*clătinând din cap*) Jarle, jarle... nu-i primejdios?

⁶⁶ Joc de cuvinte, în original: în limba norvegiană, *pion* se spune *bonde* – cuvânt care înseamnă și țăran. Aici, aluzie clară la Dagfinn Bonde, omul regelui Håkon.

JARLUL SKULE Ce?

GREGORIUS JONSSØN E pecetluit cu pecetea regelui.

JARLUL SKULE Pentru că e în folosul regelui.

GREGORIUS JONSSØN Lasă-l deci pe rege să nu primească învoiala.

JARLUL SKULE Nu o va face, dacă el va trebui să hotărască. Toată vrerea și tot gândul lui țintesc la zdrobirea ribbungienilor, de aceea vrea să aibă liniște în alte părți.

GREGORIUS JONSSØN Poate că e dibăcie în ceea ce faci acum... dar e și primejdie.

JARLUL SKULE O iau asupra mea. Du-i scrisoarea lui Jostein și spune-i să pornească îndată.

GREGORIUS JONSSØN Cum poruncești, măria-ta!

(Iese prin dreapta și se întoarce nu peste multă vreme.)

EPISCOPUL NIKOLAS *(către jarl)* Ai multe griji, după câte se vede.

JARLUL SKULE Și prea puțină mulțumire.

EPISCOPUL NIKOLAS Regele s-a ridicat.

(Håkon coboară spre ei; toți bărbații de la mese se ridică.)

HÅKON *(către episcop)* Se cade să ne bucurăm din plin văzându-te cât de proaspăt și de viguros ai rămas după atâtea zile de petrecere.

EPISCOPUL NIKOLAS Mai pâlâpâie o flacără din când în când, măria-ta, dar nu dăinuie mult. Am bolit toată iarna.

HÅKON Da, da... ai dus o viață aspră, bogată în fapte de faimă.

EPISCOPUL NIKOLAS *(clătinând din cap)* O, n-am făptuit cine știe ce; mai am încă destule de împlinit. De-am ști dacă mai e timp pentru toate...

HÅKON Cei ce rămân vor duce mai departe moștenirea celor ce apun, preacinstite părinte; toți dorim binele țării și al poporului. *(Întorcându-se către jarl.)* Dar ceva mă miră foarte tare: dregătorii noștri din Hålogaland nu s-au înfățișat la nuntă.

JARLUL SKULE Așa-i; de Andres Skjaldarband n-aveam

nicio îndoială că vine.

HÅKON (*surâzând*) Nici eu de Vegard Vaeradal.

JARLUL SKULE Da, nici de Vegard.

HÅKON (*glumind*) Și nădăjduiesc că l-ai fi primit mai bine pe vechiul meu prieten decât acum șapte ani, pe podul de la Oslo, când l-ai împuns în falcă de ți s-a frânt spada.

JARLUL SKULE (*râzând forțat*) Da, când Gunnulf, fratele mamei măriei-tale, i-a retezat dreapta lui Sira Eiliv, cel mai bun prieten și sfetnic al meu.

EPISCOPUL NIKOLAS (*vesel*) Și când Dagfinn Bonde și oamenii din garda regelui au pus strajă strașnică pe vasul regal, zicând că regele nu e în siguranță sub paza jarlului!

HÅKON (*cu seriozitate*) Zilele acelea s-au dus și s-au uitat.

DAGFINN BONDE (*apropiindu-se*) Și-acum, dacă este pe plac măriei-tale, se poate trâmbița pentru începerea jocurilor de arme.

HÅKON Bine. Azi să ne bucurăm de toate plăcerile; mâine ne vom gândi iar la ribbungieni și la jarlul din Orknø.

EPISCOPUL NIKOLAS Adevărat că nu vrea să plătească birul?

HÅKON Dacă n-aș avea ribbungienii pe grumaji, eu însumi m-aș îndrepta spre apus.

(*Håkon se duce la estradă, îi dă mâna Margretei și o conduce afară prin dreapta. Încetul cu încetul, îi urmează și ceilalți.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*către Ivar Bodde*) Ascultă-mă o clipă. Cine-i omul care se numește Jostein Tamb?...

IVAR BODDE E pe-aici un corăbier din Orknø cu numele ăsta.

EPISCOPUL NIKOLAS Din Orknø? Așa! Și-acum înalță pânzele să se întoarne acasă?

IVAR BODDE Da, așa-il!

EPISCOPUL NIKOLAS (*mai încet*) Cu o încărcătură prețioasă, Ivar Bodde?

IVAR BODDE Cereale și postăvuri, bănuiesc.

EPISCOPUL NIKOLAS Și o scrisoare de la jarlul Skule...

IVAR BODDE (*uimit*) Către cine?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu știu... poartă sigiliul regal.

IVAR BODDE Domnule episcop... așa-i precum spui?

EPISCOPUL NIKOLAS Sst, pe mine să nu mă amesteci în povestea asta. (*Se îndepărtează.*)

IVAR BODDE Atunci trebuie numaidecât... Dagfinn Bonde! Dagfinn, Dagfinn!... (*Se înghesuie prin mulțimea care se scurge pe ușa de ieșire.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*compătimator, către Gregorius Jonssøn*) Nu trece zi fără ca unuia sau altuia să nu i se încalce bunurile și libertatea!

GREGORIUS JONSSØN De cine e vorba acum?

EPISCOPUL NIKOLAS De un biet corăbier... Jostein Tamb se pare că-l cheamă.

GREGORIUS JONSSØN Jostein?...

EPISCOPUL NIKOLAS Dagfinn Bonde vrea să-l oprească să ridice pânzele.

GREGORIUS JONSSØN Vrea să-l oprească Dagfinn Bonde, spui?

EPISCOPUL NIKOLAS Acum a plecat.

GREGORIUS JONSSØN Iartă-mă, domnule episcop, mă grăbesc...

EPISCOPUL NIKOLAS Da, grăbește-te!... Dagfinn Bonde e un om repezit.

(*Gregorius Jonssøn zorește prin dreapta, printre ultimii care ies; în sală nu mai rămân decât jarlul Skule și episcopul Nikolas.*)

JARLUL SKULE (*se plimbă încolo și înapoi, dus pe gânduri; brusc, ca și cum s-ar trezi din somn, privește în juru-i și spune*) Ce tăcere s-a făcut deodată.

EPISCOPUL NIKOLAS Regele a ieșit.

JARLUL SKULE Și toți după el.

EPISCOPUL NIKOLAS Toți, în afară de noi.

JARLUL SKULE E măreț să fii rege!

EPISCOPUL NIKOLAS (*prudent*) Ți-ar plăcea să-ncerci,

jarle?

JARLUL SKULE (*surâde grav*) Eu am încercat; în toate nopțile mele grele de nesomn sunt rege al Norvegiei.

EPISCOPUL NIKOLAS Visele sunt prevestiri.

JARLUL SKULE Dar și ispite.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu pentru măria-ta. Mai demult, poate că da... însă acum, când stăpânești o treime din regat, când ești întâiul dintre fruntașii țării și ești tatăl reginei...

JARLUL SKULE Mai ales acum... mai ales acum.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu te sfii de mine! Spovedește-te; de bună seamă, te apasă povara unui mare chin.

JARLUL SKULE Mai ales acum, după cum ți-am spus. Acesta-i marele blestem care apasă asupra întregii mele vieți, acesta-i: să fiu atât de-aproape de mărirea... dar cu o prăpastie între noi... la un pas dincoace de ea... și dincolo: coroana, și mantia de purpură, și tronul, și puterea, și totul; zilnic le am în fața ochilor... dar niciodată nu pot să ajung la ele.

EPISCOPUL NIKOLAS Așa-i, așa-i, jarle.

JARLUL SKULE Când Guthorm Sigurdssøn s-a urcat pe tron, eu eram în floarea tinereții; parcă au urlat atunci toate lăuntrurile mele: să piară copilul... *eu* sunt puternic, și sunt bărbat!... Dar Guthorm era fiu de rege; era prăpastia dintre mine și tron.

EPISCOPUL NIKOLAS Și n-ai îndrăznit...

JARLUL SKULE Mai târziu, Erling Steinvegg a fost proclamat de către slittungieni. Atunci din nou am auzit urlatul din mine: Skule e o căpetenie mai mare decât Erling Steinvegg! Dar ar fi trebuit să mă rup de birkebeineni... *aceasta* a fost atunci prăpastia.

EPISCOPUL NIKOLAS Și Erling a devenit regele slittungienilor, și pe urmă și al ribbungienilor, și măria-ta așteptai.

JARLUL SKULE Așteptam moartea lui Guthorm.

EPISCOPUL NIKOLAS Și Guthorm a murit, și Inge Bårdssøn, fratele măriei-tale, a urmat la tron.

JARLUL SKULE Atunci, am așteptat moartea fratelui meu. El era bolnav de la început; în fiecare dimineață, când ne întâlneam la sfânta slujbă, trăgeam cu coada ochiului să văd dacă boala înaintază. Fiecare semn de suferință care-i trecea pe chip, mi se părea o pală de vânt în vela mea, și mă purta mai aproape de tron. Fiecare suspin pe care i-l smulgea durerea și chinul, răsuna pentru mine ca un corn și ca o surlă peste îndepărtatele pripoare, ca un olăcar venit din zări să aducă vestea că în curând voi lua cârma țării. Așa mi-am smuls din rădăcini orice sentimente de frăție; și a murit Inge, și-a venit Håkon – și birkebeinenii l-au făcut pe *el* rege.

EPISCOPUL NIKOLAS Și măria-ta așteptai.

JARLUL SKULE Mi se părea că trebuie să-mi vină un ajutor de sus. Mă simțeam în putere să fiu rege; și îmbătrâneam; fiecare zi care trecea era o zi jefuită împlinirii vieții mele. În fiecare seară mă gândeam: mâine se va întâmpla o minune care-l va doborî și mă va așeza pe mine în jilțul gol.

EPISCOPUL NIKOLAS Slabă mai era pe-atunci puterea lui Håkon; nu era decât un copil; n-aveai să faci decât un pas; dar nu l-ai făcut.

JARLUL SKULE Era un pas greu de făcut; m-ar fi rupt de tot neamul și de toți prietenii mei.

EPISCOPUL NIKOLAS Da, asta-i pricina, jarle Skule... ăsta-i blestemul care a împovărat viața măriei-tale. Vrei să-ți știi toate cărările libere la caz de nevoie... n-ai avut curaj să rupi toate punțile, să nu mai păstrezi decât una, s-o aperi singur, și să izbândești sau să pieri *acolo*. Măria-ta îi puneai capcane dușmanului măriei-tale, îi așezai lațuri sub pași, îi atârnai sabia ageră deasupra capului, îi presărai otravă în toate talerele și-i întindeai sute de plase; dar dacă se prindea în vreuna dintre ele nu mai aveai curaj să tragi de sfoară; dacă da să soarbă otrava, ți se părea că e mai potrivit să cadă prin paloș; dacă era pe cale să se lase prins în zorii zilei, găseai că-i mai bine să se întâmple seara.

JARLUL SKULE (*privindu-l cu gravitate*) Și ce-ai face

domnia-ta, domnule episcop?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu de mine e vorba; menirea mea e să dulgheresc jilțul regesc în țara aceasta, nu să stau sus și să cârmuiesc norodul și regatul.

JARLUL SKULE (*după o scurtă pauză*) Răspunde-mi la o întrebare, preacucernice; dar răspunde-mi adevărul adevărat: De ce-și urmează Håkon atât de neabătut drumul lui înainte? Nu-i mai înțelept decât domnia-ta, nici mai cutezător decât mine.

EPISCOPUL NIKOLAS Cine înfăptuiește faptele mari pe lume?

JARLUL SKULE Oamenii mari!

EPISCOPUL NIKOLAS Da cine-s acești oameni mari?

JARLUL SKULE Vitejii!...

EPISCOPUL NIKOLAS Așa spune un căpitan de oaste. Un preot ar spune că sunt cuvioșii; un înțelept, că sunt învățații. Dar nu-i niciunul dintre ei, jarle. Norocoșii, aceștia sunt oamenii mari! Norocoșii sunt cei care înfăptuiesc faptele mari; ei, cei asupra cărora năzuințele veacului ard ca o flacără, zămislind gânduri neînțelese nici lor, și gândurile le arată drumul pe care nici ei nu-l știu încotro-i duce, dar pe care merg și *trebuie* să meargă, până ce aud norodul chiuind de bucurie, și ei holbează ochii jur-împrejur, și se minunează, și pricep că au înfăptuit o operă mare.

JARLUL SKULE Da, asta îi dă lui Håkon siguranța neclătinată.

EPISCOPUL NIKOLAS Asta-i ceea ce romanii numeau *ingenium*... De altfel, eu nu sunt tare în latină; dar știu că asta se numea *ingenium*.

JARLUL SKULE (*mai întâi gânditor, apoi cu o tulburare crescândă*) Să fie Håkon croit din altă stofă decât mine? Să fie el dintre cei norocoși?... Da. Oare nu-i izbuteste lui totul? Oare nu se potrivesc toate cum e mai bine pentru el? Și țărani au băgat de seamă: spun că pomii dau roadă de două ori și că păsările clocesc de două ori pe vară, de când e Håkon rege.

Satele din Vermeland, pe care le-a ars și le-a pustiit, s-au ridicat și strălucesc cu căsuțele dulgherite din nou, și toate lanurile unduiesc grele în adierea vântului. Parcă sângele și cenușa au îngrășat pământul peste care Håkon a năvălit; parcă Dumnezeu acoperă cu grâne ceea ce Håkon a călcat în picioare; parcă puterile sfinte se grăbesc să șteargă toate urmele cruzimilor lui. Și cât de ușor a reușit să ajungă rege. Trebuia ca Inge să moară de timpuriu, și Inge a murit; îi trebuia sprijin și apărare, și oamenii lui l-au sprijinit și l-au apărat; îi trebuia proba fierului, și mama lui a venit și a împlinit-o pentru el.

EPISCOPUL NIKOLAS (*într-o izbucnire involuntară*) Și noi... noi doi!...

JARLUL SKULE Noi?

EPISCOPUL NIKOLAS Da, măria-ta... măria-ta, da!

JARLUL SKULE Håkon are pravila de partea lui, episcop.

EPISCOPUL NIKOLAS Are pravila de partea lui fiindcă e norocos; acesta-i cel mai mare noroc: să ai pravila de partea ta. Dar după ce pravilă are Håkon pravila de partea lui și măria-ta n-o ai?

JARLUL SKULE (*după o scurtă pauză*) Sunt lucruri pentru care mă rog lui Dumnezeu să mă ferească a le gândi.

EPISCOPUL NIKOLAS Ai văzut vreodată vechea pictură din biserica de la Nidaros? Înfațișează potopul care a crescut și a acoperit munții, nemairămânând decât un singur pisc deasupra valurilor. Pe el se cațără o întreagă familie – tatăl, și mama, și fiul, și soția fiului, și copiii; și fiul îl trage pe tată jos, în bulboana apelor, ca să-și facă un loc de reazem mai bun, și vrea să-și tragă și mama, și soția, și copiii, ca să ajungă el sus, în vârf – căci sus acolo e o talpă de pământ pe care ar putea să mai trăiască un ceas... Aceasta, este, jarlule, *saga* înțelepciunii și *saga* oricărui înțelept.

JARLUL SKULE Dar pravila?...

EPISCOPUL NIKOLAS Fiul are pravila de partea lui. El are și putere și dorință de viață – supune-te dorințelor tale și

folosește-te de toată puterea ta, acesta-i dreptul fiecărui om.

JARLUL SKULE Pentru ceea ce-i bun, da!

EPISCOPUL NIKOLAS Joc de vorbe și pălăvrăgeală! Nu există nici binele și nici răul, nici cinstea și nici necinstea, nici înălțarea și nici josnicia. Trebuie să uiți cuvintele astea, altfel n-ai să faci niciodată ultimul pas, niciodată nu vei izbuti să sari prăpastia. (*Înăbușit și stăruitor.*) Să nu urăști mulțimea sau un principiu, dacă mulțimea sau principiul îți cer un lucru sau un altul; dar să urăști pe oricare om din mulțime, dacă ți-este potrivnic, și să urăști pe oricine apără un principiu, dacă principiul nu slujește dorinței tale. Tot ceea ce-ți slujește – iată ce e bun... iar ceea ce-ți pune piedici în cale – iată ce-i rău.

JARLUL SKULE (*privind gânditor înaintea sa*) Ce nu m-a costat acest tron, la care totuși n-am ajuns; și ce l-a costat pe Håkon, care stă în el atât de hotărât! Eram tânăr – și-am părăsit frumoasa mea iubire tănuită, ca să mă încuscresc cu un neam puternic. M-am rugat tuturor sfinților să-mi dăruiască un băiat... și n-am căpătat decât o fată.

EPISCOPUL NIKOLAS Håkon are să capete băieți, jarle... Să vezi!

JARLUL SKULE (*se duce la fereastra din dreapta*) Da... toate se rânduiesc în folosul lui Håkon.

EPISCOPUL NIKOLAS (*urmându-l*) Și măria-ta vrei să te lași izgonit ca un proscris de la fericire toată viața? Ești orb? Nu vezi că în spatele lui Håkon se află o putere mai mare decât cea a birkebeinenilor și care îi înlesnește toate acțiunile? Lui îi vine ajutorul de colo, de sus, de la cei care-ți stau împotriva... de la cei care ți-au fost dușmani încă de la naștere! Și înaintea acestor dușmani, măria-ta te înclini! Ridică-te, omule; îndreaptă-ți spinarea! Altminteri la ce-ți folosește sufletul neînfrânat? Amintește-ți că cea dintâi operă măreață a lumii a înfăptuit-o cel care s-a răzvrătit împotriva unei împărății puternice!

JARLUL SKULE Cine?

EPISCOPUL NIKOLAS Îngerul care s-a ridicat împotriva luminii!

JARLUL SKULE Și care-a fost zvârlit în străfundurile genunii...

EPISCOPUL NIKOLAS (*sălbatic*) Și a întemeiat acolo un regat, și a devenit rege, un rege puternic... mai puternic decât toți cei zece mii de jarli de-acolo, de sus. (*Se prăbușește pe banca de lângă masă.*)

JARLUL SKULE (*îl privește îndelung, apoi spune*) Episcopo Nikolas, ești mai mult sau ești mai puțin decât un om?

EPISCOPUL NIKOLAS (*surâde*) Pe mine păcatul nu mă atinge; eu nu cunosc deosebirea dintre bine și rău.

JARLUL SKULE (*mai mult pentru el însuși*) De ce m-au adus pe lume, dacă n-au vrut să rânduiască mai bine lucrurile pentru mine? Håkon crede în el cu toată tăria și neclintirea... toți oamenii lui cred în el cu toată tăria și neclintirea...

EPISCOPUL NIKOLAS Tăinuiește că nu ai încredere în măria-ta! Vorbește ca și cum ai avea... și toți vor crede în măria-ta.

JARLUL SKULE De-aș avea un fecior! De-aș avea un fecior care să preia marea mea moștenire!

EPISCOPUL NIKOLAS (*cu însuflețire*) Jarle!... Dacă ai avea un fecior?

JARLUL SKULE Nu am niciunul.

EPISCOPUL NIKOLAS Håkon va avea.

JARLUL SKULE (*iși strânge pumnii*) Și va fi de obârșie regească.

EPISCOPUL NIKOLAS Jarle... dacă n-ar fi?

JARLUL SKULE A dovedit-o; proba fierului înroșit...

EPISCOPUL NIKOLAS Și dacă n-ar fi... în ciuda probei fierului?

JARLUL SKULE Vrei să spui că Dumnezeu a mințit când a lăsat să izbândească proba cu fierul înroșit?

EPISCOPUL NIKOLAS Ce trebuia să probeze Inga din Varteig când a cutezat să se înfățișeze judecății Domnului?

JARLUL SKULE Că pruncul pe care l-a născut la Borgasyssel, era Håkon, fiul lui Sverressøn.

EPISCOPUL NIKOLAS (*clatină din cap, se uită de jur-împrejur și spune încet*) Și dacă regele Håkon nu ar fi acel copil?

JARLUL SKULE (*face un pas înapoi*) Dumnezeuule mare!... (*Venindu-și în fire.*) E de necrezut.

EPISCOPUL NIKOLAS Ascultă-mă, jarle. Am șaptezeci și șase de ani; încep să alunec repejor la vale și nu mă încumet să iau taina asta cu mine dincolo...

JARLUL SKULE Spune, spune! Nu e fiul lui Håkon Sverressøn?

EPISCOPUL NIKOLAS Ascultă. Nimeni nu știa pe-atunci că Inga era însărcinată. Håkon Sverressøn murise nu de mult, și ea se temea pesemne de Inge Bårdssøn, care fusese ales rege; și se temea și de măria-ta... și-apoi și de baglerieni, socotesc eu. A născut tainic în casa preotului Trond, la răsărit, în ținutul Heggen, și după nouă zile s-a întors acasă; dar pruncul regesc a rămas un an întreg la preot, fără ca ea să îndrăznească a se duce să-l vadă și fără ca nimeni să știe ceva, în afară de Trond și de cei doi fii ai lui.

JARLUL SKULE Da, da... și pe urmă?

EPISCOPUL NIKOLAS Când copilul a împlinit un an, n-a mai fost chip să-l țină ascuns. Inga i-a destăinuit totul lui Erlend din Huseby – un bătrân birkebeinian de pe vremea lui Sverre... îl știi măria-ta.

JARLUL SKULE Și?...

EPISCOPUL NIKOLAS El, împreună cu alte căpetenii din Țările de sus, au luat copilul, au trecut munții în toiul iernii și i l-au adus regelui care pe-atunci ședea la Nidaros.

JARLUL SKULE Și mai puteai să spui că?...

EPISCOPUL NIKOLAS Îți închipui și măria-ta cât de mare primejdie era pentru un biet preot creșterea unei odrasle regești. Cum s-a născut pruncul, s-a și spovedit unuia dintre mai-marii săi și i-a cerut sfatul. Acela i-a poruncit lui Trond să

schimbe în taină plodul, să-l trimită pe fiul de rege într-un loc sigur și să-i dea Ingăi un altul când ea sau birkebeinenii vor cere copilul regesc.

JARLUL SKULE (*indignat*) Și cine-a fost câinele care-a dat asemenea sfat?

EPISCOPUL NIKOLAS Eu.

JARLUL SKULE Dumneata? Da, dumneata întotdeauna ai urât neamul lui Sverre.

EPISCOPUL NIKOLAS Mi se părea o nechibzuință să ajungă fiul regelui în mâinile măriei-tale.

JARLUL SKULE Și preotul?

EPISCOPUL NIKOLAS A jurat că va face întocmai cum i-am poruncit.

JARLUL SKULE (*apucându-l de braț*) Și Håkon nu-i cel adevărat?

EPISCOPUL NIKOLAS Dacă preotul și-a ținut cuvântul...

JARLUL SKULE *Dacă* și l-a ținut...

EPISCOPUL NIKOLAS Preotul Trond a părăsit țara în iarna în care copilul a ajuns la regele Inge. S-a dus la mormântul lui Thomas Beckett⁶⁷ și-a rămas în Anglia până la moarte.

JARLUL SKULE Spui că a părăsit țara? Înseamnă că a schimbat copilul și i-a fost frică de răzbunarea birkebeinenilor.

EPISCOPUL NIKOLAS Sau *nu* l-a schimbat, și i-a fost frică de răzbunarea *mea*.

JARLUL SKULE Pe care dintre astea două o crezi?

EPISCOPUL NIKOLAS Oricare poate fi crezută.

JARLUL SKULE Dar fiii preotului, cei despre care pomeneai?

EPISCOPUL NIKOLAS Au plecat în țara sfântă cu cruciații.

JARLUL SKULE Și n-a mai auzit nimeni de ei?

EPISCOPUL NIKOLAS Ba da.

⁶⁷ Thomas Beckett (1117–1170), cancelar al Angliei și arhiepiscop de Canterbury, venerat ca sfânt și martir.

JARLUL SKULE Unde sunt?

EPISCOPUL NIKOLAS S-au înecat în marea Greciei, când se întorceau acasă.

JARLUL SKULE Și Inga?...

EPISCOPUL NIKOLAS Nu știe nimic nici despre spovedania preotului, nici despre sfatul meu.

JARLUL SKULE Spuneai că pruncul nu avea decât nouă zile când ea l-a lăsat acolo?

EPISCOPUL NIKOLAS Da; iar copilul pe care l-a revăzut avea mai mult de un an...

JARLUL SKULE Deci nu-i pe lume nimeni care ar putea să facă lumină aici. (*Se plimbă prin sală, călcând apăsător.*) Doamne atotputernic, poate fi adevărat? Håkon... regele... el, care domnește peste țară și peste regat, să nu fie moștenitorul cel drept!... Și de ce n-ar fi cu puțință? Nu l-au slujit pe el până acum toate noroacele?... De ce n-ar fi avut și norocul de a fi luat de prunc din cocioaba vreunui coate-goale și de a fi așezat în leagănul copilului regesc?...

EPISCOPUL NIKOLAS Și întregul popor îl crede fiu al regelui...

JARLUL SKULE Și *el însuși* crede, episcopi... *iată* fericirea cea mai de seamă, *iată* însemnul puterii! (*Se duce la fereastră.*) Privește-l ce mândru-i stă călare. Nimeni nu călărește ca el. Râde și strălucește soarele în ochii lui, privește înainte în lumina zilei, de parcă s-ar ști zămislit spre a merge înainte, mereu înainte. (*Se întoarce către episcop.*) Eu sunt un braț regesc, poate chiar și un cap regesc; dar el este în întregime rege.

EPISCOPUL NIKOLAS Și poate că totuși nici nu e.

JARLUL SKULE Da... poate că totuși nu e.

EPISCOPUL NIKOLAS (*punându-i mâna pe umăr*) Jarle, ascultă-mă...

JARLUL SKULE (*continuă să privească afară*) Iat-o pe regină. Håkon îi vorbește duios; ea roșește și pălește de bucurie. A luat-o de soție pentru că e înțelept să te căsătorești

cu fiica celui mai puternic om din țară. În inima lui nu ardea nimic pentru ea, la început; dar va veni și asta; Håkon e un om norocos. Ea îi va lumina viața... *(Se oprește și exclamă uimit.)* Ce-i asta?

EPISCOPUL NIKOLAS Anume?...

JARLUL SKULE Dagfinn Bonde își croiește drum repezit prin mulțimea din jurul regelui. Îi spune ceva.

EPISCOPUL NIKOLAS *(în spatele jarlului, privește pe fereastră)* Håkon pare să se mânie... așa-i? Strânge pumnii.

JARLUL SKULE Se uită înapoi... ce să fie? *(Vrea să plece.)*

EPISCOPUL NIKOLAS *(reținându-l)* Jarle, ascultă-mă... poate că s-ar găsi un mijloc de a limpezi obârșia lui Håkon.

JARLUL SKULE Un mijloc, spui?

EPISCOPUL NIKOLAS Preotul Trond, înainte de a muri, a întocmit o scrisoare despre ceea ce a făcut, și a primit sfânta împărtășanie jurând că a scris adevărul.

JARLUL SKULE Și scrisoarea... pentru numele lui Dumnezeu... unde e?

EPISCOPUL NIKOLAS Trebuie să-ți spun că... *(Privind spre ușă.)* Sst! vine regele!

JARLUL SKULE Scrisoarea, episcopo... scrisoarea!

EPISCOPUL NIKOLAS Regele e aici.

(Håkon intră urmat de suită și de mulțimea oaspeților. Îndată vine și Margrete, foarte tulburată, vrea să se ducă spre rege, dar o oprește Ragnhild, care o urma împreună cu mai multe doamne. Sigrid stă singură, deoparte, către fund. Oamenii jarlului par neliniștiți și se strâng în dreapta, lângă Skule, dor ceva mai în urma lui.)

HÅKON *(cu mare mânie stăpânită)* Jarle Skule, cine e rege în țara asta?

JARLUL SKULE Cine e rege?

HÅKON Asta întreb. Eu am numele de rege, dar puterea de rege cine o are?

JARLUL SKULE Puterea regală trebuie să fie acolo unde este dreptul regal.

HÅKON Așa ar trebui să fie; dar e așa?

JARLUL SKULE Mă judeci?

HÅKON Da! Am acest drept asupra oricărui om din regat.

JARLUL SKULE Nu mă tem să răspund pentru oricare dintre faptele mele.

HÅKON E bine pentru noi toți dacă este așa! (*Urcă o treaptă pe estrada tronului, se oprește și se sprijină de brațul scaunului regal.*) Stau aici ca rege al vostru și întreb: Știai că Jon, jarlul din Orknø, s-a ridicat împotriva mea?

JARLUL SKULE Da.

HÅKON Că refuză să-mi plătească birul?

JARLUL SKULE Da.

HÅKON Și e adevărat că măria-ta, jarle, i-ai trimis astăzi o scrisoare?

JARLUL SKULE Cine spune?

IVAR BODDE Eu spun!

DAGFINN BONDE Jostein Tamb n-a cutezat să n-o ia, odată ce era întărită cu pecetea regelui.

HÅKON Le scrii dușmanilor regelui și pecetluiești cu pecetea regelui, fără ca regele să știe ce e scris în scrisoare!

JARLUL SKULE Așa am făcut de mulți ani, cu bună-știința măriei-tale.

HÅKON Da, pe vremea când conduceai ca regent, în numele meu.

JARLUL SKULE Niciodată n-ai fost păgubit. Jarlul Jon mi-a scris și m-a rugat să-i fiu mijlocitor; propunea o învoială, dar în condiții jignitoare pentru rege. Expediția din Vermeland împovărează destul gândurile măriei-tale; dacă ai fi hotărât măria-ta singur, jarlul Jon ar fi scăpat prea ușor... eu pot să duc lucrurile la un mai bun sfârșit.

HÅKON Mi-ar fi plăcut să hotărâsc eu însumi... Și ce-ai răspuns?

JARLUL SKULE Citește scrisoarea.

HÅKON Dă-mi-o.

JARLUL SKULE Credeam că e la măria-ta.

DAGFINN BONDE Măria-ta, de bună seamă, știi mai bine unde e. Gregorius Jonssøn a fost mai iute de picior; când am ajuns pe bord, scrisoarea dispăruse.

JARLUL SKULE (*întorcându-se spre Gregorius Jonssøn*)
Căpitane, dă-i regelui scrisoarea.

GREGORIUS JONSSØN (*se apropie neliniștit*) Ascultă-mă!...

JARLUL SKULE Ce mai e?

GREGORIUS JONSSØN (*în șoaptă*) Ia seama că scrisoarea cuprindea cuvinte tăioase împotriva regelui.

JARLUL SKULE Voi ști să răspund pentru ele. Scrisoarea!

GREGORIUS JONSSØN N-o mai am!

JARLUL SKULE N-o mai ai?

GREGORIUS JONSSØN Dagfinn Bonde ne călca din urmă. I-am smuls lui Jostein Tamb scrisoarea, am legat-o de-o piatră...

JARLUL SKULE Și?

GREGORIUS JONSSØN Acum zace în fundul fiordului.

JARLUL SKULE Rău... rău ai făcut!

HÅKON Aștept scrisoarea, măria-ta jarle!

JARLUL SKULE Nu o pot înfățișa.

HÅKON Nu poți?

JARLUL SKULE (*apropiindu-se cu un pas de rege*) Sunt prea mândru ca să mă ascund după ceea ce măria-ta și oamenii măriei-tale ați vrea să numiți șiretlicuri...

HÅKON (*stăpânindu-și izbucnirea de furie*) Și-atunci?

JARLUL SKULE Scurt și lămurit: nu o dau... nu *vreau* s-o dau!

HÅKON Așadar mă înfrunți?

JARLUL SKULE Dacă nu se poate altfel... da, te înfrunt.

IVAR BODDE (*energic*) Acum, doamne, măria-ta, acum nu cred să mai ceară cineva și alte dovezi!

DAGFINN BONDE Da, acum cred că-i cunoaștem simțămintele jarlului.

HÅKON (*cu răceală, către jarl*) Binevoiește să-i dai sigiliul regal lui Ivar Bodde.

MARGRETE (*cu mâinile împreunate, se repede către estrada unde se află regele*) Håkon, fii blând și milostiv cu mine. Să nu mă gonești.

(*Håkon face către ea o mișcare cu brațul parcă ar alunga-o; Margrete își acoperă fața cu vălul și se întoarce lângă mama ei.*)

JARLUL SKULE (*către Ivar Bodde*) Iată sigiliul regesc.

IVAR BODDE Aceasta era să fie ultima seară a petrecerii. Se încheie cu o amarnică durere pentru rege; dar așa trebuia să se întâmple odată și-odată, și eu socotesc că orice om cu inima curată poate să se bucure că s-a întâmplat acum.

JARLUL SKULE Iar eu socotesc că orice om de bunăcredință trebuie să fie adânc mâhnit că un preot se ridică astfel între noi birkebeinenii;... Da, spun birkebeinenii, căci și eu sunt tot atât de birkebeinian ca și regele și oamenii lui. Sunt din același neam, neamul lui Sverre, neam regesc... dar dumneata, părinte, ai ridicat un zid de neîncredere în jurul regelui și pe mine m-ai înstrăinat în afara lui: asta-i truda domniei-tale de mulți ani încoace.

PÅL FLIDA (*îndârjit, către cei din jurul lui*) Oameni ai jarlului, mai îndurăm mult?

GREGORIUS JONSSØN (*pășește înainte*) Nu, noi nu putem și nu vrem să mai îndurăm. Trebuie să spunem hotărât: niciunul dintre oamenii jarlului nu poate să-l slujească pe rege cu deplină credință și dragoste, cât timp Ivar Bodde vine aici, la curtea regelui, și uneltește împotriva noastră.

PÅL FLIDA Părinte! Eu pornesc lupta pe viață și pe moarte împotriva domniei-tale, unde te voi întâlni, în câmp deschis, pe bordul vaselor sau oriunde în afara bisericii.

MUȚI DINTRE OAMENII JARLULUI Și eu! Și eu! Vei fi ca un proscris pentru noi!

IVAR BODDE Ferească-mă Dumnezeu să fiu stavilă între rege și-atâtea căpetenii puternice... Håkon, luminate stăpâne, cugetul meu știe că te-am slujit cu toată credința. I-am fost potrivit jarlului, e-adevărat; dar dacă vreodată i-am făcut vreo nedreptate, Dumnezeu să mă ierte. Acum nu mai am ce

să caut la curtea regelui. Iată sigiliul; păstrează-l în mâinile măriei-tale; așa trebuia să faci de mult.

HÅKON (*care a coborât de pe estradă*) Rămâi!

IVAR BODDE Nu pot. Cugetul m-ar muștra și m-ar roade zi și noapte, dacă aş rămâne. Nimeni n-ar pricinui mai mari nenorociri în vremurile de acum, decât cel care s-ar așeza între jarl și rege.

HÅKON Ivar Bodde, îți poruncesc să rămâi!

IVAR BODDE Chiar dacă sfântul rege Olav s-ar ridica din racla lui de argint și mi-ar porunci să rămân, eu, acum, tot aş fi dator să plec. (*Depunând sigiliul în mâna regelui.*) Te las cu bine, milostive stăpâne! Dumnezeu să binecuvânteze și să ocrotească toate faptele măriei-tale!

(*Iese prin dreapta, trecând printre oamenii din sală.*)

HÅKON (*întunecat, către jarl și către oamenii lui*) Din cauza voastră am pierdut un prieten credincios; îmi rămâneți tare datori, dacă veți vrea să acoperiți pierderea.

JARLUL SKULE Mă dăruiesc pe mine și pe toți ai mei.

HÅKON Mă cam tem că nu e îndestul. Acum trebuie să strâng împrejurul meu pe toți cei în care pot să mă încred deplin. Dagfinn Bonde, trimite solie grabnică spre miazănoapte, în Hålogaland; Vegard Vaeradal să se întoarcă lângă mine.

DAGFINN BONDE (*după ce a stat mai în spate, de vorbă cu un om îmbrăcat în haine de călătorie, care intrase în sală, se apropie și spune cutremurat*) Vegard nu poate să vină, măria-ta.

HÅKON De ce?

DAGFINN BONDE Tocmai acum a sosit veste despre el.

HÅKON Ce fel de veste?

DAGFINN BONDE Vegard Vaeradal a fost ucis.

MULTE VOCI Ucis!

HÅKON Cine l-a ucis?

DAGFINN BONDE Andres Skjaldarband, prietenul jarlului.

(*Scurtă pauză; oamenii șușotesc neliniștiți între ei.*)

HÅKON Unde-i solul?

DAGFINN BONDE (*i-l prezintă regelui*) Iată-l, măria-ta.

HÅKON Din ce pricină a fost ucis?

SOLUL Nimeni nu știe. Vorbeau despre birul finlandezilor, și, deodată, Andres s-a năpustit și l-a înjunghiat de moarte.

HÅKON Mai fusese vreo sfadă între ei?

SOLUL Uneori. Andres spunea adesea că un om înțelept de aici, din miazăzi, i-a scris, sfătuindu-l să fie ca stânca și cremenea față de Vegard Vaeradal.

DAGFINN BONDE Ciudat... înainte de a pleca, Vegard mi-a spus că un om înțelept l-a sfătuit să fie ca stânca și cremenea față de Andres Skjaldarband.

EPISCOPUL NIKOLAS (*sucupându-l*) Ptiu, ce sfătuitoare!

HÅKON Nu vom cerceta mai îndeaproape rădăcina răului. Astăzi am pierdut două suflete credincioase. Ar trebui să bocesc după Vegard; dar nu e vorba numai de lacrimi; e vorba de viață pentru viață... Jarle, Andres Skjaldarband e omul măriei-tale; mi-ai oferit un schimb pentru pierderea lui Ivar Bodde. Mă bizui pe cuvântul măriei-tale și aștept să hotărâști pedepsirea nelegiurii.

JARLUL SKULE De bună seamă că îngerii răului se ridică astăzi între noi doi. Asupra oricărui dintre oamenii mei aș fi îngăduit urgia măriei-tale spre a răzbuna nelegiuirea.

HÅKON (*încordat*) Și?

JARLUL SKULE Dar nu asupra lui Andres Skjaldarband.

HÅKON (*ieșindu-și din fire*) Vrei să-l aperi pe ucigaș!

JARLUL SKULE Pe *acest* ucigaș *trebuie* să-l apăr.

HÅKON Și pricina?...

JARLUL SKULE Pricina nimeni nu are s-o cunoască; doar Dumnezeu din ceruri.

EPISCOPUL NIKOLAS (*încet, către Dagfinn*) Eu o cunosc.

DAGFINN BONDE Și eu cred că o cunosc.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu destăinui nimic, bunule Dagfinn!

HÅKON Jarle, cred că nu e decât o glumă ceea ce ai rostit...

JARLUL SKULE Chiar dacă Andres Skjaldarband l-ar fi ucis

pe propriul meu tată – și-atunci ar trebui să rămână neatins. Altceva nu mă mai întreba.

HÅKON Bine. Vom pedepsi noi înșine.

JARLUL SKULE (*cu îngrijorarea pe chip*) Măria-ta! Va curge sânge din amândouă taberele!

HÅKON Să curgă; pedeapsa trebuie împlinită!

JARLUL SKULE *Nu* va fi împlinită! *Nu poate* fi împlinită!

EPISCOPUL NIKOLAS Nu, jarlul are dreptate.

HÅKON Și domnia-ta, cinstite părinte?

EPISCOPUL NIKOLAS Andres Skjaldarband s-a făcut cruciat!

HÅKON și JARLUL SKULE S-a făcut cruciat?!

EPISCOPUL NIKOLAS Și a părăsit pentru totdeauna țara.

JARLUL SKULE E mai bine pentru noi toți.

HÅKON Ziua se sfârșește; petrecerile de nuntă să ia sfârșit. Îți mulțumesc, mărite jarl, pentru toată cinstirea pe care mi-ai arătat-o în întreg acest răstimp... Cred că te vei întoarce la Nidaros!

JARLUL SKULE Așa am de gând.

HÅKON Iar eu, la Viken... Dacă tu, Margrete, vrei să ramii aici, la Bergen, fă cum vrei.

MARGRETE Oriunde vei merge, te voi urma, cât timp îmi vei îngădui.

HÅKON Bine, vino cu mine.

SIGRID În toate părțile ni se risipește neamul acum. (*Îngenunchind în fața lui Håkon.*) Îndeplinește-mi o rugămintă, măria-ta!

HÅKON Ridică-te, doamnă Sigrid: orice-mi vei cere, se va împlini.

SIGRID Nu-l pot urma pe jarl la Nidaros. Mănăstirea de călugărițe de pe Rein va să fie târnosită; scrie-i arhiepiscopului... să mă numească stareță.

JARLUL SKULE Pe tine, sora mea?

HÅKON Vrei să te duci la mănăstire?

SIGRID (*ridicându-se*) Din noaptea sângeroasă de la

Nidaros, noaptea nunții mele, când au venit baglerienii și mi-au măcelărit mirele, și împreună cu el multe sute de oameni, când orașul tot ardea... parcă sângele și pojarurile mi-au îngrădit și mi-au stins privirile către lumea dinafară. Dar am dobândit puterea de a vedea ceea ce nimeni altul nu poate să zărească... și acum văd... văd vremuri de prăpăd pentru țară!

JARLUL SKULE (*violent*) E bolnavă! Nu o lua în seamă!

SIGRID Grâne bogate se vor coace pentru cel care culege în beznă. Toate femeile Norvegiei ar trebui acum... să îngenunche în mănăstiri și biserici și să se roage... să se roage zi și noapte!

HÅKON (*zguduit*) Oare grăiești astfel datorită darului de profeție sau bolii sufletești?

SIGRID Rămâi cu bine, frate... ne vom mai întâlni o dată.

JARLUL SKULE (*fără voie*) Când?

SIGRID (*încet*) Când vei lua coroana... când vei fi în cea mai cruntă primejdie... în clipa când vei avea cea mai mare nevoie de mine! (*Iese prin dreapta, cu Margrete, doamna Ragnhild și celelalte doamne.*)

HÅKON (*după o scurtă pauză, trage paloșul și spune cu o hotărâre dărză și liniștită*) Toți oamenii jarlului să-mi depună jurământ.

JARLUL SKULE (*tulburat*) Chiar vrei să faci aceasta? (*Aproape rugător.*) Rege Håkon, nu, să n-o faci!

HÅKON Niciunul dintre oamenii jarlului nu va părăsi Bergenul, decât după ce va jura credință regelui. (*Pleacă împreună cu suita lui militară. Toți îl urmează, în afară de episcop și de jarl.*)

EPISCOPUL NIKOLAS Astăzi te-a înhățat strașnic.

(*Jarlul Skule tace și se uită pierdut în urma regelui.*)

EPISCOPUL NIKOLAS Și poate că nici nu e de obârșie regească.

JARLUL SKULE (*se întoarce deodată, cuprins de-o puternică agitație și-l apucă pe episcop de braț*) Spovedania scrisă a preotului... unde este?

EPISCOPUL NIKOLAS Mi-a trimis-o din Anglia înainte de-a muri; nu știu prin cine... și n-am primit-o.

JARLUL SKULE Dar trebuie să se găsească!

EPISCOPUL NIKOLAS Cred. Cu toată tăria.

JARLUL SKULE Și dacă o găsești, o vei pune în mâinile mele?

EPISCOPUL NIKOLAS Făgăduiesc.

JARLUL SKULE Jură-mi pe mântuirea sufletului domniei-tale.

EPISCOPUL NIKOLAS Jur pe mântuirea sufletului meu!

JARLUL SKULE Bine, până atunci mă voi împotrivi lui Håkon oriunde voi putea, pe tăcute și în taină. Trebuie să-l împiedic să fie mai puternic decât mine în ziua când va începe lupta.

EPISCOPUL NIKOLAS Dar dacă se va dovedi că el este adevăratul fiu al regelui... ce va fi atunci?

JARLUL SKULE Mă voi strădui să mă supun... să mă supun ca un suflet smerit și să-l slujesc ca o căpetenie cinstită, din toate puterile mele.

EPISCOPUL NIKOLAS Și dacă nu este?...

JARLUL SKULE Atunci să se supună el înaintea mea. Titlul de rege și tronul, casa militară și armata, birurile și flota, orașele și cetățile întărite, pe toate vreau să le am!

EPISCOPUL NIKOLAS Se va refugia în Viken...

JARLUL SKULE Îl voi izgoni din Viken!

EPISCOPUL NIKOLAS Se va întări la Nidaros!

JARLUL SKULE Asediez Nidarosul!

EPISCOPUL NIKOLAS Se va zăvorî în sfânta biserică a lui Olav!

JARLUL SKULE Voi asalta biserica!

EPISCOPUL NIKOLAS Se va ascunde în altarul cel mare și se va agăța de racla lui Olav.

JARLUL SKULE Îl smulg din altar, de-ar fi să smulg și racla odată cu el.

EPISCOPUL NIKOLAS Dar el mai are încă pe cap coroana,

jarle!

JARLUL SKULE Îi fac fărâme coroana cu o lovitură de paloș!
EPISCOPUL NIKOLAS Și dacă ea nici nu se va clinti?...

JARLUL SKULE Ei bine, atunci, în numele lui Dumnezeu sau al Satanei, îi spulber și capul dintr-o lovitură! (*Iese prin dreapta.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*privind în urma lui și clătinând încet din cap*) Da... da... Așa îmi place jarlul!

Actul III

(O cameră în castelul episcopului din Oslo. De partea dreaptă se află ușa de intrare. În fund, o ușă mică, întredeschisă, dă spre capela iluminată. O ușă cu draperie, în peretele din stânga, spre dormitorul episcopului. De aceeași parte, dar în prim-plan, o canapea. De cealaltă parte, în dreapta, o masă de scris, cu scrisori, documente și o lampă aprinsă. La început odaia este goală; în spatele draperiei din stânga, se aud cântând călugării. Puțin după aceea vine din dreapta Pål Flida, îmbrăcat în haine de călătorie, se oprește în fața ușii, așteaptă, se uită împrejur, apoi izbește de trei ori cu toiagul în dușumea.)

SIRA VILJAM (*iese din stânga și izbucnește, cu glas stăpânit*)
Pål Flida! Dumnezeu fie binecuvântat... așadar, jarlul nu-i departe.

PÅL FLIDA Vasele navighează în fața marei insule Hovedø; le-am luat-o înainte. Ei, cum îi mai merge episcopului?

SIRA VILJAM Chiar acum primește sfântul maslu.

PÅL FLIDA E deci foarte grav.

SIRA VILJAM Magistrul Sigard din Brabant spunea ca n-o mai duce pân' la ziuă.

PÅL FLIDA Mi se pare că ne-a chemat prea târziu.

SIRA VILJAM Nu, nu... e în toate mințile și mai are și-oleacă de putere... mereu întreabă dacă n-a sosit jarlul.

PĂL FLIDA Voi încă îi mai spuneți *jarl*; nu știți că regele i-a dat titlul de herțog⁶⁸?

SIRA VILJAM Ba da, ba da, de bună seamă; dar vechea obișnuință... Sst! – (*Sira Viljam și Păl Flida își fac semnul crucii și se înclină. Din odaia episcopului ies doi copii de cor cu lumânări; după ei vin alți doi, cu cădelnițe; apoi preoții cu potirul, pristolul, crucifixul și prapurul, urmați de un alai de preoți și călugări; copii de cor cu lumânări și cădelnițe încheie procesiunea, care înaintează încet spre capelă; ușa se închide în urma lor.*)

PĂL FLIDA Bătrânul și-a încheiat socotelile cu lumea asta.

SIRA VILJAM Să-i spun că herțogul Skule sosește cât s-o putea de grabnic?

PĂL FLIDA A și părăsit cheiul și urcă drept aici, la curtea episcopală. Cu bine! (*Iese.*)

(*Mai mulți preoți, printre care și Peter, împreună cu slugile episcopului, ies din stânga, cu pături, perne și un lighean mare cu mangal încins.*)

SIRA VILJAM Ce-i cu astea?

UN PREOT (*așternând lucrurile aduse, pe o laviță*) Episcopul vrea să zacă aici.

SIRA VILJAM Da-i oare potrivit?

PREOTUL Magistrul Sigard socotește că putem să-i facem hatârul ăsta. Uite-l că a și venit.

(*Episcopul Nikolas vine sprijinit de magistrul Sigard și de un preot. E îmbrăcat în straiile de episcop, dar fără cârjă și mitră.*)

EPISCOPUL NIKOLAS Faceți mai multă lumină! (*E adus și așezat pe bancă, lângă ligheanul cu mangal, și e învelit cu pături.*) Viljam, am primit acum iertarea pentru toate păcatele mele! Mi le-au luat pe toate; mă simt tare ușurat.

SIRA VILJAM Herțogul a trimis solie pentru domnia-ta, stăpâne; e la țărnul insulei Hovedø.

⁶⁸ Duce.

EPISCOPUL NIKOLAS Bine, foarte bine. Regele, fără îndoială, va sosi și el curând. Am fost un câine păcătos la zilele mele, Viljam; am păcătuțit greu împotriva regelui. Popii aceia mi-au spus că toate păcatele îmi vor fi iertate; poate că așa o fi; ci lor le e ușor să făgăduiască; doar nu față de ei am păcătuțit. Nu, nu... mai bine să capăt iertarea chiar din gura regelui. (*Izbucnind violent.*) Lumină, am spus! E prea întuneric aici.

SIRA VILJAM *Este lumină...*

MAGISTRUL SIGARD (*oprindu-l cu un semn și apropiindu-se de episcop*) Cum te mai simți, stăpâne?

EPISCOPUL NIKOLAS Așa și-așa; mi-ngheață mâinile și picioarele.

MAGISTRUL SIGARD (*cu jumătate voce, în timp ce apropie de el ligheanul cu jăratic*) Hm... e începutul sfârșitului.

EPISCOPUL NIKOLAS (*însălmântat, către Viljam*) Am pus opt călugări să se roage și să se închine pentru mine în capelă toată noaptea. Fii cu ochii în patru; sunt și slugi leneșe printre ei. (*Sira Viljam arată către capela de unde se aude corul care va continua să cânte în tot timpul celor ce urmează.*) Câte mai sunt de înfăptuit, și-acum le părăsesc pe toate! Câte rămân neîmplinite, Viljam!

SIRA VILJAM Stăpâne, cugetă la cele cerești!

EPISCOPUL NIKOLAS Am timp destul; până spre zori, după socoteala magistrului Sigard...

SIRA VILJAM Stăpâne, stăpâne!

EPISCOPUL NIKOLAS Dă-mi mitra și cărja!... Bine faci că-mi spui să mă grăbesc. (*Un preot îi aduce lucrurile cerute.*) Așa, pune mitra aici, e prea grea pentru mine; dă-mi cărja în mână; așa, acum sunt înarmat. Un episcop!... Cel-rău nu va îndrăzni să-mi ia viața acum.

SIRA VILJAM Mai ai vreo dorință?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu. Ba ia spune-mi: Peter, fiul lui Andres Skjaldarband... toți îl vorbesc de bine...

SIRA VILJAM E un suflet neprihănit.

EPISCOPUL NIKOLAS Peter, tu să mă veghezi până ce vor

sosi regele sau herțogul. Până atunci, ieșiți afară, voi, ceilalți, dar rămâneți pe-aproape.

(Toți, afară de Peter, ies prin dreapta.)

EPISCOPUL NIKOLAS *(după o scurtă pauză)* Peter!

PETER *(apropiindu-se)* Stăpâne?

EPISCOPUL NIKOLAS Ai mai văzut vreodată cum moare un bătrân?

PETER Nu.

EPISCOPUL NIKOLAS Li-i frică tuturor; jur că e-așa! Colo, pe masă, e o scrisoare mare, sigilată; dă-mi-o. *(Peter aduce scrisoarea.)* E către mama ta.

PETER Către mama?

EPISCOPUL NIKOLAS Vei pleca în nord, în Hålogaland. I-am scris mamei tale despre un lucru deosebit de important; au venit vești de la tatăl tău.

PETER Se războiește ca un luptător al Domnului în Țara Sfântă. Dacă va cădea, apoi va cădea pe un ogor binecuvântat; căci acolo fiecare palmă de pământ este sfântă. Îl pomenesc în toate rugăciunile mele.

EPISCOPUL NIKOLAS Ți-e drag Andres Skjaldarband?

PETER E un om de onoare; dar se mai află un om în a cărui cinstire mama m-a crescut și m-a alăptat.

EPISCOPUL NIKOLAS *(repede și încordat)* Herțogul Skule?...

PETER Da, herțogul... Skule Bårdssøn. Mama l-a cunoscut în tinerețea ei. Herțogul ar trebui, fără-ndoială, să fie omul cel dintâi din țară!

EPISCOPUL NIKOLAS Iată scrisoarea; pleacă spre miazănoapte îndată!... Oare mai cântă acolo în capelă?

PETER Da, stăpâne!

EPISCOPUL NIKOLAS Opt hojmalăi zdraveni cu gâtlejuri ca de trompetă, ar trebui să ajute la ceva, socotesc eu!

PETER Stăpâne, stăpâne, mă voi ruga eu însumi!

EPISCOPUL NIKOLAS Mi-au mai rămas o grămadă de lucruri neînfăptuite, Peter. Viața-i prea scurtă... Regele are să-mi dea iertarea când va veni... *(Se zvârcolește de durere.)*

PETER Te doare tare?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu mă doare; dar îmi vuiesc urechile; îmi fulgeră și-mi scapără flăcări prin ochi...

PETER Sunt clopotele cerului care răsună chemându-te acasă... sunt luminile din altar, pe care îngerii Domnului le aprind pentru domnia-ta.

EPISCOPUL NIKOLAS Da, așa-i pesemne... nu-i nicio primejdie, cât timp cei de-acolo din capelă nu vor înceta rugăciunile... Cu bine, du-te grabnic cu scrisoarea...

PETER N-ar trebui mai întâi să...?

EPISCOPUL NIKOLAS Nu, du-te; nu mi-e frică să rămân singur.

PETER Ne vom revedea când clopotele cerești vor răsună și pentru mine. (*Iese prin dreapta.*)

EPISCOPUL NIKOLAS Clopotele cerești... da, ce ușor se spune așa, câtă vreme umbli pe picioare zdravene!... Câte rămân neîmplinite! Ci oricum, multe vor dăinui și după mine. I-am jurat herțogului, pe mântuirea sufletului meu, că-i voi da spovedania scrisă a preotului Trond dacă-mi va ajunge în mână; bine că n-am primit-o. Dacă ar avea încredințarea, ar birui sau s-ar prăbuși; și-atunci unul dintre ei ar deveni atât de puternic cum n-a mai fost nicicând vreun altul în Norvegia. Nu, nu... ceea ce eu n-am putut să ajung, să nu ajungă nimeni. Cel mai bun lucru este îndoiala; cât timp herțogul se va încovoia sub apăsarea ei, se vor mânca unul pe altul cu orice prilej; orașele vor arde, satele se vor pustii... niciunul nu va câștiga din pierderile celuilalt... (*Îngrozit.*) Milă, îndurare! Numai eu sunt vinovat... eu, dintru început am dezlănțuit totul! (*Liniștindu-se.*) Da, da, da! Dar acum vine regele... mai ales asupra lui cad toate... mă va ierta, de bună seamă... Mi se vor citi rugăciuni și slujbe; n-am nicio grijă... eu sunt episcopul, și n-am omorât pe nimeni cu mâna mea... Bine că n-am primit scrisoarea cu spovedania preotului Trond; sfinții sunt cu mine, n-au vrut să cad în ispita de a-mi călca jurământul... Cine-a bătut la poartă? Trebuie să fie herțogul.

(*Frecându-și încântat mâinile.*) Îmi va cerși dovezile obârșiei regelui – și eu nu am nicio dovadă să-i dau!

(*Intră Inga din Varteig; e îmbrăcată în negru, cu mantie și glugă.*)

EPISCOPUL NIKOLAS (*tresare*) Cine-i?

INGA O femeie din Varteig, de la Borgasyssel, preacucernice stăpâne.

EPISCOPUL NIKOLAS Ești mama regelui!

INGA Așa eram numită odată.

EPISCOPUL NIKOLAS Pleacă, pleacă! Nu eu l-am sfătuit pe Håkon să se despartă de tine!

INGA Ce face regele, este bine făcut; nu de asta am venit.

EPISCOPUL NIKOLAS De ce, atunci?

INGA Gunnulf, fratele meu, s-a întors din Anglia!...

EPISCOPUL NIKOLAS Din Anglia!...

INGA A lipsit ani mulți, așa cum știi, și a umblat prin locuri îndepărtate; acum s-a întors acasă cu o scrisoare...

EPISCOPUL NIKOLAS (*cu răsuflarea tăiată*) O scrisoare...? (*Inga îi dă scrisoarea.*)

INGA De la preotul Trond. E pentru domnia-ta.

EPISCOPUL NIKOLAS Da, da... și mi-ai adus-o?

INGA Așa a fost dorința lui Trond. Îi datorez o mare recunoștință de pe când l-a crescut pe Håkon. Am auzit că ești bolnav, de aceea am pornit îndată la drum; am venit până aici pe jos...

EPISCOPUL NIKOLAS Nu trebuia să te grăbești atâta, Inga!

DAGFINN N BONDE (*intrând din dreapta*) Pacea Domnului, preacucernice doamne!

EPISCOPUL NIKOLAS Sosește regele?

DAGFINN BONDE Acum coboară călare muntele Ryen împreună cu regina și cu pruncul regesc, și cu mare alai.

INGA (*merge grăbită către Dagfinn*) Regele... regele! Vine aici?

DAGFINN BONDE Inga! Ești aici, femeie greu încercată?

INGA Nu ești greu încercată când ai un fiu atât de mare.

DAGFINN BONDE Acum i se va înduioşa sufletul înăsprit.

INGA Nicio vorbă să nu-i pomeneşti regelui despre mine! O, dar trebuie să-l văd... spune-mi... vine aici?

DAGFINN BONDE Da, chiar acum.

INGA Şi seara-i întunecoasă. Regelui pesemne că i se va lumina drumul cu făclii?

DAGFINN BONDE Da.

INGA Atunci eu mă ascund pe sub vreo streăşină, pe unde trece el; şi-apoi mă întorc iar la Varteig. Ci-ntâi să intru în biserica lui Hallvard; acolo ard lumini în noaptea asta; acolo vreau să mă rog pentru rege, pentru strălucitorul meu fiu. (*Iese prin dreapta.*)

DAGFINN BONDE Mi-am îndeplinit solia; plec în întâmpinarea regelui.

EPISCOPUL NIKOLAS Du-i salutul inimii mele, bunule Dagfinn.

DAGFINN BONDE (*în timp ce iese prin dreapta*) Eu unul n-aş vrea să fiu mâine episcopul Nikolas.

EPISCOPUL NIKOLAS Spovedania preotului Trond!... Deci a sosit totuşi; o am aici, în mâinile mele. (*Meditând, cu privirea pierdută.*) Nimeni n-ar trebui să tăgăduiască ceva pe mântuirea sufletului său, când e aşa de bătrân ca mine. De-aş mai fi tânăr, puţin mi-ar păsa de un astfel de jurământ; dar în seara asta, cea de pe urmă seară... nu, nu se cuvine... Dar pot s-o păstrez? N-ar însemna oare să risc tot ceea ce am împletit de-a lungu-ntregii mele vieţi? (*În şoaptă.*) O, de l-aş mai putea trişa pe Cel-rău, măcar de această ultimă dată! (*Ascultă.*) Ce-i asta? (*Strigă.*) Viljam, Viljam! (*Sira Viljam vine din dreapta.*) Ce şuieră şi urlă atât de cumplit?

SIRA VILJAM E furtuna care se înteteşte.

EPISCOPUL NIKOLAS Furtuna se înteteşte!... De bună seamă că îmi voi ţine jurământul! Furtuna, spui? Cântă cei de dincolo?

SIRA VILJAM Da, stăpâne.

EPISCOPUL NIKOLAS Spune-le să-şi dea toată osteneala...

fratele Aslak, mai ales; el întotdeauna scurtează rugăciunile; de câte ori poate, le ciumpăvește; sare cântări întregi, câinele! (*Lovind în podea cu cârja.*) Du-te și spune-i că e ultima noapte când mai sunt aici; să-și dea osteneala, sau mă voi întoarce la el ca strigoi!

SIRA VILJAM Stăpâne, să nu-l chem pe magistrul Sigard?

EPISCOPUL NIKOLAS Du-te la cei din capelă, ți-am spus! (*Viljam se duce în capelă.*) Pesemne-i vrerea cerului să-l împac pe rege cu herțogul, devreme ce-mi trimite acum scrisoarea preotului Trond. Grea corvadă, Nikolas: să dărâmi cu-o îmbrâncitură tot ce-ai ridicat anevoie într-o viață de om. Ci nu-i altceva de făcut; trebuie să se îplinească voința cerurilor, de data asta... De-aș putea măcar să citesc ce scrie în scrisoare; dar nu mai pot să deslușesc niciun cuvânt! Cețuri se-nvălmășesc în ochii mei, scânteiază și joacă, și nu îndrăznesc să pun pe nimeni să mi-o citească! Oare cum de m-am juruit?... Oare mintea omenească e atât de nevolnică încât nu poate să-și dirijeze propriile ei fapte nici până la a doua ori a treia consecință? I-am vorbit atât de mult și-atât am stăruit pe lângă Vergard Vaeradal să-l convingă pe rege s-o surghiunească pe Inga, încât până la urmă așa s-a și întâmplat. Fapta a fost înțeleaptă în prima ei consecință; dar dacă n-aș fi dat acest sfat, Inga nu s-ar fi aflat acum la Varteig, scrisoarea nu ar fi ajuns la timp în mâinile mele și n-aș fi avut niciun jurământ de împlinit... deci fapta n-a fost înțeleaptă în a doua consecință a ei. De-aș mai avea totuși timpul de partea mea! Dar nu mai am timp decât până în zorii acestei nopți, și asta e tare puțin. Eu trebuie, eu vreau să mai trăiesc. (*Bate cu cârja; din dreapta intră un preot.*) Să vină magistrul Sigard! (*Preotul pleacă; episcopul mototolește scrisoarea în pumn.*) Aici, sub pecetea subțire, e închisă saga Norvegiei pentru sute de ani. Zace aici și visează ca un plod de pasăre în găoace! O, de-aș avea acum mai multe suflete... sau dacă n-aș avea niciunul! (*Strângând sălbatic scrisoarea la piept.*) O, de n-ar veni atât de grabnic sfârșitul peste mine... și judecata, și

pedeapsa... te-aș cloci până ar ieși din tine un vultur care-ar arunca umbra groazei asupra întregii țări și și-ar înfige ghearele ascuțite în inima fiecărui om! (*Încovoindu-se.*) Dar ultimul ceas e aici! (*Țipă.*) Nu, nu, ai să fii o lebădă albă! (*Aruncă jos scrisoarea și strigă.*) Magistre Sigard! Magistre Sigard!

MAGISTRUL SIGARD (*intrând prin dreapta*) Cum te mai simți, cucernice stăpâne?

EPISCOPUL NIKOLAS Magistre Sigard... vinde-mi trei zile de viață!

MAGISTRUL SIGARD Ți-am spus...

EPISCOPUL NIKOLAS Da, da; dar glumeai; era o mică răfuială. Am fost un stăpân aspru față de domnia-ta; și vrei să mă sperii. Ah, nu se cuvine... Ba da, ba da... asta-i ceea ce mi se cade! Dar acum fii bun și îngăduitor! Plătesc bine... Trei zile de viață, magistre Sigard, numai trei zile de viață!

MAGISTRUL SIGARD De-ar fi să mă călătoresc și eu pe lumea cealaltă odată cu domnia-ta, tot n-aș putea să-ți mai dau trei zile.

EPISCOPUL NIKOLAS O zi, atunci; numai o zi! Să se facă ziuă, să strălucească soarele când voi muri! Ascultă, Sigard! (*Îi face un semn cu mâna să se apropie și să se așeze pe laviță.*) Am dăruit bisericii aproape tot aurul și argintul meu, ca să se citească mari slujbe pentru mine. Mă răzgândesc; îți las totul! Hai, Sigard, nu vrei să-i înșelăm pe cei de colo, din capelă? He, he, he! Ai să fii bogat, Sigard, și vei pleca de-aici; iar eu voi avea răgaz și voi putea să chibzuiesc oleacă și nu voi mai avea nevoie să mă ajut cu-atâtea rugăciuni. Hai, Sigard, se poate? (*Sigard îi ia pulsul; episcopul izbucnește cu teamă.*) Ei, nu-mi răspunzi?

MAGISTRUL SIGARD (*ridicându-se*) N-am timp, stăpâne. Vreau să pregătesc o băutură care să-ți ușureze ultimele clipe.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu, mai târziu! Aștept... să-mi răspunzi!

MAGISTRUL SIGARD N-am timp; băutura trebuie să fie gata

într-un ceas. (*Iese prin dreapta.*)

EPISCOPUL NIKOLAS Într-un ceas! (*Izbind înnebunit cu cârja.*) Viljam! Viljam! (*Sira Viljam vine din capelă.*) Cheamă ajutoare acolo! Mai mulți! Opt nu sunt destui!

SIRA VILJAM Stăpâne!...

EPISCOPUL NIKOLAS Cheamă mai mulți, spun! Fratele Kolbein a zăcut cinci săptămâni... N-a putut să păcătuiască prea mult în acest răstimp...

SIRA VILJAM S-a spovedit ieri.

EPISCOPUL NIKOLAS (*cu înfrigurare*) Da, *el* e potrivit; cheamă-l! (*Viljam se duce în capelă.*) Un ceas! (*Ștergându-și sudoarea de pe frunte.*) Uf, ce cald e aici!... Javra puturoasă... la ce-i bună toată învățătura, dacă nu-mi poate dărui un ceas de viață! Stă zile-n șir închis în chilia lui și îmbină roți ciudate și scripeți și pârghii; vrea să meșterească un aparat care să meargă și să tot meargă și să nu se mai oprească niciodată... *Perpetuum mobile*, cică. De ce nu-și stoarce măiestria și deșteptăciunea ca să facă mai degrabă din om un *perpetuum mobile*?... (*Rămâne pe gânduri; ochii i se luminesc.*) *Perpetuum mobile*... nu sunt eu prea tare în latină... dar asta înseamnă ceva care are puterea de a acționa veșnic, de-a lungul tuturor timpurilor. Dacă eu însumi aș putea acum?... Asta ar fi înfăptuirea cu care să-mi închei viața, da, asta! Ar însemna să făptuiești cea mai mare faptă în ultimul tău ceas! Să pui în mișcare toate roțile și scripeții și pârghiile din sufletul regelui și al herțogului, să le pui în mișcare în așa fel, încât nicio putere de pe pământ să nu le mai poată opri; dacă înfăptuiesc lucrul acesta, voi trăi, voi trăi prin opera mea... și, la urma urmei, poate asta-i ceea ce se numește nemurire... Gânduri mângâietoare, odihnitoare – ce bine-i prindeți unui moșneag! (*Oftează și se întinde mulțumit pe laviță.*) Rău mi-a mai dat târcoale *diabolus* în seara asta. Așa-i când zaci și n-ai

nimic de făcut. *Otium est pulvis... pulveris*⁶⁹... eh, la ce-i bună latina?... *Diabolus* nu mai are nicio putere împotriva mea; vreau să lucrez până în ultima clipă; vreau... ce mai răcnesc ăia acolo!... (*Izbește cu cârja; intră Viljam.*) Spune-le să tacă; m-au amețit. Regele și herțogul vor sosi îndată, sunt pricini grele asupra cărora trebuie să chibzuiesc.

SIRA VILJAM Stăpâne, atunci să...

EPISCOPUL NIKOLAS Poruncește-le să se mai potolească oleacă, să pot gândi în liniște. Ia ridică scrisoarea aia de pe jos... Așa. Dă-mi hârtiile...

SIRA VILJAM (*ducându-se la masa de scris*) Pe care, stăpâne?

EPISCOPUL NIKOLAS Pe toate... pe cele pecetluite; alea de deasupra... Așa; acum du-te în capelă și spune-le să tacă. (*Viljam iese.*) Să mori și, totuși, să domnești peste Norvegia! Să mori și, totuși, să faci așa încât nimeni să nu izbutească să se ridice peste ceilalți. Mii de căi pot să ducă la această țintă; dar numai una poate fi cea bună... pe ea trebuie s-o găsești... pe ea trebuie să pornești... Hei! Drumu-i tare aproape, tare aproape! Da, așa voi face! Îmi voi respecta jurământul; herțogul va avea scrisoarea în mână; dar regele... hm, el va primi în inimă ghimpele îndoielii. Håkon e cinstit, cum spun ei, odată cu prăbușirea credinței în sine însuși și în dreptatea lui, multe se vor prăbuși în el. Amândoi se vor îndoi și vor crede, bălăbănindu-se când în sus, când în jos, fără să simtă vreodată pământ tare sub picioare... *perpetuum mobile*... Ci Håkon se va lăsa prins de vorbele mele? Se va lăsa; eu sunt un muribund; am să-i servesc mai întâi câteva adevăruri... Puterile mă părăsesc, dar sufletul mi se întărește... nu mai vreau să zac în pat bolind; vreau să merg în odaia mea de lucru, vreau să lucrez în această ultimă noapte, să lucrez... până ce lumina se va stinge...

⁶⁹ În traducere liberă: Tihna e deșertăciunea... deșertăciunilor (l. lat.)

HERȚOGUL SKULE (*intră din dreapta și pornește către episcop*) Mă închin cu pace, preacucernice! Am auzit că ți-e rău!

EPISCOPUL NIKOLAS Sunt un cadavru în mugur, iubite herțog; la noapte voi crăpa; mâine se va vedea ce mireasmă am.

HERȚOGUL SKULE Chiar noaptea asta?

EPISCOPUL NIKOLAS Magistrul Sigard cică peste un ceas.

HERȚOGUL SKULE Și scrisoarea preotului Trond?...

EPISCOPUL NIKOLAS Tot te mai gândești la ea?

HERȚOGUL SKULE Nu pot să mi-o gonesc din minte.

EPISCOPUL NIKOLAS Regele te-a numit herțog; nimeni n-a mai purtat titlul de herțog în Norvegia până la maria-ta.

HERȚOGUL SKULE Nu-i destul. Dacă Håkon nu-i os de domn, trebuie să capăt totul!

EPISCOPUL NIKOLAS Uf, da' frig e-aici; am înghețat de tot.

HERȚOGUL SKULE Scrisoarea preotului Trond, episcopel! Pentru Dumnezeu atotputernicul – o ai?

EPISCOPUL NIKOLAS Știu unde poate fi găsită.

HERȚOGUL SKULE Hai spune-mi, spune-mi!

EPISCOPUL NIKOLAS Așteaptă...

HERȚOGUL SKULE Nu, nu... nu mai e timp; văd că ți se apropie grabnic sfârșitul... și vine și regele, după câte mi s-a spus.

EPISCOPUL NIKOLAS Da, vine și regele; cum vezi, slujesc cauza măriei-tale, chiar și acum.

HERȚOGUL SKULE Ce-ai de gând?

EPISCOPUL NIKOLAS Îți amintești?... La nunta regelui... spuneai că ceea ce-l face puternic pe Håkon este credința nestrămutată în el însuși.

HERȚOGUL SKULE Și?

EPISCOPUL NIKOLAS Dacă i-aș mărturisi, i-aș stârni îndoielile și i s-ar prăbuși credința, și-odată cu ea și puterea.

HERȚOGUL SKULE Episcopel, n-ar fi cinstit, n-ar fi cinstit dacă el este adevăratul fiu al regelui!

EPISCOPUL NIKOLAS E în puterea măriei-tale să-i redai încrederea. Înainte de a părăsi lumea, îți voi spune unde poate fi găsită scrisoarea preotului Trond.

SIRA VILJAM (*din dreapta*) Cu fapte și alaiul său, regele urcă strada.

EPISCOPUL NIKOLAS Fie binevenit. (*Viljam iese.*) Herțogule, fă-mi cel din urmă bine. Fii împuternicitul meu împotriva tuturor dușmanilor pe care-i am. (*Scotând la iveală o scrisoare.*) I-am însemnat pe toți aici. Primii dintre ei, de s-ar putea, mi-ar plăcea să fie spânzurați.

HERȚOGUL SKULE Nu te mai gândi la răzbunări acum; nu mai ai mult...

EPISCOPUL NIKOLAS Nu la răzbunări, ci la pedeapsă!... Făgăduiește-mi că vei ridica spada pedepsei împotriva tuturor dușmanilor mei, după ce eu nu voi mai fi. Sunt dușmani și ai măriei-tale, tot atât cât sunt și ai mei; când vei fi rege, trebuie să-i pedepsești; îmi făgăduiești?

HERȚOGUL SKULE Făgăduiesc și jur... dar scrisoarea preotului Trond!...

EPISCOPUL NIKOLAS Ai să afli unde este... dar iată, vine regele... Ascunde lista dușmanilor noștri! (*Herțogul ascunde documentul, în clipa când Håkon intră din dreapta.*)

EPISCOPUL NIKOLAS Bine-ai venit la pomană, măria-ta!

HÅKON Crunt potrivnic mi-ai fost întotdeauna; dar fie totul uitat și iertat acum; moartea șterge și cele mai mari răfuieli.

EPISCOPUL NIKOLAS Asta mă ușurează! O, ce mare e bunătatea regelui! Măria-ta, ceea ce ai făcut pentru un bătrân păcătos astă-seară, înzecit ți se va...

HÅKON Mai bine lasă; dar trebuie să-ți spun că sunt foarte uimit. Mă chemi aici ca să-ți dau iertarea, și-mi pregătești o întâlnire neașteptată.

EPISCOPUL NIKOLAS Întâlnire, măria-ta?

HERȚOGUL SKULE De mine vorbește regele. Binevoiește, domnule episcop, să-l asiguri pe regele Håkon de credința și cinstea mea și că eu nu am știut nimic despre venirea

măriei-sale înainte de a fi pus piciorul pe cheiul din Oslo.

EPISCOPUL NIKOLAS Vai, vai; numai eu sunt vinovat! Am fost bolnav, zac la pat de-un an; nu m-am mai interesat decât puțin sau deloc de treburile țării; credeam că între înaltele rude e pace și bunăînvoire acum!

HÅKON Am băgat de seamă că prietenia dintre herțog și mine merge mai bine când stăm departe unul de celălalt; de aceea, rămas bun, episcopie Nikolas, și Dumnezeu să-ți fie alături acolo unde te duci acum. (*Vrea să plece.*)

HERȚOGUL SKULE (*În șoaptă, liniștit*) Episcopie, episcopie!... A plecat!

EPISCOPUL NIKOLAS (*repezit și cu o putere sălbatică*) Rămâi, rege Håkon!

HÅKON (*se oprește*) Ce e?

EPISCOPUL NIKOLAS Să nu ieși din această odaie, până ce bătrânul episcop Nikolas nu-și va spune ultimul cuvânt!

HÅKON (*punând involuntar mâna pe spadă*) Ai venit poate întovărășit de oameni înarmați din Viken, herțoge?

HERȚOGUL SKULE Nu am niciun amestec în treaba asta.

EPISCOPUL NIKOLAS Voi ști să te opresc prin puterea cuvântului. Într-o casă în care moare un om, cel care moare are cel dintâi dreptul la cuvânt; poate să facă ce vrea, sau să nu mai facă... după cum îl țin puterile. De aceea vreau să-mi țin propriul meu discurs funerar acum; pe vremuri, m-am temut grozav să nu fie regele Sverre cel care să mi-l țină...

HÅKON Nu vorbi atât de pățimaș, cucernice!

HERȚOGUL SKULE Risipești cele câteva clipe pe care le mai ai.

HÅKON Ți s-au încețoșat de tot ochii!

EPISCOPUL NIKOLAS Da, privirile mi s-au încețoșat... de-abia vă mai zăresc; dar în mine însumi văd viața limpede, ca pe o lumină. Sunt plin de vedenii... Ascultă și învață, regel!... Neamul meu era cel mai puternic din țară; multe căpetenii vestite se trăgeau din el; iar eu voiam să ajung cel mai mare dintre toți. Nu eram decât un băiețel când am

început să fiu însetat de fapte mărețe; mi se părea că n-am să pot aștepta până voi deveni bărbat; se ridicau regi cu drepturi mai puține decât ale mele. Magnus Erlingsson, preotul Sverre... Și eu vream să fiu rege; dar mai întâi trebuia să fiu căpitan de oaste, nu se putea altfel. Bătălia urma să se dea la Hevollene; acolo am luat parte prima dată la o luptă. Soarele strălucea și miile de arme lucitoare fulgerau în lumină. Magnus și toți oamenii lui înaintau ca la un joc; doar eu simțeam cum un clește îmi strângea inima. Ceata noastră își croia drum luptând din greu, dar eu nu izbuteam să țin pasul cu ei... mi-era frică! Toți căpitaniii lui Magnus au luptat bărbătește și mulți au căzut în bătălie; dar eu m-am furișat peste munții Sten, am fugit și-am tot fugit, și nu m-am mai oprit decât atunci când am ajuns iarăși jos, în fiord, departe de luptă. Mulți au trebuit să-și spele de sânge în seara aceea hainele în fiordul Trondhjem!. Și eu a trebuit să mi le spăl, dar nu de sânge. Da, doamne, mi-a fost frică; născut să fiu căpetenie... eram un fricos. Asta m-a lovit ca un trăsnet; din ceasul acela am devenit rău față de orice om; m-am rugat în biserici tainic, am ingenuncheat și-am plâns la altar, am făcut daruri bogate, am făcut jurăminte sfinte; m-am îndârjit și m-am încercat în bătălii după bătălii, la Saltøsund, la Jonsvollene, în vara în care baglerienii au intrat în Bergen... Zadarnic! Cel dintâi a băgat de seamă Sverre, care a spus-o în gura mare și în bătaie de joc, și din ziua aceea fiecare om din ceată izbucnea în râs când Nikolas Arnesson apărea în armură... Laș, laș și, totuși, vrând să fiu căpetenie, vrând să fiu rege, simțindu-mă creat să fiu rege, putând să ajut la înscăunarea împărăției lui Dumnezeu pe pământ; dar sfinții înșiși mi-au închis drumul.

HÅKON Nu învinui cerul, episcop! Prea ai urât mult!

EPISCOPUL NIKOLAS Da, am urât mult; am urât orice cap din țară ridicat deasupra mulțimii. Dar uram pentru că nu puteam să iubesc. Femeile frumoase... oh, le-aș putea sorbi cu ochi de foc încă și-acum! Am optzeci de ani și tot mai visez să

ucid bărbați și să îmbrățișez femei... dar și-n privința asta mi-a mers ca și-n război... numai doruri și jinduri, castrate din naștere... Dăruit cu pofte carnale în clocot... Și totuși, un schilod! Așa am devenit preot; sau preot sau rege trebuie să fie cel ce vrea să stăpânească deplin. (*Râzând.*) Eu, preot! Eu, om al bisericii! Da, numai pentru biserică mă crease cerul anume... îmi dăruise harul de a lua glasurile cele mai de sus... de a cânta cu o voce femeiască la marile slujbe bisericești. Și, totuși, cei din slavă pretind de la mine – cel care nu-s decât o jumătate de om – ceea ce n-au dreptul să pretindă decât de la cel dăruit cu toate însușirile pentru țința vieții lui! Uneori îmi spun că asemenea pretenție ar fi îndreptățită; zăceam aici, pe patul meu de suferință, în prada spaimei de pedeapsă și de judecată! Acum mi-a trecut; am iar măduvă în oasele sufletului! Eu n-am păcătuit cu nimic; față de mine s-a făptuit nedreptatea; *eu* acuz!

HERȚOGUL SKULE (*în șoaptă*) Episcopoe... scrisoarea! Nu mai ai mult!

HÅKON Gândește-te la suflet și pocăiește-te!

EPISCOPUL NIKOLAS Faptele omului sunt sufletul lui – și faptele mele vor rămâne să trăiască mai departe pe pământ. Dar tu, rege Håkon, să te păzești, căci așa cum cerul mi-a stat *mie* potrivnic, de n-am cules decât ponoase ca răsplată, așa-i ești și măria-ta potrivnic celui ce ține în mâinile lui fericirea țării...

HÅKON A... herțogule, herțogule! Acum pricep întâlnirea de-aici!

HERȚOGUL SKULE (*mânios, către episcop*) Niciun cuvânt mai mult!

EPISCOPUL NIKOLAS (*către Håkon*) Îți va fi potrivnic cât timp îi va sta capul pe umeri. Împarte puterea cu el! N-am să am pace nici în sicriu, mă voi întoarce ca strigoi, dacă nu veți împărți puterea. Niciunul să nu adune mărirea celuiilalt lângă mărirea lui; căci s-ar ivi în țară un uriaș, și aici nu trebuie să fie niciun uriaș; căci nici eu n-am fost niciodată un uriaș.

(*Cade istovit pe laviță.*)

HERȚOGUL SKULE (*se aruncă în genunchi lângă laviță și-i strigă lui Håkon*) Fugi după ajutor! Pentru numele lui Dumnezeu, episcopul nu trebuie să moară acum.

EPISCOPUL NIKOLAS Ce negură mi se coboară peste ochi! Măria-ta, pentru ultima oară: vrei să împarți puterea cu herțogul?...

HÅKON Nu dau niciun obol din ceea ce am primit de la Dumnezeu!

EPISCOPUL NIKOLAS Prea bine! (*Înăbușit.*) Dar încrederea în tine tot o vei pierde. (*Strigă.*) Viljam!

HERȚOGUL SKULE (*în șoaptă*) Scrisoarea! Scrisoarea!

EPISCOPUL NIKOLAS (*fără să-l audă*) Viljam! (*Sira Viljam intră, episcopul îl trage aproape de el și îi șușotește.*) Când am primit mirul din urmă, oare toate păcatele mi-au fost iertate?

SIRA VILJAM Toate păcatele, de la naștere până în clipa în care-ai fost miruit.

EPISCOPUL NIKOLAS Nu mai mult? Nu până când mă voi săvârși?

SIRA VILJAM Stăpâne, n-ai ce mai păcătui în noaptea asta.

EPISCOPUL NIKOLAS Hm, nimeni nu poate să știe... Ia potirul de aur pe care l-am moștenit de la episcopul Absalon... Îl dăruiesc bisericii... și să-mi mai citească șapte slujbe mari...

SIRA VILJAM Stăpâne, Dumnezeu are să fie milostiv cu tine!

EPISCOPUL NIKOLAS Încă șapte rugăciuni, îți spun... pentru ceea ce voi păcătui în noaptea asta! Du-te, du-te! (*Viljam pleacă, episcopul se întoarce către Skule.*) Măria-ta herțoge, dacă vei citi cândva scrisoarea preotului Trond, și dacă se va arăta că Håkon e într-adevăr fiul regelui... ce vei face?

HERȚOGUL SKULE În numele lui Dumnezeu – atunci să fie rege!

EPISCOPUL NIKOLAS Mai gândește-te! Aici sunt multe de socotit. Cercetează-ți fiecare cută a inimii, răspunde-ți ca și cum te-ai afla la judecata de apoi! Ce vei face, dacă el este fiul

cel adevărat?

HERȚOGUL SKULE Mă supun și-l slujesc.

EPISCOPUL NIKOLAS (*mormăind*) Da, da, culege-ți deci roadele. (*Către Skule.*) Herțogule, sunt slăbit și sfârșit, mă năpădește moleșeala și împăcarea...

HERȚOGUL SKULE E moartea! Scrisoarea preotului Trond! Unde-i?

EPISCOPUL NIKOLAS Mai întâi altceva... Ți-am dat lista cu dușmanii mei...

HERȚOGUL SKULE (*nerăbdător*) Da, da; te voi răzbuna împotriva lor...

EPISCOPUL NIKOLAS Nu; mă simt mai milostiv acum; vreau să-i iert, cum scrie în sfânta carte. Așa cum renunți măria-ta la putere, vreau să renunț și eu la răzbunare. Arde lista!

HERȚOGUL SKULE Bine, bine; cum vrei.

EPISCOPUL NIKOLAS Aici, în sobița cu mangal; ca să văd și eu...

HERȚOGUL SKULE (*aruncă lista în foc*) Privește, arde! Și-acum, spune, spune! Sunt în joc mii de vieți, dacă nu spui acum!

EPISCOPUL NIKOLAS (*cu ochi scăpărători*) Mii de vieți! (*Țipând.*) Lumină! Aer!

HÅKON (*aleargă la ușă și strigă*) Ajutor! Moare episcopul!

(*Intră Sira Viljam și câțiva dintre oamenii episcopului.*)

HERȚOGUL SKULE (*zgâlțâind brațul episcopului*) E în joc fericirea Norvegiei pentru sute de ani, poate chiar toată măreția ei în veci de veci!

EPISCOPUL NIKOLAS În veci de veci! (*Triumfător.*) *Perpetuum mobile!*

HERȚOGUL SKULE Pe mântuirea sufletului tău – unde-i scrisoarea preotului Trond?

EPISCOPUL NIKOLAS (*strigând*) Încă șapte rugăciuni, Viljam!

HERȚOGUL SKULE (*ieșit din fire*) Scrisoarea! Scrisoarea!

EPISCOPUL NIKOLAS (*în luptă cu moartea, surâde*) Ai ars-o, bunule herțog. (*Cade pe spate și moare.*)

HERȚOGUL SKULE (*scoate un țipăt, dându-se îndărăt și acoperindu-și fața cu mâinile*) Doamne atotputernic!

CĂLUGĂRII (*vin în fugă din capelă*) Mântuiască-se cine poate!

VOCI RĂZLEȚE Toate relele s-au dezlănțuit în noaptea asta!

ALTELE Toate colțurile răsunară de chicotelil... Chiui un glas: „L-am înhățat!”... Toate lumânările se stinseră!

HĂKON Muri episcopul Nikolas.

CĂLUGĂRII (*ies fugind prin dreapta*) Pater noster!... Pater noster!

HĂKON (*se apropie de Skule și-i spune cu voce scăzută*) Herțogule, nu voi cerceta ce sfat tainic ai ținut cu episcopul înainte de moartea lui; dar mâine trebuie să predai în mâinile mele toate împuternicirile și rangurile pe care le ai; văd limpede acum: noi doi nu putem să mergem înainte împreună.

HERȚOGUL SKULE (*îl privește cu gândurile aiurea*) Să mergem înainte împreună?...

HĂKON Mâine țin divan de judecată în cetatea de scaun; trebuie să se limpezească totul între noi. (*Iese prin dreapta.*)

HERȚOGUL SKULE Episcopu-i mort și scrisoarea arsă! O viață grea de îndoieli, și de lupte, și de grozăvii! O, de-aș putea să mă rog... Nu... trebuie să acționez; astă-seară trebuie să fac pasul decisiv! (*Către Viljam.*) Încotro s-a dus regele?

SIRA VILJAM (*speriat*) Mântuiește-mă, Cristoase – ce vrei de la el?

HERȚOGUL SKULE Ți-i fi închipuind poate că vreau să-l ucid la noapte? (*Iese prin dreapta.*)

SIRA VILJAM (*privind după el, clatină din cap în timp ce oamenii de casă scot cadavrul prin stânga*) Episcopul spusese: încă șapte rugăciuni; eu zic că e mai potrivit să-i citim paisprezece. (*Îi urmează pe ceilalți.*)

(O încăpere în castelul regal, în ultim plan, ușă de intrare; în

pereții laterali, uși mai mici; în prim-plan, în dreapta, o fereastră. O lampă aprinsă atârnă sub tavan. Lângă ușa din stânga e o laviță și, puțin mai spre fund, un leagăn în care doarme pruncul regesc; Margrete stă îngenuncheată lângă copil.)

MARGRETE (*leagănă copilul și cântă*)

Spre cer spuzit de stele
tavanul s-a deschis;
și zboară micul Håkon
pe aripă de vis.

O scară-albastră suie
de la pământ la rai;
și urcă micul Håkon
cu îngerii bălai.

Și îngerii-l veghează,
și Domnul, surâzând;
și doarme micul Håkon,
și mama-i cântă blând.

(*Scurtă pauză. Herțogul Skule intră din fund.*)

MARGRETE (*sare în sus cu un strigăt de bucurie și se repede în întâmpinarea lui*) Tată!... O, cât am suspinat și-am tânjit după această întâlnire!

HERȚOGUL SKULE Pacea Domnului fie cu tine, Margrete! Unde-i regele?

MARGRETE La episcopul Nikolas.

HERȚOGUL SKULE Hm... da, deci are să se întoarcă repede.

MARGRETE Și veți vorbi și vă veți împăca, redevenind prieteni, ca în zilele de demult?

HERȚOGUL SKULE Aș vrea din toată inima.

MARGRETE Și Håkon vrea; iar eu mă rog zilnic lui

Dumnezeu să se întâmple așa. O, dar vino și privește... (*Îl ia de mână și îl duce spre leagăn.*)

HERTOGUL SKULE Copilul tău!

MARGRETE Da, copilul acesta scump e al meu; nu-i minunat? Îl cheamă Håkon, ca pe rege! Privește-i ochii... Nu, nu-i poți vedea acum, că doarme... Are ochi mari și albaștri; și știe să râdă și să întindă mânuțele și să mă caute și să se agațe de mine... și mă și recunoaște! (*Rânduiește cu grijă scutecele.*)

HERTOGUL SKULE Håkon va avea băieți, prorocise episcopul.

MARGRETE Plodul ăsta dulce mi-e mai drag de-o mie de ori decât țara și regatul... la fel și lui Håkon... Nu, parcă nici nu-mi vine să cred că-i adevărată fericirea mea; noaptea, așez leagănul lângă pat și, când mă trezesc, mă uit să văd dacă mai e acolo... Parcă mi-e frică să nu fie un vis.

HERTOGUL SKULE (*ascultă ceva și se duce la fereastră*) Nu e rege?...

MARGRETE Ba da, urcă pe scara cealaltă; mă duc să-l chem aici! (*Își ia tatăl de mână și-l conduce iarăși, fericită, la leagăn.*) Hertoge Skule! Rămâi de strajă lângă fiul regelui... da, el e și fiul regelui... asta uit întotdeauna! Și dacă se trezește, înclină-te adânc și salută-l cum trebuie să fie salutați regii! Mă duc să-l aduc pe Håkon; o, Doamne, Doamne! Acum, în sfârșit, va coborî lumina și pacea asupra neamului meu! (*Iese prin dreapta.*)

HERTOGUL SKULE (*după o tăcere posomorâtă și scurtă*) Håkon are un fiu. Neamul lui va dăinui și după el. Dacă moare Håkon, feciorul lui va fi pretendentul la tron cel mai îndreptățit. Toate îi merg din plin lui Håkon. Și poate că el nici nu este fiu de rege; dar încrederea în sine îi e tot atât de neclintită ca mai-nainte; a vrut episcopul să i-o dărâme, dar n-a mai avut răgaz înainte de moarte, n-a îngăduit Dumnezeu. Dumnezeu îl ocrotește pe Håkon, lui i-a hărăzit brâul puterii. Să-i pomenesc acum despre această putere? Să-i spun de jurământul și de destăinuirile episcopului? La ce-ar folosi?

Nimeni nu m-ar crede, nici Håkon, nici ceilalți. Pe episcop l-ar fi crezut în ceasul morții; îndoiala l-ar fi otrăvit; dar a fost scris să nu se întâmple așa. Și pe cât de neclintită e încrederea lui Håkon, tot pe-atât de neclintită sălășluiește îndoiala în mine; cine din lumea asta ar putea să le smulgă? Nimeni, nimeni. Proba cu fierul înroșit s-a făcut, Dumnezeu a glăsuț și, totuși, Håkon poate că nu-i fiu de rege, iar eu îmi irosesc viața. (*Se așază, meditând, lângă masa din dreapta.*) Și chiar dacă aș căpăta acum țara și regatul, oare îndoiala nu mi-ar rămâne tot atât de întreagă, și nu m-ar mistui, și m-ar roade, și m-ar sfredeli cu veșnica ei picurare de gheață?... Ba da, ba da; dar e mai bine să stai în jilțul regesc și să te îndoiești de tine, decât să stai în gloata de jos și să te îndoiești de cel ce domnește... Trebuie să se încheie socotelile dintre mine și Håkon! Să se încheie? Dar cum? (*Ridicându-se.*) Atotputernice, tu, cel care m-ai hărăzit astfel, tu să porți vina pentru cele ce vor urma! (*Se plimbă de colo-colo, chibzuiește.*) Trebuie să distrugi toate punțile, să nu mai păstrezi decât *una*, și să izbândești sau să cazi *acolo* – așa spunea episcopul Nikolas la nunta regelui, la Bergen; au trecut trei ani, și de-atunci mi-am risipit și mi-am pierdut puterile veghind toate podurile... (*Brusc.*) Acum voi urma sfatul episcopului; acum, ori niciodată! Suntem amândoi aici, în Oslo; de data asta, am mai mulți ostași decât Håkon; de ce să nu folosesc superioritatea – atât de arareori e de partea mea! (*Ezitând.*) Ci oare chiar în noaptea asta – chiar acum?... Nu, nu! Nu în noaptea asta! Ha, ha, ha... iat-o, șovăiala... neîncrederea! Håkon n-o cunoaște; el merge înainte, și biruie. (*Face câțiva pași prin încăpere și se oprește deodată lângă leagăn.*) Fiul regelui!... Ce frunte frumoasă! Visează. (*Așază mai bine cuvertura peste copil și-l privește îndelung.*) Unul ca tine poate să împiedice de la multe sufletul unui om. Eu n-am niciun fiu. (*Aplecându-se deasupra leagănului.*) Seamănă cu Håkon... (*Dându-se deodată înapoi.*) „Fiul regelui”, spunea regina! „Înclină-te adânc și salută-l cum trebuie să fie salutați regii!” Dacă Håkon ar muri înaintea mea,

pruncul ăsta ar fi suit în jilțul regesc; și eu... eu voi rămâne jos și mă voi înclina adânc, salutându-l ca pe un rege! (*Cu o agitație crescândă.*) Pruncul ăsta, fiul lui Håkon, va sta sus, în jilțul la care poate că eu am mai multe drepturi... iar eu voi sta cu părul alb, încovoiat de bătrânețe, în fața scăunașului său, cu viața mea neîmplinită... murind fără să fi ajuns rege!... Am mai mulți ostași decât Håkon... furtuna urlă în noaptea asta, vântul bate de-a lungul fiordului!... Dacă-aș răpi pruncul? Pe cei din Trønd mă pot bizui... Ce-ar mai îndrăzni Håkon, când copilul s-ar afla în mâinile mele? Oamenii mei mă vor sprijini, vor lupta pentru mine și vor birui. Am să-i răsplătesc regește, dacă mă urmează. Fie! Haide, treci peste prăpastie pentru întâia oară!... De-aș putea să văd dacă are ochii lui Sverre... sau ai lui Håkon, sau ai lui Sverre... Doamne! N-am cum să-i văd. (*Pauză.*) Somnul e pavază! Dormi în pace, tu, micule pretendent la tron! (*Trecând la masă.*) Håkon va hotări; vreau să mai vorbesc odată cu el.

MARGRETE (*vine cu regele dinspre odaia din partea dreaptă*) Episcopu-i mort! O, crede-mă; toate necazurile vor muri acum cu el.

HÅKON Du-te să te culci, Margrete; vei fi fiind obosită după călătorie.

MARGRETE Da, da! (*Către herțog.*) Tată, fii înțelegător și bun – Håkon mi-a făgăduit că va fi! Noapte bună, noapte bună, noapte bună! (*Face un semn cu mâna spre ușa din stânga și câteva slujnice vin să ia leagănul și să-l ducă dincolo.*)

HERȚOGUL SKULE Håkon, măria-ta, nu trebuie să ne despărțim dușmani de data asta. Ar urma numai rele; ar începe vremuri de prăpăd pentru țară.

HÅKON Cu astea țara e obișnuită din neam în neam; dar, cum vezi, Dumnezeu e de partea mea; se prăbușește orice dușman care-mi stă împotrivă. Nu mai sunt nici baglerienii, nici slittungienii, nici ribbungienii; jarlul Jon a fost ucis, Guthorm Ingessøn e mort, Sigurd Ribbung la fel – toți pretendenții care s-au ridicat în Sfatul țării de la Bergen s-au

prăbușit... Cine să mai stârnească acum vremurile de prăpăd?

HERȚOGUL SKULE Håkon, mă tem că eu!

HÅKON Când am devenit rege, ți-am dat a treia parte din regat...

HERȚOGUL SKULE Și pentru măria-ta ai păstrat două treimi!

HÅKON Totdeauna ai fost însetat de mai mult; îți măresc partea de stăpânire; îți dau jumătate din regat!

HERȚOGUL SKULE Mai trebuie zece porturi la mare.

HÅKON Te-am numit herțog; nimeni până la măria-ta n-a mai avut acest titlu în Norvegia!

HERȚOGUL SKULE Dar măria-ta ești rege! Eu nu vreau să fie niciun rege deasupra mea. Nu m-am născut ca să slujesc; trebuie să domnesc și să cârmuiesc eu însumi!

HÅKON (*îl privește o clipă și spune rece*) Cerul să-ți lumineze mintea, măria-ta. Noapte bună! (*Vrea să plece.*)

HERȚOGUL SKULE (*tăindu-i calea*) Nu-mi scapi așa! Ascultă-mă, sau mă declar desfăcut de măria-ta; nu mai poți să-mi fii rege. Noi doi trebuie să împărțim!

HÅKON Îndrăznești să mi-o spui?

HERȚOGUL SKULE Am venit la Oslo cu mai mulți ostași decât măria-ta, Håkon Håkonsson.

HÅKON Poate ai de gând să...

HERȚOGUL SKULE Ascultă-mă! Amintește-ți de vorbele episcopului! Hai să împărțim; dă-mi și cele zece porturi; dă-mi libertatea regatului meu, fără niciun bir ori obligație față de măria-ta. Norvegia a mai fost împărțită în două regate... să stăm cu bună-credință unul lângă celălalt...

HÅKON Măria-ta, herțoge, pesemne ți-e sufletul bolnav, dacă-mi ceri așa ceva!

HERȚOGUL SKULE Da, mi-e sufletul bolnav, și nu există alt leac pentru mine. Noi doi trebuie să fim egali; nu trebuie să fie nimeni deasupra mea!

HÅKON Fiece insuliță, chiar cea mai pustie, e o piatră a edificiului pe care Harald Hårfagre și sfântul rege Olav l-au

durat; și măria-ta vrei să destrami ceea ce ei au strâns? Niciodată!

HERȚOGUL SKULE Atunci să împărțim numai puterea; să domnim fiecare pe rând câte trei ani! Ai domnit destul, acum e rândul meu. Pleacă din țară timp de trei ani... Voi rămâne eu rege în răstimp; îți voi netezi calea pentru când te vei reîntoarce; voi cârmui și voi orândui totul spre maibinele țării... A sta veșnic deoparte, te slăbește și te mistuie. Håkon, ascultă-mă... trei ani fiecare, hai să schimbăm între noi coroana!

HÅKON Crezi că se potrivește pe tâmplele măriei-tale coroana mea?

HERȚOGUL SKULE Nicio coroană nu mi-e destul de grea.

HÅKON E necesar un drept de la Dumnezeu și o chemare de la Dumnezeu pentru a purta o coroană.

HERȚOGUL SKULE Și măria-ta crezi din toată inima că ai un drept de la Dumnezeu?

HÅKON Despre aceasta a judecat chiar Dumnezeu!

HERȚOGUL SKULE Nu te bizui atât de mult pe asta. De-ar mai fi apucat episcopul să vorbească... acum însă e în zadar, nu m-ai crede. Da, într-adevăr, măria-ta ai aliați puternici acolo, sus, dar eu, oricum, am să te înfrunt!... Nu vrei să domnim pe rând? Da, da... trebuie să alegem deci ieșirea cea mai hotărâtă... Håkon, hai să ne luptăm amândoi, numai noi doi, cu arme grele, pe viață și pe moarte!

HÅKON Vorbești serios, măria-ta?

HERȚOGUL SKULE Vorbesc pentru întregul rost al vieții mele și pentru mântuirea sufletului meu!

HÅKON Atunci, sunt puține nădejdi că-ți vei mântui sufletul.

HERȚOGUL SKULE Deci nu vrei să lupti cu mine! Dar trebuie, trebuie!

HÅKON Orb ce ești! Nu-mi poți stârni decât milă. Măria-ta crezi că o chemare dumnezeiască te împinge în sus, spre jilțul regesc, și nu vezi că este numai mândria. Ce râvnești?

Coroana regală, mantia de purpură, dreptul de a sta pe-un jet la trei trepte deasupra podelei... Ce josnicie, ce josnicie!... Dacă asta ar însemna să fii rege, ți-aș arunca regatu-n pălărie ca pe-un ban unui cerșetor.

HERȚOGUL SKULE Mă cunoști de când erai copil; de ce mă judeci astfel?

HÅKON Ai toate darurile minții, deșteptăciune și curaj, ești născut să stai de-a dreapta regelui; dar nu ca să fii rege.

HERȚOGUL SKULE Voi încerca acum!

HÅKON Spune-mi o singură faptă regală pe care ai înfăptuit-o în anii când ai cărmuit țara în numele meu! Au mai fost vreodată baglerienii sau ribbungienii mai puternici decât atunci? Erai om în toată puterea, dar țara era pustiită de hoardele răzvrătiților; ai înfrânt oare vreuna dintre ele? Eu eram tânăr și fără experiență când am luat domnia; și privește-mă! Pe toate le-am supus sub picioare când am ajuns rege; nu mai e niciun ribbungian, niciun baglerian!

HERȚOGUL SKULE Cu asta ar trebui să te lauzi cel mai puțin; căci *într-asta* stă cea mai mare primejdie. Hoarda trebuie să se ridice împotriva hoardei, ambiția împotriva ambiției, o parte a țării împotriva celeilalte părți, dacă regele vrea să fie cel mai puternic. Fiecare sat, fiecare neam trebuie să se bizuie pe rege sau să se teamă de rege. Dacă stârpești orice discordie, îți dai și puterea din mână.

HÅKON Și vrei să fii rege... măria-ta, cel care judeci astfel? Ai fi fost, poate, căpetenie vrednică pe vremea lui Erling Skakke; dar timpurile te-au depășit și nu-ți dai seama. Nu vezi că regatul Norvegiei, așa cum l-au durat Harald și Olav, se poate asemui cu o biserică netârnosită încă? Zidurile se înalță pe stâlpi puternici, tavanul se boltește larg deasupra-i, turla împunge cerul ca bradul din pădure; dar viața, bătaile inimii, șuvoiul proaspăt de sânge nu trece prin această înfăptuire; duhul viu al Domnului n-a suflat peste ea; încă n-a fost târnosită... *Eu îi voi face sfîntirea!* Norvegia a fost un *regat*; va deveni o *națiune*! Locuitorul din Trønd îl dușmănea pe cel din

Vikvaer, cel din Agdevaer, pe cel din Hordalend, cel din Hålogaland, pe cel din Sogndøl; toți trebuie să alcătuiască un întreg de-acum înainte și toți trebuie să știe și trebuie să înțeleagă că nu sunt decât un singur întreg! Aceasta este misiunea pe care Dumnezeu a așezat-o pe umerii mei; aceasta-i opera pe care trebuie s-o înfăptuiască acum regele Norvegiei. Această operă, herțogule, nu cred că o vei lua în seamă, pentru că nu vei putea s-o îplinești!

HERȚOGUL SKULE (*prăbușit*) Să-i unești?... Să-i unești pe cei din Trønd și pe cei din Vikvaer... toată Norvegia?... (*Neîncrezător.*) Nu se poate! Despre așa ceva în Norvegia nu se pomenește în nicio sagă!

HÅKON Pentru măria-ta nu se poate, căci măria-ta de-abia poți să înfăptuiești vechea sagă; dar pentru mine e ușor, cum îi e ușor vulturului să spintece norii.

HERȚOGUL SKULE (*cu tulburare, neliniștit*) Să unești tot poporul... să-l trezești, să-l faci să priceapă că e un tot?! De unde-ți vin astfel de gânduri – care mă îngheață și mă ard? (*Poticnit.*) De la diavol vin, Håkon; ele nu se vor împlini cât timp voi mai avea putere să-mi pun coiful de oțel pe cap!

HÅKON Gândul meu vine de la Dumnezeu, și nu voi renunța la el cât timp voi mai purta pe frunte coroana de rege a sfântului Olav!

HERȚOGUL SKULE Să cadă, așadar, cununa de rege a sfântului Olav!

HÅKON Și cine s-o doboare?

HERȚOGUL SKULE Eu, dacă nu-i altcineva!

HÅKON Ție, Skule, ți se vor reteza toate puterile în Sfatul țării de mâine!

HERȚOGUL SKULE Håkon! Nu-l ispiti pe Dumnezeu! Nu mă împinge pe marginea prăpastiei!

HÅKON (*arătând ușa*) Du-te, măria-ta; și uitat să fie că astă-seară ne-au fost limbile ascuțite.

HERȚOGUL SKULE (*îl privește o clipă țintă și spune*) Data viitoare vom vorbi cu limbi și mai ascuțite. (*Iese prin fund.*)

HÅKON (*după o scurtă pauză*) Amenință!... Nu, nu, atât de departe nu va ajunge. Va trebui să se supună și să-mi cadă la picioare; am nevoie de acest braț puternic, de această minte ageră... Oriunde există curaj, și deșteptăciune, și tărie în această țară sunt însușiri pe care Dumnezeu le-a dat oamenilor ca să-mi slujească mie; ca să mă slujească pe mine a primit herțogul Skule toate mândrele lui daruri; a mă înfrunta pe mine, înseamnă a înfrunta cerul. E datoria mea să pedepsesc pe oricine se ridică împotriva voinței cerești, căci cerul a făcut totul pentru mine.

DAGFINN BONDE (*intrând din fund*) Stăpâne, fii prevăzător în noaptea asta; herțogul nutrește gânduri rele.

HÅKON Ce spui?

DAGFINN BONDE Nu știu ce-are de gând, dar se pune ceva la cale, fără-ndoială.

HÅKON Oare plănuiește să ne atace? Nu se poate, nu se poate!

DAGFINN BONDE Nu, altceva-i! Corăbiile lui stau gata să ridice pânzele; vor ține un sfat pe bord.

HÅKON Te-nșeli!... Du-te, Dagfinn, și întoarce-te cu vești sigure.

DAGFINN BONDE Da, da, bizuie-te pe mine. (*Iese.*)

HÅKON Nu... nu-i de crezut! Herțogul nu va îndrăzni să se ridice împotriva mea. Dumnezeu nu-i va îngădui... Dumnezeu, care până acum a potrivit totul atât de bine în favoarea mea. Acum am nevoie de pace, căci abia acum încep!... Prea puțin am înfăptuit; dar aud vocea nestrămutată a Domnului cum strigă în mine: Tu vei împlini o mare misiune regească în Norvegia.

GREGORIUS JONSSØN (*intrând din fund*) Stăpâne și rege al meu!

HÅKON Gregorius Jonssøn! Domnia-ta aici!

GREGORIUS JONSSØN Vin în fața măriei-tale să fiu omul măriei-tale preasupus; de mult îl urmez pe herțog; acum nu mai îndrăznesc să-l urmez.

HÅKON Ce s-a petrecut?

GREGORIUS JONSSØN Ceea ce niciun om nu va crede, când vestea se va răspândi în țară.

HÅKON Spune, spune!

GREGORIUS JONSSØN Mă tem să-mi aud până și sunetul vorbelor mele... Aflați că... (*Îl apucă de braț și-i șoptește ceva.*)

HÅKON (*dându-se înapoi, cu un strigăt*) Ce? Nu ești în toate mințile!

GREGORIUS JONSSØN Să dea Dumnezeu așa să fiu!

HÅKON Nemaiauzit! Nu, nu poate să fie așa!

GREGORIUS JONSSØN Pe sfântul sânge al lui Cristos, așa este!

HÅKON Du-te, du-te; poruncește să sune adunarea pâlcurilor de oșteni; să se strângă toți oamenii mei. (*Gregorius Jonsson iese.*)

HÅKON (*se plimbă de câteva ori de colo-colo, apoi se repede la ușa care dă spre odaia Margretei, bate, își reia mersul de sus în jos, se duce iar la ușă, bate și strigă*) Margrete! (*Continuă să umble de colo-colo.*)

MARGRETE (*în pragul ușii, îmbrăcată în cămașă de noapte, cu părul despletit; pe umeri poartă o mantie roșie cu șireturi, pe care o ține strânsă peste piept*) Håkon! Tu ești?

HÅKON Da, da; trebuie să vii aici.

MARGRETE O, dar să nu te uiți la mine; mă culcasem.

HÅKON La altele mi-e acum gândul.

MARGRETE Ce s-a-ntâmpat?

HÅKON Dă-mi un sfat bun! Am primit cea mai proastă veste.

MARGRETE (*cu frică*) Ce veste, Håkon?

HÅKON Că în Norvegia sunt doi regi acum.

MARGRETE Doi regi în Norvegia!... Håkon, unde-i tata?

HÅKON La bordul corabiei, și-a luat titlul de rege; acum navighează spre Nidaros, unde vrea să se încoroneze.

MARGRETE O, Dumnezeule atotputernic... (*Se prăbușește pe laviță, își acoperă fața cu mâinile și plânge.*)

HÅKON Doi regi în țară!

MARGRETE Soțul meu e unul – și tatăl meu e celălalt!

HÅKON (*plimbându-se neliniștit încolo și încoace*) Dă-mi un sfat bun, Margrete! Să mă îndrept spre Țările-de-sus, sau să mă duc întâi în regiunea Trønd și să împiedic încoronarea? Nu, nu se poate; n-am acum destui ostași; acolo, în nord, el e mai puternic decât mine... Dă-mi un sfat; cum să fac să-l ucid pe herțog în drum, mai înainte ca el să ajungă la Nidaros?

MARGRETE (*rugătoare, cu mâinile împreunate*) Håkon, Håkon!

HÅKON Nu poți să-mi dai un sfat înțelept cum să-l ucid pe herțog? Te-ntreb!

MARGRETE (*se prăbușește de durere de pe laviță și rămâne ingenunchată*) O, ai uitat că îmi este tată!

HÅKON Tatăl tău... da, da, așa e... uitasem (*Ridicând-o.*) Stai așa, Margrete; liniștește-te; nu plânge, tu nu ai nicio vină. (*Se duce dincolo, la fereastră.*) Herțogul Skule e cel mai primejdios dintre toți dușmanii mei... Doamne-Dumnezeule, de ce mă lovești atât de aspru, pe mine, care n-am săvârșit nicio crimă? (*Se aud bătăi în fundul scenei; Håkon tresare, ascultă și strigă.*) Cine bate la ora asta târzie de noapte?

VOCEA INGĂI (*de afară*) O femeie care tremură de frig, Håkon!

HÅKON (*cu un strigăt*) Mama!

MARGRETE (*sare în sus*) Inga?

HÅKON (*se repede la ușă și deschide; Inga șade jos, pe pragul ușii*) Mamă! Stai ca un câine în fața ușii fiului tău! Și nu știam de ce mă bate Dumnezeu!

INGA (*întinzând mâinile spre el*) Håkon, fiul meu! Fii binecuvântat!

HÅKON (*ridicând-o*) Vino... vino înăuntru; aici e lumină și cald!

INGA Pot să vin la tine?

HÅKON Nu ne vom mai despărți niciodată.

INGA Fiul meu... regele meu... o, cât de bun și cât de iubitor

ești! Am stat într-un ungher și te-am văzut când ai plecat de la episcop; erai tare îndurerat; n-am putut să mă despart de tine așa.

HÅKON Îți mulțumesc, Doamne! Mamă, tu ești, într-adevăr, ființa de care am cea mai mare nevoie acum! Margrete... Mamă... Am păcătuit greu; mi-am închis inima față de voi amândouă, voi, care mă iubiți atât.

MARGRETE (*aruncându-i-se de gât*) O, Håkon, soțul meu iubit, îți sunt eu dragă acum?

HÅKON Da, da, îmi ești; nu ca să-mi dai sfaturi înțelepte, ci ca să răspândești lumină și strălucire în calea mea. Vie orice, puterea lui Dumnezeu zvâcnește în mine!

DAGFINN BONDE (*vine fuga prin fund*) Măria-ta, măria-ta! Chiar acum s-a făptuit cea mai rea faptă!

HÅKON (*surâzând plin de încredere și ținând strâns la piept pe Margrete și pe Inga*) Știu; dar nu-i nicio primejdie, bătrâne Dagfinn! Dacă sunt doi regi în Norvegia, în cer nu-i decât unul... și *acela* va orândui ceea ce se cuvine!

Actul IV

(Marea sală a palatului regal din Oslo. Regele Skule ospătează cu ceata și cu căpitanii săi. În prim-plan, la stânga, e jilțul înalt pe care șade Skule înveșmântat bogat, cu mantie de purpură și coroană regală pe cap. Masa la care stau oaspeții pe lavițe se întinde de la jilț până către fund. În fața lui Skule, stau Pål Flida și Bård Bratte. Oaspeți mai puțin însemnați sunt serviți în picioare, de partea cealaltă, în dreapta. Seara, târziu. Sala e luminată puternic. Ospățul e pe sfârșite; oamenii sunt foarte veseli și mulți sunt beți; beau închinând între ei, râd și vorbesc de-a valma, întrerupându-se unul pe altul.)

PÅL FLIDA (*se ridică și bate în palme ca să facă tăcere*)
Liniște! Scaldul Jatgeir (*lovind în pahar*) vrea să-și spună

cântecul în cinstea regelui Skule.

JATGEIR (*se duce în mijlocul sălii*)

Herțogul Skule-adună Sfatul țării din Øre,
la slujba liturghiei în Nidaros; și-apoi
herțogul Skule se proclamă rege în sunete de clopote și-n
larmă
de paloșe izbite de scuturi ca-n război.

Regele Skule trece peste zăpezi la Dovre,
cu mii de viteji pe schiuri vâslind,
gudbrandsdølenii tremură de spaimă
și libertatea și-o răscumpără cu argint.

Regele Skule vâslește spre sud, peste Mjøsen;
cei din țările-de-sud dârdâie ca de friguri avane;
regele Skule se-avântă spre regatul Rauma
până la Låka în capitala districtului Nanne.

În săptămâna postului-cel-mare
oștile birkebeinene sosesc;
jarlul Knut e comandantul lor – paloșele grăiră
și hotărâră dreptul regesc.

Din vremea lui Sverre, se spune,
n-a fost un război mai cumplit;
ca straietele-ostașilor pline de sânge,
câmpia de nea a-nflorit.

Deteră dosul birkebeinenii,
scuturi și securi lepădară;
ci mulți nu mai izbutiră să fugă,
zac înghețați de-a morții reci gheară.

Nimeni nu știe pe unde rătăcește regele Håkon;
regele Skule-n cetăți și orașe stăpân e pe veci.

Slavă ție, preaviteazule crai! Mulți ani să domnești,
rege al Norvegii-ntregi!

OAMENII LUI SKULE (*se scoală brusc, cu strigăte de bucurie furtunoasă, ciocnesc cănila și cupele ridicate, își izbesc armele și repetă*) „Slavă ție, preaviteazule crai! Mulți ani să domnești, rege al Norvegii-ntregi!”

REGELE SKULE Mulțumesc pentru cântec, scaldule Jatgeir! E întocmai pe gustul meu: îi slăvește pe oamenii mei tot atât de mult ca și pe mine.

JATGEIR E o mândrie a regelui că oamenii lui pot să fie slăviți.

REGELE SKULE Primește ca răsplată pentru cântec brățara aceasta. Stai lângă mine și nu mai pleca din preajma mea; aș vrea să am mai mulți scalzi împrejurul meu.

JATGEIR Va fi nevoie de ei, stăpâne, dacă va să se întocmească balade despre toate faptele măriei-tale.

REGELE SKULE Voi fi de trei ori mai darnic decât Håkon; cântecele scalzilor vor fi cinstite și răsplătite ca orice altă lucrare de artist, atâta timp cât eu voi fi rege. Așază-te; acum aparții casei mele regale; ți se va da tot ce-ți trebuie.

JATGEIR (*se așază*) De ceea ce îmi trebuie mie cel mai mult vei duce cea mai mare lipsă în curând, stăpâne.

REGELE SKULE Adică?

JATGEIR De dușmani ai regelui, despre fuga și prăbușirea cărora să pot eu cânta.

MULȚI DINTRE OAMENI (*râzând și aplaudând*) Bine spus, islandezule!

PĂL FLIDA (*către Jatgeir*) Cântecul a fost bun; dar puțină minciună se găsește în orice cântec de scald, așa că și în al tău trebuia să fie.

JATGEIR Minciună, domnule comis?

PĂL FLIDA Da; spui că nimeni nu știe pe unde rătăcește regele Håkon; nu-i adevărat; se știe prea bine că Håkon e în Nidaros.

REGELE SKULE (*surâzând*) Da, a poruncit să i se jure credință plodului regal și l-a numit rege.

JATGEIR Am auzit și eu; dar n-am știut că cineva poate să dăruiască ceea ce el însuși nu are.

REGELE SKULE E mai ușor să dăruiești ceea ce nu ai.

BÂRD BRATTE Grea trebuie să fie călătoria în miez de iarnă de la Bergen la Nidaros, atunci când trebuie să înaintezi cerșind.

JATGEIR Totul le merge în cerc birkebeinenilor; au început cu foamea și cu gerul; acum sfârșesc în același fel.

PÂL FLIDA Umblă zvonuri prin Bergen că Håkon s-a lepădat de biserică și de tot ce e sfânt; n-a fost la slujbă în ziua de Anul nou.

BÂRD BRATTE Era îndreptățit, Pål; stătuse toată ziua să-și zdrobească în bucățele vasele și farfuriile de argint – că nu mai avea cu ce să-și răsplătească ostașii.

(Râsete și aprobări zgomotoase printre meseni.)

REGELE SKULE (*ridicând pocalul*) Beau în sănătatea ta, Bård Bratte, și-ți mulțumesc ție, și tuturor oamenilor mei cei noi. Ați luptat vitejește pentru mine la Låka și-ați dobândit biruința.

BÂRD BRATTE M-am războit pentru întâia oară sub porunca măriei-tale; dar am priceput îndată că e ușor să învingi când în frunte călărește un astfel de conducător. Dar n-am făcut bine că am ucis atâția și i-am gonit atât de departe; mi-e frică acum că o să treacă multă vreme până vor mai cuteza să pornească împotriva noastră.

REGELE SKULE Așteaptă până la primăvară, și-i vom găsi noi. Jarlul Knut se află acum printre cei care-au scăpat la poalele muntelui Tuns, iar Arnbjørn Jonsson adună oameni la răsărit de Viken; când se vor crede destul de numeroși, o să auzim vești de la ei.

BÂRD BRATTE Nu vor mai cuteza, după marele măcel de la Låka.

REGELE SKULE Îi vom momi prin vicleșug.

MULTE VOCI Da, da, așa să faci, măria-ta!

BÂRD BRATTE La vicleșuguri te pricepi, rege Skule. Dușmanii măriei-tale nu-și dau niciodată seama înainte de a fi năvălit asupra lor, și întotdeauna te afli acolo unde s-ar aștepta ei cel mai puțin.

PĂL FLIDA De aceea birkebeinenii ne-au poreclit „blăni de primăvară”.

REGELE SKULE Alții ne spun „blăni de lup”; dar jur că atunci când ne vom mai întâlni, birkebeinenii vor pricepe ce greu e să jupoi blana de pe astfel de lupi.

BÂRD BRATTE De bunăvoie nu se mai întâlnesc ei cu noi; o să fie o hăituială prin toată țara.

REGELE SKULE Așa să fie! Întâi curățim Vikenul și supunem ținutul de la răsărit, apoi adunăm vasele, ocolim promontoriul și navigăm de-a lungul coastei până sus, la Nidaros.

BÂRD BRATTE Și când vei sosi astfel la Nidaros, frații cruciați nu cred că s-or mai împotrivi să scoată racla sfântului Olav pe câmpul Dietei, cum au făcut astă-toamnă când ți s-a depus jurământul.

REGELE SKULE Racla va fi scoasă afară; vreau să capăt titlul de rege după toată pravila.

JATGEIR Iar eu făgăduiesc să cânt o mare pogribanie când îl vei ucide pe adormitul!

(Izbucnire de râsete printre oameni.)

REGELE SKULE Adormitul!

JATGEIR Măria-ta, nu știi că regele Håkon e poreclit „Håkon cel adormit”, din pricină că stă ca lovit de boală de când ai luat puterea?

BÂRD BRATTE Cică stă tot cu ochii închiși. Pesemne visează că mai e și-acum rege.

REGELE SKULE Lăsați-l să viseze; visând n-o să mai domnească niciodată.

JATGEIR Fă-l să adoarmă pe veci și fără de vise, ca să pot să-l pun într-un cântec.

OAMENII Da, da, fă cum spune scaldul!

REGELE SKULE Dacă te sfătuiesc atâția bărbați de ispravă, sfatul trebuie să fie bun; dar să nu mai vorbim despre asta acum. Ci vreau să vă fac o făgăduială; toți oamenii mei vor primi ca răsplată de veci armele și îmbrăcămintea, aurul și argintul, dușmanului pe care îl vor doborî; și fiecare va primi rangul celui pe care l-a ucis. Cel care omoară un boier va fi făcut boier; celui ce va ucide un șoltuz i se va da ocârmuirea celui ucis; iar cei care au asemenea dregătorii și ranguri de mai-nainte, vor fi răsplătiți într-alt fel regesc.

OAMENII (*se ridică toți, cu o bucurie sălbatică*) Trăiască, trăiască regele Skule! Du-ne împotriva birkebeinenilor!

BÂRD BRATTE Acum ești sigur de izbândă în orice luptă.

PÂL FLIDA Eu îl vreau pe Dagfinn Bonde; are un paloș pe care-l jinduiesc de mult.

BÂRD BRATTE Eu vreau cămașa de zale a lui Bård Tosteinsson; ea l-a scăpat de moarte la Låka; n-o pătrunde nici sulița, nici săgeata.

JATGEIR Lasă-mi-o mie; mi se potrivește mai bine; îți dau cinci galbeni pe ea.

BÂRD BRATTE De unde să ai tu cinci galbeni, scaldule?

JATGEIR Îi iau de la Gregorius Jonsson, când vom ajunge la miazănoapte.

OAMENII (*vorbind toți laolaltă*) Și eu vreau... eu vreau... (*Restul se pierde în hărmălaie.*)

PÂL FLIDA Să plecăm, fiecare să se ducă la casa lui; nu uitați că sunteți în sala tronului.

OAMENII Da, da... Trăiască regele, trăiască regele Skule!

REGELE SKULE La culcare acum, oameni buni! Astă-noapte am ospătat destul.

UN OM DIN SUITĂ (*în timp ce mulțimea pleacă*) Măine tragem la sorți bunurile birkebeinenilor.

ALTUL Să lăsăm mai bine să hotărască soarta!

CÂȚIVA Nu, nu!

ALȚII Ba da, ba da!

BÅRD BRATTE Se bat pieile de lup pe blana ursului.
PÅL FLIDA Și pe urmă ucid ursul.

(Toți ies prin fund.)

REGELE SKULE *(așteaptă până când oamenii s-au dus; încordarea de pe fața sa se destinde, se lasă să cadă pe una dintre lavițe)* Ce istovit sunt; istovit de moarte. Zi de zi, din zori și până-n noapte, să stai în larma asta, să privești surâzător înainte, de parcă nu m-aș îndoi nicicum de dreptatea, de izbânda și de norocul meu. Fără niciun om căruia să-i pot vorbi despre ceea ce mă roade și mă doare. *(Se scoală, cu o expresie de spaimă pe față.)* Și bătălia aceea de la Låka! Eu am biruit acolo! Håkon își trimisese armata împotriva mea; Dumnezeu avea să decidă și să judece între cei doi regi – și eu am biruit, am biruit așa cum niciodată nimeni nu-i mai biruise pe birkebeineni! Scuturile stăteau întepenite în zăpadă, dar în spatele lor nu se afla nimeni; birkebeinenii fugiseră în pădure, peste platouri, și mlaștini, și dealuri, până unde i-au dus picioarele. Ceea ce era de necrezut s-a întâmplat; Håkon a pierdut și eu am câștigat. Dar în izbânda asta e o spaimă tainică. O, sfinte Dumnezeule din ceruri, deci acolo sus nu există o lege hotărâtă după care să se călăuzească toate? Nicio putere biruitoare nu clocotește în faptul de a avea dreptate? *(Întrerupându-se mânios.)* Sunt bolnav, bolnav! De ce n-ar fi de partea mea dreptatea? Nu-i ca și cum Dumnezeu însuși a vrut să mi-o arate, lăsându-mă să înving? *(Chibzuind.)* Puterile noastre sunt la fel; niciun fulg în plus de-o parte, ori de cealaltă, și totuși... *(Scuturând capul.)* Totuși, cumpăna se înclină de partea lui Håkon. Ură și dorinți arzătoare arunc în talgerul meu și, totuși, cumpăna se pleacă de partea lui Håkon. De câte ori, pe neașteptate, îmi vine în minte obârșia regelui, întotdeauna el este cel care mi se pare adevăratul rege, niciodată eu. Ca să mă cred eu însumi pe drept rege, trebuie să mă prefac, trebuie să clădesc un edificiu ingenios, o operă măsluită; trebuie să-mi alung amintirile și să mă silesc să cred. Niciodată nu era așa înainte. Ce s-a întâmplat, de mă

îndoiesc atât? Pentru că a rupt episcopul scrisoarea? Nu, îndoiala mea a devenit veșnică; dar n-a sporit. A săvârșit oare Håkon vreo faptă regească măreață în ultimul timp? Nu, cele mai mărețe fapte le-a săvârșit când eu nu credeam aproape deloc în el. (*Se așază în partea dreaptă a sălii.*) Ce-i asta? Ha, ciudat; parcă apare și dispare o lumină albastră. Îmi stă pe limbă, ca atunci când ai uitat un cuvânt și nu-l poți regăsi. (*Ridicându-se deodată.*) Ha, acum îl am! Nu!... Ba da, ba da! acum îl am!... „Norvegia a fost *un regat*; va deveni *o națiune*: toți trebuie să alcătuiască un întreg de-acum înainte și toți trebuie să știe și trebuie să înțeleagă că nu sunt decât un singur tot!” De când mi-a spus aceste cuvinte bune, Håkon îmi apare mereu ca regele cel adevărat. (*Privește cu teamă înainte și șoptește.*) Oare în aceste cuvinte ciudate nu strălucește chemarea dumnezeiască? Oare Dumnezeu și-a păstrat pentru el până acum acest gând, și, vrând să-l semene, și l-a ales pe Håkon semănător?

PĂL FLIDA (*vine din fund*) Doamne, măria-ta, am vești noi.

REGELE SKULE Noi?

PĂL FLIDA Un om care vine din josul fiordului povestește că din muntele Tuns birkebeinenii au pornit cu corăbiile lor și că s-a strâns o mulțime de oameni în oraș în ultimele zile.

REGELE SKULE Bine, îi vom întâmpina – mâine sau poimâine.

PĂL FLIDA Măria-ta, s-ar putea ca birkebeinenii să plănuiască a ne ieși ei mai întâi în întâmpinare.

REGELE SKULE Nu au destule vase și nici destui oameni.

PĂL FLIDA Arnbjørn Jonsson adună și oșteni și vase împrejurul Vikenului.

REGELE SKULE Cu-atât mai bine; astfel îi vom zdrobi pe toți de-a valma întocmai ca la Låka.

PĂL FLIDA Măria-ta, nu-i chiar atât de ușor să-i zdrobești pe birkebeineni de două ori la rând.

REGELE SKULE Și pentru ce nu?

PĂL FLIDA Pentru că saga Norvegiei nu pomenește că s-a

mai întâmplat așa vreodată... Să trimit câteva iscoade la Hovedø?

REGELE SKULE Nu-i nevoie; noaptea e întunecoasă și învăluită în ceață.

PÅL FLIDA Da, bine; regele poruncește; dar ia aminte, măria-ta; la Viken toți sunt împotriva măriei-tale. Locuitorii din Oslo te urăsc și, dacă vin birkebeinenii, se întovărășesc cu ei.

REGELE SKULE (*însuflețit*) Pål Flida, nu s-ar putea face cumva să-i atragem de partea noastră pe locuitorii din Viken?

PÅL FLIDA (*privindu-l mirat și clătinând din cap*) Nu, măria-ta, nu se poate!

REGELE SKULE Și de ce nu?

PÅL FLIDA Nu, fiindcă îi ai de partea măriei-tale pe cei din Trønd.

REGELE SKULE Vreau să-i am și pe cei din Viken și pe cei din Trønd!

PÅL FLIDA Nu, stăpâne, asta nu se poate.

REGELE SKULE Nu se poate, nu se poate! Și de ce... de ce nu?

PÅL FLIDA Fiindcă cei din Viken sunt cei din Viken, iar cei din Trønd sunt cei din Trønd, și niciodată saga nu pomenește despre altceva, și niciodată n-a fost altfel.

REGELE SKULE Da, da, ai dreptate. Du-te.

PÅL FLIDA Și să nu trimit nicio iscoadă?

REGELE SKULE Așteaptă până în zori. (*Pål Flida iese.*) Saga Norvegiei nu pomenește... niciodată n-a fost altfel... Pål Flida mi-a răspuns așa cum i-am răspuns eu lui Håkon. Aceleași trepte duc la fel și în sus și în jos. Håkon se înalță oare tot atât de mult deasupra mea, cât mă înalț eu deasupra lui Pål Flida? Să fi primit Håkon darul unor gânduri nemaigândite și eu nu? Cine a fost la fel de mare ca Harald Hårfager pe vremea când sălășluia câte un rege pe fiecare limbă de pământ și când el a spus: acum ei trebuie să se prăbușească și să nu mai fie decât unul singur? El a răsturnat vechea sagă, creând o nouă sagă.

(*Pauză; umblă gânditor încolo și înapoi; apoi se oprește.*) Oare poate un om să-și însușească misiunea dată de Dumnezeu altuia, așa cum își poate însuși armele și aurul de la inamicul ucis? Poate un pretendent la coroană să ia asupra lui o sarcină regească, așa cum îmbracă mantia regească? Stejarul, doborât pentru a se face din el chila corabiei, poate să spună: vreau să fiu catarg, vreau să iau locul lemnului de pin, să mă înalț către cer, drept și strălucitor, cu o flamură aurie în vârf, cu vele albe fluturând în lumina soarelui, să mă zărească oamenii de la mari depărtări?... Nu, nu, locul tău, trunchi greoi și noduros de stejar, e sub carenă; acolo trebuie să stai și să slujești, tăcut și nevăzut de niciun ochi de sus, de la lumina zilei; tu ești cel care ține nava să nu se răstoarne pe timp de furtună; catargul cu flamura aurie și cu velele fluturând conduce corabia spre noi zări, către necunoscut, către țărmuri străine și către saga ce va să fie! (*Aprig.*) De când Håkon mi-a mărturisit mărețul lui gând regesc, nu mai știu alt gând pe lume decât pe acesta. Dacă nu mi-l pot însuși ca să-l înfăptuiesc eu, nu am pentru ce să mai lupt. (*Gânditor.*) Și dacă nu pot? Dacă n-aș putea, de ce îndrăgesc gândul lui Håkon?

JATGEIR (*intrând din fund*) Îmi îngădui, măria-ta, să intru?...

REGELE SKULE Bine-ai venit, scaldule!

JATGEIR I-am auzit pe târgoveți vorbind tainic prin hanuri că...

REGELE SKULE Stai. Spune-mi, scaldule, tu, care-ai călătorit departe, în țări străine, ai văzut vreodată vreo femeie îndrăgind un copil străin? Nu numai să-i fie drag... nu asta vreau să spun; ci să-l iubească, să-l iubească cu dragostea cea mai fierbinte a sufletului ei?

JATGEIR Asta o fac femeile numai dacă nu au copiii lor pe care să-i iubească.

REGELE SKULE Numai atunci?...

JATGEIR Și mai ales femeile sterpe.

REGELE SKULE Mai ales cele sterpe?... Ele iubesc pe copilul alteia cu dragostea lor cea mai fierbinte?

JATGEIR Se-ntâmplă deseori.

REGELE SKULE Și nu se întâmplă ca o astfel de femeie stearpă să ucidă copilul alteia pentru că ea însăși nu are copil?

JATGEIR O, ba da; dar e o proastă dacă face așa.

REGELE SKULE O proastă?

JATGEIR Da, fiindcă se împovărează cu darul suferinței celei căreia i-a ucis copilul.

REGELE SKULE Și tu crezi că darul suferinței este un dar atât de grozav?

JATGEIR Da, măria-ta!

REGELE SKULE (*privindu-l țintă*) Parcă ar sălășlui doi oameni în tine, islandezule. Când ești în mijlocul celorlalți, în vesela lor tovărășie, tragi mantia și pieptarul peste gândurile tale; iar când rămâne cineva singur cu tine, te porți ca unul cu care ai vrea să fii prieten. Cum se explică?

JATGEIR Când te duci să te scalzi la râu, măria-ta, nu te despoi de haine tocmai acolo pe unde trebuie să treacă mulțimea de credincioși spre biserică; îți cauți un ascunziș.

REGELE SKULE Se-nțelege.

JATGEIR Eu am o sfială sufletească, de aceea nu mă dezbrac când se află mulți în sală.

REGELE SKULE Hm! (*Scurtă pauză.*) Spune-mi, Jatgeir, cum ai ajuns scald? De la cine ai învățat arta poeziei?

JATGEIR Poezia nu se învață, măria-ta.

REGELE SKULE Nu se învață? Atunci cum?...

JATGEIR Am căpătat darul suferinței și-așa am devenit scald.

REGELE SKULE Așadar, de darul suferinței are nevoie un scald?

JATGEIR Eu am nevoie de suferință; alții poate au nevoie de credință sau de bucurie... sau de îndoială...

REGELE SKULE Și de îndoială?

JATGEIR Da; dar cel ce se îndoiește trebuie să fie puternic și

sănătos.

REGELE SKULE Și pe cine numești tu îndoielnic?

JATGEIR Pe acela care se îndoiește și de propria lui îndoială.

REGELE SKULE (*rar*) Îmi pare că asta ar fi moartea.

JATGEIR Mai rău; e amurgul!

REGELE SKULE (*iute, în timp ce parcă ar vrea să se scuture de gânduri*) Unde-mi sunt armele? Vreau să lupt și să acționez... nu să gândesc. Ce voiai să-mi vestești când ai venit?

JATGEIR Voiam să-ți spun ceea ce am băgat de seamă la han. Târgoveții vorbesc tainic între ei; își bat joc și ne întreabă dacă știm bine că regele Håkon se află în apus; nutresc o bucurie tainică.

REGELE SKULE Sunt din Viken, și Vikenul e împotriva mea.

JATGEIR Râdeau că racla sfântului Olav n-a putut fi adusă pe câmpul Dietei când vi s-a depus jurământ; cică e semn rău.

REGELE SKULE Când voi ajunge iar la Nidaros, racla va fi scoasă afară; va sta sub cerul liber, chiar de-ar fi să dărmăm biserica lui Olav și să întind câmpul Dietei și peste pământul pe care stă biserica.

JATGEIR Va fi o faptă vitejească, iar eu voi compune un cântec tot atât de viteaz ca și fapta.

REGELE SKULE Porți în tine multe cântece necântate, Jatgeir?

JATGEIR Nu, dar multe care nu s-au născut încă; rând pe rând se încheagă, prind viață și se nasc.

REGELE SKULE Dar dacă eu, ca un rege și stăpân aș da poruncă să fii ucis, n-ar muri, odată cu tine, toate gândurile poetice pe care le porți în tine și care nu s-au născut încă?

JATGEIR Măria-ta, e păcat să ucizi un gând frumos.

REGELE SKULE Nu întreb dacă-i păcat, ci întreb dacă poate să fie ucis!

JATGEIR Nu știu.

REGELE SKULE Ai fost prieten cu vreun scald, care să-ți fi împărtășit un cântec minunat, măreț, pe care voia să-l compună?

JATGEIR Da, măria-ta!

REGELE SKULE Și n-ai fost ispitit să-l ucizi ca să-ți însușești gândul lui și să compui tu însuși cântecul?

JATGEIR Măria-ta, eu nu sunt sterp; eu am copiii mei; nu am nevoie să-i iubesc pe-ai altora. (*Iese.*)

REGELE SKULE (*după o pauză*) Islandezul e într-adevăr scald. A rostit cele mai adânci adevăruri dumnezeiești și nici nu știe... Eu sunt ca o femeie stearpă. De aceea iubesc gândul regesc, copilul lui Håkon; îl iubesc cu dragostea cea mai fierbinte a sufletului meu. O, dacă l-aș putea înfia! Ar muri în mâinile mele. Cum e mai bine: să moară în mâinile mele, sau să crească în ale lui? Și dacă s-ar întâmpla după voia mea, voi căpăta pacea sufletească? Pot oare să renunț? Pot eu să privesc cum Håkon dobândește gloria? Ce uscăciune și pustietate e în mine... și împrejurul meu. Niciun prieten... a, islandezul! (*Se duce la ușă și strigă.*) Scaldul a plecat?

UN OM DIN SUITĂ (*de afară*) Nu, măria-ta, e în pridvor, stă de vorbă cu straja.

REGELE SKULE Spune-i să vină la mine. (*Stă lângă masă; după puțin sosește Jatgeir.*) Nu pot să dorm, Jatgeir; vezi tu, toate aceste mari gânduri regești nu mă lasă să dorm.

JATGEIR Gândurile regilor seamănă cu ale scalzilor, mi se pare. Zboară în înălțimi și se desfășură bogat când e liniște și noapte împrejur.

REGELE SKULE Așa-i și cu gândurile scalzilor?

JATGEIR Da, stăpâne; cântecele nu se zămislesc la lumina zilei; pot fi închipuite doar la raza soarelui; dar se făuresc în ceasul de tăcere al nopții.

REGELE SKULE Cine ți-a dat harul suferinței, Jatgeir?

JATGEIR Aceea pe care am iubit-o.

REGELE SKULE A murit?

JATGEIR Nu, m-a trădat.

REGELE SKULE Și așa ai devenit scald.

JATGEIR Da, așa am devenit scald.

REGELE SKULE (*apucându-l de braț*) Ce har îmi trebuie mie ca să fiu rege?

JATGEIR Nu al îndoielii; căci nu mi-ai pune o astfel de întrebare.

REGELE SKULE Ce har îmi trebuie deci mie?

JATGEIR Stăpâne, măria-ta, ești rege.

REGELE SKULE Tu crezi, întotdeauna, fără să te îndoiești vreodată, că ești scald?

JATGEIR (*după ce îl privește o clipă tăcut*) N-ai iubit niciodată?

REGELE SKULE Ba da, o dată – mistuitor, răpit de frumusețe și de păcat.

JATGEIR Ai o soție.

REGELE SKULE Am luat-o ca să-mi nască fii.

JATGEIR Ai o fiică, stăpâne... o fiică frumoasă și bună.

REGELE SKULE Dacă fiica mea ar fi fecior, nu te-aș mai întreba ce har îmi trebuie. (*Izbucnind.*) Trebuie să am lângă mine pe cineva care să mă asculte întru totul... care să creadă neclintit în mine, care din adâncul ființei lui să vrea să treacă, împreună cu mine, prin rău și prin bine, care să nu trăiască decât pentru a răspândi lumină și căldură asupra vieții mele, care să moară dacă eu aș cădea. Dă-mi un sfat, Jatgeir, scaldule!

JATGEIR Cumpără-ți un câine, stăpâne.

REGELE SKULE Un om nu ar fi potrivit?

JATGEIR Mult va trebui să cauți un astfel de om.

REGELE SKULE (*dintr-odată*) Vrei tu să fii pentru mine omul acela, Jatgeir? Vrei tu să fii fiul meu? Vei căpăta coroana Norvegiei drept moștenire... vei căpăta țara și regatul, dacă vrei să-mi fii fiu, să trăiești pentru opera vieții mele și să crezi în mine!

JATGEIR Și ce dovadă ar trebui să aduc că nu te înșel?...

REGELE SKULE Părăsește-ți chemarea; nu mai scrie

niciodată versuri, și te voi crede!

JATGEIR Nu, măria-ta; ar însemna să plătesc prea scump coroana.

REGELE SKULE Mai gândește-te! A fi rege înseamnă mai mult decât a fi scald!

JATGEIR Nu întotdeauna.

REGELE SKULE Ai de jertfit doar cântecele tale necântate!

JATGEIR Cântecele necântate sunt adesea cele mai frumoase.

REGELE SKULE Dar mie îmi trebuie... îmi trebuie un om care să creadă în mine! Numai unul! Simt că, dacă l-aș avea, aș fi mântuit!

JATGEIR Crede în măria-ta, și vei fi mântuit!

PĂL FLIDA (*vine grăbit*) Rege Skule, acum trebuie să te aperi! Håkon Håkonsson se află la Elgjarnes cu toată flota lui!

REGELE SKULE La Elgjarnes!... Atunci nu-i departe!

JATGEIR Acum vor vorbi platoșa și paloșul! Dacă în noaptea asta va fi aici un măcel, voi fi bucuros să cad cel dintâi pentru măria-ta.

REGELE SKULE Tu, care n-ai vrut să trăiești pentru mine?

JATGEIR Un om poate să cadă pentru opera vieții altuia; dar dacă trăiește, trebuie să trăiască pentru propria-i operă. (*Iese.*)

PĂL FLIDA (*nerăbdător*) Ce poruncești, măria-ta? Birkebeinenii pot fi la Oslo până-ntr-un ceas!

REGELE SKULE Cel mai bine ar fi să putem pleca la mormântul sfântului Thomas Beckett; el a ușurat multe suflete în suferință și pocăință.

PĂL FLIDA (*mai cu tărie*) Măria-ta, nu vorbi fără rost acum! Ne atacă birkebeinenii, îți spun!

REGELE SKULE Dă porunci să se deschidă toate bisericile ca să ne adăpostim înlăuntrul lor și să căpătăm îndurare.

PĂL FLIDA Poți zdrobi dintr-odată pe toți dușmanii măriei-tale – și vrei să te adăpostești în biserici?

REGELE SKULE Da, da, să se deschidă toate bisericile.

PĂL FLIDA Să nu crezi că Håkon nu va încălca pacea

bisericii când e vorba de „blănille de lup”.

REGELE SKULE Nu o va încălca; Dumnezeu îl va feri de un astfel de păcat; Dumnezeu îl ocrotete întotdeauna pe Håkon.

PÅL FLIDA (*cu o furie adâncă și dureroasă*) Cine te-ar auzi cum vorbești acum, ar trebui să se întrebe cine e rege în țara asta.

REGELE SKULE (*surâzând cu tristețe*) Da, Pål Flida, aceasta este marea întrebare: cine e rege?

PÅL FLIDA (*rugător*) Ți-e sufletul bolnav în noaptea asta, măria-ta; lasă-mă să hotărâsc în locul măriei-tale.

REGELE SKULE Da, da, așa să faci.

PÅL FLIDA (*dând să plece*) Mai întâi, voi distruge toate podurile.

REGELE SKULE Om smintit! Stai!... Cum să distrugi toate podurile?! Știi tu ce înseamnă asta? Eu am încercat; ferește-te s-o faci!

PÅL FLIDA Atunci ce vrei, măria-ta?

REGELE SKULE Vreau să vorbesc cu Håkon.

PÅL FLIDA Îți va răspunde cu tăișul spadei.

REGELE SKULE Du-te, du-te; vei afla mai târziu ce vreau.

PÅL FLIDA Fiecare clipă e scumpă acum! (*Apucându-i mâna.*) Rege Skule, lasă-ne să distrugem toate podurile, să ne luptăm ca lupii și să ne bizuim pe ocrotirea cerului!

REGELE SKULE (*înăbușit*) Cerul nu se bizuie pe mine; nici eu nu îndrăznesc să mă bizui pe cer.

PÅL FLIDA Scurtă a fost saga „blănilor de lup”. (*Iese prin fund.*)

REGELE SKULE Domnesc peste sute de capete înțelepte; peste mii de brațe înarmate; dar nu am nicio inimă credincioasă și iubitoare. Aceasta este sărăcia regească, aceasta; nici mai mult, nici mai puțin.

BÅRD BRATTE (*din fund*) Afară sunt niște oameni veniți de departe care cer să fie lăsați să vorbească măriei-tale...

REGELE SKULE Cine sunt?

BÅRD BRATTE O femeie și un preot.

REGELE SKULE Să între femeia și preotul.

(Bărd pleacă; regele Skule se așază gânditor în dreapta. Intră o femeie îmbrăcată în negru; poartă o mantie lungă, glugă și un vâl des care îi ascunde fața; e urmată de un preot care rămâne în picioare lângă ușă.)

REGELE SKULE Cine ești?

FEMEIA Una pe care ai iubit-o.

REGELE SKULE *(scutură din cap)* Nu-mi amintesc de o asemenea ființă. Te întreb, cine ești?

FEMEIA Una care te iubește.

REGELE SKULE Atunci, de bună seamă, ești dintre cei morți.

FEMEIA *(se apropie și spune încet, cu adâncă simțire)* Skule Bårdssøn!

REGELE SKULE *(se ridică cu un strigăt)* Ingebjørg!

INGEBJØRG Acum mă recunoști, Skule?

REGELE SKULE Ingebjørg!... Ingebjørg!

INGEBJØRG O, lasă-mă să te privesc... să te privesc îndelung, îndelung! *(îi apucă mâinile; pauză.)* Tu, om mândru, om iubit și amăgitor!

REGELE SKULE Dă-ți jos vâlul; uită-te la mine cu ochii care altădată erau limpezi și albaștri cum e cerul.

INGEBJØRG Ochii aceia au fost un cer apăsător de ploaie timp de douăzeci de ani; nu-i vei recunoaște și nu-ți va mai fi dat să-i vezi vreodată.

REGELE SKULE Dar vocea ți-e proaspătă, tinerească și blândă ca atunci!

INGEBJØRG N-am folosit-o decât ca să șoptesc numele tău, ca să întipăresc măreția ta într-o inimă tânără și ca să mă rog Dumnezeuului celor ce păcătuiesc pentru a ne mântui pe noi doi, care am iubit cu păcat.

REGELE SKULE Așa ai făcut tu?

INGEBJØRG Am fost o mută care n-a rostit decât cuvinte de dragoste despre tine; de aceea vocea mea și-a păstrat prospețimea, și blândețea, și tinerețea.

REGELE SKULE O viață a trecut de atunci. Toate amintirile frumoase din acele vremi le-am risipit și le-am uitat...

INGEBJØRG Era dreptul tău.

REGELE SKULE Iar între timp, tu, Ingebjørg, tu, femeie bună și credincioasă, ai stat la miazănoapte, în singurătatea de gheață, adunându-le și tăinuindu-le.

INGEBJØRG Erau fericirea mea.

REGELE SKULE Și pe tine te-am părăsit eu, ca să câștig putere și bogăție. De mi-ai fi stat alături ca soție, mi-ar fi fost mai ușor să devin rege.

INGEBJØRG Dumnezeu a fost bun cu mine, neîngăduind să se întâmple așa. Unui suflet ca al meu îi trebuia un mare păcat ca să se trezească la pocăință și remușcare.

REGELE SKULE Și acum tu vii...

INGEBJØRG Ca văduvă a lui Andres Skjaldarband.

REGELE SKULE Soțul tău a murit?!

INGEBJØRG Pe drumul Ierusalimului.

REGELE SKULE Pocăindu-se pentru uciderea lui Vegard.

INGEBJØRG Nu pentru aceasta nobilul meu soț a luat crucea.

REGELE SKULE Nu pentru aceasta?

INGEBJØRG Nu; păcatul meu l-a luat el pe umerii lui puternici și dragi; pe *el* s-a dus să-l spele în apele Iordanului; pentru *el* și-a vărsat sângele.

REGELE SKULE (*încet*) Știa tot?

INGEBJØRG Din primul ceas. Și episcopul Nikolas a știut, căci lui m-am spovedit; și a mai fost unul căruia i-a fost dat să știe; dar în ce fel, rămâne o taină pentru mine.

REGELE SKULE Cine?

INGEBJØRG Vegard Vaeradal.

REGELE SKULE Vegard?

INGEBJØRG A șușotit la urechea soțului meu o vorbă de batjocură despre mine; atunci Andres Skjaldarband a tras spada și l-a tăiat pe loc.

REGELE SKULE *El* a apărat-o pe aceea pe care eu am

părăsit-o și am uitat-o... Și pentru ce mă cauți acum?

INGEBJØRG Pentru a-ți aduce ultima mea jertfă.

REGELE SKULE Ce vrei să spui?

INGEBJØRG (*arătând către preotul care a stat lângă ușă*)
Privește-l! Peter, fiul meu, vino!

REGELE SKULE Fiul tău?...

INGEBJØRG Și al tău, rege Skule!

REGELE SKULE (*pe jumătate buimăcit*) Ingebjørg!

(*Peter se apropie emoționat, tăcut, și se aruncă în genunchi în fața lui Skule.*)

INGEBJØRG Ia-l! El a fost lumina și mângâierea zilelor mele timp de douăzeci de ani. Acum ești regele Norvegiei; fiul regelui trebuie să-și primească moștenirea; eu nu mai am niciun drept asupra lui.

REGELE SKULE (*ridicându-l la piept, cu o bucurie nestăpânită*) Sus, lângă inima mea, tu, cel după care am tânjit fierbinte! (*Îl strânge în brațe, îl lasă, îl îmbrățișează din nou.*) Fiul meu! Fiul meu! Am un fiu! Ha, ha, ha; cine-mi va mai sta acum împotriva?! (*Se duce la Ingebjørg și îi apucă mâna.*) Iar tu, tu mi-l dai, Ingebjørg! Nu-ți vei lua îndărăt cuvântul? Mi-l dai?

INGEBJØRG Grea e jertfa și nu știu de-aș fi putut-o împlini, dacă episcopul Nikolas nu l-ar fi trimis la mine cu o scrisoare și cu vestea morții lui Andres Skjaldarband. Episcopul mi-a poruncit această jertfă grea, ca ispășire pentru păcatele mele.

REGELE SKULE Astfel păcatul e șters, și de acum înainte e numai al meu, nu-i așa? Numai al meu!

INGEBJØRG Da, dar îți cer un jurământ.

REGELE SKULE Pe cer și pe pământ, cere-mi tot ce vrei!

INGEBJØRG El e curat ca mielul lui Dumnezeu, acum, când îl dau în mâinile tale. E o cale plină de primejdii calea care duce la tronul regesc; nu-l lăsa să-și întineze sufletul. Mă auzi, tu, rege Skule, nu-l lăsa pe copilul meu să-și întineze sufletul!

REGELE SKULE Îți făgăduiesc și îți jur!

INGEBJØRG (*apucându-i brațul*) Îndată ce-ai să bagi de

seamă că sufletul îi e în primejdie, lasă-l mai bine să moară!

REGELE SKULE Mai bine să moară! Îți făgăduiesc și îți jur!

INGEBJØRG Mă întorc liniștită în nord, la Hålogaland.

REGELE SKULE Da, poți să te întorci liniștită.

INGEBJØRG Mă voi căi și mă voi ruga până ce Domnul mă va chema la el. Și când ne vom întâlni în fața lui Dumnezeu, va sta neprihănit și nepătat lângă mama lui!

REGELE SKULE Neprihănit și nepătat! (*Întorcându-se către Peter.*) Lasă-mă să te privesc! Da, semenii cu mama ta și cu mine; tu ești cel după care am tânjit.

PETER Tată, mărețul, minunatul meu tată; lasă-mă să trăiesc și să lupt pentru tine! Cauza ta să fie și a mea; oricare ar fi să fie, voi ști că lupt pentru o cauză dreaptă!

REGELE SKULE (*cu un strigăt de bucurie*) Tu crezi în mine! Tu crezi în mine!

PETER Cu neclintire!

REGELE SKULE Atunci totul e bine; atunci, fără îndoială, voi fi mântuit! Ascultă, vei lepăda haina preoțească; arhiepiscopul te va dezlega de jurământul făcut față de biserică; fiul regelui va purta paloșul, și va înainta neabătut spre putere și glorie.

PETER Împreună cu tine, preainaltul meu tată! Vom merge împreună!

REGELE SKULE (*strângându-l la piept*) Da, amândoi, împreună!

INGEBJØRG (*aparte*) A iubi, a jertfi totul și a fi uitată, așa a fost saga mea. (*Iese tăcută prin fund.*)

REGELE SKULE Vom înfăptui acum o mare operă regească în Norvegia. Peter, fiul meu, ascultă! Întregul popor îl vom trezi și îl vom strânge într-un singur tot; vikvaeringi și trøndeni, hålogalanzi și agdevaeringi, opplandeji și sogndøli, când toți nu vor mai fi decât un mare neam, țara va lua un avânt uriaș.

PETER Ce gând măreț și amețitor!...

REGELE SKULE Îl înțelege?

PETER Da... da!.. Limpede!

REGELE SKULE Și crezi în el?

PETER Da, da; căci cred în tine!

REGELE SKULE (*sălbatic*) Håkon Håkonsson trebuie să cadă!

PETER Dacă vrei tu, atunci e drept să cadă.

REGELE SKULE Va curge sânge; dar altfel nu se poate.

PETER Nu se va risipi în zadar sângele care va curge pentru cauza ta.

REGELE SKULE A ta va fi toată puterea când voi reuși să întăresc domnia. Vei sta în jilțul regesc, cu cununa pe cap, cu mantia de purpură revărsându-se larg peste umerii tăi; toată țara se va înclina în fața ta. (*Se aud în depărtare sunete de trâmbițe.*) A, ce-i asta! (*Cu un strigăt.*) Oastea birkebeinenilor. Ce spusese Pål Flida?... (*Se duce grabnic către fund.*)

PÅL FLIDA (*intră și strigă*) Acum ne-a sosit ceasul, rege Skule!

REGELE SKULE (*zăpăcit*) Birkebeinenii! Oastea lui Håkon! Unde sunt?

PÅL FLIDA Năvălesc cu miile, coborând de pe muntele Eke.

REGELE SKULE Sună adunarea oștilor! Sună, sună! Dă-mi un sfat: unde să năvălim?

PÅL FLIDA Toate bisericile ne sunt deschise.

REGELE SKULE De birkebeineni, te întreb...

PÅL FLIDA Pentru ei, toate podurile sunt deschise.

REGELE SKULE Blestematule, ce-ai făcut?

PÅL FLIDA M-am supus regelui meu!

REGELE SKULE Fiule! Fiule! Vai mie, ți-am prăpădit regatul!

PETER Nu, tu vei învinge! Un gând regesc atât de uriaș nu moare.

REGELE SKULE Taci, taci! (*Sunetele de trâmbiță și strigătele se aud mai aproape*) Pe cai! La arme! E în cumpănă mai mult decât viața și moartea oamenilor! (*Se îndreaptă grăbit spre fund; ceilalți îl urmează.*)

O stradă în Oslo

(De ambele părți, case joase de lemn cu streșini.

În fund, biserica Sfântului Hallvard, împrejmuată de un zid înalt, cu portal. Pe partea stângă, la capătul zidului, se înalță biserica, a cărei intrare principală este deschisă. E încă noapte; începe să se lumineze de ziuă. Bat clopote de alarmă; de departe, din dreapta, se aud strigătele ostașilor în luptă și hărmălaie.)

TRÂMBIȚAȘUL REGELUI SKULE (*vine din dreapta, sună din trâmbiță și strigă*) La arme! Toți oamenii regelui Skule, la arme! (*Sună iar și pleacă mai departe; peste puțin, este auzit cum sună și strigă pe o stradă alăturată.*)

O FEMEIE (*ieșind dintr-o casă din dreapta*) Dumnezeuule milostiv și mare, ce-o mai fi?

UN TÂRGOVEȚ (*care a ieșit, pe jumătate îmbrăcat, dintr-o casă de pe partea cealaltă a străzii*) Birkebeinenii sunt în oraș! Acum Skule o să-și primească plata pentru toate nelegiuirile lui.

UNUL DINTRE OAMENII LUI SKULE (*vine de pe o stradă laterală, din stânga, cu alți câțiva, purtând în brațe platoșe și arme*) Unde sunt birkebeinenii?

UN ALTUL DINTRE OAMENII LUI SKULE (*dintr-o casă din dreapta*) Nu știu!

PRIMUL Sst! Ascultă!... Trebuie să fie jos, spre podul Geite.

ALTUL Atunci, haidem jos, la podul Geite!

(*Pleacă toți grabnic prin dreapta. Un târgoveț vine fugind din aceeași parte.*)

PRIMUL TÂRGOVEȚ Hei, vecine, de unde vii?

AL DOILEA TÂRGOVEȚ De jos, de la râul Lo; merge prost acolo.

FEMEIA Sfinte Olav și sfinte Hallvard! Sunt birkebeinenii, sau cine-s?

CELĂLALT TÂRGOVEȚ De bună seamă că-s birkebeinenii; regele Håkon e cu ei; toată flota a tras la chei; el însuși a

debarcat, cu cei mai buni oameni ai lui la pălimarul de la muntele Eke.

PRIMUL TÂRGOVEȚ Ai, ce-o să se mai răzbune pentru măcelul de la Låka.

CELĂLALT TÂRGOVEȚ Așa-i, de bună seamă!

PRIMUL TÂRGOVEȚ Ia uite colo – fug „blănille de primăvară”!

(O ceată de oameni de-ai lui Skule vin fugind dinspre dreapta.)

UNUL DINTRE EI În biserică! Nimeni nu poate să stăvilească năvala birkebeinenilor în noaptea asta.

(Ceata se refugiază în biserică și închide ușa în urma ei.)

CELĂLALT TÂRGOVEȚ *(privind înspre dreapta)* Se vede în josul străzii, departe de tot, un steag; trebuie să fie al regelui Håkon!

PRIMUL TÂRGOVEȚ Uite, uite cum fug „blănille de primăvară”!

(O nouă ceată vine din dreapta.)

UNUL DIN CEATĂ Hai să ne ascundem în biserică și să cerem îndurare!

(Năvălesc spre poartă.)

MAI MULȚI DIN CEATA „BLĂNILOR DE PRIMĂVARĂ” E încuiată, e încuiată!

PRIMUL Hai în sus, spre Martestokke!

ALTUL Unde e regele Skule?

PRIMUL Nu știu. S-o luăm din loc, văd steagurile birkebeinenilor.

(Fug în goană mare pe lângă biserică și ies prin stânga. Håkon intră din dreapta cu stegarii lui, cu Gregorius Jonsson, Dagfinn Bonde și mulți alții.)

DAGFINN BONDE Ascultați larma bătăliei! Skule își grămădește oamenii în spatele bisericii.

UN BĂTRÂN TÂRGOVEȚ *(de pe balconul său îi strigă lui Håkon)* Păzește-te, stăpâne scump; „blănille de lup” luptă cu cruzime, luptă pe viață și pe moarte!

HÅKON Tu ești, bătrâne Guthorm Erlendssøn? Ai luptat pentru tatăl meu și pentru tatăl tatălui meu.

TÂRGOVEȚUL De-ar da Dumnezeu să mai pot lupta și pentru măria-ta.

HÅKON Ești prea bătrân pentru asta, și nu-i nevoie; de pe toate drumurile vin oamenii la mine.

DAGFINN BONDE (*arătând spre zidul din dreapta*) Iată steagul jarlului!

GREGORIUS JONSSØN Ba e chiar jarlul! Călare pe calul lui alb de bătație.

DAGFINN BONDE Trebuie să-i tăiem ieșirea prin poarta de-aici!

HÅKON Sună, sună! (*Trâmbițașul sună.*) Trâmbițai mai bine, câine, când trâmbițai pe bani, la podul de la Bergen!

(*Trâmbițașul sună din nou, mai puternic decât prima dată; se strâng mulți ostași.*)

UNUL DIN CEATA „BLĂNILOR DE PRIMĂVARĂ” (*vine fugind din dreapta, urmărit de un birkebeinian și se îndreaptă spre biserică*) Cruță-mi viața! Cruță-mi viața!

BIRKEBEINIANUL Nici dacă te-ai ascunde în altar! (*Îl doboară dintr-o lovitură.*) S-ar părea că ai o platoșă de preț; mi-ar fi de folos. (*Vrea să ia platoșa, dar scoate un țipăt și-și aruncă paloșul.*) Stăpâne, măria-ta! Nu mai dau nicio lovitură pentru măria-ta!

DAGFINN BONDE Și o spui într-un ceas ca ăsta?

BIRKEBEINIANUL Nu mai dau nicio lovitură!

DAGFINN BONDE (*îl doboară cu o lovitură*) Na, acum poți să nu-ți mai dai nicio osteneală!

BIRKEBEINIANUL (*arătând spre cel ucis*) Vream să zic că a fost destul că l-am omorât pe frate-meu. (*Moare.*)

HÅKON Fratele lui!

DAGFINN BONDE Ce? (*Cercetează leșul primului ucis.*)

HÅKON Adevărat?

DAGFINN BONDE Adevărat!

HÅKON (*cutremurat*) Iată, limpede, ce fel de război ducem.

Fratele împotriva fratelui, tatăl împotriva fiului; pe Dumnezeu cel atotputernic, va trebui să-i punem capăt odată!

GREGORIUS JONSSØN Vine jarlul, luptând din greu cu ceata jarlului Knut!

DAGFINN BONDE Tăiați-i drumul către poartă, ostași ai regelui!

(De cealaltă parte a zidului apar luptătorii. „Blănille de primăvară” își croiesc drum spre stânga, împingând pas cu pas pe birkebeineni. Regele Skule, călare pe calul său alb, cu paloșul tras.

Peter merge alături de el, ținând calul de căpăstru, iar în mâna stângă are un crucifix, înălțat foarte sus.

Pål Flida poartă steagul lui Skule, albastru, cu un leu care stă ridicat în două picioare.)

REGELE SKULE Tăiați-i în bucăți! Nu cruțați pe nimeni! E un nou pretendent la tron în Norvegia!

BIRKEBEINENII Un nou pretendent, spune?

HÅKON Skule Bårdssøn, hai să împărțim regatul!

REGELE SKULE Tot sau nimic!

HÅKON Gândește-te la regină, e fiica măriei-tale!

REGELE SKULE Am un fiu, am un fiu! Nu mă gândesc decât la el!

HÅKON Și eu am un fiu; dacă voi cădea eu, el va moșteni regatul!

REGELE SKULE Ucideți copilul regelui, oriunde l-ați găsi! Ucideți-l în jilțul regesc; ucideți-l în altar; ucideți-l, ucideți-l în brațele reginei.

HÅKON Ți-ai rostit singur pedeapsa!

REGELE SKULE *(lovind cu paloșul în jurul lui)* Ucideți, ucideți, tăiați-i în bucăți! Regele Skule are un fiu! Ucideți! ucideți!

(Lupta se îndepărtează afară, spre stânga.)

GREGORIUS JONSSØN „Blănille de primăvară” își croiesc drum lovind în dreapta și în stânga!

DAGFINN BONDE Da, dar numai ca să fugă.

GREGORIUS JONSSØN Da, pe ceruri! Cealaltă poartă e deschisă; scapă toți pe acolo!

DAGFINN BONDE În sus, spre Martestokke! (*Strigă.*) După ei, după ei, jarle Knut! Răzbună-te pentru măcelul de la Låka!

HÅKON Ați auzit; mi-a osândit copilul, nevinovatul meu copil, ales să fie rege al Norvegiei după moartea mea!

OAMENII REGELUI Da, da, am auzit!

HÅKON Și ce pedeapsă se dă pentru-o astfel de crimă?

OAMENII Moartea!

HÅKON Atunci, să moară! (*Ridică mâna și jură.*) Jur aici: Skule Bårdssøn să fie ucis, oriunde va fi găsit pe loc nesfânt!

DAGFINN BONDE E datoria oricărui om de credință să-l ucidă.

UN BIRKEBEINIAN (*din stânga*) Jarlul Skule fuge!

TÅRGOVEȚII Birkebeinenii au biruit!

HÅKON Încotro a luat-o?

BIRKEBEINIANUL Pe lângă Martestokke, în sus, spre Eidsvoll; pe cei mai mulți îi așteptau caii acolo sus, în stradă, că de nu, niciunul n-ar fi scăpat cu viață.

HÅKON Mulțumescu-ți ție, Doamne, pentru ajutorul pe care mi l-ai dat și-acum! Regina poate să coboare fără teamă de pe vas la țarm.

GREGORIUS JONSSØN (*arătând afară, spre dreapta*) A și coborât la țarm, măria-ta; iat-o că vine.

HÅKON (*către cei din preajma lui*) Ne așteaptă un lucru greu; e o fiică iubitoare; ascultați: niciun cuvânt față de ea despre primejdia care-l pândește pe copil. Făgăduiți-mi toți ca unul, că-l veți apăra pe fiul regelui vostru; dar ea să nu afle nimic.

OAMENII (*în șoaptă*) Făgăduim!

MARGRETE (*intră din dreapta, cu femeile și suita*) Håkon, soțul meu! Cerul te-a ocrotit; ai biruit și ești nevătămat!

HÅKON Da, am biruit. Unde e copilul?

MARGRETE Pe corabia regală, în mâinile unor oameni de credință.

HÅKON Mergeți mai mulți acolo.

(*Câțiva oameni pleacă.*)

MARGRETE Håkon, unde este... herțogul Skule?

HÅKON A luat drumul spre Țara-de-sus.

MARGRETE Așadar, trăiește! Soțul meu, îmi e îngăduit să-i mulțumesc lui Dumnezeu că trăiește?

HÅKON (*ducând o luptă dureroasă cu sine însuși*) Ascultă-mă, Margrete; mi-ai fost soție credincioasă, m-ai urmat la bine și la rău, ai fost plină de iubire; acum trebuie să-ți pricinuiesc o grea suferință; n-aș fi vrut s-o fac; dar sunt rege, de aceea trebuie să...

MARGRETE (*încordată*) E vorba de... herțog?

HÅKON Da. N-ar fi putut să mă lovească o soartă mai dureroasă decât a trăi toată viața departe de tine; dar dacă, după cele ce-ți voi spune acum, vei socoti că așa trebuie să fie, dacă vei socoti că nu vei mai îndrăzni niciodată să stai alături de mine, să mă mai privești vreodată fără a păli, atunci ne vom despărți... vom trăi fiecare singur; iar eu nu te voi învinui niciodată.

MARGRETE Să mă despart de tine! Cum poți să gândești asemenea gând? Dă-mi mâna!...

HÅKON Să n-o atingi... Am ridicat-o pentru un jurământ...

MARGRETE Pentru un jurământ?

HÅKON Un jurământ ca o pecete de neșters pentru o osândire la moarte.

MARGRETE (*cu un strigăt*) Tata! O, tatăl meu! (*Se clatină; câteva femei vin grabnic lângă ea și o sprijină.*)

HÅKON Da, Margrete; eu, regele, l-am osândit la moarte pe tatăl tău.

MARGRETE A făcut o crimă mai rea decât aceea de a-și lua titlul de rege.

HÅKON Da! Și acum, dacă socotești că trebuie să ne despărțim, așa să fie!

MARGRETE (*vine lângă el, hotărâtă*) Noi nu putem să ne despărțim niciodată! Eu sunt soția ta, nimic altceva pe lume decât soția ta.

HÅKON Ești tu îndeajuns de tare? Ai auzit și ai înțeles totul? Ți-am osândit tatăl.

MARGRETE Am auzit și-am priceput totul. L-ai osândit pe tata.

HÅKON Și nu vrei să știi ce crimă a făptuit?

MARGRETE Ajunge să știi tu.

HÅKON Dar l-am osândit la moarte.

MARGRETE (*îngenunchează în fața regelui și-i sărută mâna*)
Soțul meu și înaltul meu stăpân, tu osândești numai după dreptate!

Actul V

(O încăpere în palatul regal din Nidaros. Ușa de intrare se află în dreapta; în prim-plan, de aceeași parte, o fereastră. La stânga, o ușă mai mică. Este pe seară; Pål Flida, Bård Bratte și alți câțiva dintre oamenii cei mai de seamă ai regelui Skule stau la fereastră și privesc în sus.)

UN CĂPITAN Ce roșu luminează!

ALTUL Se întinde peste jumătate de cer, ca un paloș de foc.

BÅRD BRATTE Sfinte Olav, ce să prevestească acest semn de groază?

UN BĂTRÂN Prevestește pesemne moartea vreunei mari căpetenii.

PÅL FLIDA Moartea lui Håkon, oameni buni. El e acum în preajma fiordului cu flota lui; îl așteptăm să intre în oraș pe seară; de data asta, *nouă* ni se cuvine biruința.

BÅRD BRATTE Nu te bizui pe asta. Curajul oastei nu-i prea mare acum.

BĂTRÂNUL E lesne de înțeles. De când cu fuga de la Oslo, regele Skule stă ferecat și nu vrea nici să-i vadă, nici să stea de vorbă cu oamenii lui.

PRIMUL DIN SUITĂ În oraș, unii nici nu știu ce să mai creadă; poate e viu, poate e mort.

PĂL FLIDA Regele trebuie să apară, oricât de bolnav ar fi. Vorbește-i tu, Bård Bratte – e vorba de scăparea tuturor.

BÅRD BRATTE Nu folosește la nimic; i-am vorbit adineauri.

PĂL FLIDA Am să încerc și eu. (*Se duce la ușa din stânga și bate.*) Măria-ta, trebuie să treci în fruntea noastră; nu se mai poate altfel.

REGELE SKULE (*dinăuntru*) Sunt bolnav, Pål Flida.

PĂL FLIDA Și ce vrei să faci? De două zile n-ai mâncat; trebuie să te înzdrăvești și să te îngrijești...

REGELE SKULE Sunt bolnav.

PĂL FLIDA Pe Dumnezeu cel atotputernic, asta nu ajută! Regele Håkon e în fiord, și ne putem trezi cu el aici, la Nidaros, din clipă în clipă.

REGELE SKULE Bateți-l pentru mine! Biruiți-l în locul meu! Omorâți-l, pe el și copilul regesc!

PĂL FLIDA Trebuie să vii, măria-ta, cu noi, stăpâne!

REGELE SKULE Nu, nu, nu; o să aveți izbândă și noroc dacă nu sunt eu cu voi.

PETER (*intră din dreapta; este îmbrăcat cu armura*) Târgoveții sunt neliniștiți; se strâng în cete mari în fața curții regale.

BÅRD BRATTE Dacă nu le vorbește, îl vor părăsi tocmai când va fi mai mare ananghia.

PETER Trebuie să le vorbească. (*Privind spre ușa din stânga.*) Tată! Trøndenii, oamenii tăi cei mai de credință, te părăsesc dacă nu-i îmbărbătezi!

REGELE SKULE Ce spunea scaldul?

PETER Scaldul?

REGELE SKULE Scaldul care a murit pentru mine, la Oslo. Nimeni nu poate să dăruiască ceea ce nu are, așa spunea.

PETER Deci, nici tu nu poți să dăruiești regatul; e moștenirea pe care mi-o lași tu!

REGELE SKULE Bine, vin!

PĂL FLIDA Domnul fie lăudat!

REGELE SKULE (*apare în ușă; e palid și slăbit; părul i-a*

încărunțit mult) Să nu vă uitați la mine! Nu-mi place să vă uitați la mine acum, când sunt bolnav! (*Se duce către Peter.*) Să-ți pierd regatul, zici? Dumnezeuule mare, ce era să fac!

PETER O, iartă-mă; știu că ceea ce faci tu este lucrul cel mai drept.

REGELE SKULE Nu, nu; până acum, nu; dar acum mă voi înzdrăveni și însănătoși; vreau să trec la fapte.

STRIGĂTE PUTERNICE (*de afară, din dreapta*) Regele Skule! Regele Skule!

REGELE SKULE Ce-i asta?

BÂRD BRATTE (*lângă fereastră*) Se adună târgoveții, toată curtea palatului regal e plină de oameni; trebuie să le vorbești.

REGELE SKULE Arăt eu oare ca un rege? Pot eu acum să vorbesc?

PETER Trebuie, preaînaltul meu tată!

REGELE SKULE Bine, fie! (*Se duce la fereastră și dă în lături perdeaua, dar o lasă repede să cadă și se dă înapoi înspăimântat.*) Paloșul de foc stă iar deasupra mea!

PETER Prevestind că paloșul izbânzii a fost tras din teacă pentru tine.

REGELE SKULE Da, numai de-ar fi așa! (*Se duce la fereastră și le vorbește celor de afară.*) Trøndenilor, ce vreți?... Iată, aici, în fața voastră, stă regele vostru.

UN TÂRGOVEȚ (*de afară*) Plecați din oraș! Birkebeinenii îl vor pârjoli și îl vor pustii, dacă te găesc aici.

REGELE SKULE Trebuie să luptăm cu toții. V-am fost rege blând; v-am luat biruri mici pentru război...

VOCEA UNUI BĂRBAT (*de jos, din mulțime*) Dar sângele care a curs la Låka și la Oslo ce-a fost?

O FEMEIE Dă-mi înapoi logodnicul!

UN BĂRBAT Dă-mi-i înapoi pe tata și pe fratele meu!

O FEMEIE Rege Skule, dă-mi-i înapoi pe cei trei fii ai mei!

UN BĂRBAT El nici nu e rege; nu i s-a jurat credință pe racla sfântului Olav!

MULTE VOCI Nu, nu, nu i s-a jurat credință pe racla lui

Olav! Nu e rege!

REGELE SKULE (*se trage îndărătul perdelei*) Nu i s-a jurat credință!... Nu e rege!

PĂL FLIDA A fost o greșeală de moarte că n-am scos afară racla sfântului când ați fost ales.

BÂRD BRATTE Dacă târgoveții se rup de noi, nu vom izbuti să rezistăm la Nidaros când vor veni birkebeinenii.

REGELE SKULE Și se vor rupe de noi, câtă vreme nu mi se va jura credință pe racla sfântului.

PETER Atunci, să scoatem racla și să ți se jure credință!

PĂL FLIDA (*clătinând din cap*) Cum să facem?

PETER Oare e ceva care să nu se poată face, când e vorba de el? Poruncește să se sune adunarea pentru Dietă și să se scoată afară racla.

MAI MULȚI DINTRE OAMENI (*dându-se înapoi*) Nelegiuire!

PETER Nu-i nelegiuire; haideți, haideți! Frații cruciați sunt de partea regelui Skule; nu ne vor sta împotriva.

PĂL FLIDA Nu, nu, le e frică de arhiepiscop.

PETER Voi, ostași ai regelui, nu vreți să-l ajutați într-o pricină atât de mare! Bine, sunt alții acolo jos care vor arăta mai multă bunăvoință. Părinte și rege al meu, frații cruciați nu se vor împotrivi; îi voi ruga, le voi cădea în genunchi! Poruncește să se sune adunarea Dietei. Îți vei purta titlul de rege după toată pravila! (*Iese repede prin dreapta.*)

REGELE SKULE (*strălucind de bucurie*) L-ați văzuț! L-ați văzut pe viteazul meu fiu! Cum îi mai străluceau ochii! Da, să luptăm cu toții și să izbândim! Ce forțe au birkebeinenii?

PĂL FLIDA Nu atât de mari încât să nu-i putem înfrânge; numai de-ar fi târgoveții de partea noastră!

REGELE SKULE Vor fi de partea noastră. Trebuie să fim uniți cu toții acum și să punem capăt acestui război cumplit. Nu vedeți că e un semn al cerului, vestindu-ne să-l încheiem? Cerul e mâniat pe întreaga Norvegie din pricina prăpădurilor care de-atâta timp nu mai conțin. În fiecare noapte, paloșul de foc luminează acolo, sus; femeile leșină și nasc în

biserici. Peste preoți și călugări s-a abătut nebunia, aleargă pe străzi și strigă că a sosit ziua de apoi. Da, pe Dumnezeu cel atotputernic, trebuie să se sfârșească îndată!

PĂL FLIDA Ce poruncești?

REGELE SKULE Toate podurile trebuie tăiate.

PĂL FLIDA Du-te și pune să se taie toate podurile.

(Unul dintre oștenii din suită iese prin dreapta.)

REGELE SKULE Toți oamenii să se adune jos, la ostrov; niciun birkebeinian nu va pune piciorul în Nidaros.

PĂL FLIDA Așa, măria-ta!

REGELE SKULE Când racla va fi afară, să se sune adunarea Dietei. Să se strângă toți târgoveții și toată oastea.

PĂL FLIDA *(către unul dintre oameni)* Du-te și spune-le trâmbițașilor să trâmbițeze pe străzi. *(Omul iese.)*

REGELE SKULE *(vorbește de la fereastră mulțimii)* Voi, cei de jos, care vă jeluiți și vă îngrijați, stați dârji alături de mine. Pacea și lumina vor coborî iar peste țară, ca în primele zile ale lui Håkon, ca în vremurile lui frumoase, când bucatele rodeau de două ori în fiecare vară; stați dârji alături de mine și credeți în mine. Am mare nevoie de voi. Iar eu o să veghez și o să lupt pentru voi; o să sângerez și o să cad pentru voi, dacă așa se va cere; dar să nu mă părăsiți și să nu vă îndoiiți de mine... *(Strigăte ascutite de spaimă răzbat din mijlocul mulțimii.)* Ce-i asta?

O VOCE ÎNNEBUNITĂ Pocăiți-vă, pocăiți-vă!

BĂRD BRATTE *(privind afară)* E un preot pe care a pus stăpânire diavolul!

PĂL FLIDA Își sfâșie straietele în bucăți și se biciuiește cu biciul.

VOCEA Pocăiți-vă, pocăiți-vă; ziua de apoi a sosit!

MULTE VOCI Fugiți, fugiți. Vai și-amar de Nidaros! O, ce nelegiuire!

REGELE SKULE Ce-i?

BĂRD BRATTE Toți, toți dau înapoi de parcă o fiară sălbatică ar fi năvălit peste ei.

REGELE SKULE Da, toți fug... (*Cu un strigăt de bucurie.*) He, totuna-i; suntem mântuiți; priviți, priviți!... Racla regelui Olav e în mijlocul curții regești!

PĂL FLIDA Racla regelui Olav?

BÂRD BRATTE Da, pe ceruri; acolo-i!

REGELE SKULE Frații cruciați îmi sunt credincioși; niciodată n-au mai săvârșit o faptă atât de bună!

BÂRD BRATTE Ascultați, se sună adunarea Dietei.

REGELE SKULE Acum mi se va jura credință după pravilă.

PETER (*venind din dreapta*) Pune-ți mantia regală; racla sfântului e aici.

REGELE SKULE Ai izbăvit regatul pentru mine și pentru tine; îi vom răsplăti înzecit pe frații cruciați că nu s-au împotrivit.

PETER Fraților cruciați n-ai de ce să le mulțumești, tată.

REGELE SKULE Nu ei te-au ajutat?

PETER Au afurisit pe oricine-ar îndrăzni să se atingă de sfintele moaște.

REGELE SKULE Dar arhiepiscopul!... El nu s-a împotrivit.

PETER Arhiepiscopul împrășca anateme mai cumplite decât toți frații cruciați.

REGELE SKULE O, văd totuși că mai am și oameni credincioși. Voi stați aici înfricoșați și dați înapoi, voi, care-ar trebui să-mi fiți cei mai apropiați... iar acolo, jos, în mulțime, îi am pe cei ce-au îndrăznit pentru mine să ia asupra lor un păcat atât de mare.

PETER N-ai nici un singur om credincios care să fi îndrăznit să ia asupra lui păcatul.

REGELE SKULE Dumnezeuule atotputernic, s-a întâmplat o minune; cine-a scos racla?

PETER Eu, tată!

REGELE SKULE (*cu un strigăt*) Tu?

OAMENII (*dându-se înapoi, cu teamă*) Nelegiuitul!

(*Păl Flida, Bârd Bratte și încă alți câțiva ies.*)

PETER Fapta trebuia săvârșită. Nu te poți bizui pe niciun

om înainte de a-ți fi depus jurământul de credință. M-am rugat, am cerșit de la frații cruciați; zadarnic! Atunci, am deschis cu forța ușa bisericii și nimeni n-a cutezat să mă urmeze. Am năvălit în altar, am apucat racla și m-am opintit; parcă o putere vrăjită mi-ar fi dat o tărie neomenească. Racla s-a slobozit, am târât-o după mine prin biserică, pe când ploaia de afurisenii curgea ca un potop pe capul meu; am tras-o afară din biserică; toți fugeau și se fereau din calea mea; când am ajuns în mijlocul curții regești, s-a rupt toarta raclei, iat-o! (*O ridică în aer.*)

REGELE SKULE (*împietrit de groază*) Nelegiuire!

PETER Pentru tine, pentru marele tău gând regesc! Tu vei stinge păcatul, vei stinge orice greșeală. Tu vei aduce pacea și lumina; va răsări o zi de strălucire peste țară... se va uita că a început printr-o noapte de furtună.

REGELE SKULE Când te-a adus la mine maică-ta, parcă o aureolă de sfânt plutea în jurul capului tău... acum îmi pare că văd fulgerând blestemele.

PETER Tată, tată, nu te gândi la mine; nu te teme din pricina fericirii sau nefericirii mele. A împlini voința ta... poate fi păcat?

REGELE SKULE Aș vrea să cred în mine cum crezi tu, dar credința ta a devenit păcat.

PETER (*sălbatic*) Pentru tine, pentru tine! Dumnezeu nu va pregeta să mă spele!

REGELE SKULE Neprihănit și nepătat, așa i-am făgăduit lui Ingebjørg să-l păstrez; iar el batjocorește cerul!

PĂL FLIDA (*intrând*) Toți se frământă! Pe oamenii tăi i-a cuprins spaima în urma groazniciei faptei; fug să se ascundă în biserici.

REGELE SKULE Vor ieși; trebuie să iasă!

BĂRD BRATTE (*intrând*) Târgoveții se ridică împotriva măriei-tale; peste tot îți ucid oamenii: pe străzi, în case, oriunde îi găsesc.

UN OM DIN SUITĂ (*intrând*) Corăbiile birkebeinenilor urcă

pe râu în sus.

REGELE SKULE Sunați adunarea ostașilor mei. Nimeni să nu mă părăsească!

PĂL FLIDA Nu se mai poate; frica i-a betejit pe toți.

REGELE SKULE (*desperat*) Eu nu pot să cad acum! Fiul meu nu trebuie să piară având pe suflet un păcat de moarte!

PETER Nu te gânde la mine; trebuie să învingi! Să ne retragem în sus, către Innherred, unde oamenii ne sunt credincioși!

REGELE SKULE Da, să fugim! Să mă urmeze toți cei ce vor să-și scape viața!

BÂRD BRATTE Pe unde?

REGELE SKULE Peste pod!

PĂL FLIDA Toate podurile sunt tăiate, măria-ta!

REGELE SKULE Tăiate?... Toate podurile sunt tăiate, spui?

PĂL FLIDA Dacă le-am fi tăiat la Oslo, am fi putut să le lăsăm neatinse la Nidaros.

REGELE SKULE Oricum, vom trece peste râu... Trebuie să ne apărăm și să ne scăpăm viața! Să fugim, să fugim! (*El și Peter ies grăbiți prin stânga.*)

BÂRD BRATTE Mai bine-i așa, decât să cazi doborât de târgoveți și birkebeineni.

PĂL FLIDA În numele lui Dumnezeu, să fugim!

(*Toți îl urmează pe Skule. Încăperea rămâne scurtă vreme goală; se aude larmă dinspre stradă, îndepărtată și confuză; apoi năvălește pe ușa din dreapta o ceată de târgoveți înarmați.*)

UN TĂRGOVEȚ Aici! Aici trebuie să fie!

ALTUL Omorâți-l!

MAI MULȚI Omorâți-l și pe cel ce-a săvârșit nelegiuirea!

UNUL Înaintați cu băgare de seamă; or să se apere și cu dinții...

PRIMUL TĂRGOVEȚ Nicio primejdie... birkebeinenii au și răzbit pe străzi.

UN TĂRGOVEȚ (*intrând*) Prea târziu... Regele Skule a fugit.

MAI MULȚI Încotro? Încotro?

CEL SOSIT În vreo biserică, socotesc; toate sunt pline de oamenii lor.

PRIMUL TÂRGOVEȚ Haideti să-i căutăm; regele Håkon o să-l răsplătească bine pe cine-l va ucide pe Skule.

ALTUL Vin birkebeinenii!...

AL TREILEA Regele Håkon!

MULȚI DIN MULȚIME (*strigă*) Trăiască regele Håkon Håkonssøn!

HÅKON (*intrând din dreapta, urmat de Gregorius Jonssøn, Dagfinn Bonde și mulți alții*) Da, acum toți vă smeriți, trøndenilor. Destul mi-ați stat împotriva.

PRIMUL TÂRGOVEȚ (*îngenunchind*) Îndurare, stăpâne! Skule Bårdssøn a fost tare aspru cu noi!

UN ALTUL (*îngenunchind și el*) Ne-a silit, căci într-altfel niciodată nu l-am fi urmat.

PRIMUL Ne-a răpit bunurile și ne-a silit să ne războim pentru o tâlhărie.

AL DOILEA O, prea înalte stăpâne, a fost un pârjol și pentru prietenii și pentru dușmanii lui!

MULTE VOCI Da, da, Skule Bårdssøn a fost o urgie pentru întreaga țară.

DAGFINN BONDE Par a fi vorbe adevărate.

HÅKON Bine; cu voi, târgoveților, oi vorbi mai pe urmă. Am de gând să pedepsesc crunt toate crimele făptuite aici; ci la altceva mi-e gândul acum. Știe careva unde e Skule Bårdssøn?

MAI MULȚI S-a ascuns în vreo biserică, stăpâne!

HÅKON Așa să fie?

TÂRGOVEȚII Da, da, toți s-au ascuns prin biserici.

HÅKON (*încet, către Dagfinn Bonde*) Trebuie să-l găsim; pune strajă la toate bisericile din oraș.

DAGFINN BONDE Și când va fi găsit, să fie ucis fără zăbavă.

HÅKON (*înăbușit*) Ucis? Dagfinn, Dagfinn, mi-e tare greu.

DAGFINN BONDE Stăpâne, ai jurat la Oslo că așa vei face!

HÅKON Și tot omul va cere moartea lui! (*Se întoarce către*

Gregorius Jonssøn și vorbește în așa fel încât să nu fie auzit de ceilalți.) Du-te; i-ai fost prieten cândva; caută-l și sfătuiește-l să fugă din țară.

GREGORIUS JONSSØN Vrea măria-ta astfel?

HÅKON Pentru supusa și blânda mea soție...

GREGORIUS JONSSØN Și dacă nu va fugi? Dacă nu va voi sau nu va putea?

HÅKON Atunci, în numele lui Dumnezeu, nici eu nu-l pot cruța. Porunca regelui trebuie să se împlinească. Du-te!...

GREGORIUS JONSSØN Mă voi duce și voi face cum voi putea mai bine. Facă cerul sa izbândesc! *(Iese prin dreapta.)*

HÅKON Tu, Dagfinn Bonde, du-te cu câțiva oameni de credință la vasul regesc; veghează pe regină și pe copil, până sus, la mănăstirea Elgeseter.

DAGFINN BONDE Măria-ta, socotești că acolo sunt în pază bună?

HÅKON Nicăieri nu e mai ocrotită decât acolo. Dușmanii s-au închis în biserici, iar ea s-a rugat tare mult de mine; mama ei e la Elgeseter.

DAGFINN BONDE Da, da, știu.

HÅKON Salut-o pe regină cu toată dragostea din partea mea, și salut-o și pe doamna Ragnhild. Spune-le că îndată ce dușmanii îmi vor cădea la picioare și-și vor căpăta iertarea, toate clopotele din Nidaros vor suna în semn că s-a întors iar pacea în țară... Voi, târgoveților, să vă înfățișați mâine înaintea judecății mele, să vă primiți pedeapsa după fapte. *(Iese cu suita.)*

PRIMUL TÂRGOVEȚ Vai de noi, ce-o să fie mâine!

CELĂLALT TÂRGOVEȚ O să ne fie dat să trecem printr-o răfuială grea.

PRIMUL Noi, care-atâta vreme ne-am împotrivit lui Håkon... care l-am slăvit pe Skule când a luat numele de rege...

CELĂLALT Care i-am dat lui Skule și vase, și biruri pentru război... care-am cumpărat toate bunurile furate de la dregătorii lui Håkon.

PRIMUL O, vai de noi mâine!

UN TÂRGOVEȚ (*intrând grăbit prin stânga*) Unde-i Håkon?
Unde-i regele?

PRIMUL TÂRGOVEȚ Ce ai cu el?

CEL CE-A VENIT Îi aduc o veste mare!

MAI MULȚI Ce veste?

CEL CE-A VENIT Nu i-o spun decât regelui.

MAI MULȚI Ba, spune și-acum, spune!

CEL CE-A VENIT Skule Bårdsson fugе în sus, către Elgeseter.

PRIMUL TÂRGOVEȚ Nu se poate! Skule s-a ascuns în vreo biserică.

CEL CE-A VENIT Nu, nu; el și fiu-său au trecut râul într-o luntre.

PRIMUL TÂRGOVEȚ Ha, păi așa ne putem izbăvi de furia lui Håkon.

CELĂLALT TÂRGOVEȚ Da, hai să-l vestim degrabă unde e Skule.

PRIMUL Nu, mai bine să nu spunem nimic, ci să alergăm chiar noi sus, la Elgeseter și să-l ucidem pe Skule.

CELĂLALT Da, da... așa să facem.

AL TREILEA Nu l-a urmat peste râu și ceata lui?

CEL CE-A VENIT Nu, nu erau decât vreo câțiva inși în luntre.

PRIMUL TÂRGOVEȚ Înarmați-vă cât mai bine. O, acum târgoveții vor scăpa! Nu mai spune nimănui ce-am plănuț. Suntem destui – și-acum, în sus! Spre Elgeseter!

TOTI (*înăbușit*) Da, spre Elgeseter!

(*Pleacă prin stânga, grăbiți, dar cu băgare de seamă.*)

Pădure de brazi pe înălțimile din fața Nidarosului

(Clar de lună; dar noaptea este atât de cețoasă, încât planul al doilea abia se întrezărește, iar câteodată aproape nici nu se vede. Cioturi de copaci și pietre mari zac de jur-împrejur. Regele Skule, Peter, Pål Flida, Bård Bratte și mai mulți oameni

ai lor vin din stânga prin pădure.)

PETER Șezi și te odihnește, tată!

REGELE SKULE Da! Să mă odihnesc, să mă odihnesc! (*Se prăbușește pe o piatră.*)

PETER Cum te simți?

REGELE SKULE Mi-e foame! Sunt bolnav, bolnav! Văd umbrele celor morți!

PETER (*ridicându-se brusc*) Dați-mi o mână de ajutor, un dărab de pâine pentru rege.

BÂRD BRATTE Acum fiecare om e rege; acum e vorba de viața fiecăruia. Ridică-te, Skule Bårdssøn, dacă ești rege, nu zăcea acolo, ci cârmuiește-ți țara.

PETER Dacă-ți bați joc de tata, te ucid!

BÂRD BRATTE Oricum voi fi ucis; regele Håkon n-are să mă ierte că i-am fost dregător și m-am dat de partea lui Skule. Născocoște o izbăvire. Orice faptă, cât de nebunească ar fi, mă leg s-o cutez acum.

UNUL DIN CEATA „BLĂNILOR DE PRIMĂVARĂ” De ne-am putea strecura măcar până la mănăstirea de pe Holm.

PÂL FLIDA Mai bine-ar fi la Elgeseter.

BÂRD BRATTE (*izbucnind*) Mai bine-ar fi să coborâm la corabia lui Håkon și să-i furăm copilul.

PÂL FLIDA Ai înnebunit?

BÂRD BRATTE Nu, nu; e singura noastră scăpare; și nu e greu de săvârșit. Birkebeinenii scotocesc toate casele și țin sub pază bisericile. Nu le dă în gând că vreunul dintre noi ar fi putut să fugă, odată ce toate podurile au fost tăiate. N-au de ce să fie prea mulți oameni la bordul corabiei: și când moștenitorul regal va fi în puterea noastră, Håkon va primi pacea; iar de nu, urmașul lui va muri odată cu noi. Cine vrea să meargă să-și scape viața?

PÂL FLIDA Eu nu, dacă-i să mi-o scap astfel.

MAI MULȚI Nici eu! Nici eu!

PETER Ha, dar dacă-ar fi ca să-l scăpăm pe tata?

BÂRD BRATTE Dacă vrei să mă întovărășești, vino! Cobor la

Hladehammer, la ceata pe care-am întâlnit-o la poalele dealului. Sunt războinicii cei mai sălbatici dintre „blănille de lup”; trecuseră râul înot; știau că nu vor căpăta îndurare ascunzându-se în biserici. Ei, voinicii ăștia, vor cuteza să calce vasul regal! Cine dintre voi vrea să meargă?

CĂȚIVA Eu, eu!

PETER Poate vin și eu; dar mai întâi să-l știu pe tata la adăpost.

BÂRD BRATTE Înainte de a se lumina de ziuă, pornim în susul apei. Veniți, pe-aici taie o scurtătură până jos, la Hlade. *(El și alți câțiva ies prin dreapta.)*

PETER *(către Pål Flida)* Nu-i spune nimic tatii în noaptea asta; îi e sufletul bolnav, trebuie să lucrăm noi pentru el. Există o scăpare cu planul lui Bård Bratte. Înainte de a mihi de ziuă, pruncul regesc va fi în mâinile noastre.

PÅL FLIDA Și gândesc că are să fie ucis. Nu pricepeți că e un păcat...

PETER Nu poate să fie niciun păcat; tata l-a osândit încă la Oslo. Oricum, el trebuie să fie dat la o parte din drumul nostru; îl stânjenește pe tata; părintele meu are un măreț gând regesc de împlinit; și trebuie să-l îplinească, oricine și oricâți ar cădea pentru el.

PÅL FLIDA Blestemată a fost ziua în care ai aflat că ești fiul regelui Skule. *(Ascultând.)* Sst!... Culcați-vă la pământ; vin oameni.

(Toți se aruncă la pământ, ascunzându-se după stânci și trunchiuri de copaci; un grup de oameni, parte călări, parte pe jos, se zărește nelămurit, venind din stânga, prin ceață, trece și iese prin dreapta.)

PETER E regina.

PÅL FLIDA Da, da; împreună cu Dagfinn Bonde. Sst!

PETER Se duc la Elgeseter. Pruncul e cu ei!

PÅL FLIDA Și doamnele de curte ale reginei.

PETER Și numai patru bărbați. Sus, sus, rege Skule, regatul tău e salvat!

REGELE SKULE Regatul meu? E întunecat ca al îngerului care s-a ridicat împotriva lui Dumnezeu.

(O ceată de frați cruciați intră din dreapta.)

UN FRATE CRUCIAT Cine-i acolo? Să fie oare oamenii regelui Skule?

PĂL FLIDA Ba e chiar regele Skule!

FRATELE CRUCIAT Dumnezeu fie lăudat că v-am întâlnit, slăvite doamne! Am aflat de la niște târgoveți că ai luat drumul ce trece pe-aici în sus; suntem și noi tot atât de fără apărare ca și măria-ta la Nidaros.

PETER Ați fi meritat moartea, voi, care n-ați vrut să dați racla lui Olav.

FRATELE CRUCIAT Arhiepiscopul ne-a poruncit; noi bucurosi l-am fi slujit pe regele Skule, noi am ținut totdeauna cu măria-sa. Iată, am adus straiile călugărești pentru măria-sa și pentru oamenii mării-sale; luați-le, că îmbrăcați așa o să vă strecurați mai ușor până la vreo mănăstire de unde să încercați să căpătați îndurarea lui Håkon.

REGELE SKULE Da, dați-mi straiile călugărești. Eu și fiul meu trebuie să răzbatem pe pământul sfânt al vreunei mănăstiri. Trebuie să ajung la Elgeseter.

PETER *(încet, către Pål Flida)* Ai grijă ca tata să ajungă acolo...

PĂL FLIDA Ai uitat că birkebeinenii sunt la Elgeseter?

PETER Nu au decât patru ostași; o să-i înfrunțați ușor, iar în dosul zidurilor mănăstirii nu se vor încumeta să se atingă de voi. Eu mă duc să-l caut pe Bård Bratte.

PĂL FLIDA Mai chibzuiește!

PETER Nu pe corabia regelui, ci la Elgeseter vom izbăvi regatul tatălui meu! *(Iese repede prin dreapta.)*

UN VÂRBELG *(în șoptă către altul)* Tu te duci la Elgeseter cu Skule?

ALTUL Sst, mai încet! Nu; acolo sunt birkebeinenii.

PRIMUL Nici eu nu mă duc; da' nu le spune nimic celorlalți.

UN FRATE CRUCIAT Și-acum, la drum, doi câte doi, un

oștean și-un frate călugăr...

UN ALT FRATE CRUCIAT (*stând pe un ciot de copac, în urma celorlalți*) Eu merg cu regele Skule.

REGELE SKULE Știi drumul?

FRATELE CRUCIAT Drumul cel larg.

PRIMUL FRATE Grăbiți-vă; să ne răspândim și să umblăm pe cărări osebite. Ne întâlnim la poarta mănăstirii.

(*Ies, pierzându-se printre copacii din dreapta; ceața se risipește și cometa se arată iar, roșie și strălucitoare, în văzduhul pâcios.*)

REGELE SKULE Peter, fiul meu!... (*Dându-se înapoi.*) Ha! sabia de foc s-a ivit iar pe cer.

FRATELE CRUCIAT (*stând mai în urmă, pe un ciot*) Dar eu sunt aici!

REGELE SKULE Cine ești tu?

FRATELE CRUCIAT Un vechi cunoscut.

REGELE SKULE N-am mai văzut vreodată om atât de palid.

FRATELE CRUCIAT Ci nu mă cunoști?...

REGELE SKULE Nu ești cel care vrea să mă călăuzească până la Elgeseter?

FRATELE CRUCIAT Eu sunt cel care vrea să te călăuzească la tronul regesc.

REGELE SKULE Poți tu s-o faci?

FRATELE CRUCIAT Pot, dacă și tu vrei.

REGELE SKULE Și cum?

FRATELE CRUCIAT Așa cum am făcut și altădată; te voi duce sus, pe un munte înalt, și-ți voi arăta toate minunile pământului.

REGELE SKULE Toate minunile pământului le-am văzut eu, în visele mele ispititoare.

FRATELE CRUCIAT Eu ți-am dăruit aceste vise.

REGELE SKULE Cine ești tu?

FRATELE CRUCIAT Sunt solul celui dintâi pretendent la coroană din lume.

REGELE SKULE Cel dintâi pretendent la coroană?

FRATELE CRUCIAT Sunt solul celui dintâi jarl care s-a răzvrătit împotriva celui mai mare rege și care-a-ntemeiat o împărăție ce va dăinui și dincolo de ziua judecării de apoi!

REGELE SKULE (*strigând*) Episcopul Nikolas!...

FRATELE CRUCIAT (*ridicându-se*)

Mă recunoști? Pentru cauza ta,
mă-ntorc, din țara morții, pe pământ.

Zile și ani noi am plutit cândva
pe-aceeași luntre, duși de-același vânt.
Când dintre voi, în noapte și-n furtună,
mă smulse-a groazei pasăre nebună,
cerșisem mila-n rugi și-n zvon de clopot ne-ncetat,
de la călugări imnuri și psalmi am cumpărat;
plătisem șapte slujbe – citiră paisprezece;
ci poarta strâmtă nu o putui trece.

REGELE SKULE Și vii de dincolo, din adâncuri, acum?...

FRATELE CRUCIAT

Da, vin din regatul acela, de jos;
regatul de-a pururi urât zugrăvit.
O, crede-mă, nu e atât de cumplit;
nu arde pojarul chiar până la os.

REGELE SKULE Acolo, precum văd, ai deprins domnia-ta
veche căpetenie a baglerienilor și arta scalzilor?

FRATELE CRUCIAT

Arta scalzilor? Da! Și-o groază de latină!
Îți amintești că nu prea știam eu latinește;
acum, mai bun, un altul nu cred că se găsește.
Acolo, ca să capeți o funcție deplină,
ori ca să scapi pe poartă, îți trebuie latină.
Și, zi de zi, la mese, omul face progrese,
lângă alți mari maestri și-atâtea fețe-alese:
cincizeci de inși pe care drept papi pe-aici îi scalzi,
și cardinali cinci sute, și șapte mii de scalzi.

REGELE SKULE Salută-l din partea mea pe stăpânul tău și
spune-i că-i mulțumesc pentru prietenie. Mai spune-i că el e

singurul rege care-i trimite ajutor regelui Skule al Norvegiei.

FRATELE CRUCIAT

Ascultă, rege Skule, de ce-s trimis la tine:

El, cel de jos, el are foarte mulți slujitori,

și fiecare-și are pe lume un sector;

Norvegia *a mea* e, pentru că o știu bine.

Håkon Håkonsson nu e om potrivit cu noi,

nu e pe placul nostru, ne și-nfruntă apoi;

el trebuie să cadă, iar tu să te ridici,

doar tu coroana scumpă s-o porți pe frunte-aici.

REGELE SKULE Da, dă-mi coroana! Când o voi avea, voi domni în așa fel încât să mă pot răscumpăra.

FRATELE CRUCIAT

Despre coroană, da, de ea vorbim.

Ci-n noaptea asta, hai să ne grăbim:

la Elgeseter doarme pruncul lui Håkon rege;

vei izbuti ca lațul morții acum să-l lege;

orice împotrivire va fi ca fulgu-n vânt;

tu vei fi rege, Skule, biruind pe pământ.

REGELE SKULE Crezi hotărât că eu voi învinge?

FRATELE CRUCIAT

Toți oamenii-n Norvegia cer pace;

vor prunc regesc, și tuturor le place

la tronul țării-un drept moștenitor;

de lupte e sătul acest popor.

Hai, rege Skule, dușmanul ți-l gată!

În noapte, -acum! Acum, ori niciodată!

Spre nord se luminează-a ziuă-bună;

privește cum se risipește ceața;

luntre cu luntre-n taină se adună,

și, dedesubt, pământul, surd, detună!

Vei căpăta tot ce poate da viața;

cu un cuvânt strângi mii de luptători,

mii de corăbii în fiord cobori!

REGELE SKULE Spune-mi cuvântul!

FRATELE CRUCIAT

Pe scara lumii-n vârf dacă vrei să-ți faci cale,
slujește-ți doar ambițiile tale;
cetățile, orașele, țara ți-s date ție,
dacă îl lași întru domnie
pe fiul tău, rege-al Norvegiei să fie.

REGELE SKULE (*ridică mâna, pregătindu-se de jurământ*)
Fiul meu să fie... (*Se oprește deodată și izbucnește îngrozit.*)
Pângăritorul celor sfinte!! El să capete întreaga putere?!... Ha!
Acum pricep eu cine ești; tu vrei pierzania sufletului său! Piei
de lângă mine, piei de lângă mine! (*Întinzând mâinile către cer.*)
Și îndură-te de mine, tu, cel pe care îl chem într-ajutor în clipe
de grea cumpănă! (*Se prăbușește la pământ.*)

FRATELE CRUCIAT

Ei, fir-ar! Totul mergea strună, părea;
mi se părea că îl și am în mâna mea;
lumina îmi jucă un renghi cumplit,
cum n-am mai cunoscut – și jocul s-a sfârșit.
Ci lasă, lasă; graba nu e prea mare;
perpetuum mobile e pus în mișcare;
am zăpăcit puterii prin veacuri pentru cei
ce-nfruntă lumina, sunt rege peste ei;
Puterea-mi stăpânește peste Norvegia toată,
Puterea mea în taină-ntemeiată.

(*Îndepărtându-se.*)

Când norvegienii mi se vor supune,
nemairăvnind nimic a vrea ori spune –
cu inimi frânte și cu frunți plecate,
ca trestiiile-n vânt încovoiate –
un singur lucru doar unindu-i strâns, anume:
de-a nărui orice putere-n lume –
cu zdrențele mizeriei drept steag,
sfărâmând și alungând tot ce-i onoare,

episcopului Nikolas slujindu-i cu drag –
atunci episcopul baglerian își va fi împlinit a lui chemare!
(*Dispare în ceață, printre pomi.*)

REGELE SKULE (*după o scurtă pauză, se ridică pe jumătate și privește împrejur*) Unde-i întunecatul? (*ridicându-se brusc.*) Povățuitorule, unde ești, povățuitorule? S-a dus! Totuna-i; acum știu drumul până la Elgeseter și mai departe. (*Iese prin dreapta.*)

Curtea mănăstirii de la Elgeseter

(În stânga e capela, cu intrarea spre grădină; ferestrele sunt luminate. De partea cealaltă, de-a lungul grădinii, se înșiruiesc câteva clădiri mai mărunte; în fund, zidul mănăstirii, cu o poartă solidă, încuiată. E o noapte luminată de lună. Trei căpetenii din ceata birkebeinenilor stau lângă poartă; Margrete, Ragnhild și Dagfinn Bonde ies din capelă.)

DOAMNA RAGNHILD (*scoasă din fire*) Regele Skule a fost silit să se ascundă într-o biserică, spui? El, el, pus pe fugă, cerșind pacea la altar... cerșindu-și viața, poate... o, nu, nu, nu se poate; Dumnezeu are să vă pedepsească pentru că ați cutezat atât de mult!

MARGRETE Mamă, mamă, stăpânește-te; nu știi ce spui; durerea te face să vorbești așa.

DOAMNA RAGNHILD Să știți voi, birkebeinenilor! Håkon Håkonsson ar fi trebuit să stea în fața altarului și să-și cerșească de la regele Skule viața și pacea!

UN BIRKEBEINEAN Nu se cade ca niște oameni de credință să asculte vorbele astea.

MARGRETE Înclină-te în fața durerii unei soții!

DOAMNA RAGNHILD Regele Skule osândit!.. Luați seama, luați seama, voi toți, când va lua iarăși puterea!...

DAGFINN BONDE Puterea n-o mai capătă el niciodată, doamnă Ragnhild.

MARGRETE Taci, taci!

DOAMNA RAGNHILD Crezi tu că Håkon Håkonsson va cuteza să lase să se împlinească osânda, dacă are să-l prindă pe rege?

DAGFINN BONDE Håkon Håkonsson știe mai bine dacă un jurământ de rege poate fi călcat.

DOAMNA RAGNHILD (*către Margrete*) Și pe un asemenea călău l-ai urmat tu cu credință și dragoste! Nu ești fiica tatălui tău! Pedeapsa să te ajungă!... Plecați de lângă mine, plecați de lângă mine!

MARGRETE Binecuvântată fie-ți gura, cu toate că acum mă gonești.

DOAMNA RAGNHILD Trebuie să cobor la Nidaros, să pătrund în biserică și să-l găsesc pe regele Skule. M-a îndepărtat de lângă el când era fericit; atunci nu avea nevoie de mine... acum nu se va supăra că mă întorc la el. Deschideți-mi poarta, lăsați-mă să mă duc la Nidaros!

MARGRETE Mamă, pentru numele milostivului Dumnezeu!...

(*Bătăi puternice în poarta mănăstirii.*)

DAGFINN BONDE Cine bate?

REGELE SKULE (*afară*) Un rege!

DAGFINN BONDE Skule Bårdsson!

DOAMNA RAGNHILD Regele Skule!

MARGRETE Tata!

REGELE SKULE Deschideți, deschideți!

DAGFINN BONDE Nu deschidem celor osândiți!

REGELE SKULE E un rege cel care bate, vă spun; un rege fără adăpost; un rege care cere ocrotire pe pământul sfânt, ca să-și scape viața.

MARGRETE Dagfinn, Dagfinn, e tatăl meu.

DAGFINN BONDE (*se duce la poartă și deschide o mică vizetă*) Ai venit la mănăstire cu mulți oameni?

REGELE SKULE Cu toți cei ce mi-au mai rămas credincioși în ceasul de amar.

DAGFINN BONDE Și câți sunt?

REGELE SKULE Niciunul.

MARGRETE E singur, Dagfinn!

DOAMNA RAGNHILD Mânia cerului să te lovească, dacă nu-l lași să intre pe pământ sfânt!

DAGFINN BONDE Atunci, în numele Domnului... (*Deschide; birkebeinenii se descoperă respectuos; regele Skule intră în curtea mănăstirii.*)

MARGRETE (*cu brațele după gâtul lui*) Tată! Binecuvântatul meu tată, și nenorocitul meu tată!

DOAMNA RAGNHILD (*se întrepune sălbatică între rege și birkebeineni*) Voi vă prefaceți numai că-l cinstiți, voi vreți să-l trădați ca Iuda. Să nu îndrăzniți să vă apropiați de el! Nu vă veți atinge de el, atâta timp cât eu mai sunt în viață!

DAGFINN BONDE Aici e la adăpost, căci se află pe pământ sfânt.

MARGRETE Niciunul dintre oamenii tăi nu a avut curaj să te urmeze-n noaptea asta?

REGELE SKULE Și frații cruciați și oștenii m-au urmat la drum; dar s-au furișat de lângă mine unul câte unul, știind că birkebeinenii se află la Elgeseter. Pål Flida m-a părăsit cel din urmă; m-a urmat până la poarta mănăstirii, mi-a strâns pentru ultima oară mâna și mi-a mulțumit pentru timpurile când se mai găseau „blăni de lup” în Norvegia.

DAGFINN BONDE (*către birkebeineni*) Voi, căpetenii, duceți-vă înăuntru și stați de pază lângă fiul regelui; eu trebuie să mă duc la Nidaros, să-l înștiințez pe rege că Skule Bårdssøn se află la Elgeseter; în treaba asta grea, trebuie să hotărască el singur.

MARGRETE O Dagfinn, Dagfinn, poți tu să vrei așa!

DAGFINN BONDE Nu mi-aș sluji cum se cuvine regele și țara dacă aș face altfel. (*Către ostași.*) Închideți poarta în urma mea, vegheați asupra copilului și nu deschideți nimănui până ce va sosi regele. (*Cu voce coborâtă, către Skule.*) Rămâi cu bine, Skule Bårdssøn... și Dumnezeu să-ți dea un sfârșit creștinesc. (*Iese pe poartă, birkebeinenii încuie poarta în urma*

lui și intră în capelă.)

DOAMNA RAGNHILD Da, las' să vină Håkon; eu nu te părăsesc, te cuprind în brațele mele, cu o iubire mai mare decât oricând.

MARGRETE O, ce galben ești... și cât de îmbătrânit, ți-e frig...

REGELE SKULE Nu mi-e frig... dar sunt obosit, obosit.

MARGRETE Atunci hai, intră și odihnește-te.

REGELE SKULE Da, da, ar trebui să vină și timpul de odihnă.

SIGRID (*din capelă*) În sfârșit, ai venit, frate!

REGELE SKULE Sigrid! Tu ești aici?

SIGRID Ți-am făgăduit că ne vom mai întâlni când vei avea cea mai mare nevoie de mine, la ceas de grea cumpănă.

REGELE SKULE Unde ți-e copilul, Margrete?

MARGRETE Doarme în capelă.

REGELE SKULE Așadar, tot neamul nostru e strâns în noaptea asta la Elgeseter!

SIGRID Da, după vreme lungă de tulburări.

REGELE SKULE Nu mai lipsește decât Håkon Håkonsson.

MARGRETE și DOAMNA RAGNHILD (*agățându-se cu putere de el, într-o izbucnire îndurerată*) Tată!... Soțul meu!...

REGELE SKULE (*privindu-le înduioșat*) Așa de mult mă iubiți voi? Căutam fericirea în afară și n-am luat în seamă niciodată că aveam un cămin unde aș fi găsit-o. Alergam după dragoste ca un păcătos și-un blestemat, fără să văd vreodată că o aveam de la Dumnezeu și după legile omenești... Iar tu, Ragnhild, soția mea, față de care am făptuit atâtea păcate, tu stai lângă mine, caldă și blândă, în ceasul de grea cumpănă, ca să tremuri și să te îngrijorezi pentru viața celui care n-a aruncat niciodată o rază de soare în drumul tău.

DOAMNA RAGNHILD Tu ai greșit?... O, Skule, nu vorbi așa; crezi că aș îndrăzni vreodată să te învinuiesc? Eu întotdeauna am fost prea mărunță față de tine, slăvitul meu soț; nicio vină nu poate să întunece vreuna dintre faptele tale.

REGELE SKULE Atâta credință ai tu în mine, Ragnhild?

DOAMNA RAGNHILD Din prima zi când te-am văzut.

REGELE SKULE (*însuflețit*) Am să-i cerșesc lui Håkon îndurarea! Bunele, scumpele mele... e, totuși, frumos să trăiești!

SIGRID (*cu o expresie de teamă*) Skule, fratele meu! Vai ție dacă-n noaptea asta rătăcești drumul!

(*Larmă afară; îndată după aceea, bătăi în poartă.*)

MARGRETE Auziți, auziți! Cine dă năvală la poartă?

DOAMNA RAGNHILD Cine bate în poartă?

VOCI (*de afară*) Târgoveții din Nidaros! Deschideți! Știm că Skule Bårdssøn se află aici!

REGELE SKULE Da, e aici. Ce vreți de la el?

VOCI GĂLĂGIOASE (*de afară*) Ieși afară, ieși afară! S-a sfârșit cu tine, ticălosule!

MARGRETE Îndrăzniți voi, târgoveților, să-l amenințați?!...

UNUL Regele Håkon l-a osândit la Oslo.

ALTUL Tot omul e dator să-l ucidă.

MARGRETE Eu sunt regina. Vă poruncesc să plecați!

O VOCE Nu regina vorbește acum, ci fiica lui Skule Bårdssøn.

UN ALTUL N-aveți drept de viață și de moarte; regele l-a osândit!

DOAMNA RAGNHILD Intră în biserică, Skule! Pe Dumnezeu cel milostiv, nu voi lăsa târgoveții să se apropie de tine!

REGELE SKULE Da, în biserică, nu vreau să fiu căsăpit. Soția mea, fiica mea, acum mi-am găsit pacea și lumina; o, nu vreau să le pierd iar atât de repede. (*Dă să intre în capelă.*)

PETER (*de afară, din dreapta*) Tată, regele meu! În curând vei birui!

REGELE SKULE (*cu un strigăt*) El! El! (*Se prăbușește pe treptele bisericii.*)

RAGNHILD Cine e?

UN TÂRGOVEȚ (*de afară*) Priviți, priviți, nelegiuitul se cațără pe acoperiș.

ALȚII Dați cu pietre în el! Dați cu pietre în el!

PETER (*apare pe un acoperiș din dreapta și sare jos în curte*)
Bine te-am găsit, tată!

REGELE SKULE (*îl privește îngrozit*) Pe tine... pe tine te uitasem!... De unde vii?

PETER (*cu sălbăticie*) Unde-i pruncul regesc?

MARGRETE Pruncul regesc!

REGELE SKULE (*ridicându-se brusc*) Te-am întrebat de unde vii?

PETER De la Hladehammare; i-am dat de știre lui Bård Bratte și „blănilor de lup” că pruncul regesc, în noaptea asta, e la Elgeseter.

MARGRETE Dumnezeu!

REGELE SKULE Așa ai făcut tu?... Acum?...

PETER Bård strânge cetele, pe urmă va sui coasta către mănăstire. Unde-i pruncul regelui, femeie?

MARGRETE (*care s-a așezat în fața ușii bisericii*) Doarme în capelă!

PETER Puțin îmi pasă, de-ar dormi și-n altar! Am scos din biserică moaștele sfântului Olav, n-o să mă sperii acum de plodul regesc!

DOAMNA RAGNHILD (*îi strigă lui Skule*) Pe el l-ai îndrăgit tu atâta!

MARGRETE Tată, tată! Cum de-ai putut, de dragul lui, să ne uiți pe noi!

REGELE SKULE Era curat ca mielul Domnului atunci când femeia cea pocăită mi l-a adus; credința în mine l-a făcut ceea ce este acum.

PETER (*fără să-l asculte*) Trebuie să-l smulgem de-acolo! Ucideți-l, ucideți-l în brațele reginei – așa a spus regele Skule la Oslo!

MARGRETE Ce ticăloșie, ce ticăloșie!

PETER Și-un sfânt ar putea s-o facă fără teamă de păcat, odată ce tata a poruncit! Tata e rege; al lui e mărețul gând regesc!

TÂRGOVEȚII (*bătând în poartă*) Deschideți! Ieși afară, tu, cu nelegiuitul acela, ori dăm foc mănăstirii să ardă din temelii.

REGELE SKULE (*ca în urma unei mari hotărâri*) Mărețul gând regesc?... Da, *el* ți-a otrăvit sufletul tânăr și înflăcărat de dragoste! Neprihănit și nepătat trebuia să te păstrez. Credința în mine te-a împins nebunește din crimă în crimă, din nelegiuire în nelegiuire! Ci mai pot să te mântuiesc; pot să vă mântuiesc pe voi, toți! (*Strigă către fundul scenei.*) Voi, târgoveți, așteptați, așteptați că vin!

MARGRETE (*îngrozită, îl apucă de mână*) Tată, ce vrei să faci?

DOAMNA RAGNHILD (*cu un strigăt, se agață de el*) Skule!

SIGRID (*se smulge în lături și strigă cu o bucurie strălucitoare, sălbatică*) Femeilor, dați-i drumul, lăsați-l; gândul lui se înaripează acum!

REGELE SKULE (*hotărât și energic, către Peter*) Tu ai văzut în mine pe alesul cerului, pe acela care avea să înfăptuiască o faptă regească, măreață, pentru țară. Privește-mă bine, rătăcicule! Zdrențele de rege cu care m-am împodobit sunt de împrumut, sunt furate; acum le dau jos, una câte una.

PETER (*înfricoșat*) Preaînaltul, preaminunatul meu tată, nu vorbi așa!

REGELE SKULE Gândul regesc e al lui Håkon, nu al meu. Numai el a primit de la Dumnezeu puterea de a-l înfăptui. Ai crezut într-o minciună; întoarce-ți inima de la mine, și mântuiește-ți sufletul.

PETER (*cu vocea zdrobită*) Gândul regesc e al lui Håkon!

REGELE SKULE Am râvnit să fiu cel mai puternic din țară. Dumnezeuule, Dumnezeuule; iată, mă umilesc și stau în fața ta, eu, cel mai neînsemnat dintre oameni.

PETER Ia-mă de pe pământ, Atoatefăcătorule! Pedepsește-mă pentru păcatele mele, dar ia-mă de pe pământ, căci sunt un blestemat! (*Se prăbușește pe treptele bisericii.*)

REGELE SKULE Am avut un prieten care și-a vărsat sângele pentru mine, la Oslo. El spunea: un om poate să cadă pentru

împlinirea visului vieții altui om, dar nu poate să trăiască decât pentru împlinirea propriului său vis. Eu nu am niciun vis pentru care să trăiesc și nici nu pot trăi pentru visul lui Håkon; dar pot să cad pentru el.

MARGRETE Nu, nu, niciodată n-ai să faci așa!

REGELE SKULE (*luând-o de mână și privind-o blând*) Îți iubești soțul, Margrete?

MARGRETE Mai presus de orice pe lume.

REGELE SKULE Ai putut să înduri ca el să mă osândească; dar ai putea să înduri împlinirea osândeii?

MARGRETE Dumnezeu din ceruri, întărește-mă!

REGELE SKULE Margrete, ai putea?...

MARGRETE (*încet și cutremurându-se*) Nu, nu, trebuie să ne despărțim... n-aș mai putea să-l mai privesc vreodată!

REGELE SKULE Ar însemna să stingi cea mai frumoasă lumină din viața lui și-a ta. Liniștește-te, Margrete, nu se va întâmpla așa.

DOAMNA RAGNHILD Pleacă din țară, Skule; te voi urma oriunde și oricât de departe.

REGELE SKULE (*scuturând din cap*) Cu umbra umilinței între noi? Pentru prima dată te-am cunoscut azi-noapte; nu trebuie să dăinuie nicio umbră între tine și mine, tăcuta, credincioasa mea soție. De-aceea, viața noastră laolaltă nu mai e cu puțință pe pământ.

SIGRID Măria-ta, frate al meu! Văd că nu mai ai nevoie de mine, văd că știi pe ce drum să mergi.

REGELE SKULE Sunt oameni hărăziți vieții și oameni hărăziți morții. Voința mea a năzuit întotdeauna spre alt țel decât cel către care arăta degetul lui Dumnezeu. Liniștea și viața casei mele le-am spulberat și nu le mai pot căpăta. Vina pe care-o am față de Håkon, o mai pot îndrepta, izbăvind-l de o îndatorire de rege care l-ar despărți de tot ce-i e mai scump pe lume. Târgoveții sunt la poartă; nu vreau să-l aștept pe regele Håkon! „Blănille de lup” sunt pe-aproape; cât timp eu încă rămân în viață, nu-și vor părăsi planul. Dacă mă află aici,

nu voi putea să-ți scap copilul, Margrete. Priviți, priviți pe cer! Iată, paloșul de foc ridicat deasupra mea pălește și pierе! Da, da, Dumnezeu a grăit, eu l-am priceput și furia lui s-a potolit. Nu mă voi arunca în genunchi la altarul din Elgeseter ca să implor smerit îndurarea unui rege pământesc; eu trebuie să intru în biserica fără de margini, cu boltă de stele; iar îndurarea și izbăvirea pentru toate faptele vieții mele le voi cere de la regele regilor!

SIGRID Nu vă împotriviți! Nu vă împotriviți chemării lui Dumnezeu! Se luminează de ziuă; se luminează de ziuă în Norvegia și în sufletul lui zbuciumat. N-am stat destul, noi, bieteile femeii, în cămăruțe tainice, bântuite de spaimă, ascunse în unghere întunecoase, ascultând grozăviile care se săvârșeau afară, ascultând cum trece de la un cap la celălalt al țării tăvălugul de sânge? N-am stat destul, pălite de groază, în biserici, neîndrăznind să privim afară, ca ucenicii lui Cristos la Ierusalim, în vinerea patimilor, când alaiul urca pe Golgota? Desfășură-ți aripile, și vai de cel care-ar vrea să ți le reteze acum!

DOAMNA RAGNHILD Du-te în pace, soțul meu! Du-te acolo unde nicio umbră de umilință nu va sta între noi când ne vom întâlni iar. (*Intră grăbită în capelă.*)

MARGRETE Cu bine, tată, cu bine... bun rămas! (*O urmează pe doamna Ragnhild.*)

SIGRID (*deschide ușa bisericii și strigă*) Adunați-vă, adunați-vă, toate femeile. Adunați-vă și rugați-vă; înălțați slavă lui Dumnezeu și vestiți-l că acum, pocăindu-se, sosește acasă Skule Bårdssøn, după zilele de răzvrătire petrecute pe pământ!

REGELE SKULE Sigrid, credincioasa mea soră, salută-l pe Håkon pentru mine; spune-i că nici în ultimul meu ceas nu știu dacă el e os domnesc, dar știu nestrămutat că *el* este cel pe care Dumnezeu l-a ales.

SIGRID Îi voi spune.

REGELE SKULE Și mai trebuie să te rog ceva. O femeie,

care-și ispășește păcatele, trăiește undeva, în nord, la Hålogaland; spune-i că fiul său a plecat înaintea ei, împreună cu mine, căci sufletul lui era în mare primejdie.

SIGRID Așa voi face.

REGELE SKULE Spune-i că n-a păcătuit cu sufletul; îl va întâlni cândva, fără îndoială, neprihănit și neîntinat

SIGRID Așa voi face!... (*Arătând către fundul scenei.*) Auzi, sparg poarta!

REGELE SKULE (*arătând către capelă*) Auzi cum îl slăvesc pe Dumnezeu, cerându-i mântuire și pace!

SIGRID Ascultă, ascultă! În Nidaros toate clopotele sună!...

REGELE SKULE (*cu un surâs trist*) Sună pentru moartea unui rege.

SIGRID Nu, sună pentru adevărata ta încununare! Cu bine, frate; lasă însângerata mantie de purpură să se reverse larg peste umerii tăi; ea îți poate acoperi toate păcatele! Du-te, du-te în biserica cea fără de sfârșit și primește cununa vieții. (*Intră repede în biserică.*)

(*Cântecul și dangățul clopotelor continuă în timpul scenelor ce urmează.*)

VOCI (*din fața porții*) Am spart zăvoarele. Nu ne sili să încalcăm pacea bisericii.

REGELE SKULE Sosesc îndată.

TÂRGOVEȚII Să vină și pângăritorul bisericii!

REGELE SKULE Pângăritorul va veni și el, da! (*Se apropie de Peter.*) Fiul meu, ești pregătit?

PETER Da, tată, sunt pregătit.

REGELE SKULE (*privind în sus*) Dumnezeuule, sunt un om sărac, nu am decât o viață; dar ia-o, și ocrotește marele gând regesc al lui Håkon... Așa, acum dă-mi mâna!

PETER Iată mâna mea, tată.

REGELE SKULE Și să nu te temi de ceea ce vine.

PETER Nu, tată, nu mă tem, dacă merg alături de tine.

REGELE SKULE Niciodată n-am mai mers noi împreună pe un drum mai greu ca acum. (*Deschide poarta: apare ceata de*

târgoveți cu armele ridicate.) Suntem aici; venim de bunăvoie... să nu-l izbiți în obraz. (Ies amândoi, mână în mână; poarta se închide în urma lor.)

O VOCE Nu șovăiți; dați fără cruțare... Loviți-i unde apucați...

VOCEA REGELUI SKULE Nemernic vă mai purtați cu niște căpetenii! *(Scurtă zarvă; după aceea se aude zgomotul greu al trupurilor prăbușindu-se. O clipă de liniște totală.)*

O VOCE Sunt morți amândoi!

(Răsună goarna vestind sosirea regelui.)

O ALTĂ VOCE Vine regele Håkon cu oastea!

MULȚIMEA Mărire ție, Håkon Håkonsson; acum nu mai ai niciun dușman!

GREGORIUS JONSSØN *(oprindu-se o clipă lângă cei doi morți)* Așadar, am ajuns prea târziu! *(Strigă.)* Pe-aici, pe-aici, măria-ta!

HÅKON *(oprindu-se)* Îmi stă în drum leșul!

DAGFINN BONDE Dacă Håkon Håkonsson vrea să pășească înainte, trebuie să treacă peste leșul lui Skule Bårdsson!

HÅKON Atunci, cu Dumnezeu înainte! *(Pășește peste leș și intră în curtea mănăstirii.)*

DAGFINN BONDE Măria-ta, acum, cu mâinile desferecate, poți să începi desăvârșirea gândului regesc. Te așteaptă aici toți cei pe care îi iubești. La Nidaros clopotele sună vestind pacea întregii țări, iar dincoace zace el, acela ce ți-a fost cel mai aprig dușman.

HÅKON Toți îl socoteau nebun; a fost o taină.

DAGFINN BONDE O taină?

HÅKON *(îl ia de braț și-i șoptește)* Skule Bårdsson a fost copilul din flori al lui Dumnezeu pe pământ, aceasta a fost taina lui.

(Se aude cântecul femeilor din capelă; toate clopotele continuă să sune în Nidaros.)

Brand

Poem dramatic

(1866)

În românește de *H. GRĂMESCU*

Personajele

BRAND.
MAMA LUI.
EINAR, pictor.
AGNES.
PRIMARUL.
DOCTORUL.
PRIM-PASTORUL.
PARACLISERUL.
ÎNVĂȚĂTORUL.
GERD.
UN ȚĂRAN.
FIUL LUI, un băiețandru.
UN ALT ȚĂRAN.
O FEMEIE.
O ALTĂ FEMEIE.
UN CONȚOPIST.
PASTORI ȘI FUNCȚIONARI.
POPOR, BĂRBAȚI, FEMEI ȘI COPII. ISPITITORUL DIN
PUSTIU.
Cor nevăzut.
O voce.

*(Acțiunea se petrece în zilele noastre, de o parte și de alta a
țărmlui unui fiord de pe coasta de vest a Norvegiei.)*

Actul I

(Sus, pe un platou înzăpezit din munți. Ceață deasă și grea; vreme de ploaie și întunecime.

Brand, îmbrăcat în negru, cu toiag și raniță, se trudește să înainteze spre apus.

Un țăran și tânărul său fiu vin la câțiva pași în urma lui.)

ȚĂRANUL

(strigând după Brand)

Străinule, stai! Unde-alergi?

Pe unde ești?

BRAND

Aici!

ȚĂRANUL

Ce-ncerci

nu-i bine! Nu vezi pân' la ghete
de-atâta ceață și nămăstii.

FIUL

Aci-s genuni adânci!

ȚĂRANUL

Prăpăstii!

BRAND

Și niciun drum nu se mai vede.

ȚĂRANUL

(strigând)

Stai! Doamne-ajută! Ho, străine!

Sub nea, ghețaru-abia se ține!

BRAND

(ascultând)

Se-aude-un gălgâit de ape.

ȚĂRANUL

E un pârau pe dedesubt,
un hău adânc, prin gheață rupt,
din el nu-i nimeni să ne scape!

BRAND

Eu trebuie să merg nainte.

ȚĂRANUL

Nu-i chip: să judecăm cuminte:

Pe-aici sunt hăuri, găuri sparte;

un pas – și treci din viață-n moarte!

BRAND

Eu merg trimis de Domnul meu.

ȚĂRANUL

Da' cine-o fi el?

BRAND

Dumnezeu.

ȚĂRANUL

Și tu?

BRAND

Eu? Pastor!

ȚĂRANUL

Bine, fie!

Dar și prim-pastorul să vie,

ba și-un episcop de-ar veni,

nainte de-a miji de zi,

de-ncerci să calci peste ghețuș,

te duci alături de cei duși.

(Apropiindu-se blând de Brand, încearcă să-l convingă.)

Fii înțelept, părinte-frate:

ce nu se poate – nu se poate!

Fii de-nțeleș. Îți dau povață

din suflet. N-ai decât o viață –

de-o pierzi, pe urmă ce mai ai?

E-o negură de poți s-o tai;

iar pân' la prima casă, vai,

o leghe-i; poți să pieri prin ceață.

BRAND

De-i negură, nu-ți mai năzare

nicio lumină-nșelătoare.

ȚĂRANUL

Da-s lacuri peste tot sub gheață,
și lacurile te înhață.

BRAND

Vom trece peste lacuri.

ȚĂRANUL

Ha,
călcând pe valuri? Auzi minte!

BRAND

Dar *unul* a trecut cândva,
dus de credința lui fierbinte.

ȚĂRANUL

Cândva, de, poate; dar acum
te duci la fund, și încă cum!

BRAND

Rămas bun!

(Vrea să plece.)

ȚĂRANUL

Pieri necomâdat...

BRAND

De-mi cere Domnu-o jertfă nouă,
hai, mlaștini, ghețuri, slavă vouă!

ȚĂRANUL

(în șoaptă)

Nebunul ăsta a turbat!

FIUL

(aproape plângând)

Hai, tată, repede-ndărăt.

Începe ploaia. E prăpăd.

BRAND

(oprindu-se și întorcându-se spre ei)

Măi bade, ai o fată – zace,
jos, în fiord; și mai spuneai
că nu vrea să se stingă-n pace
cât timp asupră-i nu vei face

tu semnul despărțirii, -așa-i?

ȚĂRANUL

Așa-i, pe viul Dumnezeu!

BRAND

Și-acum e-n ceasul cel mai greu?

ȚĂRANUL

Da.

BRAND

Ultimul ceas?

ȚĂRANUL

Da!

BRAND

Hai, deci!

ȚĂRANUL

Nu-i chip nicicum! N-ai cum să treci!

BRAND

(privindu-l drept în ochi)

Să moară-n pace – de s-ar cere
galbeni, o sută chiar, ai da?

ȚĂRANUL

Dau!

BRAND

Două?

ȚĂRANUL

Da, părinte, da!

Dau tot, și casă, și avere,
să știu că-adoarme-n tihnă ea!

BRAND

Ci viața, *viața* nu ți-ai da?

ȚĂRANUL

Ce? Viața? Cum, măi frate...?

BRAND

Ei?

ȚĂRANUL

(scârpînându-se la ceafă)

Păi, totul are un temei!
Isuse bun! Am o nevastă
acasă; și-un copil; m-adastă...

BRAND

Isus!... Și el avea o mamă!

ȚĂRANUL

De, mai de mult, de bună-seamă,
se petreceau minuni mai multe;
azi, cine stă să mai le-asculte?

BRAND

Ți-e viața drum al morții, biete!
Nu-l vezi, nici Domnul nu te vede.

ȚĂRANUL

Că aspru ești!

FIUL

(strângându-se lângă el)

Hai, lasă-l, tată!

ȚĂRANUL

Ba! Și *el* trebuie să meargă!

BRAND

Cum, trebuie?

ȚĂRANUL

Pe-o vreme parcă
de iad, ca asta, blestemată,
de piei prin mlaștini – într-o zi,
și asta n-am cum ocoli,
va tăbări pe capul meu
tot satul să scornească basne
și mă va osândi la cazne.

BRAND

Spre gloria lui Dumnezeu.

ȚĂRANUL

A lui, a ta – nu-mi ies din piele;
sunt prea sătul eu de belele.

Hai!

BRAND

Plec!

(Bubuie surd în depărtare.)

FIUL

(tipând)

O avalanșă! Stai!

BRAND

(către țăranul care l-a apucat de guler)

Ia mâna!

ȚĂRANUL

Nu!

BRAND

Dă-mi drumul!

FIUL

Hai!

ȚĂRANUL

(luptându-se cu Brand)

Nu, dracu să mă ia!

BRAND

(se descotorosește de el, repezindu-l în zăpadă)

Așa,

fii sigur, se va și-ntâmpla!

ȚĂRANUL

(frecându-și brațele, fără să se ridice)

Ho, ho! da' știe să lovească!

Bă, ce mai glorie cerească!

(Strigă, ridicându-se.)

Părinte!

FIUL

A plecat!

ȚĂRANUL

Ca fumul

se mai zărește.

(Strigă iar.)

Hei, părinte!

Ia spune, -ți mai aduci aminte
de unde rătăcirăm drumul?

BRAND

(din ceață)

Pe drumul cel mai larg te duci –
tu n-ai nevoie să-ți faci cruci.

ȚĂRANUL

Dea Domnu-așa să fie dară –
și sunt acasă până-n seară!

(El și băiatul se întorc îndărăt spre răsărit.)

BRAND

*(apare mai sus, trăgând cu urechea în direcția în care a
dispărut țăranul)*

Biet rob, te duci spre casă, drept!

De-ai fi avut voință-n piept,

dar nu și înestulă vlagă,

eu ți-aș fi dus povara-ntreagă;

grumazul meu, trudit de moarte,

ar fi fost mândru să te poarte;

ci-ajuți numai pe cineva

ce – chiar când nu mai poate – vrea!

(După câțiva pași.)

Hm, viața! Oamenii – ce preț

pun ei pe seama bieteii vieții!

Și-un slăbănog pe viața lui

atâta preț pune de parcă

sunt șubrezii lui umeri arcă

de mântuire neamului.

Orice jertfesc, o, Doamne sfânt!

Dar viața, viața nu! Nici când!

(Zâmbește parcă unei amintiri.)

De două gânduri cam bizare,

fiind copil, râdeam icnit –

că și bătrâna-nvățătoare

adeseori m-a chelfănit:

un pește speriat de ape
vedeam – și-un ciuf, de beznă, -n zbor.

Iar mintea nu putea să-mi scape
din ghearele și dinții lor.

De ce râdeam? Știu, da, ca-n vis
întrezăream acel abis,
cel dintre ceea ce-i așa

și ce ar trebui să fie;
dintre povara dată ție
și faptul c-o găsești prea grea,

De-i sănătos ori de boalește,
un ciuf e omul, sau un pește.

Creat pentru adâncuri, lesne
i-ar fi să-și ducă viața-n bezne,
dar tocmai bezna-l înspăimântă.

Pe lângă țarmuri se frământă,
și-n peștera-i cu stele, plină
de nopți – vrea aer și lumină!

(Se oprește o clipă, tresare și ascultă.)

Ce-a fost? Un cânt? Să mi se pară?

Da, cântec e! Și-un râs de fată!

Ce-aud? Un ura? Și-încă-o dată!

A treia, -a patra, -a cincea oară!

Și-i soare! Negura dispare.

Câmpia strălucește-n zare.

În dimineața de argint,

pe culme, sus, apare-o ceată;

vorbesc; și râd; și-acuma, iată,

în brațe fericiți se prind.

Și se despart. Sub cer senin,

doar doi către apus se-ndreaptă.

În semn de-adio, veseli, saltă

basmale, pălării și mâini.

*(Soarele străbate tot mai puternic printre nori. Brand îi
privește îndelung pe cei ce se apropie.)*

Ei parcă-s de lumină plini
și parcă ei alungă ceața;
pe plai, pe culmi aduc verdeața,
și râsul soarelui senin.
Sunt frați, pesemne. El și ea
fug, mână-n mână, printre flori.
Ea e ca fulgul cel ușor,
el – mlădios ca trestia.
Ea-i scapă; pe după mijloc
el dă s-o prindă. Împreună
aleargă. Fuga lor e joc,
iar râsul ca un cântec sună!

(Einar și Agnes, în costume ușoare de călătorie, amândoi încălziți și îmbujorați, vin jucându-se peste platou. Ceața s-a risipit; o dimineață senină de vară s-a așternut peste munți.)

EINAR

Agnes, fluture-al meu, strălucitor,
în joacă eu vreau să te prind!
Din cântecele mele-mpletesc
o plasă cu ochiuri de-argint.

AGNES

(dansează ferindu-se de el și scăpându-i mereu)

Eu sunt un fluture mic și zglobiu,
strâng miere din floare de spin. Ține minte,
flăcăule! Dacă ai poftă de joc,
fugărește-mă, dar nu mă prinde!

EINAR

Agnes, fluture-al meu, strălucitor,
e gata acum plasa mea;
degeaba te vânturi în zbor jucăuș,
o să te prind repede-n ea!

AGNES

Eu sunt un fluture tânăr și drag,
și vântul în joacă mă-mpinge;
în plasa ta dacă ai să mă prinzi,

tu aripile nu mi le-atinge!

EINAR

Nu! Pe palmă te voi ridica
și-n suflet te-nchid pe vecie;
acolo poți să joci cât vei vrea
orice joc care-ți place ție!

*(Fără să bage de seamă, s-au apropiat de o prăpastie
abruptă; acum se află chiar pe marginea ei.)*

BRAND

(strigând către ei)

Opriți-vă! Stați! Înapoi!

EINAR

Hei, cine-i?

AGNES

(arătând în sus cu degetul)

Uite-l!

BRAND

Stați pe gheață,
sub voi e hăul. Mai apoi!
se poate rupe, și vă-nhață!

EINAR

(o cuprinde cu brațul pe Agnes și râde spre Brand)

De ce te temi?

AGNES

Avem, din plin,
o viață-ntreagă înainte!

EINAR

Și-avem, sub soarele fierbinte,
un veac de cale, pe puțin!

BRAND

Atunci veți coborî-n pământ?

AGNES

(fluturându-și vâlul)

Nu, vom sui la cer cântând.

EINAR

Un veac întreg de mângâieri
și hoinăreli fără-ngrădire.

O viață, -un secol de iubire...

BRAND

Și-apoi?

EINAR

Din nou acasă, -n cer!

BRAND

De-acolo deci veniți?

EINAR

Ei, da!

De unde de altundeva?

AGNES

Ce-i drept e drept – din răsărit
venim acum, din valea mare.

BRAND

Mi s-a părut că v-am zărit
colo sub munte, pe cărare.

EINAR

Da, ne-au condus, într-adevăr,
amicii, -n cântece voioase,
pecetluind cu-mbrățișări
atâtea amintiri frumoase.

Coboară-aici, să-ți spun și ție
ce bun fu Dumnezeu cu noi,
că fremătăm de bucurie.

Hai, vino! Nu sta ca un sloi!

Curaj! Curaj! Hai! Și să-ți spun:
sunt pictor. Dumnezeu fu bun
dând gândurilor mele zbor,
să fac o joacă de culori
văzături largi și nevăzături,
cum face el din larve fluturi.

Dar și mai bun avea să fie
pe Agnes dându-mi-o soție!

Cu sacul de culori în spate,
mă întorceam din sudul blând...

AGNES

(cu căldură)

Un zeu frumos, pornit pe șoade,
și mii de cântece cântând!

EINAR

Am poposit în sat, aci.

Nu peste mult, și ea veni
în munți, să soarbă aer tare,
miros de brazii, și vânt, și soare,
în mine-un cânt cânta divin:
să-adun ce-i frumusețe din
izvoare, din păduri, din aștri,
din fuga norilor albaștri.

Și-atunci pictai – desăvârșire:
un chip de trandafir arzând,
cu-un cer, în ochi, de fericire,
cu-un zâmbet ca un cântec sfânt...

AGNES

Ca orbii le-ai pictat pe toate –
sorbiseși lacom cupa vieții
și-apoi, sub cerul dimineții,
iar: bătu-n mână, sacu-n spate.

EINAR

Atunci îmi vine-n minte mie:
tu n-ai cerut-o de soție!

O cer! Răspunsul – ura! – vine!

Și totu-i clar, cum se cuvine.
Bătrânul doctor, mare-dragă,
nu știe ce să ne mai facă.

Și nunta-acestei dragi copile,
în cânt și-n dans, ține trei zile;
au fost și tineri, și mai mari –
învățător, pastor, primar...

De-az-noapte am plecat la drum;
cu flamuri largi și ramuri roată,
în cântec vesel, până-acum,
pe dealuri, prin pădurea toată,
ne-a însoțit întreaga ceată.

AGNES

Dansând, așa venirăm noi,
când strânși în cerc, când doi cu doi.

EINAR

Din câni de-argint beam rînd pe rînd...

AGNES

Și noaptea răsuna de cânt...

EINAR

Din nord venită, ceața grea
se risipea când ne vedea.

BRAND

Și unde mergeți?

EINAR

Cale trasă
drept spre oraș!

AGNES

La mine-acasă!

EINAR

Trecând de pisc, pe-al văii fir,
cărarea spre fiord se-afundă;
de-acolo calul lui Egir⁷⁰
ne duce, aburind, la nuntă;
și iar spre sud, tot împreună,
ca lebedele-n primul zbor!

BRAND

Și-acolo?

EINAR

⁷⁰ Egir – zeul mărilor în mitologia scandinavă.

Numai voie bună,
ca-n vis, ca-n basm plutind ușor
din dimineața-aceea sfântă,
noi, fără preot, ne-am fost mirii
meniți, în viața care cântă,
doar sărbătorilor iubirii.

BRAND

De cine?

EINAR

De voioasa ceată!

În zvon de cupe-au izgonit
orice furtuni ce-ar vrea să bată
umbrarul nostru fericit.

Primejdii, vânturi alungară,
și-al vijeliei glas cumplit;
cu frunze verzi ne-ncununară;
soț și soție ne-au numit.

BRAND

Drum bun!

(Vrea să plece)

EINAR

(se apropie de el, cercetându-l)

O clipă! Stai! Îmi pare
că te-aș cunoaște. Unde oare
ne-am mai văzut?

BRAND

(rece)

Îți sunt străin.

EINAR

În școală? Ori acas'?... Înclin
să cred... dar e halucinant!

BRAND

În școală, da; am fost amici.
E mult de-atunci, eram prea mici.

EINAR

Să fii tu oare? Tu ești?

(Cu un strigăt.)

Brand!

Ești tu! Te recunosc! Da, da!

BRAND

Eu te-am recunoscut îndată.

EINAR

Stai să te cercetez! Așa!

Ce întâlnire minunată!

Din toată inima mă bucur.

Ești cum erai și altădată:

închis în tine, niciodată

dispus la joc și prieteșuguri.

BRAND

Eram străin de voi, posac;

tu, totuși, cred că mi-ai fost drag;

voi toți cei ce veneați din Sud

păreați din altfel de plămadă;

eu lângă mare m-am născut,

în umbra stâncii, pe zăpadă.

EINAR

Ești de pe-aici, nu? Stai departe?

BRAND

Pe-acasă drumu-o să mă poarte!

EINAR

Doar treci pe-acolo, pe cât pare!

BRAND

Și cât de repede-s în stare.

EINAR

Ești pastor, nu?

BRAND

(surâzând)

Da, capelan.

Ca iepurelui pădurean

mi-i casa: ici, colo, oriunde.

EINAR

Și-acuma încotro mergi? Unde?

BRAND

(repezit și aspru)

Să nu mă-ntrebi!

EINAR

De ce?

BRAND

(schimbând tonul)

Și eu

voi merge, ce mai tura-vura,
cu vasul vostru.

EINAR

Calul meu

de nuntă? Agnes! Ura! Ura!

Avem același drum spre mare.

BRAND

Eu merg la o înmormântare.

AGNES

O-nmormântare?

EINAR

Da? A cui?

BRAND

A celui ce ți-e Dumnezeu.

AGNES

Hai, Einar!

EINAR

Brand!

BRAND

Cu-un giulgiu greu

legat, într-un sicriu, să-l pui!

E-un Dumnezeu de slugi și sclavi.

Destul! Ajunge! Prea-i scârnav!

Pricepeți! N-aveți ce-i mai face:

bolnav, de-o mie de ani zace.

EINAR

Brand, ești bolnav!

BRAND

Sunt ca un brad

pe munte, ca un râu în vad;
bolnav e neamu-acestui veac;
lui trebuie să-i dăm vreun leac.

Voi dragoste vreți, răs și joc,
și-un crez mic, înțeles deloc!

Iar greul suferinței foc
să-l ducă cel ce, cum s-a spus,
pedeapsa-ntregii lumi a dus.
Cununi de spini purtă pe frunte,
deci voi puteți dansa acum;
dansați, dar vreau să știu cam unde
va duce, prieteni, acest drum!

EINAR

A, înțeleg! E cântul nou
ce umple țara de ecou;
e noul cult ce vieții-i spune
țărână și deșertăciune,
cu focul iadului în gușă
vrând să ne schimbe în cenușă.

BRAND

Nu, nu-s habotnic, nu-ți vorbesc
ca un slujbaș bisericesc.

Nu știu nici dacă sunt creștin
dar că sunt om, aceasta știu.
Și știu prea bine care chin
ne schimbă țara-ntr-un pustiu.

EINAR

(surâde)

E drept, n-am auzit vreodată
că scumpa noastră țară-noată
în chef de viață, mai ales.

BRAND

Nu ne dă bucuria ghes;
și de ne-ar da, n-ar fi rușine.
Fii sclavul fericirii, bine!
Dar zi de zi să fii ca tine!
Nu fi azi unul, altu-apoi,
și altul peste-un an sau doi.
Ceea ce ești, să fii din plin,
nu doar puțin câte puțin!
Bacanta e ca o lumină,
bețivu-n schimb e numai tină;
Silene-i nobilă figură,
cel beat e o caricatură.
Te du prin țară, și-ai să-i vezi
pe toți: nici adormiți, nici trezi;
așa-s crescuți, că fiecare
din toate câte-oleacă are:
puțin gravi la altar, cu sfinții,
puțin pioși la spovedit,
puțin, apoi, ca și părinții
cam desfrânați pân' la sfârșit;
puțin, pe la vreo sărbătoare,
aprinși de-un vers din vreo cântare;
popor de stânci, trăind pe stânci,
sub bici, sub lanț, nicicând nu-l frângi;
puțin făgăduielnici și
puțin zgârciți la datorii,
uitând în stare de trezie
cuvântul dat la vreo beție.
Un strop, din toate, cum am spus:
hoții, virtuți, nu merg prea sus;
și-n lucruri mari, și-n mici, îi ține
un strop de rău, un strop de bine; –
da-i rău că fiecare strop
distruge tot, ca un potop.

EINAR

Nu-i greu deloc să-njuri, să cerți;
e însă mai frumos să ierți.

BRAND

O fi, dar nu-i și sănătos.

EINAR

Da, poate; neamu-i păcătos,
admit, așa-i, amin și basta;
dar nu vād ce-are-a face asta
cu Dumnezeuul meu, pe care
vrei să-l îngropi fără-ndurare.

BRAND

Tu ești un pictor, dragul meu –
arată-mi pe-acel Dumnezeu.
L-ai zugrăvit frumos, se spune,
mulți mi-au vorbit ca de-o minune.
E-un moșnegel, nu?

EINAR

Cam așa.

BRAND

Firește. Și cărunt? Abia
nu-i chel – un moș; pe față
cu-o barbă de argint sau gheață;
e blând; da-i grav destul să sperii
copiii când îți fac mizerii?
I-ai pus papucii în picioare?
Vezi, știu prea bine cum apare.
Și n-ai uitat, sper, nici măcar
de scufă și de ochelar.

EINAR

(iritat)

Și de mai ce?

BRAND

Nu-i glumă. Dar
e-un Dumnezeu familial,

al nostru, -al neamului natal!
Din Mesia fac papistașii
un prunc; voi: un moș-Dumnezeu
ce-abia-și împleticește pașii,
ca-ntr-o copilărie, greu.
Cum Papa-n scaunul lui Petru
sub cheia dublă vrea să ție
a Domnului împărăție
întinsă de la pol la pol, –
voi, sub un rece zid de pietre
o-nchideți în lăcașul gol.
În vis vă-nchideți năzuința,
nu vreți să și trăiți credința!
Spoieli voastre i se cade
un Dumnezeu mai cumsecade,
asemeni neamului să-i fie:
bătrân, cu scufă și chelie.
Nu-i al meu acest Dumnezeu –
al meu furtună-i, vânt e-al tău;
al tău e surd, al meu nenfrânt;
iubire-al meu; al tău plăpând;
un Hercul tânăr și voinic
nu un biet moșnegel-bunic!
Pe Moise înspăimântându-l,
sus, pe Horeb, vădindu-și gândul,
el a tunat în timpii-acei,
ca un gigant printre pigmei.
Demult, la Gabaon în vale,
el soarele-l opri din cale;
și alte mari minuni făcu,
și-ar face încă și acu,
de n-ar fi neamu-ntreg, vezi bine,
nepăsător și laș ca tine!

EINAR

(surâzând fără chef)

Deci neamul vrei să-l schimbi, puțin?

BRAND

Îl voi schimba! De la-nceput,
pe lumea asta m-am născut
să-l vindec de boli și de chin!

EINAR

(clătinând capul)

Nu stinge lampa mai nainte
de-a ști cum o aprinzi apoi;
nu șterge vechile cuvinte,
cât timp nu ai cuvinte noi!

BRAND

Nu după ceva nou tânjesc;
dreptatea veșnică-o râvnesc.

Nu vreau să-nalț prin munca mea

nici dogma, nici biserica;

demult trăiră-un răsărit;

deci vine, va veni, și-o seară;

pot amândouă-acum să piară;

orice-nceput are-un sfârșit.

Viermi, molii – rod. Și legi și norme

se cere deci să se transforme

din forme moarte-n alte forme.

Și totuși, totuși, tu rămâi,

tu, spirit încă necreat,

pierdut în timpul-ndepărtat

al primăverii cea dintâi,

tu, cel ce omului sub frunte

i-ai semănat eternul dor,

materiei făcându-i punte

și cale către-al tău izvor.

Ca precupeții la tarabă,

pe Domnu-acu-l vindeți în grabă;

din suflete ciozvârte, din

ciozvârtele de spirit, din

aceste capete și mâini,
un alt întreg când se va naște,
da, Dumnezeu va recunoaște
din nou pe-ntâiul său model,
pe cel creat cândva de el,
pe-ntâi-născutul său, Adam,
puternic, tânăr!...

EINAR

(întrerupându-l)

Ne grăbeam.

Adio, deci!

BRAND

Către fiord

duc două drumuri – eu prin nord
voi merge; voi, prin vest. Drum bun!

EINAR

Drum bun!

BRAND

(înainte de a cobori, se întoarce către ei)

N-amesteca, mai spun,
luminile cu ceața moartă.

Să știi: și a trăi e-o artă.

EINAR

(făcându-i semn cu mâna să se ducă)

Tu schimbă lumile mereu –
eu stau cu Dumnezeuul meu!

BRAND

Pictează-l, dar, cu cârja-i slabă;
eu plec să ți-l cobor în groapă!

*(Coboară cărarea printre stânci. Einar face câțiva pași și
privește după Brand.)*

AGNES

*(rămâne o clipă pierdută în gânduri, apoi tresare și privește
neliniștită împrejur)*

Apune soarele?

EINAR

Nu, doar

un nor trecu – se-arată iar.

AGNES

Ce vânt de gheață e!

EINAR

O boare

se abătu de către zare.

Să coborâm, hai!

AGNES

Mă cuprinde

un frig – și mi-era cald-nainte!

EINAR

Nu l-ai simțit – de joc și cânt;

te-a speriat și Brand, strigând.

Ci lasă-i drumul lui abrupt;

noi să-nnodăm ce-am întrerupt.

AGNES

Sunt obosită; nu acum!

EINAR

De fapt și eu mă simt la fel;

și către vale-i greu la drum,

mai greu ca-n câmpul drept, nițel.

Dar jos în vale vom dansa

mai nebunește, -n ciuda sa,

cu-o patimă înflăcărată,

cum nu am mai dansat vreodată.

Ia uite în albastra zare

cum scânteiază mândrul soare;

când râde vesel, când se-ncruntă,

când chihlimbar, când pur argint;

iar colo-n zări, tălăzuind,

e marea rece și profundă.

Și-o dâră neagră, ca de fum,

de-a lungul coastei: vezi acum?

Și punctu-acela iluzoriu
acolo, lângă promontoriu?
Vaporul e; al tău, și-al meu!
Acu-n fiord oprește, greu!
Iar mai pe seară, din fiord
pornește iar cu noi la bord!
Și-acum se lasă-o ceață mare.

Tu, Agnes, ai văzut în zare
cum ceru-n ape se topea?

AGNES

(privind pierdută)

Da, da! Dar ai văzut?

EINAR

Ce oare?

AGNES

(fără să-l privească, șoptește ca într-o biserică)

Cum creștea în timp ce vorbea?

(Pornește spre vale, pe potecă. Einar o urmează. Drum de-a lungul peretelui de stâncă; în dreapta o prăpastie sălbatică. Sus, dincolo de culmea muntelui, se întrezăresc alte piscuri mai înalte pierdute-n cețuri și zăpezi.)

BRAND

(apare pe potecă, sus, coboară, se oprește în mijlocul drumului pe un colț de stâncă și privește în vale)

Da, vă știu, natale locuri!

Bărci, hangare, case, docuri,
ulmi, lagună, râpă, brână,
tu, biserică bătrână,
arinișuri legănate –

de copil vă știu pe toate.

Dar mai sure, mai mărunte,

îmi păreți acum sub munte.

De sub cușma de zăpadă

care pare-acum mai grea,

muntele i-nchide zarea

cerului, și-i ia culoarea;
sumbru, aspru, stând să cadă,
și mai mult din soare bea.

(Se așază și privește îndelung în depărtări.)

Dar fiordul – cum fu oare?

Strâmt și mohorât îmi pare.

Plouă. Vântul suflă-n pânză
bârce pe valuri. Sub gingia
stâncii mari, văd prăvălia,
podul vechi, ograda strânsă-n
roșul gard – gospodăria
văduvei, între muscele;
leagănul prunciei mele.

Vechi cămin de mai-nainte,
amintiri roiești în minte.

Printre pietre reci de râu,
suflet de copil, pustiu.

Geme sufletu-mi, nebun;
mă trag dintr-un neam de un
spirit rob pământului;
grea mi-e moștenirea lui.

Tot ce-am năzuit măreț,
azi e-o umbră, fără preț.

Slab și laș, acum revin,
suflet gol și mână goală;
lângă propriu-mi cămin,
stau în prag ca un străin,
tuns, legat, robit deplin,
ca Samson la târfă-n poală.

(Privind din nou în vale.)

Dar ce fierbere îi mână?

De prin curți și case ies
prunci, femei, bărbați. Dau ghes
unii, alții se așteaptă;
șiruri lungi pe văi se-ndreaptă,

când prin stânci, când prin loc șes,
spre biserica bătrână.

(Ridicându-se.)

O, vă știu și fond și față;
inimi goale, minți în ceață!
„Tatăl nostru” dând să-l spună,
n-are-o aripă de vrere,
nicio teamă tunătoare
ca să-ajungă-n slavă-albastră,
vocea voastră! Și răsună
ca o voce doar când cere
cea de-a patra rugă mare:
dă-ne nouă pâinea noastră!
Asta vi-i credința toată,
strigătul întreg de luptă.
Dintr-o rugăciune ruptă,
sufletele vi se-nfruptă,
și credința-vă, coruptă,
o epavă-i, sfărâmată!
Plec! Un aer viciat e!
Pieri aici, ca-ntr-un mormânt;
proaspăt, pe aici nu bate
liber niciun steag în vânt!

(Dă să plece; o piatră, căzând de sus, se rostogolește pe coastă și trece pe lângă el.)

BRAND

(strigă, uitându-se în sus)

Hei, cine-aruncă?

(Gerd, o fetiță de cincisprezece ani, cu șorțul plin de pietre, aleargă sus, pe coama muntelui.)

GERD

A țipat!

L-am nimerit!

(Aruncă din nou cu pietre.)

BRAND

Măi, fată, hei,
nu te juca!

GERD

Nevătămat

stă mai departe sus, pe stei!
(Aruncă din nou cu pietre, țipând.)

Iar vine! mai sălbatic pare!

Au! Ajutor! Mă ia în gheare!

BRAND

O, Doamne!

GERD

Sst! Cine ești tu?

Stai! Nu mișca! El zboară-acu.

BRAND

Da' cine-i?

GERD

N-ai văzut vulturul?

BRAND

Aici? Nu.

GERD

Pasărea urâtă,
cu moț lăptos, cu dungă-n jurul
privirii roșii – cobeia hâdă!

BRAND

Da' unde mergi tu?

GERD

Mă duc la
biserica acum.

BRAND

Așa?

Atunci vom merge împreună.

GERD

Noi doi? Nu, eu mă duc în sus.

BRAND

(arătând în jos)

Biserica-i în văgăună.

GERD

(îl privește surâzând batjocoritor și arată cu degetul în jos)

Accea?

BRAND

Da, așa am spus.

Mai bine, haide, mergi cu mine.

GERD

Nu, acolo-i urât!

BRAND

Urât?

De ce?

GERD

Prea mică-i, doar atât!

BRAND

Cunoști vreuna, tu, mai mare?

GERD

Mai mare? Da, da, știu eu bine.

Drum bun!

(Începe să urce.)

BRAND

Urmând acea cărare,
te pierzi în piscuri solitare.

GERD

Urmează-mă, și vei vedea
biserica din stâlpi de nea.

BRAND

Din nea și ghețuri, știu, țin minte
de când eram copil, da – printre
ghețari și piscuri de zăpadă
acea străveche colonadă,
numită și-n pruncia mea
biserica de gheață, da;
legende multe i-au dat viață;
podeaua ei e-un lac de gheață;

nămeții groși se grămădesc
din noaptea vremilor afunde,
și-o boltă albă arcuiesc
deasupra hăului din munte.

GERD

De stâncă e, da, și de gheață;
dar e-o biserică măreață.

BRAND

Să nu te duci în ea nicicând!
Ajunge-un răbufnit de vânt,
o-mpușcătură, -un strigăt doar,
și crapă șubredul ghețar.

GERD

(fără să-l asculte)

Hai să-ți arăt și niște reni
înmormântați între troieni,
și-abia acum, în primăvară,
scoși iar, de sub zăpezi, afară.

BRAND

Acolo-i moartea-ți spun, atât!

GERD

(arătând în jos)

Acolo-i groaznic de urât!

BRAND

Scut fie-ți Domnul!

GERD

Hai, mai bine,
acolo unde vântu-și ține
crunt predica prin stânci crăpate,
pe unde vuiet de cascade
și prăbușiri de ghețuri cântă
de-a pururi liturghia sfântă;
și frig și cald ți-e totodată.
Vulturul-acolo nu răzbate;
pe Piscul Negru se așază,

tăcută, pasărea de groază,
și stă așa, cu aripi grele,
deasupra bisericii mele,
ca un cocoș de tablă-n vânt.

BRAND

Sălbatic drum, sălbatic gând:
lăută spartă, suflet frânt!
Ce-i simplu, simplu-n veci se ține
doar răul se mai schimbă-n bine.

GERD

Bătând din aripi, vine iar!
Cu bine! Fug lângă altar.
Biserica mi-e adăpost.
Hu, iată-l hâd și fioros!

(Țipând.)

Uhu, din preajmă-mi, arătare!
Am pietre, dacă tu ai gheare!
(Fuge sus, în munte.)

BRAND

(după un timp)

Biserică-i și-a ei. Dar viață
în vale-i, ori în munți de gheață?
Și cine-i mai rău și nebun,
și cine-și lasă tihnă, bun?
Nechibzuința-mpodobită
cu flori, jucând lângă genuni?
Stupiditatea mărginită
călcând domol pe-un drum comun?
Sminteala-atât de oarbă-încât
frumos îi pare ce-i urât?
La luptă, deci! Să facem zdreanță
această triplă alianță!
Sclipind, măreața mea chemare,
ca soarele-n ferești mi-apare!
Știu datoria mea: sfărmand

aceste rele pe pământ,
voi izbăvi întreaga lume
de molima spurcatei ciume!
La luptă, deci! Hai, taie spadă!
Sus, pentru-a cerurilor mladă!
(Coboară către sat.)

Actul II

(Jos, între pereții abrupti ai muntelui care închid fiordul. Nu departe, pe un dâmb, se află bătrâna biserică dărăpănată. Se apropie furtuna. Mulțimea – bărbați, femei și copii – e adunată în grupuri, parte pe țărm, parte pe povârnișuri. Primarul șade la mijloc pe un bolovan; conțopistul stă lângă el; împart cereale și bucate. Einar și Agnes stau ceva mai la o parte, înconjurați de un grup de oameni. Câteva bărci sunt ancorate la țărm. Brand apare pe dâmb, lângă biserică, fără să fie observat de mulțime.)

UN OM

(croindu-și drum prin înghesuială)

Fă loc!

O FEMEIE

Sunt prima!

OMUL

(o împinge în lături)

Du-te dracu'!

(Ajungând în fața primarului.)

Hai, umple-mi cu pomană sacu'!

PRIMARUL

Răbdare!

OMUL

Nu pot. Mă așteaptă,

flămânzi, patru sau cinci. Ei rabdă!

PRIMARUL

(glumind)

E greu să numeri, nu-i așa?

OMUL

Când am plecat, unul murea.

PRIMARUL

Ești scris pe listă? Stai, te rog!

(Frunzărind hârtiile.)

Nu; o, ba da. Ești! Ai noroc.

(Către conțopist.)

Dă-i număr două-ș-nouă, iacă!

Hei, oameni buni, răbdare-oleacă!

Nils Snemyr!

UN OM

Da!

PRIMARUL

Azi vei primi

trei sferturi doar, din cât primeai.

V-ați mai împuținat.

OMUL

Muri

ieri biata Ragnhild, da, așa-i.

PRIMARUL

(notând)

O gură mai puțin! Primează

azi economicul.

(Către omul, care se îndepărtează.)

Veghează

să nu te-nsori iar!

CONȚOPISTUL

(chițcăind)

Hi, hi, hi!

PRIMARUL

(tăios)

Ce râzi?

CONȚOPISTUL

Râdeam că și

primarul face haz.

PRIMARUL

Deși

aici nu-i loc de glume, hazul

e leac de înfruntat necazul.

EINAR

(ieșind din mulțime, împreună cu Agnes)

Un ban nu mi-a rămas măcar
în pungă ori în buzunar;
va trebui acum să las
în gaj, pe bord, baston și ceas.

PRIMARUL

Da, ați picat taman la timp.
Puținul n-ai cum a-l împarte
când guri flămânde, mâini ce cer,
ar trebui să dea în schimb
din partea lor măcar o parte
și celor ce de foame pier.

(Zărindu-l pe Brand, îl arată cu degetul.)

Bine-ați venit! De-ați auzit
de foamete, scoateți din pungă
tot ce puteți, nestingherit.
Primim orice ni se aruncă.
Proviziile-acum ne lasă.
Cinci peștișori n-au cum să-ajungă,
în vremea noastră, pentru-o masă.

BRAND

În numele-unui idol, sunt
și zece mii cenușă-n vânt.

PRIMARUL

Nu vorbe-ți cer. E piatră-o vorbă
în burta care vrea o ciorbă.

EINAR

Nu știi ce mult a suferit
poporu-aici, și ce cumplit.
Au fost boli, foamete, prăpăd.
Mulți sunt morți, Brand, aici.

BRAND

Da, văd!

Și-n ochii-nvinețiți de moarte,
văd și dreptatea cine-o-mparte.

PRIMARUL

Și, totuși, rămâneți de piatră!

BRAND

(coboară în fața oamenilor și rostește sever)

De-ați fi târât pe lângă vatră
un trai molâu și laș, de câine,
v-aș plânge-acum că n-aveți pâine.

Cel care-n patru labe zace,
ca vita e, și-așa îi place.

Cel care zilnic putrezește
greu, într-o liniște de moarte,
poți crede că l-a șters, firește,
și Domnul din eterna-i carte.

Ci el fu milostiv cu voi;
v-a luminat în groază sorții,
v-a biciuit cu biciul morții,
dar ce v-a dat, vă ia-napoi.

MAI MULTE VOCI

(întrerupându-l amenințătoare)

De jalea noastră râzi, măi, gură?

PRIMARUL

Noi vă dăm pâine – și ne-njură!

BRAND

(clătinând din cap)

O, sângele-mi, de-ar fi izvor
de izbăvire tuturor,
torent l-aș revărsa din mine,
pe tot, din inimă și vine.

Dar să v-ajut acum, păcat e!
Doar Domnul din glod vă va scoate;
poporul viu, chiar supt de vlagă,
din suferinți putere-ncheagă;
molâul spirit spre azur
se-nalță-n zbor ca un vultur;
voința, oricât de plăpândă,

se-avântă-n luptă spre izbândă;
dar turma, cât stă-n nesimțire,
nu-i vrednică de mântuire!

O FEMEIE

Furtuna în fiord porni,
de parcă glasul-i o stârni.

O ALTA

Îl mânia pe Dumnezeu!

BRAND

Minuni nu face Domnul *tău*!

FEMEIA

Ce vânt!

VOCE DIN MULȚIME

Cu pietre și ciomege,
să-l izgonim pe fărălege!

*(Mulțimea se strânge amenințătoare în jurul lui Brand.
Primarul se așază în calea lor. O femeie în zdrențe aleargă
îngrozită pe coastă, la vale.)*

FEMEIA

(strigând către mulțime)

Vai, ajutor! Isuse-bune!

PRIMARUL

Ce-i? Ce-ți lipsește? Haide, spune!

FEMEIA

Nu lipsa m-a gonit pe drum,
ci groaza, groaza urlă-acum!

PRIMARUL

Ci spune! Ce-i?

FEMEIA

Vai, nu-s în stare!

Un pastor, să-i dea alinare!

PRIMARUL

Nu-i niciun pastor.

FEMEIA

Sunt pierdută!

Vai, Doamne, crunt am fost bătută!

BRAND

(apropiindu-se)

Eu poate, totuși, unul știu.

FEMEIA

(agățându-se de brațul lui)

Să vină, cât nu-i prea târziu!

BRAND

Întâi s-aud nevoia eu!

FEMEIA

Peste fiord...

BRAND

Ei?

FEMEIA

Omul meu...

Trei prunci flămânzi... și casa goală...

să-l ierți... îl ierți?... fără-ndoială..

BRAND

Vorbește!

FEMEIA

Noi, nici Dumnezeu,

nici oameni n-am avut la greu;

cel mic s-a chinuit atât,

că el – de chin – l-a omorât.

BRAND

L-a omorât!

MULȚIMEA

(îngrozită)

Copilul!

FEMEIA

Da!

Când s-a trezit din fapta sa,

mânia-i, către sine-ntoarsă,

ca un torent crunt se revarsă.

Alină-i sufletul la vreme!

Furtuna-i grea și marea geme,
dar el a mai trăi nu poate,
nici a muri. Cu leșul șade
în brațe; umblă-n lung și-n lat,
i-l strigă pe cel Necurat!

BRAND

(liniștit)

Da, aici, da!

EINAR

(palid)

Ce Dumnezeu!...

PRIMARUL

Nu ține de districtul meu.

BRAND

(scurt, către mulțime)

O barcă – și la drum!

UN OM

Pe-o vreme

ca asta? Orice om se teme!

PRIMARUL

E o potecă...

FEMEIA

Nu, nu-i drum

pe unde să mai treci acum;

când am venit, pârâul mare

a rupt podețul din cărare.

BRAND

Hai, barca!

UN OM

Nu, nu, nu se poate!

Vezi marea-n țărâm și-n stânci cum bate!

UN ALTUL

Priviți, cad sparte stânci acum,

fiordu-ntreg e ca-ntr-un fum.

UN AL TREILEA

Pe-un timp ca ăsta nu se ține
nici slujba sfântă.

BRAND

Voi știți bine:

celui ce moare i-e totuna,
n-așteaptă-ntâi să stea furtuna.

(Coboară într-o barcă și desface pânza.)

Dați barca?

PROPRIETARUL

Da, dar să nu pleci!

BRAND

Și cine-și riscă viața, deci?

UN OM

Eu nu!

UN ALTUL

Nici eu!

MAI MULȚI

Să mergi la moarte
înseamnă!

BRAND

Nu-i chip să vă poarte
stăpânul *vostru* prin fiord;
al *meu* cu mine e, la bord!

FEMEIA

(frângându-și mâinile)

Ah, moare!

BRAND

Doar un om la pânză
ori la copăi mi-ajunge, însă
nu-i unul. Vreți pomană doar!
Ci eu vă spun: Dați viața-n dar!

MAI MULȚI

(dându-se înapoi)

Să nu ceri asta!

O VOCE

(amenințător)

Jos din barcă!

Pe Domnul uite cum l-încearcă!

ALTĂ VOCE

Ce vânt!

ALȚII

S-a rupt parâma.

BRAND

(prinde zdravăn cangea și strigă către femeia străină)

Bine!

Atunci, hai, suie lângă mine!

FEMEIA

(dând îndărăt)

Eu? O, dar ei!?...

BRAND

În pace-i lasă!

FEMEIA

Nu pot!

BRAND

Nu poți?

FEMEIA

Am prunci acasă!

BRAND

(râzând)

Pe slab pământ clădiți voi casă!

AGNES

(se întoarce brusc către Einar, cu obraji în flăcări și-i pune mâna pe braț)

L-auzi?

EINAR

E tare! Ca stihia!

AGNES

Cu Domnul! Mergi! Fă-ți datoria!

(Strigând către Brand.)

E unul, iată-l, care vine

pe drumul jertfei, lângă tine.

BRAND

Să vină!

EINAR

(pălind)

Eu?

AGNES

Te-am dăruit!

Mă-nalț spre culmi, în infinit!

EINAR

De n-ai fi, m-aș fi dăruit
eu însumi, și-aș fi mers cu el...

AGNES

(cutremurându-se)

Și-acum?...

EINAR

Sunt tânăr, am un țel

nu *pot!*

AGNES

(trăgându-se înapoi cu un pas)

Ce-ai spus?

EINAR

Nu am *curaj!*

AGNES

(cu un țipăt)

O, un ocean stă, uriaș,
cascade stau, furtuni, puhoi,
de-aci-nainte între noi!

(Către Brand.)

Merg *eu* cu barca.

BRAND

Bine; hai!

FEMEILE

(îngrozite, în timp ce Agnes sare în barcă)

Isuse!

EINAR

(desperat, vrea s-o rețină)

Agnes!

MULȚIMEA TOATĂ

(precipitându-se pe mal)

Ce faci? Stai!

BRAND

(către femeie)

Ci un'ți-e casa?

FEMEIA

(arătând)

Colo, hei,

sub stânca neagră, între chei!

(Barca se desprinde de la mal.)

EINAR

(strigând după ei)

Pieri, Agnes; nu ieși din port!

Ai mamă!

AGNES

Suntem trei la bord!

(Corabia se îndepărtează. Mulțimea se îngrămădește pe înălțimi și o urmărește cu înfiorare.)

UN OM

Trec capul!

UN ALTUL

Nu!

CEL DINTÂI

Ba da!

PRIMARUL

Ba sunt

acolo chiar, cu pupa-n vânt!

O FEMEIE

Și păru-i ud în vânt se zbate,

asemeni unui corb sălbatec!

PRIMUL OM

Dă-n clocot marea, cerul tună!

EINAR

Ce țipăt se-auzi-n furtună?

O FEMEIE

Venea din munți.

O ALTA

(arătând în sus)

E Gerd, dă gură

în calea lor, râzând, și-njură!

PRIMA FEMEIE

La cântă-n corn de țap, și latră,
și-azvârle cucuruzi și piatră.

ALTĂ FEMEIE

Își pune cornul jos, și-n palme
boncăluiește-acum sudalme.

UN OM

Boncăluie și țipă, cobe!

Nu-l frâng pe el nici mii de probe!

UN ALTUL

De-alt'dat', pe-un vifor și mai rău,
trec prin fiord sub scutul său.

PRIMUL OM

(către Einar)

Dar cine-o fi?

EINAR

Un pastor.

CELĂLALT BĂRBAT

Da?

Orice-ar fi, vezi că-i cineva!

Cucernic, dârz, voinic cât doi!

PRIMUL BĂRBAT

Ar fi bun pastor pentru noi!

MAI MULTE VOCI

Da, ar fi pastor bun de noi!

(Se răspândesc printre culmi.)

PRIMARUL

(adunându-și hârtiile și registrele)

Oricum, încalcă-orice uzanță;
uzurpă, -n ultimă instanță,
și-ndatorirea altuia;
nemotivat, riști vieți, așa...
Și eu-mi fac datoria, strict,
dar numai la mine-n district.

(Iese.)

Înaintea colibei pe promontoriu. În plină zi. Fiordul strălucește liniștit. Agnes stă jos pe mal. Curând, iese și Brand din colibă.)

BRAND

Asta-i moartea. În sudori,
spaima, groaza l-au scăldat;
doarme-acuma ușurat
chipu-i izbăvit de nori.
Ce-amăgire schimbă oare
noaptea-n zi strălucitoare?
El, din iadul larg deschis,
nu văzu decât necazul –
suprafața doar, obrazul –
doar ce-a însemnat cu foc
numele-i fără de noroc,
doar că pruncul și-a ucis.
Dar cei doi micuți din casă,
stând ca două păsărele,
cu priviri de spaimă grele,
zgribuliți pe-un colț de masă,
ei n-aveau cum să priceapă
cele ce urmau să-nceapă,
ei, stigmatizați pe viață
cu un semn făcut să-nfrunte
ani, decenii, până-ngheață
timpii-n pletele cărunte,

ei, primind drept moștenire
cruda asta amintire,
ei, crescuți în raza faptei
săvârșită-n acea noapte,
ei, cu gândul lor: cuptor
de cadavre ce vor arde
împuțit până la moarte;
și *el* n-a-nțeles că lor
crima-n veci li-i dat s-o poarte.
Și de-atunci, din noaptea primă,
neam din neam merg drum de crimă.
Pentru ce? Ca un abis
e răspunsul: a ucis!
Ce poți șterge prin tăcere?
Ce îndrepti prin mângâiere?
Ce judecător va fi
într-a judecății zi?
Ce dovezi, ce mărturie
duce bietul delincvent;
oare poartă cu mândrie
moștenitul document?
Va fi bun răspuns de dat:
tata-i singur vinovat?
Taină-a nopții-adâncă, rece –
nimeni nu-i să te dezlege!
Deci pe margini de abis,
hai, cântați, dansați ca-n vis;
sufletele-ar trebui
să se zbată și sfâșie,
dar nu-i unul dintr-o mie
să-ntrevadă și cunoaște
muntele de datorie,
muntele pe care-l naște
vorba simplă: *a trăi!*

(Câțiva oameni din mulțime vin pe lângă colibă și se

îndreaptă către Brand.)

UN OM

Iar ne-ntâlnim – e scris așa.

BRAND

N-aveți cu ce-i mai ajuta.

OMUL

Lui, nu; dar în colibă-aci
sunt încă trei ființe vii.

BRAND

Și?

OMUL

Din ce-am luat le dăm și lor
cât de puțin ca ajutor...

BRAND

De-ai da tot, însă viața nu,
nimic, n-ai dat, să știi și tu!

OMUL

De-ar fi zăcut lovit de moarte
pe fundu-unei corăbii sparte,
n-aș mai fi pregetat deloc:
și viața mi-aș fi pus-o-n joc.

BRAND

Dar pentru suflet nu, nimic?

OMUL

Suntem, cum știi, un neam calic.

BRAND

Întoarceți-vă ochii dar
de la-nălțimile de jar;
nu mai trăgeți cu-un ochi spre cer,
cu celălaltul spre pământ,
când înșivă-ntr-un jug de fier
v-ați pus grumazul și v-ați frânt.

OMUL

Gândeam că – ce să-ți mai îndrug? –
ne-nveți cum să scăpăm din jug.

BRAND

Aveți puteri?

OMUL

Tu ai!

BRAND

Cum, eu?

OMUL

Mulți ne-arătară drumul greu
și ne-au vorbit de el, dar nu
au mers pe drumul greu – doar tu!

BRAND

Ce vrei să spui?

OMUL

Mii de cuvinte
nu-s cât o faptă, ia aminte.
Eu vin trimis de-ntregul sat;
voiam *un om*; și te-am aflat!

BRAND

(neliniștit)

Ce vreți?

OMUL

Să ne fii pastor!

BRAND

Cum,
aici, eu?

OMUL

Poate – cine știe? –
ai auzit că-n parohie
noi n-avem pastor...

BRAND

Da...

OMUL

Nainte
sat mare-aveam, acum e mic.
Când am rămas fără merinde,

în anul crâncen și calic,
când ne-a-nghețat semănătura
și molimele ne-au bătut,
când sufletele-au decăzut,
când se-ncleșta de foame gura,
când grâu și carne s-au sfârșit,
și pastorul ne-a părăsit.

BRAND

De-această jertfă nu-s în stare.

Eu am o datorie mare.

Îmi trebuie oceanul vieții,

îmi trebuie pământu-ntreg.

Eu nu pot sufletu-mi să-l leg

aici, unde mă-nchid pereții

acestor stânci – și unde sună

cuvântul, surd, ca-ntr-un mormânt.

OMUL

Ecoul lui mai lung răsună

când stâncile-i răspund gemând.

BRAND

Dar cine-n hrubă s-ar închide

când pajiștea cu flori l-îmbie?

Sau cine ară-ntr-o pustie

când holdele sunt nesfârșite?

Sau cine răsădește sâmburi

când pomii tineri dau în pârgă?

Și cine poartă pietre-n cârcă

sub soarele arzând pe câmpuri?

OMUL

(clătinând din cap)

Pricep ce faci, nu și ce-ai spus!

BRAND

Nimic nu-ți mai pot spune! Sus!

În barcă! Hai!

OMUL

(tăindu-i drumul)

Deci datoria
aceea-ți este foarte dragă,
și opera acea-i simbria
chemării tale?

BRAND

Viața-ntreagă
mi-e ea. Mi-e rost! Mi-e căpătâi!
Mi-e tot ce am!

OMUL

Atunci, rămâi!

(Cu tărie.)

De-ai da chiar tot, dar viața nu,
n-ai dat nimic; așa spui tu!

BRAND

Un singur lucru nu poți da;
acesta-i propriul tău eu.
Nu-l poți opri, nu-l poți lega,
e ca un râu în drumul său;
el curge spre ocean mereu.

OMUL

Din bălți, din smârc, schimbat în ploaie,
oricum el drum spre mări își taie!

BRAND

(privindu-l țință)

Cin'te-a-nvățat astfel a spune?

OMUL

Tu, săvârșind acea minune!
Când marea clocotea nebună,
tu, înfruntând val și furtună,
tu, gata să te sfarmi de stânci,
te-ai avântat pe ape-adânci,
și hula mării o-nfrunțași,
să-l mântui pe un ucigaș;
atunci, prin sufletele noastre,

când rece, când fierbinte, vânt
și soare din țării albastre,
ne-ai străbătut în vis și-n gând,
și-am auzit cum, depărtat,
în noi un clopot a sunat.

(Cu voce stinsă.)

Se va uita tot, mâine, deci;
vom coborî, când ai să pleci,
drapelul de speranțe noi
ce-l fluturași azi peste noi.

BRAND

Acolo unde nu-i putere,
nicio chemare nu se cere.

(Aspru.)

Când nu poți fi ce-ar trebui,
fii numai ceea ce poți fi!
Fii omul greului pământ!

OMUL

(Îl privește o clipă și spune)

Vai ție, ce ne stingi plecând
lumina; și vai nouă, care
o clipă te-am zărit în zare!

(Pleacă; ceilalți îl urmează tăcuți.)

BRAND

(Privind lung în urma lor)

Toți, cu frunțile-n pământ,
se întorc, tăcuți, acasă.
Frânt grumazul, gândul frânt;
grea povară îi apasă;
ca sub biciul înjosirii,
ca pe-un drum străin și-nchis,
ca părintele-omenirii
alungat din paradis,
ca și el, pe frunte poartă
umbra raiului pierdut,

și cunoașterea deșartă
întru care-au străbătut.
Omu-acesta vreau, prin luptă,
nou, curat, să-l recreez;
inimii lui aspre, ruptă
din păcat, să-i dau un crez;
să-l redau prin crezul meu
înapoi lui Dumnezeu.

Deci, la drum, prin zarea largă
luptă! biruie! încearcă!

(Vrea să plece, când dă cu ochii de Agnes așezată pe țărm.)

Uite-o cum ascultă, parcă-ar
curge cântece prin aer.

Ascultând a stat în barcă
între valurile crunte;

ascultând, al pletei caier
blond și-l scutură pe frunte;

ascultând, și-acuma parcă
toată tânăra-i simțire

i se strânse în privire.

(Apropiindu-se.)

Ochii tineri ce-ți arată?

Țărmul sau fiordul oare?

AGNES

(punându-și mâinile pe piept)

Nici fiord, nici țărm să vadă
ochi-mi nu mai sunt în stare?

Văd doar un pământ mai larg
sub un cer ca dimineața;

fluvii curg și mări se sparg;
soarele alungă ceața.

Peste piscuri de jărat,ic,
nori de purpură jucând,

și-un pustiu văd, singuratic.

Palmieri în depărtare

blând se leagănă de vânt,
umbre aşternând pe zare.
Semn de viaţă nu-i – părând
un pământ abia născându-i;
dar un murmur umple zarea,
şi se-aude răsunând:
pieri acumă sau te mântui;
împlineşte-ţi deci, chemarea;
populează-acest pământ!

BRAND

(cucerit)

Ce mai vezi, vorbeşte!

AGNES

(cu mâinile pe inimă)

Nouă,

simt arzând puterea-n mine;
fluvii cresc, şi, pură, vine
altă zi, cu altă rouă.

Inima mea-i ca o lume
nenăscută, fără nume;

voci aud: vei popula
toată-această lume-a mea!

Visul încă-nchis sub pleoape,
fapta încă ne-implinită,

suflă, murmură, palpită;
clipa naşterii-i aproape;

simt cum cea care poate
să privească-acestea toate,

ne cuprinde-ntr-o privire
de tristeţe şi iubire,

ca un soare-n zori când arde,
totuşi trist până la moarte;

voci aud cum umplu zarea:

te vei naşte-acum, născându-i
pieri acumă, ori te mântui;

împlinește-ți, deci, chemarea!

BRAND

Da, prin suflet numai, da!

Iată astrul, calea mea!

El e noua stea divină,

pentru-o viață de lumină;

dintr-al neputinții neam,

el va naște-un nou Adam!

Poarte-și lumea unde știe

cântecele de sclavie;

dar spre țelul care-l am,

dacă-n drum mă vor lovi,

jur pe cer: îi voi strivi!

Orice om de pe pământ

are dreptul – vechi și sfânt –

a fi el, întreg, mereu;

nu pretind mai mult nici eu!

(Tace cufundat în gânduri, apoi continuă.)

A fi însuși? dar păcatul

moștenirii a tot natul?

(Se oprește și se uită în zare.)

Cine-acolo-n culme-apare,

cocârjată, -abia călcând,

cu grumazul parcă frânt?

Suflă greu, stă, se-nfioară,

se proptește, parcă-ar cade,

și cu degete uscate

ține strâns de buzunare,

parcă-ascunde o comoară.

Pe scheletu-i, zdrențe şuie:

ca un smoc de pene-n par;

gheare-s mâinile-i gălbuie;

pare-un uliu prins în cuie

pe-un perete de hambar.

(Cutremurat deodată.)

Ce-amintire mă îngheață?
Din fiord, suind așa,
baba asta-mi pune-n față
și în suflet vânt de gheață;
Doamne, asta-i maică-mea!
MAMA LUI BRAND

*(urcă, se oprește la jumătatea drumului, își duce mâinile
streașină la ochi și privește de jur-împrejur)*

Pe-aici o fi?

(Se apropie.)

Of, sărăcan
de mine, parcă-aș fi orbit!

Ești fiu-meu?

BRAND

Da.

MAMA

(frecându-și ochii)

Afurisit
fii, soare! N-am deosebit
un pastor, uite, de-un țăran.

BRAND

Acasă, soare nu vedeam
de când cădea frunza din ram
și pân' la-ntâiul cânt de cuc.

MAMA

(râzând în sine)

Nu! Bine-i acolo-n surduc!
De ger, acolo poți să-ajungi
ca țurțurii de gheață lungi.
Și-atât ești de curat așa,
că Domnul n-are ce-ți ierta!

BRAND

Te las! Mi-e timpul socotit.

MAMA

Da, știu, tu ești mereu grăbit.

De mic voiai să pleci de-aici.

BRAND

Și tu-mi spuneai să plec pe-atunci.

MAMA

Da, trebuia să pleci, cum zici,
căci pastor trebuia să-ajungi.

(Privindu-l de aproape.)

Hm, ai crescut puternic! Bun!

Dar ia aminte ce-ți mai spun:
păzește-ți viața!

BRAND

Doar atât?

MAMA

Da, viața! Ce e mai presus?

BRAND

Cu sfatul ăsta hotărât,
ai terminat ce-aveai de spus?

MAMA

Tu știi destule; fă cum crezi!
Dar ți-am dat viața; s-o păstrezi!
(Cu mânie.)

Am auzit și-am tremurat
de nebunia faptei tale.

Tu, pe fiord, azi?! Eu ți-am dat
un bun – să nu mi-l schimbi în jale!

Ești ultimul din neamul nostru,
ești sângele și trupul meu;
cu tine se încheie rostrul
la care-am dulgherit din greu.

Fii dur! Fii tare! Niciodată
nu te trăda! Și nu uita:

viața-i datoria ta;
tu mă vei moșteni – odată...

BRAND

Așa? De-aceea ai venit

cu buzunarul burdușit?

MAMA

Nebun ești!

(Dându-se înapoi.)

Nu te-apropia!

Stai unde ești – că te lovesc!

(Liniștindu-se.)

Ce-ai vrut să spui? Ascultă-ncoa':

îmbătrânesc mereu; cândva

al tău e ce-am agonisit;

e socotit și cântărit!

Nimic n-am. Totul e acasă.

Nu-i mult! Dar tu nu vei cerși.

Să nu te-apropii! Lasă! Lasă!

Nimic! nimic nu voi dosi!

Nu-ngrop, să nu mă bănuiești,

sub stânci, sub pietrele din jur,

sub ziduri vechi, prin crăpături,

sub rădăcini – un ban măcar;

nici pe sub grinzi, nici sub podea;

întreaga moștenire-a mea,

tu, fiule, -o primești în dar.

BRAND

Cu ce condiții?

MAMA

Una doar:

viața să nu-ți risipești!

Păstrează neamul, fiu din fiu;

răsplată, alta, nu mai știi!

Nu-l împărți, nu risipi

avutul strâns greu zi de zi;

îl crești ori nu, să-ți spun e-n van;

ascunde-l însă, an de an!

BRAND

(după o scurtă pauză)

Un lucru-i clar; ți-am fost de mic
dușman! Până-am ajuns voinic
și tu cu părul argintiu,
nu mi-ai fost mamă, nici eu fiu!

MAMA

Nu-ți cer alinturi, ca o babă.
Fii cum vrei tu: eu nu sunt slabă.
Fii crud, fii aspru, fii ca gheața,
n-ai să mă sfarmi, da-ți dau povața
chiar stearpă, chiar plutind ca ceața,
păstrează-i neamului tău viața!

BRAND

(făcând un pas către ea)

Dar de mi-er trece prin gânduri
s-o risipesc în patru vânturi?

MAMA

(clătinându-se, gata să se prăbușească)

Să-mprăști bunul pentru care
robii și-ncărunții? Cum oare?

BRAND

(încuvîințând încet din cap)

Să-mprăști!

MAMA

Împrăști, așa,
în vânturi, și inima mea!

BRAND

Și dacă-aș face-o totuși? Dacă
în seara-n care tu, săracă,
cu psalmii-n mână ai dormi
al morții somn dintâi, – în loc
să plâng atunci, aș scotoci
ban după ban, și-apoi, zălog,
aș smulge lumânarea, și
la căpătâi ți-aș pune foc?

MAMA

(apropiindu-se de el, înspăimântată)

De unde-ți vine-astfel de gând?

BRAND

Ai vrea să-ți spun?

MAMA

Da, vreau!

BRAND

De când

eram copil, de-atunci, mereu,
eu nu pot să-l mai uit, și greu
în sufletu-mi îl port, și-n trup,
ca mușcătura unui lup.

O toamnă... seara... Tatăl meu
murise. Tu zăceai în pat.

Eu, nesimțit, m-am furișat

în umbra tainicei cămări,

în care sta-ntre lumânări;

m-am minunat ce-adânc dormea,

și ce mâini firave avea;

a rufe mirosea; pe sală,

sunară pași; în raza pală

a lumânării, o femeie

intră; începe să-l descheie;

întâi îi mută capul mort;

îl scotocește-apoi; mai port

în minte totul; scoate-afară

un teanc, și altu-apoi, și iară;

și numără iar, murmurând;

mai mult, mai mult aud zicând;

mai mult, mai mult; cu gheara-i grea,

un alt pachet din perne ia;

și altul după-aceea scoate;

cu degete înfrigurate,

sfâșie, rupe-n dinți, scrâșnește;

iar scormonește, iar găsește;

și numără: mai mult, mai mult!
Și astăzi parcă-o mai ascult;
plângea, ofta și blestema,
adulmeca, se repezea
cu-o bucurie-nfricoșată,
se arunca din nou pe pradă,
ca uliul lacom; mai apoi
ieși, cu pași înceți, greoi,
asemeni unui condamnat;
purta-ntr-o zdreanță ce-a furat
și-a deznădejde suspina:
aceasta-i, deci, averea sa!

MAMA

Puțin a fost, da, ce-am găsit;
fusesse mult prea scump plătit.

BRAND

Mai scump decât crezi, și mai rău:
cu sufletul fiului tău!

MAMA

Eh! E știut de mai-nainte:
și trup și suflet se pot vinde!
Eu n-am știut cum merge piața;
eu cred că am plătit cu viața.
Ce-am dat e stins și mort acum;
lumină-a fost, și-acuma-i scrum;
prostie-a fost, parfum ori fum;
nici nu mai știu ce-am dat anume;
iubire-i spune biata lume.

Mai știu că lupta a fost grea;
mai știu cum tata mă-nvâța:
să-l uiți pe fiul de pălmaș;
ia-l pe cel'lalt; nu lua în seamă
că-i ofilit, nu-i om abraș:
tot mai bogat va fi, n-ai teamă!
L-am luat, și el, drept mângâiere,

n-a mai sporit nicio avere.

Doar eu, muncind greu, an de an,
am strâns averea ban cu ban.

BRAND

Și-acum, când mori, n-ai priceput
că sufletul tău e vândut?

MAMA

De mult am priceput și eu;
de-aceea-i pastor fiul meu!
Să te-ngrijești cum se cuvine
de sufletul meu și de mine.

Eu am avere; tu – putere
să ierți – cuvânt și mângâiere.

BRAND

Tot socotind, te-ai dat pierzării
privindu-mă-n oglinda țării.

Pe-aici destui râvnesc să-și crească
odrasla-n mila părintească;
administrator vrând să-și facă
din fiu, pe zdreanța lor întreagă;
arareori vă arde-n minte
vreun dor etern de mai-nainte;
de el prinzându-vă-n neștire,
vă-nchipuiți că, îmbinând
ca două ramuri: moștenire
și neam, legați într-o unire
cu moartea viața, dobândind
și-a veșniciei strălucire,
an după an, mereu strângând.

MAMA

Pe mama ta n-o cerceta;
ia-ți numai moștenirea ta!

BRAND

Și datoria?

MAMA

Ce-mi îndrugi?

N-am datorii!

BRAND

E bine-atunci;

căci eu sunt cel ce-o să răspundă
de polița cea mai mărunță.

La moartea mamei e dator

să-achite totu-al ei fecior;

chiar goală casa dacă-ar fi,

răspund de-aceste datorii.

MAMA

Să-ți ceară-asemeni socoteală
nu-i lege!

BRAND

Nu, fără-ndoială,

nu-i scrisă cu toc și cerneală;

dar fiecare fiu cinstit

o poartă-n suflet, neclintit,

înscrișă-n litere de foc,

și legea trebuie-mplinită.

Învață să vezi; ești orbită!

Lăcașul Domnului, în lume,

l-ai întinat cu gând milog,

și darul cerurilor, rar,

al sufletului, ți-e murdar;

iar chipul lui divin acum e

sub mucegaiuri îngropat;

și duhu-ți, cândva-naripat,

cu aripile-n mlaștini zace.

Aceasta-i datoria. Unde,

când cel ce-i mai presus de noi

va vrea s-o ceară înapoi,

unde atunci te vei ascunde?

MAMA

(înfricoșată)

Vai, unde? Unde?

BRAND

Nu te teme;

ia fiu-ntreaga datorie
asupra lui. Le ia pe toate.

Iar chipul Domnului, pe care
l-ai întinat, luci-va-n soare!

Aşa vreau eu! Apoi, la vreme,
te du prin moarte-n veşnicie.

MAMA

Şi datorii iei, şi păcate?

BRAND

Doar datorii! Numai pe ele;

ia seama la vorbele mele!

Doar datoria sufletească,
dator e fiul s-o plătească;
ci *tu* răspunzi pentru păcate,
tu singură doar, pentru toate.

Când jefuită-i omenirea
de nişte sclavi pierduţi cu firea,
un altul, chinuind, asudă,
răscumpărând jaful prin trudă;
dar crima-i crimă, mai departe;
făptaşul numai prin căinţă
o ispăşeşte – sau prin moarte!

MAMA

(neliniştită)

Să-ajung, de-aş mai avea putinţă,
acasă, -n umbra mea de gheaţă;
prea-i soare mult aici, prea arde
şi gânduri otrăvite naşte
al căror duhnet te doboară.

BRAND

Te du în umbră! Nu-s departe.

Când ai să vrei şi tu cunoaşte

lumina cerului, și iară
să fiu cu tine, dă-mi de veste,
și vin.

MAMA

Da, vei veni cu-aceste
mari judecăți.

BRAND

Nu, am să viu
doar cu căldura unui fiu
și cu-a preotului iertare;
să te feresc de vântul tare
al zbuciumului; la picioare
să-ți stau și să-ți alin eu, blând;
durerea sângelui arzând.

MAMA

Îmi juri?

BRAND

Am să răspund chemării,
la ceasul greu al remușcării.

(Apropiindu-se de ea.)

Doar o condiție-am atunci:
de bunăvoia ta să-arunci
tot ce te leagă de pământ –
să mergi săracă în mormânt.

MAMA

(se repede la el furioasă)

Ceri focului să se despartă
de flacăra, să nu mai ardă?

Să se despartă marea, ceri,
de ape? Iernile – de ger?

Tu ceri prea mult!

BRAND

Atunci încearcă
în mare să mă zvârli din barcă,
și roagă-apoi pe Dumnezeu

să te binecuvânte.

MAMA

Greu

mă osândești acum, băiete!

Dă-mi alt canon: să rabd de sete

și foame; dar nu-mi cere preț

ce e mai scump acestei vieți!

BRAND

Da, ce-i mai scump! Tot restul nu-i

nimic, la judecata lui.

MAMA

Pomeni voi face, dani, mile!

BRAND

Dai tot?

MAMA

Dau mult, dau mult, copile!

BRAND

Tu nu mai poți să scapi nicicum,

de n-ai să mori ca Iov pe scrum.

MAMA

(frângându-și mâinile)

Eu viața mi-o pierdui; mi-e frânt

și sufletul; curând-curând

și bunurile le voi pierde.

Și nu e nimeni să mă ierte.

Acasă, hai, să strâng în brață

tot ce-am agonisit o viață,

tot ce e încă-al meu pe lume,

tot ce mai poartă al meu nume:

averea mea, avutul meu,

rod al durerii mele, greu,

tot ce-am putut cu trudă strânge

rupându-mi pieptul pân' la sânge.

În carne sufletu-mi născui;

dar nu e carnea moartea lui?

Rămâi, părinte, -n preajma mea!
Cu noi păcate s-ar putea
să mă încarc în greul ceas.
Voi pierde tot, știu, totu-ți las!
Dar nu acum, e prea în pripă –
aștept cea de pe urmă clipă.

(Iese.)

BRAND

(privind în urma ei)

Pentru clipa grea, obștească,
da, pe-aproape-o să rămână
fiul tău, să-ți încălzească
mâna rece și bătrână.

(Coborând către Agnes.)

Sumbră-i seara! Dimineața
soarele-mi umpluse viața;
surle răsunau în zare
a război și-a-nvolburare,
și cu spada-mi de mânia
m-aruncam în vijelie
să strivesc pe totdeauna
monstrul lumii-ntregi: minciuna.

AGNES

(întorcându-și spre el privirea plină de lumină)

Dimineața mi-a fost stearpă.

Vream minciuni, vream joc în iarbă,
vream petreceri, bucurie,
tot ce-i vânt și nebunie.

BRAND

Vise mari, frumoase vise –
albe lebede pe lacuri –
mă purtau cu voie bună
către alte zări și praguri;
vream să birui prin furtună
răul veacului și-abise.

În procesiuni divine,
îmnuri, cântece și steaguri,
și potirele de aur,
și mulțimile cu lauri,
toate mă slăveau pe mine.
Străluciri de nedescris,
n-au fost toate decât vis,
năluciri amăgitoare
între fulger și-ntre soare.
Iată unde-s: seri de scrum
de cu ziuă vin și-apun;
Într-al Sundului prăval,
rupt de oameni, ca-ntr-un vid,
sub un cer închis, mă-nchid,
pe pământul meu natal.
S-a sfârșit, deci, feeria;
caii visului coboare;
drumul meu, sub jug de fier,
nu e joc de cavaleri;
munca aspră, datoria-i
singura mea sărbătoare.

AGNES

O, dar dumnezeul care
trebuia să cadă?...

BRAND

Cade,
tainic însă, nu sub spade,
nu văzut de orișicare.
Fals am tălmăcit izvorul
ce va izbăvi poporul.
Nu o faptă de erou
va să nască un om nou;
rele-oricâte ai răpune,
nu faci suflete mai bune;
ci voința doar! Ea doară

liberează sau doboară;
ea, voința, -n orice faptă,
orice gând, și-n orice șoaptă.

(Se întoarce către satul peste care începe să cadă amurgul.)

Hai, veniți la pieptul meu,
oameni rătăcind în vale
pe sub stâncile natale;
să găsim a vieții cale,
să curmăm minciuni și jale,
să trezim din somnul greu
al voinței pui de leu!
Ori cu sapa, ori cu spada,
tot la fel să-ți faci corvada;
una e: fii tabla vie-n
care Dumnezeu să scrie.

(Vrea să plece. Einar îi taie drumul.)

EINAR

Dă-mi ce mi-ai luat! Stai! Stai!

BRAND

Ea? E acolo!

EINAR

(către Agnes)

Alege

între groapa asta rece

și-nsoritul zării plai!

AGNES

N-am ce-alege!

EINAR

Agnes, lasă-l!

Haide, -ntoarce-te acasă!

E o vorbă cu temei –

cei bătrâni în tâlcul ei

multă-nțelepciune-au pus:

greu de dus, ușor de spus.

AGNES

Domnul pașii să ți-i poarte;
duc ce pot, până la moarte.

EINAR

Te așteaptă-ai tăi.

AGNES

Le scriu.

EINAR

Pe întinsul argintiu,
trec corăbii albe-n zare;
trec ca dorurile scrise-n
frunțile grele de vise;
prinse-n proră și-n catarguri,
stropi de perle duc în larguri,
lunecând ca o chemare
către-un port scăldat de dor,
către țara viselor!

AGNES

Mergi spre est, spre vest, oriunde –
pentru tine eu sunt moartă.

EINAR

Ca o soră, hai! Răspunde!

AGNES

(clătinând din cap)

Un ocean azi ne desparte!

EINAR

Te așteaptă-ai tăi acasă.

AGNES

(blând)

El mi-e toți ai mei; și casă.

BRAND

Ia aminte bine, doamnă:
viața mea acum înseamnă
numai umbră, numai ceață,
numai jertfă și nu viață,
între stânci și între gheață

ca o noapte grea de toamnă.

AGNES

Noaptea nu mă îngrozește;
printre nori o stea sclipește.

BRAND

Ia aminte: sunt sever;
totul sau *nimic* pretind;
de te clatini șovăind,
ca-nghițită-n mare pieri.
Nimeni greul n-o să-ți poarte,
fără milă-n rău voi arde;
viața să ți-o dai, de-ți spun,
singură să mergi la moarte!

EINAR

Fugi din jocul lui nebun!
Fugi din negrele-i stihii,
viața să ți-o poți trăi!

BRAND

Hai, alege-acum ce-ți place!

(Iese.)

EINAR

Între uragan și pace,
între nopți și dimineată,
între jertfă și plăcere,
între cântec și durere,
între moarte și-ntre viață!

AGNES

(se ridică și rostește rar)

În adânc de nopți. Prin moarte.

Soare văd în zări cum arde.

(Pleacă pe potecă după Brand. Einar o urmărește o vreme cu priviri pierdute, apoi înclină fruntea și se întoarce către fiord.)

Actul III

(După trei ani. O grădină micuță lângă casa parohială, cu gard de piatră împrejur, sub un perete înalt de stâncă. Fiordul, în fund, pare sugrumat între stânci.

Ușa casei dă spre grădină. După-amiază.

Brand stă în picioare pe scările din fața casei.

Agnes este așezată mai jos, pe trepte.)

AGNES

Stăpâne drag, privești în zare
fiordul, plin de-ngrijorare.

BRAND

Aștept mereu.

AGNES

Ești frământat!

BRAND

Aștept mereu acea chemare.

O, de trei ani neîncetat

aștept – și vestea nu mai vine.

Și azi, în zori, aflai în fine,

că-aproape-i ceasul, și se teme.

AGNES

(cu blândețe și duioșie)

Brand, du-te fără să te cheme.

BRAND

(clătinând din cap)

De nu va arde-n remușcare,

nu-i pot da nicio alinare.

AGNES

E mama ta.

BRAND

Nu-i un temei

să mă închin la zeii ei.

AGNES

Ești crud!

BRAND

Cu tine?

AGNES

O, nu! Eu...

BRAND

Ți-am spus că drumul meu e greu.

AGNES

(surâzând)

O, nu e greu; nu te-ai ținut
de vorbă.

BRAND

Crud e-acest ținut;
pălește-aici frumoasa-ți față,
iar sufletu-ți plâpând îngheață.
Ni-i casa sub o stâncă sumbră,
sub avalanșe și sub umbră.

AGNES

La adăpost e, așadar.
Sub brâna asprului ghețar,
când pomii-nmuguresc, și-ncep
mari avalanșele să cadă,
stă prezbiteriul întreg
la adăpost, ca sub cascadă.

BRAND

Aici nici pic de soare nu-i.

AGNES

Ba da! Pe fruntea muntelui,
blând joacă razele lui calde.

BRAND

Trei săptămâni de vară, șui,
doar acolo, pe stânci înalte!

AGNES

(privindu-l adânc, se ridică)

Brand, tu ești ros de-o spaimă mare!

BRAND

Ba tu!

AGNES

Ba tu!

BRAND

Ca un neant:

un gând, o taină!

AGNES

Și tu, Brand!

BRAND

Te-afunzi ca-ntr-un abis. Fii tare,

hai, spune-mi!

AGNES

Teama roade-n mine...

(Se întrerupe.)

BRAND

Te temi? De ce? Și pentru cine?

AGNES

Brand, pentru Alf!

BRAND

Alf!

AGNES

Și tu!

BRAND

Da!

Dar nimeni nu ni-l va lua!

Bun este Domnul! Pruncul mic

va crește mare și voinic.

Ce face?

AGNES

Doarme.

BRAND

(deschide ușa și privește)

Ia privește;

la boli și rele nici visează;
micuță-i mâna-i, dar vârtoasă.

AGNES

E palid.

BRAND

Las'că se-ntărește!

AGNES

Ce dulce și adânc i-i somnul!

BRAND

Dormi! Te binecuvânte Domnul!

(Închizând ușa.)

Prin voi, asupra muncii mele
coboară pace și lumină;
din trudă și neazuri grele,
voi faceți viața mea senină;
tu-mi dai curaj; și forțe-mi cresc
din jocul lui copilăresc.

Martiriu-mi socotisem drumul;
și iată-mi-l, ușor ca fumul,
cu bucurii în orice loc.

AGNES

Tu meriți, Brand, acest noroc.

O, ai luptat, și te-ai trudit,
te-ai chinuit, ai pătitit;
cu sânge-ai plâns, știu, deseori...

BRAND

Dar totul mi-a părut ușor;
tu ai aprins în mine-o mare
iubire, ca o zi cu soare.

N-o cunoscusem niciodată;
nici mamă n-am iubit, nici tată;
ei parcă-au vrut doar să-năbușe
scânteia slabă din cenușe.

De parcă-ntreaga duioșie,
ascunsă-n mine, sta să-nvie

ca o văpaie, ca o stea,
prin voi, prin tine, viața mea.

AGNES

Nu doar prin noi; prin toți ce-n poartă
la noi bătură-aduși de soartă,
prin toți cei rupți de-o grea povară –
copii plânși, frați lipsiți de-o țoală,
ori mame frânte de vreo boală,
din sufletu-ți se-ndestulară.

BRAND

Prin voi doar, sufletu-mi să-nvețe
putu a cerului blândețe.

Pe toți nu-i suflet a-i cuprinde
cât n-a iubit *pe unul* doar;
cu suflet ars, mai înainte
eram ca piatra, solitar.

AGNES

Și totuși, aspru mai iubești;
pe cine-l mângâi, îl lovești.

BRAND

Pe tine, Agnes?

AGNES

O, pe mine
nu, dragul meu; eu mă simt bine;
dar mulți fug, parcă prinși de frig,
când tu ceri: *totul* sau *nimic!*

BRAND

Iubirea lor e un sicriu,
n-o știi și nici nu vreau s-o știi.

Iubirea Domnului nu-i slabă,
nici milostivă; mai degrabă
e aspră până-n groapa morții;
alintu-i lovitura sorții.

Ce-a răspuns, la Ghetsemani,
când: „trece-acest potir”, în spaime

și-n lacrimi, fiu-i da să-ngaime?

A-ndepărtat potiru-aci?

Nu, pân' la fund i-l dăruî.

AGNES

O, niciun suflet n-ar scăpa,

de-l judeci cu măsura ta.

BRAND

Nu știu al vieții scurt soroc;

da-i scris cu litere de foc:

fii credincios până la moarte,

coroana vieții nu se-mparte!

Sudoarea spaimei nu-i de-ajuns;

prin foc de martiraj să treci.

Că *nu poți*, iartă Cel-de-sus,

dar că *nu vrei*, nu iartă-n veci.

AGNES

Da, cum spui tu, așa-i, știu bine.

O, du-mă, du-mă-n slăvi, cu tine,

în cerul care l-ai ales;

vreau, cred; dar mi-e curajul frânt,

mă clatin, și mă tem ades,

și sunt legată de pământ.

BRAND

Vezi, Agnes, pentru toți e scris

preceptul: niciun compromis!

Pe om îl judeci după fapte,

ne'ntregi chiar, chiar dosite-n noapte.

Această lege fie-ți dată,

nu-n vorbe, ci prin viața toată.

AGNES

(agățându-se de gâtul lui)

Oriunde mergi tu, merg și eul

BRAND

În doi urcușul nu e greu.

(Doctorul a coborât pe drum și s-a oprit în fața gardului.)

DOCTORUL

Hei, turturele-ndrăgostite
în umbra stâncilor cernite!

AGNES

Bătrânul doctor, vai! La noi!

Poftim! Poftim!

(Aleargă și deschide poarta grădinii.)

DOCTORUL

Nu vin la voi!

Sunt supărat, știi doar. Mă rog,

auzi, s-alegi asemeni loc

În care vântul iernii rece

prin suflet și prin oase-ți trece!...

BRAND

Prin suflet nu.

DOCTORUL

Nu? Fie! Da

se pare că e-aproape-așa.

Unirea ce-ați făcut-o-n grabă

nu pare scurtă și nici slabă,

deși s-a spus că tot ce-n pripă

se face, pierе într-o clipă,

cum într-o clipă se-nfiripă.

AGNES

Un clopot, un sărut de soare

aduc a-ntregii veri splendoare.

DOCTORUL

Cu bine! Merg la un bolnav.

BRAND

La mama?

DOCTORUL

Hai și tu! La drum!

BRAND

Nu!

DOCTORUL

Ai fost?

BRAND

Nu!

DOCTORUL

Hai!

BRAND

Nu acum!

DOCTORUL

Ești, aspru, pastore! Grozav!

Prin ger și vifor, voinicește,
mă duc, cu toate că, firește,
știu că nimica nu-mi plătește.

BRAND

Fiți binecuvântat mereu!

Și ușurați-i ceasul greu.

DOCTORUL

Voința-mi bine-mi-o-cuvântă;
când sunt chemat, ea mă avântă.

BRAND

Da, v-a chemat, nu și pe mine;
aștept, aștept, ce nu mai vine.

DOCTORUL

Ci haide!

BRAND

N-are niciun rost
cât timp chemat de ea n-am fost.

DOCTORUL

(către Agnes)

Sărmană fată, -atât de blândă,
pe-o mână gata de osândă!

BRAND

Nu-s aspru!

AGNES

Sângele și-ar da
să-i spele maicăi inima!

BRAND

Drept moștenire-mi iau în spate
de bunăvoie-a ei păcate.

DOCTORUL

Plătește ce-i al tău!

BRAND

Pe mulți
prin *unu-i* iartă Dumnezeu.

DOCTORUL

Dar nu când *acel unu*, – ascuți? –
e cerșetor, ori și mai rău.

BRAND

Bogat sau cerșetor – vreau tot;
și mi-e destul atâta tot!

DOCTORUL

(*privindu-l țintă*)

La bunuri – vrere *quantum satis*⁷¹
ai în registrul vieții scris;
părinte, *conto caritatis*⁷²
ți-e gol, ca o fecioară-n vis!
(*Iese.*)

BRAND

(*urmărindu-l o clipă cu privirea*)

Nu e cuvânt de înjosire
mai mincinos decât *iubire*;
satanic vâl, cu iscusință
întins pe lipsa de voință;
și-astfel învăluie-n minciuni
al vieții joc de ochi nebuni.
Când drumu-i greu, cu opintire,
mai scurt se face – prin iubire;

⁷¹ La discreție (lat.).

⁷² Contul milei (lat.).

când unul merge spre pieire,
mai speră încă – prin iubire;
nu luptă pentru fericire,
să biruie vrea – prin iubire;
cum vrei mergi, alții să se mire,
un adăpost ai – prin iubire!

AGNES

Nu-i bine-așa, și totuși: oare
așa-i? mă-ntreb cu desperare.

BRAND

Nu! Pentru că întâi de toate
e legea setei de dreptate!

În fapte mici ori mari, să vrei
nu doar tihnitul obicei,

nu numai ceea ce e trudă;

în orice faptă, cât de nudă,

să vrei mereu, cu bucurie

durerea care te sfâșie.

Nu-i martiraj să mori nedemn

la pieptul unei cruci de lemn,

ci-ntâi să *vrei* să mori pe cruce,

să *vrei* în chin tu a te duce,

să *vrei* în groaza grea să scapeți,

așa doar mântuirea-ți capeți.

AGNES

(lipindu-se strâns de el)

Când legea grea mă va-ngrozi,

stăpâne drag, aproape-mi fii!

BRAND

Voința-n luptă-așa-nvingând,

și dragostea vine curând,

ca porumbeii albi pe vânt

cu creanga de măslin în gură;

aici însă, cu-un neam-scursură,

iubirea cea mai bună-i ură!

(Îngrozit.)

O, ura! Lupta lumii-ntregi
de ce cuvânt mic poți s-o legi!

(Intră grăbit în casă.)

AGNES

(privind pe ușa deschisă)

Stă prăbușit și parcă plânge,
lipit de-al fiului său pat;
grumazul lui voinic se frânge,
lipsit de-un ajutor, de-un sfat.

O, ce iubire aspră soarbe
din pieptu-acesta de bărbat!

Alf îi e drag; al lumii șarpe
din inima lui n-a mușcat.

(Tresărind speriată.)

Își frânge mâinile pierdut.

E alb ca varul. Ce-a văzut?

BRAND

(apare pe scară)

Nicio chemare?

AGNES

Nu!

BRAND

(privind spre casă)

De jar

i-i fruntea, tâmplele-i tresar;
se zbate inima-i. Curaj,
tu, Agnes!

AGNES

Doamne, cum ne lași?

BRAND

Curaj!

(Strigând către drum.)

Chemarea, iat-o, vine!

UN OM

(peste gardul grădinii)

Părinte, haide!

BRAND

(grăbit)

Da, îndată!

Ce vești aduci?

OMUL

Nu prea de bine:

sta-n pat, cu fruntea înclinată,

și-a spus: fugi, cheamă-l pe părinte,

să-mi îplinească cele sfinte.

Dau jumătate din avere.

BRAND

(dându-se înapoi)

Cum? Nu! Zi nu! Nu! Nu!

OMUL

(tăgăduind din cap)

S-ar cere

să mint. Eu nu mint.

BRAND

Jumătate?!

O fi gândit *tot!*

OMUL

De, se poate!

BRAND

(prinzându-l de braț)

Și la județul de apoi

la fel vei spune?

OMUL

Spune-voi!

BRAND

(sec)

Du-i un răspuns cum se cuvine:

mori deci, părintele nu vine!

OMUL

(privindu-l îndoielnic)

Nu m-ai fi înțeles deplin:
din partea mamei tale vin.

BRAND

N-am două judecăți temei:
pentru străini și pentru-ai mei.

OMUL

Da' grele vorbe!

BRAND

Ce să zic!

Știa că cer *tot* sau *nimic*.

OMUL

Părinte!

BRAND

Un bob din tezaur
e cât idolu-ntreg de aur.

OMUL

Cu biciu-acestui greu cuvânt
am s-o lovesc cât pot de blând.
Un gând doar de-o s-o mai aline:
că Domnul n-o fi crud ca tine!

(Iese.)

BRAND

Alinu-acesta varsă lumii
duhoarea leșurilor ciumii.

Cu milogeala lor sperjură
se-nchide-a judecății gură.

Așa, firește, se cuvine!

Cunosc ei omul lor prea bine;
din opera-i, știu că moșneagul
le iartă iute furțișagul.

(Omul care a plecat se întâlnește în drum cu altul; amândoi se întorc la Brand.)

O veste nouă?

PRIMUL OM

Da!

BRAND

Ce spune?

CELĂLALT OM

Acum nouă zecimi dă, bune.

BRAND

Nu tot?

CELĂLALT OM

Nu.

BRAND

Știți răspunsul deci:

eu n-o cuminec. Poți să pleci.

CELĂLALT OM

În chinuri m-a rugat, fierbinte...

PRIMUL

Ea te-a născut cândva, părinte!

BRAND

(încleștându-și mâinile)

N-am două judecăți, ce vrei:

pentru străini și pentru-ai mei.

CELĂLALT OM

E-n pragul negrului mormânt;

de nu vii, iart-o cu-un cuvânt.

BRAND

(către primul om)

Te du și spune-i încă-o dată

bolnavei: masa ei curată

o vreau, să fie demnă iar

de vinul și pâinea de har.

(Oamenii pleacă.)

AGNES

(agățându-se de el)

Brand, nu te mai pricep deloc:

ca spada Domnului, de foc

ești uneori.

BRAND

(cu lacrimi în voce)

Au lumea, ea,
nu şade împotriva mea
cu sabia din teacă trasă?
Şi sufletul îmi sângerează
sub laşitatea lor murdară
cu care-asupră-mi se-aruncară.

AGNES

Condiţia ta e osândă.

BRAND

Dă-i alta, de cutezi, mai blândă.

AGNES

Nu poate-o fiinţă omenească
ceea ce vrei tu să-mplinească.

BRAND

Nu, ai dreptate să te temi.
Concepţia acestor vremi
e strâmbă, hădă, goală, rea.
Nu-i om care-n ascuns să-şi dea,
de bunăvoie, conştient,
avutu-ntreg prin testament.
Să-i ceri unui erou să-ascundă
ce nume are când se-nfruntă;
sau unui împărat ori rege;
atunci să vezi ce poţi alege.
Să-i ceri poetului să-şi lase
din colivia-i de mătase,
în taină, pasărea cerească
şi nimeni să nu-l bănuiască
pe el că-i dete glas şi pene
de aur şi de sânziene.
Ori ciot uscat, ori ram subţire,
nu-i *unul* bun de dăruire.
Sunt toţi robiţi de-acest pământ;

deasupra groaznicei genuni,
când arca vieții lor s-a frânt,
se prind de orice uscăciuni,
pe-un strop de glod nădejdea-și pun.

AGNES

Și-acestui neam de oameni mici,
tu: *totul* sau nimic, îi strigi!

BRAND

Când vrei să birui, nu te frângi;
te-nalți, chiar din căderi adânci.

(Pauză. Apoi, schimbând tonul.)

Și totuși, unui oarecare
de-i cer să se ridice-n slavă,
îmi pare că mă zbat pe-o mare
în clocot, dus ca de-o epavă.

În taină limba-mi mușc și plâng
când pedepsesc vreun biet nătâng,
iar pumnul ridicat mă doare
și însetez de-o-mbrățișare.

Mergi, Agnes, vezi de cel ce doarme
ca să viseze, cântă-i blând;
un suflet de copil e sfânt,
o apă-n soare, scăpărând;
doar cântul mamei îl adoarme
și-i e ca pasărea în zbor
dus pe oglinda undelor.

AGNES

(pălind)

Brand, gândul tău ca o săgeată
mereu spre Alf dă să se-abată.

BRAND

Veghează-l doar.

AGNES

Spune-un cuvânt,
doar un cuvânt.

BRAND

Puternic?

AGNES

Blând.

BRAND

(cuprinzând-o în brațe)

Cel fără vină va trăi.

AGNES

(privindu-l luminată)

Atâta am; nu va-ndrăzni
nici Dumnezeu să-l ceară.

BRAND

(privind tăcut înainte)

Dacă

el totuși va-ndrăzni? Că, iacă,
a îndrăznit și-odinioară
lui Isaia să i-o ceară.

(Cutremurându-se de acest gând.)

Nu, nu; eu am plătit cu-o mare,
grea jertfă: sfânta mea chemare
de-a deștepta cu glasul meu
ca tunetul lui Dumnezeu
pe cei ce dorm pe-acest pământ.
Minciună! Nu-n acest cuvânt
stă jertfa; m-am trezit curând,
când Agnes a venit deschis
pe calea greului meu vis
și m-a-ndreptat din drumul lainic
spre-același țel, da-mplinit tainic.

(Privind către drum.)

Cu câtă caznă și zăbavă
vin veștile de la bolnavă!

Păcatu-acum, de-ar vrea, îl curmă
din rădăcini, cu bună-știință,
prin jertfă și prin pocăință,

să nu rămână nicio urmă.
Ci iată-l, vine domn'primar!
gras, rumen, vesel și flecar,
cu mâinile în buzunar
ca semnele-unei paranteze.

PRIMARUL

(peste gard)

Zi bună! Noi nu prea adese
ne întâlnim. Vin ca jălbar.

BRAND

(arătând spre casă)

Poftim!

PRIMARUL

Mulțam; e bine-aci;
dar dacă, după ce-oi vorbi,
mă mai poștești în casă, -apoi
ne-o folosi la amândoi.

BRAND

Vorbește-atunci!

PRIMARUL

Din câte știu,
ți-e mama gata de sicriu;
îmi pare rău.

BRAND

Te cred.

PRIMARUL

Oricum,
îmi pare foarte rău.

BRAND

Vorbește!

PRIMARUL

Bătrână-i! Și e omenește:
toți vom pleca pe-același drum.
Și cum treceam așa pe-aci,
mi-am spus: hei, fie orice-o fi,

mă dă pe ușă-afar', pe geam
mă-ntorc, da'tot îi spun ce am;
afară de-asta, spun cinstit,
mulți zic că, de când ai venit,
trăiești cu mama dumitale
în dezbinări familiale.

BRAND

Familiale?

PRIMARUL

Se tot spune
că ține la averea ei,
că dumneata altceva vrei;
nu știu ce fel de rațiune
urmezi – acea succesiune
e doar a tatălui matale.
Cât mama a găsit cu cale
s-o țină-n indiviziune...

BRAND

În indiviziune, da.

PRIMARUL

Aci e baiul, vei vedea:
vin rudele buluc să ia!
Având motive să socot
că moartea te cam lasă rece,
cred că e bine să-ți spun tot,
deși nu-i timpul, se-nțelege,
prea bine-ales.

BRAND

Ori rău, ori bine,
totuna-nseamnă pentru mine.

PRIMARUL

Să spun de-a dreptu-atunci, în fine;
când mama va intra, curând,
pios, în umbră de mormânt,
vei fi bogat.

BRAND

Crezi?

PRIMARUL

Cred? Ei, na!

Sunt sigur! Nu e golful eț
să n-aibă-un lot acolo, ea.
Și toate sunt de mare preț.
Părinte, ești un om bogat!

BRAND

Partajul, însă, l-ai uitat?

PRIMARUL

(surâzând)

Ce caută aici? Se-mparte
acolo unde, după-o moarte,
rămân mai mulți moștenitori.
Aici e numai un fecior.

BRAND

Și totuși, de-ar veni vreunul
și-ar spune: mi se cade bunul,
eu moștenesc de drept?

PRIMARUL

Săracul!

Ar trebui să fie dracul!

Dar spun deschis: nu-mi trece pragul!

Sunt tare, crede-mă. O, nici
chiar dracul nu mă-nfruntă-aici.

Vei fi un om cu stare, deci;
bogat chiar; nu vei mai rămâne
sub sloiurile-acestei brâne;
oriunde-n țară poți să pleci.

BRAND

Primare, ia ascultă-oleacă:
ceea ce-mi spui nu-nseamnă: pleacă?

PRIMARUL

Ba da! N-ar fi rău. De-ai privi

poporul care-ascultă-aci
cuvântul Domnului, așa
cum i-l tălmăcești dumneata,
ai înțelege mai apoi
că nu ești potrivit cu noi,
că ești ca lupul printre niște
sărmani găscani și biete găște.
Pricepe! Ai cuvânt și har
pentru comunități mai mari,
nu pentru cei ce-și zic stăpâni
ai țărmlui crestă de stânci;
că vorbele ce ni le-ngâni
dăunătoare rău rămân
la neamu-acesta, din bătrâni
trăind în văile adânci.

BRAND

Natalul lut e pentru om
ce-i rădăcina pentru pom;
acolo de nu poți să faci
nimic, ești condamnat să taci.

PRIMARUL

Sportivii toți cunosc refrenul
acomodării cu terenul!

BRAND

De pe-nălțimi zărești mai bine
ca dintr-un sat pitit sub cline.

PRIMARUL

Acestea-s vorbe prea dibace,
nu-s pentru-un neam din văi sărace.

BRAND

O, voi, cei ce trăgeți mărunte
hotare între câmp și munte,
doar drepturi ați dori egale,
nu și-obligații sociale;
voi, lași, în luptă și-n nevoi

strigați: noi suntem prea mici, noi!

PRIMARUL

Tot lucru-un veac, tot veacu-un scop,
tot neamu-o muncă-anume are.

Și satul nostru-a pus un strop
la truda lumii-acestei mare;
e mult de-atunci, de bună seamă;
dar stropul n-a fost mic, n-ai teamă.

Mărunt e satul, de-l privești;
dar faima-i dăinuie-n povești;
de glorii, pline toate cele-s
pe-aici, din vremea rigăi Beles,
și-acum se cântă în popor
isprăvile lui Ulv și Tor;
cu douăzeci de luptători,

Britaniei călcându-i pragul,
prădară de-a mai mare dragul.

Cei de la sud țipau să-ngheți:
ne scapă, Doamne, de „mistreți”!
Și-orice s-ar spune, -acești voinici
ai noștri-au fost, erau de-aici.

Și cum știau să se răzbune
prin foc și fier! Legenda spune
și-acum de-un brav care s-a dus
în cruciadă; dar nu-i spus
pe ce meleag a fost răpus.

BRAND

Și descendenți, deci, berechet,
lăsară-acești viteji?

PRIMARUL

Te cred;
de unde știi?

BRAND

O, mă gândeam
că-aș recunoaște vechiul neam

în cel de-acum, plin de bravadă,
în vorbe, pentru-o cruciadă.

PRIMARUL

Da, neamu-i viu, cum toate cele-s.
Dar vă spuneam de riga Beles!
Deci ne-am bătut printre străini,
am dat și-o iarnă prin vecini
și prieteni, fulgerând securi;
am ars și holde, și grădini,
biserici, case, totu-n jur,
semeți, de măreție plini.
De, poate ne-am cam lăudat
cu sângele ce l-am vărsat;
dar, după cele câte-am spus,
pot să afirm, fără-ndoială,
că forța noastră ne-a adus
cununa faptelor de fală,
și satu-acesta, -n timpu-apus,
a dus și el, prin foc și fier,
al omenirii drum spre cer.

BRAND

Da, dar noblețea, uiți, obligă!
Voi îl trădați pe bravul rigă,
iar moștenirea-i vin s-o-ngroape
sub brazdă-adâncă pluguri, sape.

PRIMARUL

Defel! Să vii la un ospăț
în sat, să vezi ca-n alte dăți
jandarm, paracliser, și jude,
și eu, ca oaspeți mai de frunte,
cum bem la puncti, cu gâturi ude,
ca-n vremile lui Beles, crunte.
În toasturi, în pocale, -n cânturi,
în scurtele ori lungi cuvânturi,
 trăiește regele viteaz.

Eu însumi Țes covor de gânduri
din flori alese-acestui cneaz
și altora ca el – dator
cinstirii și-amintirii lor.

Îmi place-un pic de poezie.
De fapt, noi toți pe-aici, se știe,
mai stihuim, dar cu măsură;
așa-i în viața asta dură;
de pe la șapte pân-la zece,
pe seară-ți place-a mai petrece,
când, după-o zi de muncă, vrei
puțină baie de idei.

Ci dumneata alt drum răzbați;
vrei să și ari, și să te bați;
nu prea ne socotești ca frați.
Ai vrea să-nșiri sărmana viață
cu ce gândești, pe-aceeași ață;
cultura de cartofi ai pune
cu lupta Domnului pe-un loc,
cum din salpetru, sulf, cărbune
faci praful armelor de foc.

BRAND

Așa-i!

PRIMARUL

Dar nu-i pentru noi; poate,
prin locuri mai civilizate!
Te du cu-această grea chemare;
noi mlaștini răscolim, și mare.

BRAND

Întâi zvârliți în mare, spun,
mândria bravilor străbuni;
piticul e mereu pitic,
chiar Goliat de-i e bunic.

PRIMARUL

Ni-i amintirea lor măreață.

BRAND

Dar amintirea nu e viață;
gorganul vostru de-amintiri
e cloacă-a sterpei mărginiri.

PRIMARUL

Rămân la-ntâiul meu cuvânt:
te du de-aici cât mai curând.
Ți-e fapta-aici ca un eres,
gândirea nu ți-e pe-nțeleș.
Un pic de vis e necesar,
din când în când și-un pic de-avânt;
eu celor de pe-aici le sunt
neobositul prisăcar.

În toată cariera mea
dovezi frumoase poți afla;
da, numai datorită mie
locuitorii s-au triplat;
încet, încet am dezvoltat
a regiunii industrie.
Natura-am frânt-o, ca-ntr-un zbor
duși de-o mașină cu vapori.
Iau drumuri, poduri noi ființă.

BRAND

Dar nu-ntre viață și credință.

PRIMARUL

De la fiord spre munți urcând.

BRAND

Nu de la faptă către gând.

PRIMARUL

Întâi șosele între sate,
să poată om la om răzbate,
așa râvneau toți, mai-nainte
de-a fi venit mata, părinte.
Învălmășiși cu aurora
polară un lămpaș de mine;

și-acum cine-ar mai ști să spuie,
sub mestecatele lumine,
ceea ce este drept ori nu e,
ce este leac, ori numai chin e?
Stricași și rostul tuturoră;
îi învrăjbiși ca-n răzmeriți
pe cei ce-ar fi învins, uniți.

BRAND

Eu voi rămâne, orice-ai spune.
Nu ți-alegi locul de-acțiune.
Când mergi spre țelul tău, mereu,
cu flăcări scrie Dumnezeu
porunca: iată locul tău!

PRIMARUL

Rămâi deci, da'ngrădește-ți locul;
să arzi păcatele, ca focul,
când oamenii vin să te-asculte;
și știe Domnul că sunt multe!
Dar nu fă-ntreaga săptămână
duminici, stând cu steagu-n mână,
de parcă Domnu-ar sta la bord
pe orice barcă din fiord.

BRAND

Ar fi – urmându-ți cele zise –
să-mi schimb și inimă și vise;
dar: fii tu însuți! este scris;
du la victorie-al tău vis;
de-un singur vis mi-e viața plină:
să-aduc pe-aceste văi lumină!
Poporul, care-l jefuiți,
îl voi trezi din somn, să știți!
Ați frânt stâncoasa lui natură
într-o robie lungă, dură;
i-ați luat bucata de la gură,
i-ați scris durerea pe figură;

curajul pentru a i-l frânge,
i-ați supt și măduvă și sânge;
ați prefăcut în praf mizer
călitu-i suflet ca de fier;
dar tot veți auzi și voi
chemarea sfântă: la război!

PRIMARUL

Război?

BRAND

Război!

PRIMARUL

De chemi la arme,
ești primul care-o să se sfarme!

BRAND

Veți ști cândva, cu prisosință:
și-nfrângerea e biruință!

PRIMARUL

Greșești, Brand; ești la o răscruce;
nu pune tot pe-această carte.

BRAND

Ba da!

PRIMARUL

Atunci, de pierzi, pui cruce
vieții tale, pân-la moarte.

Moștenitor al unei mume
bogate, ai ce vrei pe lume;
ai un copil, ai o soție
frumoasă; cu ce dărnicie
atâtea fericiri ți-s date!

BRAND

Dar dacă eu renunț la toate?...
De trebuie?... Dacă nu pot
să le primesc?

PRIMARUL

Atunci pierzi tot,

aici, în valea asta seacă,
de-ncepi război cu lumea-ntreagă!
În sudu-mbelșugat, da, nu-s
decât de cei cu fruntea sus;
și sângele-acolo-l poți cere
drept jertfă; acolo-i avere;
noi, pentru pâine, dăm sudori
nu sânge, -n aceste strâmtori.

BRAND

Aici rămân, în satul meu.
Aici mi-e scris să lupt mereu.

PRIMARUL

Dar de greșești, ia bine-aminte;
vezi și ce pierzi mai înainte!

BRAND

De dau-napoi, pier în neant.

PRIMARUL

Cel singur pierе-n luptă, Brand.

BRAND

Cei tari, cei buni sunt lângă mine.

PRIMARUL

(surâzând)

Cei mulți sunt însă-ai mei, știi bine.

(Iese.)

BRAND

(privind după el)

Iată-un pur-sânge din popor,
cinstit, activ cum altul nu-i,
focos și binevoitor –
flagelul nou al țării lui.

Cutremur, inundații, vânt,
ger, ciumă, foamete, nicicând
nu fac cât poate prăpădi
el într-un an, sau într-o zi.

Pierzi viața-ntr-o calamitate;

dar el! – câte voinți sfărmate,
ce multe gânduri retezate,
ce cântece nemaicântate...

Un om ca el le calcă-n humă.

Surâsul celor care rabdă,
și fulgerul mâniei lor,
tot visul mare-al tuturor,
revolta-ntregului popor,
tot ce putea să-ajungă faptă,
cu sânge rece el sugrumă!

(Deodată înfricoșat)

Și nicio veste! Ba da, iată!

(Repezindu-se în întâmpinarea doctorului.)

Zi, doctore? Cum e? E rău?

DOCTORUL

Acu-i la marea judecată.

BRAND

S-a pocăit?

DOCTORUL

N-aș zice zău;

legată de avutul său,
așa rămase, pân-la urmă.

BRAND

(privind înainte)

Un suflet oare-așa se curmă,
cu-ntreagă viața lui sterilă?

DOCTORUL

Mai blând e poate judecată,
nu după legi, ci după milă.

BRAND

(domol)

Ce-a spus?

DOCTORUL

A spus, oftând o dată:
nu are suflet Dumnezeu

atât de crud ca fiul meu!

BRAND

(prăbușindu-se îndurerat pe o bancă)

Pe stânca morții, și-n furtuna
păcatului – mereu minciuna!

(Își îngroapă fața în palme.)

DOCTORUL

(se apropie de el, îl privește și clatină din cap)

Vrei deci să-ntorci dinspre apus
acele vremuri ce s-au dus.

Mai crezi în pactul fără-asamăn,
cel dintre Dumnezeu și oameni;

fiece timp își are-un crez;
al nostru, precum poți să vezi,
nu-i focul răsucit pe bici,

cu inimi fierte în cazan,
din basmul bietelor bunici;
azi, crezul nostru-i: fii uman!

BRAND

(ridicând capul)

Uman! Da, josnicul cuvânt,
lozinca-ntregului pământ!

Sub *el* se-ascunde-un pierde-vară
când stă ca un molău să piară;
din *el* un laș meschin se-nfruptă,
ferindu-se mereu de luptă;

prin *el*, senin, sperjurul minte,
uitând tot ce-a promis fierbinte;
naivilor, scorniți un van
umanitar om, un sărman.

Fu Domnul cu Cristos uman?

Cu Dumnezeul vostru-atunci
când Crist murea pe cruce-n munci,
ar fi al jertfei lui mister
demers de diplomați spre cer!

(Își prinde capul în mâini, desperat.)

DOCTORUL

(blând)

Gemi, suflete-n furtuni, gemi! Trece!
De poți, plângi! Sunt dureri, puzderii...

AGNES

(iese pe scară, palidă, îngrijorată și-i șoptește doctorului)

Hai, repede-acolo!

DOCTORUL

Mă sperii;

e ceva cu copilul?

AGNES

Rece,

un șarpe inima-mi cuprindel!

DOCTORUL

Ce-i?

AGNES

(trăgându-l după ea)

Repede! O, Doamne-sfinte!

(Intră amândoi în casă, fără ca Brand să fi băgat de seamă.)

BRAND

(vorbind încet cu sine însuși)

Muri-n păcat. Cum a trăit.

Nu-i de la Domnul acest semn?

Răspund acumă însutit

de tot ceea ce-am moștenit;

de voi trăda, sunt un nedemn!

(Ridicându-se.)

Eu din acest pământ sunt rupt;

ca fiu, datornic sunt să lupt –

soldat al crucii, nu al țării –

cu spiritul-mpotriva cărnii.

Mi-ntinde Domnul spada-i grea

și-mi pune-n piept mânia sa;

de piatră-i al voinții-mi miez;

acum să sfarm și stânci cutez!

DOCTORUL

(urmat de Agnes, iese grăbit pe scări și strigă)

Ia tot ce ai și fugi ca vântul!

BRAND

Rămân, chiar de-ar plesni pământul!

DOCTORUL

Atunci copilul va muri.

BRAND

(înnebunit)

Alf! Fiul meu! Ce groază-nvii

în mine! Alf! Copile!

(Vrea să intre în casă.)

DOCTORUL

(oprindu-l)

Stai!

Aici nu-i soare, nu-i lumină,
doar vânt polar fără hodină,
doar cețuri reci, doar noapte-adâncă;
pe-aceste văi o iarnă încă,
și niciun fiu n-o să mai ai.

Brand, pleacă, scapă-l cât e viu;
dar iute, mâine cel târziu.

BRAND

Deseară, azi, acum! O, el
va crește ca un stejărel;

nici vântul rece, nici zăpezi
n-or să-l înghețe. Ai să vezi!

Hai, Agnes, repede! Acum!

Hai, prin strâmtori, la drum, la drum!

O, Agnes, Agnes, moartea țese
în juru-i lațurile dese!

AGNES

În taină-am tremurat mereu,
dar n-am văzut întregul rău.

BRAND

(către doctor)

Dar scapă? Spune! E vreo rază?

DOCTORUL

Da, zi și noapte de-l veghează
cu grijă tatăl său! Da, sunt
convins că-l veți vedea zburdând,
voinic și teafăr, pe curând.

BRAND

O, mulțumesc!

(Către Agnes.)

Îmbracă-l gros;
fiordul seara-i răcoros.

(Agnes intră în casă.)

DOCTORUL

*(Îl scrutează pe Brand care, nemișcat, privește spre ușa
casei; apoi se apropie de el și-i pune mâna pe umăr)*

Cu alții ești nendurător;
cu dumneata mergi mai ușor!
Cu alții nici *mult*, nici *puțin*,
ci numai *totul* sau *nimic*;
când soarta te lovește-n plin
și-i mielul jertfii-al tău, te-nclini
și tot curaju-i slab și mic.

BRAND

Ce vrei să spui?

DOCTORUL

Ai fulgerat
în contra mamei, și-ai tunat:
pierdută ești, ca prafu-n vânt,
de nu mergi goală în mormânt!
Și-așa ai fulgerat mereu
când turma suferea din greu!
Azi, naufragiat din barcă,
destinul aprig când te-ncearcă,

de pe epavă-arunci azi toate
epistolele-nflăcărate;
în apă, cartea care-n piept
a tot lovit mereu, de-a drept!
acum la adăpost să pui
viața propriului pui;
la drum, prin golfuri, ars de jale,
fugind de leșul mamei tale,
de oameni, de chemarea sfântă,
de-a preotului grea osândă!

BRAND

*(luându-se desperat cu mâinile de cap, parcă vrea să-și
adune gândurile)*

Sunt orb acum? Am fost alt'dată?

DOCTORUL

Fă ce-i dator să facă-un tată!
Nu te condamni; îmi pari mai mare
în ceasu-acesta de-ncercare,
de grijă și necaz bătut,
decât puternic și temut.
Cu bine! Viața îți întinde
oglinda ei. O, Doamne sfinte,
vezi omul ce spre ceruri tinde!

(Iese.)

BRAND

(privește o vreme în gol, apoi izbucnind deodată)

Acum greșesc, ori mai nainte?

*(Agnes apare în prag cu haina pe umeri și copilul în brațe;
Brand nu o vede; vrea să vorbească, dar se oprește ca lovită de
groază când zărește expresia de pe fața lui. În această clipă un
om intră grăbit pe poartă. Soarele apune.)*

OMUL

Ai un dușman, părinte!

BRAND

(ducându-și mâinile la piept)

Da,
aici.

OMUL

Primaru-i. Te ferește!

Da-n spic mereu sămânța ta,
când ciuma unui zvon pornește,
șoptind că, fără îndoială,
parohu-și lasă casa goală;
că-ar fi plecat de mai nainte,
ci aștepta ca biata-i mamă
să moară.

BRAND

Poate-așa-i!

OMUL

Părinte,
te știu; știu că primarul minte!
Lui, și celor cu el de-o seamă,
le stai în drum și le e teamă;
tu, dacă vrei să-i frângi, tu poți;
de-aceea mint, că-s răi și hoți.

BRAND

(nesigur)

Și dacă-i adevăr ce spun?

OMUL

Atunci, tu ne-ai mințit pe toți.

BRAND

Să fi mințit?

OMUL

Ne-ai spus ades
că însuși Domnul te-a ales
pe tine, ca să ne aduni;
că printre noi te simți acasă;
că vei lupta cu tot ce-apasă
pe noi, *aici*; că fiecare
dator e, pentru-a lui chemare,

să lupte dârz, și niciodată
să nu-nceteze să se bată!
Tu ai chemarea! Tu ești tare,
și-aprinzi un foc în fiecare.

BRAND

Aici urechile sunt surde,
simțiri tocite, aripi scurte!

OMUL

Tu știi că-n multe minți, lumini
se-aprind din soarele divin.

BRAND

Ci-n multe-i noapte-adâncă încă.

OMUL

Tu luminezi în noaptea-adâncă.
Dar las' să fie și cum zici;
nu multu-și are rostul-aici;
sunt singur, unul dintre toți,
și-ți spun: hai, pleacă dacă poți!
Un suflet am și eu, și-o moarte;
nu mă descurc cu nicio carte;
doar tu m-ai scos de la adânc;
încearcă să mă lași; mă strâng
la pieptul tău. Nu vei putea.

Mi-e sufletul în mâna ta!

O, nu ne va lăsa, știu eu,
ca-ntr-un pustiu, păstorul meu,
pe mine și pe Dumnezeu.

(Iese.)

AGNES

(sfios)

De var ți-e fața, buza suptă;
și ți-pă inima ta ruptă.

BRAND

Ecoul vorbelor rostite
aici, sub stânci, mă ia-n cuțite.

AGNES

(făcând un pas înainte)

Sunt gata!

BRAND

La ce?

AGNES

(cu putere)

Fără teamă:

la ce e drept să facă-o mamă!

(Gerd vine fugind pe drum și se oprește lângă gard.)

GERD

(bătând din palme și strigând cu o bucurie sălbatică)

Pastorul – știți? – a zburat!

Jos în văi și sus pe munți,

priculici și draci mărunți

mișună, pocîți și rîi;

hu, lovesc ca niște găi!

Un ochi mi l-au și mîncat;

inima pe jumătate;

mă descurc cu ce-au lăsat,

cu ce resturi am, cu toate!

BRAND

Te înșeli, copilă; iată,

sunt aici, ca și-altădată.

GERD

Tu? Da! Pastoru-însă nu e!

De pe Piscul Negru-n vînt

vulturul alunecînd

peste culmi, peste păduri,

cu frâu, cu șa, cu coburi

a trecut ca-ntr-o turbare,

uite-l nu e, uite-l nu e,

cu un om pe el călare;

pastorul prin nouri suie!

Iar biserica din sat,

goală-i, lacătu-ncuiat;
neagră-i, veche, ca de scrum;
și-i slăvită-a mea acum.
Pastoru-i are veșmântul
alb, din fire de zăpadă;
hai să-l vezi și tu-n posadă;
e biserica-n sat goală;
dar a lui e numai fală;
când rostește el cuvântul,
se cutremură pământul!

BRAND

Suflet frânt, din care vis
idolul tău te-a trimis?

GERD

(intrând pe porțița grădinii)

Idol? ce-i aceea oare?

Idol? O, da, da, știu bine;
de vopseli și aur plin e;
când mărunt, când foarte mare.

Idol? Ia stai! Tu nu-l vezi?

sub veșmântul ei ales –
mâini, picioare de copil!

Nu-i vezi spaima mare-n care
parcă-ar vrea să-și înfășoare
plodu-n pătura vopsită?

Îl acoperă, -ngrozită!

Idol? Vezi-l! Iată-ți-l!

AGNES

(către Brand)

Mai ai lacrimi, rugi, tu, tată?
Urlă groaza-n gândul meu!

BRAND

Agnes, vai, această fată
mi-a trimis-o Dumnezeu!

GERD

Auzi, clopotele sună
peste piscuri, peste munte!
Iată, oamenii se-adună
spre biserica mărunță!
Iată mulții priculici;
pastoru-i zvârlise-n mare!
Iată mia de pitici;
ies din stâncile sub care
îi pecetluiseră-aici!
Nu sunt stânci să poți să-i legi
și nici mări ca să-i îneci;
iată-i iarăși pe poteci,
umezi mișunând, și reci;
morți par strâmbii lor puieci,
scuturându-și din spinare
bulgării căzuți din munte;
„tată”, „mamă”, țipă ei;
le răspund bărbați, femei;
blând săteanul le răspunde
parcă-ar fi chiar fiii săi;
iar țăranca ia la sân
fătul mort cu botul spân;
mândră-așa nu și-a purtat
nici copilul la botez.
Vesel trai se-ncinse-n sat,
iată, uită-te și vezi;
pastorul lor a plecat!

BRAND

Piei de-aici! Ah, ce urâte
arătări!

GERD

Ascultă! Râde
cel ce dintr-un colț de drum
către pisc se-avântă-acum;
în registrul său îi scrie

pe cei care-n munte suie;
toți sunt scriși acolo iară;
goală-i biserica-n sat,
lacătu-a fost încuiat,
pastorul pe vultur zboară!

(Sare peste gard și se pierde printre bolovanii de pe coastă.

Tăcere.)

AGNES

(se apropie și abia șoptește)

Hai la drum; e timpul-acum!

BRAND

(privind-o fix)

Care drum?

(Arată mai întâi spre porțița grădinii, apoi către ușa casei.)

Pe care drum?

AGNES

(dându-se înapoi îngrozită)

Brand, copilul!...

BRAND

(urmând-o)

Spune-odată:

ce-s eu – pastor sunt, sau tată?

AGNES

(același joc)

De-ar tuna și Dumnezeu,
nu voi da răspunsul eu!

BRAND

(urmând-o mereu)

Tu ești mamă! eu ce sunt?

Tu ai ultimul cuvânt!

AGNES

Tu mi-ești soț; voi asculta
numai de porunca ta!

BRAND

(vrând s-o apuce de braț)

Ia acest pahar!... Mi-e teamă.

AGNES

(retrăgându-se în spatele unui pom)

N-aș mai fi atunci eu mamă!

BRAND

Mă condamni acuma oare?

AGNES

(puternic)

Poți s-alegi altă cărare?

BRAND

Mă condamni acum mai greu!

AGNES

Crezi în marea ta chemare?

BRAND

Da!

(Prinzând-o puternic de mână.)

Cuvântul care arde

spune-l: viață de-i, sau moarte!

AGNES

Drumul tău e Dumnezeu!

(Pauză.)

BRAND

Hai la drum; e timpu-acum.

AGNES

(cu voce stinsă)

Care?

BRAND

(tace)

AGNES

(arată spre poarta grădinii și întreabă)

Acesta?

BRAND

(arătând ușa casei)

Nu, nicicum!

AGNES

(ridicând în sus, pe brațe, copilul)

Doamne, jertfa care-o ceri

îndrăznesc s-o-nalț spre cer!

Groaza vieții mi-o alină!

(Intră în casă)

BRAND

*(privește în gol un timp, izbucnește în plâns, își acoperă fața
cu mâinile prăbușindu-se pe scări și strigă)*

Dă-mi, Isuse, dă-mi lumină!

Actul IV

(Ajunul Crăciunului în casa parohială. Odaia se află în întuneric. În fund ușa de ieșire; lateral – o ușă și, respectiv, o fereastră. Agnes, în doliu, stă lângă fereastră și privește în noapte.)

AGNES

Nu mai vine! Nu mai vine!

Noți, ah, noți de nepătruns,

ci te doruri și suspin

făr-o șoaptă de răspuns!

Cad fulgi mari, legănători,

îmbrăcând în giulgiul lor

alb biserica bătrână.

(ascultând)

Poarta scârțâie-n țâțână!

Pași!... Pași de bărbat, voinici...

(Se repede la ușă și o deschide.)

Intră! Intră! Ești aici!

(Brand intră, plin de zăpadă, îmbrăcat cu un palton gros pe care în timpul replicilor următoare îl dezbracă.)

AGNES

(aruncându-se la pieptul lui)

O, de când te-aștept să vii!

Stai cu mine, stai cu mine!

Nu mai pot să-ndur pustii

noți de spaimă, fără tine!

Nu mai pot, o, fie-ți milă,

noaptea-ntreagă, ziua-ntreagă!

BRAND

Chinuita mea copilă,

(aprinde o singură lumânare care aruncă în odaie o strălucire slabă)

sunt aici.

AGNES

Nu mai am vlagă.

Te-am pândit cu chin, cu dor,

am legat câteva flori,

câte-am apucat s-adun

de-astă-vară, să le pun

pentru pomul de Crăciun.

Buchețelul lui – da, iată,

l-a primit. E sub zăpadă,

cununița – Doamne bun! –

e la...

BRAND

La mormânt.

AGNES

O, taci!

o, taci,

BRAND

Șterge-ți ochii dragi.

AGNES

Da, îi șterg eu, lasă, lasă;

sufletu-mi mai sângerează;

rana mă mai doare încă,

nu mai pot, stă să mă frângă;

o, să uit puțin năpasta;

să mai treacă doar o vreme;

nu mă tângui, nu te teme.

BRAND

Noaptea Domnului e asta?

AGNES

O, nu mă certa iar, lasă!

Cum zburda mai an prin casă,

și-anul ăsta, chipu-i blând

este... este...

(Se cutremură, neîndrăznind să pronunțe cuvântul.)

BRAND

(puternic)

În mormânt!

AGNES

(implorând)

Taci, o, taci!

BRAND

Dacă ți-e frică,

trebuie să-i spui pe nume!

Trebuie să strigi! Deci, strigă

ca un val urlând în spume.

AGNES

O, cuvântul crud te doare

și pe tine, știu eu, știu;

fruntea-ți plină-i de sudoare

pentru-acest cuvânt pustiu.

BRAND

Stropii de pe fruntea mea

apă din fiord sunt numai.

AGNES

Iar în pleoape numai nea

care-n stropi topită-acuma-i?

Nu, o, nu, sunt prea fierbinți,

curg din suflet, să nu minți!

BRAND

Agnes, nouă ni se cere

să fim tari, crezând fierbinte;

înainte, cu putere,

pas cu pas, mereu-nainte!

Ah, azi am fost dârz pe navă!

Valurile-n stânci izbeau,

pescărușii se-ascundeau,

grindina cădea grozavă;

val de val fiordu-și sparge,

ia odgoane și catarge;

vela, când în vânt se-ntoarce,
zdreanță-i fluturând pe apă;
totul pârâie și crapă;
curg de-a valma de pe creste
stânci aduse de tempeste;
iar cei opt bărbați curând
ca opt leșuri zac la rând.
Iau atunci comanda eu;
stând la cârmă, am simțit
cum, puternic, Dumnezeu
dreptul mi l-a consfințit
cu-un botez plătit din greu.

AGNES

E ușor să-nfrunți furtuna,
dârz, în luptă, totdeauna;
O, dar eu, cu gânduri-săbii,
ciripind ca niște vrăbii,
eu, pe care nu m-alină
timpul, chiar și dacă-aș vrea;
eu, de luptă stând străină,
și de măreția sa;
eu, departe de lumină
mistuindu-mă așa;
eu în casă-mi duc mâhnită
rostu-mi fără preț și mic,
de-amintire chinuită,
neputând să uit nimic!

BRAND

Tu, un rost mic, fără preț?
N-a fost altul mai măreț.
Dacă-mi pierd vreodată firea,
și nădejde, și curaj,
și mi-i tulbure privirea,
gându-i frânt, sufletul laș,
mi se pare-atunci un dar

că pot plânge plâns amar.
Agnes, Domnu-atunci mi-apare
cum nu l-am văzut nicicând;
o, atât de-aproape-mi pare
că-i simt pieptul respirând.
Și mi-e dor să mă arunc,
strâns, sub brațu-i de părinte,
să mă țină îndelung
lângă pieptul lui fierbinte.

AGNES

Brand, o, să-l privești mereu
pe mărețul Dumnezeu
ca pe-un tată, nu stăpân.

BRAND

Nu pot, Agnes, să-i înfrân
drumul aspru, fapta mare;
trebuie să-l văd drept, tare,
vast cât cerul, în putere;
un timp mic așa îl cere.

O, dar tu îl poți privi
ca pe-un blând părinte, și
fruntea să ți-o odihnești
mult la pieptul lui de tată
și pe urmă, întremată,
raza slavei lui cerești
să mi-o dăruie în sfârșit
c-am luptat și-am suferit.
Ținta căsniciei, -ntreagă,
asta-i, Agnes, ne-nteruptă;
unul sângeră și luptă,
cel'alt rănile îi leagă;
doar așa-s, cu bună știință,
două ființe într-o ființă.
De când m-ai ales anume,
renunțând la-ntreaga lume,

rostu-ntregii tale vieți
e o misiune sfântă;
eu să lupt pân-la izbândă
sau să cad luptând sub soare
ori veghind în noaptea lină:
tu să-mi dăruie cupa plină
a iubirii ce nu moare,
și căldura mâinii tale
pentru pieptu-mi strâns în zale;
astea-s rosturi fără preț?

AGNES

Toate mi se par prea grele
pentru puterile mele;
mii de gânduri port urlând
și gemând pe-un singur gând.
Parcă-i vis – și visul ține.
Las' să plâng și să bocesc,
dă-mi curaj, să-mi regăsesc
datoria și pe mine.

Brand, stând singură, aseară,
a intrat aci-n odaie;
avea fața bucălaie;
în cămașa lui ușoară,
poticnind, cu pași mărunți,
a venit la patu-mi iară,
cu surâsul drag pe gură,
și-mi părea că mă tot cheamă,
cu mânuțe-ntinse: „mamă”! –
parc-ar fi cerut căldură!

Da, așa! O, vream să strig!

BRAND

Agnes!

AGNES

Da, lui Alf i-i frig!

Cum n-ar îngheța, cum crezi,

între scânduri, sub zăpezi?

BRAND

Leșu-i zace sub zăpadă,
dar *copilu-n* cer senin e.

AGNES

(îndepărtându-se de lângă el)

O, ce crud scurmi rana-n mine
și durerea toată, toată!

Leșu-acesta-ntotdeauna
pentru mine-i *fiul* meu.

Sufletul și trupu-s una;
să despart, ca tine, eu
sufletul de trup nu pot;
pentru mine sunt un tot;
Alf, de sub zăpezi și ger,
e același Alf din cer!

BRAND

Să se vindece, despică
rana-ntreagă, sângerând.

AGNES

Da, dar nu fi crud, fii blând;
știi s-ascult, dar nu de frică.
Dă-mi curaj, Brand, dă-mi putere;
fă-ți cuvântul mângâiere.

Glasul tău care, măreț,
într-o clipă grea detună
ca să scoată din furtună
sufletul unui drumeț,
nu-l poți face oare cânt
să-mi alini durerea blând?
Nu găsești tu graiul milei
să-mi aprinzi lumina zilei?
Domnul tău stârnește teamă,
ca un rege-ntr-o cetate;
cu durerea mea de mamă

cum să-ncerc la el răzbate?

BRAND

Crezi că-ar ști să te alinte

Domnul tău de mai-nainte?

AGNES

Nu, nu, nu mă-ntorc la el!

Totuși, câte-un dor mă-nclină

către țărmul vechi, spre-acel

țărm de soare și lumină.

Greu de dus, ușor de spus;

e-un proverb din timpu-apus?

Câmpul tău îmi e prea mare;

totu-aici îmi pare greu;

țelul tău, a ta chemare,

visul, lupta, drumul tău,

stâncile ce ne-nconjoară,

și fiordul ca o gheară;

luptă, beznă, iarnă, frică;

doar biserica e mică.

BRAND

(uluit)

Mică? Iar același gând!

Oare el plutește-n aer?

Cum e mică?

AGNES

(clătinând din cap, îndurerată)

Ce cuvânt

toarce-al inimilor caer?

Oare-al sufletului zbor

nu-i ca vânturile-n vaer?

Unde merg, de unde vin?

Fără să-nțeleg deplin,

știu atât: biserica

nu e pe măsura ta.

BRAND

Ce duh umblă prin popor?
Toți mă-ntâmpină pe rând
ca aduși de-același gând;
chiar nebuna-n zdrențe, sus,
pe platou, la fel mi-a spus.
„E urâtă, și e mică”
mi-a strigat; nici ea nu știe
gândul dincotro-i adie.
Vin femeii mereu să-mi zică:
ni-i biserica prea mică!
strigătu-acestor femei
are-un tâlc, are-un temei?
Agnes, o, acum știi ce-i:
mi-ești de Dumnezeu aleasă,
tu mi-ești îngerul ivit;
fără-a ști, iei, înțeleaptă,
la răscruce, calea dreaptă,
când eu stau ca rătăcit.
De-amăgiri nicicând nu-ți pasă;
sufletu-ți, din prima zi,
viața mi-o călăuzi;
m-ai întors din zborul greu
către slăvile senine,
îndreptându-mi către mine
ochii, către eul meu.
Agnes, iar rostești cuvinte
mari, ca soarele fierbinte,
iar mi-arăți a mea chemare,
opera-mi ce se ridică.
Casa Domnului e mică;
vom clădi o alta, mare!
Azi văd clar că Dumnezeu
mi te-a dăruit pe tine;
te implor acum și eu:
stai cu mine, stai cu mine!

AGNES

Îmi voi scutura mâhnirea,
lacrimile-mi șterg pe rând,
voi închide amintirea
ca sub lespezi de mormânt,
al uitării-ocean turnând
peste ele, pe vecie;
lumea-mi de năluci, prin care
am umblat odată, moare;
am să-ți fiu numai soție!

BRAND

Drumul duce-n măreție.

AGNES

O, dar glasul blând să-ți fie!

BRAND

Altul dă porunci prin mine.

AGNES

Da, cel care-ai spus că cere
mai întâi *să vrei*, știu bine,
chiar dacă nu ai putere.

(Vrea să plece.)

BRAND

Unde pleci?

AGNES

(surâzând)

E sărbătoare,
nu? și trebile-s noian.
Ți-amintești? – acum un an
mă numeai risipitoare.
Candelabre toate-aprinse,
jucării, cununi întinse,
pomul de Crăciun sclipea;
se râdea și se cânta.
E Crăciunul; bucurie
vreau, Brand; lumini să fie;

casa-n zâmbet se-nveșmântă
pentru sărbătoarea sfântă.
Domnul de-o să ne privească-și
va vedea cei doi copii,
triști, de-o liniște cerească;
n-au de ce să se ferească
a zâmbi, dacă voi
tatăl lor să-i pedepsească.
Vezi că știu să nu mai plâng?

BRAND

(o strânge în brațe, apoi îi dă drumul)

Da, lumini aprinde iară,
asta e menirea ta!

AGNES

(surâzând trist)

Iar tu, pân-la primăvară,
să ridici biserica!

(Iese.)

BRAND

(privind după ea)

Gata, gata-n orice clipă
pentru jertfa cea mai grea;
chiar când inima-n piept țipă,
stă la post, și vrea să stea.
Doamne, dă-i puterea ta;
cupa asta, prea-i amară;
ia-mi-o; greul ei mă frânge;
șoimul legii, uriaș,
cum să-l pun să-i prindă-n gheară
inima, să i-o mănânce?

Eu am forță, am curaj;
dă-mi poveri cât vrei, mă-mpilă,
doar de ea ai, Doamne, milă!

(Bătăi la ușa de intrare. Intră primarul.)

PRIMARUL

Primești un om învins în casă?

BRAND

Un om învins?

PRIMARUL

Așa vin, doară.

Îți amintești că astă-vară

vream să te izgonesc în țară;

nu-ți prevesteam o soartă-aleasă-n

război, și nu voiai s-ascuți...

BRAND

Ei și?

PRIMARUL

Deși aveam dreptate,

acum refuz a mă mai bate.

BRAND

De ce?

PRIMARUL

Îi ai pe cei mai mulți.

BRAND

Crezi?

PRIMARUL

Știi și dumneata prea bine;

mulțimea toată-ncoace vine;

un spirit nou, neîntrerupt,

pătrunde-n sat, și Domnul știe

că nu se datorește mie;

de unde trag concluzia

că vine de la dumneata.

Ți-ntind, deci, mâna; nu mai lupt!

BRAND

Nu se sfârșește-acest război

decât căzând unul din noi.

PRIMARUL

Să-nchei războiul – e nevoie

de-o pace doar, și-o bunăvoie!

Eu știu să pierd când sunt învins;
sunt om ca orice om, cum vezi;
când spada dușmanul a-ntins
spre pieptul meu, știu să cedez;
când contra spadei stai cu bățul,
să fugi, acesta e învățul;
când rămâi singur în război,
cuminte-i să dai înapoi.

BRAND

Sunt două chestiuni aici:
întâi că: „cel mai tare”-mi zici,
apoi că-i am pe cei mulți.

PRIMARUL

Da!

BRAND

Acum? Dar ce se va-ntimpla
în ziua jertfei, sfântă, mare;
a cui va fi puterea, oare?

PRIMARUL

În ziua jertfei? Doamne sfinte,
nu va veni această zi!

În cazul cel mai rău, părinte,
poporul, bietul, va plăti;
trăim în vremuri mai umane,
nu se mai cer azi jertfe vane.

Eu însumi pot să spun că sunt
din cei ce-aduseră sub soare
aceste vremi umanitare
în locul jertfei pe pământ;
nu că regret, dar, negreșit,
eu doar pe mine m-am jertfit,
și-o bâta dacă-am făurit,
doar munca mea o va zdrobi.

BRAND

Da, poate ai dreptate. Ci

tot nu pricep cu dinadins
de ce te-ai declarat învins.
Și de ai bătă, și de n-ai,
rămâi de opera ta prins,
dator să mergi spre propriu-ți rai;
de ți se-aștern în cale ape,
când țara lui Satan e-aici,
poți oare fericit să strigi:
grăbește-te spre iad, e-aproape?!

PRIMARUL

Am să-ți răspund și nu, și da;
visezi un port, un adăpost;
când vezi că truda n-are rost,
de ce-ai mai bate calea grea?
Așa e omul – vrea o plată
să-i răsplătească truda toată;
când nicio șansă-n luptă nu-i,
te pleci frumos și te supui.

BRAND

Ce-i negru totuși nu e alb!

PRIMARUL

Amice, raționezi calp;
de ce să spui: „alb ca zăpada”,
când: „neaua-i neagră” – urlă strada?

BRAND

Și dumneata strigi „negru”?

PRIMARUL

Ci

eu nu strig „negru”, eu strig „gri”.
E-un timp umanitar; poporul
nu-l iei în piept, să-nfrunți zăporul;
ni-i țara liberă; integru-i
principiul liberei păreri;
de *unul singur* vrei să ceri
ca *toți* s-aleagă alb ori negru?

Având majoritatea-acum,
ești cel ce ne conduci la drum;
mă-alătur și eu dumitale,
cu tot ce am, ca-ntreaga turmă;
și sper că nu m-or lua la vale
că n-am luptat până la urmă.
Mă judecă azi toți, cum văd,
ca vinovat de vreun prăpăd,
și toți de-a valma se revoltă
de-i chemi la muncă și la holdă;
și nimeni nu mai vrea, cuminte,
să-și dea obolul, ca-nainte;
și dacă oamenii nu vor,
nu poți să-nfăptui niciun spor.
Te rog să crezi, mi-e greu să las
atâtea planuri de pripas,
cu arăturile-n lăzaștini,
cu asanarea vechii mlaștini
și loturile de pe vale,
și podul nou, și noua cale.
Dar, Doamne, asta-i, mai apoi!
când ești înfrânt, să dai-napoi,
sperând că timpul, cu răbdare,
le-orânduie pe fiecare;
cuminte, trage-te deoparte
lăsând furtuna să te poarte.
Poporu-acum m-a părăsit;
s-a dus, așa cum a venit;
da, da; acum, pe alte căi,
din nou, la drum, prin munți și văi!

BRAND

Deci dumneata pentru popor
te zbuciumi și te zbați de zor?

PRIMARUL

Nu, nu; pe viul Dumnezeu.

Doresc binele public, da,
vreau binele satului meu;
dar aş minţi când aş nega
c-am socotit că, totodată,
am dreptul şi la o răsplată
cum, după-o zi grea, se cuvine
oricui care munceşte bine.
Un om activ, cu mintea-ntreagă,
şi-un rod din trudă vrea să-şi tragă,
nu doar suspine şi ponoase,
rupându-şi bieteile lui oase
de dragu-unei idei pioase.
Am îndestul bunăvoinţă,
dar nu-mi pot neglija tot rostul,
sacrificându-mi adăpostul
şi mintea şi-ntreaga fiinţă.
Se cade-ntâi să-mi întreţin
familia – şi nu-i puţin;
am o soţie, multe fete;
ideea nu ţine de foame,
ideea nu ţine de sete,
când ai în sarcină-un cămin;
şi dacă-mi vine-un brânză-n bet
o altă cale să-mi proclame,
mirându-se de ce-i firesc,
eu voi răspunde-atunci îndată:
acela este un rău tată.

BRAND

Şi-acum ce vrei?

PRIMARUL

Vreau să clădesc.

BRAND

Vrei să clădeşti?

PRIMARUL

Da, chiar aşa,

spre cinstea satului și-a mea.
Întâi să-mi reclădesc înaltul
prestigiu, care fu să-mi scape;
alegerile sunt aproape;
va trebui să dau asaltul
înfăptuind ceva măreț;
de mă voi dovedi isteț.
și voi ieși biruitor,
voi fi alesul tuturor,
și nu va fi ales un altul.
N-ar fi-nțelept, mi-am spus, de-aș lua
în piept puterea vijeliei.
Poporul vrea să-l 'nalți, s-a spus;
las altora acest prepus;
eu vreau să meargă pe picioare;
da-i dezbinat acuma, tare,
și toți sunt împotriva mea,
și sunt săraci toți, Domnul știe-i!
Mi-am zis să caut a afla
un leac în contra sărăciei.

BRAND

Vrei s-o stârpești?

PRIMARUL

Ar fi-n zadar;
ea este răul necesar
oriunde; trebuie păstrată;
dar poate fi cumva forțată
să ia o formă blândă-n schimb,
când știi s-o îngrădești din timp.
Așa cum fiecare știe,
e-un mâl această sărăcie,
cel mai gras bălegar din toate,
pentru-ale țării-ntregi păcate;
eu mâlul-acesta-aș vrea să-l strâng.

BRAND

În ce fel?

PRIMARUL

Nu ghicești? Adânc
simțită-i lipsa unui mare
spital pentru săraci, în care
ciumații ar fi internați.

Da, un spital pentru ciumați,
acolo fiind, pasămite,
păcatele lor lecuite.

Și-acest spital gândesc să fie
legat direct de-o închisoare,
încât închise să se știe
efect și cauză-mpreună
sub lacăte și sub zăbrele,
având celulele-ntre ele
un zid drept latură comună.
Și-așa-ncepând, mai am de gând
să construiesc la fel un rând
de săli frumoase de alegeri
de judecăți, și de petreceri,
și de serbări, cu o tribună,
și camere de oaspeți; bună,
o mare casă, deopotrivă
politică, dar și festivă.

BRAND

Se cere-acest palat comun!
Și mai ales a doua parte.
Știu însă-un lucru mai acut.

PRIMARUL

Da? Poate-o casă de nebuni?
Și eu gândeam, la început,
ce-i drept, că lipsa ei ne arde;
dar, după ce-am mai chibzuit,
am renunțat la acest gând;
și alții, mulți, m-au sfătuit

și cred eu că pe drept cuvânt:
de unde banii necesari
unei lucrări atât de mari?
Un astfel de azil, vă spun,
pretinde serioase sume
spre-a găzdui întreaga lume
ce-ar trebui în el să-aduni.
Oh, timpul, iutele șuvoi;
nu construim doar pentru noi;
cu pași giganți, mari timpuri vin;
ce-a fost ieri mult, azi e puțin;
noi forțe, de dimensiuni
grozave, aptitudini noi
apar; și merge-ntreaga obște
cu cizmele de șapte poște.
De-aceea nu-i azilul bun,
acum, în vremile aceste;
și-mi pare-o glumă scumpă foc
să-i faci posterității loc
cu pruncii ei și cu neveste.
Deci, Doamne, zic, e cariată
măseaua asta; să se scoată!
BRAND

Și vreun nebun mai grav de-apare,
ai la-ndemână sala mare.

PRIMARUL

(înveselit)

Da, sala-i liberă adese;
Brand, acest plan plin de-înțeles e!
De reușește bine treaba,
avem ospiciul pe degeaba,
unind sub coperișu-acel,
sub faldu-acelui ași drapel,
cele mai tipice-elemente
ale acestor vremi prezente;

aci găsi-vor găzduire
săracii, lunga lor oștire,
mojici din turmă, răi din fire;
apoi nebunii care-acum
tot rătăcesc hoinari pe drum,
cu mintea-nvăluită-n fum;
în fine, -avem loc pentru toate
a'libertății noastre roade:
un câmp de luptă în alegeri;
loc, pentru oratori, de-ntreceri,
și-o sală de consiliu bună
să-și spună omul un cuvânt
de vreun folos pentru comună;
și-o sală-n care vor depune
aleșii noștri jurământ
să apere acest pământ
și moștenirile străbune.
De n-o să cadă planul baltă,
atunci toți fiii-acestor stânci,
pe drept trăi-vor laolaltă
cum le e dat din vremi adânci.
Deși ținutul nu-i bogat,
când totul vom avea-n comună,
oricine va putea să spună
că-i foarte bine-organizat.

BRAND

Mijloace ai?

PRIMARUL

Ca-n orice treabă,
aici e nodul crucial;
voința la efort e slabă
și, dacă nu mă-ajută total,
cobor drapelu-n mod fatal.
De-ai să mă sprijini cu-un cuvânt,
câștig teren mult mai ușor;

și de-mi înfăptui viul gând,
nu voi uita ce-ți sunt dator.

BRAND

Vrei, deci, să cumperi un dușman?

PRIMARUL

Altfel i-aș spune unui plan
menit să schimbe-n punte lină
prăpastia ce ne dezbină,
și care-ncheie-un vechi război
păgubitor pentru-amândoi.

BRAND

N-ai nimerit într-un ceas bun.

PRIMARUL

O, știu, cunosc ce neagră jale
îți umple casa de durere;
dar bărbăția dumitale
și-al obștei interes comun,
să vin aici mi-au dat putere.

BRAND

La bine ori la rău, oricând,
doar datoria-mi poartă mersul;
dar eu alt plan nutresc în gând
și-ți face inutil demersul.

PRIMARUL

Ce plan? Mă iartă că-ndrăznesc.

BRAND

Eu însumi vreau să construiesc.

PRIMARUL

Să construiești? Îmi furi ideea?

BRAND

Nu-n totul.

(Arătând pe geam afară.)

Vezi clădirea-aceea?

PRIMARUL

Colo?

BRAND

Da.

PRIMARUL

De lemn... de sub deal?

Păi, e grajdul parohial!

BRAND

Nu, nu aceea; cea mai hâdă,
aceea mică și urâtă.

PRIMARUL

Biserica?

BRAND

(dând din cap)

Vreau să clădesc
o alta, mult mai mare.

PRIMARUL

Nu,

la dracu, n-am să-ngăduiesc!

Biserica aste tabu;

vrei să-mi zădărnicești ideea!

Am planul gata; și-i urgent;

da-mi sari în gât cu-al dumitale.

Și amândouă, evident,

nu-i chip a deveni reale.

Dă înapoi, cât mai curând.

BRAND

Eu înapoi n-am dat nicicând.

PRIMARUL

Dar trebuie, omule, -ți spun!

Clădește marea mea-nchisoare,

clădește casa de nebuni,

căminul de ciumați și sala,

și sediul, clubul! Ce-ți năzare

biserica aceea-n minte?

Și pentru ce, la o adică?

Destul de bună-a fost-nainte.

BRAND

Se poate, însă-acum e mică.

PRIMARUL

Eu niciodată n-o văd plină.

BRAND

Nu are spațiu, nici lumină;
acolo nimeni nu se-nchină.

PRIMARUL

(clătinând din cap cu mirare)

Păi, asta cred că dovedește
că doar ospiciu ne lipsește.

(Schimbând tonul.)

Biserica s-o lași în pace;

Ea, într-un fel, orice i-ai face,
e-un monument din moși-strămoși.

Ea ni-i o scumpă moștenire;
n-o dărmăm pentru-o pornire!

Las baltă planul meu, și-adun
pe cei ce încă-s credincioși

trecutului nostru comun;
mă-nalț ca Phonix din cenușă

și, ca un cavaler în zale,

voi sta în calea dumitale
veghind și cea din urmă ușă

a unui monument străbun.

Era, când Beles mai domnea,

un templu păgânesc aici;

din prada lor, pioși voinici

au ridicat biserica,

întreg trecutul nostru sfânt

mai luminează, fulgerând,

și-acum în lemnul ei sărac.

BRAND

Dar toate-aceste urme sunt
de mult culcate în mormânt;

n-a mai rămas măcar un steag.

PRIMARUL

Da, pentru că-i atât de veche
că prețul ei n-are pereche;
pe când trăia bunicu-mi drag,
era o hrubă-n zid, sub prag!

BRAND

O hrubă?

PRIMARUL

Cât o butie!

BRAND

Dar zidul?

PRIMARUL

Zidul nu mai e.

Susțin deci, cu-ndărătnicie:

să nu-mi dărâmi biserica;

ar fi rușinea cea mai grea,

un sacrilegiu-o barbarie!

Și mijloace – de unde iei?

Crezi că găsești cinci inși să-ți deie

atâția bani să poți cu ei

înfăptui acea idee,

când, de-o-ngrijești, mai poat' să steie

pe grinzi biserica bătrână?

Cât mai trăim, nu se dărâmă.

Mai trage cu urechea-n sat,

și vezi de-o să-mă-nfrângi vreodat'.

BRAND

Nu cer un ban, clădesc doar eu

o casă pentru Domnul meu.

Și-o voi clădi cât mai curând;

îmi dau întreaga moștenire

să-nalț frumoasa mea zidire.

Primarule, ce-mpotrivire

îi mai aduci acestui gând?

PRIMARUL

(împreunându-și mâinile)

Sunt năucit! Așa ceva,
chiar la oraș, rar poți vedea,
darmite-aici, aici, la noi,
pe unde să-ți strângi punga-i lege
și când nevoia te petrece;
dai drumul darnic la șuvoi,
și curge, spumegă, țâșnește.
Nu, Brand, spun drept, mă amuțește!

BRAND

De mult eu îmi luasem gândul
de moștenire.

PRIMARUL

Câte-o șoaptă
mi-a parvenit, dar pân' la faptă...
nu prea credeam să-ți ții cuvântul.
Să dai, chiar pentru-un sfânt lăcaș,
tot, fără niciun avantaj?
Cum vrei faci; cine-o să te-nfrunte?
Rămân în urmă; treci în frunte!
Brand, dă comanda; haide, tună;
m-oi strecura eu prin furtună.
Zidim biserica-mpreună!

BRAND

Ce? Îți lași propriul plan?

PRIMARUL

Eu?

De ce nu l-aș lăsa? Îl las!
Mi-e martor bunul Dumnezeu.
Spre cine-o să dea buzna toți?
Spre cel care te lasă ras,
te mulge, te jupoaie bine,
sau către cine-ți dă cât poți
să-nfuleci, să te-ndopi? Spre cine?

Te-ajut, pe viață și pe moarte!
Doar gându-acesta mă mai arde,
mă ia, mă zgâlțâie, mă prinde;
norocul mă conduse-aseară
aici, la prezbiteriu, iară;
căci fără planul meu, părinte,
nici că ți-ar fi trecut prin minte
al dumitale; altfel spus,
biserica se va-nălța
deci și prin influența mea!

BRAND

Ci ia aminte, n-am să cruț
ruina hădă de-altădată.

PRIMARUL

(privind afară)

Cum șade neagră, în zăpadă,
sub lună, pare-un sărăcuț,
vechi adăpost căzut pe-o rână.

BRAND

Cum, cum, primare?

PRIMARUL

Prea-i bătrână!

Cum n-am văzut-o până-acum?
Cocoșul ei de tablă cade,
acoperișul i se roade;
nu, nu mai face-un ban, oricum.
Ce stil, vai, ce arhitectură!
Ce-i drept, e-o dărăpănătură.
Privindu-i doar aspectul trist,
acoperișul mohorât
pe care crește-un mușchi urât,
ce-ar spune un specialist?
Nu-i de la Beles, hotărât!
Nu, pietate, pietate,
dar să nu mergem prea departe,

când vede bine-o lume-ntreagă
că-i o cocioabă veche, -o plagă!

BRAND

Dar dacă oamenii nu vor,
ce facem fără voia lor?

PRIMARUL

O, dacă ei nu vor, vreau eu.
De mâine chiar mă-aștern pe treabă;
fac toate formele degrabă
și-ncepem; pun tot zelul meu
la lucru; într-o săptămână
e gata tevatura toată;
astfel de treburi nu se-amână;
îi scriu prefectului îndată,
și, dacă nu mi se-ndemână
să strâng la lucru nicio ceată,
dărâm cu propria mea mână,
smulg eu bucată cu bucată.
Chiar dacă-ar fi să-ncep asaltul
cu fetele doar, și soția,
jur: voi distruge hardughia!

BRAND

Vorbești pe-un ton cu totul altul
decât vorbiseși prima dată.

PRIMARUL

Aceasta e vrăjita roadă
a timpului umanitar:
să nu fii mărginit vreodată
de nicio dogmă ori hotar;
poetul – dacă nu ne minte –
a spus o vorbă minunată:
că ni-i gândirea-naripată,
că zboară, cu alte cuvinte.
Cu bine!

(Luându-și pălăria.)

Plec, mă duc la bandă!

BRAND

La ce?

PRIMARUL

A, -nchipuie-ți că azi
prinserăm, de-a mai mare dragul,
la graniță, sus, o ghirlandă
de tuciurii, urâți ca dracul;
și-acuma ceata de poghiaz
e la vecinii de la nord,
doar doi-trei de-au scăpat pe pantă.

BRAND

Nu se-anunțase un acord?

PRIMARUL

Păi, dracii, de ce ies din cort?

Da, tot acestei vechi comuni
poate că aparțin și ei,

(râzând)

și dumitale! Am să-ți spun
o ghicitoare, dacă vrei:
sunt oameni ce-au venit pe lume
din cei care ți-au dat un nume,
și totuși, ei nu-ți sunt nimic
fiindcă-s un neam venetic!

BRAND

(clătinând din cap)

O, Doamne, multe ghicitori
te-ncurcă, foarte deseori.

PRIMARUL

Nu, asta nu-i greu de ghicit.
De-un tânăr vei fi auzit,
sărac, de-aici din sat, din vale,
spre vest; era un om deștept,
cât patru pastori de-nțelept;
el a cerut-o de soție,

cândva, pe mama dumitale.

BRAND

Și?

PRIMARUL

Avea multă bogăție

ea; da, era bogată tare;

și-atunci, firește, ca oricare,

ea îl trimise la plimbare.

Ștregarului ce-i vine-n minte?

De dor ia munții toți în pantă,

și, dus de inima fierbinte,

își află adăpost la dor

lângă-o țigancă; și-nainte

să moară, lasă-un spor în bandă

de multe fete și feciori;

și-acuma satu-i e dator

cu-un priculici născut din flori,

un rod frumos și foarte cert.

BRAND

Da? Cine-i?

PRIMARUL

Țigăncușa Gerd.

BRAND

(greu)

Așa!

PRIMARUL

(înveselit)

Cum? Ghicitoarea-mi place!

Obârșia vă e comună,

căci fapta, oricât de nebună,

a junelui fără parale,

e de la mama dumitale.

BRAND

Și care nu se poate face

nimic să-i ajutăm cumva?

PRIMARUL

Ptiu! Să-i închizi ca pe-o dihanie.
Sunt cufundați toți în pierzanie;
a-i izbăvi ar însemna
să-i furi Satanii-un drept cinstit,
să-l faci pe diavol un falit.

BRAND

Adineauri vorbeai de-o casă
a celor fără ajutor.

PRIMARUL

Propunerea a fost retrasă
de-atunci, chiar de propunător.

BRAND

Era destul de-ntemeiată!

PRIMARUL

(surâzând)

Vorbești pe un alt ton cu mine,
decât vorbiseși prima dată.

(Bătându-l pe umăr.)

Ce-i mort e mort; și, în esență,
se cere-un pic de consecvență.

Cu bine! Nu mai pot rămâne;
alerg la boaitele păgâne
vreo două vorbe să le spun.

Mă duc! Mulți ani, pentru Crăciun!

Salut soției! Fug! Cu bine!

(Iese.)

BRAND

(după ce a tăcut un timp, afundat în gânduri)

O, ce căință se cuvine!

Urzeala soartei e nebună;
din mii de ițe se-mpreună;
păcatu-i prins în propriu-i rod
ca ochiurile-ntr-un năvod;
dreptate și cu nedreptate

pe-un singur nod sunt înnodate.
(*Trece la fereastră și privește afară îndelung.*)

Copile, miel neprihănit,
plătești greșeala mamei mele;
dar printr-un suflet rătăcit,
să-aleg ce-i drept mi-a poruncit
Cel-ce-tronează-între-stele;
e rodu-acest biet suflet frânt
al vinei mamei pe pământ.
Așa, Stăpânul-pesto-toate
– sămânța răului s-o-ntoarcă
spre echilibru și dreptate –
pân-la a treia spiță-ncarcă
un neam să-și ducă-a' lui păcate.

(*Dându-se înapoi îngrozit de la fereastră.*)

Da, Dumnezeu, cel ce domnește,
întregul neam îl pedepsește!

Întâia lege-a lui, de jar,
e cumpâna dreptății doar.

Puterea de-autojertfire
e calea către mântuire;
dar oamenii, denaturând
al vieții-nălțător cuvânt
și sensu-i – turma omenească
se teme-acum să-l mai cunoască.

(*Plimbându-se încolo și înapoi prin odaie.*)

Te rogi? Ce-i ruga? Un cuvânt
așa de lesne luat în vânt
și risipit de toți, ca fumul.
Li-i ruga strigăt de iertare
spre taina tainei cea mai mare;
stau în genunchi și-ncurcă drumul,
cerșind mereu, fără sfială,
loc pe grumazul lui Isus,
din cloaca lor de îndoială,

cu brațele-amândouă-n sus.

Și eu la porțile cerești
aș fi putut, ca fiecare,
să ma prostern la cel pe care
„cutremurat să-l preamărești”.

(Se oprește și șoptește îngândurat.)

Ci-n ceasurile ce s-au scurs
prin groază, desperare, jale,
când Alf pleca pe-a morții cale,
când nici sărutul mamei sale
niciun surâs nu i-a mai smuls,
ce-a fost atunci? Nu m-am rugat?

De unde-acel vârtej ciudat
de armonii, de melodii

venind din zări ori din vecii,
urcând spre-albastrele tării,
ce mă luă și liniști?

Nu m-am rugat? N-am fost flămând
de rugă? N-am vorbit în gând

cu Domnul? M-o fi auzit,
din slava lui? Va fi privit
căsuța-n doliu, unde-am plâns?

Ce știu eu? Totu-acum s-a stins
și-s bezne-n juru-mi, și tăceri;
nicio lumină, nicăieri.

O, Agnes, smulge din neant

(Strigă cu groază.)

lumina, Agnes, dă-mi îndată.

*(Agnes deschide ușa și intră purtând sfeșnicele de
sărbătoare cu lumânările aprinse; o lumină strălucitoare se
revarsă în odaie.)*

BRAND

Lumină, dă-mi lumină!

AGNES

Iată

lumina de Crăciun, da, Brand.

BRAND

(moale)

Lumina!

AGNES

(așezând sfeșnicele pe masă)

Nu-i târziu?

BRAND

Deloc,

Nu, nu!

AGNES

O, dar aici e frig;

ai înghețat.

BRAND

(dârz)

Nu!

AGNES

(surâzând)

Ce voinic!

Nu vrea lumină, nu vrea foc.

(Pune lemne pe foc.)

BRAND

(mergând înapoi și încolo)

Hm, nu vreau!

AGNES

(liniștită, vorbind ca pentru ea, în timp ce împodobește odaia)

Aici am să pun

un sfeșnic. La celălalt Crăciun,

râdea, era vioi, voinic;

voia să prindă-n pumnul-i mic

lumina, se sălta-n picioare

și întreba de nu e soare.

(Mutând puțin din loc sfeșnicul.)

Așa, să-ajungă și-n grădină,

acolo, geana de lumină;

acum prin geamuri poat'să-și vadă
pătuțul cald de altădată,
și, pe furiș, să fure-o rază
de la luminile din casă;
Dar geamurile parcă plâng...
stai, stai să vezi cum vor zâmbi.
(Șterge geamurile ferestrei.)

BRAND

(a urmărit-o cu privirea și spune încet)
Oceanul de dureri, adânc,
când oare se va potoli?
Căci trebuie!

AGNES

(pentru sine însăși)

Acum e bine!

Nimica nu mai e-ntre tine
și noi, odaia s-a lărgit,
pământul rece-a devenit
pătuțul alb și cald în care
visează un copil la soare.

BRAND

Ce-i, Agnes, ce faci?

AGNES

Sst! Sst! Taci!

BRAND

(apropiindu-se)

Perdeaua pentru ce n-o tragi?

AGNES

A fost un vis; acum sunt trează.

BRAND

Capcane-s visele. Hai, lasă.

Închide!

AGNES

(rugătoare)

Brand.

BRAND

Închide, spun!

AGNES

O, nu fi aspru, Brand, fii bun.

BRAND

Închide-acum!

AGNES

(trăgând oblonul)

Închid și-ncui.

Dar Dumnezeu, să știi tu, nu-i
măhnit că sufletu-mi bău
din apa visului.

BRAND

A, nu!

El e judecătorul blând
și dulce, el nu se mânie
că-l mai stropești din când în când
cu-oleacă de idolatrie.

AGNES

(izbucnind în plâns)

Ce mai vrea de la mine oare?

Nu mai am aripi, nu mai pot.

BRAND

O jertfă-n care nu dai tot,
e apă aruncată-n mare.

AGNES

Eu tot am dat, n-am ce mai da.

BRAND

(clătinând din cap)

Ci multe jertfe vor urma.

AGNES

(surâzând)

Hai! Am curaju-unui sărac!

BRAND

Dă!

AGNES

Ia! Brand, nu mai am nimic!

BRAND

Ai dorul vinovat, îți zic,
durerile ce nu mai tac.

AGNES

(desperată)

Am inima fără de leac!

Hai, smulge-o!

BRAND

Jertfa ta degeaba-n
gâtuleju-abisului se duse
de-i scalzi acum în lacrimi groapa!

AGNES

(cutremurându-se)

O, pe ce drum cumplit te-aduse
– abrupt, și strâmt, și lung, și greu –
năprasnicul tău Dumnezeu!

BRAND

Voința doar pe-acesta-l știe.

AGNES

Dar cel al milei?

BRAND

(respingând această idee)

Jertfa vie

e unica vieții măsură.

AGNES

(privind în gol și tremurând)

Abia acum întreg mi-apare
cuvântul groaznic din scriptură,
pe care până-acum nicicând
nu-l pricepusem.

BRAND

Ce cuvânt?

AGNES

„Cel ce vede pe Domnul, moare!”

BRAND

(o cuprinde în brațe și o strânge puternic la piept)

O, nu, nu, nu-l privi defel!

Închide ochii!

AGNES

Văd!

BRAND

(îi dă drumul)

Nu-i el!

AGNES

Tu suferi, Brand, tu.

BRAND

Te iubesc.

AGNES

E grea iubirea ta.

BRAND

Prea grea?

AGNES

Să nu mă-ntrebi; te voi urma.

BRAND

Crezi că din drumul tău firesc,
din dansuri și din jocuri, doar
te-am smuls cândva, să te jertfesc
pentru-un păcat imaginar?

Vai, nouă! totul ar fi fost
un sacrificiu fără rost.

Îmi ești soție; deci îți cer
tot, pentru drumul către cer.

AGNES

O, cere-mi, dar să nu pleci!

BRAND

Bine;

vreau doar să stau puțin cu mine.

Zidesc biserica-n curând.

AGNES

Cea mică va pieri în hău.

BRAND

De-i templul idolului tău,
s-o dărâăm din temelie!

(O îmbrățișează cuprins parcă de teamă.)

Cu tine pacea! – și prin tine,
trudind, pe-același drum, cu mine!

(Se îndreaptă către ușa laterală.)

AGNES

Brand, îmi dai oare voie tu
să-ntredeschid doar, cât de cât,
oblonul ăsta mohorât?

Brand, spune, îmi dai voie?

BRAND

(din ușă)

Nu!

(Intră în camera lui.)

AGNES

Totu-nchis, numai zăvoare,
drugi de fier, cât să încapă
jale, lacrimă, uitare,
drumul dintre cer și groapă.

Nu mai pot; aș vrea să fug
de-al singurătății jug.

Unde? Încotro? Sever
ochiul din văzduh mă frânge.

Pot de-aici din sat să pier
eu, cu tot ce port în sânge?

(Ascultă la ușa odăii lui Brand.)

El citește; glasul meu
nu-i ajunge la ureche.

Niciun ajutor, un sfat;
niciun sprijin. Dumnezeu,
de Crăciun, e ocupat:

șade-n cerul lui, de veghe,
și ascultă-n dans și-n cânt
cum petrec pe-acest pământ
cei bogați și mulțumiți,
liniștiți și fericiți,
cei ai căror fii sunt vii,
cei ce nu au nopți pustii.
Nu mă vede, nu ia-n seamă
singură cum plânge-o mamă.
(Apropiindu-se cu sfială de fereastră.)
Ah, oblonul! Dacă-ar trece
doar o rază, n-ar ajunge
groaza nopții s-o alunge
de la patul lui cel rece?
Nu, el nu-i acolo jos!
Nu-i Crăciunul sărbătoare
pentru prunci? Acum el, poate,
are voie să coboare
și, oprind din lunga cale,
cu mânuța ca o floare
stă să bată bucuros
la fereastra mamei sale.
Plâns de prunc aud, sau ce-i?
Alf, un sfat n-am, un temei!
Geamu-nchis, e-nchis și gata;
e-o poruncă de părinte;
Alf, tu ești copil cuminte,
să nu-l supărăm pe tata.
Zboară-n ceruri iarăși; sui
unde-s cânturi, bucurii,
soare, jocuri de copii!
Dar nu spune nimănui
c-ai găsit oblonu-nchis
chiar de tata; voi, ștregari,
nu pricepeți, e-n zadar,

gândul oamenilor mari.
Spune-le că-i tare trist,
că a suferit și-a plâns;
spune-le că el a strâns
flori pentru cununa ta.

Ai văzut-o, nu-i așa?

(Ascultă, se răzgândește și clatină din cap.)

Eu visez! Ce ne desparte
nu-i oblonu-acesta greu.

Numai flacăra ta, moarte,
zid și lacăte va arde,
drugi, și lanțuri, și zăvoare,
toată trista închisoare
ce m-a rupt de Alf al meu.

Multe am a împlini
până ne vom întâlni.

Multe, multe, în tăcere;
vreau să pot; vreau să fiu tare;
însuși Dumnezeu mi-o cere.

Dar acum e sărbătoare...

Cum a fost cel'alt Crăciun?

O, îl voi serba! Mi-adun
dintr-un vis, luându-mi vamă,
fericirea vieții mele:
toate lucrurile-acele
înțelese doar de-o mamă.

*(Îngenunchează lângă comodă, deschide un sertar și scoate
de acolo diferite lucruri. În aceeași clipă, Brand deschide ușa și
vrea să-i vorbească, dar, când pricepe ce face ea, se oprește și
rămâne nemișcat.*

Agnes nu-l vede.)

BRAND

(încet)

Veșnic fuga la mormânt,
veșnic jocul morții-n gând.

AGNES

Iată vălul; și hăinuța
de botez; e nepurtată.
Iată-aici și cămășuța.
(O ridică, se uită la ea și zâmbește.)

Doamne, dulce mai râdea;
ce copil frumos era
acolo în strană! Iată
șalul! Iată-o jachetică;
a-mbrăcat-o-întâia oară
când l-am scos în ger, afară;
la-nceput era prea mare,
apoi a rămas prea mică.
Și mănușile-amândouă,
ciorăpeii, căciulița
de mătase e ca nouă,
i-am brodat-o cu iglița;
iată-mbrăcăminte-n care-l
îmbrăcasem de plecare
ca să-i fie bine, cald;
când am pus-o iar deoparte,
parcă m-am întors în moarte!

BRAND

(frângându-și mâinile de durere)

Doamne, eu, eu nu-i pot arde
cel din urmă templu, strâns
din dureri; trimite-un alt'!

AGNES

Ce pătată-i; oare-am plâns?
Câte bogății! Brodate-n
perla lacrimii, scăldate-n
chinul jertfei greu și sfânt!
Iată-i paltonașul, vezi?
Îl purtase la botez.
O, cât de bogată sunt!

(Răsună bătăi puternice la ușa de la intrare; Agnes se întoarce scoțând un strigăt și în aceeași clipă îl zărește pe Brand. Ușa se dă de perete, și o femeie, îmbrăcată, în zdrențe, dă buzna cu un copil în brațe.)

FEMEIA

(vede hainele de copil și strigă către Agnes)

Dă-mi și mie, tu ești mamă
și bogată!

AGNES

Mai bogată
ești de zeci de ori.

FEMEIA

Bag-samă,
și tu ești ca lumea toată;
numai vorba rea de voi e.

BRAND

(apropiindu-se de ea)

Da' ce cauți tu aici?

FEMEIA

Nu pe tine! N-am nevoie
de duhovnic. Mai degrabă
fug în vântul ca un bici,
să n-ascult o noapte-ntreagă
predica despre păcate;
că decât să stai pe lângă
omul negru care știe
drumul lumii cum străbate
către iaduri de urgie,
fugi mai bine și te anină-n
ștreang ori, poate, mai curând
să te-neci, să-ngheți pe-o stâncă!
Dracu' să mă ia! Ce vină
am că sunt așa cum sunt?

BRAND

(încet)

Graiul ei, această față...
presimțirile mă-ngheață!

AGNES

Odihnește-te, te rog;
treci cu pruncul lângă foc;
vă aduc – și lui și ție –
să mâncați. Vai, câte-ndură!

FEMEIA

Puiul de Țigan nu știe
de lumină și căldură.
Nouă ne sunt date doar
drumuri fără de hotar,
munții, râpele, pădurea;
pribegind flămânzi și goi,
izgoniți mereu aiurea,
veșnic singuri și străini;
sat, ogradă și cămin
alea-s numai pentru voi!
Fug; pe urma mea vor trece
și primar, și jandarm; vin
să mă prindă, să mă lege,
îndârjiți ca niște câini!

BRAND

Nimeni nu te-atinge-aici.

FEMEIA

Ce? Aci-ntre ziduri, zici?
Nu! mai bună-i neagra taină-a
noptii-n viscol! Dă-mi o haină
pentru plod, să-l înfășor.
Frat'su-âl mare i-a furat
zdreanța și-a fugit – și-acuma
dărdăie scâncind de zor,
gol, și vânăt, și-nghețat,
coperit numai cu bruma
măzărachiei de-afară.

BRAND

Lasă-aiici, femeie, plodul;
nu-l mai târâii pe podul
morții, unde-l duci să piară
păcătos și rău cu totul!

FEMEIA

Bine zici, ce să pot spune!
Nimeni n-a făcut minune
cum e asta, nici n-o face!
Ne goniți în vânt și-n ploii!
Contra noastră doar război!
Știi tu unde l-a făcut
mumă-sa când l-a născut?
Într-un șanț, printre băltoace;
împrejur, când îl năștea,
se urla, cânta și bea;
iar botezu-i fu-ntr-o baltă;
cruce i-am făcut, la scaldă,
cu-un tăciune de descântec;
prima lui înghițitură
fu un gât de băutură;
când îl deșertam din pântec,
răsunau jur-împrejur,
Doamne, numa-njurături;
chiuiiau la cap, să-ți spui:
tatăl lui, și tații lui!

BRAND

Agnes!

AGNES

Da.

BRAND

La datorie!

AGNES

(cu desperare)

Brand! Nu pot ce-mi ceri, vai mie!

FEMEIA

Dă-mi! Tot! Lucruri de mătăasă
și-orice zdreanță de prin casă;
orice haină – bună, rea –
numai să-l îmbrac în ea!
O să moară, știu, îndat',
dar să moară dezghețat!

BRAND

(către Agnes)

Sună clopotul. Alege!
Auzi-l vuind departe.

FEMEIA

Ai destule pentru-al tău...
dă-i și alui meu; e rece;
dă-i o haină cât e-n viață,
și o pânză pentru moarte!

BRAND

Țipătul glasului său
nu te biciuie în față?

FEMEIA

Dă-mi!

AGNES

Micuțul Alf ar plânge;
sacrilegiu e; mă frânge!

BRAND

L-am ucis degeaba, dacă
pragul casei n-o să-l treacă.

AGNES

(frântă)

Fie voia ta. Din mine
inima mi-o smulg, în fine.
Hai, femeie; îndrăznește;
să-ți împart ce-mi prisosește.

FEMEIA

Dă-mi!

BRAND

Să-mparți ai spus?

AGNES

(cu energie sălbatică)

Îndur

moartea, dar nu-mi dau la furi

totul! Pas cu pas, eu tot

am cedat. Tot. Nu mai pot.

Jumătate dau, te-ascult;

e destul, destul de mult.

BRAND

Toate-au fost mult, vreau să știu,

pentru propriul tău fiu?

AGNES

(dând)

Hai, femeie, ia-le. Iată

haina nouă, nepurtată;

șalul, jacheta groasă,

căciulița de mătăsă,

paltonașul de botez

o să-i țină cald, să vezi;

și mănuși până la cot.

FEMEIA

Dă-mi! Dă-mi!

BRAND

Agnes, ai dat tot?

AGNES

(dă din nou)

Ia și micii ciorăpei;

ia femeie, ia ce vrei!

FEMEIA

Văd sertarul gol; acum

bine-ar fi s-o iau la drum;

le-oi lega eu cu vreo sfoară;

fuga! repede! afară!

(Iese.)

AGNES

(stă tăcută, pradă unei puternice lupte interioare, pe urmă întreabă)

Oare-i drept, Brand, și-i nevoie
de-alte jertfe, negreșit?

BRAND

Spune-mi: tu de bunăvoie
tot ce-aveai ai dăruit?

AGNES

Nu.

BRAND

Ți-e jertfa apă-n mare.
Jertfa ta-i fără valoare.

(Vrea să plece.)

AGNES

(tace până când el ajunge lângă ușă, apoi strigă)

Brand!

BRAND

Ce-i?

AGNES

Te-am mințit; adânc,
la genunchi îți cad, și plâng;
m-ai crezut; tu n-ai știut
că n-am dat tot ce-am avut.

BRAND

Ce?

AGNES

(scoțând din sân o bonețică de copil mototolită)

Un lucru n-am dat; iată!

BRAND

Bonețica?

AGNES

E udată-n

lacrimi, nopți întregi și grele;

pavăza inimii mele!

BRAND

Fă-ți din zeii tăi altar!

(Vrea să plece.)

AGNES

Stai!

BRAND

Ce vrei?

AGNES

O, tu știi, doar!

(Îi întinde bonețica.)

BRAND

(se apropie și întreabă, fără să i-o ia)

Vrei?

AGNES

Vreau!

BRAND

E afară,

ea, femeia; stă pe scară.

(Iese.)

AGNES

Nu mai am nimic; o, sunt

dezlegată de pământ!

(Rămâne o clipă nemișcată, într-o liniște deplină; încetul cu încetul expresia feței i se schimbă, până când începe să strălucească de o mare bucurie. Brand se reîntoarce; Agnes fuge în întâmpinarea lui, plină de veselie, i se aruncă de gât și strigă.)

Brand, sunt liberă, -n sfârșit.

BRAND

Agnes!

AGNES

Bezna a pierit!

Toată groaza, ca-ntr-un vis

s-a topit în neființă,

prăbușită spre abis!
E-a voinței biruință!
Pier în zarea sinilie
cețuri, nourî, vijelie;
peste bezna nopții-apar
zori de purpură și jar!
Nu mai plâng, nu mă-nspăimânt
de cuvântul crunt: mormânt!
Rana grea nu mă mai doare;
fiul meu se-nalță-n soare.

BRAND

Agnes, ai învins!

AGNES

Da: groază,
moarte; toate le-am supus!
E-o victorie grozavă!
O, privește-n ceruri, sus!
Lângă tronul alb, în față,
Alf nu-ntinde către noi
brațele, frumos ca-n viață?
Glasuri de-aș avea eu, mii,
să-i mai cer n-aș îndrăzni
din lumina lui măreață
să se-ntoarcă înapoi.
Multe-s, Doamne, -n largul firii
drumurile mântuirii!
Jertfa lui putu să-mi poarte
sufletul spre cer din moarte;
Alf a fost născut la rându-i
ca să-l pierd și să mă mântui!
Brand, îți mulțumesc! Mi-ai dus
pașii-n luptă spre mai sus;
știu că-ai plâns, o, știu și cum.
Greu-asupra ta-i acum;
tu acum urmează, deci,

totul sau nimic să-alegi!

BRAND

Agnes, totu-i lămurit:
chinul luptei s-a sfârșit!

AGNES

Dar tu uiți? Acela care-l
vede pe Dumnezeu moare!

BRAND

(dând înapoi)

Vai, ce foc aprinzi, vai mie!

Nu! De-o mie de ori nu!

Eu am brațe, am tărie;
nu pleci de la mine tu!

Pot să pierd tot – viață, nume
pot să pierd întreaga lume,
dar pe tine, nu, o, nu!

AGNES

La răscrucea vieții, -alege!

Stinge-mi proaspăta făclie,

iar izvorul, care-mi cântă

în această noapte sfântă

plin de gânduri, fă-l să sece!

Dă-mi – femeia e afară –

idolii de zdrențe iară;

dă-mi din nou acele zile

de-altădată, reci, umile;

dă-mi noroiul lor, să cad

iar în vise și păcat;

tu ești tare, tu poți tot;

eu nici să te-nfrunt nu pot;

aripile mi le frânge,

sfarmă-mi suflet, și mă-nfrânge;

plumbul zilelor mi-l leagă

de picioare, greu, să tragă;

du-mă iarăși îndărăt

unde noaptea mă cuprinde,
să trăiesc ca mai-nainte
de-a fi învățat să văd!
Dacă vrei, nu pregeta;
voi fi iar soția ta;
la răscrucea vieții, -alege!

BRAND

Vai, vai mie dacă-aș vrea!
Să fugim din locul rece
al durerii, -n largul zării,
să găsim lumina, viața!

AGNES

Dar de-acest loc nu te leagă
taina sfântă a chemării
și cumplita jertfă-ntreagă?

Mii de suflete aici
îți așteaptă dimineața:

Trebuie să le ridici
din adâncurile firii,
de pe căile pribege,
spre izvorul mântuirii,
spre lumină și-nțeleș!

La răscrucea vieții, -alege!

BRAND

N-am nimica de ales.

AGNES

(aruncându-se de gâtul lui)

Brand, îți mulțumesc; mi-ai fost
sprijin drept, și adăpost.

Iar acum, când neagră, deasă,
ceața somnului mă-apasă,
credincios, la capul meu,
să veghezi mereu, mereu.

BRAND

Dormi, dormi! Truda zilei tale

s-a sfârșit.

AGNES

Da; e pe cale!

Lampa nopții se aprinde;
sunt sfârșită; mă cuprinde,
ca o apă neagră, somnul.

O, să-l laudăm pe Domnul!

Noapte bună!

BRAND

Îți doresc

noapte bună!

AGNES

Mulțumesc;
pentru tot îți mulțumesc.

(Iese.)

BRAND

(cu mâinile pe piept)

Suflete, fii cu credință!

Pierderea e biruință.

Tu, pierzând tot, câștigi deci;
doar ce pierzi e-al tău pe veci!

Actul V

(După un an și jumătate. Noua biserică e împodobită pentru târnosire. Un pârâu curge pe lângă ea. E în zorii unei dimineți încețoșate. Paracliserul se pregătește să aranjeze ghirlânzi în fața bisericii: puțin mai târziu, sosește învățătorul.)

ÎNVĂȚĂTORUL

He, iaca-i gata tot?

PARACLISERUL

E zor.

Dă-mi un picuț de ajutor;
procesiunea-ncepe-ndată.

ÎNVĂȚĂTORUL

La prezbiterium acum e
un fel de stemă pe fațadă...

PARACLISERUL

Așa, așa!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce va să zică?

PARACLISERUL

E-o stemă-n care vor scri, cică,
al pastorului nostru nume.

ÎNVĂȚĂTORUL

Da, -i sărbătoare în comună!

O să se strângă mult norod;
fiordu-i alb de pânze tot.

PARACLISERUL

De, obștea s-a trezit; se-adună;
sub pastorul de mai nainte,
n-au fost nici lupte, nici cuvinte;
dormeam și eu, și tu, vecine;
nici nu mai știu cum e mai bine.

ÎNVĂȚĂTORUL

Viața, paraclisere...

PARACLISERUL

Da;

nu prea ne-am sinchisit de ea;

și iată-acum!

ÎNVĂȚĂTORUL

La un apoi,

când noi lucram, ceilalți dormeau;

s-au deșteptat ei, dormim noi;

de noi nevoie nu mai au.

PARACLISERUL

Spuneai că viața-i tot?

ÎNVĂȚĂTORUL

Așa

prim-pastorul și Brand spuneau;

și eu la fel spun, se-nțelege,

dar vorba-mi pare-adevărată

în ce privește doar norodul.

Noi doi avem o altă lege,

și ei va să-i slujim cu totul;

funcționari districtuali,

alt țel avem, alt ideal;

biserica și știința să susținem,

de pasiuni să nu ne ținem,

să nu ne lăsăm duși de val.

PARACLISERUL

Da-i însuși pastoru-n tumult.

ÎNVĂȚĂTORUL

Vezi, asta n-are drept s-o facă.

Știu că superiorii lui

sunt supărați chiar de ce spui;

li-i teamă de popor oleacă,

altfel îl revocau de mult.

Nu-i el prost; are nas, nu șagă,

și știe snopul cum se leagă.

Zidi biserica. Pe-aici
toți tac, ceva dacă ridici.
Ce faci, nu, nimeni nu te-ntreabă;
să faci doar, asta-i, orice treabă;
și turmă, și conducători,
suntem neam de-nfăptuitori.

PARACLISERUL

Da, ai fost deputat cândva,
cunoști poporul, firea sa;
un ins, care ne-a vizitat
după ce ne-am mai deșteptat,
spunea că, pentru-un neam de adormiți,
promitem mult acum, treziți.

ÎNVĂȚĂTORUL

Da, mult promite-acest popor,
acest popor promite-acum,
acest popor trezit la drum;
toți sunt tълmaci prevestitori.

PARACLISERUL

Un gând în cap mi se tot pune;
ascultă-mă, ai studii, spune:
ce-i misiune populară?

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce-mi ceri tu să-ți explic, amice,
e greu de spus așa-ntr-o doară;
pe toți i-adună, cum s-ar zice,
puterea unei mari idei;
ea se va împlini, de vrei,
în viitor doar, *nota bene*.

PARACLISERUL

Pricep; mulțam. Dar, măre nene,
mai e ceva ce nu pricep
și-aș vrea acuma să te-ntreb.

ÎNVĂȚĂTORUL

Vorbește.

PARACLISERUL

Spune-mi, oare când
are să vie pe pământ
și viitoru-acela?

ÎNVĂȚĂTORUL

Iată,
nicicând.

PARACLISERUL

Nicicând?

ÎNVĂȚĂTORUL

Da, niciodată!
odată ce vine, devine
prezent, nu mai e viitor.

PARACLISERUL

E just; așa-i; pricep ușor;
n-ai cum s-o mai întorci, firește.
Dar misiunea se-mplinește?

ÎNVĂȚĂTORUL

Ți-am spus doar mai adineaori
că e un pact de viitor
și-n viitor se-așteaptă.

PARACLISERUL

Bine,
dar viitoru-acel când vine?

ÎNVĂȚĂTORUL

(încet)

Paracliser, puah!

(Tare.)

Haide, dar,
de la-nceput să-ncepem iar:
deci viitorul, zic, nu vine,
căci, de-a venit, trecut devine.

PARACLISERUL

Așa!

ÎNVĂȚĂTORUL

Sub fiecare noțiune
e-un chițibuș, se poate spune,
și nu-l poți explica așa
cum îl înveți pe cineva
până la cinci a număra.
Da, a promite-i a minți,
cât de cinstit ar fi cel care
promite; știe fiecare
că-i greu a ține ce-ai promis;
dar dacă-n logică ești tare,
poți spune, fără compromis,
că-i imposibil chiar să ții.
Deci, haide să lăsăm să zboare
această pasăre-n țării.

Ia spune-mi...

PARACLISERUL

Sst!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce e?

PARACLISERUL

Taci!

ÎNVĂȚĂTORUL

Parcă

aud cum cineva încearcă

să cânte la o orgă.

PARACLISERUL

El e!

ÎNVĂȚĂTORUL

Preotul?

PARACLISERUL

Hotărât!

ÎNVĂȚĂTORUL

De piele,

zău, dacă m-ai fi jupuit,

juram că-i încă adormit.

PARACLISERUL

Pesemne că nici n-a atins
în noaptea asta patul său
ecleziastic.

ÎNVĂȚĂTORUL

Cum?

PARACLISERUL

E-un rău

ascuns aici, care-l mănâncă
de când rămasese văduv încă;
și-ascunde chinul, dar, firește,
din când în când mai izbucnește;
o cupă care se revarsă
e parcă inima lui arsă;
și cântă. Plânge-ntr-un acord
soția dusă, fiul mort.

ÎNVĂȚĂTORUL

Par că-și șoptesc și că suspină...

PARACLISERUL

Plâng rînd pe rînd, și se alină...

ÎNVĂȚĂTORUL

Eh, parcă ți-ar veni să zbori!

PARACLISERUL

Da, de n-ai fi un biet slujbaş!

ÎNVĂȚĂTORUL

De n-ai fi bietul muritor

legat de datorie, laș!

PARACLISERUL

De-ai da odată cu plăcere
la dracu, și plaivaz și carte!

ÎNVĂȚĂTORUL

Dând chibzuință la o parte,
de-ai fi cum simți, paraclisere!

PARACLISERUL

Păi, suntem singuri, – să simțim!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ar însemna atunci să fim
la rând cu cei de jos în viață.
Dar pastorul știi cum ne-nvață;
nu poți să ai decât o față;
nu poate-a fi nimeni vreodată
și om și slujbaș totodată;
ar trebui să fim la fel
primarului, să-l luăm model.

PARACLISERUL

De ce pe el?

ÎNVĂȚĂTORUL

Ții minte, doară,
cum a intrat în foc să scape
arhiva, când îi arse casa.

Așa e?

PARACLISERUL

Da, era-ntr-o seară...

ÎNVĂȚĂTORUL

Prin flăcări ce s-a mai trudit;
părea el însuși înzecit!
Dar Diavolul râdea-n odaie;
zărindu-l, scoate-un țipăt soața
primarului: „Salvează-ți viața,
Satana, iată, -ți stă-mpotrivă!”
Primaru-atunci, din pălălaie,
răcnește: „Viața? iee-o dracul,
ajută-mi numai să trec pragul
și să salvez această-arhivă!”
Vezi deci, mata: ăsta primar e
întreg, din creștet la picioare,
și-o să ajungă-n cap de cale
la recompensa vieții sale.

PARACLISERUL

Cum? unde-anume?

ÎNVĂȚĂTORUL

Păi, să-i spun:

în raiul primarilor buni...

PARACLISERUL

Prietene!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce-i?

PARACLISERUL

Tot ce spui,

orice cuvânt, în miezul lui

ascunde-un semn al veacului,

de parcă i-ar fi chiar ecoul.

Sunt multe frământări, vezi bine;

nu mai e cinste, nici rușine,

s-a dus tradiția bătrână.

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce-i copt se-ntoarce în țărână;

ce-i putregai hrănește noul;

e pieptul neamului mâncat

de oftică; într-un scuiptat,

cu tusea, neputând tot răul

să-arunce, îngropați-l, jos,

în groapă, hârbul ofticos.

E-un clocot; și fără lunete

întreaga fierbere se vede.

Din ziua când au dărâmat

biserica bătrână-n sat,

e parcă ar fi dus cu ea

tot ce de viață ne lega,

din rădăcini, din temelii,

din rosturile celor vii.

PARACLISERUL

Ce liniște se așternuse!

Nu mai strigau: jos, jos cu ea!

Cu frunțile-n pământ, supuse,

stau toți în clipa-aceea grea,
și nicio vorbă n-au mai scos,
pe gânduri duși, ca-ntr-o osândă,
când vechea noastră casă sfântă
se prefăcuse în moloz.

ÎNVĂȚĂTORUL

Cei mulți tot mai credeau că-i leagă
de vechiu-i spirit viața-ntreagă,
pe când cetatea vremii noi
își ridica pereții goi;
priveau cu-un fel de-nfiorare
în către ziua-aceea mare
când va fi dat jos vechiul steag
și-un altul flutura-va-n loc;
azi zidurile toate-s gata;
mai tristă, mai tăcută-i gloata;
da, iată-ne-acum la soroc.

PARACLISERUL

(arătând într-o parte)

Ce furnicar! Cu mic, cu mare,
s-au strâns.

ÎNVĂȚĂTORUL

Cu miile s-adună.

Ce liniște-i!

PARACLISERUL

De vuiet plină,
ca marea-n preajmă de furtună.

ÎNVĂȚĂTORUL

Poporu-i; inima-i suspină;
de parcă știe fiecare
măreața vremilor chemare,
și ca-ntr-un parlament, mereu
se strâng, să-aleagă-alt Dumnezeu.
Ci unde-i Brand? Stau ca pe ace;
parcă mă tem, și parcă-mi place!

PARACLISERUL

Și eu, și eu!

ÎNVĂȚĂTORUL

Sunt clipe când

simți cum te-afunzi, din gând în gând,

tot mai afund, ca pas cu pas;

vrei, dai-napoi, și iarăși cazi!

PARACLISERUL

Amice!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce-i?

PARACLISERUL

Hm!

ÎNVĂȚĂTORUL

Spune-apoi!

PARACLISERUL

Cred că acum simțim și noi!

ÎNVĂȚĂTORUL

Ce? Eu nu!

PARACLISERUL

Nici eu! Sunt sătul;

un singur martor nu-i destul!

ÎNVĂȚĂTORUL

Suntem bărbați, măi tigrvă goală.

La revedere! Plec la școală.

(Iese.)

PARACLISERUL

Mă port chiar ca un cioflingar;

să mă astâmpăr așadar,

să mă închid în mine iar

ca un sfânt evangheliar.

Dă zor cu treaba, timpu-acu-i;

hei, lenea-i perna dracului.

(Pleacă în partea cealaltă.)

(Orga, care în timpul replicilor de mai sus a răsunat în

surdină, izbucnește deodată puternic și încheie într-o notă sfâșietoare. După o clipă, apare Brand.)

BRAND

Nu, nu pot să fac să sune
cântecul de rugăciune.

Orga schiaună și țipă;
boltă, ziduri, totul pare
copleșit de-o apăsare
închizând orice acord,
care-abia se înfiripă,
ca sicriul greu pe-un mort!

Orice-ncerc, nimic nu spune;
orga nu mai vrea să sune.

Vocea-mi, oricât m-am trudit,
înapoi se-ntoarce, spartă,
răgușită, stinsă, moartă,
ca un glas dogit de clopot,
ca un geamăt, ca un șopot
dintr-un piept de om sfârșit.

Pare că-n cafas, sus, sta
însuși Domnul, și-n mânie,
respingea cu mâna sa
vorbele-mi de pioșie!

Am visat o minunată
casă-a Domnului, măreață;
am dat jos ce-a fost odată,
cu-o voință îndrăzneată;
iat-o, casa-i ridicată.

Toți exclamă-n admirare:
„Vai, ce mare-i, cât de mare!”
Oare-așa-i cum ei o văd,
sau mă-nșel eu când n-o văd?

E în zidurile-aceste
chinul care le-a născut?
Oare-n templu-acesta este

visul meu de la-nceput?
Seamănă el, așa cum e,
cu o boltă-naltă peste
suferințele din lume?
Agnes, dacă-ar mai trăi,
totul, ah, altfel ar fi;
și în cele mai mărunte
lucruri, ea știa să vadă
măreția, și să-nfrunte
îndoiala-mi totodată,
și-ntr-o rază de lumină
ea lega cu-un singur gând
cerurile de pământ,
ca frunzișul pe-o tulpină.
(Bagă de seamă pregătirile de serbare.)

Steaguri, flori, ghirlande chiar;
cântece, cor de școlari;
vine-aici puhoi de lume;
toți sa mă salute vor;
numele-mi cu aur scris!
Doamne, dă-mi lumină, ori
prăvălește-mă-n abis!
Peste-un ceas serbarea-ncepe;
pastoru-i tot gândul lor,
toți vorbesc de fapta sa!
Știu ce gânduri au în minte,
simt ce foc au în cuvinte;
laudele-aduse mie
mi se par vrăjitorie;
toate-mi trec în zbor prin față,
ca prin jar un vânt de gheață.
De-aș putea, o, de-aș putea,
să m-afund într-o uitare,
ca în grota unei fiare!

PRIMARUL

(intră în uniformă de gală și salută strălucind de mândrie)

Ne iată și la ziua mare,
sabatul după munca grea;
vom strânge vela, vom nălța
drapelele de sărbătoare,
plutind în voia apei, lin,
cu sufletu-mpăcat deplin!
Salut, om nobil, minte rară,
a cărui faimă legendară
străbate-acum întreaga țară!
Salut; sunt emoționat
și fericit încă pe-atât!
Cum te simți?

BRAND

Am un nod în gât!

PRIMARUL

Va trece, sper, neapărat.
Acuma predică și tună;
dă-i turmei hrană-n grajdul nou.
Biserica are-un ecou
că toți l-am admirat cum sună.

BRAND

Așa?

PRIMARUL

Chiar și sfinția-sa
prim-pastorul îl lauda.
Ce stil, ce frumusețe largă!
Ce măreție, ce grandoare
în formele ei!

BRAND

Se remarcă?

PRIMARUL

Anume ce?

BRAND

Că pare mare.

PRIMARUL

Nu! Este! Din oricare parte,
de-aproape ca și de departe.

BRAND

Așa-i? Cu-adevărat? Crezi oare?

PRIMARUL

Pe viața mea, e foarte mare!
Prea mare pentru un popor
de-aici, din depărtatul nord.
Prin alte părți, știu, e-un decor
obișnuit; aici, la noi,
la cei ce-o ducem în nevoi,
pe țarini sterpe, printre stânci,
strânși între munte și fiord,
e-așa de mare că te frângi.

BRAND

Da, am schimbat vechea minciună
cu una proaspătă, așa-i!

PRIMARUL

Ce vrei să spui?

BRAND

Mutarăm, vai,
privirea bietului popor
de la bătrâne monumente
la templul vremilor prezente
ce se ridică până-n nor
cu vârful turnurilor lor.
Țipau cândva: ce scump odor!
Acuma urlă: o, ce mare,
nu are-n lume-asemănare!

PRIMARUL

Prietene, n-am să-l măsoar,
dar cine-l vrea mai grandios,
e-un cap pătrat, i-o spun ritos.

BRAND

Oricine totuși poat' să zică:
această sfântă casă-i mică;
a spune-altfel, e o minciună.

PRIMARUL

Ideea asta e nebună!
De ce numești acuma slută
ce-ai ridicat cu-atâta trudă?
Poporu-ntreg e mulțumit;
lui i se pare mare, da;
n-a mai văzut așa ceva;
o, lasă-i gândul nesmintit!
De ce în suflet să-i stârnești
luminile altor nădejdi
de care nici n-are știință?
Depinde totul de credință.
Ce importanță-ar avea, chiar
de-ar fi o cușcă de ogar,
când tuturora li se pare
că e nemăsurat de mare?

BRAND

Mereu aceeași teorie!

PRIMARUL

Și-apoi, acum e sărbătoare;
oricine-ar vrea aici să vie,
ni-i oaspete, și n-ar fi bine
să nu-l primim cum se cuvine.
Chiar dumitale personal
ți-ar dăuna mult – vrei nu vrei –
de-ai sta să spargi fără temei
buboiu-acesta-într-un scandal.

BRAND

Nu te-nțeleg.

PRIMARUL

Păi, iată ce-i:
am hotărât să-ți oferim

o cupă, toată de argint;
ar fi ridicol să-i dezmint,
vorbindu-le despre mărimi;
și coru-ar fi lipsit de rost,
ca și înflăcăratu-mi toast;
de-am încurca acuma treaba,
tot ce-am făcut ar fi degeaba.
Va trebui să taci, cum vezi,
să-ți ții curajul și să crezi.

BRAND

Când niște mincinoși se-adună
ca să serbeze o minciună!

PRIMARUL

Doamne, ferește-ne! Amice,
prea crude vorbe-ți vine-a zice.
Dar îți servesc eu, la moment,
un și mai strașnic argument;
nu de argint, de aur este;
te răsfățăm aici ca-n cer,
cu drag, cu tot ce-avem noi, peste
puteri: de azi ești cavaler
în sfântul ordin; vei purta
pe piept înscrisă sfânta cruce.

BRAND

Eu port o cruce mult mai grea,
pe care nu o mai pot duce.

PRIMARUL

Cum, vestea asta nu-ți aduce
nimic de care să tresari?
Așa ai fost mereu – bizar!
Dar, Doamne, Brand, nu te gândești...

BRAND

(bătând din picior)

Pălăvrăgești, pălăvrăgești;
și nu pricepi, nerod ce ești,

din toate câte ți le-am spus,
nimic, nimic; eu mai presus
de ce se măsură-n lumești
măsuri, în Țoli ori coți, vorbesc;
ci despre ceva nelumesc,
ce-nalță sufletul și-aprinde,
ce cugetul și visu-l prinde,
în nopți cu stele, -n infinit,
și, și... Te du! Sunt istovit;
mergi, spune tuturor, să știe...

(Urcă spre biserică.)

PRIMARUL

(aparte)

Cum poți să spui o nebunie
de ne-nțeles? Ce-mi tot vorbești
de Țoli, de coți, de nelumești,
de nopți, de stele, de vis, mie?
Ce vorbe-s astea, om ciudat?
Te pomenești că n-a mâncat!

(Iese.)

BRAND

(coboară în scenă)

N-am fost nici sus, pe culmi de gheață,
mai singur ca acum nicicând;
răspuns la-ntregul meu frământ
e-un croncănit ce-ți face greață.

(Privind după primar.)

Cum i-aș strivi sub talpă gura!
De câte ori vreau să-l ridic
din mincinosu-i șiretlic,
îmi scui pă-n față, secătura,
murdaru-i suflet de nimic!
O, Agnes, după tine strig!
Mă obosește jocul rar
în care nu pierd, nu câștig.

Cel singur luptă în zadar!

PRIM-PASTORUL

(intrând)

O, fiii mei! Oîte blânde!

Vai, scuză-mă, dragă confrate!

Serbarea asta-i peste poate –
mi-e capul plin de vorbe sfinte

din predica pe care-n minte

o tot repet de ieri; cuvinte

îmi vin pe limbă dinainte.

Te felicit deci; înțelept

ai înfruntat, luând în piept,

și intrigi și scandal de-a drept,

ai dat jos coșcoviți pereți,

ai construit ceva măreț,

nou, demn, ceva fără de preț!

BRAND

N-am făcut încă totul.

PRIM-PASTORUL

Cum,

ce-a mai rămas să faci acum?

BRAND

O casă nouă cere noi

simțiri, și-un spirit pur apoi.

PRIM-PASTORUL

Acestea de la sine vin.

O boltă plină de lumini,

sculpturile ei minunate,

acustica-nalt revolută,

da, spală vechile păcate.

Prin pastor, prin al său cuvânt,

credința va spori-n curând,

procentual, sută la sută.

Acestea-s niște rezultate

cu care nici marile state

nu s-ar putea, cred, lăuda;
și toate-s de la dumneata;
primește, deci, confrate drag,
și lauda care ți-o fac,
și tot ce, la banchetul dat,
vor spune-n cinstea dumitale-n
discursurile-omagiale,
confrății de la decanat.
Dar, Brand, ești palid, ce-ai pățit?
BRAND

Sunt obosit; sunt prăbușit.

PRIM-PASTORUL

E de-nțeles; atâta zor,
și niciun fel de ajutor!
Dar greul nu te mai apasă;
începe-acum o zi frumoasă.
Să nu te dai învins; aci
azi mii de oameni vor veni,
din parohii îndepărtate;
și cine are har, socoate,
să le vorbească tuturor?
Confrății, binevoitori,
în drum cu drag ți se ațin,
iar pieptul celor mulți e plin
de al recunoștinței vin.
Și opera, ce reușită-i!
În totul bine întocmită-i,
iar toastu-i fără de pereche!
Și-o masă-apoi, ca-n vremea veche!
La prezbiteriu-am stat nițel;
tăiau acolo un vițel.
Brand, e un animal splendid!
E ceva de ne-nchipuit:
asemenea delicatese
în anii-aceștia bistemați,

când carne-n piață nu-i adese!
Nu asta însă m-a adus;
cu alt scop vin, ca între frați.

BRAND

Vorbiți, tăiați, hai, sfâșiați!

PRIM-PASTORUL

Prietene, e greu de spus;
dar timpii ne sunt măsurați.
E vorba de-un punct, dragul meu,
pe care să-l curmi negreșit;
nu cred că-ți va veni prea greu.

Da, presupun că ai ghicit
cam unde bat, spre care mal:
spre rostul profesional;
nu prea depui multe ambiții
să-nalți bătrânele tradiții;
dar ele sunt, în primul rând,
mai importante ca oricând.

O, nu te cert; ești la-nceput,
ești tânăr, plin de nerăbdare;
venit dintr-un oraș mai mare,
nu prea cunoști acest ținut.

Acum se cade să-nțelegi
ceva mai bine-aceste legi.

Te-ai îngrijit, cu-o trudă-aleasă,
de grija-n parte-a fiecărui;
e o greșeală-așa să stăruie;
ci cântărește-i doar în masă,
cu-același piepten pieptănă-i;
n-o să fii dat printre cei răi.

BRAND

Vorbiți mai clar.

PRIM-PASTORUL

E-o faptă bună
să construiești pentru comună

biserica. Ea-i e veșmânt
și legii și păcii, oricând;
căci statul vede în credință
puterea ce-l menține-n ființă;
e scutul lui, securitatea,
morală apărând cetatea;
moneda statului scăzută
are nevoie de valută.
Știi: bun creștin, bun cetățean!
Nu cheltuie statul din greu
cu oamenii, cu Dumnezeu,
ca să-și creeze-apoi dușmani.
Părinte, statul nu-i nebun;
fiecare om ar pierde, spun,
când statul, ca-ntr-o fortăreață,
n-ar rânduia această viață.
Acest rost l-împlinește doar
prin vrednicii-i funcționari;
aceștia sunt preoții lui.

BRAND

Ce înțelept vorbiți!

PRIM-PASTORUL

O, nu-i
greu de-nțeleș. I-ai dăruit
o casă patriei natale;
activitatea dumitale
acestui stat deci i-a slujit.
Așa văd sărbătoarea sfântă
ce-aici pe toți acum ne-adună;
așa și clopotele sună;
așa și dania cuvântă.
Iar dania-i așa precum
am hotărât aici, acum...

BRAND

Dar eu altceva vream, eu știu..

PRIM-PASTORUL

Acum, prietene, -i târziu.

BRAND

Târziu? Târziu! Vedem noi cât!

PRIM-PASTORUL

Fii înțelept! Mă faci să râd!

Și ce-ți cer? Haide, Brand, nu, zău!

Doar n-ai să lauzi nimic rău!

Câștigă toți, în mod normal,

și poți și statul să-l servești;

cei doi stăpâni poți să-i slujești,

de te porți rațional;

nu numai pe un om, ci totul

să scapi de iad, întreg norodul;

poporul, parohia toată

s-o-nalți, așa ca ea să poată

să soarbă cu gurile pline

izvorul grației divine,

și toți să poată să aspire

la porția de mântuire;

căci statul, domle capelan,

e-acum semirepublican;

urând a libertății plagă,

egalitatea-i este dragă;

egalitatea o câștigi

ștergând, deci, inegalitatea;

și-aceasta n-ai făcut-o aici!

Ba ai împins societatea

spre-o inegalitate-adâncă,

nemaivăzută pe-aici încă.

Iar frații din comunități

acum sunt personalități;

nu, Brand, nu-i bine pentru stat;

de-aceia s-au și destrămat

comorile egalității:

averea, rostul întreg, scopul
și roadele societății;
biserica nu mai e dopul
bun pentru capul tuturor.

BRAND

O, văd acum! E-ngrozitor!

PRIM-PASTORUL

Fii tare! Asta trebuiește.
N-ai cum să negi; aici domnește
un balamuc de te-nfiori.
Dar unde-i viață-i și nădejde;
prin dania ce-o faci, firește,
dator ești să-i slujești cuminte
acestui stat ce ne cuprinde,
în orice lucru-i o măsură;
altfel, a forțelor natură,
ca mânzul nestrunit, se scoală,
distruge poartă, garduri, ștrafuri
și stâlpii bunelor moravuri.
Prin orice disciplină trece,
chiar cu alt nume, -aceeași lege.
În artă i se spune școală;
în oaste-i spune mai hazliu:
a ține pasul, pe cât știu.
Da, ăsta e, amice, datul!
Spre-aceasta tinde astăzi statul.
Prea-i iute-un pas alergător;
un pas pe loc e fără spor;
se cere-un pas al tuturor:
toți într-un pas și-ntr-o cadență;
metoda, asta-i în esență.

BRAND

Vulturului o baltă! Raței
un cer pe-un vârful de munte dați-i!
PRIM-PASTORUL

Nu suntem rațe, nici vulturi;
dar fabulă și poezie
mai bune vom găsi-n Scripturi.
Acolo despre toate scrie,
de la geneza primei zguri
și până la apocalipsă;
parabole vechi, pilde sfinte!
Da, cugetul ea niște boabe-l
prefiră, să-ți aduci aminte
proiectul turnului lui Babel!
Știi ce-a fost acolo, părinte.
De ce? De tâlc nu ducem lipsă:
n-aveau același pas și-nvăț,
aceeași limbă-n meșteșug,
și nu trăgeau la fel în jug;
erau, da, personalități.
Aceasta-i prima jumătate
a sâmburelui pildei, deci:
de unul singur, cât te-ai zbate,
te prăbușești în veci de veci!
Când Dumnezeu te vrea învins,
te face-un individ, un ins.
În Roma se credea că zeii
atunci te lasă fără minte;
nebun și singur fiind una,
aceeași soartă te va prinde,
ca pe străvechiul Urie,
trimis de David al Iudeii,
când năpădit de furie,
a-nnebunit pe totdeauna.
BRAND
Se poate, da! Și mai departe?
Eu, eu nu văd pieirea-n moarte.
Și sunteți sigur că, în schimb,
de nu vorbeau atâtea limbi,

ar fi ajuns cumva-n vreun fel
să-nalțe turnul pân-la cer?

PRIM-PASTORUL

La cer? Vai, nu! În niciun fel;
nu-ajunge nimeni pân-la cer.

Aci-i cealaltă jumătate
a pildei, nouă dăruită:

orice zidire hărăzită
să-ajungă pân-la stele, cade.

BRAND

Ci Iacob a urcat o scară;
iar dorul peste stele zboară.

PRIM-PASTORUL

Așa? Da! Dar, Doamne ferește!

Nici să nu mai vorbim. Firește,

o plată-i cerul, meritată-a
credinții și-a vieții curate.

Dar să nu mai umblăm cu șoalda
credința-i una, viața alta;

lucrează șase zile, și

pe-a șaptea las-o inimii;

de-am sta de slujbe-n orice zi,
duminică nici n-ar mai fi.

Cuvântul Domnului pălește

atunci când prea se risipește;

religia-i și ea o artă;

nu-i bună dacă e prea fiartă.

Fă-ți idealul bastion

în umbra sfântului amvon;

ci lasă-l lângă straiul sfânt,

când ieși afară-n soare, -n vânt.

Ți-am spus că-n toate e o lege

cu limite foarte precise;

da, toate câte-am zis, sunt zise;

e necesar a le-nțelege.

BRAND

Nu-mi sunt de-ajuns aceste-o mie
de sufertașe sufletești
cu care statul mă îmbie.

PRIM-PASTORUL

O, dragă, -i splendid ce râvnești;
ci-ntâi să urci mai sus, să-ți fie
mai tare brațul...

BRAND

Nu râvnesc
mocirla, să mă bălăcesc.

PRIM-PASTORUL

Acela ce se umilește,
se va-nălța; da – un cârlig,
ca să servească, -ntâi, firește
că trebuie-ndoit un pic.

BRAND

Vrei să slujești, și te omoară!

PRIM-PASTORUL

O, Doamne, Doamne! Cum poți crede
așa ceva?

BRAND

Da, da! Se vede!
Întâi să sângeri, să te doară!...
În viața dumneavoastră, cred,
trăiți uscat, ca un schelet!

PRIM-PASTORUL

Mi-e martor Domnul că nu-mi place
să chinuiesc nicio pisică;
dar mă gândisem că nu strică
să-ntredeschid o poartă-ncoace,
spre-un drum pe care, la adică,
eu însumi merg, și-s fericit.

BRAND

Dar știți ce-mi cereți, în sfârșit?

La cutcurigu-acestui stat,
să uit și pentru ce-am luptat,
să uit și pentru ce-am trăit!

PRIM-PASTORUL

Să uiți? Îți cer așa ceva?

Ți-arăt doar datoria ta;
să-nchizi sub tainele lăcății
ce-i păgubos comunității.

Păstrează tot; nu-ți cer un petic
visează, zboară-n lung și-n lat;
da-nchideți visu-n piept ermetic,
să nu ți-l vadă-această turmă;

Îți spun: orice-ncăpățânat
e pedepsit, până la urmă.

BRAND

Da, frica de pedeapsă, da,
și-apoi speranța de câștig;
stigmatetele lui Cain, zic,
sunt scrise-adânc pe fruntea ta;
dibaci ești, te pricepi, văd bine,
la trebile lumești; văd scris
pe fruntea ta cum l-ai ucis
pe Abel cel curat din tine!

PRIM-PASTORUL

(aparte)

Ia uite, -mi spune „tu” acum.

Ajunge!

(Tare.)

Am să-nchei; oricum,
eu, totuși, te rog a reține:
să te comporți cum se cuvine;
ca să urci, trebuie-a vedea
în ce loc și-n ce veac trăiești;
căci n-ai să poți să biruiești
când timpul nu-i de partea ta.

Privește-artiștii ori poeții!
Nesocotesc ei legea vieții?
Privește-ostașii! Într-o spadă,
o fabulă ei știu să vadă!
De ce? Fiindcă legea-nvață:
respectă-a țării tale viață.
Toți duc ce le e dat de dus;
nu trece-n frunte; n-o lua-n sus;
mergi printre ceilalți, supus.
E-un timp umanitar, cum spune
primarul; dacă te-ai supune,
ai săvârși ceva măreț;
dar mai pilește-ți colții, frate,
cârnește-ți ghimpii, cum se cade,
mergi ca noi toți, pe-aceeași cale,
n-o lua pe drumuri personale,
ca munca ta să aibă preț.

BRAND

Ieși! Ieși!

PRIM-PASTORUL

Un om ca dumneata
ajunge, sigur, unde vrea,
pe-un câmp mai bun de acțiune;
dar ca s-ajungă, se supune
și, pentru orice faptă-a lui,
îmbracă haina veacului.
Se cere – să-nveți tactu-o turmă –
un caporal cu bătu-n urmă;
conducător, azi, ideal,
la noi ar fi un caporal.
Cum spre biserică, la rugă,
își duce trupa cu dichis,
tot așa pastorul să-și ducă
comunitatea-n paradis.
Nu-i greu; în autoritate

sunt bazele credinței, doar;
pe dogma asta fără moarte
pășește fără de habar;
ajungi, neîndoios, la mal,
prin lege și prin ritual.
Deci, frate, fii cu mintea trează;
analizează; meditează.
Nu-ți fie frică; trece totul! –
Merg iar să văd biserica,
să-mi acord vocea după ea;
ei, de-am fi mai dedați, încalte,
cu-astfel de rezonanțe-nalte.
Cu bine; predic despre modul
cum în firea noastră dispăre
al Domnului chip sclipitor.
Da-i timp-acuma, mi se pare,
pentru-un aperitiv ușor.

(Iese.)

BRAND

(stă o vreme împietrit, pierdut în gânduri)

Tot i-am jertfit chemării mele,
crezând că-i de la Dumnezeu;
acum trompetul zilei grele
mi-arată cui slujii mereu.
Nu, încă nu! Nu mă vor frânge!
E-un templu-aici zidit pe sânge;
sub el mi-e viața îngropată;
dar sufletu-mi nu, niciodată!
E crunt să rămâi singur; sunt
cu moartea-n juru-mi; n-am un mâine;
să fii lovit cu pietre-i crunt,
când flămânzești de-un colț de pâine.
Ce-adevărat grăi, vai mie,
ci gol ca un hău, și urât.
Golulbul sfânt, cel din tărie,

asupra mea n-a pogorât.

Un suflet doar, o, doar atât;

să-mi dea nădejde și tărie!

(Einar, palid, neîngrijit, îmbrăcat în negru, trece pe drum și se oprește când îl zărește pe Brand.)

BRAND

(strigând)

Tu, Einar?

EINAR

Numele-ăsta-l port.

BRAND

Eram flămând de-un om; flămând

de-un suflet care să-l ascult!

O, vino, te aștept de mult!

EINAR

Eu am ajuns demult în port.

BRAND

Mă judeci rău din ziua când

ne-am despărțit.

EINAR

Nu; văd în tine

unealta vrerilor divine

ce m-a salvat de la pierzare.

BRAND

Ce vorbe-s astea?

EINAR

Vorbe rare,

mari, cum vorbește-acela care

a poposit; și cum vorbește

cel ce din păcat se trezește.

BRAND

Ciudat! Cândva am auzit

că ai bătut cu totul alte

căi.

EINAR

De trufie amăgit!
Căci zeii ce se-adoră-n lume:
talentul ce-l aveam, anume,
și vocea mea cu tonuri calde
– cei mai ne'nduplecați dușmani –
m-au dus în lanțul lui Satan.
Dar bun fu Domnu-n mila-i sfântă
și mă luă sub scutul său.

BRAND

În ce fel?

EINAR

Am decăzut rău.

BRAND

Cum decăzut?

EINAR

Beții, mă rog,
scandaluri, jocuri de noroc.
El m-a făcut hoț, derbedeu...

BRAND

De-astea, crezi, face Dumnezeu?

EINAR

Fu-ntiul pas spre mântuire;
îmi luă și sănătatea-apoi,
îmi luă și bruma de simțire,
talent și voce, chef de joc;
umblam pe drum ca un strigoi,
pe urmă la spital m-a dus;
zăceam ca-ntr-un ocean de foc,
mi se părea că-n juru-mi joacă
mari muște, mii de mii, jos, sus,
se duc, se-ntorc, și iarăși pleacă;
ieșind de la spital, făcui
cu trei surori dragi cunoștință;
erau în solda cerului;
iar ele, și-ncă-un teolog,

m-au îndrumat către credință,
din plasa răului m-au smuls,
și fiu al Domnului m-au uns.

BRAND

Da?

EINAR

Sunt căi multe: văi întinse
ori munți înalți cu vârfuri ninse.

BRAND

Și-apoi?

EINAR

Apoi, devenii, Brand,
un abstinent și-un predicant;
dar calea asta nu arar
cu mari ispite-i presărată;
de-aceea am lăsat-o ndată,
și m-am făcut misionar.

BRAND

În care țară?

EINAR

Deocamdată,
în țara negrilor cu coadă.
Și-acum te las; mă cam grăbesc.

BRAND

Nu poposești la noi? Nu vrei?
E-o sărbătoare.

EINAR

Mulțumesc;
mi-e locul printre negrii mei.
Adio!

(Vrea să plece.)

BRAND

Nicio amintire?

Nici o-ntrebare n-ai să-mi pui?

EINAR

De cine?

BRAND

De cea-ndurerată

de-abisul ce-ntre ieri și-acu-i.

EINAR

A, te referi la biata fată

a cărei tânără simțire

mi-nlănțuise-ntreaga ființă

când n-ajunsesem la credință.

Ei, ce s-a întâmplat cu ea?

BRAND

Mi-a devenit curând soție.

EINAR

Ei și? Ce-mi pasă, oare, mie

de fleacurile astea, Brand?

Să-mi spui doar ce e important.

BRAND

Avurăm parte-n căsnicie

de griji și bucurii; muri

copilul repede...

EINAR

Ei și?

BRAND

Ce-i drept, el a fost mai curând

un împrumut decât un dar;

o să ne revedem noi iar!

Apoi s-a dus și ea de-aci;

le crește iarba pe mormânt.

EINAR

Ce-i important în asta?

BRAND

Nu-i?

EINAR

Nu despre asta vreau să-mi spui;

să-mi spui însă cum a murit!

BRAND

Nădăjduind în răsărit,
cu-a inimii credință-ntreagă,
cu vrerea-ntreagă, de nenfrânt,
și mulțumind că viața, dacă
i-a luat mult, i-a și dăruit
destul – așa intră-n pământ.

EINAR

Tot vanitate și ispită;
măcar o fi crezut mereu?

BRAND

Nenfrânt!

EINAR

În ce?

BRAND

În Dumnezeu!

EINAR

În el doar? Ah, e osândită!

BRAND

Ce spui?

EINAR

Da, da! Și-mi pare rău...

BRAND

(liniștit)

Hai, pleacă! Ești un nătărău.

EINAR

În gheara iadului și tu treci;
ca ea ești osândit pe veci.

BRAND

Tu osândești? Tu, cel spurcat
în cloaca negrului păcat?

EINAR

Credința-n apa ei curată
mi-a curățat fiecă pată;
tot jegul meu a fost dat jos,

sub maiul gândului pios;
la jgheabul evlaviei mi-am
spălat scutecul lui Adam;
săpunul rugăciunii chiar
m-a înălbit ca pe-un stihar.

BRAND

Ptiu!

EINAR

Ptiu! Aici pute-a pucioasă,
văd coarnele lui Lucifer.
Eu grâul sunt, căzut din cer,
tu, zgura iadului rămasă.

(Iese.)

BRAND

(privește lung în urma lui, apoi ochii i se luminează deodată și izbucnește)

El îmi trebuia acum;
lanțurile toate-s scrum;
voi 'nălța propriu-mi drapel
chiar de-aș sta singur lângă el!

PRIMARUL

(venind grăbit)

Haide, pastore, odată;
e procesiunea, iată,
toată lumea-i adunată...

BRAND

Fie!

PRIMARUL

Da? Și dumneata?
Haide, Brand, hai, nu mai sta!
Toți să vină-aicea vor;
năvălesc ca un zăpor
primăvara, de pe munte;
spre prezbiteriu-și fac punte,
și cer pastorul să vie.

I-auzi cum te cheamă iar!
Hai degrabă! Iată-i, sar,
năvălesc ca o stihie!

BRAND

N-am râvnit să merg nicicând
eu cu turma voastră-n rând;
nu merg!

PRIMARUL

Ești nebun, ori cum?

BRAND

Mi-e prea strâmt al vostru drum.

PRIMARUL

Și mai strâmt însă-ți va fi
când cei mulți vor năvăli.

Iată-i, chiar că năvălesc!

Prim-pastor, slujbașii, toți,

iată-i, stau să se prăvale;

hai, prietene, mai poți

să oprești aluviunea

și-acest clocot nebunesc!

Prea târziu! Rup gardu-n cale;

s-a sfârșit procesiunea!

*(Mulțimea năvălește într-o dezordine turbată și se îndreaptă
de-a valma către biserică.)*

VOCI DIN MULȚIME

Brand!

CÂȚIVA

(arătând spre scările bisericii unde se află Brand, strigă)

Priviți-l!

ALȚI CÂȚIVA

Să înceapă!

PRIM-PASTORUL

(prins de vâlmășag)

Hai, primare, -oprește-i! Ține!

PRIMARUL

Nu m-ascultă nici pe mine.

ÎNVĂȚĂTORUL

(*către Brand*)

Haide, luminează toate
sufletele tulburate.

Ce se-ntâmplă-aici, azi, oare?

E ceva urât, ori mare?

BRAND

Prin popor mai bate-un vânt

încă, iată, care-l duce!

Omule, ești la răscruce!

Tot ce-i putred azi distruge, –

adu noul pe pământ,

să se-nalțe-adevăratul

templu – unicul, curatul!

FUNCȚIONARII

Aiurează!

PREOȚII

E nebun!

BRAND

Da, nebun, cât timp crezui

că-l slujiți pe cel ce nu-i

decât spirit și-adevăr!

Da, nebun, vrând către el

să vă-nalț prin fel de fel

de tocmeli și pertractări.

Da, biserica e mică,

îmi ziceam ca un nerod:

s-o dublez – *asta-i câștigă*;

s-o-ncinesc – *și-asta e tot*!

Când s-ar fi cerut să strig

numai *totul* sau *nimic*,

eu am lunecat pe-un drum

greu, de compromisuri goale.

Domnul a vorbit acum.

Goarna judecății sale
a sunat în noaptea deasă;
o ascult, cuprins de groază,
ca David cel frânt de teamă
Înaintea lui Natan;
îndoiala se destramă.
Compromisul e Satan!

MULȚIMEA

(într-o fierbere crescândă)

Jos cei ce ne jecmănesc!

Jos acei ce ne-au orbit!

BRAND

Lângă voi sălășluiesc
dușmanii ce v-au robit.
V-ați vândut pe rând puterea,
v-ați supus sub aspre legi,
și-apoi a-nceput căderea,
golul sufletesc de veci.
La biserică ce vreți, deci?
Or că glas de clopot, or că
doar podoabe, cânt de orgă,
și discursuri lustruite,
să vă biciuie și ardă,
șușotite, croncănite,
predici bine ticluite
după reguli mari de artă!

PRIM-PASTORUL

(aparte)

Se referă la primar,
care, -i drept, e cam flecar!

PRIMARUL

(același joc)

Bate-n primul-pastor, știu,
că e cam palavragiu!

BRAND

Doar spoeli vreți, și vreți doar
lumânări aprinse viu.

Și-apoi iar: viața de brută,
surzi și orbi, răpuși de trudă,
sufletul și trupul vi-s
numai zdrențe; ați închis
cartea vieții sub zăvoare
pân-la altă sărbătoare.

O, nu, nu asta visam,
cupa jertfei când goleam!
O biserică-am vrut, parcă
să cuprindă bolta-i largă
nu doar dogma și credința,
ci tot dreptul vieții, greu,
nouă dat de Dumnezeu:
munca zilei ce te frânge,
seri de tihnă, nopți de gând,
focul tineresc din sânge,
tot ceea ce, rând pe rând,
fiecare-n suflet strânge
ca un drept străvechi și sfânt.

Râu-n vale clocotind
și cascada hohotind,
grav răsuflul furtunii,
glasul mării și-al genunii,
cântul orgei lung vibrând
cu-al poporului vechi cânt,
în unire sufletească
vrut-am să se contopească.

Piară templu-acesta care
numai în minciună-i mare;
ca și vrerea voastră-i: zid
pe un spirit laș zidit!

Germenii acestei vieți
îngropați sub trudă-i vreți;

șase zile să ascundeți
steagul Domnului sub punte,
frânți de munca vieții crunte,
și în ziua șaptea doar
să-l suiți în slavă iar!

VOCI DIN MULȚIME

Du-ne! Du-ne tu-n furtună!

Vom învinge împreună!

PRIM-PASTORUL

Să nu-l ascultați! Nu are
o credință de creștin!

BRAND

Da, ai nimerit în plin,
asta-i vina ce ne doare,
pe noi toți, cu prisosință!
Doar în suflet e credință;
ci un suflet vreau; arată
unul să nu fi zvârlit
tot ce-avu bun; niciodată
să nu fi păcătuit!

Țopăind, petrecăreții
trec în zvonuri de cimpoi,
ca să se întoarcă-apoi
storși de bucuria vieții,
și, scrâșnind ca-ntr-un blestem,
înaintea arcăi gem.

Un bicisnic și netot,
lacom bea paharul tot;
hei, și-apoi nădejdea-și pune
în căinți și-n rugăciune.
Sfântul semn din ei, divin,
după ce-l rup și devin
vite grohăind din greu,
către poarta milei vin,
invalidi, la Dumnezeu.

Da, împărăția lui
se va prăbuși, vă spui;
la ce-s buni acești moșnegi
care i se strâng, betegi,
la picioare? Oare nu-i
drept cum el a spus cândva,
că-i din seminția sa
doar cel care nu se frânge,
jar și foc purtând în sânge?
De nu deveniți copii,
nicicând nu veți moșteni
țara sfântă-a tinereții.
Fiți ca pruncii deci, ca ei,
v-adunați, bărbați, femei,
în biserica vieții!

PRIMARUL

Păi, deschide-o!

MULȚIMEA

(cu teamă parcă)

Nu pe-aceea!

BRAND

Nu! Biserica mea n-are
nici măsură, nici sfârșit;
nicicând n-o închide cheia;
i-s podea pământul mare,
munții, câmpul înverzit,
țarm, platou, fiorduri, mare;
boltă-i cerul nesfârșit,
dintr-o zare-n altă zare.

Acolo, muncind sever,
fapta ta răsună-n cer;
munca-n săptămână-a ta,
cerul nu-l va profana.

Ea va să îmbrace totul,
ca o scoarță-ntreg copacul;

acolo, pe totdeauna,
viața și credința-s una;
fapta acolo e rodul
legii și al dogmei, leacul
care leagă și încarcă
truda ta-ntr-un zbor spre stele,
jocul de copii, străbun,
cu petrecerile-acele
de sub pomul de Crăciun
și regescul joc pe podul
fericiților din arcă!

(Prin mulțime trece un fior de furtună; unii dau înapoi, cei mai mulți se strâng grămadă în jurul lui Brand.)

MII DE VOCI

Piere bezna și minciuna;

Dumnezeu și viața-s una!

PRIM-PASTORUL

Vai, v-ademeneste, da!

Grefier, primar, janda'...

PRIMARUL

(înăbușit)

Nu strigați, ce dracu, -așa!

Taurul îl iei în coarne?

Lasă-l, să nu te răstoarne.

BRAND

(către mulțime)

Să plecăm deci! Domnul nu-i

printre-acești inși cu păcate;

iar împărăția lui

este sfânta libertate.

(Răsuțește cheia încuind ușa bisericii și apoi ia cheia în mână.)

N-am să mai fiu pastor! Da!

Îmi revoc și dania;

nu mai țin sfeștania;

cheia o voi arunca.

(Aruncând-o în apă.)

Sclav al țărnei, dacă-ți place,
hai, târăște-te-n băltoace;
ești mlădiu; cazi, te-ncovoaie
chinul beznelor de-ndoaie,
iar suspinul tău mocnit
pe pământul otrăvit
e-un răsuflet greu, stingher,
ofticos, din piept de rob.

PRIMARUL

(aparte, ușurat)

Nu va mai fi cavaler!

PRIM-PASTORUL

(încet)

Nu va mai fi episcop!

BRAND

Vino, tu, cel tânăr, tu
cel puternic! Străbătu
vântul vieții, las' să ducă
praful care ne usucă!
Hai, trezește-te acu'!
Rupe pactul cel nescris
cu murdarul compromis;
jugul vieții dă-l deoparte,
jumătatea de măsură;
sfarmă-a dușmanului gură!
Sus! pe viață și pe moarte!

PRIMARUL

Răzvrătire e; iau act!

BRAND

Ia! Azi rupem orice pact.

MULȚIMEA

Te urmăm! Hai, treci în frunte!

BRAND

Peste ghețuri, peste munte!
Să străbatem țara-ntreagă;
să sfărmăm lanțul ce leagă
neamul, să purificăm,
să-nălțăm, să liberăm;
să dăm soare pentru toți;
să fim oameni și preoți;
să fim cel dintâi exemplu;
stema Domnului din cer
s-o turnăm din nou în fier;
să facem din țară templu!

*(Mulțimea, printre care și paracliserul și învățătorul se adună
împrejurul lui. Brand e ridicat de bărbați pe umeri.)*

MULTE VOCI

O, timp sfânt! Prin fulgerări,
ard lumini din alte zări!

PRIM-PASTORUL

(către cei ce pleacă)

Vai, orbiților, ce vreți?

Oare-n vorba-i nu vedeți
jocu-ascuns al lui Satan?

PRIMARUL

Înapoi! Hei, cui vindeți
țarmu-acestui sat sărman?

Oameni buni, stați! O secundă!

Câinii! Nu vor să răspundă!

PRIM-PASTORUL

Cui lăsați avuturi, case?

VOCE DIN MULȚIME

Altele zidi-vom, noi!

PRIMARUL

Cui lăsați holde mănoase,
turmele de vaci și oi?

VOCI

Cei aleși au sfânta mană,

rouă cerului drept hrană.

PRIM-PASTORUL

Plâng soțiile cu groază!

VOCILE

(pierzându-se în depărtare)

Plângă, de nu ne urmează!

PRIM-PASTORUL

Plâng copiii la fereastră!

ÎNTREAGA CEATĂ

Ori cu noi, ori contra noastră!

PRIM-PASTORUL

(îi privește mult, frângându-și mâinile și spune pierdut)

Fără turmă-acum rămân;

stă păstorul cel bătrân

pân-la piele jefuit.

PRIMARUL

(amenințând după Brand)

El va fi cel păgubit!

Izbândim noi pân-la urmă!

PRIM-PASTORUL

(gata să plângă)

Când s-au dus toți – ce izbândă?

PRIMARUL

Da, dar nu ni-i vrerea-nfrântă;

îmi cunosc eu biata turmă!

(Pleacă după ei.)

PRIM-PASTORUL

Oare încotro se-avântă?

Pot să jur că după ei;

ha, mai e, poate, -un temei!

Hai și eu, deci; să-i înfrunte

vorba mea, să-i ia ca pradă!

Înșăuați-mi de îndată

calul meu pietros de munte!

(Iese.)

(Lângă așezările cele mai de sus ale satului. Peisajul se înalță în zare și se pierde în marile platouri pustii ale munților. Vreme de ploaie. Brand, urmat de mulțime – bărbați, femei și copii – vine urcând la deal.)

BRAND

Tot înainte; ca-ntr-un zbor!

Colo, în văgăună-adâncă,

jos, zace satu-nchis sub nori,

ca sub un văl, din stâncă-n stâncă.

Uitați deci valea somnului!

Sus, liberi, oameni sfinți ai Domnului!

UN OM

Îmi pierde tata; stați un pic!

UN ALTUL

De ieri n-am mai mâncat nimic!

MAI MULȚI

Ni-i foame, sete ni-i, părinte!

BRAND

Să trecem munții-ntâi! Nainte!

ÎNVĂȚĂTORUL

Pe ce drum?

BRAND

Orice drum, vă spun,

spre țință dacă duce, -i bun!

Pe-aici, hai!

UN OM

Nu, e-o pantă-n față;

ne prinde noaptea-n grohotiș!

PARACLISERUL

Dăm de biserica de gheață.

BRAND

Cel mai scurt drum e cel pieptiș.

O FEMEIE

Copilul mi-e bolnav.

O ALTA

Mă dor
picioarele.

O A TREIA

De sete mor.

ÎNVĂȚĂTORUL

În inimi pâinea ta le-o pune.

MULTE VOCI

Fă o minune! O minune!

BRAND

O, vă cunosc robia toată;

naintea faptei vreți răsplată.

Dați morții ucigașul gând,

de nu, -ntorceți-vă-n mormânt!

ÎNVĂȚĂTORUL

La luptă-ntâi, da, la război;

răsplata va veni apoi!

BRAND

Da, va veni, cât Dumnezeu

privește-acest pământ mereu.

MULTE VOCI

Profete! Prorocește! Da!

MAI MULȚI DIN CEATĂ

Părinte, lupta va fi grea?

ALȚII

Va curge sânge? Va fi lungă?

UN OM

În ce primejdii ne aruncă?

ÎNVĂȚĂTORUL

(șoptit)

Pot să nădăjduiesc că scap?

UN ALT OM

Eu ce-am să capăt, pot să știu?

O FEMEIE

Nu cumva o să-mi pierd vreun fiu?

PARACLISERUL

Ajungem până marți la cap?

BRAND

(privind zăpăcit la oamenii din jur)

Ce mă-ntrebați? Ce vreți să știți?

PARACLISERUL

Întâi: cât vom lupta; apoi:

ce pierderi o să avem noi;

și-apoi: cu ce ne răsplătiți!

BRAND

A, asta vreți?

ÎNVĂȚĂTORUL

Da, luați în grabă,

n-am discutat această treabă.

BRAND

(mânios)

Vă spun acum!

MULȚIMEA

(strângându-se în preajma lui)

Da, spune, spune!

BRAND

Cât veți lupta? Pân-va apune

al vieții soare; până când

veți fi jertfit tot pe pământ

și vă veți libera pe veci

de compromisuri; până când

veți fi stăpâni pe voi, vă zic,

din balta îndoielii reci

smulgându-vă, purtând în gând

porunca: *totul sau nimic!*

Ce pierdeți? Idolii, pe toți;

și-al josniciei legământ;

și lanțul vostru de iloți,

cel ce vă leagă de pământ;

și somnu-n care zăceți toți!

Răsplata? Singură voința,

făcută una cu credința;
și jertfa, până la mormânt,
pe care-o dai voios, oricând;
cununi de spini pe frunți vor fi
răsplata care-o veți primi!

MULȚIMEA

(urlând furioasă)

Ne-a înșelat! Ne-a amăgit!

BRAND

Niciun cuvânt nu v-am mințit!

CÂȚIVA

Tu biruința ne-ai promis,
și-acum în jertfă-o schimbi, și-n vis!

BRAND

Da, v-am promis victoria,
și voi o veți și câștiga.
Dar cel ce merge la război,
de moartea-n luptă nu se teme;
cei lași să iasă dintre noi,
s-arunce armele din vreme;
cei ce se tem de jertfă, sorții
de mult îi hărăzire morții!

MULȚIMEA

Vrea moartea noastră temelie
a unui neam ce va să vie!

BRAND

Spre Canaanul luminos
e-un drum pustiu, de suferință.
Prin moarte, către biruință!
Fiți voi ostașii lui Cristos!

PARACLISERUL

Ei, iată-ne pe-un drum frumos!
Din urmă legea ne-amenință.

ÎNVĂȚĂTORUL

Un drum napoi nu-i cu putință.

PARACLISERUL

Nainte-i și mai îndoios!

CĂȚIVA

Să-l omorâm!

ÎNVĂȚĂTORUL

Nu! Tuturor

ne trebuie-un conducător!

FEMEILE

(arătând speriate în jos pe cărare)

Prim-pastorul!

ÎNVĂȚĂTORUL

Curaj! Stați, stați!

PRIM-PASTORUL

(Se apropie, urmat de câțiva care rămăseseră jos)

Oițe dragi! Fiii mei! Cine

v-alungă astfel? Ascultați!

În preajma voastră-am să rămân;

păstor al vostru sunt, bătrân.

ÎNVĂȚĂTORUL

(către mulțime)

În sat nu mai avem cămine;

hai, peste culmi, spre altă zare!

PRIM-PASTORUL

O, cât mă necăjiți de tare,

și inima cum mi-o răniți!

BRAND

Tu le-ai rănit-o an de an!

PRIM-PASTORUL

Nu-l ascultați! Cu vorbe-n van,

copiii mei, vă amăgiți.

MAI MULȚI

Așa-i!

PRIM-PASTORUL

Noi vă iertăm, să știți;

știm să fim blânzi, de vă căiți.

Cu șiretlicuri diavolești,
poporul îl ademenești
pe panta unui drum greșit.

MAI MULȚI

Așa-i; el ne-a ademenit.

PRIM-PASTORUL

Gândiți-vă! Ce sunteți voi?

O ceată dintr-o văgăună!

Puteți ceva? Chiar și-mpreună,
puteți sfărma lanț și nevoi?

Aveți doar munca voastră grea;
mai mult să duceți ce-ați mai vrea?

Pot brațele voastre s-aleagă?

Vedeți de casa-vă săracă;

ce vreți printre șoimi și vulturi,
ori printre urși și lupii suri?

Voi prada lor o să fiți, iacă,
oițe dragi, voi, turma mea!

MULȚIMEA

Așa-i, așa-i; e-adevărat!

PARACLISERUL

Dar noi, noi am plecat din sat;
bordeiele ni le-am lăsat,
nu mai avem nici rost, nici casă.

ÎNVĂȚĂTORUL

El tuturor ne-a arătat
minciuna și tot ce ne-apasă;
poporul s-a trezit și știe
că viața de mai înainte
acum nici nu ne mai cuprinde.

PRIM-PASTORUL

Credeți-mă, ah, o să fie
din nou ca-n vremea de demult.

Dar stați o clipă; vă ascult.

Voi veți trăi – fac jurământ –

ca-n pacea din trecut, curând.

BRAND

Bărbați, femei, alegeți dar!

UNII

Acasă!

ALȚII

Înainte, iar!

PRIMARUL

(venind în fugă)

O, ce noroc c-am dat de voi!

FEMEILE

Ah, bunule, ne iartă; dragă!

PRIMARUL

Ba nu; dar n-avem timp de șagă!

Scăpăm acuma de nevoi;

de sunteți oameni și-ascultați,

până-n amurg veți fi bogați!

MAI MULȚI

Cum? Cum?

PRIMARUL

Un banc de pești; o, sunt

mii, miliarde în fiord!

MULȚIMEA

Ce spune?

PRIMARUL

Repede! La bord!

Fugiți de-aici, din frig și vânt.

E-ntâiul banc de pești la noi,

prieteni, și noi, cei din nord,

scăpăm acuma de nevoi.

BRAND

Alegeți: el, ori Domnul sfânt!

PRIMARUL

Urmați doar propriul vostru gând!

PRIM-PASTORUL

O, e-o minune, un mister,
un semn divin trimis de cer!
Vai, l-am visat și eu ades,
dar visu-l socoteam eres;
acum văd însă clar, văd, da!

BRAND

Vă pierdeți dacă veți ceda!

MULȚI

Un banc de pești!

PRIMARUL

Da, milioane!

PRIM-PASTORUL

Da, pentru prunci și soațe, pâine!

PRIMARUL

Grăbiți deci, nu lăsați pe mâine!

Ce căutați prin țări dușmane

să vă luptați cu-acele steme

ce și prim-pastorul le teme?

Noi știm atât: să pescuim;

ce căutați pe înălțimi?

Ori n-are Domnul apărare

în bolta cerului lui tare?

De ce vreți voi bătai și ceartă?

Comori fiordul nostru poartă,

comori pe care le poți strânge

și fără sabie ori sânge;

comoara mării s-o descui

nu cere jertfa nimănui!

BRAND

Cu fulger scrisă-i jertfa-n noi

și-n ceruri; Domnu-o vrea-napoi.

PRIM-PASTORUL

Ah, dacă jertfă vreți, apoi

veniți cu-ncredere la mine

chiar și-n duminica ce vine;

pe legea mea...

PRIMARUL

(întrerupându-l)

Da, da, da, da!

PARACLISERUL

(încet, către prim-pastor)

Oare-oi mai fi paracliser?

ÎNVĂȚĂTORUL

(același joc)

Eu mai rămân la școala mea?

PRIM-PASTORUL

(în șoaptă)

Să-nduplecați mulțimea cer;

vom fi și noi mai blânzi în schimb.

PRIMARUL

La drum, la drum; nu pierdeți timp!

PARACLISERUL

În bărci, hai; steagul la catarte!

CÂȚIVA

Dar pastorul?

El e nebun!

ÎNVĂȚĂTORUL

Vedeți cum Dumnezeu cel bun

grăi cu vorbe ca din carte!

PRIMARUL

E-un lucru drept acum să nu-l

luați; v-a tot mințit destul!

MAI MULȚI

Da, ne-a mințit.

PRIM-PASTORUL

Credința lui

e falsă, și-aș putea să spui:

nici diplomă nu are, -încât

nici nu e pastor chiar...

CÂȚIVA

Apoi,
ce are?

PRIMARUL

Caracter urât!

PARACLISERUL

Așa e, da, vedem și noi.

PRIM-PASTORUL

Bătrâna-i mamă în zadar

l-a așteptat cu sfântul har!

PRIMARUL

Copilu-și omori!

PARACLISERUL

Soția!

FEMEILE

O, ptiu, vai, ptiu; ptiu; scârânăvia!

PRIM-PASTORUL

Rău fiu, rău soț, rău tată; pfi;

nici bun creștin nu poate fi!

MULTE VOCI

Biserica veche-o distruse.

ALȚII

Pe-a nouă sub zăvor o puse!

DIN NOU ALȚII

Printre ghețari ne-a aruncat.

PRIMARUL

Ideile mi le-a furat!

BRAND

Pe orice frunte-i un stigmat.

Văd ce țărnamă caută-acest nat.

ÎNTREAGA ADUNARE

(urlând)

Nu-l ascultați! Goniți din sat

cu pietre pe-acest sol din iad!

(Brand e alungat cu lovituri de pietre sus, către pustietăți.

Urmăritorii se întorc după aceea.)

PRIM-PASTORUL

Oițe dragi! Copiii mei!

Întoarceți-vă-acum acasă,
căiți-vă de ce vă-apasă,
și iar va fi ca de-obicei.

Doar Domnu-i bun; nu cere sânge
nevinovat, și nu vă frânge;
guvernu-i blând și el, știți doară;
cum nu e altu-n altă țară;
nici pretor, nici prefect nu vor
să vă ucidă; tuturor
vă spunem: suntem partizani
ai creștinismului uman;
conducătorii vor să fie
cu voi în pace și-n frăție.

PRIMARUL

Iar dacă-a fost și vreo greșeală,
o vom curma, fără-ndoială.

Doar să ne liniștim oleacă,
și vom alege-un comitet
să studieze pe concret
cum să-ntărim credința dragă:
Câțiva slujbași – pe care eu și
prim-pastoru-i vom desemna –
paracliserul, de veți vrea,
și-nvățătorul, precum și
câțiva mai din popor, oricum;
deci, liniștiți-vă acum.

PRIM-PASTORUL

Vă ușurăm și de povară,
cum voi de teamă ușurați
păstorul vostru-ncărunțit.
Minune-a fost aici, cerească,
acest gând să vă întărească;
și-acum, noroc la pescuit!

PARACLISERUL

Ah, iată-adevărați creștini!

ÎNVĂȚĂTORUL

Modești, la locul lor, blajini!

FEMEILE

Cuminți și binevoitori!

ALTELE

Cu dragoste pentru popor!

PARACLISERUL

Ei nu-ți cer lupte prin pustiu!

ÎNVĂȚĂTORUL

Nu numai „Tatăl nostru”-l știi!

(Mulțimea începe să coboare spre vale.)

PRIM-PASTORUL

(către primar)

Ah, tonul ia acorduri bune.

În toți se vede o schimbare,

da, slavă cerului; îi spune

„reacțiune” mi se pare.

PRIMARUL

Eu sugrumai acest spectacol,

din fașă, -așa cum trebuiește.

PRIM-PASTORUL

Și mai ales acel miracol.

PRIMARUL

Miracol?

PRIM-PASTORUL

Acel banc de pește.

PRIMARUL

(pufnind)

Dar a fost numai o minciună!

PRIM-PASTORUL

Minciună?

PRIMARUL

Aruncai orbește

ce-mi veni-ntâi pe limbă; pună
ce vină-o vrea să-mi pună-n spate
oricine!

PRIM-PASTORUL

Nu, Doamne ferește,
la o nevoie, nu, firește!

PRIMARUL

Și, peste-o zi, cine-o să-mi spună,
atunci când fiecare îns
își va veni-n minți, că-am învins
prin adevăr sau prin minciună?

PRIM-PASTORUL

Nu-s, dragă, rigorist, defel!

(Privind în sus spre pustietățile piscurilor.)

Dar oare nu e Brand acel
ce se târăște-n sus?

PRIMARUL

Ba el!

Brav, luptătorul solitar!

PRIM-PASTORUL

Ba mai văd unul, iată-l, clar,
în urmă-i!

PRIMARUL

Gerd! Ea-i, cea zărghită!

Tovărășia-i potrivită.

PRIM-PASTORUL

(înveselit)

Când jertfa-i se va face praf,
așa i-aș scri, drept epitaf:
Aci-i Brand; cuceri-n furtună
un singur suflet – de nebună!

PRIMARUL

(scobindu-se în nas)

Dar de gândesc mai bine, vai,
poporul judecă încai

destul de inuman, – așa-i?

PRIM-PASTORUL

(ridicând din umeri)

*Vox populi vox dei!*⁷³ Hai!

(Pleacă împreună.)

(Sus, pe platourile mari. Vremea rea se întetește și nori grei gonesc peste zăpezi; ici și colo apar și dispar în ceață piscurile negre. Brand vine din munți însângerat și zdrobit.)

BRAND

(se oprește și privește înapoi)

Mii de oameni m-au urmat;

toți s-au dus, toți m-au trădat.

Arde-n sufletele lor

dorul după-o viață bună;

surd în pieptul tuturor

goarna de război răsună.

O, dar jertfa-i înspăimântă;

li-i voința prea plăpândă;

piară unul pentru toți;

să fii laș, pe urmă, poți!

(Se prăbușește pe o stâncă și privește împrejur cu sfială.)

Și eu, ca și alți copii,

cunoscui, într-adevăr,

groaza șiroind prin păr,

când la carceră mergeam

în odaia cu stafii.

Dar îmi întăream c-un gând

sufletul de țânc, plăpând:

soare-i, îmi spuneam, afară;

nu e noapte, nu e seară,

doar oblonu-i tras la geam.

Și vedeam în gând cum parcă

⁷³ Glasul poporului este glasul zeilor! (lat.)

din albastrele tării
soarele va năvăli
strălucind, prin ușa largă,
în odaia cu stafii.
O, cum gândurile-nșală!
Neagră-i noaptea, ca de smoală;
și în noapte, crunți și foarte
trști, stau oamenii-ascunzând
amintirile lor moarte,
an de an; cum ascundea
leșul Snefridei cândva
bietul rege, și-ntr-o parte
giulgiul dându-l, aștepta
aplecăt pe pieptu-i rece
să țâșnească trandafirii
roșii-ai sângelui pe fața
scumpă lui și amintirii
care părăsise viața.
Nu vrea unul dintre ei
să dea morții ce-i al ei.
Nu vrea unul nici să știe:
nu prin vise-un leș învie,
ci-l îngropi fără căințe;
leșul trebuind să fie
hrana unor noi semințe.
Noapte, noapte, noapte, noapte –
toți se-ascund, fricoși, de fapte!
Fulgerând, le-aș frânge sorții
ca să-i scap din spaima morții!
(Sărind în sus.)
Umbre negre văd prin beznă
ca un escadron gonind.
Vremea de furtuni, în zale,
nalță-n vânt al vieții steag;
spadă poartă, nu toiag,

teaca de la șold e goală;
verii-i văd în lupte prinși,
frați văd cum, de spaimă-nvinși,
capul nu-și mai știu ascunde;
și mai văd, și-aud, vai, încă
urlet de bărbați, și tângă
de femei, urechi mereu
surde; și guri care tac;
toți cu fieru-și scriu pe frunte
numele de neam sărac,
blestemat de Dumnezeu.
Palizi stau, când tună veacul;
vina lor cred că-i 'n-afară.
Curcubeu de mai, arzând;
steag măreț, pe unde zbori?
Unde sunteți trei-culori
care fluturați în vânt
Într-al neamului cânt sfânt,
pân-ce-un rege pierde-vară
lasă fără limbă steagul,
fără colțuri fluturând?
Limba îi sluji să mintă;
de colții dragonului
nicio trebuință nu-i;
când poporul stă și rabdă,
foarfecă regală-așteaptă;
steagul alb nu se ridică,
doar când moartea dă să prindă
nava; ca un semn de frică!
Rele semne, rele vremi
ni se-arată, ca-n blestem!
Nori britanici de cărbune
or să cadă peste țară,
otrăvind tot ce-i verdeață,
tot ce-i soare, zâmbet, viață,

cu otrava lor murdară,
îngropând sub ploi de scrum
toată-această regiune,
toate-aceste stânci, precum
Îngropa de mult, odată
vreo cetate condamnată.
Neamul va degenera;
surd, prin galerii de mină,
apele vor picura;
stârpituri fără hodină,
adunați cuminte-n ceată,
vor elibera, cu greu,
blestematul minereu;
cu spinarea cocoșată,
și cu sufletul, mereu,
lacomii pitici zgâind
ochi spre aurul sticlind.
Suflet frânt și gură mută,
cad, și nu tresare-n ei
sufletul străbun de lei;
ciocănesc, trudes, asudă;
spre lumină – niciun dor;
neamu-a devenit popor,
a uitat să vrea chiar când
nu mai poți și cazi înfrânt!
Rele semne, rele vremi
ni se-arată, ca-n blestem!
Urlă lupul rațiunii,
clănțănindu-și lacom dinții,
către soarele credinții;
strigăte de-alarmă-n nord
vor să strângă-a națiunii
rezistență în fiord;
dar hirsuții și nebunii,
speriați, suspină-n cor

că nu asta-i treaba lor.
Celor tari li-i focul dat;
alții lupte-se bărbat;
n-avem sânge de vărsat,
prea-i mic neamu-acestei țări
spre-a lupta pentru-adevăr;
n-o să ne ieșim din fire
pentru-a lumii mântuire.
Doar n-a băut pentru noi
cupa; doar nu pentru noi
fruntea-i sângeră sub spini;
nu de dragul nostru-apoi
s-au înfipt în coasta lui
lăncile romane; nu-i
vina noastră-n niciun cui
care i-l bătură-n mâini
și-n picioare; nu, o, nu-i!
Suntem mici, frânți de nevoi,
nu suntem niște eroi;
crucea grea nu pentru noi
a purtat-o. Biciul doar,
biciul care l-a lovit,
al lui Ahașver, sub care
caldu-i sânge a țâșnit,
doar acela-i pentru noi!

(Se aruncă în zăpadă și-și acoperă fața cu mâinile; peste puțin, privește în sus.)

Am visat? M-am deșteptat?
Totu-i sur și-ncețoșat.
Oare tot ce-am năzuit
e doar visu-unui smintit?
Chipul prim, cel după care-am
fost creați, uitat e oare?
E învins al vieții duh?

(Ascultând.)

Parcă-un cântec e-n văzduh!

CORUL NEVĂZUT

(vâjâie în furtună)

Nu-i poți fi asemeni, vezi;
ești din carne conceput;
de-l slujești ori de-l trădezi,
tu pe veci vei fi pierdut!

BRAND

(repetă cuvintele spunând încet)

Vai, vai, poate că-i așa!
Nu el din cafas mi-oprea
vorbele cu mâna sa?
Mi-a răpit tot; fără vină,
mi-a-nchis drumul spre lumină;
singur m-a lăsat, luptând;
m-a lăsat să cad înfrânt!

CORUL

(răsună mai puternic deasupra lui)

Vierme, n-ai să-i semeni, vezi;
cupa morții-i deșertată;
de-l urmezi sau de-l trădezi,
opera ți-e condamnată!

BRAND

(liniștit)

Și Alf, și Agnes, pe rând,
pacea, inima mea, dorul,
toate le-am jertfit, luptând;
pieptul mi l-am sfârtecat
fără-a birui vreodată
fiara ce-a supus poporul.

CORUL

(blând și ademenitor)

Visătorule, privește:
totu-ai risipit pe rând;
jertfa-ți nu-l îmbogățește;

viață-i numai pe pământ!

BRAND

(izbucnind într-un plâns tăcut)

Agnes, Alf, veniți napoi;

zac pe stâncile-nghețate

printre iele și strigoi;

vântul nordului mă bate!

(Ridică privirile și zărește o pată de lumină care crește din ceață; acolo apare chipul unei femei înveșmântate în strălucire, cu o manta pe umeri. E Agnes.)

APARIȚIA

(surâzând, întinde brațele spre el)

Brand, sunt lângă tine iar!

BRAND

(sărind în sus, buimăcit)

Agnes! Tu ești?

APARIȚIA

Da, mereu!

Totu-a fost un lung coșmar;

a trecut, iubitul meu!

BRAND

Agnes!

(Vrea să alerge către ea.)

APARIȚIA

(țipă)

Stai! E un abis

între noi, adânc; din munte

un torent prin el pătrunde.

(Blând.)

Ai ieșit din somn și vis,

nu mai sunt năluci niciunde.

Otrăvit de nebunie,

ai visat, iubirea mea,

că te-am părăsit cândva.

BRAND

O, trăiești? Slăvit să fie...

APARIȚIA

(repede)

Taci! vorbim noi altădată!

Hai, mi-e vremea măsurată.

BRAND

O, dar Alf?

APARIȚIA

Nu-i mort nici el.

BRAND

E viu?

APARIȚIA

Rumen, voinicel!

Teama ta-i doar vis ce piere;

lupta – numai o părere.

Alf e cu bunica lui,

fericit cum altul nu-i;

și biserica-i întreagă;

s-o dărâmi, de nu ți-e dragă;

oamenii toți din comună

iar muncesc ca-n vremea bună.

BRAND

Bună?

APARIȚIA

Da, ca-n vremi de pace.

BRAND

Pace?

APARIȚIA

Hai, Brand, hai încoace!

BRAND

Ah, visez!

APARIȚIA

Acum nu! Dar

ești slăbit și ești hoinar.

BRAND

Sunt puternic.

APARIȚIA

O, nu încă;

visul te pândește încă;

iarăși pieri, dus de lavine,

fără Alf și fără mine;

gându-ți iar va fi pribeag,

de nu vrei să-ncerci un leac.

BRAND

Dă-mi-l!

APARIȚIA

Doar tu-l poți lua;

nimeni nu ți-l poate da.

BRAND

Ce să fac?

APARIȚIA

Ia bine-aminte

doctorul bătrân ce spune,

el, cel plin de-nțelepciune:

boala care te cuprinde,

groaznicele năluciri,

izvorăsc din trei cuvinte.

Scoate-le din amintiri,

trage hotărât o dungă

peste tabla-acestor legi.

Ele-s negrul inamic,

nebunia, înțelegi?

Spală-ți sufletul, le-alungă,

lasă-le, uită-le-n veci!

BRAND

Care-s?

APARIȚIA

„Totul sau nimic!”

BRAND

(dând înapoi)

Oare-aşa-i?

APARIȚIA

Cum vie-s eu!

Cum tu vei muri cândva!

BRAND

Vai, vai nouă! Iar, mereu,
sabia-mpotriva mea!

APARIȚIA

Milă, Brand, sunt caldă; ia-mă
strâns, la pieptu-ți fără teamă;
soare-ți trebuie, Brand, vară...

BRAND

Nu mai vine-a doua oară
boala.

APARIȚIA

Vine, Brand, o, vine!

BRAND

(dând din cap)

N-o să mai vină la mine
cu nebunu-i vis de ceață;
chinul vieții-mi bate-n față.

APARIȚIA

Vieții?

BRAND

Agnes, haide!

APARIȚIA

Stai!

Ce vrei?

BRAND

Ce se cade, da:
să trăiesc ce-a fost doar vis,
să-mplinesc tot ce-am promis.

APARIȚIA

Nu se poate! Calea ta
gata-il!

BRAND

O voi relua!

APARIȚIA

Să începi și-acum vrei, iar,
liber, groaznicul coșmar?

BRAND

Treaz și liber, da!

APARIȚIA

Pierzând
iar copilul?

BRAND

Da!

APARIȚIA

Brand!

BRAND

Da!

Asta-i datoria mea!

APARIȚIA

Vrei, din plasa sângerând,
să m-aduni? Cu-al jertfei greu
bici vrei să mă bați mereu?

BRAND

Asta-i datoria mea.

APARIȚIA

Să stingi orice rază-n noapte,
fără soare, fără șoapte,
fără rodul vieții coapte,
fără zvonul unui cânt?
Câte cânturi port în gând!

BRAND

Nu mă-ndupleci, negreșit!

APARIȚIA

Uiți, deci, cum te-au răsplătit?
Te-a-nșelat tot ce-ai sperat;
te-au bătut și te-au trădat.

BRAND

Nu răsplăți vreau, știi tu bine;
nu duc lupta pentru mine.

APARIȚIA

Pentr-un neam de bieți iloți,
frânți prin galerii de mină!

BRAND

Unul poate, pentru toți,
să aprindă-aici lumină.

APARIȚIA

Viitoru-acestui neam
l-a pecetluit pieirea.

BRAND

Vrerea unui singur om
poate-aduce mântuirea.

APARIȚIA

Unul, cu un bici de foc,
l-a gonit din rai pe om!
Și-a săpat în jur abis;
n-ai să poți să-l treci nicicând!

BRAND

Drumu-i dorului deschis!

APARIȚIA

*(dispare, cu o detunătură, în ceața care se învâртеjește; se
aud țipete sfâșietoare, care parcă se depărtează)*

Mori! N-ai loc pe-acest pământ!

BRAND

(stă o clipă năucit)

A pierit în ceața deasă;
ca un vultur negru-ntinde
aripile-i cât o plasă;
pasărea abisului
doar un deget îmi cerea
mâna toată spre-a mi-o prinde!
Ha, ispita mea era:

duhul compromisului!

GERD

(apare cu o pușcă în mână)

Vulturul! Nu l-ai zărit?

BRAND

Ba da, l-am zărit acum.

GERD

Spune-mi, unde a fugit?

Iute, după el, la drum!

BRAND

Gloanțele, Gerd, nu-l ucid;

plumbul morții uneori

pare doar a-l frânge-n zbor;

dar de-l vrei, iată-l ivit

colo-n-urma ta, ițit

mândru că te-a păcălit.

GERD

Pușca asta i-am furat-o

unui vânător de reni;

cu oțel am încărcat-o

și argint; bieții săteni

cred că sunt nebună; flinta

iat-o aici.

BRAND

Atinge-ți ținta!

(Vrea să plece.)

GERD

O, părinte, ce te frânge,

ce ai, ești șchiop?

BRAND

M-au gonit

oamenii.

GERD

(apropiindu-se de el)

Ți-e numai sânge

fruntea, capul!

BRAND

M-au lovit
oamenii.

GERD

O, vocea ta
ca un cântec răsuna
înainte, -acu-i scrâșnită
ca de frunză ruginită.

BRAND

Toate, toți...

GERD

Ce?

BRAND

M-au mințit.

GERD

(privindu-l cu ochii mari)

Ha! Te recunosc! Cum oare
pastor te-am crezut? Pe el
și pe lume scuipe la fel!
Tu ești *omul*! Cel mai mare!

BRAND

Biet nebun, crezui la fel.

GERD

Măinile dă-mi, să le văd!

BRAND

Măinile?

GERD

Rănite-n cuie!

Sânge închegat prin păr,
mușcături de spini pe frunte.

Tu ai fost bătut pe cruce!

Tatii, când eram eu mică,
îi plăcea ades să-mi spuie

că, de mult, în vremi afunde,

au fost niște întâmplări
cu un altul; dar aduce
cu ce văd acum, adică
nu mi-a spus un adevăr;
o, văd, tu, strălucitorul,
tu ești, tu, mântuitorul!

BRAND

Piei! Piei!

GERD

În genunchi să-ți cad
la picioare, să mă-nchin?

BRAND

Piei!

GERD

Tu sângele ți-ai dat
să ne izbăvești de chin.

BRAND

Izbăvire și liman
cere sufletu-mi sărman!

GERD

(întinzându-i flinta)

Să-i ucizi pe toți, pe rând!

BRAND

(clătinând din cap)

Lupți până ce cazi înfrânt.

GERD

Nu tu! tu-n frunte stai, tare!
tu în cuie-ai fost ținut;
ești ales; ești cel mai mare!

BRAND

Un biet vierme-s, de strivit.

GERD

(privind în sus, spre norii care se risipesc)

Știi tu unde ești?

BRAND

(privind fix înaintea lui)

Da, sunt
pe întâia treaptă-a scării;
iar piciorul meu e frânt.

GERD

(mai sălbatic)

Știi unde ești? Da?

BRAND

Pe vânt,
văd, da, cum în largul zării
piere mantia de ceață.

GERD

Da! Și Piscul Negru, iată,
până-n ceruri se arată!

BRAND

(privind în sus)

O, biserica de gheață!

GERD

Îi ești oaspete!

BRAND

Depart, e,
doru-ar vrea să mă tot poarte,
după liniște și soare,
după pace și-alinare,
după bogăția vieții!

(Izbucnind în plâns.)

Numele tău, o, Isuse,
l-am rostit mereu, arzând;
nu m-ai strâns la piept nicicând;
mi-ai trecut pe lângă buze
doar ca un străvechi cuvânt;
dă-mi din pâinea mântuirii,
dă-mi acum, cât de puțin,
și-un strop dintr-al vieții vin
dulce, al tămăduirii!

GERD

(palidă)

Ce? Plângi? Plângi cu foc și jar;
în obraji ți-ies aburi, iar
giulgiul vechiului ghețar
se topește-n lacrimi grele
și se schimbă-apoi în scrum,
ca și-a amintirii mele
gheață, ca vechiul talar
pe al pastorului meu
sfânt altar de gheață albă.

(Tremurând.)

Cum de n-ai plâns până-acum?

BRAND

(înseninat, luminat și parcă întinerit)

Iarna legii te doboară,
și-apoi iarăși soare, vară!
Vream ca sufletu-mi să fie
piatra-n care Domnul scrie;
versul vieții-mi, de-azi-nainte,
va fi dulce și fierbinte.
Gheața s-a topit. Pot plânge,
pot a mă ruga și frânge!

(Cade în genunchi.)

GERD

(privește în sus și spune încet, sfios)

Iată-l colo, ce urât e!
Și ce umbre-aruncă, hâde;
Piscul Negru-l adumbri
cu aripile lui late.
Ceasul mântuirii bate;
glonțul, ah, de l-ar lovi!

(Duce pușca la umăr și trage; bubuit surd, ca un tunet care se rostogolește de sus, din înălțimile peretelui de munte.)

BRAND

(sărind în sus)

Ce-ai făcut?

GERD

Se prăbușește!

L-am lovit în dreptul frunții;

țipă de răsună munții;

zboară fulgii peste tot;

de pe munte cade-n bot;

mare-i; și ce alb e; drace!

Prăvălește-te încoace!

BRAND

(lăsându-se să cadă)

Trebuie, un neam damnat,

printr-un fiu nevinovat

să se spele de păcat.

GERD

De când l-am lovit mai largă-i

bolta cerurilor parcă!

Iată-l, cade-acum din slavă!

O, nu mă mai tem de el;

alb e, ca un porumbel!

(Strigă speriată.)

Hu, ce vuiete grozave!

(Se aruncă în zăpadă.)

BRAND

(ghemuindu-se sub sfărâăturile ghețarului, spune privind în sus)

Doamne, -acum, când mor, dă-mi știre:

e un strop de mântuire-n

al voinței *quantum satis*?!

(Prăvăliturile îl îngroapă, întreaga vale e acoperită.)

O VOCE

(strigă prin vuietul asurzitor al bubuiturilor)

Domnu-i *deus caritatis*⁷⁴!

⁷⁴ Dumnezeuul milei! (lat.)

Peer Gynt

Poem dramatic

(1867)

În românește de *Virgil Teodorescu*

Personajele

ÅSE, văduva unui gospodar înstărit.

PEER GYNT, feciorul ei.

DOUĂ ȚĂRĂNCI ducând saci la moară.

ASLAK, fierarul satului.

NUNTAȘI.

MEȘTERUL BUCĂTAR.

LĂUTARUL.

UN IMIGRANT CU SOȚIA LUI.

SOLVEIG și micuța HELGA, fiicele lor.

ȚĂRANUL DIN HAEGSTAD.

INGRID, fata lui.

MIRELE ȘI PĂRINȚII LUI.

TREI PĂSTORIȚE LA VACI.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE.

UN TROL-CURTEAN, și alții asemeni lui.

TROLI-FECIOARE și

TROLI-COPII.

DOUĂ VRĂJITOARE.

SPIRIDUȘI, PITICI, DUHURI etc.

UN COPIL URÂT, GLASUL ÎN BEZNĂ, STRIGĂT DE PASĂRE.

KARI, femeia unui gospodar.

MASTER COTTON, MONSIEUR BALLON, Herr von EBERKOPF, Herr TRUMPETERSTRÅLE. CĂLĂTORI. UN HOȚ și UN TĂINUITOR.

ANITRA, fata unui șef beduin.

ARABI, SCLAVE, DANSATOARE etc.

STATUIA LUI MEMNON (care cântă).

SFINXUL din Gizeh (personaj mut).

BEGRIFFENFELDT, profesor, doctor în filosofie, directorul ospiciului de nebuni din Cairo.

HUHU, savant în lingvistică, reformator de pe coasta

malabareză.

HUSEIN, împuternicitul unui potentat din Orient.

UN FELAH purtând mumia unui rege, MAI MULȚI NEBUNI și PAZNICII lor.

CĂPITANUL corabiei norvegiene, MATELOȚI.

UN CĂLĂTOR STRĂIN; UN PREOT, Cortegiul mortuar, UN NOTAR, TOPITORUL DE NASTURI, UN INS USCĂȚIV.

(Întâmplările încep în primii ani ai acestui secol și se sfârșesc în zilele noastre, petrecându-se când în Gudbrandstalen și în munții înalți din preajmă, când pe coasta Marocului, în deșertul Saharei, în ospiciul de nebuni din Cairo, pe mare ș.a.m.d.)

Actul I

(O costișă cu tufișuri, lângă ograda mătușei Åse. În vale spumegă un râu. De partea cealaltă a râului, o moară veche. Zi caldă de vară. Peer Gynt, un flăcău de 20 de ani, bine clădit, coboară cărarea. Åse, maică-sa, mărunțică și firavă, se ține scai de el. E tare mânioasă și nu-i mai tace gura ocărându-l.)

ÅSE

Peer, tu mă minți!

PEER GYNT

(netulburat)

Minciună nu-i!

ÅSE

Jură că-i adevăr ce spui!

PEER GYNT

De ce să jur?

ÅSE

A, nu-ndrăznești!

Deci, fătul meu, îndrugi povești!

PEER GYNT

(oprindu-se)

Ba-i adevăru-adevărat.

ÅSE

(venind, în fața lui)

Of! Tare ești nerușinat!

Alergi prin munți de luni și luni

După ierunci și cerbi? Minciuni!

Îmi vii cu blana vulpii-n sac

Și flinta lipsă; m-amăgești

Cu povestiri vânătorești

Și crezi că mi-ai venit de hac!

Ei, unde-ai dat de cerbul tău?

PEER GYNT

La răsărit de Gjendin.

ÅSE

(a batjocură)

Zău!

PEER GYNT

Sufla un vânt de te tăia.

El, lângă-o scorbură, scobea

Zăpada bocnă de îngheț,

Să afle niscaiva nutreț.

ÅSE

(același joc)

Nu, zău!

PEER GYNT

Înmărmurii pe loc.

Ciulii urechea. Boc, boc, boc!

Izbea copita-n nea și-un ram

Din coarne-i vād. Abia suflam;

Și binișor, tiptil, pe brânci

În față-i răsării: sub stânci,

La nu mai mult de patru pași,

Un cerb lucios și uriaș,

Cum nu s-arată nici în vis!

ÅSE

Minune!

PEER GYNT

Zvârrr! Către abis

Ca fulgerul cârmi și-atunci

S-a poticnit de-un brâu de stânci.

În cârcă i-am sărit, am tras

Cosorul, scurt, și în grumaz

Dam să-l împlânt, când, pe omăt,

Smuci cu coarnele-ndărăt,

Mugind sălbatic. Mi-a zvârlit

Cât colo teacă și cuțit;

Cu coarnele făcându-și loc

M-a prins, ca-n clește, de mijloc,

Și-apoi s-a repezit cu-n salt,
Spre Gjendin, piscul cel înalt...

ÂSE

(însăimântată)

O, sfinte Doamne!

PEER GYNT

Pisc temut!

Știi unde-i Gjendin? L-ai văzut?

Lung de-o jumate milă. Brici

În vârf. Nici urmă de potici.

Pe coaste, coborând pieziș,

Stânci sfărâmate, grohotiș;

Jur-împrejur, la poale, jos,

Mocnește lacul, vânăt, gros,

Adânc de peste treisprezece

Sute de aleni. Cerbul trece

Ca o nălucă peste stei!

N-am călărit un bidiviu

Mai ne-nvățat, de când mă știu!

Zburam în voia soartei. Hei!

Și soarele zvârlea scânteii!

Zării spinări de vulturi suri

Plutind în hăul dintre muri...

Un pumn de fulgi se mai rotea

În urma lor. În dreapta mea

S-a frânt în două un ghețar,

S-a spart de țârm, dar în zadar

Am vrut să prind vreun bubuit...

Doar spiridușii, veșnic treji,

Au izbucnit, ca-ntr-un vârtej,

Să dănțuiască. I-am zărit,

Și chiar i-am auzit cântând.

ÂSE

Păzește, Doamne!

PEER GYNT

Și pe când
Pe muche de abis zburam
O găinușă, tam-nesam,
Înspăimântată de-acest zvon,
Sări, ca arsă, din cotlon,
Iar telegarul nesupus
Se-mpletici, țâșni în sus
Plesnind cu coarnele de cer,
De unde, luntre și năer,
Ne cufundarăm în abis...

(Ăse se clatină și se sprijină de un copac. Peer Gynt povestește mai departe.)

Stânci late-n spate și, deschis
Sub noi, abisul fără fund.
Spre-adâncul lui alunecând
Zburam cu negura târâș.
Stârnit, un stol de pescăruși
Se risipi grăbit, țipând,
Ca de furtună luat și când
Ne prăvăleam așa-n adânc,
Cerbul cu mine la oblânc,
Ca burta unui ren, de-argint,
Ceva întrezării albind:
Eram noi doi, răsfrânți în lac,
În mărmuritul lui capac,
Și parcă, izbucnind din sloi,
Icoana alerga spre noi.

ĂSE

(cu răsuflarea tăiată, ca după urcuș)

Peer! Sfinte Doamne! Zi!

PEER GYNT

Apoi

Cerbul din lac și-ăl din tărie
Se luară-n coarne. A mânie
Vui suvoiul vânăt. Deci

Cuprinși de mîzga apei reci
Spre maluri ne-am deschis un drum.
Cerbul zvîcni și... nu-știu-cum
Din cărca lui m-am pomenit
Acasă...

ĂSE

Cerbul?

PEER GYNT

A fugit!

O fi pe undeva, pe-aici.

(Pocnește din degete, se-nvârte pe călcăie și adaugă.)

De l-oi găsi, e-al tău...

ĂSE

Ce zici?

Și nu ți-ai frînt cumva vreun os?

Ești teafăr? Bine sănătos?

Slăvit să fie Cel-de-sus

Că te-a ferit! Nu mi-ai adus

E drept, măcar o vulpe-n sac,

Dar bine barem că trăiești!

Nu-i glumă să te prăvălești

Din piscul Gjendin, drept în lac

Pe cerb călare!

(Se oprește deodată, holbează ochii, cască gura, se face roșie de ciudă, și abia găsindu-și cuvintele, izbucnește.)

Pui de drac!

Iar minți ca un nelegiuit!

Să te crucești ce de minciuni!

Isprava asta, oameni buni,

O știi din vremea de pe când

Eram codană și nici gînd

Să i se-ntâmpale dumnealui.

Lui Goldbrand Glesne, tot ce spui

I s-a-ntâmplat, nu ție!

PEER GYNT

Hei!

Și lui, și mie. De-obicei
Se-ntâmplă de mai multe ori...

ÅSE

(mânioasă)

Presari minciunile cu flori.
În straie noi le-mbraci de vrei,
Le umfli trupul firav, șui,
Să sufle-n trâmbițe le pui;
Precum și tu făcut-ai, Peer,
Cu basmul ăsta pișicher,
Plin cu spinări de vulturi suri
Și spiriduși... Of! Cum te-nduri
Să mă-nspăimânți, s-o tragi de păr
Că nu mai știu ce-i adevăr
Și ce-i minciună?

PEER GYNT

Mamă, zău,
Noroc că sunt feciorul tău.
Că altul să-mi fi spus ce-ai spus
Vedea el!

ÅSE

(plângând)

Blândule Isus!
O, Doamne! Ia-mă mai curând,
Să-mi aflu tihna sub pământ!
Rugi, lacrimi, totul e-n zadar!
Peer, ești pierdut!

PEER GYNT

Măicuța mea!
Neprețuit mărgăritar!
E drept ce spui! Zâmbește, dar!
Fii veselă!

ÅSE

Să taci, lichea!

Când fiul meu e un tâlhar
Să sar într-un picior ai vrea?!
Haină soartă am avut!
Vădană, suflet amărât,
Batjocorită de-un fecior
Netrebnic și nepăsător!
(*Plângând.*)

De răs ajuns-am și de plâns.
E drept că taică-tu n-a strâns,
Dar cel puțin trăia-n belșug...
Avea și el un betesug,
Căci unde-i chiupul cu arginți
Al lui moș Rasmus Gynt? E gol!
Cu talerii de la părinți
Tătâne-tu s-a pus de-a luat
Pământ în fiecare sat,
Cartea-n aur și-a suilat
Și da ținutului ocol...
Unde-a ajuns c-a risipit
În chefuri banu-agonisit,
Că întruna petreceau toți, beți,
Plesnind pocalul de pereți?
PEER GYNT

Unde-i zăpada de antărți?
ÂSE
Să-mi taci! Cu file vechi de cărți
Stăm la ferești în loc de geam,
Și nici de unele nu am.
Uluca-i la pământ, în ger
Stau vitele; și cui să-i cer
Și cine-mi dă când pe ogor
E numai iarbă și mohor?
PEER GYNT

Nu mai jeli cu-atâta foc!
Se-ntâmplă și când ai noroc

Să mai tragi targa pe uscat.

ÅSE

Sărezi ogorul semănat!

Ești mare, om întreg, bărbat,

Dar prea-ncrezut și năzdrăvan,

Ca popa ăla șarlatan

Din Copenhaga ce-a-ntrebat

Care e numele tău mic

Și s-a jurat că nu-i nimic

Pe lumea asta mai frumos.

Tătâne-tu pe loc a scos

O sanie și-un cal de soi

Și i le-a dat în dar. Apoi

Ce râs a fost pe seama lui!

Hei! Minunate vremi au fost!

Oi povesti și la nepoți.

Popa și căpitanul, toți,

Pe-atunci nici nu aveau alt rost

Decât să bea să dea în brânci

Și-apoi să râgâie, sătui.

Dar vezi, băiete, la necaz

Te uită toată lumea. Azi

Nu mai dă nimeni pe la noi.

Pustietate e de-atunci

De când pornit-a pe alt drum

„Jon cel cu traista” – și cu el

Docarul lui cu marfă plin.

(Ștergându-și ochii cu șorțul.)

Oh! Ești flăcău voinic acum

Și-ar trebui să-mi fii toiag,

Să ari ogorul cel puțin,

Să prindă moștenirea chiag.

(Plângând.)

Of, dar-ar bunul Dumnezeu

Să iasă om din tine! Zaci

Pe vatră, scotocești mereu,
Furi tot ce afli prin cuiabar,
Nu-mi lași un oușor măcar,
Mă rușinezi cu tot ce faci,
La ospete ori șezători
Bagi spaima-n fete, ce-i mai rău
În sat este pe placul tău.

Te-ncaieri... Ai să mă omori...

PEER GYNT

(depărtându-se de ea)

Nu-mi bate capul!

ÅSE

(continuând)

Poți să negi

Că pierzi pe drumuri luni întregi?

Că-n păruiala care fu

Mai ieri, la Lunde, n-ai fost tu

În fruntea cetei de nebuni?

Și care să fi fost minciuni

C-atuncea lui Aslak i-ai frânt

Braț, deșt, ori poate și mai rău,

Că nu mai poate, biet de el,

Să bată fierul pe ilău?

Grăiește, dacă ai cuvânt!

PEER GYNT

Cine-mi scornește fel de fel?

ÅSE

(nestăpânită)

Mi-a spus vecina de din vale

L-a auzit urlând.

PEER GYNT

(frecându-și brațul)

Păi da!

Dar *eu* urlam, nu *el*.

ÅSE

Aşa?!

PEER GYNT

Da, mamă. El m-a împlăcit.

ÅSE

E cu putință?

PEER GYNT

N-are zale

Dar e ceva mai iute!

ÅSE

Cine?

PEER GYNT

El, Aslak.

ÅSE

Ptiu! Nu ți-e rușine?

Butoiul ăla plin cu vin,

Mai iute ăla decât tine?

Chefliul ăla? Zău, mă-nchin!

(Plângând.)

Tu trebuia să-l fi cârpit!

Destul amar am îndurat

Dar asta-i prea de tot. Ce-a fost?

Cum Dumnezeu de l-ai lăsat

Pe bețivanul ăla prost

Să te snopească?

PEER GYNT

Vezi cum ești?

Sau dau sau iau, tu tot bocești.

(Râzând.)

Dar nu te necăji!

ÅSE

Iar minți!

PEER GYNT

De data asta, da. Jelești.

Dar zău că n-ai de ce să plângi.

(Ridicând brațul.)

Vezi brațul ăsta? Ca-ntr-un clești
L-am prins și-apoi, strângând din dinți,
Eu, pumnul mâinii mele stângi
L-am repezit ca pe-un baros...
Și ce-a urmat, a fost prăpăd...

ÅSE

Ah, zurbagiule! Frumos!
Vrei să mă bagi în groapă, văd.

PEER GYNT

Nu. Meriți altceva mai bun
De douăzeci de mii de ori!
Măicuța rea și dulce, vrei
Să te încrezi în ce-am să-ți spun?
Răbdare: într-o bună zi,
Nepricopsitul tău fecior
Va-nfăptui un lucru mare.
Ținutu-ntreg te va cinsti!

ÅSE

(neîncrezătoare)

Tu?!

PEER GYNT

De ce nu?

ÅSE

De-ai fi în stare
Să-ți dregi surtucul din spinare!

PEER GYNT

(cu îndrăzneală)

Ba împărat și rege-ajung!

ÅSE

Ești tont pe cât îmi ești de lung
O, Doamne sfinte-ncepe iar!

PEER GYNT

Voi fi-mpărat și rege... dar
Un bob zăbavă.

ÅSE

Din părinți
E-o zicătoare: cică prinți,
Cu vremea toți ajung...

PEER GYNT

Îți spun

C-așa va fi!

ÅSE

Taci! Ești nebun

Din creștet până-n tălpi. Nu zic

Că n-ai fi bun chiar de nimic.

Palavre știi să-ndrugi din zori

Până-n chindie – și cu flori

Să le presari. Dacă-ai fi vrut

Fata din Haegstad, hotărât,

Ți-ar fi căzut demult de gât.

Ești tare-n jocul ăsta.

PEER GYNT

Crezi?

ÅSE

Bătrânul, precum singur vezi,

În cale nu-i mai poate sta.

Cârtește-n legea lui, dar ea,

Ea, Ingrid, bate din picior

De sar scânteii, și prea ușor

Îl bagă-n sac.

(Începând iar să plângă.)

Ah, să fi vrut,

Tu ginere de om avut

Puteai fi, mâna să fi-ntins,

Nu zdrențaros și amărât!

Ah, să fi vrut cu dinadins!

PEER GYNT

(hotărându-se brusc)

Hai! Și-o să-mi zică „da”.

ÅSE

Cum „hai”?

PEER GYNT

Da. Hai la Haegstad!

ÅSE

Doamne! Stai!

N-ai ce căta acolo!

PEER GYNT

Cum?

ÅSE

E scrum cărarea ăstui drum!

PEER GYNT

Păi cum?

ÅSE

(plângând)

În straiiele de șerb

Când călăreai în munți pe cerb,

Prin Vesterfjelet, aripat,

Mads Moen fata ți-a furat.

PEER GYNT

El, spaima fetelor?

ÅSE

Chiar el!

Și-acum se-nsoară.

PEER GYNT

Stai nițel!

Să-nham la brișcă iapa.

(Dă să plece.)

ÅSE

Vai!

Te zbați degeaba! Cu alai

Porni-va mâine nunta.

PEER GYNT

Lung

E până mâine timpul.

Eu în seara asta vreau s-ajung!

ÅSE

Nu ți-e ș-așa destul de greu?

Vrei să-ți sporești necazul? Vrei

S-ajungi de râsul lumii?

PEER GYNT

Ei!

O scot eu la un capăt!

(Începe să chiuie și izbucnește-n râs.)

Sus!

Sus, mamă! N-avem timp! Prin apă

O luăm de-a dreptul, fără iapă!

(O ia în cârcă.)

ÅSE

Fugi, drace!

PEER GYNT

Nu! Precum ți-am spus:

Te duc pe brațe la mireasă!

(Intră în râu.)

ÅSE

Săriți! Săriți! Peer! Doamne sfânt!

Ne înecăm!

PEER GYNT

Sortit eu sunt

Să am o moarte mai aleasă!

ÅSE

Când vei sălta, pesemne-n rang

Și-ai să te clatini în vreun ștreang!

(Trăgându-l de pâr.)

Jivină!

PEER GYNT

Stai! Că râu-i scund,

Dar mâlu-i lunecos pe fund.

ÅSE

Măgarule!

PEER GYNT

Vorbește! Zi!
Cu gura bate-mă și-o zi!
Hai! Saltă sus, că nu ești dop!
ÅSE
Să nu-mi dai drumul!
PEER GYNT
Hopa, hop!
De-a cerbul ne jucăm și Peer.
(*Galopând.*)
Ești Peer, eu cerbul...
ÅSE
Doamne! Pier!
PEER GYNT
Ai grijă că aici, sub dâmb,
E patul adâncat și strâmb...
Sărută-ți cerbul cel voinic
Că te-a cărat în cârcă.
ÅSE
(*plesnindu-l peste ureche*)
Na!
Primește-ți plata, haimana!
PEER GYNT
Frumoasă plată, ce să zic!
ÅSE
Dă-mi drumu'!
PEER GYNT
Mergem în pețit!
Vorbește-i moșului cu rost,
Că ai cuvântul iscusit,
Dă-i de-nțeleș că Mads e-un prost.
ÅSE
Dă-mi drumu'!
PEER GYNT
Și-apoi, la sfârșit,
Ridică-n slavă pe Peer Gynt.

ÅSE

A, vrei să mă silești să mint?
Să-ți dau iscălitură, sau
Să fac din negru alb? Mă jur,
Fărădelegile-ți pe șleau
Să le înșir, fără-nconjur!

PEER GYNT

Așa!

ÅSE

(izbind cu piciorul în pământ, mânioasă)

Da, n-am să tac deloc!
Până s-o face moșul foc
Și până s-o încumeta
S-asmuțe câinii-asupra ta!

PEER GYNT

Atunci merg singur.

ÅSE

Eu m-ațin
În urma ta!

PEER GYNT

Măicuță, zău.

N-ai vlagă.

ÅSE

Mare nătărău!
Așa-s de plină de venin,
C-aș sfârâma și pietre, aș
Mânca și cremenii! Băiețaș!
Dă-mi drumul!

PEER GYNT

Da, dar mai întâi
Făgăduiește-mi.

ÅSE

Nu! Nici gând!
Ard să le spun cât mai curând
Ce secătură-mi ești!

PEER GYNT

Rămâi

Aici atunci.

ÅSE

Nici moartă! Plec!

PEER GYNT

Ba nu te las!

ÅSE

Ce, ești zezzec?

PEER GYNT

Pe-acoperișul morii-atunci

Te urc și gata!

(O așază pe acoperiș. Åse țipă.)

ÅSE

Dă-mă jos!

PEER GYNT

M-ascuți sau nu?

ÅSE

Îmi dai porunci?

PEER GYNT

Măicuță dragă! Stai frumos!

ÅSE

(aruncând în el cu bucăți de turbă)

Peer! Dă-mă jos de-aici!

PEER GYNT

Te-aș da

Dar nu mă-ndur!

(Apropiindu-se.)

Stai bine-așa?

Nu ȋopăi, să nu clinești

Vreun bolovan dând din picior,

Și nu cumva să te sucești

Că pici ca pasărea din zbor.

Nu-mi face, zău, vreun pocinog!

ÅSE

Ah, drace!

PEER GYNT

Stai pe loc, te rog!

ÅSE

Mai bine ca pe-un vârcolac

Te lua furtuna!... Ce mă fac?

PEER GYNT

Ei, mamă...

ÅSE

Piei!

PEER GYNT

Acum că plec

Binecuvântă, dacă vrei!

ÅSE

Te-aş binecuvânta, cap sec,

C-o vargă de alun!

PEER GYNT

Temei

N-ai prea avea. Ei, am plecat.

Mă-nclin! Cam pe la scăpătat

Vin să te iau.

*(Porneşte, dar se-ntoarce din drum şi, ridicând sfătos
degetul, zice.)*

Ia seama, deci,

Să nu te zbaţi prea mult!

ÅSE

Peer, pleci?

O, Doamne-ajută! Călăreţ

De cerbi! Minciună! Nătăfleţ!

Hei! L-a-nghiţit pământul! Mor!

Mă-nvârt! Alunec! Ajutor!

(Două femei cu sacii-n spinare coboară spre moară.)

ÎNTÂIA FEMEIE

Cine răcneşte-acolo?

ÅSE

Eu!

A DOUA FEMEIE

Tu, Åse? Pentru Dumnezeu
Cum de-ai ajuns pe coperiș?

ÅSE

Îmi dau suflarea! Văd cruciș
Și parcă m-aș sui la cer!

ÎNTÂIA FEMEIE

Ajută-i, Doamne!

ÅSE

Pân'să pier

Fă rost de-o scară să cobor!

Peer! Diavol blestemat! Mișel!

A DOUA FEMEIE

Îți blestemi singurul fecior?

ÅSE

Cine mă puse-aicea? El!

Să-mi fiți voi martore de cad!

ÎNTÂIA FEMEIE

Ți-om fi!

ÅSE

Țineți-mă să sar,

Că mă reped pân-la Haegstad.

A DOUA FEMEIE

Acolo-i?

PRIMA FEMEIE

Dă de potcovar!

O să-și primească plata...

ÅSE

(frământându-și mâinile)

Cum?

O, Doamne! Ține-l tu în drum

Și apără-mi feciorul drag!

ÎNTÂIA FEMEIE

Așa-i fu scrisa! E-n zadar

Că amândoi sunt cu harțag...

A DOUA FEMEIE

Ah! Doamne! Åse s-a zărghit!

(Strigă făcând din palmă pâlnie.)

Hei! Anders, Eivind!

GLASURI BĂRBĂTEȘTI

Ce-ați pățit?

A DOUA FEMEIE

Peer Gynt, trăsni-l-ar ăl de sus,

Pe moară mumă-sa și-a pus.

(O colină scundă cu tufe și fâneată. În fund se vede drumul care duce spre sat; tăpșanul și ograda sunt prejmuite cu gard. Peer Gynt coboară sprinten poteca; se oprește lângă zăplaz și privește panorama care i se deschide în fața ochilor.)

PEER GYNT

Iacă și Haegstad, la un pas, colea...

(Se saltă, gata să sară gardul, dar se răzgândește.)

O fi acasă Ingrid? Și oare numai ea?

(Punând mâna streășină la ochi și privind în zare.)

Ba, zumzuie-n ogradă ca țânțarii!

N-ar fi mai bine să mă-ntorc din drum?

(Trăgând jos piciorul de pe gard.)

Rânjesc câinește-n spate. Ah, tâlharii!

Te arde-n suflet.

(Se depărtează de gard cu câțiva pași și, dus pe gânduri rupe un smoc de frunze.)

De-aș avea acum

Ceva vartos de dat pe gât, sau dacă

Aș trece nevăzut pe lângă ei,

Să nu-și mai caște ochii. Of, te seacă

Hlizelile și glumele prostesti.

(Privește în jurul său, speriat, și se ascunde, repede, într-un tufiș. Câțiva oameni, cărând merinde pentru nuntă, trec pe

lângă el.)

UN OM

(continuând discuția începută)

Tat-su bețiv și mă-sa o sărmană.

O FEMEIE

Nu-i de mirare că-i un pierde-vară!

(Oamenii trec mai departe. Când nu mai e nimeni în preajmă,

Peer Gynt iese din tufiș. E roșu în obraji de rușine și se uită chiorâș după ei.)

PEER GYNT

(încet)

De mine-or fi vorbit?

(Făcându-se că puțin îi pasă.)

Te pomenești!

Oricum, și-aleargă gura de pomană!

(Se întinde pe iarbă, cu mâinile sub cap și privește îndelung cerul.)

Ce nor ciudat! Un armăsar de pară,

Cu-n călăreț în șa; și colo-n fund,

Parcă-i o babă pe un târn călare...

(Râzând încetișor, de unul singur.)

E maică-mea! Mă-njură-n gura mare...

„Hei Peer!”

(Treptat, închide ochii.)

E-nfricoșată... Și iată-mă... pătrund

Pe-un cal semeț, prin gloata de oameni, eu, Peer Gynt...

Potcoavele-s de aur, dârlogii de argint.

Port lungi mănuși, un paloș la șold și cu mătasă

Mi-e manta căptușită. E mândră și aleasă

Suita mea, dar nimeni ca mine mai semeț

Înfipt în șa... Străluce și cal și călăreț

În soare... și mulțimea se bulucește, jos,

În vale, la zăplazuri. Da, cușmele și-au scos...

Le-aruncă-n sus, se uită cu gurile căscate.

Femeile se-nclină... Căci astăzi toți și toate

Pe Peer Gynt, împăratul, cu soții săi, o mie,
Îl văd cum trece falnic, venind dinspre câmpie.
El firfirici de aur le-aruncă... scânteiază...
Și apoi cad pe cremeni, străluminând... O groază
De bogătași cu vază și conți îi ies în cale.
Peer Gynt despică marea de urale...
Și prinții Engliterei l-așteaptă cete-cete,
Domnițele și-un stol de mândre fete...
Și nobilimea... toată și-al Engliterei rege,
Spre care Peer se-ndreaptă, se scoală, se-nțelege,
Săltând coroana de pe cap și zice...

FIERARUL ASLAK

(trecând pe lângă gard cu însoțitorii lui)

Peer Gynt! Beat mort! Ce-o fi cătând pe-aice?

PEER GYNT

(dezmeticindu-se pe jumătate)

Ce-ați spus, mărite?

FIERARUL ASLAK

(sprijinindu-se de gard, rânjind)

Scoală! Sus, voinice!

PEER GYNT

Fierarul! Cum de-ai răsărit? De unde?

FIERARUL

(către ceilalți)

Mahmur după chiolhanul de la Lunde!

PEER GYNT

(sărind ca ars)

Nu mă stârni! Vezi-ți de drum!

FIERARUL

Mă duc!

Pe unde-ai pribegit, de-atunci, năuc?

Sunt șase săptămâni. Prin munte, ai?

PEER GYNT

Făcut-am mari isprăvi de-atuncea!

FIERARUL

(făcând cu ochiul către ceilalți)

Hai!

Să te-auzim!

PEER GYNT

Nu. Asta-i treaba mea!

FIERARUL

(căutând altceva)

N-ai fost în Haegstad?

PEER GYNT

Nu.

FIERARUL

Păi se zicea

Că-ți face zimbre-o fată.

PEER GYNT

Ticălos!

FIERARUL

(trăgându-se puțin înapoi)

Stai binișor! Ei, Peer! N-ai tras folos

Cu Ingrid. Te-a lăsat. N-o fi ușor,

Dar se întâmplă uneori. Fecior

Al lui Jon Gynt, nu vii la nuntă?

PEER GYNT

Lasă!

FIERARUL

Poate-ți găsești pe-acolo vreo mireasă,

Că-s fete și vădane câte vrei.

Hai, să-ți încerci norocul la femei!

(Pleacă toți șușotind și râzând.)

PEER GYNT

(se uită un răstimp după ei, apoi le întoarce spatele.)

Fata din Haegstad, dinspre partea mea,

Aleagă-și de bărbat pe cine-o vrea!

Surtucul cârpăcit! Genunchii goi!

Hei, de-aș putea să-mbrac eu straie noi!

(Frământând pământul cu picioarele.)

Și-apoi, cu un cuțit de măcelar,
Să smulg, din pieptul lor, disprețu-amar.

(Tresărind și privind în jurul său.)

Ce? Se hlizește careva în spate?

Mi s-a părut. Nu-i nimeni. Nu se poate.

Mă-ntorc la mama.

(O ia la deal, dar, după câțiva pași se oprește și trage cu urechea.)

Uite-i cum mai joacă!

(Ascultă și privește. Se întoarce și iar o ia înainte. Ochii îi sclipesc. Își freacă pulpele.)

Ce furnicar de fete! Șapte, opt

La un bărbat. Ei, să mă ardă focul!

Acolo e de mine... Și-am să mă duc mort-copt!

Dar mama-i sus, pe moară... Ei, și dacă!

(Nu-și poate dezlipi privirile de la nuntași. Sărind și chiuind.)

Of! Măiculiță! Sar de frige locul!

E-aici și Guttorm... Strașnic lăutar!

Din alăuta-i parcă ape sar!

Și ce mândreți de fete. Văd eu bine

Arde-m-ar focu, acolo e de mine.

(Sare gardul și coboară pe cărăruie.)

(Ograda din Haegstad. Se văd, în fund, odăile gospodăriei. Sumedenie de oaspeți. Jocul s-a încins pe pajiște. Muzicantul s-a cocoțat pe o masă. Meșterul bucătar stă în pragul ușii. Jupânesele de la bucătărie trec încoace și încolo spre odăi. Bătrânii stau la sfat, ici-colo.)

O FEMEIE

(așezându-se pe o buturugă, între alții)

Mîreasa! Plînge, de, c-așa i-e felul.

Doar plînsu-i de la sine înțeleș.

MEȘTERUL BUCĂTAR

(în alt grup)

Ei, oameni buni! Goliți tot cofăielul!

UN OM

Mulțam pentru poftire, dar ne îmbii prea des.

UN FLĂCĂU

(iese în fața horei cu o fată de mână și către lăutar)

Zi, Guttorm, zi, nu te zgârci cu struna!

FATA

Hai! S-auzim cum duduie țărâna!

MAI MULTE FETE

(făcând roată în jurul unui flăcău care joacă)

Frumos sări!

O FATĂ

Ce sprintene picioare!

FLĂCĂUL

(jucând)

Sus până-n grindă, măi, că-i sărbătoare!

MIRELE

(apropiindu-se, plângând de tatăl său, care stă de vorbă cu doi dintre nuntași și trăgându-l de mânecă)

Nu vrea! Se ține mândră, tată!

TATĂL

Nu vrea?

MIRELE

Nu, șade ferecată.

TATĂL

Ei! Fugi de cată cheia! Ce, ți-e frică?

MIRELE

Pai un's-o caut?

TATĂL

Strașnic ginerică!

(Se întoarce către cei cu care stătea de vorbă. Mirele umblă fără rost prin ogradă.)

UN FLĂCĂU

(Ivindu-se de după colțul casei)

Hei, fetelor! De-acu încolo haz!

Peer Gynt sări acu peste zaplaz.

FIERARUL

(intrând chiar atunci)

Cin' l-a poftit?

MEȘTERUL BUCĂTAR

El!

(Intră în casă.)

FIERARUL

(către fete)

Om fără obraz!

De v-o-mbia la vorbă, ați surzit!

O FATĂ

(către celelalte)

Ne facem că nicicând nu l-am zărit.

PEER GYNT

(intră înfierbântat, plin de însuflețire; se oprește în mijlocul mulțimii nuntașilor și bate din palme)

Care-i din fete a mai sprinteioară?

O FATĂ SINGURATICĂ

(de care el se apropie)

Eu nu!

ALTĂ FATĂ

Nici eu!

A TREIA

Nici eu!

PEER GYNT

(către cea de-a patra)

Hai, surioară,

Să dănuim că tu ai mai rămas.

A PATRA FATĂ

(întorcându-i spatele)

N-am timp!

PEER GYNT

(către cea de-a cincea)

Hai tu atunci!

A CINCEA FATĂ

(îndepărtându-se)

Eu plec acas'.

PEER GYNT

În seara asta? Zău că nu ai haz!

FIERARUL

(după un timp, cu glas scăzut)

Peer! Uite-o p-aia cu-n moșneag! Dă-i zor!

PEER GYNT

(întorcându-se brusc spre un om mai bătrân)

Dar alelalte unde-s?

OMUL

Treaba lor!

(Se depărtează de Peer.)

(Peer Gynt se potolește dintr-odată. Aruncă priviri furișe, sfioase, nuntașilor. Toți îl privesc, dar nimeni nu-i vorbește. Când dă să se apropie de câte-un pâlc de oameni tac toți, ca la un semn. Când pleacă de lângă ei, se uită după el și zâmbesc.)

PEER GYNT

(încetisor, ca pentru sine)

Căutături piezișe și rânjete. Mi-e silă!

Ca pânda ferăstrăului scrâșnind, sub pilă!

(Se strecoară pe lângă gard. Solveig, de mână cu micuța Helga, intră în ogradă, însoțindu-și părinții.)

UN OM

(altuia, aflat în preajma lui Peer Gynt)

Uite și veneticii!

ALTUL

De unde-s? Din Apus?

PRIMUL

Sunt dinspre Hedal.

ALȚII

Chiar. Precum ai spus...

PEER GYNT

(iese în calea celor care-au intrat în ogradă și, arătând-o cu

degetul pe Solveig, îl întreabă pe tatăl ei)

La joc îngădui fata?

BĂRBATUL

(liniștit)

Întâi să intru-n casă

Să dăm binețe-așa cum se cuvine.

(Intră în casă.)

MEȘTERUL BUCĂTAR

(lui Peer Gynt, în timp ce-i toarnă de băut într-o ulcică)

Veniși? Adapă-te, atunci... Na, ține!

PEER GYNT

(privind întruna după cei care au luat-o spre casă)

Mulțam! Venii să joc... De vin nu-mi pasă!

(Meșterul bucătar pleacă, trecând prin fața lui. Peer Gynt privește spre casă, și fața i se luminează de-un zâmbet.)

De unde se ivi așa senină?

În jurul ei împrăstie lumină.

De fusta mă-si-atârnă de parcă-ar fi fetică,

Și poartă-nfășurată în pânză-o cârticică

De rugi. Mă duc la dânsa.

(Dă să intre în casă.)

UN FLĂCĂU

(îi aține calea, încurajat de alții)

Cum adică?

Nu intri-n joc?

PEER GYNT

Nu intru.

FLĂCĂUL

Te-arăți că n-ai habar?

(Îl ia de umeri și dă să-l întoarcă spre el cu fața.)

PEER GYNT

Dă-mi drumu'!

FLĂCĂUL

Mă! Ți-e frică de fierar!

PEER GYNT

De ce să-mi fie frică?

FLĂCĂUL

Hai, nu te mai ascunde

Că doar n-ai fi uitat ce-a fost la Lunde

(Oaspeții râd și pornesc spre pajiștea de joc.)

SOLVEIG

(din prag)

Tu ești flăcăul ce la joc mă cheamă?

PEER GYNT

Păi cine altul? Eu, de bună seamă!

Hai!

(O ia de mână.)

SOLVEIG

Vin, dar nu prea mult că mama...

PEER GYNT

Mama!

Ce? Ești copil de țată? Lasă teama!

SOLVEIG

Nu-i de glumit!

PEER GYNT

Poți fi mireasă, doară!

La împărtășit ai fost?

SOLVEIG

Ast'primăvară.

PEER GYNT

Și cum te cheamă, fată? Putem afla și noi?

SOLVEIG

Mă cheamă Solveig. Care-i al tău nume?

PEER GYNT

Peer Gynt.

SOLVEIG

(smulgându-și mâna dintr-a lui)

O, Doamne mare!

PEER GYNT

Ce-i anume?

SOLVEIG

Mi s-a desprins ciorapul... Mă-ntorc eu înapoi...

(Se depărtează de el, făcându-se nevăzută.)

MIRELE

(trăgând-o de haină pe maică-sa)

Mamă, nu vrea!

MAMA

Cum nu vrea?

MIRELE

Nu, vrea, iacă.

MAMA

Nu vrea?

MIRELE

Nu vrea deloc... S-a zăvorât.

TATĂL

(încet, mânios)

Am să te leg în staul, minte seacă...

MAMA

Nu-l ocări! Și-așa e destul de amărât.

(Se îndepărtează cu toții.)

UN FLĂCĂU

(venind de la horă cu un cârd de flăcăi și fete)

Niște rachiu, Peer?

PEER GYNT

Nu.

FLĂCĂUL

O picătură...

PEER GYNT

(privindu-l încruntat)

Mai ai?

FLĂCĂUL

Se mai găsește.

(Scoate o sticlă din buzunar și trage o dușcă.)

Parcă-ai lua foc în gură!

Na! Trage!

PEER GYNT

Dă-mi un gât dacă-i p-aşa! (*Bea.*)

ALTUL

Ia, zău, şi de la mine!

PEER GYNT

Nu.

ACELAŞI

Fleacuri. Haide, bea!

Bea, Peer! Dă sănătate!

PEER GYNT

Atuncea dă-mi un gât!

(*Bea iarăşi.*)

O FATĂ

Să mergem!

PEER GYNT

Ți-o fi teamă de mine?

A TREIA FATĂ

Hotărât!

Păi cine nu se teme?

A PATRA FATĂ

Le-ai arătat ce poţi,

La Lunde.

PEER GYNT

Mare lucru! V-aş zăpăci pe toţi

Dacă mi-aş da eu drumu' să vă arăt ce pot.

PRIMUL FLĂCĂU

(*şoptind*)

Îşi vine-ntr-ale sale!

MAI MULȚI

(*strângând cercul în jurul lui*)

Peer! Povesteşte tot!

Dă-i drumu'!

PEER GYNT

Nu azi! Măine!

ALȚII

Ba-n seara asta.

O FATĂ

Știi

Să faci, de bună seamă, niscăi vrăjitorii?

PEER GYNT

Pot să-l momesc pe diavol cu-n descântec.

UN OM

Putea și maica mare când mă-nfășa în scutec.

PEER GYNT

Minciuni! Nu poate nimeni ce pot eu!

L-am ghemuit, odată, într-o nucă...

Firește, era seacă.

MAI MULȚI

(hlizindu-se)

Vezi bine!

PEER GYNT

Of! Mămucă!

Ce mai jelea! zicea că drept răsplată

De-l slobozesc de-acolo, îmi dă pământul roată.

UNUL DIN MULȚIME

L-ai ținut acolo?

PEER GYNT

Păi cine să-l mai scoată?

I-am pus țaruș. Ce-a fost! Ce tărăboi!

O FATĂ

Minunăție!

PEER GYNT

Zău! Ca un muscoi

Îmi bâzâia-n urechi.

FATA

Și-acu e-n nucă?

PEER GYNT

Nu! O fi-n iad că-i era dor de ducă...

De-atunci fierarul ăsta a prins pe mine pică.

UN FLĂCĂU

Păi cum?

PEER GYNT

M-am dus la dânsul și l-am rugat frumos
Să-l scoată din găoace. „Da, zice el, pricep!”
Și când să scoată blestematul cep
Îl văd că pune mâna și ridică
De lângă vatră, ditamai baros.

UN GLAS

L-o fi turtit?

PEER GYNT

De dat, a dat vârtos.
Dar dracu' s-a ferit, că e deștept,
Și a țâșnit ca o vâpaie, drept
Pe lângă cep.

MAI MULȚI

Fierarul?

PEER GYNT

Cum știți că n-are scut,
L-a pârjolit vâpaia pe brațe și pe piept.
Fuseserăm prieteni...
(Izbucnesc în râs cu toții.)

CINEVA

Grozav!

ALTUL

Azi s-a-ntrecut!

PEER GYNT

Că-s născociri voi credeți!

UN OM

Ferească Dumnezeu!

Numai că-s basme vechi din moși străbuni.

PEER GYNT

Ba asta e isprava mea! Minciuni!

OMUL

O fi, dacă zici tu!

PEER GYNT

(zvâcnind)

Hei, neică! Eu

Știu să despic văzduhul, de-a călare,

Ca pe un bidiviu înaripat!

Și altele de care nu-i nimenea în stare.

(Iarăși izbucnesc în râs cu toții.)

UNUL DIN GLOATĂ

Ia călărește tu văzduhul, Peer!

MAI MULTE

Hai, Peer Gynt dragă!

PEER GYNT

Voi știți că nu mă las prea mult rugat!

Pot pe deasupra voastră să zbor ca o furtună,

Să-mi cadă la picioare lumea-ntreagă.

UN OM BĂTRÂN

Ăsta-i zăltat de-a binelea.

ALTUL

Năuc!

AL TREILEA

Lăudăros!

AL PATRULEA

Din cap în tălpi minciună!

PEER GYNT

(amenințător)

Un bob zăbavă că acu m-apuc!

UN OM

(pe jumătate beat)

Pân' să te-apuci, îți scuturăm veșmântul.

MAI MULȚI

Să-i înnegrim spinarea, ochii! Tintul!

(Oamenii se împrăștie. Bătrânii mânioși, iar cei tineri râd a batjocură.)

MIRELE

(dând peste el)

Peer! Poți să tai văzduhul de-a călare?

PEER GYNT

(scurt)

Da, Mads. Oricând! De ce nu-mi dai crezare?

MIRELE

Ai poate și bundița ce nevăzut te face?

PEER GYNT

Vrei să spui clopul? Da!

(Se întoarce cu spatele la el. Solveig trece prin ogradă cu Helga de mână.)

PEER GYNT

(luminându-se la față)

Veniși încoace?

Ce bine-mi pare,

Solveig! Ia să te-nvârt!

SOLVEIG

Dă-mi pace!

PEER GYNT

De ce?

SOLVEIG

Ești prea sălbatic.

PEER GYNT

Când simte primăvara

Și renul e sălbatic. Aruncă foc vioara.

Te-ndură! Vino!

SOLVEIG

(smulgându-se din mâna lui)

Nu vin!

PEER GYNT

Nu vii?

SOLVEIG

Nu, ești băut!

(Iese împreună cu Helga.)

PEER GYNT

Ah! De-aș avea cuțitul, acu, numaidecât

I-aș face bucățele pe fiecare-n parte.

MIRELE

(dându-i cu cotul)

Peer Gynt, sunt necăjit de moarte!

Dă-mi ajutor să intru la mireasă.

PEER GYNT

(cu gândurile împrăstiate)

Mireasa? Unde-i?

MIRELE

S-a-ncuiat în şură.

PEER GYNT

Ei?

MIRELE

Înduplec-o să iasă-n băătăură.

PEER GYNT

O-ndupleci singur, până la sfârşit.

(Un gând îi incolţeşte-n minte. Sopteşte ca pentru el.)

Ingrid în şură!

(Apropiându-se de Solveig.)

Ei, te-ai răzgândit?

(Solveig vrea să plece; el îi taie drumul.)

Ştiu: umblu zdrenţăros şi ți-e ruşine.

SOLVEIG

(dintr-o răsufflare)

Ba nicidecum!

PEER GYNT

Şi dacă judec bine,

Aşa e... însă, vezi, mă doare-n suflet.

Nu vrei să vii?

SOLVEIG

Aş vrea, dar nu mă-ncumet!

PEER GYNT

Te temi? De cine-anume?

SOLVEIG

De taica mai ales.

PEER GYNT

Pare un om de treabă, pe cât am înțeles.
Sau de urechi ți-e teamă? Răspunde-mi?

SOLVEIG

Ce folos?

PEER GYNT

E oare taică-tu bisericos?

Ori maică-ta și tu sunteți altfel?

Răspunde-mi, hai!

SOLVEIG

Eu plec.

PEER GYNT

Mai stai nițel!

(Cu glas stăpânit, dar încercând totuși s-o înspăimânte.)

Știi, pe la miezul nopții pot să mă schimb în troll!

Eu, din crivat, la noapte, veni-voi să te scol!

De-i auzi un foșnet sau poate bufnet greu,

Să nu crezi că e mâța cumva, căci fi-voi eu.

Am să te sug de sânge, să umplu o ulcică;

Și-am s-o înghit pe soră-ta cea mică!

Așadar, află: noaptea eu mă prefac în lup

Și colții pot să ți-i înfig în trup.

(Își schimbă, deodată înfățișarea și zice cu glas rugător.)

Dansezi cu mine, Solveig?

SOLVEIG

(privindu-l cu ochi crunți)

Ești rău din cale-afară!

(Intră în casă.)

MIRELE

(umblând de colo-colo, fără rost)

Îți dau un taur de m-ajuți.

PEER GYNT

Hai, dară!

(Se fac nevăzuți în spatele casei. Tocmai atunci, o ceată de oameni se-ntoarnă de la joc. Cei mai mulți sunt amețiți de băutură. Larmă, hărmălaie. Solveig, Helga, părinții lor și o parte

din oaspeții mai vârstnici, ies în ușă.)

MEȘTERUL BUCĂȚAR

(către fierar, care s-a pus în fruntea cetei)

Nu-ți pierde firea!

FIERARUL

(smulgându-și haina)

Nu pot. Chemați-l pe mișel!

Să se aleagă-odată cu noi: sau eu, sau el!

CINEVA

Să-i dea la cap!

ALTUL

Măcar să-l ia de păr!

FIERARUL

Nu mai încape vorbă! Îl bat măr!

TATĂL LUI SOLVEIG

Stai, omule!

HELGA

Ce, mamă, vor să-l bată?

UN FLĂCĂU

Cu treanca-fleanca ăsta s-o isprăvim odată!

ALTUL

Să-l dăm în brânci afară!

AL TREILEA

Ba scuipă-l în obraz!

AL PATRULEA

(fierarului)

Îl zvânți? Ce zici?

FIERARUL

(zvârle haina cât colo)

Îl căsăpesc îndată!

IMIGRANTA

(către Solveig)

Ia seama ce nărod îți dă târcoale!

ĂSE

(coborând colina cu un băț în mână)

Fecioru-meu e-aicea? Mi-e dor să îl alint
Cu bâta pe spinare pe fiu-meu, Peer Gynt!

FIERARUL

(sumecându-și mânecile cămășii)

Pentru jivina asta și bâta e prea moale!

CINEVA

Îl zvântă!

ALTUL

Îl belește!

FIERARUL

(scurpă în palme și face din cap către Åse)

Îl spânzur de-un copac.

ÅSE

Pe Peer al meu să-l spânzuri? Las' că-ți venim de hac!

C-avem și colți și gheare, noi doi!... Da' un' s-a dus?

(Strigă spre ogradă.)

Hei! Peer!

MIRELE

(abia trăgându-și sufletul)

Să-l pedepsească Dumnezeu!

Hai, mamă, tată...

TATĂL

Ce e, fătul meu?

MIRELE

Peer Gynt, ce crezi?

ÅSE

(țipând)

A dat de vreo năpastă?

MIRELE

Ba nu, Peer Gynt e colo... sus pe creastă...

OAMENII

Peer cu mireasa... Fuge...

ÅSE

(lăsând să-i scape joarda din mână)

Mișelul!

FIERARUL

Sub zăpor!

Mai sprinten ca o capră de țancuri se agață.

MIRELE

(plângând)

Mamă, o cară ca pe-o juncă-n brață.

ÅSE

(amenințându-l cu degetul pe Peer)

Frânge-ți-ai gâtul!

(Strigă înspăimântată.)

Doamne! Ia seama la picior!

ȚĂRANUL DIN HAEGSTAD

(cu capul gol, alb de mânie)

Eu îl ucid! Gătește-i parastas!

ÅSE

Să mă trăsnească cerul de te las!

Actul II

(Sus, pe creastă, o potecă strâmtă. Se luminează de ziuă. Peer Gynt, posac și fără chef, merge repede de-a lungul potecii. Ingrid, îmbrăcată pe jumătate mireasă, încearcă să-l întoarcă din drum.)

PEER GYNT

Hai! Du-te!

INGRID

(plângând)

După toate câte-au fost?

Și unde să mă duc?

PEER GYNT

În lumea mare!

INGRID

(frângându-și mâinile)

M-ai amăgit!

PEER GYNT

Gâlceava n-are rost.

Cată-și de cale slobod fiecare.

INGRID

Am făptuit păcat și el ne leagă!

PEER GYNT

Ah! Lua-le-ar dracu de păcate

Și de muieri. Pe toate... toate

Afar' de una.

INGRID

Cine, dragă?

PEER GYNT

Nu tu. Nu tu.

INGRID

Dar cine oare?

PEER GYNT

Hai! Pleacă! Ia-o pe cărare

Și du-te acasă!

INGRID

Dragul meu!

PEER GYNT

Ei! Ce mai vrei?

INGRID

Mi-e tare greu

Să înțeleg ce spui!

PEER GYNT

Să-ți întrec cap!

INGRID

M-ai amăgit... ajută-mă să scap.

PEER GYNT

Și ce-ai putea să-mi dai în schimb, încalte?

INGRID

Casa din Haegstad și-ncă multe altele!

PEER GYNT

Ai cărticea de rugă în pânză strânsă?

Și ai privirile plecate, însă

Împrăștiind lumină? Cosește aurii?

De fusta maică-tii te ții?

Răspunde!

INGRID

Nu...

PEER GYNT

La-mpărtășit te-ai dus

Ast' primăvară?

INGRID

Nu... Dar Peer...

PEER GYNT

Nespus

Ți-s ochii de senini? Și când îți cer

Te poți împotrivi?

INGRID

Of, Doamne! Peer!

Sărmanu-și pierde mințile...

PEER GYNT

Sau poate

Mă curăță privirea-ți de păcate?

INGRID

Nu... însă...

PEER GYNT

Lasă! Alelalte toate

Nu fac un ban...

(Dă să plece.)

INGRID

(i se pune-n cale)

Și crezi că-i faptă-aleasă

Să-ți bați de-o biată fată joc?

PEER GYNT

Nu-mi pasă!

INGRID

Dacă m-ai lua, pământ și dobitoace

Și vază-ai căpăta.

PEER GYNT

N-ai tu mijloace.

INGRID

(izbucnind în plâns)

Vai! M-ai răpit!

PEER GYNT

Tu mi-ai sărit de gât!

INGRID

Ah! Sunt pierdută!

PEER GYNT

Eu un pic făcut.

INGRID

(amenințându-l)

Ai să-mi plătești odată scump minciuna.

PEER GYNT

Plătesc, de-o fi, cu soarele și luna!

INGRID

Ești neclintit?

PEER GYNT

Ca stânca! Neclintit!

INGRID

Vedem noi cine-o plânge la sfârșit!

PEER GYNT

(după o scurtă tăcere, strigă, deodată)

Lua-le-ar dracu de păcate

Și muierile pe toate!

INGRID

(întoarce capul și strigă înverșunată)

Făr' de una!

PEER GYNT

Făr' de una.

(Își vede fiecare de drum.)

(Pe malul unui iezer de munte; jur-împrejur, pământu-i afânat și mocirlos. Åse cată în jur, deznădăjduită. Solveig abia se ține după ea. Ceva mai în urmă, părinții ei și Helga.)

ÅSE

(dând din mâini și smulgându-și părul)

Toate-mpotriva mea se-asmut și latră:

Cer, ape, munți cu inima de piatră.

Văzduh! Răstoarnă-ți pâcla și rătăcește-i drumul!

Vicleană apă! Curge-i în cale cu duiumul!

Îngrămădește, munte, troieni și gheață-n văi

Să nu mi-l piardă oameni puși pe omor și răi!

Să nu mi-l piardă, Doamne – că eu nu pot să-l scap!

L-a amăgit vreun diavol hapsân sau vreun harap!

(Către Solveig.)

Cum de-i veni deodată, așa? Să nu te miri?

El, ce trăia-ntr-o lume de basm și năluciri,

Descurcăreț din gură, dar care niciodată

N-a făptuit o treabă ca lumea. Doamne, fată!
Nu zău! Să râzi îți vine și să bocești! Noi doi
Am fost mereu alături la griji și la nevoi.
Bărbatu-meu bea zdravăn și colinda prin sate
Cu tolba de palavre și glume deșănțate,
Zvârlind în vânt averea cu trudă-agonisită...
Eu stam, în vremea asta, cu Peer pe lângă plită
Și încercam uitării să dăm amara viață,
Căci nu aveam curajul să îl înfrunt în față.
Amarnic e să-ți vezi cu ochii soarta.
Am vrut să sting zăzania și cearta,
S-alung din mintea-i negrele fantasme.
Rachiu vrea unul. Celălalt vrea basme.
O, da! I-am spus povești cu lighioane,
Cu feți frumoși, cu zmei răpind bălane
Mirese... Ah, dar nu-mi trecea prin gând
Că le-o urma el pilda prea curând...

(Înspăimântată.)

Ce țipăt ascuțit! O arătare!

Peer! Peer! Acolo, sus, pe creastă-n zare!

*(Urcă în fugă creasta și privește peste apă. Helga și părinții ei
o ajung din urmă.)*

ĂSE

Nimic nu se zărește!

OMUL

(potolit)

E rău de el!

ĂSE

(plângând)

Nici urmă!

Oh, Peer. Sărmană oaie, te-ai rătăcit de turmă.

OMUL

(dând din cap, blând)

S-a rătăcit! Așa e!

ĂSE

Ba nu-i adevărat!

Oaia-i o biată oaie; el: bărbat!

OMUL

Femeie rea!

ÅSE

Netrebnică-s, e drept.

Însă băiatu-i bun și e deștept.

OMUL

(mereu cumpătat la vorbă, cu ochii blânzi)

E împietrit la suflet: de nimenea nu-i pasă.

ÅSE

(înspăimântată)

Nu, nu! Cerescul tată e milostiv, nu-l lasă!

OMUL

Crezi că păcatu-i muștră trup și duh?

ÅSE

(grăbită)

Nu! Dar pe cerbi străbate prin văzduh.

FEMEIA

Ai luat-o razna?

OMUL

Ce ziseși matale?

ÅSE

Zic că nimic nu-i poate sta în cale.

Dă-i, Doamne, zile, și-o să dea dovezi!

OMUL

Cu gâtu-n ștreang mi-i teamă să nu-l vezi.

ÅSE

(lipind)

Isuse Doamne!

OMUL

Când și-o da suflarea

Veni-va ispășirea și iertarea.

ÅSE

(tulburată)

Nu mai vorbi, că-mi vine cu leșin.

Hai să-l aflăm!

OMUL

Să-i izbăvim de chin

Sărmanul suflet?

ĂSE

Ba și trupul său.

De-o fi-n mocirlă, să-l smucim din clocot.

De-o fi prin munte, să zvonim din clopot.

OMUL

Hm! Un făgaș de vite!

ĂSE

Te-ajute Dumnezeu

Că-mi vii în ajutor!

OMUL

Ca bun creștin.

ĂSE

Așa-i. Că ălalți parcă-s păgâni.

Niciunul n-a mișcat, atât, din mâini.

OMUL

Îl cunoșteau.

ĂSE

A fost el prea de treabă.

(Își frânge mâinile.)

O fi-n primejde! Haideți mai degrabă!

OMUL

A, uite-i urma!

ĂSE

S-o pornim de-a latul!

OMUL

Ne despărțim: o luăm către bordei.

(El și nevastă-sa o iau înainte.)

SOLVEIG

(către Ăse)

Zi mai departe ce-ncepuseși. Vrei?

ÅSE

(zvântându-și ochii)

De fiu-meu!

SOLVEIG

De el.

ÅSE

(zâmbeste, înălțându-și capul)

Nelegiuitul!

N-ai osteni? Că lung e înșiratul.

SOLVEIG

Poate întâi mata, cu povestitul;

Și-abia pe urmă eu, cu ascultatul.

(Coline joase și pleșe, unduind la poalele muntelui. Piscuri în zare. Umbrele cad lungi; ziua scapătă.)

PEER GYNT

(gonind în salturi, se oprește pe cocoașa unei coline)

Satu-ntreg după mine-i, pe munte,

Cu ciomege și flinte-n spinare,

Și moșneagul din Haegstad e-n frunte.

Se chiorăsc după Peer Gynt, în zare...

Potcovarul să-l zvânți, e o glumă!

Asta-i viață! Cu ursul asemeni!

(Bate din palme sărind în sus.)

Să lovești! Să smulgi pinii din humă!

Să sfărâmi cataracte și cremeni!

Asta-i viață! Te nalți, te călești

Lua-le-ar naiba palavre, povești!

CELE TREI PĂSTORIȚE LA VACI

(aleargă pe colină, țipând și cântând)

Trond din Valfjel! Bård și Kåre!

Troli! Ațineți-vă-n cale!

PEER GYNT

Pe cin' chemați?

FETELE

Un trol! Un trol!

PRIMA FATĂ

Hai, Bård cumplit!

A DOUA

Hai, Trond domol!

A TREIA FATĂ

La stână-s paturile goale!

PRIMA FATĂ

Cumplit e blând!

A DOUA FATĂ

Blând e cumplit!

A TREIA FATĂ

Flăcăii-s duși: troli am merit.

PEER GYNT

Flăcăii unde-s?

TUSTRELE

(hohotind de râs)

Pe pustie!

PRIMA FATĂ

Al meu mi se-nchinase mie...

Dar s-a-nsurat cu-o băbătie!

A DOUA FATĂ

Al meu cu o țigancă... Scrisa

I-a fost să plece-n pribegie.

A TREIA FATĂ

Pruncul din flori al meu ucis-a

Și-atârnă în spânzurătoare...

TUSTRELE

Trond din Valfjel! Bård și Kåre!

Veniți, troli, la-mpreunare!

PEER GYNT

(sărind în mijlocul lor)

Mi-s cu trei țeste, bun la trei neveste.

FETELE

Aşa voinic?

PEER GYNT

Cercați! Că nu-i poveste...

PRIMA FATĂ

Hai, sus, la târlă!

A DOUA FATĂ

Avem mied!

PEER GYNT

La târlă!

E sâmbătă: să curgă miedul gârlă.

TUSTRELE

Sâmbăta mare! Hai, că-i la un pas!

Un pat să nu rămână de pripas!

A DOUA FATĂ

(sărutându-l)

Ca fieru-ncins te arde când sărută...

A TREIA FATĂ

(sărutându-l și ea)

Ca ochii de copil din gârla mută...

PEER GYNT

(dănțuind în mijlocul lor)

Dorinți ucise! Gânduri prinse-n mreji!

Râset în ochi și plânset în gâtlee!

TUSTRELE FETELE

(dând cu tifla către culmea muntelui, strigând și cântând)

Trond din Valfjel! Bård și Kåre!

Troli! Vegheați la-mpreunare!

(Dănțuiesc pe colină, cu Peer Gynt în mijlocul lor.)

(Masivul Ronde. Jur-împrejur scapără-n soare piscurile înzăpezite.)

PEER GYNT

(pășind buimac, descumpănit)

Un foișor se-nalță peste altul!

O poartă scânteiază! Stați pe loc!
Dau înapoi: le-a înghițit înaltul!
Și sus, pe turle, mari cocoși de foc
Bat din aripi, gătindu-se să zboare.
Spre surpături văzduhu-i albăstrui
Și ferecat e muntele-n zăvoare!
Ies din zănoage trunchiurile șui
Cu rădăcini sucite: lungi picioare
De uriași... Se pierd și ei pe grui...
Mijește curcubeul – punte lungă –
Lucirea-n văz și-n suflet mi-a pătruns.
Și parcă bate clopotu-într-o dungă,
Și parcă un inel de foc mi-a strâns
Frunte și ceafă, pătrunzând în creier...
La naiba! Ia să-mi amintesc ce-a fost...

(Se prăvale.)

Sus, peste Gjedin, prin văzduh cutreier...
Minciună blestemată, fără rost!
M-agăț de țancuri, cu mireasa-n spate
O zi și-o noapte beat și hărțuit
De vulturi cu spinări întunecate
Pândit de troli și spiriduși, stârnit
De pofta păstoritelor zăltate
Ce-și au, pe-aici, vremelnice adăpost...
Minciună blestemată, fără rost!

(Privește departe, în zare.)

Zbucniră-n munte, negri, doi vulturi...
Spre miazăzi trec lișițele-n stol;
Eu pân-la glezne intru-n surpături
Mă târai prin mocirlă și nămol!

(Sare în picioare.)

Ah! Să m-avânt ca pasărea-n tărie!
Să intru-n scaldă vântului tăios!
Să zbor! Să mă cufund în apa vie
A soarelui... Să mă ridic de jos...

Să trec hotarul mărilor de sare,
Să uit c-am fost văcar și să cutez
Să mă ridic și să ajung mai mare
Decât măritul împărat englez!
Vă las cu bine, fete și fecioare!
M-ați aștepta zadarnic. Drumu-i lung...
Dar s-ar putea, în fapt de înserare,
Să mă abat pe-aici și-n sat s-ajung...
Vulturii suri? S-au șters în depărtare.
O să-i înghită zarea fără fund...
Dar colo-n vale satul meu răsare
Cu coperișul caselor, rotund...
Le deslușesc... o văd pe fiecare...
Ogradă, ușă, tindă și ușor...
Durată de bunici e casa noastră,
Cu gardul nou și cu înalt pridvor.
Lumina strălucește în fereastră
Și-i lume multă-n casă, popa bea
Iar căpitanu-aruncă de perete
Sticla ce sare-n țândări pe podea.
Să joace lasă-i! Lasă-i să se-mbetel!
Totuna-i, mamă! Jon Gynt e bogat
Și-i mândru să le-ntindă zaiafete.
Trăiască-i neamul! Ce s-o fi-ntâmplat?
Și ce-i cu larma asta? Căpitanul
La puncti se oțărește-ntărâtat,
Și tata popa-nchină-acum stacanul
În sănătatea mea! Pătrunde-n casă
Peer Gynt, acum, și-ascultă ce-au venit:
„Tu ești vlăstar, Peer Gynt, de spiță-aleasă
Și-o să ajungi om mare și vestit.”
(Sare în sus, dar se izbește cu fruntea de-o stană, cade și rămâne lungit.)

(O coastă cu arbori care foșnesc puternic sub bătaia

vântului. Printre frunzele copacilor, se văd stelele scăpărătoare. În vârful copacilor cântă păsărele. O femeie îmbrăcată în verde merge de-a lungul costișei. Peer Gynt se ține după ea, făcându-i semne de dragoste.)

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(se oprește și se întoarce)

E-adevărat?

PEER GYNT

(trecându-și degetul peste beregată)

Precum mă cheamă Peer!

Precum ești tu de mândră și frumoasă.

Vrei să ne luăm? Nimica n-am să-ți cer:

Să țeși, să torci, să faci curat prin casă,

Și-o să te-ndopi mâncând. Nu-ți fie frică,

N-am să te trag în viața mea de chică.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

N-ai să mă bați?

PEER GYNT

Păi nu mi-ar fi rușine?

Eu, fiu de domn, să umblu cu snopeala?

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Ești fiu de domn?

PEER GYNT

Vezi bine!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Ca și mine:

Sunt fata regelui din Dovre.

PEER GYNT

Tu? E grozavă potriveala!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Își are tata-n Ronde palat și așezare.

PEER GYNT

Castelul maică-mii e mult mai mare.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Pe tata-l știi? Brose-mpărat îl cheamă.

PEER GYNT

Pe Ase-mpărăteasa o știi? Ea-mi este mamă.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Mânia tatei munții e-n stare să-i dărâme.

PEER GYNT

Când ocărăște mama îi spulberă-n fărâme.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Nu-i cal pe care tata să nu-l strunească-n frâu.

PEER GYNT

Călare trece mama prin cel mai aprig râu.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

De ce te porți în trențe? N-ai alte haine, oare?

PEER GYNT

Să-mi vezi tu straiiele de sărbătoare!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Mă port și-n zi de lucru în aur și mătase.

PEER GYNT

Îmi par cam cârpăcite, tocite și scămoase.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Nu ești deprins și vezi pe dos, mă iartă;

Norodu-aici, în Ronde, veșminte de-astea poartă.

Ai să te-nveți cu vremea... Hai atunci

În așezarea tatei – lui o să-i pară bine,

Că-i bucuros de oaspeți – odăile sunt pline

De stâlpi din piatră rară ce ți-or părea doar stânci.

PEER GYNT

Parcă la noi e altfel? Ce-i aur și vâpaie

Adeseori îți pare că e gunoi și zoaie.

Și-adesori un geam strălucitor –

Boccea cu trențe, ochi închis și chior.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Negrul îți pare alb și albul pată.

PEER GYNT

Marele – mic, murdarul – nea curată.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(sărindu-i de gât)

Suntem pereche: ăsta-i adevărul!

PEER GYNT

Ca osul cu frântura și pieptenul cu părul.

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(strigă tare)

Cal de mireasă! Calul meu! Te-arată!

(Sosește în goana mare un mistreț uriaș, cu frâu de frânghie și un sac peticit drept șă. Peer Gynt sare călare, așezând-o în față pe femeia în verde.)

PEER GYNT

Grăbește-te, sirepe! Gonește-n draci! Ne poartă

Spre Ronde și strecoară-ne pe poartă!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(cu duioșie)

Ah! cât eram de tristă și iată, dintr-odată,

Sosi-ntâmplarea asta nesperată!

PEER GYNT

(plesnind mistrețul și așezându-se mai bine)

După cum stă-n șă călare,

Cunoști omul de neam mare!

(Sala tronului în castelul bătrânului din Dovre. Troli-curteni, spiriduși, pitici, strânși la sfat. Bătrânul din Dovre stă pe tron, cu coroana pe cap și sceptrul în mână. Copiii și rubedeniile apropiate stau de o parte și de alta a tronului. Peer Gynt, în picioare, în fața lui. În sală, frământ și vânzoleală.)

TROLII-CURTENI

La moarte! Cutezat-a să îndrăgească fata

Bătrânului din Dovre, deci moartea-i e răsplata!

UN TROL-COPIL

Pot să-i tai două dește?

ALT TROL-COPIL

Pot să-i prind păru-n clește?

O FETIȚĂ-TROL

Eu pot să-l mușc de bucă, oare?

O VRĂJITOARE

(cu o lingură de bucătărie)

Ce-l facem: ciorbă? Borș cu perișoare?

ALTĂ VRĂJITOARE

Îl punem în frigare?

Îl fierbem în căldare?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Să n-aud vorbă!

(Le face semn celor mai apropiați să vină lângă el.)

Care-i mai de soi?

De-o vreme dăm ca racul înapoi.

Anapoda merg toate și pe dos!

Un sprijin omenesc ni-i de folos.

Flăcău-i zdravăn și voinic, altfel,

Isteț la minte, dacă nu mă-nșel.

Cu-n singur cap, dar asta nu îl strică:

O țeastă are și iubita-mi fiică.

Troli cu trei țeste nu mai au cătare,

Ba nici cu două nu găsești ușor,

Iar ăi cu-n cap, sunt vai de capul lor.

(Către Peer Gynt.)

Îmi ceri, deci, fata pentru-nsurătoare?

PEER GYNT

Fata soție, zestre-mpărăția!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Jumate-o iei odată cu soția,

Și jumătate după moartea mea.

PEER GYNT

E bine, deocamdată.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Stai, că mai e ceva!

Vom face o-nțelegere-ntre noi.
De s-o-ntâmpla cumva s-o calci, apoi
Îți zboară scăfârlia. Așadar:
Făgăduiește-ntâi că n-o să-ți pese
Ce s-o-ntâmpla-n afară de-al Rondenei hotar,
Nici de lumina zilei sau de isprăvi alese.

PEER GYNT

De-oi fi-mpărat, mă leg cu bucurie.
BĂTRÂNUL DIN DOVRE
Mai vreau să-ncerc și mintea cât poate să te ție.
(Se ridică de pe tron.)

CEL MAI BĂTRÂN TROL-CURTEAN

Ia să vedem acuma, cu mintea nu cu gura,
Dacă-ai să spargi aluna, ghicind cimilitura.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

E între trol și om vreo osebire?

PEER GYNT

Pe cât văzui, aidoma-s la fire:
Trolul ăl mare vrea să frigă și ăl mai mic s-ațâțe focul.
Și pe la noi se-ntâmplă așijderi, în tot locul.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Așa-i cum spui: e-asemuire multă.
Dar precum zorii-s zori și noaptea-i noapte,
Deosebiri destule sunt în fapte.
Să-ți spun acuma altceva. Ascultă:
Afară, printre oameni, sub bolta de scânteii,
„Fii, omule, tu însuți” se spune de-obicei;
Dar, printre troluri, se spune, în muntele ascuns:
„Fii, trolule, tu însuți – îndeajuns”.

TROLUL-CURTEAN

(lui Peer Gynt)

Pricepi ce-adâncă-i vorba?

PEER GYNT

Cam neguroasă-mi pare.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

„Îndeajuns”. Băiete, această cugetare
Neconținut să-ți fie scut și lege...

PEER GYNT

(scârpînându-se după ureche)

Hm!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

...dacă vei ajunge în țara asta rege.

PEER GYNT

Fie și-așa, că vorba nu-i vicleană.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Mai e nevoie să iei seama, cred,

Cât suntem noi de cumpătați la hrană.

*(Face un semn: doi trolî cu cap de porc, cu scufe de noapte,
albe ș.a.m.d., aduc mâncare și băutură.)*

Vaca plăcinte face și taurul dă mied;

De-i dulce sau amară nu-ntreba.

Lucrul de seamă e – ascultîți sau ba? –

Că băutura toată aici e pregătită.

PEER GYNT

(dând la o parte hrana și băutura)

Dar cine dracu ar putea s-o-nghită?

N-am să mă-nvăț nicicând cu-așa nutreț.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Bea și-ai să capeți un pocăl de preț,

Din aur, și cu el odată – fata.

PEER GYNT

Stă scris: „Să-nvingă firea, judecata!”

La urma urmei, poate nici nu-i așa amar.

Mă-nchin!

(Bea.)

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Cuminte vorbă. Dar ce? Îl scuipi afar’?

PEER GYNT

Cu vremea mă deprind eu, n-avea teamă.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Mai trebuie să-ți lepezi veșmântul creștinesc.
Mândria noastră-n Dovre aceasta-i, ține seamă:
Nimic din vale. Toate în munte se găsesc...
Afară de cordeaua ce-o aninăm în coadă.

PEER GYNT

(mânios)

Eu coadă n-am!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Primi-vei o coadă de paradă.

(Făcând semn unui trol-curtean.)

Agață-i coada mea de sărbătoare.

PEER GYNT

Ba nicidecum! Nu-s măscărici de trol.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Vrei fiica să-mi pețești cu dosul gol?

PEER GYNT

Din om faci vită!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Înțelegi pe dos.

Îți dăruiesc, băiete, veșmânt cuviincios.

Ți-om da să porți cordea portocalie:

Semn de cinstire naltă pe-aici, precum se știe.

PEER GYNT

(pe gânduri)

Pe cât îmi dau eu seama omul aici e-o pană.

Deprinde iute și nărav și hrană,

Și uită ce-i cu dânsul.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Ești om de înțeles!

O să te prindă bine podoaba ce-am ales.

PEER GYNT

(plin de mânie)

Stai, rogu-te! N-ai vrea să mă silești

Să-mi las și cele datini creștinești?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Păstrează-le! Și n-avea nicio teamă.
E slobodă credința și nu plătește vamă.
Pe troli îi dibui grabnic după veșmânt și croi:
Aidoma-s la chip și ce se cheamă
La voi credință, groază-i pentru noi.

PEER GYNT

Deși în silă, mă-nvoiesc. Spun drept,
Nu te-aș fi bănuir așa deștept.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Trolii-s mai buni, băiete, decât le merge vestea;
Deci, iată osebiră-ntre noi. Cum într-acestea
Sfârșirăm sfatul și-am pus tot la cale,
Pornească zvon de harfe și cimbale!
Jucați, fecioare și cântați! Alint
Să-mprăștiie lăutele de-argint!

(Cântece și dansuri.)

TROLUL-CURTEAN

Cum ți se pare?

PEER GYNT

De!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Zi! Lasă frica!

Îți place?

PEER GYNT

Drept să spun: nici atâtica!

Copita dă-n talangă și struna vrea s-alinte...

Și topăie-n ciorapii scurți, vițica.

TROLII-CURTENI

Să-l înghițim!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Vezi că-i tot om la minte!

FECIOARELE-TROLI

Să-i luăm auzul! Să-i zdrobim vederea!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

(plângând)

Cântăm și dănuim ca nicăierea!
Cum să-ndurăm, surate, asemenea cuvinte?

PEER GYNT

A! Tu erai? Glumesc, mândrețe, numa.
Nu te mâhni! M-am întrecut cu gluma...

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Juri că-i așa?

PEER GYNT

Și cântecul și jocul

Minunăție-au fost, arde-m-ar focul!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Ciudată mai e firea omenească!

Degradă poate să se lecuiască.

Chiar dacă-o vatămi, iute-și vine-n fire.

Gineri-meu n-a pus împotrivire.

S-a lepădat de crezul creștin numaidecât,

De bunăvoie-a dat miedul pe gât,

Și-a prins de bunăvoie coadă-n spate,

Ce i-am cerut le-a împlinit pe toate,

Și mă gândeam că moș Adam, pe poartă

A fost gonit fără prea multă ceartă.

Dar iată că o-ntoarce. Ei, fiule, văz bine:

Într-altfel trebuie să scot din tine

Nesăbuita fire de om ce-ți dă poruncă.

PEER GYNT

Ce vrei să faci?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Să tai, sub pleoapa stângă,

Un pic: să vezi ponciș în jurul tău.

Frumoase toate ți-or părea. Nu-i rău:

Tăia-voi, astfel, punțile înalte.

PEER GYNT

Ești beat!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

(rânduind pe masă niște scule tăioase)

Aici sunt scule subțiri și de-alelalte.
Lumina unui taur am să ți-o pun altoi
Ca să-ți zărești mireasa gîngasă; ochi de soi,
Să-ți curețe privirea de urdoare,
Să nu mai vezi vițele săltând.

PEER GYNT

Sminteală mare!

CEL MAI BĂTRÂN TROL-CURTEAN

Ce-a zis bătrânul e cuvânt gîndit,
Căci el e înțelept și tu smintit.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Ia judecă: scăpa-vei ani întregi
De zbucium, neplăceri și fărdelegi.
Gîndește-te că ochii sunt izvoare
De nesfârșite lacrimi amare.

PEER GYNT

E drept ce spui! Și-n Biblie-i un rînd:
„Cînd te smintește ochiul, aruncă-l de la tine”.
Dar cînd se-nzdrăvenește și cînd oare-ți revine
Văzul de om?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Prietene, nicicînd!

PEER GYNT

Așa! Atunci cu bine și sănătate!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Cum?

Pleci? Încotro?

PEER GYNT

Mă duc să-mi văd de drum...

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Nu! Stai pe loc! Căci lesne îți fu să intri-n țară,
Dar anevoie poți ieși afară.

PEER GYNT

Vrei să mă legi în frînghii, să nu scap?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Ascultă, prințe Peer! Fii om cu cap!
Ești trol pe jumătate! Nu? Nu s-a dat de gol?
Nu seamănă destul de mult a trol?
Nu vrei să fii de-a binelea?

PEER GYNT

Aș vrea.

Dar ca să-ți iau regatul și fata, zău așa,
Eu cred c-aș da dovadă de pripeală;
În lumea asta toate se fac cu socoteală.
Mi-am agățat o coadă, e drept, dar cred că pot
Oricând oi vrea să o desfac din nod.
M-am lepădat de vechiul și cârpocit învăț.
Pot însă foarte bine la loc să mi-l agăț.
Și mă gândesc c-aici, în Dovre, parcă
Și-așa m-aș ține binișor în barcă.
Fac jurământ că vacile-s fecioare:
Pot să-l înghit și eu ca fiecare.
Însă că slobod nu pot fi, anume,
Să mor ca bun creștin în astă lume,
Că trol voi fi în muntele de-omăt
Cât oi trăi, că nu pot da-ndărăt,
Că soarta mi-e pecetluită deci –
N-o să mă-mpac cu asta-n veci de veci.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Oricât m-aș ține, din răbdări mă scoate!
Ce-mi vii cu glume de-astea leșinate?
Măi, terchea-berchea, știi cine sunt eu?
Sucit-ai capul fetei și-acu ai dat de greu...

PEER GYNT

Neadevăr!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Ba trebuie s-o ieși!

PEER GYNT

Cutezi să spui că...

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Vorba! Poate vrei

Să zici că n-ai dorit-o dinadins?

PEER GYNT

(nepăsător)

Ei și? Cine-i ucis că s-a aprins?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Sunt plămădiți toți oamenii la fel:

Din gură se arată plini de zel,

La faptă, însă, greu sunt de urnit.

Crezi că dorința-i bună de-azvârlit?

Așteaptă numai și-o să vezi curând.

PEER GYNT

Vrei să m-adormi cu născociri? Nici gând!

FEMEIA ÎMBRĂCATĂ ÎN VERDE

Ah, dragă Peer, cam în vreun an ești tată.

PEER GYNT

Deschideți! Vreau să plec!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Băiat sau fată,

Ți l-om trimite-n piele de țap înfășurat.

PEER GYNT

(ștergându-se de sudoare)

Ah! De-aș putea să mă trezesc odat'.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Să ți-l trimit la curtea regească?

PEER GYNT

La azil!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

De, prințe Peer! Știi singur ce-nseamnă un copil.

Nu mai încape vorbă că tu i-ai dat ființă.

Îl crești cum vrei și crezi de cuviință.

Pruncii corciți, de altfel, cresc ușor.

PEER GYNT

Mai tâmp ești decât boul, moșnege! Ce-i dai zor?

Și dumneata, vergino, te rog s-o lași mai moale

Eu nu-s nici prinț, nici bucșă de parale;

Și dacă ții morțiș să-ți cad în poală

Să știi că nu e mare pricopseală.

(Femeia în verde cade leșinată și e dusă de slujnice-troli.)

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

(după ce-l privește cu scârbă și dispreț)

Zvârliți-l de pe stâncă, băieți, praf să se facă!

COPIII-TROLI

De-a bufnița și uliul să ne jucăm oleacă!

De-a lupul! De-a pisica și șoarecu-mpreună.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Dar iute! Crăp de ciudă. Mi-e somn. Ei, noapte bună.

(Iese.)

PEER GYNT

(hăituit de copiii-troli)

Dați-vă-n lături, diavoli!

COPIII-TROLI

Pitici și spiriduși!

Mușcați-l de spinare!

PEER GYNT

Văleu!

(Vrea să coboare prin gărliciul pivniței.)

COPIII-TROLI

Drugii la uși!

TROLUL-CURTEAN

Ce haz fac picii noștri!

PEER GYNT

(luptându-se cu un trol-copilaș, care l-a mușcat zdravăn de ureche)

Dă-mi drumu', căcărează!

TROLUL-CURTEAN

(lovindu-l peste degete)

Mă! E copil de rege. Vezi, pune gurii pază!

PEER GYNT

O gaură de șoarec!

(Aleargă într-acolo.)

COPIII-TROLI

Astup-o! Dați din mâini!

PEER GYNT

Era hain, moșneagul, dar pruncii-s mai hapsâni!

COPIII-TROLI

Să-l jupuim!

PEER GYNT

Ah! Dacă-aș fi un șoarec!

(Aleargă de colo-colo.)

COPIII-TROLI

Încetinel să-l prindem în inel!

PEER GYNT

(plângând)

Of! Doamne! Dacă-aș fi un purec!

COPIII-TROLI

Și-acum deodată: haide, toți pe el!

PEER GYNT

(de sub grămada copiilor-troli)

Mor! Ajutor măicuță bună!

(Dăngăne, departe, clopotul bisericii.)

COPIII-TROLI

Clopotul răsună, popii toți s-adună!

(Copiii-troli fug în neorânduială, larmă, țipete. Sala se năruie și totul piere.)

(Întuneric adânc. Apoi glasul lui Peer Gynt, care taie aerul, lovind întunericul cu o prăjină groasă.)

PEER GYNT

Răspunde! Cine ești?

GLASUL

(din beznă)

Eu însumi.

PEER GYNT

Ferește-n lături, arătare!

GLASUL

Dă-i înainte,

Peer! Colina e-ntinsă și încăpătoare!

PEER GYNT

(se repede în altă direcție, dar se lovește de ceva)

Cine ești tu?

GLASUL

Eu însumi. Cutezi la fel să spui?

PEER GYNT

Eu spun ce vreau; și paloșul meu taie!

Ferește! Hei, acumă să ne-nfruntăm pe grui!

Regele Saul doborât-a o ceată, dar eu pulber droaie!

(Izbind și tăind aerul.)

Cine ești tu?

GLASUL

Eu însumi!

PEER GYNT

Nărod răspuns! Dă-mi pace!

Păstrează-l pentru tine și fă-te mai încoace!

Zi! Cine ești?

GLASUL

Sunt Bøygen cel mare!

PEER GYNT

Cimilitura neagră acumă sură-mi pare.

Ferește, Bøyg!

GLASUL

Dă-i, Peer!

PEER GYNT

Dau, arătare!

(Lovește și taie.)

A! Te-am răzbit!

(Vrea să înainteze, însă se ciocnește de ceva)

Ce? Sunt mai mulți?

GLASUL

Doar unul!

Bøygen, Peer Gynt! Stăpânul cu stăpânul.

Bøygen cel vătămat și cel de față,

Bøygen care-a murit și cel în viață.

PEER GYNT

(azvârlind prăjina)

Arma-i de troli vrăjită. Cu pumnii-am să mă bat.

GLASUL

Cu pumnii și cu trupul! Dar ce te-a apucat!

Acum te bați cu ceafa!

PEER GYNT

(zvâcnind înapoi)

Totuna-i, văd, ce fac!

Cu ceafa sau cu fața, nainte, înapoi,

E tot înghesuială! Dar ți-oi veni de hac!

E-aici, aici și colo! Se-nvârte țințoroi,

E-n cerc și e-n afară. Arată-te voinice!

Arată-te odată și spune-mi cum îți zice?

GLASUL

Sunt Bøygen.

PEER GYNT

(pipăind în jurul său)

Mort? În viață? Mâzgă? Ceață?

Nălucă ești! Parcă-i o-ngrămădeală

De urși mormăitori care se scoală.

(Strigă.)

Arată-te odată!

GLASUL

Nu, Bøygen nu-i nebun.

PEER GYNT

Dă!

GLASUL

Bøygen nu lovește.

PEER GYNT

Lovește, dacă-ți spun!

GLASUL

Bøygen cel mare-nvinge fără luptă!

PEER GYNT

Fă-te pitic și mușcă, să-mi simt urechea ruptă;

Sau fă-te trol bătrân, să mă ridic,

Să pot lovi-n ceva – nu în nimic!

Sforăie, Bøyg!

GLASUL

Ce-ai spus?

PEER GYNT

Mă rupe-n dinți.

GLASUL

Bøygen învinge fără suferință.

PEER GYNT

(mușcându-și brațele și mâinile)

Intrați în carne, colți! Hai, gură, strânge!

Să văd măcar curgând din mine sânge!

(Se aude fâlfâit de păsări mari.)

STRIGĂT DE PASĂRE

Sosește, oare, Bøyg?

GLAS ÎN BEZNĂ

Da, iată-l, vine!

STRIGĂT DE PASĂRE

Zburați-i înainte, surate! După mine!

PEER GYNT

De vrei ca să mă scapi – zorește, fată!

Cartea de rugi în pânză-nfășurată

Aruncă-mi-o-ntre ochi!

STRIGĂT DE PASĂRE

S-a-mpleticit!

GLAS ÎN BEZNĂ

L-am prins!

STRIGĂT DE PASĂRE

Zburați, suratelor, grăbit!

PEER GYNT

Scump viața mi-i răscumpărată
Cu-n joc ca ăsta greu, drept plată.

(Se prăbușește.)

PASĂREA

Bøyg! Cade! Iată-l! Ia-l! Ia-l! Cade!

(În depărtare, se aud clopote și cântări de psalmi.)

BØYGEN

(pierind în hău, murmură ca o suflare)

E prea puternic. Are femeile în spate.

(Răsare soarele. Pe munte, în fața colibei mătușii Åse. Ușa-i închisă; tăcere și pustietate. Peer Gynt doarme lungit lângă peretele colibei.)

PEER GYNT

(se trezește din somn și aruncă în juru-i priviri buimace. Scui pă.)

Bine mi-ar prinde-un hering saramură!

(Scui pă iar și o zărește pe Helga venind cu merinde.)

Copilă! Tu? La noi, în băătăură?

HELGA

Păi, Solveig...

PEER GYNT

(sărind în picioare)

Unde-i ea?

HELGA

Ici, după casă.

SOLVEIG

(pitită)

Dacă te-ai apropii, fug, să știi.

PEER GYNT

(oprindu-se pe loc)

Ei, lasă!

Te temi să nu te fur?

SOLVEIG

Nu ți-e rușine?

PEER GYNT

Știi unde-am fost azi-noapte? Vrei să-ți spun?

Fata moșneagului din Dovre se ține scai de mine.

M-a urmărit mai rău ca un tăun.

SOLVEIG

De-aia bătu și clopotul, haihui.

PEER GYNT

Dar nu-i ușor de prins Peer Gynt. Ce spui?

HELGA

(plângând)

Ah! Pleacă! Vezi?

(Fuge după ea.)

Așteaptă-mă, măcar!

PEER GYNT

(luând-o în brațe)

Ia uită-te ce am în buzunar!

Un năsturaș de-argint... un ciob de lună.

Na, ia-l... dar du-te sora de-ți îmbună.

HELGA

Dă-mi drumul! Vreau să plec la ea!

PEER GYNT

Na! Prinde!

HELGA

Eu plec... și las panerul cu merinde.

PEER GYNT

Ia-l sănătoasă!

HELGA

Nu! Te porți urât...

PEER GYNT

(timid, lăsând-o să plece)

Să-i spui să nu mă uite... să nu mă uite. – Atât!

Actul III

(Adâncul unei păduri de brazi. Zi mohorâtă de toamnă. Ninge. Peer Gynt, în cămașă, doboară trunchiuri, bune de clădire.)

PEER GYNT

(lovind un pin mare, cu crăci strâmbe)

A, nu vrei să te lași, bătrân odgon!

Așteaptă numai, și-ai să-mi cazi plocon.

(Lovind zdravăn.)

Văd eu că ai o platoșă de zale.

Îți spintec eu pieptarul, degeaba-mi stai în cale!

Degeaba-ți scuturi brațele sucite!

Te-ai mâniat pe mine, pasămite,

Dar ai să ingenunchi, că-ți vin de hac!

(Cu glas schimbat, morocănos.)

Scorneli prostești! Nu-i zmeu, ci-un biet copac!

Scorneli prostești. Nici urmă de armură...

Un brad, crestă de ani, cu scoarța sură.

Nu-i lucru prea ușor să tai copaci,

Da-i și mai greu când tai și vise-ți faci.

Trezește-te, voinice! Nu te gândi-ntr-aiuri!

Nu-ți face vise! Ceata de gonaci.

Te hăituie, zi-noapte, prin păduri.

(Lovește cu-nverșunare, un răstimp.)

Da, ești pribeag! N-ai mamă iubitoare

S-alerge să-ți aducă de mâncare.

Dă-ți singur osteneala și caută-ți merinde:

Bea apă din izvoare, hrănește-te cu ghinde,

Dă-i zor și fă surcele pentru foc,

Și ai s-o scoți la cap, de ai noroc.

Pentru mindir, culege buruieni;

Pentru veșminte calde, paște reni;

Doboaă stânci, copaci cu coama deasă,

Și cară-i cu spinarea să-ți faci casă!
(Înfinge securea în trunchi și privește în depărtare.)
Palat o să-mi durez! Cu turn de veghe
Și coperiș înalt, fără pereche!
Am să cioplesc o știmă pe portic,
Cu solzi de pește până la buric.
Cocoșii de pe casă și clamele de-aramă...
Ferestre străvezii – de bună seamă
Holba-vor ochii cei care-au s-o vadă
Cum scapără pe deal... (Râzând înciudat.)
Căzui iar pradă
Închipuirii, precum veșnic cad!
Pribeagule! (Lovind îndârjit.)
Cu cetină de brad
Mi-oi înveli coliba, să mă feresc de ger.
(Privind spre vârful copacului.)
Se clatină... și iacătă-l că pică...
Te prăbușești, trosnind, bătrân străjer!
Puendrii tineri tremură de frică...
(Începe să curețe trunchiul de crengi; se oprește deodată, cu
securea ridicată și ascultă.)
E-n spate cineva... A, tu, fârtate
Din Haegstad! Vrei să mă lovești din spate...
(Se pitește după copac, uitându-se, încordat, înainte-i.)
Ba-i un flăcău! E singur prin pădure...
Și-nspăimântat... Ascunde o secure
Sub haină. Iată-l, spre un trunchi se-ndreaptă...
Își sprijină de scoartă mâna dreaptă...
Și-acu ce face? Uite-l că izbește!
Nenorocitul! Și-a tăiat din dește!
Ca boul sângerat o ia la fugă
Cu pumnul-nfășurat într-o otreapă.
(Ridicându-se.)
Zău că-i turbat! Să-ți tai pe buturugă
De bunăvoie degetul! Prostie!

Ba nu! Pricep! S-o fi gândit că scapă,
Sărman de el, de neagra cătănie.
Cu mâna zob și ciuntă, se-nțelege,
N-o să-l mai mâie-n luptă bunul rege.
Dar să-ți jertfești un deget e, totuși, prea de tot!
Să te gândești, să vrei, mai merge. Fie!
Dar chiar s-o faci! Nu, să pricep nu pot.
(Clatină din cap și își vede de treabă.)

(Odaia de jos, acasă la mătușa Åse. Lucrurile în neorânduială. Cuferele deschise. Hainele împrăștiate. Măța s-a oploșit în pat. Åse și Kari, nevasta unui gospodar vecin, își dau silința să așeze lucrurile la locul lor.)

ÅSE

(alergând într-o parte)

Ascultă, Kari!

FEMEIA

Ce-i?

ÅSE

(în cealaltă parte)

Ascultă ici!

Unde-o pusei? Tu n-ai văzut? Ce zici?

Ce caut eu? Văleu! Ce gură cască!

Da, cheia lăzii!

FEMEIA

Uite-o colo-n broască.

ÅSE

Dar ce s-aude?

FEMEIA

Păi, la Haegstad cară

Tot ce popriră cea din urmă oară.

ÅSE

(plângând)

Să mă fi luat, zău, și pe mine

Într-un lădoi cernit! Era mai bine!
Cât poate omul îndura de-a sila!
Mi-e goală casa! Dumnezeu cu mila!
Ce ăl din Haegstad se-ndură să lase
Mi-a smuls zapciul. Suflete câinoase!
Mi-au luat și rufele de pe frânghie.
Păi judecată-i asta? Tâlhărie!

(Așezându-se pe marginea patului.)

Pământ, gospodărie se prăpădiră... Gata!
A fost hain bătrânul, mai aspră judecata.
Și niciun sprijin n-am... Peer e departe...
N-am cui să-i cer măcar un fleac de sfat.

FEMEIA

Dar ți-au lăsat căsuța, pân-la moarte.

ÂSE

Da, mie și pisicii – sărman prieteșug!

FEMEIA

Te ocrotească cerul! Peer mult te-a mai costat!

ÂSE

Peer! De ce-oi bate câmpii? Păi, fără beteșug,
S-a-ntors acasă Ingrid, la belșug.
Puteau să-i cate diavolului price;
Mai drept era, că numai necuratul
Mi-a tulburat și-ademenit băiatul.

FEMEIA

Să nu-l chemăm pe popă până-aice?

Că poate-o fi mai rău decât se zice.

ÂSE

Pe popă? Drept să spun, mi-a dat prin gând!

(Tresare.)

Dar nu! Mă ierte Domnul. Căci eu, în primul rând,
Când toată lumea-l lasă, eu, ca mamă,
Trebui să-i vin în sprijin mai cu seamă.
Uite-i flaneaua colo... se destramă...
De-aș fi putut cojocul să i-l scap!

Nu ai văzut și ălălalt ciorap?

FEMEIA

E-acolo printre lucruri...

ĂSE

(scotocind printre lucruri)

Dar asta ce-o mai fi?

O lingură turtită! Știi, Kari, într-o zi

Îl prind topind într-însa cositor,

Pe care-l bătuca în chip de bumb.

Odată, la un praznic, nu și nu,

Pe taică-su îl tot ruga de zor

Să-i dea o bucățică. Țin minte ca acu.

„Nu, zise Jon, ești fiul lui Jon Gynt.

Ți se cuvine altceva mai scump!”

Și-i pune-n palmă-o piesă de argint

Din vremea rigăi Cristian. Mă jur!

Să-l ierte Domnul! Întinsese struna!

Și pentru Jon când bea, pe legea mea,

Plumb, aur, cositor, era totuna.

Uite și ălălalt ciorap... E ciur.

Să-l țesem, Kari...

FEMEIA

Cât s-o mai putea.

ĂSE

Acum, c-am isprăvit, mă bag în pat.

Parcă-s bătută. N-am deloc vigoare.

(Veselă.)

Două cămăși de lână – vezi, p-astea le-am uitat!

FEMEIA

Da, zău așa...

ĂSE

Grozav de bine-mi pare.

Una din ele pune-o la păstrare...

Ba, pe-amândouă pune-le mai bine,

Că aia de pe el abia se ține.

FEMEIA

Isuse! Maică Åse, e păcat!

ÅSE

O fi, nu zic! Dar taica popa poate,
Când vrea, să te dezlege de păcate.

(În pădure, în fața unei colibe construite de curând.
Deasupra ușii, coarne rămuroase de cerb. Asfințește. Peer
Gynt, în prag, meșterește la un zăvor de lemn.)

PEER GYNT

(râzând, în timp ce meșterește la zăvor)

Zăvor! Încuietore cu temeî,
Să n-o clinească troli, bărbați, femei...

Zăvor voinic! Să nu pătrundă-aici

Ceata smintită-a țăpilor pitici.

Parcă-i aud bătând, pe înnoptat:

„Deschide, Peer! Venim cu gând curat.

Sub paturi, în hogeac, în cenușar,

Ne strecurăm ca niște șerpi de jar.

Hi! Hi! Peer! Crezi că mânioase gânduri

De țăpi-pitici le poți opri cu scânduri?”

(Solveig intră, lunecând pe schiuri, de pe câmpia din față,
îmbrobodită pe cap, cu o boccea în mână.)

SOLVEIG

Să-ți fie truda binecuvântată!

Nu mă goni! Venii c-am fost chemată.

PEER GYNT

Solveig! Nu-i ea! Ba da... văd bine-acum.

Nu te-ai temut să bați atâta drum?

SOLVEIG

Prin mica Helga ți-am aflat cuvântul.

Mi-au dat de știre liniștea și vântul,

Și maică-ta, apoi, prin cele zise,
Mi-au dat de știre tainicele vise,
Zilele goale, nopțile de chin
Veste mi-au dat că trebuie să vin.
Parcă-mi pierise viața: om nătâng,
Nu mai știam să râd și nici să plâng,
Nu mai știam ce-i bine și ce-i rău
Și nici ce să mai fac de dorul tău.

PEER GYNT

Dar taică-tău?

SOLVEIG

Pe sfântul Dumnezeu,
Uitai de maică-mea, de taică-meu,
De toți, de toate și de lumea-ntreagă...

PEER GYNT

Ca să alerg la mine, Solveig dragă?

SOLVEIG

Da, ca s-alerg la tine-n goana mare,
Să-mi aflui lângă tine alinare.

(Plângând.)

Vai! Greu m-am despărțit de surioară,
Greu și de tata, dar cu jale-amară
De mama care m-a purtat la sân.
Să-mi ierte Domnul sufletul păgân
Și jalea ce în urmă o lăsai!

PEER GYNT

Știi că m-au judecat în luna mai?

Și știi că m-au lăsat sărac lipit?

SOLVEIG

Pentru avere crezi c-am părăsit
Tot ce-mi era mai drag?

PEER GYNT

Dar știi tu, oare,

Că dacă ies cumva din codru-afund
Mă-nhață și mă bagă la răcoare?

SOLVEIG

Când lunecam către pădurea deasă,
Tu știi ce m-am gândit să le răspund
De-or întreba unde mă duc? „Acasă!”

PEER GYNT

Ce rost mai au zăvoarele, aici,
S-așină calea țăpilor pitici,
Când ai venit să stai cu vânătorul
Și să-i sfințești coliba? Jos zăvorul!
Să-mi satur ochii, Solveig! Să te văd!
Ce de lumină-n tine! Ce prăpăd!
Să te ridic! Ești ca un fulg! O viață
Te-aș ține-așa și te-aș purta pe brață!
N-am să-ți sărut nici dulcile veșminte!
N-am să m-ating de gura ta fierbinte!
Mult te-am dorit eu, floare de lumină,
Dar n-o să te târăsc cu mine-n tină.
Ce-am înjghebat sărman e pentru tine
Căci mândru adăpost ți se cuvine...

SOLVEIG

Sărman sau mândru, -aici e casa mea.
Aici răsufliu-n voie, chiar dacă-i vreme rea.
Mă-năbușeam în vale... și mult m-a spăimântat
Pustiul drum ce șerpuia spre sat.
Aici susură brazii... tăcerea nu m-apasă...
Îmi pare că-i un cântec... sunt acasă...

PEER GYNT

Adevărat? Și cât? Neconținut?

SOLVEIG

Pe-un drum fără întoarcere-am pornit.

PEER GYNT

A mea ești, deci! Treci pragul mai curând!
Mă duc să caut vreascuri! Luminând,
Să dogorească-n vatră focul blând,
Să nu-ți mai fie frig nicicând... nicicând...

(Descuie ușa. Solveig intră în casă. El rămâne câțva timp nemișcat, apoi dă un chiot de bucurie și sare-n sus.)

PEER GYNT

Hei! Fată de-mpărat, aleasa mea!

Palat împărătesc îți voi dura!

(Își ia securea și pleacă. Tocmai atunci iese dintr-un tufiș, ațînându-i calea, o femeie îmbătrânită, îmbrăcată în zdrențe verzi; un băiețaș urât, cu o ulcică în mână, se ține de fusta ei, schiopătând.)

FEMEIA

Peer iute de picior, zic seară bună!

PEER GYNT

Ce-i? Cine ești?

FEMEIA

Peer Gynt, prieteni vechi!

Stau ici. Suntem vecini.

PEER GYNT

Da?

FEMEIA

Împreună

Ni se nălțau colibele... Perechi...

PEER GYNT *(dând să plece)*

Eu sunt grăbit...

FEMEIA

Grăbit ai fost mereu,

Dar te-am ajuns din urmă.

PEER GYNT

Nu sunt eu!

Greșești, mătușă.

FEMEIA

Am făcut greșeală

Când luai de bună-a ta făgăduială.

PEER GYNT

Făgăduială? Eu? Când naiba?

FEMEIA

Când?

Când ai băut la tata. Ai uitat?

PEER GYNT

Dar nici nu mi-a trecut măcar prin gând!

Când ne-am văzut? Când zici că s-a-ntâmpat?

FEMEIA

Odată ne-am văzut!

(Către copil.)

Ia dă-i, băiete,

Lui taică-tu să bea, că i-o fi sete!

PEER GYNT

Eu, taică-su? Ești beată? Ce tot zici?

FEMEIA

Păi porcul îl cunoști după șorici!

Schilod e la picioare, bietul plod,

Așa cum tu la minte ești schilod.

PEER GYNT

Vrei să mă faci să cred...

FEMEIA

Privește numa'...

PEER GYNT

Lunganul ăsta? Zău, te-ntreci cu gluma!

FEMEIA

Crescu-ntr-o zi cât alții într-un an.

PEER GYNT

N-o să mă faci să cred, tu, trol cu rât...

FEMEIA

Peer Gynt, ești cel mai mare bătăran!

(Plângând.)

Ce vină am că chipu-i mai urât

Decât atunci pe pajiștea fierbinte?

Născui az-toamnă... M-a moșit chiar dracu'.

Nu-i de mirare că e slut, săracu'!

Tu vezi-mă frumoasă ca-nainte!

De-ai alunga din casă fata aia,

De-ai izgoni din gând și ochi văpaia,
Oh, ți-aș uita urâtele cuvinte...

PEER GYNT

Piei, vrăjitoare!

FEMEIA

Bine! Ia aminte!

PEER GYNT

Îți rup spinarea!

FEMEIA

Cearcă, de ești nechibzuit!

Hei, Peer Gynt, eu sunt greu de nimerit.

În orice zi, în casă, pe sub prag

M-oi strecura; și-atunci când tu vei vrea,

Pe laviță, s-o strângi la piept cu drag,

Și-ai să primești strânsoarea înapoi,

Eu am să fiu acolo, între voi,

Neconținut cerându-mi partea mea,

Și ai să-mi dai și mie ce-i dai ei...

Și-acu de mâine-nsoară-te, de vrei...

PEER GYNT

Piei, znamie!

FEMEIA

Uitasem de fecior!

Să ți-l hrănești, se cade! Pici iute de picior

Hai la tăicuțul tău, măi puișor!

COPILUL

(scuipând spre el)

Ptiu! Să-l cioplesc oleacă din topor!

FEMEIA

(sărutând copilul)

Ehei! Ce cap pe trupul ăsta răsucit!

Mare-o să fie taică-su leit!

PEER GYNT

(lovind din picior)

Vedea-v-aș...

FEMEIA

În zadar îți ieși din minți!

PEER GYNT

(frângându-și mâinile)

Și toate astea...

FEMEIA

Gânduri și dorinți!

Ăsta-i păcatul, Peer.

PEER GYNT

Cumplit păcat!

O, Solveig! Aur pururea curat.

FEMEIA

Da, zice dracu, mă-sa pătimește

Că taică-su s-a îmbătat porcește.

*(Femeia pornește spre pădure, târându-și copilul, care zvârle
cu ulcica după Peer.)*

PEER GYNT

(după o lungă tăcere)

Fugi, zicea Bøygen! Fugi! Așa-i, băiete!

Palatul meu cu vuiet se dărâmă.

Stă între ea și mine un perete.

Din fericire, n-a rămas fărâmă.

Fugi, fugi, băiete! Între ea și tine,

Cărare dreaptă nu mai e de-acum...

Și totuși, dacă țin eu minte bine,

A mai rămas al pocăinței drum.

Da, scrie undeva în sfânta carte...

Dar slovele din mintea mea s-au șters

Și popa cu scriptura-i prea departe...

Căința! Până-acolo-i mult de mers.

Drum lung... și zilele sunt numărate.

Frânturi și cioburi dintr-al vieții clocot

Cum să le-mbini, lipindu-le pe toate?

Poate-o vioară-mbini, dar nu un clopot...

Nu calci sub talpă lujerul subțire!

Mințit-a zgripturoaica cea haină!
Sunt năluciri desprinse de privire.
Dar poate-au prins în suflet rădăcină?
S-au furișat ca șerpii-n el și scurmă?
Ingrid și păstoritele nebune
Se vor ivi aici? Mi-au dat de urmă?
Mi-or cere, ca și hâda spurcăciune,
Să le-ndrăgesc, căzându-mi în genunchi?
Fugi, fugi, băiete! De-aș avea mâini lungi
Pe cât sunt brazii de înalți la trunchi,
Prea sus n-aș ridica-o, nici atunci,
Ca s-o păstrez curată-n fața mea.
Nu pierde, nu câștigă nimenea.
Nu! Să mă-nghită negurile-adânci!
Să las deci toate, să mă dau la fund!
(Face câțiva pași spre colibă, dar se oprește în loc.)
Cum să mă-ntorc sluțit și plin de glod
Și însoțit de-al trolilor norod?
Să tac? Să-i spun? Să-i spun sau să-i ascund;
(Aruncând securea.)
E-ajun de sărbătoare. Aș fi nelegiuit
Cu sufletu-ntinat să intru-n schit.
SOLVEIG
Vii?
PEER GYNT
(cu glas moale)
Plec!
SOLVEIG
Ce spui?
PEER GYNT
Așteaptă, draga mea.
E întuneric și povara-i grea...
SOLVEIG
Vin să-ți ajut... S-o împărțim.
PEER GYNT

Rămâi

Acolo. Las' c-o scot la căpătâi.

SOLVEIG

Întârzii mult?

PEER GYNT

Cât, nu ştiu, să-ţi spun drept.

Oricât o fi, aşteaptă-mă.

SOLVEIG

(făcând un semn de încuviinţare)

Te-aştept.

(Peer Gynt o ia spre pădure. Solveig rămâne în pragul uşii întredeschise.)

(Odaia în care stă mătuşa Åse. Pâlpâirea buştenilor din vatră luminează slab. Pisica s-a ghemuit pe un scaun, la picioarele patului. Åse stă în pat, cu mâinile deasupra plapumei, privind neliniştită în jur.)

ÅSE

O, Doamne! S-o întoarce oare?

L-aştept de-atât amar de timp!

Să-i dau de ştire nu-s în stare...

Şi multe am să-i spun. În schimb,

N-am vreme de pierdut defel.

Grăbită sunt: mă sting curând...

Am fost prea maşteră cu el!

Prea aspră! Cui să-i dea prin gând?

PEER GYNT

(intrând)

Bună seara!

ÅSE

Slavă ție!

Of, dragul mamei! Bun venit!

Întorsu-te-ai din pribegie,

Dar viaţa ți-ai primejduit.

PEER GYNT

O, nu pun mare preț pe viață...

Și... trebuia să vin încoace...

ÅSE

Rușine Kari o să pață,

Iar eu... eu voi pleca în pace.

PEER GYNT

Să pleci? Ce vorbe-s astea, mamă?

De ce să te gândești la moarte?

ÅSE

Ah, Peer, băiatul meu! Mi-e teamă

Că nu-i sfârșitul prea departe.

PEER GYNT

(călcând apăsător prin odaie)

Lăsați povara strivitoare,

Gândind să sorb un strop de viață!

Îți înghețară mâini, picioare?

ÅSE

Da, Peer. Tot trupul îmi îngheață.

Curând holba-voi ochii, știu...

Închide-mi pleoapele... Și-apoi,

Ai grijă, maică, de sicriu;

Găsește unul mai de soi

Cu toate că...

PEER GYNT

Zău, n-are rost!

E încă timp destul, socot.

ÅSE

Da, da.

(Privind neliniștită prin odaie.)

Puținul din ce-a fost.

Nu ne-au iertat! Ne-au luat tot... tot...

PEER GYNT

(întorcându-se brusc)

Iar, mamă! *(Aspru.)* Știu că eu port vina,

Dar ce folos să-mi spui mereu?

ÅSE

Nu tu! Beția e pricina.

Ea poartă vina, dragul meu.

Ea iscodește fapte crunte,

Afurisita... N-are leac...

Pățania cu cerbu-n munte...

Să nu te miri... erai buimac.

PEER GYNT

Hai să lăsăm povestea asta

C-am fost zănatic și candriu.

Nenorocirea și năpasta

Să le lăsăm pe mai târziu...

(Așezându-se pe marginea patului.)

Să povestim oleacă, mamă,

De lucruri slobode și bune,

Să dăm uitării griji și teamă,

Zavistie și-amărăciune...

Uite și mîța cea beteagă...

Parcă și-a mai venit în fire.

ÅSE

Se vaită, biata, noaptea-ntreagă...

O fi avînd vreo presimțire...

PEER GYNT

(schimbînd vorba)

Ce-i nou prin sat? Ia dă-mi de știre!

ÅSE

(zâmbind)

Ei, maică, multe și mărunte...

Cică o fată, în neștire

Cată, cu ochii triști, spre munte...

PEER GYNT

(zorit)

Mads Moen... tot cu jalea-n suflet?

ÅSE

Și cică fetei nici nu-i pasă
C-o țin bătrânii într-un plânset...
Zău, dacă inima te lasă,
Poate-i găsești tu,
Peer, vreun leac...

PEER GYNT

Fierarul tot mai face spume?

ÅSE

Mai lasă-l ciorilor de drac,
Și haide să ți-o spun pe nume,
Să știi ce fată e, anume...

PEER GYNT

Să povestim oleacă, mamă,
De lucruri slobode și bune,
Să dăm uitării griji și teamă
Zavistie și-amărăciune...
Vrei apă să-ți aduc? Ți-e sete?
Stai bine-n pat? E cam scurtuț.
Ia uite! Patul tău, băiete,
De când erai copil micuț.
Ți-aduci aminte cum stăteai
La căpătâiul meu de strajă?
Cu blana caldă mă-nvelei
Și m-adormeau ca într-o vrajă.

ÅSE

Când taică-tău la drum pleca,
Mi-aduc aminte ca acuș,
Zburai cu blana pe podea
Ca sania pe derdeluș.

PEER GYNT

Tu îngânai atunci un cântec...
Dar, mamă, -ți mai aduci aminte
De caii ce mâncau jăratec?

ÅSE

De buna seamă! Doamne sfinte!

Era cotoiul din vecini
În hățuri prins la buturugă.

PEER GYNT

Porneam de voie bună plini,
Plesnind din bici. Dădeam o fugă
Întâi spre Soarele-răsare,
Către castelul fermecat.

Era harapnic, mi se pare,
Toiagul de alun crestă.

ÅSE

Tăiam de-a dreptul prin nămete!

PEER GYNT

Scăpați din frâu, mâncau pământ.
Tu te-ntorceai: „Ți-e frig, băiete?”
Mă întrebai din când în când.

Să-ți deie Domnul alinare
Oricât de aspru m-ai certat.
De ce te vaiți?

ÅSE

Păi de spinare.

Prea tare-i scândura la pat.

PEER GYNT

Ia-ntinde-te, cât poți s-apuci.
Așa. Îți e mai bine-acum?

ÅSE

(neliniștită)

Ei, Peer Gynt, eu mă duc...

PEER GYNT

Te duci?

ÅSE

De mult stau s-o pornesc la drum.

PEER GYNT

Ce vorbe-s astea, mamă? Iar?

Mai bine-ar fi să te-nvelești.

Scurtăm al nopții lung hotar,

Ca și-altă dată, cu povești.

ÅSE

Dă-mi cartea mea de rugi. Mă duc...

Îngerul morții m-a chemat.

PEER GYNT

La rege musafiri buluc,

Sus, în Castelul fermecat.

Mân sania și calu-i zmeu.

Tu odihnești pe perne moi.

ÅSE

Dar, dragă Peer, poftită-s eu?

PEER GYNT

Da, ne-a poftit pe amândoi.

*(Aruncă o sfoară după rezemătoarea scaunului pe care stă
pisica, pune mâna pe un băț și se așază la picioarele patului.)*

Dii, Murgule, și fă-te vânt!

Măicuță dragă, nu ți-e frig?

Cu calul ăsta negru sunt

Întotdeauna în câștig!

ÅSE

Peer dragă, parcă-aud un zvon...

PEER GYNT

E clinchetul de clopoței...

ÅSE

Prea sună trist și monoton...

PEER GYNT

Urcăm fiordul cu polei...

ÅSE

Mă-nfricoșez! Ce vaier lung

Și nefiresc se-aude-acu?

PEER GYNT

Sunt brazii care ceru-mpung,

Smuciți de vânt. N-ai grijă tu!

ÅSE

Ceva în zare-a scăpărat...

Ce licărește ca un foc?

PEER GYNT

Ferestrele de la palat.

Auzi cum tropotă la joc?

ÅSE

Da.

PEER GYNT

Sfântul Petru iese-n prag...

Se-nclină-n fața ta, senin.

ÅSE

Se-nclină?

PEER GYNT

Da. Și-apoi cu drag

Ne-mbie să sorbim din vin.

ÅSE

Vin? Nu-s cofeturi?

PEER GYNT

Berechet!

Și preuteasa – da, chiar ea –

Ți-a pregătit la foc încet

O ceașcă mare de cafea.

ÅSE

Ești tu cu mine, Peer? Aici?

PEER GYNT

Cu tine-s, mamă. Și-o să fiu.

ÅSE

Ce bucurie! Hai, dă bici!

Să nu ajungem, prea târziu.

PEER GYNT

(plesnind din bici)

Dii, Murgule!

ÅSE

Da drumu-i bun?

PEER GYNT

(același joc)

Că doar nu mân de azi, de ieri!
E drumul mare.

ÅSE

Ce să-ți spun,
Mă simt sleită de puteri.

PEER GYNT

Zăresc castelul pe colnic...

Acu ajungem...

ÅSE

Drumu-i greu...

Vreau ochii să-i închid un pic.

Mă-ncred în tine, fătul meu...

PEER GYNT

Dii! Gonește, cal sirep!

Zarvă-i în castel, colind:

Că sosește, toți pricep.

Cu măicuța lui, Peer Gynt...

Sfinte Petru, ce-ai de gând?

S-o oprești pe maică-mea?

N-o să afli, prea curând,

Suflet mai curat ca ea.

Cum fusei cam nărăvaș

Sunt, pesemne, de prisos.

De mă lași sau nu mă lași,

Sunt la fel de bucuros.

Am fugit de adevăr,

Și pe mama, ca un prost,

Am tot luat-o în răspăr.

Hăul răilor am fost.

Pe ea, sfinte, ai s-o pui

Sus, în strană, vrând-nevrând,

Căci în parohie nu-i

Suflet mai duios și blând.

Iată: Dumnezeu din cer

Sfinte Petru-ți dă porunci:

(Cu voce groasă.)

„Maica Ase-i, doar! Străjer!

Dă încuietorii brânci!”

(Izbucnește în răs și se întoarce către maică-sa.)

Ei! A înghițit un hap!

Ia să-ncep alt basm mai bun... *(Neliniștit.)*

Ce-ți dai ochii peste cap?

Mamă! Mă auzi ce-ți spun?

(Se duce la căpătâiul patului.)

Ochii ți-s sticloși și reci!

Mamă, -s eu... eu...

(Îi atinge ușor fruntea și mâinile; pe urmă aruncă sfoara și zice înăbușit.)

A-mpietrit!

Te vei odihni în veci...

Drumul nostru s-a sfârșit...

(Îi închide ochii și se apleacă deasupra ei.)

Pentru viața mea de prunc,

Basme și ocări – acum

Mulțumescu-ți din adânc...

(Lipindu-și obrazul de buzele ei.)

Asta-i plata pentru drum.

FEMEIA GOSPODARULUI VECIN

(intrând)

Tu, Peer? Era ca de pământ...

Băiete, bine c-ai venit.

Ce somn adânc! O, Doamne sfânt!

Sau poate că...

PEER GYNT

S-a prăpădit.

(Kari plânge lângă trupul neînsuflețit al bătrânei; Peer Gynt se învârtește prin odaie, apoi se oprește lângă pat.)

PEER GYNT

S-o-nmormințați. Eu n-am un ban,

Și trebuie să plec.

FEMEIA

Departe?

PEER GYNT

Peste ocean.

FEMEIA

Peste ocean!

Aşa departe?

PEER GYNT

Mai departe...

(Peer Gynt iese.)

Actul IV

(Pe coasta de sud-vest a Marocului. Pădure de palmieri. Masa de prânz întinsă; corturi pentru soare, rogojini. Mai departe, înlăuntrul pădurii, atârnă câteva hamacuri. În apropierea coastei plutește un iaht cu abur, arborând pavilioanele norvegian și american. Chiar lângă țărm, o iolă. Soarele stă gata să scapete.

Peer Gynt, bărbat frumos, de vârstă mijlocie, îmbrăcat în costum de călătorie, cu lornietă de aur atârându-i de șnur, așezat în capul mesei, își îmbie oaspeții: Master Cotton, Monsieur Ballon, domnii von Eberkopf și Trumpeterstråle, care sunt pe cale să sfârșească praznicul.

PEER GYNT

Beți, domnilor! Omu-i făcut
Ca să se bucure de viață.
Ce-a fost rămâne în trecut,
Ce-i mort de-a pururea îngheață.

TRUMPETERSTRÅLE

Ești, frate Gynt, de ne-ntrecut!

PEER GYNT

Însă uitarăți buzunarul,
Și *steward*-ul și bucătarul.

MASTER COTTON

Pentru toți patru! *Very well!*⁷⁵

MONSIEUR BALLON

Văd, monsieur, că dumneata
Deții un *goût*⁷⁶, un ton, un fel
Deosebit de-a te purta.
Ceva-n sfârșit ce nu se-nvață.

⁷⁵ Foarte bine! (l. engl.)

⁷⁶ Bun-gust (l. fr.).

VON EBERKOPF

Da. O conceptzie de viatză
Buternică. Nimic burtghez.
Privire ageră. Un crez
De niciun moft înlăntzuit,
Un spirit foarte azcutzit,
Călit, dar pus pe nebunii,
Stă-n vârful-acestei triologii.
Ei, *monsieur*, am nimerit?

MONSIEUR BALLON

Întrucâtva. Dar n-are miez
Ca-n mlădiosul grai francez.

VON EBERKOPF

Was? Graiu-i cam rigid puțin...
Dar fenomenul, pe deplin,
Chiar în esența lui, de vrei
A-l cerceta...

PEER GYNT

Eu sunt holtei.
Da. Iată cheia, domnii mei.
Și n-am nimica de ascuns.
„Fii însuți tu”, e-al meu răspuns.
La ce bun să te împoveri
Cu suferințe și dureri
Ca o cămilă, în zadar?
Gândește-te la tine, doar.

VON EBERKOPF

Această concentrare-n sine
Ați cucerit-o greu...

PEER GYNT

Vezi bine.
Pe vremuri. Dar în bătălie
Cinstea-mi păzii cu strășnicie.
Odată cât p-aci să pic
În plasa-ntinsă. Ce să zic,

Nu prea eram de aruncat:
Flăcău frumos, înflăcărat.
Mi se păruse că iubesc
O fată dintr-un neam domnesc.

MONSIEUR BALLON

Domnesc?

PEER GYNT

Din spiță de-mpărați...

TRUMPETERSTRĂLE

(bătând cu pumnul în masă)

Ah! Păcătoși aristocrați!

PEER GYNT

(ridicând din umeri)

Boierii ăștia nici în somn

Nu uită că sunt os de domn,

Și-ți scot pe nas că ești plebeu.

MASTER COTTON

Cred că ți-a fost destul de greu...

MONSIEUR BALLON

Familia nu vrea deloc?

PEER GYNT

Din contra!

MONSIEUR BALLON

Ah!

PEER GYNT

Păi la mijloc

Era și-un lucru ce da ghes

Să ne nuntim... Ați înțeles.

Afacerea, într-un cuvânt,

M-a-ngrețosat grozav, căci sunt

Greu de strunit și-am vrut mereu

Să umblu după capul meu.

Când socru-meu s-a-nfățișat

Cerându-mi să-mi fac grabnic rost

De-un titlu de boier, am fost

Scârbit, și neîntârziat
Le-am spus, vezi bine, bun rămas.
I-am părăsit și m-am retras
Cu demnitate și amar,
Lăsându-le mireasa-n dar.
(*Bate cu degetele în masă, părând dus pe gânduri.*)
Există și un *Fatum*⁷⁷, deci.
Aveau dreptate vechii greci.
Și n-ai ce face: te supui.
Oricare și-are soarta lui.
MONSIEUR BALLON
Și-ați terminat?
PEER GYNT
A fost scandal.
Tot neamul, ca un singur val,
S-a năpustit asupra mea.
Cei tineri mai ales. Și-așa
Cu șapte-n spăngi m-am înfruntat.
Oi ține minte și-un vâleat.
Scăpai cu bine. I-am învins.
Dar sângele ce dinadins
A curs atunci ca din izvor,
M-a înălțat în ochii lor.
Așadar, o dovadă-n plus
Că e un *Fatum* cum v-am spus.
VON EBERKOPF
Eu, domnul meu, vă-nalț, pe drept,
La rang de mag și înțelept.
Din tot ce-ați spus reiese clar
Că nu săpați ca un sobol,
Că nu orpecăiți în gol,
Ci-atingeți totul unitar.

⁷⁷ Destin, soartă (lat.).

Ales fiind printre aleși,
Aveți soluții fără greș,
Ca medicina pentru boli.
Acționați ca un strateg
Străluminând acest întreg;
Și totuși, n-ați urmat la școli!
PEER GYNT

Nu. Sunt un autodidact.
Nu-i greu, de altfel, să luați act.
De studiat n-am studiat,
Dar am privit și-am cugetat.
Am mai citit, așa, un pic,
Câte ceva și mai nimic.
M-am luat de carte cam târziu
Și-i anevoie, pe cât știu,
Să ari pământu-nțelenit.
Am adunat ce-am nimerit,
De ici, de colo, pas cu pas.
Când am avut puțin răgaz.
Religia, cu opinteli,
Cercai s-o înțeleg. Cârpeli.
S-a strecurat ce-a fost mai bun.
Învățătura, cum să spun,
N-o-nghiți, n-o rumegi tacticos.
Eu cred că-nveți să tragi folos.
MASTER COTTON

Ce spirit practic!

PEER GYNT

(aprinzând o țigară)

Dragi amici!

Gândiți-vă la viața mea.

Cum am venit din Vest, aici?

Gol pușcă, fără o para.

Pentru-n dărăb de pâine-atunci

Trudeam până dădeam în brânci.

Dar viața, după cum vedeți,
Ca neagra moarte-i mai la preț.
Norocul mi-a surâs din plin.
S-a-ntors și vitregu-mi destin.
De aripile soartei dus
Urcai din ce în ce mai sus.
Așa că, după zece ani,
De unde nu aveam un ort,
La Charlestown⁷⁸, armatorii-n port,
Mă botezaseră: Cresus.
Purtat pe brațe de noroc,
Faima-mi zbura din loc în loc.

MASTER COTTON

Și ce vindeai?

PEER GYNT

Duceam în China
Idoli, și negri-n Carolina.

MONSIEUR BALLON

*Fi donc!*⁷⁹

TRUMPETERSTRÅLE

La naiba, nene Gynt!

PEER GYNT

Spurcată treabă, -așa-i? Nu mint.
Făceam negoț. Și ce negoț!
Mă socoteam eu însumi hoț,
Tâlhar și traficant murdar.
Dar – veșnic blestematul „dar” –
Când i-ai dat drumul, în zadar
Încerci s-o rupi. Te prinde-n chingi
Și, mai pe urmă, când atingi
Un grad înalt și iei avânt,

⁷⁸ Se pronunță în două silabe.

⁷⁹ Expresie de dispreț (fr.).

Când mii de oameni ai vârat
În întreprindere și-atât
Bănet, mă credeți pe cuvânt,
S-o rupi deodată-i și mai greu.
Și vă mărturisesc că eu
„S-o rup deodată” nici nu pot.
Dar socoteam – și mai socot! —
Că e nevoie să păstrez
O consecvență. Nu cutez,
Și sunt de multe ori timid:
Mă tem să nu sar peste cal
Sau să izbesc cu oiștea-n zid.
Trec anii. Adevăr banal.
Îmbătrânesc, n-am ce să fac.
Am, iacă, jumătate veac.
Ți-albește părul – și un gând
Începe-a te munci curând,
Oricât de teafăr te-ai simți:
Că se apropie o zi
Când judecata de apoi
Va despărți pe țapi de oi...
Ce fac? Cu China nu puteam
Să tai comerțul, tam-nesam.
O casă-nființai, de schimb,
Numaidecât, având drept scop
Să le transporte, în ăst timp,
În primăvară idoli, iar
În fiecare toamnă popi,
Care duceau pe sub stihar,
Să-l creștineze pe chinez,
Ciorapi și biblîi, rom, orez.
MASTER COTTON
Câștig aveai?
PEER GYNT
Bine-nțeleș.

Câștig, nu glumă. Pe ales,
Pentru un idol cumpărat
Primeam un culi botezat;
Și rău-n bine se-ntorcea.
Ogorul nu părăginea:
Era activitatea-n toi,
Căci idolii vânduți de noi
Erau ținuți de popi în șah.

MASTER COTTON

În Africa răzbit-ai?

PEER GYNT

Ah!

Morala mea a-nvins și-aici.
Mi-am dat eu seama, mă-nțelegi,
Că-i o prostie cu moșnegi
Să faci comerț: nu știi când pici.
Pe urmă-ți mai întind capcane
Și filantroapele cucoane,
Năbădăioase vijelii,
Avarii, riscuri, mii și mii
De neplăceri ce-ți vin de hac.
Mi-am zis, deci: „Vela de bumbac,
Peer, rupe-o!” Și-ncepui s-asud
Îngrămădind pământ în Sud.
Am reținut pentru moșie
Transportul ultim, carne vie,
Întâia calitate și,
Cum prosperau din zi în zi,
Au devenit lucioși și grași
Că nu-ți venea din ochi să-i lași.
Nu că mă laud, dar le-am fost
Ca și un tată: adăpost
Le-am dat și i-am ferit de frig,
Dar m-am ales cu bun câștig.
Școli le-am durat. I-am ridicat

La un nivel cuviincios,
Cu strășnicie am vegheat
Să nu coboare mult prea jos,
Sub zero, termometrul. Da.
Pe urmă le-am întors așa:
C-am luat o-ntreagă avuție
Pe dobitoace și moșie.
Vitele astea-ntr-adevăr
Le-am dat cu piele și cu păr.
Le-am dat o vadră de rachiu
La despărțire. Ce mai chiu!
S-au îmbătat bărbații tun;
Că de femei ce să mai spun;
Vădanelor le-am dat tutun
Pentru prizat... De asta zic,
Și nu greșesc întru nimic:
Faci bine-atunci când nu faci rău.
Greșalele-mi trecute, zău,
Vor fi uitate, eu putând,
Mai bine decât mulți, oricând,
Cu fapta bună să lovesc
Păcatele ce săvârșesc.

VON EBERKOPF

(ciocnind paharul cu el)

Vital principiu, descinzând
Din noaptea teoriei, zboară
Spre noi, nezdruncinat nicicând
De contingente dinafară!

PEER GYNT

(care în timpul celor petrecute moi înainte a umblat, foarte sârguincios, cu sticla)

Noi, cei din Nord, purtăm război
Oriunde și din vremuri vechi.
De vrei s-ajungi departe-apoi, înfundă-ți vată în urechi,
Să nu pătrundă vreo năpărcă.

MASTER COTTON

Năpârcă?!

PEER GYNT

Da, o mică fiară

Înveninată, ce te-ncurcă

Și pân-la urmă te doboară.

(Bea iarăși.)

Arta-ndrăznellii, după mine,

E să râvnești la fapte mari,

Luând însă seama foarte bine

Să-nfrângi capcanele pe cari

Le-ntinde viața, orișiuunde.

Știind că lupta-i ne-nteruptă

Să te strecuri la timp din luptă,

Să știi să îți păstrezi o punte

Spre-a da-napoi când ești silit...

Un crez ce mi-a îngăduit

Să-naintezi chiar și-n pustiu;

Principiu eminent pe care

L-am moștenit din tată-n fiu...

MONSIEUR BALLON

Sunteți norveg?

PEER GYNT

Da, din naștere.

Prim fire-al lumii cetățean.

Averea strânsă, ban cu ban,

Americii i-o datoresc,

Iar înclinarea să citesc,

Germaniei cărturărești.

Haina, purtările firești,

Și ascuțimea de gândire.

Le-am luat din Franța. Îndârjire

În muncă, poftă de procente,

Din Anglia. De la evrei

Am învățat s-aștept cât vrei.

Gustul de *dolce farniente*
Italia mi l-a transmis.
Și-odată, când un singur pas
Mă despărțise de abis –
Cu tot strategicul meu crez –
M-a mântuit de la impas,
Fidel, oțelul suedez.

TRUMPETERSTRÅLE

(ridicând paharul)

Oțelul suedez!

VON EBERKOPF

Da, lui

Paharul plin i se cuvine!

*(Ciocnesc și beau cu Peer, care începe să dea semne de
chercheleală.)*

MASTER COTTON

Perfect! Dar n-ai vrea să ne spui,

Sir, lăzile cu aur pline

La ce ți-au folosit, și cum?

PEER GYNT

(zâmbind)

La ce?

TOȚI PATRU

(trăgându-se mai aproape)

Să te-auzim!

PEER GYNT

La drum

Pornii, întâi, spre Sud și Nord...

Și astfel v-am poftit pe bord,

Ca musafiri, în Gibraltar.

Să-i dănuiască, pe altar,

Vițelului de aur, vrui,

Un grup de dansatori amici...

VON EBERKOPF

Spiritual cum altul nu-i!

MASTER COTTON

Știut e: pânza n-o ridici
Doar ca s-o spânzuri la catarg.
Un scop, deci, v-a împins în larg.
Ce scop?

PEER GYNT

Vreau împărat s-ajung.

TOȚI PATRU

Cum?

PEER GYNT

(dând afirmativ din cap)

Împărat.

DOMNII

Al cui anume?

PEER GYNT

Al lumii-ntregi în lat și-n lung!

MONSIEUR BALLON

Și cum, prietene?

PEER GYNT

În lume

E aurul atotputinde.

Un gând mai vechi. Dar mi se-aprinde

Mereu în minte, peste tot.

Ca băietan, visam să pot

Peste ocean zbura, pe-un nor,

Și, spre uimirea tuturor,

Călare să cobor pe plai

Cu sceptru-n mână și alai...

Puterea-i, însă, ținta mea.

S-a scris, sau cineva a spus,

Nu-mi amintesc, pe undeva,

Că oricât te-ai sălta de sus

Și-ai ține lumea în cârlig,

Dacă *tu însuți te-ai pierdut*,

N-ai dobândit un alt câștig

Decât coroana așezată
Pe-un craniu-n două desfăcut.
Cam asta am citit odată,
Și nu-s deloc cuvinte seci...

VON EBERKOPF

„Tu însuți” gyntian, ce-i, deci?

PEER GYNT

Lumea ascunsă-n craniul meu,
Care mă face să fiu *eu*,
Nu altul, precum Dumnezeu
Nu-i Diavolul.

TRUMPETERSTRÅLE

Acum, spun drept.

Am priceput!

MONSIEUR BALLON

Mare-nțelept!

VON EBERKOPF

Măreț poet!

PEER GYNT

(ridicând tot mai mult glasul)

Alcătuiește

„Tu însuți” gyntian e, dară,
Din patimi, pofte și dorinți;
„Tu însuți” gyntian e-un mit,
O mare dând pe dinafară
De toane, vise și cerinți;
Pe scurt: al pieptului frământ
Care mă face-așa cum sunt.
Cum Domnului i-a trebuit
Lut, când pe om l-a zămislit,
Ca împărat peste coclaur
Îmi trebuie și mie aur.

MONSIEUR BALLON

Ai aur!

PEER GYNT

Încă nu de-ajuns.
Poate destul dacă-aș fi uns
Crai peste-un șir de țări mărunte
Eu însă vreau să am un munte,
Vreau să fiu Gynt în lumea mare
Sir Gynt, din creștet la picioare...
MONSIEUR BALLON

(entuziasmat)

Să stăpânești ce-ți e pe plac!

VON EBERKOPF

Johannisbergul, vechi de-un veac.

TRUMPETERSTRÅLE

Și arsenalul ce-l avea

Carol al doisprezecelea.

MASTER COTTON

Prilej de-a câștiga din plin...

PEER GYNT

L-am și aflat. Peste puțin

Plecăm – în seara asta chiar –

Spre nord. Citii într-un ziar

O veste mare.

(Ridicând paharul.)

Așadar

Când ai încredere deplină

În tine, soarta ți se-nchină.

DOMNII

Dar ce e?

PEER GYNT

În Helada crește

Răscoala.

TOȚI PATRU

(ridicându-se în picioare)

Grecii?

PEER GYNT

Ei, firește.

Se scoală.

TOTI PATRU

Ura!

PEER GYNT

Și în clește

Sunt turcii prinși.

(Deșartă paharul.)

MONSIEUR BALLON

Pornim la greci!

Ne-așteaptă gloria, în veci!

Cu arme-am să-i ajut, din Franța.

VON EBERKOPF

Cu tracte eu – păstrând distanța.

MASTER COTTON

Și eu cu furnituri.

TRUMPETERSTRÅLE

La drum!

La Bender voi găsi curele

De piteni clasa-ntâi.

MONSIEUR BALLON

(luându-l de gât pe Peer Gynt)

Acum

Să-mi cer iertare se cuvine,

Că-ntâi te-am judecat greșit.

VON EBERKOPF

(strângându-i mâinile)

Și eu, netrebnicul de mine,

Credeam că ești un pui de lele.

MASTER COTTON

Asta-i prea mult! Eu, doar smintit.

TRUMPETERSTRÅLE

(dând să-l sărute)

Eu, frate-meu, iertat să-mi fie,

O drojdie, o scârnavie

Yankee.

VON EBERKOPF

Toți ne-am înșelat!

PEER GYNT

Ce spuneți?

VON EBERKOPF

Ni s-a arătat,

Azi, chipul gynticei puteri

Cu visuri, patimi și plăceri.

MONSIEUR BALLON

(admirativ)

Sir Gynt cel viu și-adevărat.

VON EBERKOPF

(același joc)

Gynt, demn de cinste, om ales.

PEER GYNT

Dar spuneți-mi...

MONSIEUR BALLON

N-ați înțeles?

PEER GYNT

Să mor dacă pricep ceva!

MONSIEUR BALLON

Cum asta? N-ai spus dumneata

C-o să-i ajuți pe greci cu bani

Și-o să plecăm ne-ntârziat?

PEER GYNT

(fluierând a pagubă)

Pe greci? Ce, crezi c-am căpiat?

Eu am să-i sprijin pe tirani:

Pe turci îi scot de la impas!

MONSIEUR BALLON

De necrezut!

VON EBERKOPF

N-ai niciun haz!

PEER GYNT

(tace, se reazemă de un scaun și își compune o figură gravă)

Eu cred c-ar fi mai nimerit
Să ne vedem de drum, acum,
Cât încă nu s-a risipit
Prietenia ca un fum.
Când n-ai ce pierde, e ușor
Să fii viteaz; căci, domnilor,
Umbrești pământul în zadar
Când ești lipsit de orice bun.
Sunt mulți, sortiți din leagăn chiar,
Să fie carne pentru tun.
Dar când în viață ai învins
Și ești, precum sunt eu, un ins
Scăpat de griji și de restriți,
Îți vine foarte greu să riști.
Plecați la greci în toată graba.
Vă dau și arme pe degeaba.
Cu cât e focul mai vârtos
Cu-atâta trag mai mult folos.
Luptați pentru un crez înalt.
Porniți cu surle la asalt.
Deschideți libertății vad,
Trimiteți-i pe turci în iad,
Suiți, cu glorie, la cer
În lancea unui ienicer,
Sau retezați de-un iatagan.
Pe mine mă iertați. (*Își bate buzunarele.*)
Am bani.

Am lăzi cu aur și argint
Și sunt eu însumi: Sir Peer Gynt.

(*Își deschide umbrela de soare și dispare în pădurea unde se
văd atârnând hamacurile.*)

TRUMPETERSTRĂLE

Un porc!

MONSIEUR BALLON

Și-a terfelit onoarea!

MASTER COTTON

Onoarea! De-asta nu mă mir.

Zău, mă gândesc, ce chilipir

Dacă cu ascuțișul spadei

Și-ar cuceri neatârnairea!

MONSIEUR BALLON

Vedeam frumoasele Heladei

Slăvindu-mi faptele viteze!

TRUMPETERSTRĂLE

Eu, gloriile suedeze

Pe creștetu-mi punând cunună!

VON EBERKOPF

Eu, peste mări și țări stăpână

Marea Germaniei cultură!

MASTER COTTON

*Goddam!*⁸⁰ Cumplită lovitură!

Abia-mi țin plânsul. Într-acestea

Mă și vedeam, măcar un timp,

Proprietar peste Olimp.

Căci, după cum îi merge vestea,

Muntele are zăcăminte

De cupru-n mare cantitate

Care-ar putea fi explorate.

Mai e, dacă țin bine minte,

Și fluviul cel faimos, Kastale,

Care din munte se prăvale

Într-un șirag de-adânci cascade

Și, calculând modest, când cade

Rostogolește o avere:

Mai mult de-o mie cai-putere...

TRUMPETERSTRĂLE

Eu plec. Oțelul suedez

⁸⁰ Înjurătură englezească.

Întrece aurul yankeu.

MASTER COTTON

Posibil. Aș pleca și eu,

Dar parcă-acum nu mai cutez,

Căci dacă te înghite gloata

Se duce dracului răsplata...

MONSIEUR BALLON

Blestem! Eu nu mai sper deloc.

S-a dus și bruma de noroc.

MASTER COTTON

(amenințând cu pumnul ambarcația)

Acolo-i ferecat în lăzi

Tot ce nababu-a strâns din prăzi!

VON EBERKOPF

Am o idee! Haide! Sus!

Împărăția lui s-a dus!

Ura!

MONSIEUR BALLON

Ce vrei?

VON EBERKOPF

Vreau să-l dobor!

Matrozii vor ceda ușor,

Și iahtul i-l înhaț! Pe bord!

MASTER COTTON

Cum... dumneata?

VON EBERKOPF

Îl jefuiesc!

(Pornind spre iaht.)

Sau poate nu ești de accord?

MASTER COTTON

Păi n-am ce face! E firesc

S-accept să capăt partea mea.

(Pleacă după el.)

TRUMPETERSTRÅLE

Un mizerabil! O lichea!

MONSIEUR BALLON

Mai bine zis bandit... haiduc.

*Enfin!*⁸¹ N-am ce să fac. Mă duc.

(Pleacă și el.)

TRUMPETERSTRĂLE

Intru și eu în cârdășie...

Dar protestez cu energie.

(Pe coastă, într-alt loc. Clar de lună și nori călători. Iahtul înaintează spre larg cu mașinile sub presiune. Peer Gynt aleargă de-a lungul țărmului. Ba își ciupește brațele, ba cercetează, încordat, largul mării.)

PEER GYNT

Mi se năzare! Prea am dat de dușcă!

Spre larg se-ndreaptă vasul ca din pușcă.

Un vis urât! Sunt buimăcit de cap.

(Frângându-și mâinile.)

Nu-i cu puțință chiar așa să mor!

(Smulgându-și părul.)

Aș vrea să fie vis! Îngrozitor!

E vai și-amar! Realitatea crudă!

Infami prieteni! Poate-o să m-audă

Cerescul tată-n dreapta-i judecată.

(Cu mâinile înălțate a rugă.)

Sunt eu: Peer Gynt! Ajută-mă să scap!

Căci altfel pier! Îndură-te, părinte!

Ascultă, Doamne, ruga mea fierbinte:

Oprește-le mașina! Fă-i să crape!

Scufundă-i, Doamne, în adânc de ape!

Lasă, tu, lumea și spre mine cată!...

Nici nu m-aude! Ocupat, probabil.

⁸¹ În sfârșit! (fr.).

Surd ca de obicei și incapabil.

(Făcând semn spre cer.)

Pst! M-am lăsat de negri și de sclavi.

Popi am trimis în China. Oameni bravi.

Ți-am dat, oricum, o mână de-ajutor.

Ajută-mă să scap din mâna lor.

(O flacăra țâșnește pe bordul iahtului. O dâră groasă de fum urcă-n văzduh. Se aude bubuitul înfundat al unei explozii. Peer Gynt scoate un țipăt și cade pe nisip. Încet, încet, fumul se risipește în zare. Vasul a dispărut.)

PEER GYNT

(palid, cu glas scăzut)

Ah! I-a trăsnit cu sabia de foc!

Oameni și șoareci, iată-i, la un loc

Se duc la fund. Destinul-a hotărât!

Și-a hotărât mai mult decât atât:

Ei pier și eu sunt teafăr. Slavă ție

Că ți-ai întors privirea din tărie

Și scut mi-ai fost deși-s plin de păcate.

(Răsuflând din adânc.)

Ce mângâiere, ce minunăție,

Să știi că ești păzit, iertat de toate.

Dar unde să găsesc eu hrană, apă?

Sunt în pustiu! Nu, *el* o să priceapă!

(Tare și insinuant.)

El, care dă și păsărilor hrană,

O să se-ndure să-mi trimită mană.

Să ne smerim, să-i acordăm răgaz.

Facă-se voia lui!

(Sărind înspăimântat.)

Ce-i? Aoleu!

Parcă-a răcnit pe undeva un leu!

(Făcându-și curaj.)

Nu. Leu nu poate fi în niciun caz!
Fiara n-atacă omul. Îi e teamă.
E regele naturii doar. Țin seamă
Fie și din instinct. Și bine fac:
Cu focul să te joci nu are rost...
Dar totuși... să mă pun la adăpost,
Să-mi caut în pădure un copac.
Pe-aicea se găsesc salcâmi și palmi...
Ah, de mi-aș aminti vreo doi-trei psalmi!
(Se cațără într-un copac.)
„Nu-i semuire între-amurg și zori”
Verset faimos, cântat adeseori.
(Așezându-se mai bine.)
Cu duhul la-nălțime! Ce măreț!
Un gând frumos ca banu-i mai de preț!
Mă-ncred în *el*. *El* știe, din pahar,
Cât pot sorbi și drojdie și-amar.
Ca un părinte-mi vine-n ajutor.
(Aruncă o privire spre mare și șoptește, suspinând.)
Dar nu-i deloc... deloc risipitor.

(Noapte. Tabără marocană la marginea pustiului.
Soldații se odihnesc în jurul unui foc.)

UN SCLAV

(intră smulgându-și părul)

Calul alb al regelui nu-i de găsit!

ALT SCLAV

(aleargă sfâșiindu-și hainele)

Veșmântul sacru-al regelui a fost răpit!

SUPRAVEGHETORUL

(intrând)

O sută lovituri la tălpi primiți

De nu-mi aduceți hoțul prins. Zoriți!

(Războinicii sar pe cai și galopează prin pustiul, în toate

direcțiile.)

(Zori cenușii. Pâlcuri de arbori, palmieri și salcâmi. Peer Gynt, cocoțat în copac, a rupt o creangă și se apără de un cârd de maimuțe mici.)

PEER GYNT

Cumplită noapte! N-am dat geană-n geană;

Iar ai venit? Spurcată lighioană

Maimuța asta! Uite alta-n pom!

Puțin îi pasă ei că sunt eu om!

Stă scris: „Cutează! Luptă!” Cum să lupt?

Sunt nedormit, de oboseală rupt.

(Din nou hărțuit și scos din fire.)

Le-aș potoli dacă-aș avea un băț.

Să-mi cadă una-n mână, s-o înhăț,

S-o spânzur, s-o jupoi, să mă strecor

În blana ei cum oi putea, apoi,

Nu mă-ndoiesc, li s-ar părea și lor

Că sunt un veritabil maimuțoi.

Ce ți-e și omul! Fulg! Cu-orice nărav

Se-obișnuiește, oricât de mârșav.

Tii! Sunt puzderie. Și-atacă-n haită!

Canalie! Parcă-i nebun! Huo, boaită!

Ah! De-aș avea să îmi înnod un smoc

La spate, să mă creadă dobitoc

De teapa lor! Dar asta ce-i, mă rog?

Deasupra mea, un moș, un hodorog...

(Privind în sus.)

Da iacătă-l... deasupra mea atârnă,

Și ține-n labe-un ghemotoc de scârnă!

(Se ghemuiește, speriat, și rămâne o clipă nemișcat. Maimuța face o mișcare. Peer Gynt încearcă s-o ademenească vorbindu-i blând, cum ai vorbi unui câine.)

Hei, nenișorule! Ia fă-te-ncoace!

Se ține tare! Hai să facem pace!
Să n-arunci, neiculiță! Cum te cheamă?
Hai: Cuțu! Cuțu! Doar suntem de-o seamă.
Ai! Ai! Îți știi și graiul. Nu se-aude?
Stai, șefule, că doar suntem ca rude.
Mâine ți-aduc și zahăr! Ce folos!
M-a bombardat! Ce-amestec puturos!
S-o fi mâncând? Să gust. Cu neputință!
Gustul e o chestie de-obișnuință.
N-a spus un gânditor: „Dă-ncolo sila!
Scurpă și speră”? Dumnezeu cu mila!
Iată, acum a năvălit prăsila!
Să fii scuipat de asemenea jivine
Tu, om, stăpân al firii! Ce rușine!
Puii-s mai răi ca moșul lor! Un salt!
Iar mi-au sărit în cap. *Gewalt! Gewalt!*⁸²

(Revărsatul zorilor. Un loc stâncos, de unde se vede pustiul.
Într-o parte, o deschizătură în stâncă și o peșteră. La intrarea
în peșteră, un hoț și un tăinuitor, cu calul și veșmintele
împăratului. Calul, bogat înșeuat, e priponit de o stană de
piatră. Un pâlc de călăreți se vede în zare.)

HOȚUL

Ia uite numa:

Lăncii, văpaie...

Nu mai e chip!

TĂINUITORUL

Simt de pe-acuma

Cum se desfoaie

Trupu-n nisip.

HOȚUL

⁸² Săriți, săriți! (germ.)

(încrucișându-și brațele la piept)

Tata fu hoț.

Eu mai cu moț

Nu pot să fiu.

TĂINUITORUL

Tata găzdoi

De hoți; apoi

Și eu, ca fiu.

HOTUL

Povara-ți poartă.

Te-ncrede-n soartă.

Fii precum ești.

TĂINUITORUL

(atent)

Zvon de pași sună...

Dar unde oare

Să te pitești?

HOTUL

În văgăună!

Profetu-i mare!

(Fug, părăsind prada. Călăreții din zare se fac nevăzuți.)

PEER GYNT

(apare tăindu-și un fluier dintr-o trestie)

Răstimp încântător al dimineții!

Se zbuciumă gândacul de gunoi

Rostogolindu-și micul gogoloi;

Melcul își duce casa în spinare;

Și parcă-n gură-ți intră stropi de aur.

Există-o forță tainică a vieții

Ce plăsmuiește-a zorilor lumină.

Ai înfrunta, cutezător, și-un taur

Simțindu-te-n puterea ta deplină.

Ce liniște-n lumina jucăușă!

Nici n-o băgăm în seamă, mai demult,

Închis într-al orașelor tumult

Și despărțit de gloată doar de-o ușă!
Da. Să respiri adânc și să privești
Nevinovata găzelor mișcare,
Hârjoanele și harțele firești,
De Creator sădite-n *fiecare*,
Pecetluite de puterea firii
Ca la-nceput, în clipa zămislirii...
(Așezându-și lorneta pe nas.)
Iată-ntr-un bloc de gresie o broască
Râioasă. Nu clintește niciun ram.
Nu-și scoate capul. Mă fixează. Cască.
Privește lumea printr-un ochi de geam.
Și e ea *însăși*, totuși... *(Reflectând.)*
În pruncie
Citii așa ceva în zodiac,
Sau într-o carte de solomonie?
„El însuși, totuși...” Nu am ce să fac!
Observ că nu mai am, ca înainte,
Aceași bună ținere de minte.
(Întinzându-se la umbră.)
Ce bine-i să te-ntinzi la umbră-aici!
Aha! Ferigi! S-o fi mâncând?
(Gustând un pic.)
Ferigi!
Pentru-animale! Scrie în Psaltire,
În nu-ș ce loc: „Înfrânge-ți a ta fire.”
Și mai departe: „Cine se smerește
Se va-nălța.” *(Neliniștit.)*
Se va-nălța, firește;
Și eu acum mă voi smeri în toate,
Că-ntr-altfel nu se poate... nu se poate.
Sper să m-ajute, astfel, buna soartă
Să scap de-aici. Îmi va deschide-o poartă.
E-o încercare. Mântuirea vine,
Dacă m-o ține Domnul, de la sine...

(Își alungă gândurile, aprinde o țigară de foi și privește spre pustiu.)

Pustiul ăsta-i fără de sfârșit.
Un struț în zare, numai. Greu de spus
De ce-a lăsat aicea, Cel-de-sus,
Deșertul ăsta mort și-ncremenit!
Pecinginea aceasta fără margini
Tărâmu-acesta vlăguit și pleș,
Fâșia asta tristă de paragini,
De la-nceputul lumii jalnic leș,
Pe care l-a zvârlit aici, în pripă,
Uitându-l pe vecie. Ce risipă!
Dar stai! Spre est nu-și fâlfaie pulpana
Oceanu-n soare? Nu. Fata morgana...
Marea-i spre vest, după colină. Săpă
Pe dedesubtul ei și trage apă!
(În gând îi incolțește în minte.)
Da! Trage apă! Dealul nu e lat.
Și dacă-ar fi în două despicat
Ar năvăli șuvoi de apă vie
Umplând prăpăstiile din pustie,
Și unduind pe-ntinderea-i întreagă
Acest mormânt ar prinde lesne vlagă!
Ochi i-ar da oazele. Ar prinde glas.
Pisc verde, nordic, ar părea Atlas,
Corăbiile-n voie ar pluti
Și caravanele, spre miazăzi.
Pale de vânt ar răspândi răcoare,
Ploaia-ar cădea din nori și așezare
Lângă-așezare-ar crește, verde, ud,
Ar fi covorul ierbii. Da, în Sud,
Și dincolo de al Saharei zid,
Ar fi un colț înfloritor de lume.
În Tombuctù aş construi, anume,
O fabrică cu abur; și rapid

Bornu⁸³-aș coloniza. În siguranță,
Prin Habes, în vagon, pe Nil în sus,
Exploratorul ar putea fi dus.
Rasa norvegă, rasă de prestanță,
Și care-i oarecum de neam regesc,
Eu m-aș încumeta s-o încuscresc,
În plin ocean, într-o splendidă oază,
Cu sângele arab, spre-o nouă rasă.
Pe-un țărm înalt, către ocean deschis,
Zidi-voi un oraș: Peeropolis,
Orașul capitală. Lumea veche
S-a ramolit. Va fi fără pereche
Era lui Gynt. Să fie capital
Și lucru-i ca făcut! Al mării val
O să-l descui cu-o cheie aurită,
Și-o să cedeze-ncuietoearea porții.
Da. Cruciada împotriva morții!
Comoara îndelung agonisită,
Clocind în solul rânced, se descarcă.
Spre libertate țările cutează;
Și voi răcni ca cel asin din arcă,
Din țărmu-acesta binecuvântat,
Până-oi vedea că lumea se botează
În scaldă libertății. Capital!
Se mai găsește-n Est sau Vest. Încearcă!
Dar până una alta: un regat...
Sau jumătate numai, pe un cal!
(*Calul nechează la gura peșterii.*)
Un cal! Podoabe, arme, haine! Vis!
Și totuși, nu! Stă pe o filă scris:
Voința mută munții... Bine! Dar
Poate să mute chiar un armăsar?

⁸³ Stat african; În 1902 teritoriul său a fost împărțit între Nigeria și Camerun.

Soarta făcu acum pe cal să urc.
*Ab esse ad posse*⁸⁴ – vorba latinească.
(*Îmbracă hainele și se cercetează.*)
Sir Peer – acu din cap în tălpi ești turc!
Nu știe omu-n veci ce-o să pățească!
Așterne-te la goană, cal sirep!
(*Urcă în șa.*)
Tii! Scări de aur! Zău, nu mai pricep!
După cum stă-n șa călare,
Cunoști omul de neam mare.
(*Pornește în galop prin pustie.*)

(Cortul unui șeic arab, singuratic, într-o oază. Peer Gynt, în veșmintele sale orientale, se odihnește, tolănit pe perne. Bea cafea și fumează dintr-o pipă lungă. Anitra și un grup de tinere fete dănțuie și cântă în onoarea lui.)

CORUL FETELOR

Profetul a venit!
Profetul, stăpân peste tot ce-are chip,
Din cale, la noi s-a oprit,
Plutind peste marea de colb și nisip!
Profetul ce dă tuturorora porunci,
Din cale la noi s-a oprit,
Plutind peste marea de pulberi adânci!
Răsună tobe și cavale!
Profetul s-a oprit din cale!

ANITRA

Sirepu-i e alb ca smântâna,
Ca-n rai, înspumat, un șuvoi!
Atingeți cu fruntea țărâna!
Și stele-i sunt ochii-amândoi!

⁸⁴ De la *a fi* la *a putea* (lat.).

Lucirea privirii n-o-ndură
Sărmana țărâni făptură!
Venit-a prin marea pustie
De pieptu-i podoabe s-anină,
În juru-i se face lumină,
În urma lui, noaptea se-adună
Și crește fierbintea furtună!
Venit-a prin marea pustie!
Pustia sub pasu-i învie,
Podoabă-a țărâni bătrâne,
Și Kaba deșartă rămâne;
Aceasta-i a lui profetie.

CORUL FETELOR

Răsune tobe și cavale!
Profetul s-a oprit din cale!
(Fetele dansează în ritmul unei muzici line.)

PEER GYNT

Stă scris în cărți – și nu e un secret –
„Nu-i nimenea în țara lui profet.”
Decât în Charleston, printre armatori,
Mă simt mai bine-aici de mii de ori.
Era cam găunoasă acea treabă;
Precară și neclară mai degrabă,
Întotdeauna m-am simțit străin.
Zău, ce mi-o fi venit să mă apuc
De sclavi și de galere? Balamuc!
Dezordine, încurcături, venin!
Acelea vieți eu nu-i mai aflu rost,
Și mă împac cu gândul că *a fost*.
Pe-un soclu aurit, cu orice chip
Să fii tu însuși este, într-un fel,
Să-ți construiești o casă pe nisip.
Pentru ceasornic, haine și inel,
Oameni în toată firea dau din coadă,
Iar pentru acul de cravată, iată,

Stau gata, bieții, în genunchi să-ți cadă,
Deși nu-i nimeni ceas și nici cravată.
Să fii profet, nu-i treabă încurcată.
Știi, cel puțin, pe ce picior să stai.
Te urcă-n slavă, oamenii, *pe tine*,
Nu șilingii sau lirele sterline.
Da, ești ce ești, fără prea mult alai.
Nu-ți pasă de noroc. N-aștepți nimic:
Concesiuni, patente... De-aia zic:
Profet să fii, e plească mare. Știu:
S-a întâmplat să aflu, în pustiu,
Pe-acești copii ai firii. Iată, dar,
Cum am ajuns profet. E lucru clar:
Nu-i trag pe sfoară. E-o distanță bună
Între răspuns profetic și minciună.
De altfel, pot să mă retrag oricând.
Nimica nu mă leagă. N-am de gând;
Nu-i rău deloc! Și e ceva privat.
Calul m-așteaptă. Dacă vreau, rămân;
Sau plec cum am venit. În rezumat:
Pe-mprejurare sunt deplin stăpân.

ANITRA

(apropiindu-se de intrare)

Profet mărit!

PEER GYNT

Poruncă, roaba mea!

ANITRA

Pruncii deșertului, plini de speranță,
Veniră-n fața cortului, potop,
Nerăbdători să-ți vadă chipul.

PEER GYNT

Stop!

Tu zi-le să rămână la distanță.
Le-aud de-acolo ruga. Să le spui
Că-n cortul meu n-au ce căta. Așa!

Copila mea, tot neamul omenesc
E slab și păcătos de felul lui.
Habar nu ai ce iute șterpelesc;
Adică, vreau să spun, păcătuiesc...
Ei, dar destul! Hai, fetelor, la joc!
Dansați și-nseninați-l pe proroc.
FETELE

(dansând)

Profetul milostiv e-ndurerat
Că fiii gliei săvârșesc păcat!
Profetul bun, de cer a fost trimis
Să cheme păcătoșii-n Paradis.

PEER GYNT

(urmărind cu ochii dansul Anitrei)

Ca bețele pe tobă-n goana mare
Îi zdupăie picioarele ușoare.
E dată naibii și cu vino-ncoace.
Are un trup ciudat, dar mie-mi place,
În lume nu-i frumos, precum se știe,
Ce e frumos, ci doar ce-ți place ție.
Ce-i frumusețea? Ban, al cărui schimb
Are valoare după loc și timp.
Convenție. Și totuși, de milenii,
Au mare preț aceste ciudățenii,
În dragoste, n-ai simțurile treze:
Umblă după prea slabe sau obeze,
După copile crude, băbătii,
Găsind că-s fade cele mijlocii.
Cam nespălată pe picioare. Mâna
Nu prea curată. Mai cu seamă, una.
Dar farmecul nu-i scade. Ba rezultă
Din toate-aceste neglijențe-aș spune.
Ascultă, -Anitra!

ANITRA

(apropiindu-se)

Roaba ta te-ascultă!

PEER GYNT

Îmi plăci, copilă. Are gânduri bune
Profetul, tulburat; și-ar vrea să-i stai,
Ca hurie⁸⁵, alătura, în Rai.

ANITRA

Stăpâne, nu se poate!

PEER GYNT

Nu glumesc!

Pe viața mea că nu glumesc deloc!

ANITRA

Dar eu n-am suflet!

PEER GYNT

Lasă, că-ți găsesc.

ANITRA

Păi cum, stăpâne?

PEER GYNT

Știu eu! Ai noroc!

Am să te cresc eu însumi, ca profet.

N-ai suflet zici? Ești cam prostuță, zău!

Ți-ai dat în petic. De, îmi pare rău!

Dar pentru suflet loc ai berechet.

Ia vino-ncoace, țeasta să-ți măsor!

E loc destul. Știam eu. Să-ți spun drept,

S-ajungi departe tare nu m-aștept.

Prea mare suflet nu cred să primești,

Dar chiar și-așa, o să răzbești ușor.

Da, da, te-asigur eu c-o să răzbești.

ANITRA

Mărit profet, eu...

PEER GYNT

Zi! Nu te sfii!

⁸⁵ În Coran, denumirea fecioarelor din Rai.

ANITRA

Îmi vine greu să spun...

PEER GYNT

Vorbește! Zi!

ANITRA

De suflet nu-mi prea pasă... Dar mi-e dor...

Să-mi dai...

PEER GYNT

Ce-ai vrea?

ANITRA

(arătând spre turbanul lui)

Opalul din turban!

PEER GYNT

(încântat, întinzându-i bijuteria)

Anitra! Fiică-a Evei! Ca profet,

Și ca bărbat, m-atrăgi ca un magnet!

E, ceea ce numea un scriitor:

„*Das ewig Weibliche zieht uns an*”.⁸⁶

(Noapte cu lună. Crâng de palmieri în fața cortului Anitrei. Peer Gynt, cu alăută arabă în mână, șade sub un copac. Și-a tuns barba și părul, arată mult întinerit.)

PEER GYNT

(cântă, acompaniindu-se din lăută)

Când Paradisul, dinadins,

L-am zăvorât cu chei

Și am pornit pe-al mării-ntins,

Frumoasele, cu glasul stins,

Se jeluiau pe chei.

Spre sud vâslui din răspuți,

⁸⁶ „Eternul feminin ne atrage.” (germ.) Cunoscut vers al lui Goethe.

Împins de-al apei joc –
Și-n mândru golf cu palmieri
Și răcoroase adieri –
Dădui eu luntrei foc.

De-atunci *per pedes*⁸⁷ am plutit,
Pe luntrea mea urcat.
Nori piscul Hieb au năpădit,
Eu, ca o păsăre-n zenit,
Un cânt am înălțat.

Anitra, vin întunecos
De palmier, vin bun!
Cașul de Angora, gustos,
Și el ca tine-i mai prejos;
Anitra, mă supun...
(*Își atârnă lăuta de umăr și se apropie.*)
Liniște! Ascultă, oare,
Cântecul frumoasa mea?
În veșmintele-i ușoare
Poate stă după perdea.
Ssst! Parcă-i un dop ce sare
Brusc din sticlă, pe podea.
Iar și iar! E-o suspinare
De iubire? Cânt de dor?
Nu! Anitra doarme-mi pare...
E un sforăit ușor.
N-o trezi, privighetoare!
Chiar când moartea te pândește,
Trilul ți-l prefaci în cânt,
Cânți mereu, dumnezeiește,
Cum ți-e scris. Ca tine sunt,

⁸⁷ Pe jos (lat.).

Filomelă, ca și tine
Care-n inimă strecuri
Vraja nopților senine
Și ai dragostei fiori.
Da, ne leagă-ntr-o ființă
Acest cântec de alint.
Noi. Nimic cu neputință:
Filomela și Peer Gynt!
Fata-n somnu-i să rămâie!
Dragostea-i mai dulce-așa:
Buza, cupa o mângâie
Fără a-ncerca să bea.
Dar s-arată. Iat-o, vine!
Și, de-altminteri, e mai bine!

ANITRA

(ieșind din cort)

M-ai chemat, stăpâne, oare?

PEER GYNT

Da, profetul te-a chemat.

Un cotoi m-a deșteptat

Mieunând după vânat.

ANITRA

Ah, stăpâne, de vânare

Nu-i ardea lui...

PEER GYNT

Dar de ce?

ANITRA

Mi-e rușine!

PEER GYNT

Spune tare!

ANITRA

Mă roșesc...

PEER GYNT

(apropiindu-se)

Sau poate e

Ce-am simțit eu, bunăoară,
Când ți-am dat opalul?

ANITRA

(însăimântată)

Vai!

Cum te-asemui tu, comoară,
Cu-n cotoi bătrân!

PEER GYNT

Ia stai!

În privința asta, fată,
Nu-i deloc deosebire
Între mătă și proroc.

ANITRA

De pe buza ta-n neștire
Mierea glumei curge.

PEER GYNT

Iată!

Ca oricare-a ta surată
Judeci doar pe dinafară
Oamenii. De felul meu,
Sunt glumeț și plin de foc.
Dacă-am fi doar tu și eu...
Uneori îmi e povară
Masca aspră de profet;
Meseria nu-i ușoară,
Ai necazuri berechet;
Și necazul, vezi, te schimbă,
Te acrește. C-un cuvânt
Aste toate-s doar pe limbă,
Căci în fond, în *tête à tête*⁸⁸
Sunt eu, Peer... așa cum sunt.
Deci, izgoni-vom pe profet

⁸⁸ Între patru ochi (fr.).

Și-așa cum sunt... voi fi al tău.
(*Se așază sub un copac și o trage spre el.*)

Anitra! Vino să te culci
Sub palmierii verzi. Noi doi.
Într-asta nu-i nimica rău.
Eu îți voi spune vorbe dulci
Și tu îmi vei zâmbi. Apoi,
Sub vraja miezului de noapte,
Ai să-mi îngâni și tu dulci șoapte,
Iar buzele, ca rodii coapte,
Ți s-or deschide... Mângâieri
Ne-om împărți, sub palmieri.

ANITRA

(*tolănindu-se la picioarele lui*)
Cuvântul tău e dulce cântec,
Deși nu-i aflu înțeles.
Stăpâne, spune-mi: e-un descântec
Să capăt sufletul ales?

PEER GYNT

Ți l-o trimite sfântul Duh,
Dar ai să-l capeți mai târziu,
Când slove de-aur, în văzduh.
Pe răsăritul purpuriu
Vor scrie: „Ziuă se făcu”.
Abia atunci, copilă, tu
Ai să primești învățătură,
Însă ar fi o neghiobie
Acum, în noaptea ce te fură,
Și-n încropită ei căldură,
Cu hârburi de filosofie
Să fac pe marele-nțelept.
Nu-i totul sufletul. Pe drept
Se socotește, și s-a spus,
Că inima e mai presus.

ANITRA

Stăpâne, când grăiești, îmi pare
Că văd opale-n scăpărare.

PEER GYNT

Subtilitatea e prostie
Ajunsă-n vârf. La răzbunare
Ajung, când prea cumplit mă tem.
Lașul e crud, precum se știe.
Când cade în exagerare
Și când ajunge la extrem,
Chiar adevărul, cum să-ți spui,
Se schimbă în contrariul lui.
Copilă, un zăvod sărman
Aș fi, de n-ar fi-n lume semeni
Cu sufletul ales, ce greu
Își taie cale spre liman.
Pe vremi, am cunoscut și eu
Pe cineva cu ei asemeni,
Un giuvaer de om, și care
Greșea, doar că-ntrecea măsura
Strigându-și gându-n gura mare.
În jurul oazei, vezi arsura
Pustietății până-n zare?
Dacă-aș clinti doar din turban,
Pustiu-ntreg ar fi ocean
De unde pururi mișcătoare.
Dar să-i schimb fața n-are rost.
De-aș face-așa, aș fi un prost.
Știi tu ce-nseamnă sa trăiești?

ANITRA

Învăță-mă!

PEER GYNT

Să tot plutești
Pe fluviul timpului, în jos,
Să nu te uzi ci, sănătos,
Să fii tu însuși. Draga mea,

Prin forța bărbăției doar
Mai pot să fiu ce sunt. Bătrân,
Vulturului nu-i mai rămân
Nici fulgii. Bârna veche, iar,
Se-ndoaie. A dinților podoabă
Și-o prăpădește orice babă,
Un șontorog se ține-n bețe;
Tot sufletul se ofilește.
O, tinerețe, tinerețe!
Eu vreau, de-acuma înainte,
Să fiu sultanul tău, fierbinte
Și aprig. Nu stăpân, firește,
Ca într-un gyntian regat
De palmieri înconjurat,
Ci ca un sol, când poposești
În gândurile feciorești.
Fetița mea, ai înțeles
Că inima eu ți-am ales
Spre-a-ntemeia un califat
Scriindu-i tablele de legi?
Vreau dorurile tale-ntregi!
Vei fi a mea din tălpi în cap.
Da, voi domni ca un satrap,
Dar vreau să-ți fac o închisoare
Din aur și mărgăritare.
S-a zis cu viața (*nota bene*⁸⁹:
Cu viața ta) dacă mă lași.
Făptura ta cu ochi, sprâncene,
Grumaz, genunchii buclucași,
Va fi în întregime-a mea
Fără să zică *da* sau *ba*.
Gingașe, darurile coapte,

⁸⁹ Ia aminte (lat.).

Ca un sultan, în miez de noapte
Le voi culege: dulci ciorchini
În babilonice grădini.
Așa că, dacă stau și cuget,
E mult mai bine că n-ai suflet.
Atunci când îți e plină țeasta,
Te lași furat de gânduri seci.
Ai să rămâi în starea asta
În care ești. N-ai încotro.
Dar am să-ți pun brățări la glezne.
Va fi pentru-amândoi mai lesne.
Voi fi *eu* sufletul tău, deci:
Așa. Și-ncolo... *status quo*⁹⁰.
(*Anitra sforăie.*)
Cum? Doarme? Să n-o fi mișcat
Nimic din tot ce-am îndrugat?
Ba, fermecată de ce-am zis
Și covârșită de iubire,
Plutește-acuma lin, ca-n vis,
Spre un tărâm de fericire.
(*Se ridică și-i pune, în poală, giuvaeruri.*)
Tu meriți orice giuvaer!
Dormi... și gândește-te la Peer!
Dormi, dormi! Pe fruntea-ți de regină
Coroana-mprăștiie lumină,
În miezu-acestei nopți senine,
Peer Gynt s-a biruit pe sine.

(Drum de caravane. Oaza rămasă departe, în urmă. Peer Gynt galopează prin pustiu pe calul său alb, ținând-o pe Anitra în față pe oblâncul șei.)

⁹⁰ Nicio schimbare. (lat.).

ANITRA

Dă-mi drumu'! Mușc!

PEER GYNT

Stai, ștreqăriță!

ANITRA

Ce vrei?

PEER GYNT

Ce vreau? Fii porumbiță

Și eu un șoim. În joacă! Stai încet!

ANITRA

Nu ți-e rușine? Tu, bătrân profet!

PEER GYNT

Profetul, găsko, nu-i bătrân deloc.

La bătrânețe nu-ți arde de joc.

ANITRA

Dă-mi drumu'! Vreau acasă!

PEER GYNT

A, faci nazuri?

La tata socru-acasă! Ei, drăcie!

Păi după ce-am zburat din colivie

Vrei să ne-ntoarcem, iarăși, la necazuri?

Copila mea, de altfel nici nu-i bine

Să stai prea multă vreme într-un loc.

Își pierde vecinii-ncrederea în tine,

Și, mai ales atunci când ești proroc,

Să te ivești ca-n basme, fiind oaspăt,

Să pui degrabă ospetiei capăt.

Fiii pustiei greu se-ncred. Ajungi

Să nu-ți mai folosească smirnă, rugi.

ANITRA

Tu, ești profet?

PEER GYNT

Stăpânul tău și-atât!

(Vrea s-o sărute.)

Uite, ciocănitoarea, face gât!

ANITRA

Dă-mi inelușul de pe inelar!

PEER GYNT

Anitra! Tot ce vrei îți dau în dar!

ANITRA

E vorba ta un cânt amețitor!

PEER GYNT

Sunt amețit de dragoste. Cobor.

Vreau calul să ți-l port ca simplu sclav.

(Îi dă cravașa și descalecă.)

Ascultă, trandafirul meu suav!

Prin colb și-arșiță m-oi încumeta

Ca demn să fiu de răsplătirea ta.

Anitra, tu vezi bine că sunt june.

Deci fapta pe cântare nu mi-o pune.

Poznașă-i tinerețea: glumă, joacă.

Și n-ai fi mereu așa posacă,

Ai înțelege, scumpo, că mă număr

Printre glumeți și, *ergo*⁹¹, că sunt tânăr.

ANITRA

Ești tânăr, da. Inele ai?

PEER GYNT

Te cred!

Cu ghiotura. Zburd, uite, ca un ied!

Viță de-ar fi, mi-aș împleti pe loc

Cunună. Hai! Sunt tânăr! Vreau să joc!

(Jucând și cântând.)

Eu sunt cocoș cu moțul roș

Și tu ești găinușa.

Hop! Ai să vezi acușa!

Eu sunt cocoș cu moțul roș!

ANITRA

⁹¹ Prin urmare (lat.).

Ai obosit! Sudoarea-ți curge râu!
Dă-mi mie să-ți duc tașca de la brâu.

PEER GYNT

Ți-o dau de tot, Anitra! Tot ce-mi ceri!
Când ești iubit, nu-ți trebuie averi!

(Dansând iar și cântând.)

Peer Gynt e tânăr și poznaș,

Habar nu are ce-i pe lume!

De joacă-i arde și de glume!

Peer Gynt e tânăr și poznaș!

ANITRA

E veselie când profetul saltă!

PEER GYNT

Profetul dă-l încolo. Las-o baltă.

Ia haina mea!

ANITRA

Caftanul e prea lung,

Brâu-i prea larg, șalvarii nu m-ajung!

PEER GYNT

*Eh bien!*⁹²

(Îngenunchind.)

Fă-mă să urlu de durere!

Durerea, când iubești, e mângâiere.

Când la castel vom face noi popas...

ANITRA

În Rai! E mult de mers?

PEER GYNT

Păi, cam vreo mie

De leghe.

ANITRA

Prea departe!

PEER GYNT

⁹² Bine! (fr.).

Pe vecie
Primi-vei sufletul făgăduit...

ANITRA

Îți mulțumesc. Dar nu am trebuință.

Ți-e dor, ziceai, de-un chin...

PEER GYNT

(ridicându-se)

Un chin cumplit.

De o durere scurtă, însă grea...

Să fiu, două-trei zile-n neființă...

ANITRA

Anitra te ascultă! Bun rămas!

(Îi dă, cu biciușca, o lovitură îndemânatică peste degete, și o ia înapoi, prin deșert, în galop întins.)

PEER GYNT

(rămâne, o clipă, ca trăsnit)

Da! S-a-ntâmplat ce trebuia.

(Același loc. Un ceas mai târziu. Peer Gynt, grav și dus pe gânduri, își dezbracă veșmintele turcești unul câte unul. Apoi scoate din buzunarul hainei o caschetă de călătorie, și-o pune pe cap și rămâne în hainele sale europenești.)

PEER GYNT

(zvârlind cât colo turbanul)

Stă turcul colo, și aici stau eu!

Păgânele deprinderi îmi atârnau cam greu.

S-au dus cu haina. Nu pot a mă plânge

Că mi-au intrat, precum se zice, -n sânge.

Ce mi-o fi trebuit atâta chin?

Bine-i stă omului ca bun creștin.

De strai împăunat să se lipsească

Și să păzească legea creștinească,

Să fie-ntreg cum e, să aibă parte

De un mormânt și-o cruce, după moarte.

(Face câțiva pași.)

A naibii fată! Cum eram iubet,
Puțin lipsi să-mi facă părul creț.
Să mă prefac în trol dacă-nțeleg
Cum m-am pierdut cu firea... om întreg.
Ei, am scăpat! S-a isprăvit de-acuma.
Un pas mai mult și mă-ntreceam cu gluma.
Da, am făcut-o fiartă. Mă consolez, un pic,
C-a fost împrējurarea de vină. De-aia zic:
Nu doar persoana mea era în joc,
Ci viața asta tristă de proroc,
De lăncezire și urât; o viață
Atât de searbădă, că-ți face greață.
Urâtă-i meseria de profet!
Te miști ca printr-o ceață, nu zici păs,
Stai treaz de veghe veșnic, umbli-ncet,
Căci ești pierdut dacă te faci de răs.
M-a amețit dumnezeiescul har
Și m-am lăsat vrăjit de-o găscă... Dar,
Cu toate astea... *(Izbucnind în răs.)*
Zău așa! Prostii!
Cu ȳopăieli vrei timpu-n loc să-l ȳii,
Și, împotriva valului, apoi,
Să lupți cu fandoseli; ca un cotoi
Să miauni pe o strună, să suspini,
Și jumulit de pene să termini,
Ca un cocoș, punându-le în seamă
Profetului. Căci jumulit se cheamă
C-am fost. Da, jumulit! Mi-a mai rămas
La banca din America o brumă
Din ce-am avut și-n buzunar o sumă:
Destul ca să mă scoată din impas.
La urma urmei, e mai bine. Știu
Că nu-s legat de cal sau vizitiu,
De cufere, căruțe, zdruncinare...

Pe scurt: pe situație-s călare.
Ce drum s-apuc? Sunt multe căi. E drept,
Aici s-alege prostul de-nțelept.
Capitolul e încheiat ca șef
Financiar. Cu dragostea s-a zis.
Să merg ca racul înapoi, n-am chef.
„Ori încotro-ai porni, aceeași cale;
Încolo sau încoace, o cărare” –
Într-o istorie cu haz stă scris.
Să caut un țel nobil, prin urmare,
Dar să-mi aducă și ceva parale.
Ce-ar fi să-mi scriu eu viața, dar pe șleau,
Ca altora să fie pildă... sau
Așa ceva... Am timp destul... Ori dacă,
În chip de temerar explorator,
Aș sparge crusta vremilor, opacă?
Ar fi ceva. Deși nu-i prea ușor.
Atras întotdeauna de știință,
În cronici am citit cu sânguință.
Vreau să colind pe căile-omenirii!
Și vreau, pe al istoriei șuvoi,
Ca fulgul să plutesc, să retrăiesc –
La adăpost, ca simplu spectator –
Lupta spre bine-a marilor eroi;
Să văd cugetătorii și martirii
Căzând, întemeierea statelor
Și prăbușirea lor, pierind ca fumul
Vârstele lumii... Vreau, într-un cuvânt,
Fluviul istoriei să-l smântânesc...
Să nu uit însă să-mi procur volumul
Lui Becker, ca să pot să dibuiesc
Cronologia⁹³. Recunosc, nu sunt

⁹³ *Karl-Friedrich Becker* (1777-1806), erudit german, autorul unei cunoscute *Istории*

Prea învățat, și-i multă viclenie
În trebile istoriei. Dar, fie!
Adeseori, pornind la întâmplare,
Ajungi la rezultate uimitoare...
E-nălțător să îți alegi un țel
Și-apoi, trecând prin foc, s-ajungi la el.

(Mișcat.)

Să-nduri de bunăvoie-atâta chin,
Să-ți lași prieteni, țară și cămin,
Și bogăția s-o arunci în vânt,
Să uiți chiar al iubirii legământ,
Spre-a da de-al adevărului mister!

(Ștergându-și o lacrimă.)

Grozave sacrificii ți se cer
Când viața cercetării ți-o închini!
Sunt fericit cum n-am mai fost nicicând!
Am dezlegat a vieții taină, iată!
Și hotărârea mea-i nestrămutată.
Că-mi ies din piele, deci, nu-i de mirare:
Sunt eu așa cum sunt – Peer Gynt cel mare,
Și rege peste neamul omenesc.
Risipa-ntr-un întreg o ghemuiesc.
Căile vieții nu se învechesc.
Ziua de azi nu face cinci parale,
Căci oamenii sunt simple târâtoare
Cu sufletul și gândurile goale.

(Dând din umeri.)

Femeile, o rasă schimbătoare...

(Iese.)

(Zi de vară, sus, în munții Nordului. O colibă în pădure. Un zăvor mare, de lemn, la ușa deschisă. Deasupra ușii, coarne de

ren. Câteva capre pasc lângă cărarea care duce spre casă. O femeie de vârstă mijlocie, bălaie și frumoasă, toarce, șezând afară, la soare.)

FEMEIA

(cântă, cercetând poteca)

Va trece primăvara, iarna rece

Și vara caldă. Încă-un an va trece.

Dar într-o zi te vei întoarce, știu,

Și eu te-aștept. Cuvântul dat e viu.

(Adună caprele, apoi toarce și cântă iar.)

Să-ți lumineze calea Domnul sfânt.

Să-ți ocrotească viața pe pământ.

Te-aștept să te întorci. De-o fi să pier,

Iubitul meu, ne-om întâlni în cer.

(În Egipt. În zori, când ziua se îngână cu noaptea.

Statuia lui Memnon, deasupra nisipului. Apare Peer Gynt care se oprește și privește o clipă în jur.)

PEER GYNT

Deci, mi-aș putea începe de-aici călătoria.

Sunt egiptean acuma, însă păstrând tăria

Și-având la bază *eul* gyntian.

Să-ncepem, deci, cu țarmu-asirian.

De la crearea lumii dacă-aș porni a scrie,

M-aș pomeni că fac o blasfemie.

Aș vrea să merg pe-ale Scripturii căi,

Dar laicele urme răsar sub pașii săi.

Și-apoi, ca să le puric așa precum s-ar cere,

N-am plănuir și nu am nici putere.

(Se așază pe o lespede.)

Să mă așez aicea și să aștept – măreață.

Statuia să-și înceapă cântul de dimineață.

Mănânc ceva, și-n cărca statuii sar, ușor.

Aș vrea s-o văd oleacă și prin interior.
Spre țărmul Mării Roșii pornesc apoi. Măcar
Dacă-aș găsi mormântul regelui Putifar.
Sunt asiat, așadar. Grădinile-atârinate
În Babilon afla-voi, faimoase dezmațate.
Da, urme-ale culturii străvechi... Dintr-o suflare
Sub zidurile Troiei aș fi, apoi pe mare,
Tăind de-a dreptul calea, aș poposi, curând,
În falnica și vechea Atenă. Cercetând
Din piatră-n piatră, -aș merge prin trecătoarea unde
Viteazul Leonida, luptat-a, și-aș pătrunde
Elina cugetare. Afla-voi în cetate
Și închisoarea-n care s-a otrăvit Socrate.
Ba nu pot merge-acolo, că e război la greci.
Rămâne helenismul pe altă dată, deci.

(Cercetându-și ceasul.)

Ce-o fi cu soarele de nu răsare?

N-am timp de așteptat! În graba mare
Pornesc spre Troia.

(Se scoală și ascultă.)

Ce s-a întâmplat?

Ce-i murmurul acesta prea ciudat?

(Răsare soarele.)

STATUIA LUI MEMNON

(cântă)

Din spuză zeului prind viață

Păsări ce cântă-n dimineață.

Zeul atâteștiutor,

L-a întrupat pe luptător.

Buhnă-nțeleaptă, unde oare

Dorm păsările cântătoare?

Cântul ascunde un mister

Și cei care nu-l află, pier!

PEER GYNT

Nu-i vocea monumentului. Părere.

Trecutul glăsuiește prin statuie.
E melodia pietrelor ce suie.
Dar, ca savant, să-nsemn pe loc se cere.
(*Notează în carnet.*)
„Statuia cântă. Cu urechea mea
Am auzit-o. Nu știu ce spunea.
A fost doar o iluzie? Mi-e teamă.
În timpul zilei, azi, nimic de seamă.”
(*Își vede de drum.*)

Împrejurimile satului Gizeh. Marele Sfinx, săpat în stâncă.
Se văd în zare turllele geamiilor și minaretele din Cairo. Intră
Peer Gynt. Privește cu luare-aminte Sfinxul – ba prin lornietă,
ba făcându-și mâna pâlnie la ochi.)

PEER GYNT

L-am întâlnit cândva, dar unde oare?
De cine-mi amintește această arătare?
Am mai văzut-o? Unde? În Nord? În Miazăzi?
E cineva. Dar cine oare-o fi?
Memnon, abia acum mi-am amintit,
E moșul cel din Dovre, chip leit,
Cum stă acolo țeapăn și pornit,
Cu bucele înfipite pe coloană.
Dar corcitura asta, lighioană
Cu chipul de femeie și de leu,
De un' s-o iau? Din basme doar. E zmeu,
Sau se asemuie cu cineva?
Din basme? Nu. Mi-am amintit. Da, da.
Ăsta e Bøyg care mi-a dat la mir,
Atunci când aveam febră... în delir.
(*Apropiindu-se.*)
Buzele, ochii-ntocmai. Ce spun eu!
Pare să fie mai isteț din fire,
Dar luat în mare, nu-i deosebire.

Aşadar Bøyg, tu semeni cu un leu
Privit în plină zi, din spate! Oare
Mai ştii să dai răspuns la ghicitoare?
Am să te pun îndată la-ncercare.

(Strigă spre Sfinx.)

Hei, Bøyg, cine eşti tu?

O VOCE

(în spatele Sfinxului)

*Ach, Sfinx, wer bist Du?*⁹⁴

PEER GYNT

Răspunde în nemţeşte ecoul? Sau visez?

VOCEA

Wer bist Du?

PEER GYNT

Ba, vorbeşte cu-nţeles.

Interesant! Şi nou! Ia să notezi

(Notează în carnet.)

„Ecoul în nemţeşte. Dialect berlinez.”

(Begriffenfeldt se iveşte din spatele Sfinxului.)

BEGRIFFENFELDT

Un om!

PEER GYNT

Poftim, ecoul uimitor!

(Notează în carnet.)

„Concluzia o trag ulterior.”

BEGRIFFENFELDT

(dând semne de nelinişte)

O, *Lebensfrage*⁹⁵! Mă scuzaţi! Ce-anume

Vă mână-aici la margine de lume?

PEER GYNT

Unui amic venii să-i dau bineţe.

⁹⁴ Ah, Sfinxule, cine eşti? (germ.)

⁹⁵ Problemă vitală! (germ.)

BEGRIFFENFELDT

Cum? Sfinxului?

PEER GYNT

(dând din cap afirmativ)

Amic din tinerețe.

BEGRIFFENFELDT

Grozav! Și după-o noapte de calvar!

Îmi crapă capul! Sare-n țândări! Dar

Chiar îl cunoști? Vorbește-atunci! Fii bun!

El cine este?

PEER GYNT

Da, pot clar s-o spun:

Este el însuși.

BEGRIFFENFELDT

(sărind în sus)

Într-o fulgerare

Enigma își găsește dezlegare.

El însuși?

PEER GYNT

Da, asta-i părerea lui.

BEGRIFFENFELDT

El însuși! Revoluția departe nu-i!

(Scoțându-și pălăria.)

Cum vă numiți?

PEER GYNT

Peer Gynt m-au botezat.

BEGRIFFENFELDT

Peer Gynt! Adânc! Era de așteptat!

Peer Gynt! Necunoscutul prevestit

A căruia venire s-a-mplinit!

PEER GYNT

Nu, zău! Te pomenești că-l căutai?

BEGRIFFENFELDT

Peer Gynt! Ce-adânc și tainic sună-n grai!

Ca un străvechi proverb! Aș vrea să știu

Ce sunteți?

PEER GYNT

(cu modestie)

De! Am încercat să fiu

Eu însumi. Iată pașaportul meu.

BEGRIFFENFELDT

Aceleași vorbe tainice, mereu!

(Luându-l de mână.)

Hai la Cairo-n grabă! L-am aflat

Pe-al tâlmăcirilor mare-mpărat!

PEER GYNT

Eu, împărat?

BEGRIFFENFELDT

Hai, vino!

PEER GYNT

Mă știi cu-adevărat?

BEGRIFFENFELDT

(trăgându-l după el)

Al tâlmăcirilor mare-mpărat,

Pe fundamentul *propriului său eu!*

(La Cairo. Curte mare, cu ziduri înalte, înconjurată de clădiri. Ferestre cu gratii. Cuști de fier. În curte, trei gardieni. Sosește și al patruilea.)

CEL CARE A VENIT

Schafmann, directorul pe unde-o fi?

UN PAZNIC

Păi l-am văzut ieșind în zori de zi,

Cu noaptea-n cap.

PRIMUL

Hm! Nu miroase-a bine...

Căci astă-noapte...

ALTUL

Sst! Iată-l că vine...

(Begriffenfeldt îl introduce pe Peer Gynt, încuie poarta și vără cheia în buzunar.)

PEER GYNT

(ca pentru sine)

Iată un om cu spiritul ales.

Orice-ar rosti întrece banalul înțeles.

(Privind în jurul său.)

Deci ăsta-i Clubul celor învățați?

BEGRIFFENFELDT

De toate soiurile veți găsi. Aflați

Că cercul celor mai subtili din ei

Numără, de curând, o sută trei.

(Strigând către paznici.)

Fuchs, Schafmann, Schlingenberg, Mikkel,

Imediat în cușca de oțel!

PAZNICII

Cum? Noi?

BEGRIFFENFELDT

Păi cine altul? Mai repede... C-apoi...

Cât se-nvârtește lumea să ne-nvârtim și noi!

(Vârându-i cu de-a sila în cușcă.)

Sosit-a Peer cel mare. Deci n-am zor

De voi și nici nu vreau să vă mai văd!

(Încuie cușca și aruncă cheia în fântână.)

PEER GYNT

Domnule doctor, scumpe director...

BEGRIFFENFELDT

Nici una și nici alta. S-a sfârșit!

Domnule Peer... aș vrea să vă transmit...

Știți să tăceți?

PEER GYNT

(din ce în ce mai neliniștit)

Dar ce este?

BEGRIFFENFELDT

Prăpăd!

Vreau să-mi promiți că n-ai să te cutremuri.

PEER GYNT

Am să încerc.

BEGRIFFENFELDT

(îl trage într-un colț, vorbindu-i în șoaptă)

Ieri noapte la unsprezece ceasuri

Și-a dat sfârșitul adevărul absolut.

PEER GYNT

Doamne ferește!

BEGRIFFENFELDT

Da. Cumplite vremuri!

Un lucru, pentru mine, extrem de neplăcut.

Da, o să am neazuri,

Încurcături și neplăceri,

Căci întreprinderea aceasta, până ieri,

Era considerată balamuc.

PEER GYNT

Cum? Balamuc?

BEGRIFFENFELDT

Pricepi ce vreau să spun...

PEER GYNT

(palid, cu glas scăzut)

Pricep, cum nu. Țsta-i complet nebun,

Dar nimeni nu-și dă seama că-i năuc.

(Se îndepărtează.)

BEGRIFFENFELDT

(urmându-l)

M-ai înțeles în întregime, sper.

Căci e absurd când spun că a murit.

Exact ar fi: din piele și-a ieșit,

Ca vulpea lui Münchhausen... știi... Dar...

PEER GYNT

O clipă numai!

BEGRIFFENFELDT

(fără să-l slăbească)

Ba ca un țipar,
Nu ca o vulpe. Ca din ochi un ac...
Și s-a zbatut de zid...

PEER GYNT

Ei? Ce mă fac?

BEGRIFFENFELDT

Hârșt, beregata! Și prin crăpături,
Țâști! Și-a ieșit din piele...

PEER GYNT

Vorbește într-aiuri!

BEGRIFFENFELDT

Fuga din sine, fără îndoială,
Va fi-n curând urmată de-o răscoală
Pe apă și uscat. Se înțelege
Că de la unș'pe noaptea, toți nebunii
Au căpătat o minte strict normală,
Conform cu noul stadiu-al rațiunii.
Și după buna logică, e lege
Că, începând chiar din acel moment,
Orice-nțelept a devenit dement.

PEER GYNT

Vorbești de timp. Mă crede, am timpul limitat.

BEGRIFFENFELDT

A, timpul dumitale! Vezi, asta mi-a scăpat!

(Deschide ușa și strigă.)

Ieșiți afară! Timpul și veacurile mint!

Murit-a rațiunea! Slăvit fie Peer Gynt!

PEER GYNT

Prietene...

(Nebunii ies unul după altul în curte.)

BEGRIFFENFELDT

Ei, bun venit! E ora

Să-l salutați pe-acela ce-adus-a aurora;

Pe împăratul vostru...

PEER GYNT

Cum? Împărat?
BEGRIFFENFELDT

Vezi bine!

PEER GYNT

Prea mare cinste. Nu mi se cuvine.

BEGRIFFENFELDT

Ah! Lasă modestia! Într-un asemeni ceas

E deplasată, totuși.

PEER GYNT

Dați-mi puțin răgaz!

M-ați buimăcit.

BEGRIFFENFELDT

Buimac? Mărețul Peer

Care-a ghicit al Sfinxului mister?

Care-i el însuși?

PEER GYNT

Vezi, aici e-aici.

Da, sunt eu însumi, precum bine zici.

Dar ceilalți de-aici, de nu mă-nșală

Vederea, sunt săriți din ei afară.

BEGRIFFENFELDT

Săriți din ei! Eroare capitală!

Nimeni de-aici nu și-a ieșit din piele.

El însuși fiecare-i, și fiecare zboară

Prinzând vânt bun și strașnic în vântrele.

Închis ca-ntr-un butoi în eul său,

Dospește-n el și se aruncă-n hău;

Se-astupă cu al eului său cep

Și cetluiește doaga la butoi.

De jalea altuia, pe cât pricep,

Nu plânge nimeni, fierbem doar în noi,

Și suntem noi, în gânduri și în cuget,

Noi înșine suntem, din tălpi în creștet;

Și prin urmare, spre-a le fi-mpărat,

E limpede, ești cel mai indicat.

PEER GYNT

Mai bine m-ar lua dracu!

BEGRIFENFELDT

N-ai stofă de erou!

Orice-nceput pe lume pare, desigur, nou.

„El însuși”. Vino-ncoace. Drept pildă, dacă vrei,

Am să aleg acum pe cel mai bun din ei.

(Unei figuri sumbre.)

Ei, bună ziua Huhu! Ia spune-ne tu nouă

De ce întotdeauna îți ninge și îți plouă?

HUHU

Cum aș putea fi altfel, când oamenii aleși

Pier unul după altul, ne-nțelesi?

(Către Peer Gynt.)

Tu ești străin. Ascultă! Ai răbdare?

PEER GYNT

(înclinându-se)

Sunt gata să te-ascult.

HUHU

Dă-mi ascultare!

Scapără spre est, în zare,

Țărmurile malabare.

Olandezii, portughezii,

O cultură-nsămănțară,

Însă sunt, în astă-țară,

Băștinași, malabarezii.

Limba lor e-amestecată.

Ei, azi, stăpânesc limanul,

Dar, în vremea de-altădată,

Domn era urangutanul.

Mârâia-n pădurea deasă

Singur, ca la el acasă,

Și urla, strâmbându-și gura,

Cum l-a zămislit natura.

Da, urla, urla în lege,

Căci era stăpân și rege.
Însă hoardele străine
Încălciră graiul bine.
Patru veacuri încheiate
Noaptea stăpâni-n cetate;
Și aceste nopți, se știe,
Țin popoarele-n robie.
Strămoșeștile murmure
Amuțiră în pădure,
Și, fără vorbirea trează,
Gândul nu se întrupează.
Toate rasele corcite,
Portughezii, olandezii –
Nu mai spun, malabarezii –
Sunt la fel primejduite.
Am luptat să se-ntărească
Limba noastră strămoșească,
Și, dând leșului alt suflet,
Dreptul am cerut la urlet,
Urletul, care-i urzeală
În producția orală.
Dar truda mea s-a-ntors în chin.
Cred că pricepi de ce suspin.
Mulțumesc de ascultare.
Nu cunoști vreun leac? Și care?
PEER GYNT

(încet, pentru sine)

Ești cu lupii împreună:
Urlă, deci, și tu la lună.

(Cu glas tare.)

Prietene, știu că-ntr-un loc
Se află-n codrii din Maroc
O specie de maimuțoi
Lipsiți de cântec și cuvânt.
Între malabarezi și voi

E-asemuire – așa zicând –
Și-ar fi un gest pilduitor
Să vă mutați în țara lor,
Dându-le-o mână de-ajutor.

HUHU

Mulțumesc de ascultare.
Urmez sfatu-n graba mare.
(*Cu un gest plin de măreție.*)
Respins de Est, în Vest purced,
La cimpanzei să fiu aed.

(*Iese.*)

BEGRIFFENFELDT

Era sau nu el însuși? Nu mă-ndoiesc defel.
Plin ochi de eul său: el, numai el.
De *sine însuși* vorbele-i sunt pline.
E însuși el în forța de-a izbucni din sine.
Hai să-ți arăt pe altul acum. Să vezi minunea.
Și ăsta, de aseară-i certat cu rațiunea.
(*Adresându-se unui felah care poartă o mumie în cârcă.*)
Ei, rege Apis! Ce faci prea-nălțate?

FELAHUL

(*furios, către Peer Gynt*)

Suntem eu regele Apis?

PEER GYNT

(*ascunzându-se în spatele doctorului*)

Vedeți, în aste toate
Nu mă pricep prea bine; abia-s aici de-un ceas.
Dar cred că da, când judec după glas.

FELAHUL

Și tu minți!

BEGRIFFENFELDT

Preamărite, binevoiți a spune
Cum fuse întâmplarea.

FELAHUL

De minune!

(Către Peer Gynt.)

Îl vezi pe ăla din spinare?
Regele Apis se numea.
Acum îl port ca pe-o mumie,
S-a prăpădit, e mort sadea.
El piramidele durat-a
Și Sfinxul mare a săpat;
Cum zice doctorul, cu turcii
S-a războit în lung și-n lat.
Egiptul l-a slăvit; de-aceea,
Ca pe un zeu de-a pururi nou,
Și pe altarele din temple
L-a-nfățișat în chip de bou.
Că Io sunt acel rege Apis
E clar, cum e afară zi;
Și dacă te-ndoiești o clipă,
Numaidecât voi dovedi.
Regele Apis, la vânare
Mănat de aprige nevoi,
Și coborând din șa o clipă,
S-a ușurat pe-ogor, la noi.
Pământul, îngrășat de rege,
Cu grâne m-a hrănit. Dovezi
Sunt coarnele aflate-n creștet
Pe care însă nu le vezi.
Rău e că nimenea puterea
Nu vrea să-mi preamărească. Ah!
Sunt din născare boul Apis
Dar oamenii mă cred felah.
De-ntrezărești vreo scăpare
Dă-mi sfatul neprecupețit:
Cum să câștig asemănarea
Regelui Apis, preamărit?
PEER GYNT
Durați, Mărite, piramide

Și Sfinxul mare, în regat;
Cum zice doctorul, cu turcii
Vă războiți în lung și-n lat.

FELAHUL

Ușor de zis. Dar păduchiosul
Felah, sărman între sărmani,
Abia își apără coliba
De șoareci și de șobolani.
Găsește, omule, o cale
Mai lesnicioasă, spre-a putea
S-ajung măritul rege Apis
Pe care-l port în cârca mea.

PEER GYNT

Ce-ar fi, Mărite, să te spânzuri,
Să zaci într-un sicriu de preț,
Desăvârșind asemuirea
De-a pururi țeapăn și măreț?

FELAHUL

Așa e! Viața pe-o frânghie!
Trăiască ștreangul! Chiar de-or fi
La început, mici diferențe
Cu vremea știu că vor pieri.

(Se depărtează și începe să-și pregătească cele necesare pentru spânzurat.)

BEGRIFFENFELDT

Domnule Peer, o personalitate.
Om cu metodă.

PEER GYNT

Da. Tot ce poate.

Își vără gātu-n ștreang! O, Doamne sfinte!
Îmi vine să leșin. Îmi ies din minte.

BEGRIFFENFELDT

O stare trecătoare. Scapi repede de ea.

PEER GYNT

Scap? Scap spre ce? Spre unde? Mă scuzi... dar am plecat.

BEGRIFFENFELDT

(oprindu-l)

Ce, ești nebun?

PEER GYNT

Nu încă... Nebun, zici? Nu cumva...

(Larmă. Ministrul Hussein trece prin mulțime.)

HUSSEIN

Mi s-a vestit un oaspete-mpărat.

(Către Peer Gynt.)

N-oi fi chiar dumneata?

PEER GYNT

(buimăcit)

Așa se pare.

HUSSEIN

Bun! „Notele” acestea așteaptă un răspuns.

PEER GYNT

(smulgându-și părul)

Dă-i drumul înainte! Departe am ajuns!

HUSSEIN

Nu vreți să mă cinstiți cu-o cufundare?

(Făcând o plecăciune adâncă.)

Eu sunt o peană.

PEER GYNT

(îclinându-se și mai adânc)

Nu mă îndoiesc.

Eu sunt un pergament împărătesc.

HUSSEIN

Povestea mea e scurtă. N-am noroc:

Trec drept o nisiparniță, și eu sunt toc.

PEER GYNT

Povestea mea e și mai scurtă. Iată:

Sunt pagina mereu imaculată.

HUSSEIN

Oamenii, să priceapă la ce sunt bun, nu-i chip.

Pe foi, din mine-aruncă o brumă de nisip.

PEER GYNT

Am fost o carte dată unei femei în dar.
Nebuni sau buni – o simplă greșeală de tipar.

HUSSEIN

Gândiți-vă la mine câte ponoase trag:
Nici când să nu m-ascută, ca peană, un briceag!

PEER GYNT (*sărind în sus*)

Îți dă prin gând ce-nseamnă să fii un ren? Auzi!
Să nu simți sub copite pământul! Să tot zburzi!

HUSSEIN

Sunt bont din cale-afară. Degrabă, un cuțit!
Se prăbușește lumea de nu sunt ascuțit!

PEER GYNT

Ar fi păcat de lume, pe care Dumnezeu
A întocmit-o bine, trudindu-se din greu.

BEGRIFFENFELDT

Poftim cuțitul!

HUSSEIN

(*înșfăcându-l*)

Strașnic! M-ascut în toată graba!

Și am să prind cerneală!

(*Își taie beregata.*)

BEGRIFFENFELDT

(*ferindu-se*)

Nu împrășca degeaba!

PEER GYNT

(*tot mai neliniștit*)

Țineți-l!

HUSSEIN

Da. Întocmai. Așa e: să mă ție.

Da, țineți bine tocul în mână! Vreau hârtie!

(*Cade.*)

S-a isprăvit. Post scriptum să însemnați mai jos:

„A fost cândva pe lume un toc fără folos.”

PEER GYNT

(amețit)

Cine sunteți? Eu cine-s? Oprește, Tu, Cel mare!

Sunt tot ce vrei: trol, turc, un păcătos...

Ceva se frânge-n mine... îndurare...

(Strigă.)

Cum să te chem, nu-mi mai aduc aminte!...

Ajută-mă!... Te-ndură-al smintiților părinte!...

(Își pierde simțirea.)

BEGRIFFENFELDT

(cu o coroană de paie în mână, sare și se așază călare pe el)

Ah! Câtă măreție! Blagoslovit de cer,

El și-a ieșit din sine! E rege-ncoronat!

(Îi apasă coroana pe cap și strigă.)

Trăiască-al eului mare-mpărat!

SCHAFMANN

(din cușcă)

*Es lebe hoch der grosse Peer!*⁹⁶

⁹⁶ Trăiască marele Peer! (germ.)

Actul V

(În Marea Nordului, aproape de coasta norvegiană, pe puntea unei corăbii. Apus de soare. Vremea prevestește furtună. Peer Gynt, bătrân vânjos cu părul și barba sure, stă la pupă, pe dunetă. E îmbrăcat pe jumătate marinărește, cu surtuc și cizme cu carâmbi înalți. Hainele sunt vechi și roase. Obrazul, ars de vânt, are o expresie aspră. Căpitanul vasului stă la timonă. Marinari la pupă.)

PEER GYNT

(rezemându-și mâinile de balustrada punții și privind spre țarm)

Căruntul Halling și-a-mbrăcat cojocul.

Iată-l cum se fălește-n amurgul roș ca focul.

Frate-său Jøkle, -n spate, parcă de stânci s-agață

Cu țurțuri verzi pe sarica-i de gheață.

Lavina pare-n zare o gingașă fecioară

Și-n valuri de in, albe, zăpada o-nfășoară.

Dar ce să mai vorbesc! Sunteți asemeni

Precum vă știu, prieteni: sure cremeni.

CĂPITANUL

(strigă)

Doi marinari la cârmă! Fanaru-aprindeți grabnic!

PEER GYNT

Se întetește vântul.

CĂPITANUL

La noapte-avem furtună.

PEER GYNT

De-aici se vede Ronde?

CĂPITANUL

Nu, câtuși de puțin.

Fonne i-ascunde fața mereu, ca un zăbranic.

PEER GYNT

Dar Blåhø?

CĂPITANUL

Nu, nici el. Pe vreme bună,
Se vede Galdhøpigg, de pe catarg.

PEER GYNT

Dar Hårteig unde-i?

CĂPITANUL

(arătându-i)

Colo, către al zării larg.

PEER GYNT

Aşa, deci!

CĂPITANUL

Văd că locul nu vi-i deloc străin.

PEER GYNT

Când am plecat din țară, trecui pe-aici. Se știe:
Pe fund rămâne zațul când sorbi paharul plin.

(Scuipă și privește coasta.)

Acolo, după creasta de steiuri, albăstrie,

În negrele gâtlejuri de văgăuni adânci,

Între râpoase țarmuri și prăvălite stânci –

Și-acolo trăiesc oameni.

(Întorcându-se spre căpitan.)

Se-nalță, ici, colea,

La mari distanțe-o casă în țara asta...

CĂPITANUL

Da,

Sălaşuri risipite de oameni nevoiași.

PEER GYNT

În zori suntem acolo?

CĂPITANUL

Nădăduiesc. Doar dacă

N-o să ne fie noaptea și bezna ei vrăjmași.

PEER GYNT

Spre-apus se-ndeară norii.

CĂPITANUL

Aşa e!

PEER GYNT

Stai oleacă!

Să-mi spui când tragi la mal. Căci am de gând

Să-i miluesc, cu bani, pe marinari.

Să nu uiți!

CĂPITANUL

Mulțumiri!

PEER GYNT

Nu sume mari.

Minele de-aur le-am pierdut pe rând.

Norocul și cu mine suntem cam la cuțite.

Ți-am dat ceva-n păstrare. Atâta, pasămite,

Mi-a mai rămas. Restul s-a dus la dracu'.

CĂPITANUL

Destul să vă respecte tot săracu'

De pe meleagul ăsta.

PEER GYNT

N-am rude. Așadar,

N-o să-l aștepte nimeni pe cel plecat hoinar.

Scăpai de-nghesuială și îmbrânceli, pe chei.

CĂPITANUL

Vine furtuna!

PEER GYNT

Dacă vreunul dintre ei

E prea lipsit, să-mi spui, căci deocamdată

Să știi că n-am nevoie de bani.

CĂPITANUL

Prea bine. Iată

Un gest frumos. Mai toți au stare proastă.

Mai toți au casă grea: copii, nevastă...

Și cu simbria nu se-ajung deloc.

Când le-o cădea pe cap așa noroc,

Au să vă nalțe-n slavă, ca pe un Dumnezeu.

PEER GYNT

Zici că au prunci, neveste și d-asta o duc greu?

Sunt însurați?

CĂPITANUL

Păi, care din ei nu-i însurat?

Dar bucătarul trage, rău, targa pe uscat.

Îi flămânzesc copiii și nimănui nu-i pasă...

PEER GYNT

Sunt însurați! I-așteaptă, deci, cineva acasă

Cu dor și bucurie. Ce fel de bucurie?

CĂPITANUL

De oameni nevoiași...

PEER GYNT

Și ce-o să fie

Când s-or afla-mpreună?

CĂPITANUL

Nevasta, de mâncare

Tot ce-i mai bun aduce...

PEER GYNT

Și-aprinde-o lumânare...

CĂPITANUL

Ba, două chiar. Și umple paharul cu rachiu...

PEER GYNT

Și stau la căldurică. E foc în sobă. Știu.

Copiii-n jur fac larmă. E-atâta gălăgie

Că nu se mai aude ce spun. Și bucurie

Zici că se cheamă asta?

CĂPITANUL

De marinari sărmani.

Și gândul dumitale de-a-i ajuta cu bani

E-o binecuvântare...

PEER GYNT

(izbind cu pumnul în balustradă)

Ce, crezi că m-am țicnit?

Să le deșert în palme avutu-agonisit

Doar ca să-și simtă pântecul sătul?

Ca să adun avere, am pătimit destul.

Pe bietul Peer Gynt nimeni nu-l va primi pe chei.

CĂPITANUL

Sunt banii dumitale și faci cu ei ce vrei.

PEER GYNT

Sunt banii mei, așa e. Să n-am încurcătură!

Să-mi faci, deci, socoteala când om ajunge-n port.

Din Panama, biletul și speze de transport.

Ceva rachiu la oameni. Mai mult nicio lăascaie.

De nu mi-oi ține vorba, dă-mi una peste gură.

CĂPITANUL

Vă datorez chitanța. Atât. Nu și-o bătaie.

Iertați-mă. Am treabă. Furtuna nu se-ndură.

(Se îndreaptă spre puntea superioară a corabiei. S-a întunecat. Se aprind luminile în cabine. Hula mării crește. Ceață și nori grei.)

PEER GYNT

Să ai acasă-o droaie de copii,

Să-ți sară-n jur, când te întorci, zglobii,

Să știi că cineva te are-n gând

Când pleci... La mine nimeni nu s-a gândit, nicicând...

Și lumânări... Le fac eu felul, lasă!

Le dau să bea pân-or cădea sub masă.

Pe țărm n-ajunge nimeni, din dracii ăștia, treaz.

Să-și suduie nevasta, ca omul la necaz,

Să-și blesteme copiii, să nu știe ce-ngaimă.

Să dea cu pumnu-n masă, să răspândească spaimă.

Femeile, cu pruncii târâș, s-o ia la goană

Urlând... Le stric eu cheful. Fac pomană!

(Corabia se înclină foarte tare; Peer se poticnește și e gata să-și piardă echilibrul.)

S-a clătinat, nu glumă! Ei, drăcie!

Trudește marea asta parc-ar primi simbrie.

Nu s-a schimbat nimica: tot nordu-i călăuz,

Și valul mării-același: potrivnic și ursuz.

(Ascultând.)

Ce strigăt fu acesta?

MARINARUL DE CART

(la pupă)

Vas sfărâmat, sub vânt!

CĂPITANUL

(în mijlocul punții, comandând)

Cu vântul înainte! Proptește cârma bine!

TIMONIERUL

Sunt oameni pe epavă, cumva?

MARINARUL DE CART

Trei parcă sunt.

PEER GYNT

Dați drumul bărcii-n apă.

CĂPITANUL

E subredă. Nu ține.

(Se îndreaptă spre proră.)

PEER GYNT

Să nu-ți vină a crede!

(Cătorva, din echipaj.)

Udați-vă un pic!

Scăpați-i! Sunteți oameni!

ȘEFUL DE ECHIPAJ

Nu-i de făcut nimic!

E prea turbată marea.

PEER GYNT

Strigă iar!

Și vântul urlă! Frate bucătar,

Nu vrei să-ncerci? Plătesc!

BUCĂTARUL

Ce? Nu ți-e bine?

Nici pentru douăzeci lire sterline!

PEER GYNT

Creștini sunteți? Ba câini! Nici nu vă pasă

Că-s și ei oameni. Că-i așteaptă acasă

Nevasta și copiii.

ȘEFUL DE ECHIPAJ

S-aștepte mult și bine.

CĂPITANUL

Valul dă gata vasul!

TIMONIERUL

Începe să se-ncline!

PEER GYNT

Vă place, nu?

ȘEFUL DE ECHIPAJ

Deseară, căpitane,

Vor fi mai mult pe lume, trei vădane.

(Furtuna crește. Peer Gynt se îndreaptă spre pupă.)

PEER GYNT

Ticăloșită-i lumea! E oare cu puțință?

S-a dus și omenia și bruma de credință.

Fac un pospai de bine și-apoi o iau la fugă!

Nu se mai tem de Domnul și nu mai cred în rugă.

Pe noapte și furtună-i primejdie. Părinte,

N-au cutezat să-și pună niciunul viața-n joc.

Netrebnicii, gândesc că-i mai cuminte

Să-și vadă de-ale lor. Dar eu, deloc

Nu-s vinovat. N-am pregetat o clipă

Să le plătesc, să fac de bani risipă.

Dar ce folos? Cum zice și una din zicale:

„E cugetul curat o pernă moale”.

O fi, dar pe uscat, nu pe ocean.

Când marea-i răsculată, nu face niciun ban,

Chiar dacă te deosebești de gloată,

Căci pe ocean, tu însuși nu poți fi niciodată.

Te-amesteci cu mișeii: matroz și bucătar;

Și când le sună ceasul, pornești la măcelar

Cu turma-ntreagă, nu te știe nime,

Și nimeni nu te smulge din mârșava mulțime.

Te duci pe copcă, nimeni nu te-ntreabă.

Greșeala e c-am fost eu prea de treabă.

De-asta trăsei ponoase fără număr.
Aș ști eu cum s-o-ntorc de-aș fi mai tânăr.
Da, mi-ar cânta în strună... Târziu nu-i nici acum.
Se va zvonii că Peer Gynt se-ntoarce de la drum
Bogat și plin de fală. Averea ce-am avut
Vreau s-o răscumpăr, apoi voi înălța-n ținut
Mândrețe de castel, mai mare dragul.
Dar nu vreau nimenea să-mi treacă pragul.
Să stea, milogi, cu cușma-n mâini, la poartă.
Da, n-au decât să-și plângă trista soartă.
N-am să le dau un sfanț să-i văd crăpând
Și-o să le intre bine-n cap un gând:
C-așa cum sunt, sunt încă de temut.

CĂLĂTORUL STRĂIN

(răsare, din întuneric, în fața lui Peer Gynt și îl salută prietenos)

Bună seara!

PEER GYNT

A, bună seara! Nu v-am văzut până acum!

CĂLĂTORUL

Eu sunt, dacă-mi permiteți, tovarășul de drum.

PEER GYNT

Așa! Credeam că-s singur pe punte pasager.

CĂLĂTORUL

V-ați înșelat. E limpede-acum, sper.

PEER GYNT

E de mirare, însă, c-abia în astă-seară

Vă întâlnesc.

CĂLĂTORUL

Eu ziua nu umblu pe afară.

PEER GYNT

Sunteți bolnav? Alb ca un sloi de gheață!

CĂLĂTORUL

Ba-s teafăr tun. Așa sunt eu la față.

PEER GYNT

Furtuna se-ntetește.

CĂLĂTORUL

Da. Slavă Celui mare.

PEER GYNT

Cum slavă?

CĂLĂTORUL

Numai valuri cât casa până-n zare...

Îmi lasă gura apă! Păi nu-i așa? Năpasta

Va scufunda corăbii destule-n noaptea asta!

Și leșuri. Câte leșuri vor fi pe țărm! Grămezi!

PEER GYNT

Ferească Domnul!

CĂLĂTORUL

Spune-mi: ți s-a-ntâmplat să vezi

Un spânzurat sau poate un înecat, chip hâd?

PEER GYNT

Curată nebunie!

CĂLĂTORUL

Da. Leșurile râd.

Dar râd în silă, mutra li se schimbă.

Râd, cei mai mulți, mușcându-se de limbă.

PEER GYNT

Să piei din ochii mei!

CĂLĂTORUL

O întrebare!

Să zicem că o stâncă în față ne răsare

Și vasul se scufundă...

PEER GYNT

E cu puțință, crezi?

CĂLĂTORUL

La întrebarea asta nu știu ce să-ți răspund...

Eu scap și dumneata te prăvălești la fund...

PEER GYNT

Ah! Baliverne!

CĂLĂTORUL

Totuși se-ntâmplă-ades, pe apă.
Și-atunci când ești cu un picior în groapă,
Ești mai milos... C-așa e firea noastră.

PEER GYNT

(băgând mâna în buzunar)

Vrei bani?

CĂLĂTORUL

Nu. Dăruieți-mi cadavrul dumneavoastră.

Îmi e de-ajuns. Ce ziceți?

PEER GYNT

Nu! Asta-i prea de tot!

CĂLĂTORUL

Spre binele științei. Ați înțeles, socot.

Cadavrul, stârvul numai...

PEER GYNT

Piei! Mare idiot.

CĂLĂTORUL

Gândește-te! Nu-i lucru de-aruncat.

Te vede-o lume-ntreagă tăiat și disecat.

Eu caut sediul viselor; de-aceea

Te tai atent și critic, sperând sa aflu cheia...

PEER GYNT

Hai, cară-te!

CĂLĂTORUL

Ascultă: odată înecat...

PEER GYNT

Taci, piază rea! Furtuna s-a mai încrâncenat.

Vrei să-ntețești prăpădul? Furtună și potop!

Și marea se tot umflă parcă-ar avea drept scop

De vii să ne înghită. Și dumneata cobești...

CĂLĂTORUL

Nu-i vreme de palavre și povești.

Curând se vor petrece schimbări cum nu gândești.

(Salutând prietenos.)

Ne întâlnim la fund, în apa rece,

Sau poate mai-nainte. Și până-atunci îți trece...

(Intră în cabină.)

PEER GYNT

Siniștri sunt savanții. Nelegiuiți. Atei.

(Către șeful de echipaj, care trece prin fața lui.)

Prietene, o vorbă. Răspunde-mi, dacă vrei,

Cine-i trăsnițul ăla de-și zice pasager?

ȘEFUL DE ECHIPAJ

Eu știu că sunteți singurul!

PEER GYNT

Mister!

Se-ncurcă treaba.

(Către mus, care iese din cabină.)

Cine s-a strecurat, răspunde,

Acuma în cabină?

MUSUL

Câinele de pe punte!

(Își vede de drum.)

MARINARUL DE CART

(strigă)

Pământ în față!

PEER GYNT

Cufărul! Degrabă!

Aduceți-l pe punte!

ȘEFUL DE ECHIPAJ

Avem noi altă treabă!

PEER GYNT

Ei, fleacuri, căpitane! Glumește omul! Dar

Fii sigur că-l ajut pe bucătar.

CĂPITANUL

S-a frânt catargul!

TIMONIERUL

Vela se rupe de parâmbă!

ȘEFUL DE ECHIPAJ

(strigă)

Prora cedează!

CĂPITANUL

Vasul se sfărâmă.

(Corabia trosnește și se înclină. Larmă, învălmășeală.)

(Lângă țărm, printre recife și stânci. Corabia se scufundă. Prin ceață se zărește o luntre cu doi oameni. Un val o izbește, o umple și o răstoarnă. Se aude un țipăt. Un răstimp de tăcere. Apoi se zărește fundul luntrei ieșind la suprafață și, alături, răsărind din valuri, capul lui Peer Gynt.)

PEER GYNT

O luntre! Ajutori Pier... pier în hău!

O, Doamne, mântuiește-ți robul tău!

(Se agață de barcă.)

BUCĂTARUL

(plutind de cealaltă parte a bărcii)

O, Doamne, -ndură-te de pruncii mei!

Ajută-mă să mă întorc la ei!

(Se agață și el de barcă.)

Ia mâna!

BUCĂTARUL

Ia-o tu!

PEER GYNT

Dau!

BUCĂTARUL

Dau și eu!

PEER GYNT

Te bat și te arunc ca pe-un pietroi!

Dă drumul! Luntrea-ntoarsă nu poate duce doi!

BUCĂTARUL

Asta știu eu! Dă drumul!

PEER GYNT

Te-arunc în apă!

BUCĂTARUL

Greu!

(Se luptă. Bucătarului îi scapă o mână. Se agață, strâns, cu cealaltă.)

PEER GYNT

Jos laba!

BUCĂTARUL

Fie-ți milă și cruță-mă... Doar știi

Că mă așteaptă-acasă o droaie de copii.

PEER GYNT

Eu trebuie să scap cu viața-ntâi,

Că nu am nici copii, nici căpătâi.

BUCĂTARUL

Dă drumul! Ai trăit destui! Sunt tânăr!

PEER GYNT

Hai, cară-te! Mi-atârni prea greu de umăr.

BUCĂTARUL

Îndură-te, că las în urmă jale...

Nu plânge nimeni după dumneatale.

(Scoate un țipăt și își dă drumul.)

Mă-nec!

PEER GYNT

(Îl prinde)

Ba te mai țin. Poate-i fi vrând

Să zici un „Tatăl nostru”?

BUCĂTARUL

Of! Mi-a pierit din gând!

Văd negru înaintel!

PEER GYNT

Zi, în fugă!

BUCĂTARUL

Dă... dă-ne nouă...

PEER GYNT

Cu frânturi de rugă

Nu faci nimic. Zi, frate bucatar!

BUCĂTARUL

Dă... dă-ne nouă pâinea noastră...

PEER GYNT

Iar?

Ai fost, se vede, și brutar puțin...

(Îi dă drumul.)

BUCĂȚARUL

(scufundându-se)

Dă... dă-ne-o nouă astăzi...

(Se îneacă.)

PEER GYNT

Ei! Amin!

Ai fost și iar ești tu, în siguranță!

(Încalecă barca.)

Unde e viață, este și speranță.

CĂLĂTORUL STRĂIN

(agățându-se de barcă)

Zic: bună dimineața!

PEER GYNT

Off!

CĂLĂTORUL

Auzii strigând.

Ei, ai văzut? Ne-am întâlnit curând.

Se-adeverește ce spuneam...

PEER GYNT

Jos laba!

Abia-i loc pentru mine, aici.

CĂLĂTORUL

Te temi degeaba!

Am să înot doar cu piciorul stâng.

Plutesc pe apă numai dacă strâng

Din degete și prind doar crăpătura...

Dar să nu uit... Cadavrul...

PEER GYNT

Tacă-ți gura!

CĂLĂTORUL

De altfel, cred că jocul e făcut.

PEER GYNT

Taci! Taci odată!

CĂLĂTORUL

Bine. Am tăcut.

(Tăcere.)

PEER GYNT

Ai spus ceva?

CĂLĂTORUL

Ba nu. Tac. Îți fac placul.

PEER GYNT

Ia spune, ce dorești? Te joci de-a dracul?

CĂLĂTORUL

Aștept!

PEER GYNT

Îmi pierd răbdarea! Cine ești?

CĂLĂTORUL

(înclinând din cap)

Sunt sluga dumitale!

PEER GYNT

Poate aștepți porunci?

CĂLĂTORUL

Nu-ți vine-n minte nimeni să mă asemuiești?

Ia uită-te mai bine!

PEER GYNT

Cu diavolul, atunci!

CĂLĂTORUL

(cu glas scăzut)

În viața ta, când bezna e deplină,

N-aprinzi, să scapi de spaime, o lumină?

PEER GYNT

Începi, așadar, să te dai de gol.

Lumina te trimite aicea? Ești un sol?

CĂLĂTORUL

De două ori pe an, nu luat-ai seama

Dacă te-ncearcă zbuciumul și teama?

PEER GYNT

Primejdia te înspăimântă-ades.

Dar vorbele-ți au dublu înțeles.

CĂLĂTORUL

Și nu ți s-a-ntâmplat, cu mintea trează,

Să ți se schimbe biruința-n groază?

PEER GYNT

(privindu-l)

Văd că-mi deschizi o ușă, și-aș fi un mare prost

Să nu merg înainte. Când n-ai un adăpost,

Și marea-ți cere capul, desigur, n-are rost

Să te tocmești, căci nu ai de ales.

CĂLĂTORUL

Poate izbânda e mai lesnicioasă

Când stai la vatră, liniștit, acasă?

PEER GYNT

Ciudate vorbe scoți din gură, dragă.

Îmi pare mie, sau ești pus pe șagă?

CĂLĂTORUL

Eu vin de-acolo unde, la fel e de măreț

Și Patosul și Râsul – și au același preț.

PEER GYNT

Toate la vremea lor. Stă scris, firește:

Nu pentru toți aceeași măsură se brodește.

CĂLĂTORUL

Mulțimile ce dorm în spuza urnii

Nu poartă-n fiecare zi coturnii.

PEER GYNT

Piei, arătare! Du-te! Și totuși, ajutor!

Vreau să ajung la țarm. Nu vreau să mor!

CĂLĂTORUL

Fii fără grijă: moartea n-are loc.

Nu mori când actul cinci e la mijloc.

(Lunecă și dispare.)

PEER GYNT

Ei! Am scăpat de el – și mai exist!

Ce om plictisitor! Un moralist.

(Cimitirul unui sat așezat sus, în munte. Cortegiu mortuar. Un preot și popor. Cântarea psalmilor e pe sfârșite. Peer Gynt trece pe drum prin fața lor.)

PEER GYNT

(oprindu-se în poartă)

Un consătean. Se-ntoarce trupu-n glie.

Nu-s eu acela. Doamne, slavă ție!

(Intră.)

PREOTUL

(vorbește lângă groapă)

Acum, când duhu-i sus, la Judecată,

Și pulberea-i păstaie goală, cată,

Iubiții mei, să spunem un cuvânt

De cel călătorit de pe pământ.

Bogat n-a fost și nici prea firosos.

Cu glasul stins, molău și cam fricos,

Nu se băga în suflet nimănui.

De-o parte sta, și-n casa Domnului

Se furișa sfios, abia-ndrăzne

Să-și afle loc în strană, undeva.

Din Gudbrandsdal când a venit aici

Era flăcău; și dacă pe potici

Îl întâlneai, din întâmplare chiar,

Vedeai că-și ține dreapta-n buzunar.

Cu dreapta-n buzunar l-am pomenit

Și-n mintea noastră așa s-a-ntipărit.

A fost mereu, pân-a urcat la cer,

Înstrăinat de oameni și stingher.

Trecea pe uliță cu mers greoi

Și legănat, ferindu-se de noi.

Dar toți știau că patru dește doar
Avea la dreapta-ascunsă-n buzunar.
Venise-n Lunde – țin minte-acei zori –
Comisia de recrutat feciori.
Era război. Și țara, din prăpăd,
Toți ne sileam s-o scoatem. Parcă-i văd:
La masă, căpitanul, așezat,
De pristavi și sergenți înconjurat,
Lua-n cercetare și scria pe rând
Flăcăii pentru oaste. În curând,
Odaia se umplu și larmă, chiu
De-afară răzbătea. Într-un târziu,
Intră, strigat fiind, un nevoiaș,
Alb cum e neaua; și, făcând doi pași,
Se-apropie de masă. Mâna dreaptă
Legată-n cârpe. Căpitanu-așteaptă
Răspuns la întrebare. El îngaimă
Ceva-ncâlcit și, tremurând de spaimă,
Istorisește, poticnit și tâmp,
Că și-a tăiat, cu secera, la câmp,
Un deget. Amuțiră toți. Din gură
Strâmbară unii, sau din ochi făcură.
Privirile, ca grindina în munte,
Loveau în el de pretutindenii, crunte.
Se scoală căpitanul, foc și pară,
Scuipă scârbit și-i strigă: „Ieși afară!”
Flăcăul a plecat dar, pân-la poartă,
Priviri pedepsitoare ce nu iartă,
S-au împlântat în el ca niște sulii.
Zbughind-o-apoi, înfricoșat, pe uliți,
A luat-o către munte. S-a tot dus,
Prin grohotiș și cioturi, până sus,
Unde-și avea bordeiul. Oamenii buni!
A coborât, după vreo șase luni,
Cu maică-sa, un prunc și o muiere,

Și pe pământul sterp, fără putere,
Învecinat cu Lom, s-a aciuat.
După o vreme-apoi s-a cununat
Și casă și-a durat, muncind, nu șagă,
Că pe colnic tot locul e pârlăgă.
În strană sta, cum știți, cu dreapta-ascunsă;
Cu cele nouă dește trudea acasă, însă,
Mai mult decât, cu zece, alți plugari.
Dar într-o primăvară ape mari
S-au revărsat și-abia scăpară, goi.
S-au înjugat la muncă iar, și-apoi
Spre toamnă se-nălța fuior de fum
Din casa lor, la adăpost acum
De revărsări, nu însă de zăpadă.
După doi ani, căzu zăpezii pradă.
Dar nu s-a dat învins. Târâș-grăpiș
A curățat ogorul de pietriș;
Iar pân-să vină gerul cel abraș,
Pentru a treia oară-avea sălaș.
Trei fii avea, trei sprinteni flăcăuași.
Dar școala nu era la doi-trei pași,
Și până-n sat, erai silit să treci
Pe buze de prăpăstii, pe poteci
Înguste, de zăpadă, prin nămeți.
El ce-a făcut? Pe ăl dintre băieți
Care era mai mare, doar pe el,
Îl slobozea să umble singurel,
Și coarda-i arunca numai atunci
Când cobora prin râpe prea adânci.
Pe ceilalți doi: pe prâslea și-ăl mezin,
Îi lua-n spinare. A-ndurat ăst chin
An după an, până-au crescut flăcăi.
Venise rândul lor. Feciorii, răi
La suflet și cu bani la buzunar,
De tatăl lor n-au mai avut habar.

Om mărginit la minte, nu vedea
Decât pe cei din jurul lui, și-așa,
Cuvintele care ne merg la suflet
I se păreau ca-ndepărtatul clinchet
De zurgălăi, tot ce-i mai sfânt în viață –
Țară și neam – el le zărea ca-n ceață.
Însă era om harnic și smerit,
Pășea pe uliți ca un osândit
Din ziua concentrării, roșu-aprins,
Cu mâna dreaptă-ascunsă, dinadins.
Greșit-a față de-ale țării legi?
Se poate! Dar se cade să-nțelegi
Că mai presus de legi, în fiecare
Se află, undeva, o scăpărare,
Cum scapără în Glitterdind, în zori,
Înalte piscuri, învelite-n nori.
Bisericii și Statului, le-a fost
Copac neroditor și fără rost;
Dar colo sus, pe țarina de piatră,
Unde trudea pentru ai lui, la vatră,
Acolo era mare, era el,
El însuși. Zămislit pentru-acest țel
Părea să fie, pe acest pământ,
Și niciodată nu s-a dat înfrânt.
Fie-ți ușoară, deci, țărâna, ție,
Ostaș căzut în lupta pentru glie!
Nu judecăm, noi, pământeană faptă,
Ci Domnul, sus, la Judecata dreaptă.
Sfârșind, eu cred, îndurerat norod,
Că stă în fața Lui ca un schilod.
(Norodul se risipește. Peer Gynt rămâne singur.)

PEER GYNT

Așa creștinătate, da, mai zic!
N-a dat pe față numai ce-a fost rău.
Dezvăluit-a, în cuvântul său,

Că poți să fii tu însuți, – mare, mic –
Și că în drum nu-ți poate sta nimic.

(Privind în groapă.)

Nu-i ăl de s-a ciuntit cu o secure
Când doboram copacii în pădure?
Nu știu de-i el sau nu. Dar seama bag
Că, de n-aș sta plecat peste toiag,
Pe mine-aș crede că m-a dus norodul,
Că popa mie mi-a citit prohodul,
Și omelia pentru mine-a fost.
Bun obiceiul creștinesc: cu rost
Să-ți pomenească viața-n ziua când
Te bagă pe vecie în pământ,
Și mult aș vrea ca popa ăsta vrednic,
El să-mi rostească ultimul pomelnic.
Dar până m-o lăsa groparu-n groapă,
Pe gârlă-o să mai curgă multă apă.
Că doar stă scris: „Tot binele-i spre bine”.
Și: „Timpul se-ngrijește, el, de tine”.
Mai scrie-apoi: „Nu-ți târgui mormânt”.
Bisericii să-i dăm, deci, crezământ.
Nu prea le luam în seamă, mai nainte,
Dar te mângâie-asemenea cuvinte.
Și-asupra ta putere au, de lege.
Într-adevăr: „Ce semeni vei culege”.
Să fii tu însuți, colo și aici,
În lucrurile mari și-n cele mici,
Să le iubești pe toate deopotrivă,
Și chiar de nu e soarta milostivă,
Credința ta nicicând să n-o dezici.
Și-acum: acasă! De-o fi drumu-ngust,
Și din batjocură de-o fi să gust,
Bătrânul Peer Gynt merge, neclintit,
Pe drumul lui: sărac, însă cinstit...

(Iese.)

(Un dâmb, lângă un râu secăt. Lângă albia seacă, o moară prăbușită până la temelie. Jur-împrejur, pustietate. Mai sus, pe coasta muntelui, se vede o gospodărie cuprinsă. În ogradă, lucrurile sunt scoase la mezat. Mulțimea strânsă-n ogradă bea și face larmă. Peer Gynt stă jos, pe un morman de pietre, lângă moara părăsită.)

PEER GYNT

Oriîncotro ai lua-o, deosebire nu e;

Încolo sau încoace, aceeași cărărie.

Timpul a măcinat mal și puhoi.

Hai – zicea Bøyg – dă-i drumul, vedem noi...

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Totu-i amestecat și risipit.

(Zărindu-l pe Peer Gynt.)

A, un străin pe-aicea! Bun venit!

PEER GYNT

E veselie mare. Bun găsit!

Botez sau nuntă?

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Praznic, mai curând...

Rod din mireasă viermi de pământ.

PEER GYNT

Și viermii aștilalți prin boarfe rod.

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Cântecul de-altădată e prohod.

PEER GYNT

Toate sfârșesc așa și toate-s vechi.

Ăst cânt, de prunc, îmi răsuna-n urechi.

UN FLĂCĂU DE DOUĂZECI DE ANI

(cu un polonic în mână.)

Priviți ce giuvaier am luat. Peer Gynt

Topea în ăsta nasturii de-argint.

ALT FLĂCĂU

Dădui pe punga asta un ban.

AL TREILEA

Bun muștiriu!

Eu am plătit jumate pe-un sac de chirigiu.

PEER GYNT

Peer Gynt? Cine-i acela?

OMUL CU HAINE CERNITE

Pe cât știu,

Cu potcovarul Aslak și moarta se-nrudea.

OMUL ÎN HAINE SURE

Pe mine m-ai uitat! Te-ai îmbătat!

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Tu uiți c-a fost o șură-ncuiată la Haegstad!

OMUL ÎN HAINE SURE

Adevărat! Tu însă nu te-ai scârbit de ea.

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Cu moartea, vezi că nu i-a mers nici ei.

OMUL ÎN HAINE SURE

Cumnate, hai să bem ceva! Ce bei?

OMUL ÎN HAINE CERNITE

Cumnat ți-e dracu! Te-ai trăflit!

OMUL ÎN HAINE SURE

Prostii!

Sângele nu-i prea limpede-n copii.

Cu Peer Gynt rudă poți oricând să fii.

(Ies amândoi.)

PEER GYNT

(încet)

Dădui de cunoștințe.

UN FLĂCĂU

(strigând după omul în haine cernite)

Ascultă, Aslak! Dacă

Mai bei, vine mămuca din groapă și te-nșfacă.

PEER GYNT

(ridicându-se)

Sfatu-agronomului aici nu ține:
„Rămă adânc ca să-ți miroasă bine”.

UN FLĂCĂU

(cu o blană de urs)

Iacătă și motanul din Dovre! Pielea doar.
Cu ea vânat-a trolul în noaptea de Crăciun.

ALT FLĂCĂU

Ăsta e renul mândru, ce-i fuse armăsar
Când Peer Gynt peste Gjendin zbură ca un nebun.

AL TREILEA

Măi Aslak! Uite barosul! Vino-ncoace!
Cu el l-ai scos pe diavol din găoace.

UN BĂTRÂN

(cu mâinile goale)

Mads Moen, uite dopul ce nevăzut te face!
Cu el Peer Gynt și Ingrid în zbor s-au avântat.

PEER GYNT

Rachiu, băieți! De-acuma-s bătrân și eu și-aș vrea
Să scot niscai bulendre la mezat.

UN FLĂCĂU

Ce-ai de vânzare?

PEER GYNT

Apăi, un castel

În munții Ronde, sus. Castel sadea.

FLĂCĂUL

Eu dau un bumb.

PEER GYNT

Eu cer un păhărel,

C-ar fi de răs, altfel...

ALTUL

Posnaș unchiaș!

(Lumea se strânge în jurul lui.)

PEER GYNT

(strigând)

Scot murgul la vânzare – cine-l ia?

UNUL DIN MULȚIME

Dar unde-i?

PEER GYNT

Hăt, spre Soarele-apune!

Băiete, calul ăsta nărăvaș,

Deși-i bătrân, gonește mai dihai

Decât mințea Peer Gynt.

GLASURI

Alt, ce mai ai?

PEER GYNT

Aur și boarfe! Ce-a putut s-adune

Un om ca mine. Marfă de la foc.

O dau în pierdere. Banii pe loc.

UN FLĂCĂU

Și altceva?

PEER GYNT

Drept ac de păr, un vis

Despre o carte-n cătărămi.

FLĂCĂUL

S-a zis

Cu visele!

PEER GYNT

Și cu al meu regat!

Îl scot, cu toată pompa la mezat.

FLĂCĂUL

Vinzi și coroana?

PEER GYNT

Da. Din paie fine.

Oricine-o pune, o să-i vină bine.

Hei! Dar mai am un ou umplut cu aer.

O barbă de profet. Și surul caer,

Al părului de om bătrân. Pe toate

Le dau pe loc acelui care poate

Să îmi arate-n munte, spre cătun,

Stâlpul pe care scrie: Drumul bun!

JANDARMUL

(care tocmai sosise)

Te porți așa, că n-ar fi de mirare

Să zaci, mâine-poimâine-n închisoare.

PEER GYNT *(scoțându-și pălăria)*

O fi! Dar Peer Gynt cine-i, de-i auzii pe unii?

JANDARMUL

Un mincinos cum altul nu-i sub soare.

PEER GYNT

Un mincinos?

JANDARMUL

Da, regele minciunii.

I se părea că-i fapta lui, anume,

Tot ce-i mai mândru și frumos în lume.

Dar azi am trebuiri. Nu-mi arde de glume.

(Iese.)

PEER GYNT

Și unde-i omul ăsta năzdrăvan?

UN BĂTRÂN

Apăi s-a pribegit peste ocean.

De multă vreme s-a răsniț de turmă.

A dus-o rău pe-acolo, s-a lefterit de bani.

L-au agățat în ștreang acu... mulți ani.

PEER GYNT

L-au spânzurat? Ia uite! Eu aflu-abia acum!

Dar Peer Gynt, răposatul, să știi că pân-la urmă

A mers, neabătut, pe-același drum...

(Râde.)

Ei, bun rămas și mulțumesc din suflet.

(Face câțiva pași, dar se răzgândește. Se oprește-n loc.)

Flăcăi voioși și fete, drept răsplată

Vreți s-auziți un basm de altădată?

MAI MULȚI

Știi basmul?

PEER GYNT

Da. Și să vi-l spun nu preget.
(*Se apropie; chipul său capătă o expresie străină.*)
Umblam prin San Francisco, după aur.
Ploua cu scamatori pe-acel coclaur.
Unul cânta la scripcă, făcând piciorul mână.
Altul spaniolește, ingenuncheat, dansa.
Iar altul făcea versuri, în timp ce-n căpățână
Burghiul creierii îi sfredelea.
Pe când era în toi, odată, jocul,
Veni să își încerce și diavolul norocul,
Și șmecheria lui, era, mă rog,
Să grohăie ca porcul, în chip de ventrilog.
Făcuse vâlvă. Chipeș știți că nu-i,
Dar se-mbulzeau să-l vadă. Pășea în manta lui –
Fălfâitoarea mantă a satanii –
*Man muss sich drapieren*⁹⁷ – cum spun germanii.
Însă sub manta lui – știa doar el –
Ținea ascuns, spurcatul, un purcel.
Dracu-l pișcă și porcul trăgea un guițat.
Un fel de fantezie. Totul era brodat
În jurul existenței porcești: întâi – godac,
Închis sau nu, dar neavând habar,
Guiță, dându-și duhul, răpus de măcelar.
Se retrăgea, cu-adâncă plecăciune.
Unii băteau din palme, fiindu-le pe plac.
Unii îl înjurau, alții-l slăveau;
Ziceau că grohăitul n-are candoare, sau
Că guițatul este lipsit de dicțiune,
Dar toți specialiștii erau de o părere:
Că guița purcelul cu prea multă putere.
Așa păți satana, când, din prostie multă,
Nu și-a dat seama cine-l privește și-l ascultă.

⁹⁷ Trebuie să te drapezi (germ.).

(Râde, salută și pleacă. Oamenii tac, buimăciți.)

(Ajun de Rusalii. Adânc de codru bătrân. În depărtare, într-un luminiș, o colibă, cu coarne de ren ținute deasupra ușii. Peer Gynt, târându-se de-a bușilea prin tufișuri, culege ceapa ciorii.)

PEER GYNT

Un nou punct de vedere. Unde-i cel următor?

Se cade să-ncerc totul, să n-aleg în zadar.

Așa-mi fu soarta: sus – ca un Cezar,

Și jos – ca un Nabucodonosor.

Scriptura zice: fiul încărunțit de jale

Se-ntoarce iar la sânul maicii sale.

Așa și eu: mă-ntorc iar la țărână.

Dar burta-mi ghiorțăie de-o săptămână,

Și ceapa ciorii nu-i poate fi hrană.

Să fiu isteț: prind păsări în capcană!

Apă-n izvor destulă. Fiind cea mai de vază,

Nicio sălbăticiune s-atace nu cutează.

De-o fi să mor – căci s-ar putea să fie –

Sub un copac mă târâi, pălit de vijelie,

Mă învelesc, ca ursul, cu frunze, și în lemn

Cu litere de-o șchioapă am să-nsemn:

„Aicea odihnește Peer Gynt, om însemnat,

Și peste dobitoacele toate, împărat.”

Ce? Împărat?

(Râzând în sine.)

Bătrân și tot scrântit!

Tu ești o ceapă, nu-mpărat velit.

Și-am să-ți smulg, Peer, cămășile de foi!

Plângi, urli, e-n zadar. Rămânem goi!

(Luând o ceapă și rupându-i foile, una câte una.)

Pojghița asta dinafară, ruptă,

E cel ce-n naufragiu cu valurile luptă,

Iar învelișul ăsta, sfrijitul călător –
Ba cu Peer Gynt aduce la gust – cel următor
E cel ce-n măruntaie aur cată.
Sucul s-a dus, dacă-o fi fost vreodată.
Pojghița asta groasă, că nici s-o rupi nu poci,
E cel ce-n golful Hudson vâna, pe vremuri, foci,
Iar asta, dinlăuntru, parcă mi-aduce-aminte
De o coroană – las-o, dă-i drumul înainte!
Ăsta-i cercetătorul vechimii – scurt, vânjos.
Iar ăsta e profetul – și fraged și zemos.
Da, pute a minciună, precum Scriptura scrie,
Și-ți lăcrimează ochii de-atâta pioșie.
Pojghița asta moale și veștedă-mprejur
E domnul care-a dus-o-n răsfățuri și huzur.
Iar asta degerată, vârstată-n negru, hai
Să zicem că-i un negru sau popă-n negru strai.
(Smulgând mai multe foi deodată.)
Prea multe-ngrămădite la un loc!
Nu are-un miez, un sâmbure-n mijloc?
(Rupând întreaga ceapă.)
Of, Doamne! Și-nlăuntru-aceleași fuste,
Din ce în ce mai mici și mai înguste!
Glumeață-i firea!
(Aruncă ce a mai rămas.)
Bată-și capul dracu’!
Dacă te-nfunzi în gânduri, dai înapoi ca racu’!
Eu însă la primejdii pot să latru:
Stau țeapăn pe picioare, pe toate cele patru.
(Scărpinându-se după ceafă.)
De ce m-oi zbuciuma, zvâcnind din pulpe?!
Viața e, cum s-ar spune, vicleană ca o vulpe:
Îi scapă unul – hopa! ca Mikkel, face saltul,
Înșfacă pe... niciunul, sau prind-n gheare altul!
(S-a apropiat de colibă. O zărește. Tresare.)
O casă? În pustiul acesta?

(Frecându-se la ochi.)

Doamne! Parcă

Ar fi cea de-altădată! Ce năluciri mă-ncearcă?

Coarne de cerb deasupra ușii scunde,

Și știma, ca un pește zbatându-se în unde.

Vedenii. Nu-i rusalca. Cuie. Scânduri.

Zăvor, să te ferească de necurate gânduri.

SOLVEIG

(cântă în colibă)

Toți de Rusalii s-au gătit...

Tu, dragul meu, flăcău pribeag...

N-o să-mi răasai odată-n prag?

Dacă mai ai de pribegit,

O, cruță-ți osteneala,

Căci eu te-aștept neconținut,

Ținând fâgăduiala...

PEER GYNT

(ridicându-se încet, palid ca un mort)

Acolo-i amintirea, și dincoace – pustia.

Unu-a pierdut și altul n-a risipit un bob.

Să nu te joci cu-acela ce-i e credinții rob!

O, zbucium! Da, acolo mi-a fost împărăția.

(Aleargă pe o potecă și se afundă în codru.)

(Noapte. Pădure de pini. Un luminiș pustiit de foc. Jur-împrejur, trunchiuri carbonizate. O ceață albă plutește aproape de pământ. Peer Gynt aleargă prin luminiș.)

PEER GYNT

Leșuri, putregai, duhoare!

Ceață, pulbere și scrum!

Gropi căscate până-n zare!

Ai cu ce clădi acum!

Vise, plăsmuiți deșarte,

În zidire le aduni,

Urci în foișor, departe,
Urci pe trepte de minciuni!
Risipire, gând și faptă
Sus, pe ziduri a lucit,
Și-apoi judecata dreaptă:
*Petrus Gyntus Caesar fecit!*⁹⁸
(*Ascultă.*)

Plânge un copil sau geme?
Plâns și cântec! Uite-acum,
La picioare, gheme-gheme!
(*Izbindu-le cu piciorul.*)
La o parte! Nu-mi sta-n drum!

GHEMELE

(*rostogolindu-se*)
Noi suntem gânduri
Fără prihană,
În zeci de rânduri

Puse pe goană!

PEER GYNT

(*învârtindu-se printre ele*)

Unuia i-am dat suflare!
Slut pornit-a pe picioare.

GHEMELE

Suntem în noapte,
Voci muștrătoare,
Gheme de șoapte
Sure și-amare!

PEER GYNT

(*se împiedică*)

Ah! Ghem netrebnic și-afurisit!
De ce de glezne te-ai răsucit?
(*Fuge.*)

⁹⁸ „Făcut de împăratul Peer Gynt!” (lat.)

FRUNZE VEȘTEDE

(duse de vânt)

Suntem cuvinte

Ce n-ai rostit.

Ah! Ia aminte:

Ne-am veștejit!

Cu ne-ndurare

Viermii ne rod;

Flori fără floare

Și fără rod!

PEER GYNT

Nu în zadar vă nașteți voi:

Slujiți drept roditor gunoi.

PALE DE VÂNT

Noi suntem cânturi

Neglăsuite,

Zvârlite-n vânturi,

Frânte, strivite!

Cântec senin

Neavând prilej

Să fim, venin

Stăm în gâtlej.

PEER GYNT

Refren nărod! Ba-n gâtul tău venin!

Avut-am timp de fleacuri să mă țin?

(Fuge pe o cărare.)

BOABE DE ROUĂ *(picurând din brazi)*

Noi suntem boabe

Neplânse-n viață!

Topeam, chiar slabe,

Sloiul de gheață.

Dar gheața-i prinsă

De pieptul tău;

Puterea-i stinsă:

Cum e mai rău!

PEER GYNT

M-am descurcat și fără voi. Dovadă:
Când am scăpat din Ronde, fără coadă.

PLEAVA

Noi suntem fapte
Ne-nfăptuite,
Coapte, răscoapte
Și azvârlite!
Venim, grămadă,
Toate-n lumină,
Ochii să-ți vadă
Marea ta vină!

PEER GYNT

Voi? Voi să mă chemați la judecată?
Știam că după faptă și răsplată!

(Se grăbește să plece.)

GLASUL MĂTUȘII ÂSE

(de foarte departe)

Of! Ce mai vizitiu!

Hai, îndărăt!

Aici e loc pustiu,

Îngheț, omăt!

Nici urmă de castel!

Peer, ai greșit!

Vai, dracul, numai el

Te-a rătăcit!

PEER GYNT

S-o iau din loc! Îmi aruncați în spate

Și pe-ale necuratului păcate!

O să mă frâng de șale. Sunt prea grele,

Și-abia le duc în spate pe-ale mele!

(Fuge.)

(Alt loc, în pădure.)

PEER GYNT

(cântă)

Gropari și ciocli! Câini înrăiți!

Veniți prohodul să-l prohodiți!

Doliu la cușmă! Morții sunt șir.

Să-i duc la groapă, în cimitir.

(Turnătorul de nasturi, cu lădița de scule și o lingură mare, de topit, apare de pe o potecă lăturalnică.)

TURNĂTORUL DE NASTURI

Bun găsit, moșule!

PEER GYNT

Bun găsit, bade.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Vericul e grăbit? Unde-a pornit?

PEER GYNT

La cimitir.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Nu văd eu cum se cade?

Nu-ți zice Peer?

PEER GYNT

Ba da, Peer Gynt îmi spune.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Așa noroc mai rar. Tii! De minune!

Pe Peer îl căutam și l-am găsit.

PEER GYNT

Nu, zău! Și ce-ai cu mine?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Mai nimic.

Sunt turnător de nasturi. Te bag în polonic.

PEER GYNT

Și ce să fac acolo?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Să te topești.

PEER GYNT

Ce zici?

Să mă topesc?

TURNĂTORUL DE NASTURI

E goală, curată: uite ici!

Vezi: groapa ți-i săpată, coșciugul pregătit.

Viermii ți-așteaptă trupul la ospăț.

Mi-a poruncit stăpânul, negreșit

Să-ți caut sufletul și să-l înhăț.

PEER GYNT

Nu-i cu puțință! Nu mi-ați dat de veste.

TURNĂTORUL DE NASTURI

La morți și la botezuri e-o datină la noi.

Alegem ziua-n taină. Nu facem tărăboi.

Pe oaspeți îi scutim de vești funeste.

PEER GYNT

Așa-i. Sunt buimăcit. Ești, deci, anume...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Sunt turnător de nasturi, ți-am spus...

PEER GYNT

M-am lămurit.

Copilul drag are mai multe nume.

Așadar, Peer, voiajul ia sfârșit.

De data asta n-ai fost om de treabă.

Nu înțeleg de ce atâta grabă?

Oi fi eu apucat, dar, drept să spun,

Mă socotiți de-a binelea nebun.

Oi fi eu haimana și de prisos,

Dar nu sunt, propriu-zis, un păcătos.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Păi tocmai asta-i buba. Deci, ca să n-o mai scald,

Ești păcătos, nu însă în înțeles înalt.

De asta, vezi, de chinuri ești scutit.

Și intri-n linguroiul de topit.

PEER GYNT

Zi-i lingură, sau smârc zi-i – după vrere.

Brună sau blondă, berea e tot bere.

Satană, piei!

TURNĂTORUL DE NASTURI

N-ai fi în așa hal

Să iscodești de tropot ca un cal,
Sau dacă am copite cu potcoavă?!

PEER GYNT

Vulpoi sau cal, cu gheare sau copite,
N-am timp de tine. Cară-te!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Iubite!

Ascultă-mă: faci o eroare gravă.

Nici eu n-am vreme de pierdut. De-aceea

Vreau să-ți arăt pe scurt, care e cheia

Problemei. Da, precum ai spus și știi

Nu ești taxat un păcătos în lege –

Ești păcătosul tipic mijlociu.

PEER GYNT

Vorbești cu șir acum. Se înțelege!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Răbdare! Mijlociu ca păcătos,

Ar fi prea mult să-ți spunem virtuos.

PEER GYNT

Dar nici nu v-am cerut așa ceva...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Hm! Pe la mijloc, deci: așa... și-așa...

Să știi: un păcătos cu greutate,

În vremea noastră e o raritate.

Spre-a săvârși păcat întreg, se cere

Și îndărătnicie și putere.

Nu e destul să te stropești cu tină.

PEER GYNT

E drept ce spui. Atunci când cazi în vină

Trebuie să mergi orbește prin smârcul cel murdar.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Tu, în păcat, n-ai fost prea îndrăzneț.

PEER GYNT

Păcatul, pentru mine, este o pată doar.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Păi vezi că ne-nțelegem! Pentru voi,
Care v-ați tăvălit doar prin noroi,
Nămolul de pucioasă e prea la mare preț.

PEER GYNT

Așadar: pot să plec cum am venit.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ba, dimpotrivă, vere! Vei fi pe loc topit.

PEER GYNT

E-un meșteșug scornit de voi, văd bine,
Pe când hălăduiam prin țări străine.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ba-i vechi de când e șarpele, mă iartă,
Și-a fost scornit ca-n lume nimic să nu se piardă.
Ești om de meserie. Știi că la topitori
Turnatul în tipare dă greș de multe ori.
Un nastur fără borte știi doar că nu-i de soi.
Ce faci cu el?

PEER GYNT

Îl zvârlu la gunoi.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Păi vezi! Jon Gynt, dădea cu banii-n câini

C-avea de unde și n-avea stăpâni.

Însă stăpânul meu e om avar,

Și din pricina asta, bogat ca el mai rar.

S-arunci un lucru pentru el e-o crimă:

Îl folosește ca plămadă primă.

Fuseseși hărăzit să fii un bumb

Pe haina lumii, lucitor și scump;

Dar vezi: n-ai borte, și-ai s-ajungi în ladă,

Să fii topit, cu cei stricați, grămadă.

PEER GYNT

Ce, vrei să mă topești chiar laolaltă

Cu alde terchea-berchea? Las-o baltă!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ba, chiar așa! În polonic te pui.

Am mai topit, cu mâna mea, destui.

La fel se procedează în Kongsberg, mi se pare,

Cu banii șterși de prea multă umblare.

PEER GYNT

Asta-i harpagonism! Ba chiar păcat.

Dă-mi drumu', dragul meu! Fă-mă scăpat!

Un nastur fără borte, sau un bănuț tocit,

Ce-nseamnă, oare, pentru Stăpânul tău slăvit?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Piuă nu-și află, duhul, să iasă, o potecă,

Metalul își păstrează valoarea intrinsecă.

PEER GYNT

În felul ăsta, nu primesc să pier!

Găsește altceva! Nu, niciodată!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Cum altceva? Fii om cu judecată!

Ești mult prea greu ca să te urci la cer.

PEER GYNT

Nici nu râvnesc să urc atât de sus.

Dar lupt să mă salvez precum ți-am spus.

La judecată, deci, să mă supună

Uimind întocmai datina străbună.

Să mă întemnițeze, cât vrea, măritul drac,

De-i supărat pe mine, chiar și-un veac,

Căci în privința asta, eu nu stau la tocmeală,

Pentru că, vezi, tortura-i în primul rând morală.

N-aș fi trimis de-a dreptul la topeală.

Să aibă, omul, timp să se disculpe.

Cum zice, undeva, cumătră vulpe:

Îndură cu tărie, nu te teme!

Suna-va ceasul răfuielii-n vreme.

Și orice-ai îndura, șoptește-n tine:

Curând veni-vor zile mai senine.
Dar să mă sui ca fulgul în senin
Să nimeresc și într-un trup strein,
Și-n linguroiul de topitorie
Să-mi fiarbă entitatea mea gyntiană, vie –
Nu pot să-ndur! E cel mai groaznic chin.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Dar, dragă Peer, te-arăți prea violent,
Prea aprig pentr-un lucru neînsemnat, absent.
Tu însuți, dragă Peer, nicicând n-ai fost.
Să fii acum, când mori, mai are rost?

PEER GYNT

N-am fost nicicând? Mă faci să râd! Mereu,
Peer Gynt a fost el însuși, ți-o spun eu.
Degeaba, turnătorule de bumbi!
Judeci orbește; Dacă ochii-ți strâmbi
Ar căpăta de undeva, puteri
Să vadă în rărunchii mei nițel,
Ar da de Peer acolo, de Peer și iar de Peer,
De nimeni și nimic decât de el!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Nu cred. De altfel iată și împuternicirea:
„Cată-l și adă-l pe Peer Gynt, erou
Care-a trăit degeaba și și-a greșit menirea.
Ca orice marfă proastă, va fi topit din nou”.

PEER GYNT

Prostii! Mă iei drept altul! Privește pe hârtie!
Nu scrie Rasmus, Jon? Chiar Peer Gynt scrie?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Pe ăia i-am topit de-un car de ani.
Hai, Peer, grăbește! Timpul costă bani!

PEER GYNT

Ba, nicidecum! Și dacă cel de azi
Măine-o fi altul? Nu dai de necaz?
Se mai întâmplă, dragul meu. Păzea!

Ia seama să nu dai de vreo belea.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Am ordin scris.

PEER GYNT

Dă-mi, totuși, un răgaz.

TURNĂTORUL DE NASTURI

La ce-ți slujește?

PEER GYNT

Vreau să fac dovadă

C-am fost eu însumi toată viața mea –

Căci ăsta e litigiul, precum știi...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Cu ce să faci dovadă?

PEER GYNT

Cu martori și hârtii.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Stăpânul n-o să vrea nici să le vadă.

PEER GYNT

Bun! Om vedea atunci ce-i de făcut.

Dă-mi, dragă, eul meu cu împrumut.

Mă-ntorc curând. Trăiești numai o dată.

Și omul pentru viață-i născut ca să se zbată.

Ei, ce zici?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Fie, atunci! Dar ține minte:

La cea dintâi răscruce, îți ies iar înaintea.

(Peer Gynt o ia la fugă.)

(Departe, în adâncul pădurii.)

PEER GYNT

(gonind)

Timpul înseamnă bani – cum s-a mai spus.

Dar unde-o fi întâia răscruce? Colo, sus?

Poate-i aproape, poate e departe...

Ca fieru-ncins pământul, astăzi, arde.
Un martor! Da, un martor! În pădure?
P-aici nu-i nimeni să culeagă mure.
Lumea-i o farsă. Ești ținut de rău
Că nu găsești dovadă pentru un drept al tău.
(Un moș gârbov, cu un toiag în mână și traista-n spinare, îi iese în cale.)

MOȘUL

(oprindu-se-n loc)

Un gologan, stăpâne, pentru-n moșneag cărunt!

PEER GYNT

Iartă-mă, moșule, dar n-am mărunț.

MOȘUL

A! Prințul Peer! Ia uite, ce-ntâmplare!

PEER GYNT

Tu cine ești?

MOȘUL

Bătrânul din Ronde, ăla care...

PEER GYNT

Cum? Tu să fii?!

MOȘUL

Bătrânul din Dovre, taică, eu...

PEER GYNT

Chiar tu ești? Tu? Bătrânul din Dovre?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Tare greu

O duc, nepoate! Nu mai am nimic.

PEER GYNT

Nimic?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Nimica. Am ajuns calic.

Sunt ca un câine de pripas, lihnit.

PEER GYNT

Bravo! Iată un martor grozav de potrivit!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Alteța sa a cam albit la păr.

PEER GYNT

De, tată socrule, te ia vremea-n răspăr.

Dar chestiuni private și strict familiare

Să le lăsăm deoparte, te rog. Am fost, îmi pare,

Pe vremuri, un zănatic.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

De, prințe! Tinerețe.

N-ascuți, când ești prea tânăr, de povețe,

Însă alteța voastră a procedat prea bine

Când a gonit mireasa: de grijă și rușine

A fost scutit. Ea însă abia se ține vie.

PEER GYNT

Păi cum?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Se bălăcește în apă și leșie.

Cu Trond stă împreună; și ăla un zurliu.

PEER GYNT

Trond! Care Trond?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Acela din Munții Negri.

PEER GYNT

Știu!

Al de-l lăsai mofluz de păstorite.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Însă nepotu-i mare și gras. Are mlădițe.

Copii frumoși. A împânzit ținutul.

PEER GYNT

Nu-mi povesti, acum, cu de-amănuntul.

Pe mine, astăzi, altceva mă doare.

Da, tată socrule, silit la strâmtoare.

Și-aș vrea o mărturie sau o adeverință

Să-mi dai, ca socru. Tare mi-ar fi de trebuință.

Fac rost de băutură și-ți mulțumesc frumos.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Cum, prințe Peer? Se poate să-ți fiu eu de folos?
Și... aș putea să-ți cer ceva în schimb?

PEER GYNT

Firește. Dar pe unde am fost eu să mă plimb
Am cheltuit parale și banii s-au cam dus.
Strâng baierile pungii. Să-ți spun ce am de spus.
Ții minte, cred, că într-un asfințit,
M-am abătut la Ronde? Venisem în pețit.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Cum de nu, prințe!

PEER GYNT

Lasă prințu-acuma!

Ții minte, cred, c-atuncea v-ați întrecut cu gluma
Și-ai vrut să-mi tai, sub pleoapă, aici, un rotogol
Să-mi pui un ochi de vită, să mă prefaci în trol?
Ții minte c-am luptat din răsuputeri
Zicând că vreau să fiu cum sunt? Plăceri,
Coroană, cinste, dragoste, soție,
Le-am refuzat *eu însumi* spre-a rămâne.
Despre aceste fapte să dai, azi, mărturie.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Ei, de-aș putea!

PEER GYNT

Ce tot vorbești, bătrâne?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Vrei să jur strâmb? Să fiu un mincinos?

Uști că ți-am tras, atunci, nădragii jos

Și c-ai sorbit din mied?

PEER GYNT

M-ați amăgit.

Însă la urma urmei, luptând, am biruit:
Am rămas om. Da, om. Nici trol, nici rege.
Și urma hotărâște – ea alege!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Sfârșitul ăsta, Peer, nu-mi prea convine.

PEER GYNT

De ce, adică?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Învățaseși bine,

Când ai plecat din Ronde, crezul nostru.

PEER GYNT

Ce crez?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Un crez ce-și are întotdeauna rostul'.

PEER GYNT

Anume?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Că pe trolu-n munte-ascuns

De om îl osebește: „Fii tu, îndeajuns”.

PEER GYNT

(dându-se un pas înapoi)

Îndeajuns!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

De el făcut-ai uz.

Ți-a fost în viață, pururi, călăuz.

PEER GYNT

Eu? Eu, Peer Gynt?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

(plânge)

Ah! Om cu suflet gol!

Deși-ai ținut în taină, ai fost mereu un trol.

Căci ai făcut avere și-ai izbândit în viață

Urmând fără-ncetare a trolilor povață.

Și-acuma ponegrești, om uitător,

Crezul ce-ți fuse sprijin și-ajutor!...

PEER GYNT

Îndeajuns! Un trol! Eu, eu – și-atât!

E-un șiretlic la mijloc! Hotărât!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

(dând la iveală un teanc de ziare vechi)

Crezi că n-avem ziare? Stai că-ți arată, moșu!
Ai să citești acum – negru pe roșu –
Cum „Foaia de la munte” și „Glasul văgăunii”
Te urcă-n slăvi din iarna când ai plecat; ba unii
Te socotesc un geniu în sensul egoist.
Citește, Peer! Citește, așadar,
Aici, sub semnătură: „Copită de-armăsar”
Și coala: „Despre geniul național trolist”.
Se dovedește, fără putință de tăgadă,
Că nu-i, musai, nevoie de coarne sau de coadă:
Cu o curea de piele-i destul să fii încins.
„Îndeajuns al nostru” – încheie acest ins –
„Dă omului amprenta de trol” – și te citează
Pe tine ca exemplu.

PEER GYNT

Un trol? Eu? Aiurează!
BĂTRÂNUL DIN DOVRE
E limpede ce spune!

PEER GYNT

De ce-am plecat încoace
Și n-am rămas la Ronde, într-o tihnită pace?
Aș fi scăpat de griji și de belele
Și-aș fi cruțat o groază de pingele.
Peer Gynt un trol! Ești prost, sau ești nebun.
Ia-ți tâlpășița! Iacă un ban, pentru tutun.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Nu, înălțimea-voastră.

PEER GYNT

Dă-mi pace! Ești năuc?
Dacă ești slab la minte, du-te la balamuc.
BĂTRÂNUL DIN DOVRE
Bun bucuros m-aș duce eu. Ehe!
Nepotu-meu, așa cum îți spusei,
A împânzit ținutul cu prunci, și-aceste iasme
Scornit-au despre mine că sunt un mit din basme.

Încerc pe pielea mea zicala crudă:
Că răul ți-l aduce un frate sau o rudă.
O scoți la capăt greu când ești un mit.

PEER GYNT

Știu, dragul meu. Și alții-au pătimit.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

În Ronde nu-i nici casă de-ajutor,

Nici de economii, și – mă-nfior –

Nu-i nici azil pentru sărmani.

PEER GYNT

Răspuns

Aveați mereu, la toate: „Fii tu, îndeajuns”!

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Alteță, crezul nostru, pe cât știu,

Ți-a ajutat oriunde și-oricând. Poate te-nduri...

PEER GYNT

Le înțelegi pe toate într-aiuri.

Stau, ca să zic așa, pe-un deal pustiu.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Alteță, nu cumva ați scăpătat?!

PEER GYNT

Sunt lefter. Principatul a fost scos la mezat.

Din vina voastră, troli spurcați. Se spune:

Merele rele strică p-ăle bune.

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

S-a dus speranța naibii. Plec de sârg.

Poate-oi găsi ceva de lucru-n târg.

PEER GYNT

Ce vrei să faci acolo?

BĂTRÂNUL DIN DOVRE

Păi, scrie în jurnale,

Se caută la teatru subiecte naționale.

PEER GYNT

Drum bun, cale bătută! Necazul de se curmă,

Și ies basma curată aici, te-ajung din urmă.

Eu scriu un fel de farsă, hazlie, dar cu miez.

„*Sic transit gloria mundi*”⁹⁹

– mi-e-n gând să o botez.

(*Pornește iar, în goană. Bătrânul din Dovre strigă după el fără niciun rezultat.*)

(O răspântie)

PEER GYNT

Peer, azi e mai la preț ca viața-ntreagă.

Crezul din Dovre nu mai are vlagă.

Corabia e spartă. Să mă agăț de scânduri.

Poate-oi scăpa de gloată și-acum ca-n alte rânduri.

TURNĂTORUL DE NASTURI

(*rămânând la răspântie*)

Ei, Peer, găsiși dovada?

PEER GYNT

Credeam că-i mai departe

Răspântia. Prea iute-am ajuns!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Citesc ca-n carte

Pe fața ta, nainte de a deschide gura.

PEER GYNT

M-a istovit, mă crede, cumplit alergătura.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Alergi s-ajungi, pesemne, în lingură la tartor.

PEER GYNT

De, noaptea, prin pădure, e greu să dai de-un martor.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Uite-un moșneag! Hai să-l chemăm!

PEER GYNT

Dă-i pace!

⁹⁹ Astfel trece gloria lumii (lat.).

E beat. Nu vezi că umblă-n papainoage.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Poate că, totuși...

PEER GYNT

Lasă-l! Nu-i în stare!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Bine, cum vrei. Atunci...

PEER GYNT

O întrebare.

Ce-nseamnă „fii tu însuți”, în fond?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ciudat cuvânt

În gura unui om ce, de curând...

PEER GYNT

Răspunde-mi dacă inima te-ndeamnă.

TURNĂTORUL DE NASTURI

„Fii însuți tu”, la urma urmii-nseamnă

Să mori fiind tu însuți, deci să nu fii sperjur.

Sau, dacă vrei, înseamnă ca fără de murmur

Să te supui voinței Stăpânului.

PEER GYNT

Dar dacă

N-ajungi să știi Stăpânul cu tine ce-o să facă?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Atunci ghicește-i vrerea!

PEER GYNT

Să zicem că n-ai nas,

Adulmeci prost și drumul te duce *ad undas*¹⁰⁰...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Peer Gynt, când vrei s-adulmeci, îți cauți, la iuțeală,

Vlăstare cu copite, cârlige și momeală.

PEER GYNT

¹⁰⁰ În furtună... (lat.).

Anevoioasă treabă! Ascultă ce zic eu:
Renunț să fiu eu însumi, căci o să-mi fie greu
S-aduc dovezi și acte. Consider jumătate
Din cauză pierdută. Dar prin pustietate,
Pe-aici, când adineaori umblam fără folos,
Simții că, dintr-odată, se face-n mine ziuă;
Și-atunci, mi-am zis: ești totuși un mare păcătos.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Începem iar să batem apa-n piuă.

PEER GYNT

Ba, nicidecum! Zic „mare”; așadar, ia aminte:
Păcătuind prin fapte, dorințe și cuvinte.
Eu, prin străinătate-am făcut blestemății.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Se poate. Eu cer, însă, dovezi și mărturii.

PEER GYNT

Îngăduie-mi un popă, pe undeva să caut.
Ți-aduc certificatul. Să vezi că nu mă laud.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Dacă-l aduci e lucru lămurit
Și scapi de linguroiul de topit.

Dar, totuși, Peer, porunca...

PEER GYNT

Hârtia ta, mă iartă,
E veche. Se referă la epoca deșartă
Din viața mea și ștearsă, când mai credeam în soartă,
Și mă-mbrăcam în pielea profetului. Ce spui?
Mă lași să-ncerc?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Dar...

PEER GYNT

Dragul meu, nici nu-i
Prea mare greutate s-accepti. Precum îți spun.
În tot ținutul ăsta e-un aer foarte bun.
Trăiesc, toți, mult pe-aicea, fie că-s buni sau răi.

Cunoști ce spune popa din Justedal, om sfânt:
„Rar calcă moartea prin aceste văi”.

TURNĂTORUL DE NASTURI

Te las. Dar la răscruce, să știi, cu jurământ...

PEER GYNT

Am să gădesc un popă, de-l scot și din pământ.

(Fuge.)

(Deal cu vegetație mărunță. O cărare șerpuiește, urcând.)

PEER GYNT

Espen zicea: „Mi-o fi de vreun folos” –

Luând pana coțofenei, pierdută-n zbor, de jos.

Aș fi crezut vreodată că multele-mi păcate

De la încurcătură mă vor scoate?

E drept că n-am trecut peste hotar:

Din spuză pot să cad oricând în jar.

Dar e o vorbă veche ce-atârnă în balanță:

Unde e viață este și speranță.

*(O persoană slăbănoagă, într-o reverendă închisă până la
gât, cu o plasă de păsărar pe umăr, coboară în grabă dealul.)*

PEER GYNT

Care-i acolo? Uite un popă cu o plasă

De păsărar pe umăr. Părinte, bună seară!

E tare grea poteca.

SLĂBĂNOGUL

E tare-anevoioasă.

Dar ce nu faci când omul stă să moară?

PEER GYNT

A! Urcă-n rai vreun suflet, se vede?

SLĂBĂNOGUL

Nicidecum.

Nădăjduiesc s-o ia pe celălalt drum.

PEER GYNT

Îngăduiești, părinte, tovărășia mea?

SLĂBĂNOGUL

Cu bucurie! Chiar te rog.

PEER GYNT

Aș vrea

Să-ți spun ce am pe suflet.

SLĂBĂNOGUL

Grăiește fără teamă.

PEER GYNT

Un om cinstit în față vă stă. Ținut-a seamă

De legile-n vigoare cu multă strășnicie,

Și n-a fost niciodată băgat în pușcărie.

Dar mai greșești în viață, și calci strâmb câteodată.

SLĂBĂNOGUL

Ei, asta li se-ntâmplă și celor fără pată.

PEER GYNT

Păcate ușurele-am făcut...

SLĂBĂNOGUL

Cum? Ușurele?

PEER GYNT

Adică n-am făcut păcate grele.

SLĂBĂNOGUL

Ei, dragul meu, atuncea ai glăsuț degeaba.

Mă semuiești cu altul. Cată-ți treaba,

La degetele mele n-ai remarcat nimic?

PEER GYNT

Ba unghiile parcă ar fi cam lungi un pic.

SLĂBĂNOGUL

Și-acuma la picioare privește! Fii atent!

PEER GYNT

(arătând cu degetul)

Copita-i naturală?

SLĂBĂNOGUL

Îmi faci un compliment!

PEER GYNT

(scoțându-și pălăria)

Aș fi jurat că sunteți un preot! Am onoarea!
Ei, cu atât mai bine. Trec pragul prin intrarea
Din față, nu ca alții, pe din dos.

Stăpânului, nu slugii, mai bine-i să te-arăți.

SLĂBĂNOGUL

Dă-mi mâna! Mi se pare că n-ai prejudecăți.

Să-mi spui cu ce anume îți pot fi de folos?

Să nu-mi ceri bani, putere, că nu pot să-ți fac rost

De-ar fi chiar să mă spânzuri. Da, trec prin zile grele.

Afacerile mele merg tare, tare prost.

Și sufletele, iarăși, intră pe sponci și ele.

PEER GYNT

Așadar, omenirea s-a vindecat de rele?

SLĂBĂNOGUL

Ba s-a ticăloșit cum nu se poate.

Merg la topit, de-a valma, toți și toate.

PEER GYNT

Am auzit ceva în legătură

Cu-o lingură... de asta am dat fuga...

SLĂBĂNOGUL

Vorbește! Te ascult!

PEER GYNT

Peste măsură

De n-ar fi îndrăzneala, eu te-aș ruga, umil...

SLĂBĂNOGUL

Am înțeles! Dorești să-ți dau azil.

PEER GYNT

Da. Mi-ai ghicit și nerostită, ruga...

Afacerile se prezintă prost

Și poate-ar fi mai lesne să-mi dai un adăpost.

SLĂBĂNOGUL

Dar, dragul meu...

PEER GYNT

Știu, știu că nu-s parale.

De leafă n-am nevoie. După prilej și loc,

Un trai tihnit, relații amicale.

SLĂBĂNOGUL

Vrei și-ncălzire?

PEER GYNT

Nu, nu *prea* mult foc!

Cer însă să fiu slobod, cum s-ar spune,

Să pot să mă retrag nestingherit,

De-o fi să se ivească zile bune.

SLĂBĂNOGUL

Prietene, mă crede, sunt mahnit,

Dar câte jalbe de-astea primesc eu, nici nu poți

Măcar să îți închipui, cu carul, de la toți,

Atuncea când de pe pământ purced.

PEER GYNT

Trecutul meu mă-ndreptățește, cred,

Și sper că nu fac jalba în zadar.

SLĂBĂNOGUL

Ai săvârșit păcate mici.

PEER GYNT

Nu chiar!

Făcui negoț cu negri, pe vremuri; deci, socot...

SLĂBĂNOGUL

Alții-au vândut voințe și suflete – și tot

Nu-i pot primi. E prea mărunță vina.

PEER GYNT

Idoli cu chip de Buda am exportat în China.

SLĂBĂNOGUL

Vorbești ca un țarcovnic. Astea sunt fleacuri, dragă.

Prin cuvântări și scrieri, alții, în lumea-ntreagă

Au exportat imagini care te înfioară;

Și totuși, au rămas pe dinafară.

PEER GYNT

Un timp m-am prefăcut că sunt profet.

SLĂBĂNOGUL

A! În străinătate! Știu. Las-o mai încet!

Mai toți de alde ăștia sfârșiră-n linguroi.
Dacă la asta te rezumi, apoi,
Îmi pare rău, dar nu poți să fii printre aleși.

PEER GYNT

Ascultă: când, pe mare, era să pier, în luntre –
Deși pe drept se spune: te faci luntre și punte
Să scapi, și: înecatul se-agață și de un pai –
Pe jumătate, totuși, sunt vinovat, că-n leș
Schimbat, biet bucătarul, a luat-o către rai.

SLĂBĂNOGUL

În orice caz, e-o faptă mai aleasă.
Bine că n-a fost vorba de o bucătăreasă,
Însă ce vorbă-i asta: „pe jumătate”? Oare
În vremurile astea de restriști,
Pe cine vrei, zău, dumneata, să miști,
Să-l pui să-ncingă ditamai cuptoare,
Pentru un fleac lipsit de importanță?
Meriți să intri-n iad, cu siguranță,
Însă obișnuiește-te cu gândul –
Și iartă-mă că îți vorbesc pe șleau –
Că la topit, curând, îți vine rândul.
La ce bun găzduire să-ți mai dau?
Pari om cu judecată. Da, păstrează
În minte amintirea. E adevăr în frază.
Dar amintirile, cu vremea, zboară,
Sau, și mai rău, se schimbă în povară
Și inimii și minții – „un lucru fără haz”,
Cum zicem noi. De ce să-ți faci necaz,
Să te-nvelești în ele ca într-un fald,
Să urlî, să te bucuri, să plângi de desperare,
Când nu țin nici de rece nici de cald,
Și pân-la urmă-ajung sâcâitoare?

PEER GYNT

E-o vorbă: Să-nțelegi nu-i prea ușor
Unde te strânge gheata, când n-o ai pe picior.

SLĂBĂNOGUL

E drept ce spui. Eu, după moda veche,
Port în picioare cizme nepereche.
Și fiindcă veni vorba de cizme, chiar acum
Sunt nevoit să mă aștern la drum,
Că dacă-ntârzii fripturica-mi scapă –
Și-i o friptură grasă, de-mi lasă gura apă.
Mă iartă, trâncânii destul aici.

PEER GYNT

Cu ce-a păcătuît de vrei să-l frigi?

SLĂBĂNOGUL

Păi, după câte știu și mi s-a spus,
A fost *el însuși* ziua și noaptea, necurmat,
Și lucrul ăsta e un păcat de neiertat.

PEER GYNT

El însuși? Pentru asta ți-a devenit supus?

SLĂBĂNOGUL

Se mai întâmplă. Poarta stă-n orice caz, crăpată.
Și poți să fii tu însuți – asta ți-o spun în taină –
Cu dosul ori cu fața, întocmai ca o haină.

Descoperirea de recentă dată

Făcută în Parisul inventiv,

Cu ajutorul razelor solare,

Arată că o poză două imagini are,

Numite: pozitiv și negativ.

Imaginea din urmă pare a fi pe dos:

Negrul e alb, iar albul e negru-ntunecos,

Și ageamiii o privesc urât.

Asemuirea însă e-n ea, și n-ai decât,

Cu-ndemânare, să o dai pe față.

Dacă un suflet s-a pozat în viață

În negativ, clișeul nu-l rupi și nu-l arunci.

Mi se trimite mie și, când îl am, atunci

M-apuc să-l spăl, să-l curăț, cu artă migăloasă,

Și să-l expun la aburi de pucioasă,

Până răsare-n poză figura dimpotrivă,
Adică-nfățișarea numită pozitivă.
Când însă-i ștearsă poza, ca dumneata, și roasă
N-ajută nici leșie, nici potasă.

PEER GYNT

Faci lebădă din corb, pe cât văd eu.
Te rog să-mi spui dacă nu ți-e prea greu:
Ce scrie pe portretul negativ
Pe care vrei să-l schimbi în pozitiv?

SLĂBĂNOGUL

Scrie: Peer Gynt.

PEER GYNT

Peer Gynt! Zău? Pe cuvânt?

Peer Gynt, *el însuși*?

SLĂBĂNOGUL

Da, cu jurământ.

PEER GYNT

Acest domn Peer, e demn să-i dai crezare.

SLĂBĂNOGUL

Poate-l cunoști?

PEER GYNT

Cunosc atâția!

Din pură întâmplare.

SLĂBĂNOGUL

Spune-mi – friptura să nu scap –

Ultima oară unde l-ai întâlnit?

PEER GYNT

La Cap.

SLĂBĂNOGUL

Di buona speranza?

PEER GYNT

Da, însă mi se pare

Că-și pregătise vasul de plecare.

SLĂBĂNOGUL

Fug într-acolo, poate dau de el.

Cu Capul ăsta duc de mult răzbel.
Misionari mișei și popi, buluc.
Din Stavanger picați mai toți. Mă duc.
(Pornește spre sud.)

PEER GYNT

Câine turbat! Gonește acum cu limba scoasă,
Cu balele la gură. Prea bine. Nici nu-mi pasă.
I-am tras o păcăleală de-o să mă pomenească.
Pe cine vrea, măgarul, să prostească?

Își află nașul fiecare naș.

Curând, o să se lase păgubaș.

Cu meseria asta, azi, mâine o să cadă,

Și parcă-l văd trăgând mâța de coadă.

Dar și pe mine soarta cât colo mă azvârlă:

Noblețea eului s-a dus pe gârlă.

(Cade o stea; el îi face semne.)

Peer Gynt îți dă salutul din urmă, soră stea!

Sclipești, te stingi și piei – în noaptea grea.

(Se strânge în sine, cuprins de neliniște, și intră mai adânc în ceață. Rămâne așa un răstimp, apoi izbucnește.)

În gloata asta să nu fii nimica;

Nimic în cer, în haos nimic, nici atâtical!

(Se arată din nou mai în față, își aruncă pălăria și-și smulge părul. În cele din urmă, se potolește.)

Cât este de sărmană a omului făptură

Orbecăind prin ceața asta sură!

Să nu-mi porți pică, tu, pământ frumos,

Că iarba ți-am călcat-o de prisos.

Tu, soare sfânt, peste-o colibă goală

Ți-ai răspândit lumina ta domoală.

Căci mută, rece-a stat și-ntunecoasă:

Stăpânul veșnic a lipsit de-acasă.

O, soare minunat, țărână, piatră,

De ce i-ați fost voi maicii mele vatră?

Sărman e duhul și sărmană firea

Când îți plătești cu viața odrăslirea!
Ah! Vreau să urc pe culme, să mă agăț de grind,
Vreau soarele să-l mai zăresc suind,
Făgăduita țară s-o cercetez, alene;
Pe urmă să mă-nghită zăpada în troiene.
„Aici nu zace nimeni” – vor scrie într-o zi –
Pe urmă, mai pe urmă, târziu... Fie ce-o fi!

CREDINCIOȘII

(cântă, trecând pe cărarea din pădure)

Zi sfântă întru toate!

Azi ale Domnului văpăi,

Încing, ca flacăra oțelul, glia!

Voi, frați de prin palate,

Și voi, aflați pe țarini și în văi,

Slăviți-i, într-un glas, Împărăția!

PEER GYNT

(târându-se, înfricoșat)

Nu vreau să-i văd. Pieire și pustiu!

Mi-e groază c-am murit cât încă-s viu!

(Încercând să se strecoare prin tufișuri, ajunge la o răscruce.)

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ei, bună ziua, Peer Gynt! Ai adunat dovezi?

PEER GYNT

Am răscolit tot codrul să dau de-un om – mă crezi?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Și n-ai găsit niciunul?

PEER GYNT

Un fotograf. Atât.

TURNĂTORUL DE NASTURI

S-a isprăvit răgazul... așa am hotărât.

PEER GYNT

S-a isprăvit cu toate. Ei, Dumnezeu cu mila!

Auzi cum țipă buhna? A mirosit feștila...

TURNĂTORUL DE NASTURI

Ba-i clopotul ce bate de utrenii.

PEER GYNT

(arătând)

Ce strălucește colo, la marginea poienii?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Lumina dintr-o casă...

PEER GYNT

Și murmurarea, ce e?

TURNĂTORUL DE NASTURI

Un cântec. Îl îngână pesemne o femeie.

PEER GYNT

În adăpostul ăla, am să găsesc eu, zău,

Dovezile.

TURNĂTORUL DE NASTURI

(înhățându-l de braț)

Mai bine-ngrijește-te de-al tău.

(Ies amândoi din mărăcinișuri și se opresc în fața unei căsuțe. Se crapă de ziuă.)

PEER GYNT

De adăpostul meu? Acesta-i! Du-te!

Hai, șterge-o! Linguroiul, de-ar fi cât un coșciug,

Nu mă cuprinzi într-însul cu niciun meșteșug!

TURNĂTORUL DE NASTURI

Plec până la răscrucea a treia. Vino iute.

(O ia spre stânga și dispare.)

PEER GYNT

(apropiindu-se de casă)

Oriîncotro ai lua-o, deosebire nu e.

Încolo sau încoace – aceeași cărăruie.

(Oprindu-se.)

Mă sfâșie un vaiet nespus și îmi e dor

Să-mi reazem iarăși mâna de ușor!

(Face câțiva pași și se oprește din nou.)

Cârmește! – zicea Bøygen.

(Ascultând cântecul care vine din casă.)

Nu. Am ajuns în prag.

Merg drept, fie ce-o fi, pe-acest drumeag.

(Aleargă spre casă. Tocmai atunci apare în ușă Solveig, în haine de sărbătoare, cu cartea de rugăciuni împăturită în băsmăluța albă. În mână are un toiag. Se ține drept și chipul ei e blând.)

PEER GYNT

(aruncându-se pe prag)

Sunt osândit, știu bine, dinainte!

SOLVEIG

Tu ești! Slăvit fii, Doamne sfinte!

(Bâjbâie după el, căutându-l.)

PEER GYNT

Blestemă! Osândește-mi vina grea!

SOLVEIG

Cu ce-ai păcătuít, iubirea mea?

(Bâjbâie iar după el până îl găsește.)

TURNĂTORUL DE NASTURI

(din spatele casei)

Dovada, Peer Gynt!

PEER GYNT

Strigă-mi c-am făptuit păcat!

SOLVEIG

(așezându-se lângă el)

Tu mi-ai făcut din viață un cântec minunat.

Fii binecuvântat că ai venit,

Și ziua de Rusalii, că ea mi te-a ivit.

PEER GYNT

Deci, sunt pierdut.

SOLVEIG

Îți vin într-ajutor!

PEER GYNT

(râzând)

Pierdut! Cimiliturii nu-i aflu ghicitor.

SOLVEIG

Nu vrei s-o spui?

PEER GYNT

Ți-o spun eu, nu te teme.

„Unde a fost Peer Gynt atâta vreme?”

SOLVEIG

Unde a fost?

PEER GYNT

Da. Unde? Pecetluit pe frunte

Fugind din calea Domnului? Răspunde!

Și, de nu știi să dai răspuns, atunci

Eu plec în țara păclelor adânci.

SOLVEIG

(zâmbind)

Nu-i grea cimilitura.

PEER GYNT

Dacă-i ușoară, ghici!

Unde am fost eu însumi, cât am lipsit de-aici?

Eu, cel întreg, deplinul, pecetluit pe frunte

De Dumnezeu, *eu însumi*, unde am fost? Răspunde!

SOLVEIG

În dragostea, nădejdea și în credința mea!

PEER GYNT

(se dă înapoi)

Ce spui îmi face inima mai grea.

Vorbești ca mama care-a crescut în ea un prunc.

SOLVEIG

Sunt mama. Tatăl cine-i? Cel ce, rugat adânc

De mamă, de păcate te iartă. Nu-i așa?

PEER GYNT

(pătruns de o rază de lumină, strigă)

O, maică și soție, fecioară, înger bun!

Ascunde-mă, ascunde-mă la sân!

(Se lipește strâns de ea și își ascunde fața în poala ei. Tăcere lungă. Răsare soarele.)

SOLVEIG

(cântă încet)

Dormi adânc, feciorul meu!
Te-oi veghea, te-oi legăna...

Băiatu-a stat în poala mamei sale
O viață-ntreagă, dezmiertat cu jale.

De-o viață-ntreagă maica îl veghează.
Lumina mea, să-ți fie Domnul pază!

O viață-a stat la sânul meu; acum
E obosit de-atât amar de drum.

Dormi adânc, feciorul meu!
Te-oi veghea, te-oi legăna.
GLASUL TURNĂTORULUI DE NASTURI
(din spatele casei)

La ultima răscruce tot ne-ntâlnim noi, Peer.
Acu te las. Nimica nu-ți mai cer.
SOLVEIG

(cântă mai tare, privind răsăritul)
Dormi, visează, dragul meu,
Te-oi veghea mereu, mereu...

Cuprinsul volumului I

Henrik Ibsen, fondatorul teatrului modern	4
Pretendenții la coroană.....	98
Brand.....	227
Peer Gynt	469